DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

VARLIK YILLIĞI • 1966

VARLIK YILLIĞI 1966

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Halis Biçer

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

VARLIK YILLIĞI 1966

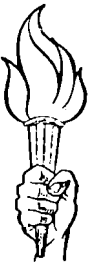

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu ciltteki şiir ve hikâyelerin hiçbir yerde yayınlanmamış olması esastır. Ancak, bazı şiir ve hikâyeler, bizde bekledikleri süre içinde, yazarlarınca başka bir yerde çıkarılmış ve gözümüzden kaçmışsa özür dileriz.

Varlık Yayınları, sayı : 1182
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır
Aralık, 1965

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1965 e TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar NABİ

1965 yılı, içerde ve dışarda, dünyamızın geleceği bakımından bir hayli ilginç, şaşırtıcı gelişmelerle dolu geçti.

Doğu ve Batı Blokları arasındaki gerginlik ve dengede, 1964 yılında ortaya çıkmış olan yeni etkenler, bu yıl içinde daha da derinleşerek, iki karşı taraf arasında, şimdilik ürkek ve çekingen adımlarla da olsa, artık iyice beliren bir yakınlaşmanın temelini atmış oldu. Bu gelişmede rol oynıyan en büyük etken, hiç şüphe yok, Çin'in, yalnız Batı dünyasına karşı değil, ona yeteri kadar sert davranmıyan Sovyetlere karşı da bir süredir gütmekte olduğu ve günden güne dozunu artırdığı uzlaşmaz politikadır.

Çin, komünist dünyanın yönetimini ele alarak, kapitalizmle komünizm çekişmesini, beyaz ve renkli ırklar, zengin ve yoksul ülkeler çatışması haline getirme yolundaki çabalariyle, asıl gücü beyaz ırktan gelişmiş uluslara dayanan komünist cephenin içinde kolay kolay egemenliğini kuramıyacağı için yakın bir tehlike değildir ve ancak ilerde, renkli ırktan ulusların hızlı çoğalmaları, bir yandan da gelişme yolunda çabalar göstermeleri sonucunda dünyamızın başına dert olacak bir güce erişebilecektir ama gene de, bütün insanlığı huzursuz eden ve zamanla kangrenleşebilecek bir yara olmakta devam ediyor.

Son yıllarda, gerek Birleşik Amerika'da gerekse Sovyet Rusya'da dramatik şartlar içinde meydana gelen önder değiştirme olaylarının, bir Çin - Sovyet yakınlaşması yoliyle Batı ve Doğu blokları arasında yeni bir gerginliğe yol açmasından duyulan kaygılar gerçekleşmemiştir. Bir kere Kruşçev'in yerine geçen önderlerin Sovyet politikasını yeniden Stalinizme kaydırabileceği düşüncesi doğru çıkmamıştır. Tam tersine 1965 içinde, Amerikalıların Vietnam'da harekete geçmeleri gibi engellerle karşılaşmış olmasına rağmen, yalnız Sovyetlerin de-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ğil bütün Varşova Paktı ülkelerinin Batı Blokuna karşı yakınlaşma eğilimleri daha da belirli hale gelmiştir. Bunun yanında gerek Rusya'da, gerekse öteki Avrupa sosyalist ülkelerinde özgürlüklerin genişletilmesi ve iyi sonuçlar vermemiş katı ekonomik ilkelerin yumuşatılması yolunda yeni yönelmeler olmuş ve bu yönelmeler Çin liderlerince bu ülkelerin komünizmden gitgide koparak kapitalistleştiği iddialarına kanıt olarak gösterilmiştir.

Görülüyor ki artık, iki dünyadan değil, hattâ tarafsızlar blokunu hesaba katarak üç dünyadan da değil, komünist blokta ortaya çıkan ikilik de hesaba katılarak dört ayrı dünyadan söz açmak yerinde olur. Bu gelişmelerin bir dünya savaşı, giderek bir atom savaşı tehlikesini artıracak nitelikte olduğu söylenemez. Hattâ bunun tam tersi tezi savunmak daha yerinde olur sanırım.

Amerikalıların, Güney Vietnam'ı büsbütün elden çıkarmamak için Kuzey Vietnam'a hava ve deniz hücumlarına başlaması ve Vietnam'a asker çıkararak kendini savunmaktan âciz duruma düşen bu ülkeyi kurtarmaya çalışması olayına karşı, Sovyetlerin, yalnız gevşek protestolarla, arasıra da Hanoi'ye birkaç uçaksavar füze bataryası göndermek gibi sudan yardımlarla yetinmesi, Çin tehlikesinin Moskova'da ne kadar ciddiye alınmaya başladığının açık bir kanıtı sayılabilir.

Komünist Çin'in, Sovyet Rusya'yı Amerika'nın kucağına itercesine giriştiği manevranın amacı ne olabilir? Görünüşe bakılırsa Çin, beyaz ve renkli ırklar arasındaki ayrılığın Marx'ın teorilerinden daha güçlü olduğu kanısına varmış, ve gelişip zenginleşen komünist ülkelerin varlıklarını az gelişmişlere kaptırmamak için kapitalist dünyaya yakınlaşma yoluna gidecekleri düşüncesine saplanmış bulunuyor. Komünist Çin, Marx'ın tahminlerine aykırı düşen bu görüşleri her ne kadar açıkça reddetse ve kendini ortodoks Marxçı göstermeğe çalışsa da Çin'in bugünkü gidişine başka bir anlam vermek biraz güçtür.

Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya ve komünist ülkelerde büyük değişmeler ve kaynaşmalar göze çarpmamasına karşılık bunların dışında kalan Asya, Afrika ve Güney Amerika'nın az gelişmiş ülkelerinde statükoyu bozucu kamışıklıklar birbirini kovalamaktadır. Kore yanardağının sönmesinden sonra yer

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://farttey.org

altından daha güneye kayan lâvlar eski Fransız Hindi Çinisinde patlamaya çok elverişli bir ortam bulmuş ve orada bir ılık savaş yuvası kurmuştur. Bir uluslararası anlaşma ile Kuzey Vietnam'ı koparan Kızıl Çin, ondan sonra gözlerini stratejik önemi dolayısiyle Güney Vietnam'a dikmiş ve bu ülkeyi içinden fethetmek için geniş soluklu ve sabırlı bir gerilla savaşına girişmiştir. Başlangıçta Kuzey Vietnam'dan gelen iyi talim görmüş fanatik elebaşıların sızması yoliyle girişilen hareket Saygon hükümetinin ulustan kopmuş bir halde fesatlar içinde çökmesi yüzünden yavaş yavaş bütün ulusu sarmış ve Amerikalıların himayesindeki rejime karşı Vietkong'ların saldırıları Saygon'un beş on kilometre yakınlarına kadar götürmeleri sonucunda Güney Vietnam kısa zamanda baştan başa bir yanardağ görünümü almıştır. Ateş bacayı sardıktan sonra tehlikenin büyüklüğünü fark eden Amerika, bu ülkenin kendisi ve Yedinci Filosu için büyük önemini düşünerek ve yenilgilerine bir yenisini katmak istemiyerek birdenbire rotayı değiştirmiş ve Saygon hükûmetini sözde çetelere, gerçekte kendi ulusuna karşı savaşında desteklemenin yetmiyeceğini anlayınca, bütün tehlikeleri göze alarak savaşın yönetimini eline almıştır. 1964 ağustosunda Kuzey Vietnam kıyılarının Yedinci Filo tarafından topa tutulması ile başlıyan hareket, sonraları Güney Vietnam'a büyük ölçüde Amerikan askeri çıkarılması, Amerikan uçaklarının her gün Hanoi hükümeti toprakları üzerinde uçarak orada yerleştirilmiş Rus ve Çin silâhlarını tahribe çalışması bütün dünya kamuoyunda bir panik havası yaratmış, hattâ birara bu saldırının iki blok arasında bir çatışmaya, giderek de uygar dünyanın sonu olacak bir atom savaşına yol açmasından ciddi kaygılar duyulmuştu. Fakat Çin'in, birkaç kuru sıkı tehditten sonra boyun eğmiş görünerek Hanoi hükûmetine ve Vietkong'a yardımdan ileri gitmemesi, Sovyet Rusya'nın da plâtonik protestolar sınırını aşmaması şimdilik yakın bir tehlike bulunmadığını göstermiştir. Ancak bu yeni durumun bütün dünyada, hattâ Nato içindeki müttefikleri arasında Birleşik Amerika'nın itibarına büyük darbeler indirmiş olduğu su götürmez. İş bununla da kalmadı, bugün artık bir çeşit bağımsızlık savaşı halini almış ve başlangıçtaki komünistlerin haksız saldırıcı durumunu unutturmuş olan bu Vietnam işinde Amerikan askerlerini ve onlarla birlikte bir yoksul ülkenin çaresiz sivil halkını öldürtmenin

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://tanitey.org

anlamı ne olduğunu soranların sayısı Amerika'da günden güne artar olmuştur. Vietnam hareketinin Amerika'ya strateji ve askerî itibar bakımından neler kazandırdığını ölçecek durumda değiliz, ancak gitgide, geri kalmış savunmasız bir küçük ulusa karşı bir çeşit emperyalist saldırı niteliğini kazanmaya başlamış olan bu savaşın Amerika'ya manevî itibar bakımından neler kaybettirdiğini, ve bu yüzden iki yıl içinde bütün dünyada Amerikan düşmanlığının ne büyük bir hızla ilerlemiş olduğunu ölçmek için büyük bir anlayış yeteneğine ihtiyaç yoktur. Uzun zaman Asya ve Afrika'daki sömürgelerin tasfiyesi uğrunda direnerek kazandığı saygı ve sevgiyi Amerika şimdi eski emperyalistlerin yerini kendisi almak istermişçesine davranışlarla hovardaca harcamış bulunuyor. Bu yüzden elbetteki kimseye kızmaya hakkı yoktur. Bakın, Uzak Doğu sorunları uzmanı olan Jean Larteguy, Paris-Match haftalığında Amerika'nın bu taktiği hakkında ne diyor: "Amerika'nın Güney Vietnam'da devamlı bir sonuç almak peşinde koştuğunu sanmıyorum. Bu memlekette komünizmin yerini tutacak bir inanç, bir sistem kuramıyacağını bilir. Onun için bir üsler politikası gütmektedir. Annam kıyıları boyunca Amerika pek büyük masraflarla çok güçlü üsler kurmuştur. Zaptedilmez üslerdir bunlar, çünkü arkalarında dünyanın en büyük armadası olan muhteşem Yedinci Filo var. Yalnız bu filonun ateş gücü Komünist Çin'in bütün ateş gücünün elli katıdır. Yedinci Filonun masrafı bütün Fransız bütçesine denktir. Amerikalılar yakında bu üslerden, güvenemedikleri Vietnamlıları da çıkararak dünya işleri düzelinceye kadar buraya yerleşmek düşüncesindedirler. Kuzey Vietnam, Rusların baskısı altında bir anlaşmaya yanaşırsa belki onu Güney Vietnam'da serbest bırakacak, buna karşılık üslerin kendi elinde kalmasını şart koşacaktır. Vietnam savaşı Amerika'ya pahalı oturmaktadır ama sanıldığı kadar değil. Yedinci Filo savaşta ya da barışta aşağı yukarı aynı masrafa mal olur. Vietkong ise Amerika'ya yeni silâhları ve yeni teknikleri denemek için mükemmel bir tatbikat alanı olmaktadır. Bu, yeni savaş sisteminin, yani mühendisler savaşının bir denenmesidir. Bir Amerikalı bu konuda şöyle demiştir: "Biz Vietnam'da Rusları, Rusların barış içinde birlikte yaşama ilkelerini, Çin'e karşı olan Komünist partilerini savunuyoruz."

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

İşte devler çatışmasının bu yepyeni bir belirtisidir. Vay

bu çatışmanın ortasına düşerek bir çürük fındık gibi paranıparça olacak küçük ulusların haline.

Ardımızda bıraktığımız yıl içinde Birleşik Amerika, itibarını, kendi elleriyle bir başka alanda daha baltalamıştır. Dominik Cumhuriyeti olayından söz açmak istiyoruz. Ne olmuştur Dominik'te? Bunu Salvador de Madariaga'nın 7 mayıs tarihli New-York Times'ta çıkan bir yazısı açıkça gözlerimizin önüne seriyor. Eski İspanya Cumhuriyetinin Vaşington büyükelçiliğini yapmış ünlü bir yazar ve bugün Oxford Üniversitesi profesörü olan Madariaga şunları söylüyor: "Birleşik Devletler'i kötü niyetli yericilerine karşı her zaman tutmuş, Küba işinde ondan yana çıkmış olan ve bugün de Vietnam'da onun tarafını tutanlarımızdan çoğu için, Dominik serüveni görülmemiş büyüklükte bir rezalet olmuştur.

"Birleşik Devletler'in manevî itibarının korunması çağımızda hayatî bir gereklik haline gelmiştir. Bu itibar şimdi ağır bir şekilde baltalanmış bulunuyor. Dominik'te Birleşik Devletler aşağılık bir diktatörü korumuş ve Dominik halkı, dışardan yardım görmeksizin kendine açık görüşlü ve meşru bir başkan seçtiği gün Birleşik Devletler ağzını açmamıştır.

"Bir askerî hükûmet darbesi ile başkan Bosch atılınca Birleşik Devletler hemen gasıpları tanımıştır. Dominik halkı meşru ve liberal Başkanı yeniden iktidara getirince Birleşik Devletler oraya 10.000 denizeri göndermiştir.

"Juan Bosch'un komünist olduğunu ileri sürmek gülünç bir şey olur. Komünizme geçiş için köprü vazifesi görebileceği iddiasına gelince, Birleşik Devletler bu çeşit davranışlarla dar görüşlü insanlara Amerikan erlerinin diktatörlüğünden kurtulmak için başka çare kalmadığı kanısını verirlerse bu ihtimal gerçekleşebilir."

Amerika'nın Küba olayında Ruslara karşı enerjik davranışı, aşırı sol dışında, hür dünya kamuoyunca olumlu karşılanmıştı. Çünkü Birleşik Devletler'in burnu dibindeki bu küçük ada, Birleşik Amerika'dan başkasına çevrili olamıyacak atom silâhlariyle tepeden tırnağa donatılmıştı. Bir atom savaşına her an yol açabilecek bu tehlikenin ortadan kaldırılması uğruna bir devletin içişlerine karışılması komünist cepheyle onları tutanlarca dışında ciddi bir tepkiyle karşılanmamıştı. Ancak, önce Vietnam'da başlayıp Dominik'te daha da acı bir şe-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kilde patlak veren olaylar, Amerika'nın artık, yalnız kendi güvenliği değil, kendi çıkarları uğruna da herhangi bir ülkenin içişlerine karışmayı gelenek haline getirmek yönelimin-de olduğunu ortaya koyduğu için huzursuz dünyamızda gerçek kaygılar yarattı. Özellikle ki Amerika, kararlarını yürürlüğe koymak için müttefiklerine danışmayı bile gereksiz görerek sadece kendi danışmanlarının görüş ve raporlarına dayanmayı yeterli saymaktadır. O danışmanlarınsa Amerikan tröstlerinin değil de Batı blokunun çıkarlarına ne dereceye kadar hizmet etmekte oldukları da bilinemiyeceğine göre bu davranışların gitgide Batı bloku için de, dünya barışı için de tehlikeler yaratması ihtimali bugün yalnız sol çevrelerde değil, bütün hür dünya ülkelerinin hattâ en tutucu çevrelerinde bile ciddi olarak tartışılmaya başlanmıştır. İşte o yüzdendir ki Amerika'nın dünya ölçüsünde yayılmış olan barış öncüsü ünü şu iki yıl içinde gene bizzat Amerikan hükûmetinin davranışlariyle ciddi bir şekilde baltalanmıştır.

Yakın zamanlara kadar yalnız Doğu blokunun malı olan Amerikan düşmanlığı hareketinin, Amerikan hükûmetinin gitgide artan hataları ve bencil hareketleri yüzünden bütün dünyaya yayılmakta olduğunu apaçık görmekteyiz. Bunu sol düşüncelerin dünyaya yayılması ile ilgili saymak çok yanlış olur.

Bu yeni gelişmelerin ışığında NATO içinde de birtakım kımıldanışlar olmaktadır. İlkin Fransa'nın bir oyunbozanlığı diye kabul edilen ve Başkan De Gaulle'un burnu büyüklüğüne verilmek istenen bir bağımsızlaşma hareketi zamanla NATO üyesi başka ülkelere de yayılmaya başlamıştır. Kıbrıs olayı yüzünden hem Yunanistan'ı hem de Türkiye'yi NATO'dan hayli soğutmuş olan gelişmeler İngiltere ve Kuzey Avrupa ülkelerine de yayılmak istidadı göstermektedir. Ama iş bu kadarla kalmıyor. NATO, savunma sisteminin artık eski gerekçesini yitirmekte olduğu düşüncesi Amerika'da da konuşulmaya başlamıştır. NATO, savaşın ertesinde o günkü duruma göre hazırlanmış bir savunma sistemiydi, bugün dünyamızın geopolitik durumu ile stratejik gerçekleri çok değişmiştir. Artık bir nükleer savaşın Avrupa'ya ya da öbür kıtalara sıçramadan, doğrudan doğruya Rusya'yla Amerika ya da Çin'le Amerika arasında başlayıp bitmesi imkânları geniş ölçüde belirmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Kıtalararası füzeler, başka hiçbir askerî tedbire hacet kalmadan iki büyük ülke arasındaki bir savaşı, birinin ya da her ikisinin tamamiyle yok edilmesiyle kısa zamanda sonuca erdirebilecek bir güce erişmiş bulunuyor. Bu durumda devler arasında çıkacak bir savaşta tampon ülke durumuna düşüp yok olmaktan korkan ve bu ihtimale göre hazırlanan ülkelerin görüşlerinde büyük değişmeler olmaya başlamıştır. Başı çeken Fransa'nın ardından NATO üyesi öteki Avrupa ülkeleri de gerek ekonomide gerekse kendi savunma sistemlerinin kuruluşunda Amerika'nın hegemonyasından kurtulup bağımsızlıklarını kazanma yolunda gayretler harcamaktadırlar. Bu gayretlerin girdiğimiz yıl içinde daha da etkili sonuçlar verdiğini görmek kimseyi şaşırtmamalıdır.

1965 içinde Asya kıtası ve onunla birlikte dünya barışı gerçek bir tehlike atlattı. Hindistan'la Pakistan arasında çıkan savaştan söz açmak istiyoruz. Hindistan'la Pakistan, bilindiği gibi sadece din ayrılığı yüzünden dilinmiş, üstünde aynı ulusun barındığı bir ülkedir. İleri kültürlü ülkelerde, İsviçre gibi, ayrı din, dil ve ulustan insanlar pekâlâ aynı bayrak altında kardeşçe yaşarlarken doğuda dilden daha çok din, bir ayrılık nedeni olmakta devam ediyor ve cahillikleri yüzünden kolayca kışkırtılabilen insanlar rahat yüzü göremiyorlar İngilizler çekildikten sonra bölünen Hindistan da bunun acı bir kanıtıdır. Bir Keşmir anlaşmazlığı daha ilk günden iki yeni ülkeyi birbirine düşürmüştür. Keşmir, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan bir geniş toprak parçası. Hem zengin hem de strateji bakımından önemli bir durumu var. Saf hukuk bakımından Pakistan'ın olması gerek. Ama gelin görün ki bu konuda, Hindistan, daha ilk günden beri uyuşmaz bir durum almış, Pakistan'sa Birleşmiş Milletlerden kendi lehine çıkan kararları Sovyetlerin vetosu yüzünden yürürlüğe koyduramamıştır. Pakistan Keşmir'de plebisit yapılmasını ister, Sovyet Rusya bunu vetolariyle önler. Ama aynı Sovyet Rusya Kıbrıs'ta self determination tarafını tutmakla hukuk ilkelerine değil, her yerde kendi çıkarlarına göre karar verme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. On beş yıldır sürüncemede kalan ve gitgide kangren olma istidadını gösteren bu dâvayı kökünden halletmek için General Eyüb Han, geçen yıl özel şekilde hazırlattığı savaşçı çeteleri Pakistan'a sızdırarak

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rarity.org

orada huzursuzluk yarattı ve Hint idaresini tehlikeye düşürecek başarılar kazandı. Bunun üzerine Hintliler bu çetelere karşı bir temizlik hareketine geçtiler ve bu arada, iddiaya göre, kendilerini tutamıyarak çeteleri Pakistan toprakları içinde de takibe kadar gittiler. İşte Hint - Pakistan çatışması bu yüzden başladı ve az zamanda, bütün sınırlar boyunca ya yılan gerçek bir savaş halini aldı. Kısa süren bu savaşta iki taraf da askerî güçlerinin temelini teşkil eden hava ve zırhlı birliklerinin galiba yarıya yakınını kaybettiler ve savaş böylece, kimin yendiği anlaşılmadan her iki devleti de büyük zararlara soktu. Kısa zamanda önemli bir zafer kazanmak umuduna dayanan niyetler gerçekleşmeyince taraflar, Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyarak ateş kesmeyi kabul ettiler, ettiler ya o gün bugündür sınır boylarında çarpışmalar eksik olmuyor ve barış hali henüz geri dönmüş değildir. Hint-Pakistan çatışması çok önemli sorunlar çıkarmıştır ortaya. Bir kere, Sovyetler Birliği Hindistan'ı, Komünist Çin Pakistan'ı desteklemiş, Cento antlaşmasiyle Pakistan'ın müttefiki olan Amerika ona hiç bir yardımda bulunmadığı gibi, el altından Hindistan'ı tutar görünmüştür. Bu tutumlar da Güney Asya'da geopolitik durumun ne kadar karışık ve içinden çıkılmaz halde olduğunu bilene bilmiyene bir kere daha göstermiştir.

Hint-Pakistan savaşı soğumaya yüz tuttuğu bir sırada İndonezya'da olup bitenler, Asya'da statükonun en sağlam sanıldığı yerlerde bile pamuk ipliğine bağlı durduğunu bir kere daha ortaya koyuyordu. İndonezya'nın astığı astık kestiği kestik diktatörü Sukarno, bir küçük muhafız kıtası subayının komplosundan postunu ve rejimini zor kurtardı. O da ordusunun en seçme komutanlarından birkaçını kurban vererek. O gün bugündür de İndonezya'da durum karışık olmakta devanı ediyor. Bu ayaklanmanın komünist Çin'in desteklemesi ile İndonezya komünist partisi tarafından düzenlendiği ortaya çıkınca Sukarno kendi harika buluşu olan NAZAKOM, yani milliyetçi komünist rejimin tehlikesini kavrıyarak birdenbire sağa doğru sert bir dönüş yaptı, bir yandan emperyalizme ve kapitalizme ağız dolusu çatmakta devam ederken bir yandan da komünist partisini yasadışı ilân ederek binlerce komünisti tutuklamak yoluna gitti. Bunun sonucu olarak Pekin'in des

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

teğini kaybetti. Çin, İndonezya'ya askeri yardımla birlikte her türlü alışverişi de kestiğini ilân etti. Bu durumda ekonomik bakımdan büyük güçlükler içinde bulunan İndonezya'nın yardımına yakın zamanda Sovyetlerle Amerikalıların yetişmesi beklenir. Bu da gerçekleşirse Çin'in Pasifik'te ve Asya'da egemenliğini kurmak için güvendiği en büyük destek elinden gitmiş olacak, buna karşılık Sovyetlerle Amerika, İndonezya'dan, Malezya'ya karşı girişmiş olduğu saldırılara son vermesini isteyeceklerdir. Afrika'dan sonra İndonezya'da da uğradığı yenilgiler Pekin hükûmetinin itibarına çok zarar vermiş ve Sovyet - Amerikan yakınlaşmasından sonra ona bel bağlamış olan bazı az gelişmiş ülkeleri düşündürmlye başlamıştır.

Cezayir de bunlardan biri olacağa benziyor. Asya - Afrika konferansının tam toplanacağı bir sırada bu ülkeyi avucunun içinde tuttuğu sanılan çok güçlü Ben Bella, bir askeri ayaklanma ile birkaç saat içinde ve hiç kan dökülmeden ortadan kaldırılınca, bundan en çok alınan Pekin hükûmeti oldu. O sırada kongreye katılmak üzere Kahire'de bulunan Çin başbakanı Çu En Lay bir süre orada olayların gelişmesini bekledikten sonra kongrenin ertelenmesini istiyerek geri döndü. Ondan sonra da kongrenin geri bırakılması için elinden geleni yaptı ve toplanırsa kendisinin katılmıyacağını ileri sürdü.

Çin hükûmetinin Asya ve Afrika devletleri üzerindeki etkisinin gerilediğini söylüyoruz ya bundan kazançlı çıkanın Amerika olmadığını da eklememiz gerek. Koruduğu ülkelerin içişlerine karışma politikasını gitgide genişleten Amerika'nın bütün dünyada otoritesi bundan büyük zararlar görmüştür. Büyük devletlerin bencil politikalarından dehşete düşen küçük ulusların gitgide bağımsızlık ilkesi çevresinde saflarını her gün biraz daha sıklaştırmaları beklenebilir.

Çin'in gidişinde bir değişiklik beklenmediği için bu girdiğimiz yılda bütün gözler Amerika ile Sovyet Rusya'daki gelişmelere çevrilecektir. Amerika, kafasının dikine giden politikasını sürdürecek midir? Yoksa bu tutumunun kendisine ne kadar pahalıya mal olduğunu fark ederek dar görüşlü raportörlerinin etkisinden kendini kurtarıp daha anlayışlı ve daha esnek bir politika ile geçmişteki hatalarını düzeltme yoluna gidecek midir? Babası Çinli, annesi Belçikalı bir yazar olan Han Suin Amerika'nın bugünkü politikasını şöyle özetliyor: "Yardım etmek istediği bütün ülkelerde Amerika, Ame-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://rarity.org

rikan dostu geçinen adamları kullanır, bunlar da ondan gelen yardımı ceplerine indirmenin yolunu bulurlar. Amerikalılar her yerde işbirlikçi kişiler ararlar, bağımsızlıklarını koruyabilecek ve Amerika'dan yalnız yararlı olanı kabul edecek dostlara yüz vermezler." Bu ağır bir suçlamadır ama bunca yıldır az gelişmiş ülkelerle Amerika arasındaki ilişkilerin haksız çıkarmadığı bir suçlama. Bütün demokratik ülkelerde komünistlerin bu gerçeği sömürmekte oldukları doğrudur ya, onlara bu imkânı yaratmada Amerikalıların suçu daha mı azdır?

Sovyet Rusya ile şimdiye kadar peykleri diye anılan ülkelere gelince, şu son iki yıldır olup bitenler, hele 1965 içindeki olaylar artık demir-perdenin yıkılmakta olduğunu söyliyenleri haklı çıkaracak bir yol tutmuştur. Sovyet Rusya'nın dış politikasında kapitalist devletlere yöneltilen hücumların gevşemesi, bu ülkelerle ticarî, kültürel ve ekonomik bağların sıklaştırılması ve bunlara paralel olarak bu ülkelerin toplum düzeninde de özgürlüğe doğru cesaretli adımların atılması iki cephe arasındaki havayı bir hayli yatıştırdığı gibi artık demirperde barajının da yavaş yavaş kaldırılacağı umudunu doğurmuştur. İki büyük ve yönetici komünist devlet, Çin'le Sovyet Rusya arasında çıkan büyük anlaşmazlık ve bunun fiilî sonuçları, bağımsızlıklarına kavuşmaya can atan Romanya, Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan gibi komünist ülkelerin ekmeğine yağ sürdü. Şimdi bu ülkelerde Rusya'dan da hızlı bir özgürlük akımı ve Avrupalılık dayanışması, Batı ile Doğu arasındaki buzların hızla çözülmesine ortam hazırlamıştır. Başlamış olan bu hayırlı gelişmenin durması beklenemez. Uzun zaman baskı altında yaşamış olan Doğu bloku halkları bir kere özgürleşmenin tadını tatmışlardır. Stalin'in zorbaca diktatörlüğü üzerinde öyle açıklamalar yapılmıştır ki, artık o çağın özlemini çekenlerin istekleri ne olursa olsun, eski baskı rejimine dönmenin kolay başarılır işlerden olmadığını sanıyor ve bu yoldaki gelişmelerin tersine, daha da hızlanıp devam edeceğine inanıyoruz. Bu da dünyamız için bir kazanç sayılmalıdır.

★

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İç işlerimiz bakımından da 1965 çok hareketli, çetin olay-

larla dolu bir yıl oldu. Daha 1965 in başında iktidarı, bir koalisyon çerçevesi içinde ele almış olan Adalet Partisi, ekim seçimlerinde Meclise önemli bir çoğunlukla gelmek için gerekli ortamı rahatça hazırlıyacak vakti buldu ve dileğini gerçekleştirerek seçimleri kazandı, iktidara geldi. Böylece de tarafsız ama A.P. nin tutumuna daha yatkın bir başbakanın yönetimi altında ılımlı olarak yürümüş olan A.P. politikası, kasım başından bu yana yeni başbakan ve Adalet Partisi başkanı Süleyman Demirel'in elinde kesin bir A.P. rejimine çevrildi. Bu rejimin karakteristikleri nelerdir? Bunları Demirel hükûmet programında açıkça ortaya serdi. Adalet Partisi toprak reformuna karşıdır. Servet beyanına, vergilerin açıklanmasına, tarım vergisinin ciddileşmesine karşıdır. Yabancı sermayenin daha sıkı bir kontrol altına alınmasına, petrol ve madenler konusunda ulusal bir politika güdülmesine karşıdır. Lâikliğe, devrimciliğe, sosyal devlet kavramına karşıdır. Nisbî seçime, birleşik oy pusulasına, ulusal kalıntı sistemine karşıdır. Fikir özgürlüğüne karşıdır ama bu kısıtlamanın sağcıları içine almasına da karşıdır. Adalet Partisi dış politikada bağımsızlığa, durmadan değişen dünya şartlarına göre esnek bir politika gütmeye ve bu politikanın temelini ulusal çıkarlar üzerine oturtmaya karşı olduğunu da daha ilk aylardaki türlü vesilelerle belli etmiştir.

İhtilâlden bu yana geçen altı yıla yakın zamanın, başta anayasa hazırlıkları, sonra da parti ve koalisyon çekişmeleri yüzünden boşa gitmesine acınan ve güçlü bir iktidarın iş başına gelerek yapılması mutlaka gerekli işlere girişmesini bekleyen aydınlar çoğunluğu iktidara gelen güçlü hükûmetin daha ilk günden memleketin asıl dertlerine sırt çevirdiğini görerek büyük bir yılgınlığa kapıldı. Oysa başka türlü olamazdı. 1946 dan bu yana lâik anayasaya ve ceza kanunlarına aykırı bir tutumla dini politikaya âlet ederek yapılmış olan olumsuz propagandalar daha çok uzun zaman devrimci bir hükümetin seçim yoliyle iş başına gelmesine imkân vermiyecek bir ortam yaratmıştır. Türkiye'nin kurtulması ve kalkınması için devrimci bir politikanın güdülmesi şart olduğuna iman etmiş aydınlar, böylece anayasaya karşı yollardan işbaşına gelen anayasaya karşı partilerin her türlü kurtuluş teşebbüslerini önlemek için elinden geleni yapmasına anayasa hüküm-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

leri gereğince seyirci kalmaya zorlanmak gibi gülünç bir durumda kalmaktadırlar.

Daha seçimlerden önce ve seçimler süresince, bırakıldığı yerden işe devam edileceği kulaktan kulağa, çok kere de açıkça ifade ediliyordu A.P. saflarından. Gerçekten de bütün belirtiler, yeni hükûmetin işi 1950 ortamından ele almaya değil, 1960 da bırakıldığı yerden sürdürmeye kararlı olduğu inancını haklı çıkaracak bir yön almıştır. Yalnız hesaba katılmıyan nokta, Türkiye'nin bugün 1950 ortamında bulunmadığıdır. 1960 dan beri sürdürülmüş olan özgürlük havasını yeni baştan 1959 un sık ve boğucu havasına çevirmek için harcanacak emekler tam tersine tepkiler yaratacaktır; üstelik anayasanın verdiği hakları kısıtlamak ve gösterdiği yolun tam tersini izlemek istiyecekler, yalnız aydınların ve gençliğin değil, anayasaya aykırı eylemlere zorlanacak sorumlu görevlilerin de direnmesiyle karşılaşacaklardır. Yeni hükûmet o yüzden kolay başarılar ve harika sonuçlar elde edemezse hiç şaşmamalı ve bunun sorumunu şunun bunun davranışlarına yüklemeye de kalkmamalıdır.

Hükûmet programının okunmasından sonra yeni iktidarın Mecliste karşılaştığı çok sert tepkiler ve bunaltıcı sorunlar, görevinin ne kadar zor olacağını göstermiştir. Oysaki bu çetin direnme, sadece hükûmetin düşüncelerine çevrilmişti. Bir de eylemler ortaya çıkıp bunların memleket ölçüsünde yaratacağı hoşnutsuzluklar eklenince, yasama organının denetimi karşısında genç ve tecrübesiz bakanların ne kadar terliyeceklerini tahmin etmek kolaydır. Yalnız yasama organının mı? Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinden otuz sekizinin, sonra da İstanbul Üniversitesi profesör, doçent ve asistanlarından seksen kişinin imzalariyle yayımlanan ve dış politikada bağımsız bir tutum istiyen bildiriler, Meclisler dışında da bireylerin ve kurulların kendi görüşlerini yansıtma ve memleket sorunları üzerinde söz sahibi olma yolunda yılmadan çalışacaklarına bir kanıttır. Bu gelişmelere karşı hükûmetin tutumu ne olacaktır? İlk belirtiler, bu yoldaki karşı davranışların yeni iktidarca hoş karşılanmıyacağını ve 27 Mayıstan sonra devrimlerin korunması yolunda elde edilmiş özgürlüklerin kısıtlanması için çareler aranacağını göstermektedir. Ancak bu yoldaki davranışların iktidara yarar yerine zarar getirmesi şaşmaz bir sonuç olacaktır kanımızca.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kanlieylorg

Mathias May

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yeni hükûmetin iktidarda kalabilmesi, Türkiye'yi kalkındırmak için inandırıcı yolda ciddi işler görmesi ve her şeyden önce çalışmalarının uyandıracağı tepki ve yergileri hoşgörü ile karşılamasının derecesi ile orantılı olacaktır. Demokrasi diyorlarsa demokrasinin ilk şartı budur. Bütün karşı düşünceleri susturarak bildiğini okumaya Batı demokrasi metodu içinde hiç yer yoktur ve olamaz. Bu denenmiş ve Demokrat Partinin sonunu getirmiş baskı metodunu tekrar denemeye kalkmak herhangi bir iktidar partisi için gözgöre göre intihar demek olacaktır. Elbette konuşulacak ve elbette konuşulanlar arasında şimdiye kadar alışılmamış yeni sorunlar bulunacaktır. Bu alışılmamış sorunlar arasında memleketin savunması ve bu savunma gücü içinde Amerikanın aldığı yerin gizlilikten çıkıp ortaya dökülmesi de yer alacaktır. Demokrasi sözünü ağızlarından düşürmiyenler demokrasi demek bu özgürlük ve açıklık demek olduğunu öğreneceklerdir. Öğrenmek istemiyenlerin demokrasiden yana değil, sadece kendi çıkarlarından yana oldukları ortaya çıkacaktır.

Bu ortam içinde biz yalnız Adalet Partisinden değil, Amerikan hükûmetinden ve memleketimizde görevli Amerikalılardan da anlayış bekliyoruz. Amerika, son zamanlardaki davranışlariyle Türk kamuoyunu geniş ölçüde kaybetmiş olduğunu bilmeli ve bundan böyle güdeceği politikada buna yol açmış olan hatalarını sürdürmemelidir. Amerikalılar, bu gidişi önlemenin çaresi, Türkiye'de özgürlükleri kısmak olduğu görüşünde, o görüşü ileri sürenlerle birleşirlerse memleketimizde demokrasiyi istemediklerini göstermiş ve uyanmış olan Amerikan düşmanlığını bizzat desteklemiş olacaklardır. Bugün aydınların hassas olduğu noktalar nelerdir? Türkiye toprakları üzerinde bağımsızlığımızı sınırlıyacak herhangi bir taviz verilmemesi mi? Bu tavizi istemiyecekler ve daha önceki hükûmetlerden zor durumlarında böyle tavizler koparabilmişlerse bunları kendi rızalariyle Türk hükûmetine devredeceklerdir. Özel radyo ve televizyon postalarından vazgeçecekler, bir kaçakçılık yuvası haline gelmiş olan P.X. lerini kapatacaklardır. Türkiye'de suç işliyen Amerikalıların Türk mahkemelerinde yargılanmalarını kabul edecekler, ve Türkiye'den, başka NATO üyesi memleketlerden istemiş olduklarından fazla haklar istemiyeceklerdir. Türkiye'de petrol ya da başka konularda çalışmakta olan Amerikan şirketlerine, gereğinde Ameri-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://rantey.org

kan - Türk dostluğu yararına bazı fedakârlıklarda bulunmalarını ve Türk makamlarına güçlük çıkararak Türk halkını aleyhlerine çevirmemelerini tavsiye edecekler, bu öğütlere uymazlarsa Amerikan hükümetinin desteğine güvenmemeleri gerektiğini söyliyeceklerdir.

Kıbrıs konusunda Türkiye'de vaktiyle bir ültimatom vererek yapmış oldukları hatayı tekrarlamamaya da çok dikkat edecekleridir. Şuna da inanacaklardır ki üç beş yazarın kendi aleyhlerine yazdıkları yazılar ancak bu yazılarda yerilen yanlış Amerikan davranışlarından kuvvet almaktadır. Huç kimse bu memlekette Amerikan - Türk dostluğunun yeniden kurulmasına, Amerikalıların kendileri kadar hizmet edemez bugün. Bunu dostlarımızın iyice anlıyarak rotalarını ona göre ayarlamaları günü gelmiştir sanıyoruz.

Bu yıl, aydınları karamsarlığa götüren olaylar yanında ilerisi için biraz olsun umut ışığı yaratan gelişmeler de olmamış mıdır? Bu soruya bir bakıma evet demek gerekiyor. Bir kere, acı yenilgisinden silkinmeye çalışan Halk Partisi içinde gerçek bir halk partisi olma çabaları ve bu çabaların yarattığı kaynaşmalar göze çarpıyor. Bu bulanmanın bir duruluşun başlangıcı olması bu partiye yeni bir itibar kazandıracak ve tutumundan yıldıkları için seçimlerde çekimser kalmış yurtsever kişilerin güvenini yeniden elde etmesine yol açacaktır. Sonra, aşırı tutumu ne olursa olsun, İşçi Partisi, çağımızın gerektirdiği yeni birtakım sorunların Meclise gelmesi için gerekli toplumcu cesareti temsil etmesi bakımından bir kazanç sayılmak gerekir. Umut verici bir belirti de toplumumuzda sömürülenlerin uyanma hareketinin hızlanmış olmasıdır. Bu uyanışı durdurmak için harcanacak gayretlerin sömürenlerin lehine sonuçlar verebileceğini sanmıyoruz. Zaman nehrini tersine akıtmaya kimsenin gücü yetmiyeceğini gene zaman bize gösterecektir.

Sonuç olarak şunu diyeceğim: kolay ve rahat günler beklemiyor bizi. Hattâ bundan sonra karşılaşacağımız güçlüklerin kısa zamanda beklenmedik sarsıntılara yol açması da mümkündür.

Oy bezirgânlığının halkımızı iki, hasım cepheye bölmüş olduğunu inkâra kalkışmak gerçekleri değiştirmez. Bundan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://arsiv.org

en çok sızlananlar o ayrılığı artırmak için ellerinden geleni yapmaktan da geri durmuyorlar. Şu 1965 yılında Atatürk'ün anısına açıkça saldırmak cesaretini bulamıyanların onun eserlerini yıkma yolunda görülmemiş çabalarda bulunmaları, bu arada hiç yoktan bir Ayasofya olayı yaratmaya kalkmaları büyük tehlikelere gebe bir ortam yaratmıştır. Bütün dileğimiz bu ortamın büsbütün zehirlenerek taraflar arasındaki düşmanlığın sokak vuruşmalarına dökülmemesi ve demokrasimizi bu sefer büsbütün ortadan kaldıracak bir azgınlığa varmamasıdır. Kışkırtıcılar ateşle oynadıklarını fark etmelidirler.

Uçurumun ağzında sağduyunun üstün gelerek, bu yılı da barış ve güvenlik içinde geçirmemizi sağlıyacağını, bir şey kazanmasak bile hiç değilse kaybımızın büyük olmıyacağını umalım.

Salih Acar

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1965 TE SANAT HAYATI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mehmet Alan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1965 DE ŞİİRİMİZ

Rauf MUTLUAY

"Bu yıl yanlış bir yerden yola çıktım ben. Bir yılın toplamını, en iyi, günü gününe izliyerek görebileceğimi sanmıştım; oysa sanat dünyasında ne günlük olana yer var, ne dergi ölçüsüne, ne kitap sayısına, ne heves görünüşlerine, ne tarama genişliğine, ne derleme dikkatine. Yalnız güzel ve büyük olan yaşıyor. Küçük dağınıklıkları gözlemekle yorulan dikkatler de asıl önemli ve değerli olan birkaç şeyi yitirmek kaderinde. İtiraf ederim ki bu yıl bu sonuca sürüklendim ben. Kim uğraşırsa uğraşsın ama bundan sonra hep yüksek tepelerden bakacağım şiire. Gourdon yöntemine paydos." demiştim geçen yıl yazısında.

DERGİLER

Böylece artık dikkatimi dergi sayfalarına gelişigüzel serpilen —hemen her zaman bir saygı ve değerbilirlikle değil de bir doygun umursamazlıkla, bir çeşit saygısız küçümsemeyle yerleştirilen— binlerce şiirin dağınıklığında emeğimi harcamıyacağımı, şiirin kendi kendine gelip bana çarpışını bekliyeceğimi düşünmüştüm. Şüphesiz birçok şey kaybedecektim bu tutumla. Osman Mazlum doğru söylüyordu: "Sanat hayatımız dergilerde soluk alıyor. Onlar sanat verimlerini sadece zenginleştiren değil, doğrudan doğruya yaratan bir görünümdeler. Türk sanat hayatında birim, kitap değil dergidir... Her şair, her yazar, yapıtlarını önce dergilerde sunuyor, sonra da o parçaları birleştiriyor, oluyor kitap... Bir kere sanatçının her yapıtını önce parça parça dergilerde yayımlaması geniş ölçüde bir ortaklaşa edebiyatın doğmasına yol açmıştır. Bunu özellikle şiir konusunda gözlemliyebiliriz. Her şair şiirlerini önce teker teker dergilerde yayımladığından, etkilerin işlemesinde her şiirin ayrı serüveni oluyor. Hele son yirmi yılın yapıtlarının dokularında böyle ortaklaşa ve

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

birbirine girişik yön var. Her şairin her şiirinde başka şairlerin de emeklerini buluyorsunuz. Deneyler içiçe oluyor ve birbirlerinin ipuçlarını taşıyor. Bunun yararlı yönleri de olmamış değil; ne var ki tepeden bakılırsa genellikle önemli sakıncalar doğduğu görülecek, Türkiye'deki ortaklaşa edebiyatın biraz fazla ortaklaşa olduğu seçilecektir. Sanat, düşünceden çok birikmiş deneyden çıkar. Oysa dediğim durum, aynı sanatçı açısından deneye gereksiz bir ara vermeyi gerektirmiş, ayrı sanatçılar açısından ise deneylerini tümden gelimci kaziyeci küçük ve yabancı izlenimlere koşullandırmıştır..." (Yeni Dergi 13, ekim 1965, Dergiler). Doğruydu bu gözlemler, ama uzun bir geçmişin incelemesinden doğan genel yargılar olarak doğruydu. Yalnız bir yılın sınırlı çerçevesinde ise, genelleştirilebilen gözlemlere gidilemiyeceğini, bu yıllık özetlerin, olsa olsa, izlenimleri kısaca nitelenen bir çeşit bibliyografyalar sayılması gerektiğini baştan söylemiştim. Bir şey daha var: Alışılmış dergicilik tutumunu değiştiren iki ayrı konu vardı bu yıl. Önce Yeni Dergi, şiire lâyık olduğu yeri ayırmaktaki titizliğiyle; sonra Yön, çoktandır beklenen bazı eserleri yayımlıyarak dikkati çektiler. Eski dergilerden başka "Dost" yeniden canlandı. Kemal Özer "Şiir Sanatı" nı yayımlamaya başladı kasımda; şiire çok yer veren SOYUT, bir süredir düzenle çıkıyor.

Böylece yalnız kitaplarla geleni, hiç olmazsa ilk dizeleriyle, seçmeden açtığım zaman karşıma çıkan raslantı örneklerdeki sindirilmez âmiyanelikleri ve kabul edilmez acemilikleriyle bütün umutlarımı kırmayan şiirleri okudum sadece. Arada gerçekten görmediğim için kayıpta olduğum birkaç iyi eser kalmışsa, izleyicilik görevimi gereğince yapamadığım için, emeklerinden ve haklarından özür dilemeliyim. Belki de boşuna bir incelik bu; çünkü hikâyeci, şair, romancı olsun, eleştiri üzerinde oy birliğiyle afaroz kararına vardılar sanatçılar. (Bk. Yeni İnsan Orhan Kemal'in yazısı, — Nisan 1965). İşte bu anlayışın bir örneği; şiirin adı Eleştiricilere:

Kitaplık böcekleri
Pencereleri ben açınca
Çarşıda kahvede ve güneşin bahçesinde
Yaşayan bir güldür Türkçe.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi | https://rahtey.org

Yasaklarlar insana
En doğal hakkını yüreğin
Türküler söylemeyi
İçten, ana dilimizle.

Yasacıdır onlar ve kuralcı
Sandıklarda beğeni böcekleri
Yerler yaşantının dokumasını
Şiirin en taze yerinden.

(*Ceyhun Atuf Kansu,* Varlık, Ekim 1965)

ŞİİRİN YALNIZLIĞI

Önce uzun bir suskunluk oldu. Okulda başka bir şiir vardı; ders kitaplarına girmiş geçmişten kalan zorunlu örnekler. Radyoda bambaşka bir şiir vardı; reklâm programlarında Zeki Müren'ler. Mitinglerde de şiir vardı: Seçim yılı 1965, emekçilerin, ondan da çok uyanık aydınların umut bağladıkları bir yeni partinin, gizlenmiş gerçekleri, kitap—dergi sayfalarında daha dün yayımlandıkları zaman çoktan suç sayılan düşünceleri açıkça dile getirmeye başladığı yıl oldu. Taksim hoparlörlerinden Yunus'un ilâhileri, Köroğlu'nun koçaklamaları, Dadaloğlu'nun varsağıları; Serdarî'nin, Veysel'in, İhsanî'nin... yüzyıllarca önce bambaşka amaçlarla bile söylenmiş olsa, bugüne uydurulan koşmaları okundu. Gazeteden ayrılan şiir, kendi şiirini bulma çabasındaki tiyatroyla sinemanın da dışında kalmıştı. Hem artık meyhanelerde de, sohbetlerde de şiire rastlamak güçleşmişti. Şiirle karşılaşmakta o kadar nadir fırsatlar buluyordum ki, bir ara kendi duygularımdan, daha çok hikâye romanla fikir eserlerine çevrik ilgimden, şiire kapalı ve sağır kaldığını sandığım dikkatimden bile kuşkulandım. Eşe dosta sordum. Kimse bana, yakın bir hayranlığın coşkusuyla desteklenen heyecanlı bir salık vermedi. Şairleri bile bu sessiz kabulde birleşmiş gördüm. En yeni şiirlerinin yayımlandığı dergi çıkış günlerinde ya da kitaplarının piyasaya sürüldüğü sıralarda bile en yakın dost top'antılarındaki yankısızlığın isyancısı değildiler. Nihayet konuşulan konuyu bir dalgınlık karşılığı, kızgın politika tartışmalarında paylaştığımız bir tanıklık. Şiir konuşulmuyordu artık.

Üretilen E-Kitap Arşivi - https://rarity.org

Edebiyatımızın köklü bir eksiği var nicedir: Kimse cephe olamıyor. Zafer, daima, bir akım, bir okul, hiç olmazsa bir tavırda birleşen kişilerin olmuş şimdiye kadar. Günümüzde hiçbir birleşme olmadığı gibi, şairler de kendi kendilerine tutarlı değil. Her biri alabildiğine tek, olabileceği kadar yalnız; çok zaman ancak başkalarını inkâr tutumunda birleşerek, kopuk, dağınık. Sanatın amacı mı bu? Belki ama yöntemi, yordamı değil. Bu yalnızlık ne Nâzım'ın insanca hasretine; "Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür — Ve bir orman gibi kardeşçesine" ne Oktay Rifat'ın tanımladığına benziyor: "Böyle düşünüyorduk işte, yanyana ayakta.. sıralara giriyoruz, tek tek, zincire benzer, her halkada kapalı, her yalnızlıkta aralık; dirsekler dokunuyor ya yeter bize!.. Yanyana diziliyorduk, tek tek, zincire benzer, kopmalarla bağlı, bağlantılarla aralık." (Agamemnon III, Yeni Dergi 13, Ekim 1965) Bu yalnızlık hasta, toplumdan ayrı, hayattan uzak bir yalnızlık. "Vurun İlgisizliğe" adlı yazısında Fethi Naci, "... yalnız aydın-halk ilişkisinin kurulamadığı az gelişmiş ülkelerin aydınlarında bilgi, gerçeklere yaklaşmak ve gerçekleri değiştirmek için değil, gerçeklerden kaçmak için bir araç olarak kullanılıyor. Bunun için az gelişmiş ülkelerin çoğu aydınlarının toplumculuğu, aslında, azılı bir bireyciliğin günümüze özgü bir biçiminden başka bir şey olmuyor. Vurun ilgisizliğe!" diyordu. (Yön 78, 25 Eylül 1964).

YENİ DERGİ — MEMET FUAT

Yukarda dediğim gibi bu yıl iki odak noktası oldu şiir hayatında. Şiir gereksinmesini bluğ sonrası ergenlik dilekleri-nin bazan açık bazan kapalı bir anlatımı olarak gören, iki-üç formalık kitaplarını harçlıklarıyla bastırıp şiirin hırçın kavgasını taşımayan heveslileri bir yana atınca, geriye kalan ciddiye alınması gerekli ozanların hepsi iki yoldan birinde biriktiler: Ya sanatlarını, inançlarına da toplum gereksinmelerine de feda etmeden gönüllerince sürdürmek için az okunmayı, anlaşılmamayı göze alarak dileklerinde direnme gücü buldular. Bu noktada tek başına, kişi olarak Memet Fuat'ın büyük etkisi oldu bence. "Benim kitaplarımın çoğu sürümlü değil" diyordu ve kazanmayı da satmayı da pek düşünmiyerek düşüncelerine uyan eserler basıyordu yalnız;

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

pek de çok yazmadığı halde beğenisini, ölçülerini geniş bir halkaya iletti bir çeşit çok kişilikle. Kendine sadık, tutarlı bir yöntemdi bu; üstelik inanırım yarını da kazanacak. Dediğim gibi Memet Fuat'ın, De Yayıneviyle Yeni Dergi'nin bugünleri aşan gücünü görüyorum bu dirençte. Bir bakın özel sayılara ve şiir sayfalarına: Bir yanda Bilinç Akımı, Yeni Roman, Kafka... Bir yanda hiç kısıtlanmamış rahat, geniş, özgür sayfalarda soluk alan uzun şiirler: Ocak — Oktay Rifat'ın şiirleri, Şubat — Edip Cansever'in Cadı Ağacı, Mart — Behçet Necatigil'in Cemal Süreya'nın şiirleri, Nisan — Oktay Rifat: Yakarıcılar, Ülkü Tamer'in şiirleri, Mayıs — Edip Cansever'in Pesüs'ü, Haziran — Oktay Rifat: Agamemnon I, Behçet Necatigil ve Necati Cumalı'nın şiirleri, Temmuz — Nâzım Hikmet ve Ülkü Tamer, Ağustos — Nâzım Hikmet ve Cemal Süreya, Eylül — Edip Cansever: Dökümcü Niko ve arkadaşları, Ekim — Oktay Rifat: Agamemnon III, Ülkü Tamer: Salgın, Nâzım Hikmet'ten şiirler... Böylece yeni bir şiir değerlenmesi ve yeni bir yayın dizisi aşamasına girer gibiyiz: Günlük politikanın dışında özgür ve evrensel bir sanat.

NÂZIM YILI

İkinci odak noktası YÖN oldu. "Hiçbir şiir olayı yok" diye yakındığımız sessizlikte, günlerden bir gün, Nâzım Hikmet çıktı ortaya. Böylece de 1965, tam bir Nâzım yılı oldu. Yön, "Şairin şahsında şiiri mahkûm eden yobaz zihniyetin ağır baskısına rağmen, Nâzım Hikmet'in (memleketçi) şiirlerini yayımlamakla" kampanyayı açtı. (Sayı 83, 30 Ekim 1964). Bu başlangıca bakarak geçen yılki yazımda "Yön'de yayımlanmaya başlayan Nâzım Hikmet şiirleri, şüphesiz 1965 şiirimizi etkileyen yeni bir hareketin başlangıcı olacak gibi görünmektedir yarattığı ilgiyle" demişim. Bunu söylemek için bakıcı olmanın gereği yok. Bu cılız sular kıracında gür ve coşkun bir akıntının özlemi vardı nicedir. Bir iki yerden gelen ve —iyi söylenmediği için— bir çeşit inkârcı değertanımazlık olarak nitelenen (Ulular köprü olsa basıp geçme) açıklamalar (Oktay Rifat ve Edip Cansever, Yön 106, 9 Nisan 1965), gerçekten seçeç ve hazırlıksız bir yargı olarak gözüktüler. Daha ortada tam bir Nâzım külliyatı yoktu ve hiç

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kantey.org

kimse yirmi beş yıl gerideki şiir değişmelerini belgelendirilmemiş, ispatsız bir karşılaştırmaya hazır değildi. Yön'de parça parça yayımlanan şiirlerden sonra ilk Nâzım kitabı Mart'ta çıktı: Kurtuluş Savaşı Destanı (Yön Yayınları, 10 lira). Sonra "Şu 1941 Yılında" (Evren Yayınları, 10 lira), sonra iki ayrı baskı halinde Ferhad'la Şirin, toplatılma kararının uygulanmasına kadar birinci baskısı tükenen "835 Satır, Sesini Kaybeden Şehir, Varan 3" (İzlem Yayınları, 7.5 lira), "Saat 21—22 şiirleri" (De Yayınevi, 2 lira), nihayet "Jokond ile Si-ya-u, Benerci kendini niçin öldürdü, Taranta Babu'ya mektuplar" (Dost Yayınları, 10 lira).. Titiz ve hakbilir Behçet Necatigil'in o kadar dikkat ve emekle hazırladığı "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü" nün geçen yılki baskısında adının bulunması sakıncalı sayılan Nâzım Hikmet, bu yıl piyasayı doldurup taşırmış oldu. Baskıya hazırlanan kitaplarından başka.. Tabiî ardından da günümüzün şiir yankıları. Bunları aşağıda kitapların çıkış sıralarında anmama izin verin. Burada, "Saat 21—22 Şiirleri"nden en küçük örneği anarak:

"Dağın üstünde:
akşam güneşiyle yüklü olan bir bulut var dağın
üstünde.
Bugün de:
sensiz, yani yarı yarıya dünyasız geçti bugün de.
Birazdan açar
kırmızı kırmızı:
gecesefaları birazdan açar kırmızı kırmızı.
Taşır havamızda sessiz, cesur kanatlar
vatandan ayrılığa benzeyen ayrılığımızı..."
(1 Ekim 1965)

geçiyorum. Şiirimizin değerlerini, aşamalarını yeniden gözden geçirecek, derinine inecek çalışmalara kadar. Bu konuyla ilgili olarak Memet Fuat Yeni Dergi'nin 8. sayısında "Nâzım Hikmet'in Şiiri" ni yazdı. Yön'de ise Yüksel Pazarkaya'nın (95, 104), Aziz Nesin'in (107), Edip Cansever'le Samih Emre'nin (106), Fethi Naci ile Philippe Soupault'un (109), Tristan Tzara'nın ve Falih Rıfkı Atay'ın (110), Charles Dobzzynski'nin (112) yazılarından sonra Selâhattin Hilâv'ın incelemesi yer aldı: Nâzım Hikmet Üzerine Notlar (115-122).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rarity.org

Ardından da Fethi Naci'nin çevirdiği bir açık oturum'un getirdiği soruşturma: Millî Kültür ve Batı Kültürü ile İlişkiler (127-132).

BİR YILIN KİTAPLARI

Şimdi basılmış şiir kitaplarını nirengi yaparak —bir ozanın kendi parça emeklerini güçlendirmek için arasıra göründüğü dergi yayımlarını bir yana bırakıp bir sergi gibi, sahnelenmiş bir oyun gibi, halkın karşısına hazırlanarak çıktığı bir dönem sonucunun ürünü olarak kitapları temel yaparak— bu yılın şiir hayatına başlıyabiliriz.

1964'ün Yeditepe Şiir Armağanını —aşağı yukarı oybirliğiyle kazanan— Ahmet Oktay'ın 'Her Yüz Bir Öykü Yazar" kitabı yılın son ayında çıkmıştı. Edip Cansever gibi sayfalara sığmayan uzun, çok uzun şiirlere yönelen Ahmet Oktay, çok hızlı bir değişim ve gelişim yolunda. (Battal boy kitabın 30 sayfasında, bir mısralık boş yer bırakmaksızın sadece 8 şiir). Yazık ki hiçbirini buraya alamam. Bütünlüğünü bozmaktan da korkarım; bu çeşit çalışmanın emeğini düşünerek. İşte "Çağdaş Bir Öldürüm İçin Prolog" dan bir ara parça:

"Denizi betimlemekten yorgun
bir çakıltaşı. Eskil bir mızrak
yeşil gecenin ve av etlerinin,
bir harf. Bir işaret
"kırmızı şarabını yanına al
ve ona ekmeğini katık et
ve sen bilmezsen kimseye sual etme"
diye biten bir sayfa
ve kapının zili; telefonun ya da.
Birşeyler unutulmadı mı acaba?"

"Sığda" kitabiyle Gülten Akın'a da Türk Dil Kurumu ödülü verildi. Gerçekten başlangıçtan beri kendine özel bir duygululuğu; günlük yaşantılarla içiçe mutlulukları ve acıları; dünyaya ince, ezik, korkak ve arzulu bir bakışı; kadınsı bağımlılıklarla miyeth isyanları; sözün kısası, özgün bir yapı-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantex.org

nın özgün sesini getiren şiirlerdi bunlar; çok güçlü, sağlam, düşünceyle dolu olmasa da "Sıvas" şiiri:

"Anı, doğu evlerinden cam bahçe
Uzun ağaçları rüzgârlı
Özlenen deniz kentine çevirir
O kuş biçimli, en duygun dalları

Kara bir tilkidir düş izler
Belirsiz kımıltılarla gece
İlk kez yatmak gibi bir yerde
Korkunun değişmez kuralları

Evliyası eski yoksulların
Üfler gizlerini havaya
Hiç gelen olmadı nere mi bura?
Ansımaya bir yüz yaylaları"

Şiirden hikâyeye, kendi tanımıyla sonra sine-romana gidip dönen Ayhan Hünalp geçen yılın son ayında "Bir Martı Öttü" adıyla bir de kitap çıkardı. Yüzeyde nüktelerle abartılmış buluşların karışımı, tadına varmadığım örnekler: "Tanrı görse ürker yalnızlığımdan". "Sen tutunca küpeşte demirleri erirdi — Dize gelirdi ufuklar sen bakınca — Seni düşünürdü rüyalarında kızlar — Namus denilince sen gelirdin aklıma — Sen demirlerdin gönlüme teğmenim — Hürriyet denilince." İşte böyle.

Anıl Meriçelli'nin gene Yeditepe yayınlarında çıkan "Mayıslara Açılan Kapı" sı da "şairane"nin istismarının, kişisel aşk arzusunun sözümona genelleştirilip gizlenmişinin, bazan çok âmiyaneleşen, başarısız ve kolay örnekleriyle dolu. Bakın bütün mısraları üçer kelimeden meydana gelmiş, yanyana gelişlerini cümleleştirdiğiniz zaman aynı yapıda tekrarlanan oyunlara:

"Yaşanmamış anılarımızın şarkısıdır
Serin sokakları sabahlarımızın
Seninle çoğalırken ilk yazlara
Yalnızlığını unutmaya yakın

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Unutulmaz güzelliğine anıdır
Aynalarda yansıyan çılgınlığım
Akşam karası yaşantılarla
İçimize dökülen duyarlığın

Işıksız sokakları çığlıklarla
Yarım kalmış şarkısıdır
Adımlarımız yaklaşırken yılların
Mayıslara açılan kapısına."

1964 Aralık ayının ilginç kitaplarından biri de Oktay Rifat'ın çevirisiyle Yunan Antologyası'ndan seçmelerdi. (Çan Yayınları). Bir önsöz ve açıklamalar bölümü ile iyi ayıklanmış, arı dilli, yalın ve özlü örnekler.

Böylece Ocak ayına, hayli zamandır sessiz bir şairin uzun süre bekletilen kitabıyla, Cahit Külebi'nin "Süt" üyle girdik. (Hisar Yayınları). Eskimiş bir ustalığın, kendini tekrarlıyan, yarattığı geçmiş anılarla tazelenen hayıflanışını getirdi bu kitap. Cahit Külebi eski Cahit. Üstelik hiç de şiirsel olmayan bir eğitimci didaktikası:

"Çemişkezek'te, Patnos'ta, Malazgirt'te doğanlar
Malazgirt'e, Çemişkezek'e, Patnos'a gitmezseniz
Çocuklarımız öksüz kalır, yetim kalır
Köylere ışık iletmezseniz."

ardından eski Cahit Külebi'nin mahzun romantizmi:

"Sevinçle türkünü söyler
Bir idare lâmbası küçük, solgun.
En azından üçyüz pare dam
Umudu en azından üçyüz çocuğun."

Muhtar Körükçü'nün Varlık'da (655, 1 Ekim 1965) "Oh hele şükür! Şu bunalım şiirlerinden, şu bilmecelerden, şu karnından konuşanı anlama zorunluğundan sonra yüzümüze vuran ılgıt ılgıt bahar yeli gibi, serinletici ırmak suları gibi burcu burcu şiirler" diye selâmladığı "Cahitlerin Şiirleri" (öteki Cahit Oburk — Toprağın Ağrısı), Çevresinde doğan alışkın sevinçle kanmıyacak Külebi, biliyorum; şair ken-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://franiey.org

disini aldatamaz. Elinde birikmiş bu örneklerin kendisi için bir aşama olmadığını içten içe nasılsa biliyordur; ölü bir dalga kıvrımı bu. Ardından gelecek yenisi beklenir.

Şubat'ta Ercüment Behzat'ın 1934-1940 dönemindeki şiirlerinin, "Açıl Kilidim Açıl" ın ikinci baskısı yapıldı yalnız. Böylece, 'Kurtuluş Savaşı Destanı" ile Mart'a girdik. Büyük bir zaferin yıldönümü kutlanır bu ayda. Fazıl Hüsnü Dağlarca, bu devce şair, yıllardan beri çalıştığı destan ürünlerinin yeni bir devamını getirdi: "Çanakkale Destanı". Elbette parça olarak değil, bütünüyle büyük. Ölümü dolayısiyle Osman Türkay'ın çevirip hazırladığı bir seçme şiirler kitabı çıktı T. S. Eliot'dan (Yeditepe Yayını). Sonra aynı yayınevi, yıllardan beri şiire heveslenen genç bir şairin, Mehmet Kıyat'ın dördüncü kitabını yayımladı: Doğu. İlkel biçim kaygılarını çözme çabasında, genellikle seçkin kelimelere güvenen, belirsiz imajlarda yapma mısralar: "Sıcak ölümlerin yiğit ayaklarında — Unutulan çocukluğu tanrıya götürdüler — Dar uçuşuna başlamadan evrenin — Tutulan kanlarda bozuldu gülüşler" gibi. H. Vasfi Uçkan'ın "Deniz Kesimi" ise son yıllarda çoğalan kutsal kitap filmleriyle Tevrat merakının etkisinde.. taklit etkisi veren örnekler: "Ben hangi çağlardan orda eskiyen — korsan sularında arz-ı kadîmin" diye başlıyor kitap. Arada:

"—Güçtü— dedikleri avuçlarımda
Eskimiş avuçlarımda boğum boğum
Size kırk düğümlü sicimle su taşıyorum
Dipsiz kuyulardan buyrun içiniz."

Ali Püsküllüoğlu'nun; ilk kitabını on yıl önce yayımlamış bu yenileşen şairin, "Sırtımızda Kızgın Güneş" adlı kitabı da bu ayda basıldı. Bana açıkça Edip Cansever etkisinde görünen uzun mısralı, uzun şiirler; Yalnız geceler, esefler, gıptalar, bilinç akımının parantez içi duyup düşünmeleri, bir kompleksin varlığını belli eden ısrarlı tekrarlar. Yeni bir deneme şair; bakalım.

Nisanda Ülkü Tamer'in hazırladığı güzel bir Max Jacob derlemesiyle (Yeditepe) üç önemli kitap çıktı. Metin Eloğlu "Türkiye'nin Adresi"nde şiir için hem yeni temalar, hem de kendine özel yepyeni bir dil bulma çabasında görünüyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kanitey.org

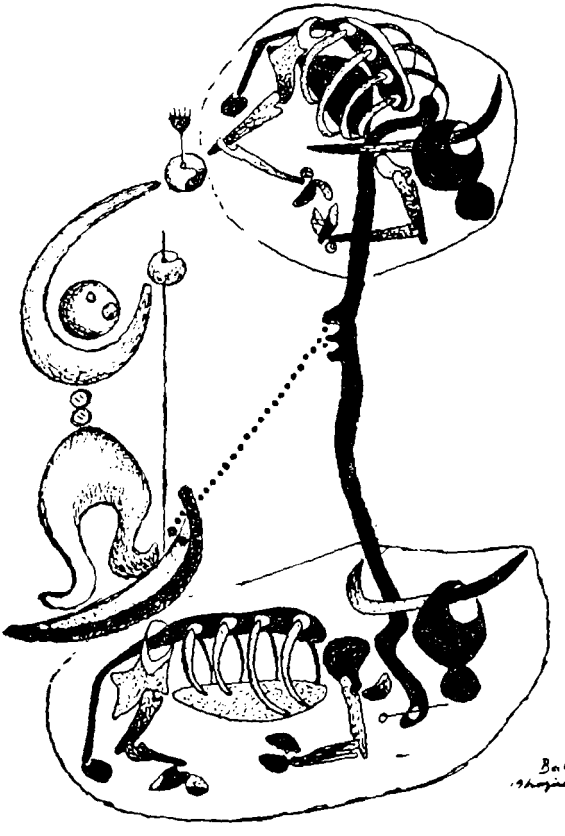

Bakaban

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İlk okunuşta adamakıllı yadırgatıcı, uzak çağrışımlı, kullanılmaz eklerle duyulmamış kelimeler yaparak, gittikçe ve tekrar okunuşlarla gizli tadlarını vererek: "Çıt" tan bir bölük:

"Hep kar'a, karanlığa çatlamış o küs pencereleri
Bu ödünç barınak mı bizcil denize bakan
Sıcak rafta bir ılık kavanozda üreyen
Süs balıklarına yem tatlısu pireleri.

Çıt yok.

Bunlar hep yazda hırka örgüleri
Su donar avucunda bir yalnızın
Bir çürük sicim, bir kördüğüm, o aşk kangalında
Çıt yok.
Kar ışır, ışıtır da."

Ülkü Tamer, şiire gittikçe daha çok emek vererek ve hızlanarak, "Virgülün Başından Geçenler"i yayımladı. (De Yayını). Çocukluk anılarının, bir dönem de Tarancı kuşağının o kadar özlemle işlediği bu romantik temanın gündeş ve ayrı bir sadelikle çocuksu yalınlığı:

Tarzan New York'tayı görmüş bir kere
Hiç bilet alır mı artık gişeden
Kendi değilse de ruhu tarzandır
Suyu bile içmez oldu şişeden.
. .
Nerde o artistler, Gene Autry nerde,
Nerde Wallace Beery, Lorel'le Hardi,
Dev adam, Turhan Bey, Maria Montez,
Ama nerde bıldır yağan kar şimdi,

Nihayet Cemal Süreya'nın, artık hep şiir çalışan, şiire adanmış Süreya'nın yeni kitabı: Göçebe (De Yayını). Müthiş bir işçilik, derinliğine bir arayış, tamamen özgün bir duyarlık, bütün bunları kaynaştırırken dile de, okuyucuya da yakın ve sıcak gelen bir istenlik. Göçebe içindeki birçok şiir ezberlenip yaygınlaşarak, hem şairinin hem okuyanların için-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

de yaşayarak daha büyük atılımlara yol gösteriyor. Kısacık bir örnek seçmeye zorunlu olarak üzgünüm:

"Dedelerin yüzlerinde erozyon
Silip götürmüş bütün evetleri
Annelerinse ağızlarında hiyeroglif
Babalarınsa ağustoslar atasözleri
Amcalarınsa avdan boş dönüyor elleri
Teyzelerse elleriyle yargılıyor gök güzelliğini
Ablalarınsa boyunları soru işareti
Ağabeylerse utançlarından emrah
Sıralanmışlar su boylarına
Bıçakla soyuyorlar kelimeleri."

(Göçebe'den)

Mayıs'ta Muharrem Vakar'ın "Korku Zambakları" ile —uzun süredir bekleyen— Ece Ayhan'ın "Bakışsız Bir Kedi Kara" sı çıktı (De Yayını). Ayrı bir yolda, salt kelimelerle, onların yanyana gelişlerinin yalnız sesleriyle ve belki de her okuyanda ayrı çağrışımlar yapacak uzak anılarla oynayan bir şair. Biraz bilinçaltı, pek çok kişisel ve kapalı, hiç tatmadığımız buruk ve yeni bir meyvanın tanımlanamayan tadı gibi, tedirginlik getiren bir kişilikte. Belki haksızca öfkelendim kendimce: Ne hakkı var ozanların bizi böylesine sınava sokmağa, dedim. Andersen'in Dokumacıları gibi, ancak budalaların değerlendiremedikleri bir kumaş dokudukları sanısını getirmeğe? Diyelim kahve, ananas, hindistan cevizi, baobab ağacı yetiştirdiniz birkaç tane. Nanemolla, mostralık, ser içinde.. Ne çıkar bundan? Tohumu, toprağı, havası hurdan değilse; doğayla karşılaşınca solup çürüyecekse. Başka bireylerin, kimbilir nasıl çimlenmiş deneylerinden yola çıkmanın gereği ne? Sonra da konuşuruz bunları Ece Ayhan'la. İşte bir örnek size:

"Gelir bir dalgın canbaz. Geç saatlerin denizinden. Üfler lâmbayı. Uzanır ağladığım yanıma. Dayval yolyaz için. Aşağıda bir kör kadın. Hısım. Sayıklar bir dilde bilmediğim. Göğsünde ağır bir

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kanter.org

kelebek. İçinde kırık çekmeceler. İçer içki. Üzünç teyze tavanarasında. İşler gergef. İnsancıl okullardan kovgun. Geçer sokaktan bakışsız bir kedi kara. Çuvalında yeni ölmüş bir çocuk. Kanatları sığmamış. Bağırır Eskici Dede. Bir korsan gemisi! girmiş körfeze." (Ben Orhan Veli'nin Masal şiirini hatırladım nedense.)

Haziran'da Ercüment Behzat'ın 1934 de basılmış kitabının "Kaos" un ikinci baskısı yapıldı ve Behçet Necatigil'in —adı ve sınıflanmasıyla soru yaratan—. "Divançe" si çıktı. Necatigil benim has şairlerimden. Onu kısa birkaç satırın niteleyemesiyle özetlemek istemiyorum. İşte "Panik" den parçalar:

Artık ıssız kırları bıraktı Pan;
Şimdi birçok ülkenin milyonluk kentlerinde
Asfaltlarda, betonlarda dolaşıyor
Kızgın, uzun yazların öğlen saatlerinde.

Değil yalnız yazların kızgın sıcaklarında
Hemen her gün hele büyük kentlerde
Bulvarları tarıyor, hain gülüşleri sessiz.
Pan'la karşı karşıya, gözleri kararıyor
Katı cıvık asfaltta yalınayak bir işsiz.

Yarınlar? Gizli kara gazete haberlerinde
O varsa ekmeklerde, sularda ağulu
Hatta çocuk yüzlerine düşmüşse gölgesi,
Keser bizim gibiler yarınlardan umudu.

Renklerde, emeklerde, ırklarda..
Yahudiler, işçiler, zenciler.. Pan!
Şu dünyada insanca yaşamak da yoksa
Ne kalıyor geriye yüzyıllardan?

Temmuz'da mı çıktı bilmiyorum ama, Hasan Hüseyin'in bu adda bir kitabı var: "Temmuz Bildirisi". Yer yer coşkun, bazan hiç emeksiz, tekrarlı toplum şiirleri. Uzun, başsız sonsuz parça seçme imkânını vermeyen konular taşıyan, bazı açık etkileri belli, oluşum halinde biçimlenmemiş duygular gibi geldi bana; Kavel'den ayrı bir hava da getirmiyor.

Kendi yolunda olmayanlara küçümseyen öfkesi bu; "Masal Kokusu'ndan:

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://fantezy.org

Ben bu kapıları bir bir açarım açmasına ama kırarım
Şehzadelerle gitti ölü devin altın anahtarları
Masallara dönük yüzlerinizde o hiç eksilmeyen kaygı
O donuk maviliği masal cennetlerinin
Bırakın işte gözleriniz, alın işte yumruklarınız
Ama siz aptalsınız aptalsınız

Ağustos'ta De Yayınları içinde R. Tomris'le Cemal Süreya'nın Türkçeleştirdikleri Guillaume Apollinaire'in "Bir Aşk Kırgınının Şarkısı" yayımlandı. Eylül, seçim öncesi, Ataç Kitabevi, Şükran Kurdakul'la Ömür Candaş'ın aceleyle ve karmakarışık derledikleri "Toplum İçin Şiirleri" i çıkardı. Arada İ. Z. Eyuboğlu, Elif Kitabevi için Ovidius'un "Sevişme Yolu"nu nazmen çevirdi. Vahit Turhan ve Turan Oflazoğlu'nun ortak emeğiyle Othello, şiir biçiminde yeniden dilimize aktarıldı; nihayet, son zamanlarda Shakespeare sevgisiyle çalışan Sabahattin Eyuboğlu, eksiksiz bir Hamlet metniyle ortaya çıktı (Remzi Kitabevi). Yakınlarda da Prof. Mehmet Kaplan'ın yeni örneklere ayırdığı "Şiir Tahlilleri" nin ikinci cildi basıldı.

Bir yılın değişikliğine bakın ki Mevlâna'dan, Hayyam'dan Türkçe söyleyişler düzenliyen A. Kadir, Tevfik Fikret'e döndü; bir toplum gereksinmesinin yönsemesi bu. "Din şehit ister; âsuman kurban — Her zaman, her tarafta kan, kan, kan!" mısraları şu şekle girmişti: "Din şehit ister, gökyüzü kurban — Her yanda durmadan kan akacak, — Durmadan her yanda kan!". Emekli, titiz, sadık bir çalışmaydı bu; dil değişiminin, şiiri nasıl kısa sürelerde bile öldürdüğünün esefini hatırlattı. (Tarih-i Kadîm — Eski Çağlar Tarihi). Bu arada A. Kadir, "Hoş Geldin Halil İbrahim" in de ikinci baskısını yaptı.

Alelâde bir destan denemesini "Atatürk'ün Işığı" adıyla bastıran Halil Kocagöz, Yeditepe Yayınları içinde bir de şiir kitabı yayımlattı: Geyik Düşmesi. Gereğince baktığımı söyliyemiyeceğim; seçemiyeceğim de.

Yön'de yayımladıkları ve "Bağımsızlık Gülü" adıyla topladıklarıyla açıktan açığa toplum şiirine adanan Ceyhun Atuf Kansu, bu coşkuyla herşeyi şiirleştirmek acelesinde. Bazan tarih olaylarını, bazan makale muhtevalarını dizelemekle uğraşta. Kitapta 1947-1965 döneminin ürünleri var. Politik so-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

runların haykırıları da, doktorluk gözlemlerinin yürek yakan iniltileri de birlikte.

Ağıtlama'dan:

Benim bebem anacığım hani
Gül bezlere sardıcağım hani
Akşam yattı sabah baktım
Emişleri, el depmesi, solucağı hani.

El veriyor el veriyor küçük direk bel veriyor
Çitlembiğim böğürtlenim
Kara asmam, gül üzümüm
Tadamadım göğeriyor.

Lâmbayı yaktım geceden
Soldu mu yüzün inceden
Taze toprağını eşerler şimdi
Atını yaparlar meşeden.

Karşı-Duvar Dergisi'nde açık dilli, koçaklama edalı, ayrı bir deyiş sürdüren; her olayı, her duyguyu şiirleştirmekte günün hızına yetişen; başka hiçbir akranında bulunmayan doğurgan ama eksilmeyen bir gücle yankılanan Fazıl Hüsnü Dağlarca, üç küçük kitap yayımladı son günlerde: Kitap Yayınlarından; Dışardan Gazel, Kazmalama, Yeryağ. "Ordaki":

"Nasılsın demişler gibi... İyi gibiyim.
Üstüne mağra kapanmış ayı gibiyim.
Anası çifte koşulu, dönmez nicedir,
Üşüye üşüye aç bir bozkır tayı gibiyim.
Şırıltısı donmuş, çıldırmış, ak kayada,
Kurumuş pınarların suyu gibiyim.
Isırdılar kopardılar ellerimi, ayaklarımı,
Dağbaşlarında kurdun kuşun payı gibiyim.
De de de yasımı, bitmez tükenmez,
Yalnız kavakların boyu gibiyim."

Genç bir ozanın ilk kitabı: Ataol Behramoğlu'nun "Bir Ermeni General" (Toplum Yayınevi). Orhan Veli'den Beh-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://farilley.org

çet Necatigil'e, Salâh Birsel'e kadar bütün etkilere açık bir yetenek. Fena değil bu; ne olsa güzel örneklerden yola çıkıyor. Yer yer çocukça duygular, küçük felsefî sorunlar, ölçü ve uyak endişesiyle birlikte cümle yapısında dizeler; boyuna tekrarlanan motifler..

"Üstelik hep mutlu olmak gülünç
Sığmak güç evlere, kahvelere
Ellerinden bir tutsam, biliyorum
Koşum ötelere, ötelere."

Nihayet en son gördüğüm kitap; şiire eski bir tanıdık, Nahit Ulvi Akgün'ün "Gerçek Düş" ü (Kovan Kitabevi). Yirmi yıl öncenin havasını sürdüren, küçük buluşlarla umutlanan, bu arada dilini arıtan, yalınlaştıran, söz sanatlarından kurtulan, şiiri kurmada hep aynı dize yapılarına tutsak kaldığı için genişleyip derinleşemiyen alışık söyleyişler...

En son günlerde De Yayınevi Nobel kazanmış Seferis'in bir uzun şiirini Cevat Çapan'ın çevirisiyle bastı: Destansı Öykü. Ve Necatigil'in "Eski Toprak" ikinci baskısı..

Kitap yayımlamıyan birkaç değerli ozan, büyük ve özlü şiirleriyle dergilerde göründüler: Oktay Rifat, Edip Cansever. Herhalde ikisinin de eserleri, hem kendileri hem şiirimiz için yepyeni ve güçlü bir şeyler getirecek. Ülkü Tamer, Necati Cumalı, Cemal Süreya, Behçet Necatigil, Dağlarca, Eloğlu, Ahmet Oktay, Kemal Özer, Turgut Uyar... gizli, açık durmaksızın çalışıyorlar. Nâzım Hikmet şiiri açığa çıkacak; Yahya Kemal yapısı belki yeniden incelenip şimdilik yavaş yavaş başlamış olan ölçü, uyak, yapı özellikleri giderek yeni bir dil ve biçim aratacak. Şiir dili bir yandan denemelerle zenginleşirken bir yandan arınıp yalınlaşıp halka yönelmede. Güçlü ve usta çeviriler yapılıyor. Şiir, onurlu, haklı yerini almak için kendini ucuza vermiyor artık. Yeni dergilerin yeni ve ciddî tutumları var; az da olsa öz bir okuyucu ortamı hazırlanmakta...

Kısaca şiirimiz için 1965, ayrı dallarda ayrı çiçekler açan umutlu, müjdeli bir yıl oldu yeniden. Daha iyilerinin beklenişiyle birlikte; şiire ve sorunlarına ilgiyi olduğu yeri verme düşüncesini de getirecek...

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://farley.org

1965 DE ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Tahir ALANGU

Hikâye ve roman türlerinde bir yıl içinde yayınlanan eserleri toplıca gözden geçiren yazılarıma 1957 yılında "*Vatan*" gazetesinde başlamıştım. 1960 dan bu yana "*Varlık Yıllık*"larında devam ediyorum. Cumhuriyet'ten sonraki kültür gelişmeleri ve birikmeleri, edebiyat alanındaki verimli ve yeni sonuçlarını, ancak 1930 lardan sonra göstermeğe başlamış, önce küçük hikâyede başlıyan hamleler zamanla romana doğru yönelmiş, küçük hikâye yolunun başarılı öncülerinin çoğu, önlerinde açılan yayın şartlarını ve imkânlarını da izliyerek roman alanına geçmişler, küçük hikâyeyi de arkalarından gelen genç kuşaklara bırakmışlardı. Yeni gerçekçi roman alanındaki ilk öncülük kıpırdanmaları 1945 den sonra başladı. İkinci Dünya Savaşı'ndan çıkılmış, savaşın ve iktisadî darlıkların, çevremizdeki ideolojik çekişmelerin hayat ve düşünceyi tehdit eden baskıları uzaklaşmış, 1930 dan sonra yazı alanına atılan kuşaklar, önlerinde umut verici, özgür bir düşünce ve sanat yolunun açılmağa başladığını görmüşlerdi. Mütâreke devrinden Cumhuriyet'in ilk yıllarına devredilen yazarların çoğu, bu arada yazı ve edebiyat alanını bırakmışlar, çeviri serilerinin eğittiği genç okuyucu kuşakları, hikâyeden romana geçen yeni gerçekçilerin romanlarını izlemeğe ve kabule hazır bir duruma gelmişlerdi. Bugün artık gazetelerde romanları tefrika edilen, kitabevlerinde eserleri yayınlanan, batı dillerine çevirileri yapılan romancılarımız, 1945-1954 yılları arasında, adım adım roman alanına geçen öncülerdi. 1960 yıllarına kadar uzanan büyük bir gelişmenin edebiyat dünyamızı sardığını, yalnız yazar ve edebiyat dergilerini değil, bütün gazeteleri ve yayınevlerini etkilediğini, edebiyatın geniş aydın çevrelerine yayılmağa başladığını gördük. Bu tarihten sonra yalnız küçük hikâyede değil roman alanında da duraklamalar başladı. Büyük gazeteler öncü yazarların eserlerini

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tefrika etmekten, haftalık edebiyat sayfaları düzenlemekten çekildiler. Çeviri edebiyatı birdenbire hızlandı, yayınevleri birer birer öncü gerçekçilerin eserlerini yayınlamaktan vazgeçtiler. Batıdan gelen yeni edebiyat akımları, okuyucuları, yerli edebiyat ürünlerinden soğuttu. 1954-1960 yılları arasında büyük gelişmeler gösteren, umut verici eserler yayınlayan romancı ve hikâyecilerin çoğunluğu bu tarihlerden sonra eserlerini azalttılar. Bu suretle Türk romanını gerçekçi yoldan yenileyenlerden iki büyük öncünün, Kemal Tahir'le Orhan Kemal'in geçen yıl içinde, ancak eskiden tefrika ettirmiş oldukları birer romanlarını yayınlatabildikleri görüldü. Yeni eserler hazırlamak ve yayınlamak şöyle dursun, ellerinde ve kitapçılarda yayın sırası bekliyen eserlerinin çoğu henüz gün ışığına çıkamadı. Hikâye ve roman yayınlarının duraklamasında, yazarların çoktan yitirdikleri öncülük şevkinin temelinde, yayın imkânlarının daralmasının, geçim dertlerinin başlıca rolü oynadığını belirtmek istiyorum. Bu şartlar altında, 1950 den sonra gelen yeni kuşak hikâyecileri arasında henüz roman alanında başarı gösterenlerin bulunmayışı da tabiî karşılanmalıdır.

1960 dan bu yana yavaş yavaş beliren bir başka gerçek de, edebiyatımızda bütün türlerin aynı zamanda gelişme imkânı bulamayışları biri parlayıp biri sönerken, ötekinin yavaş yavaş hızlanıp gelişmeye başlaması oldu. Nitekim hikâye sönerken romanın geliştiğini, romanın gelişmeleri durunca da tiyatro alanında hızlı bir kalkınmanın başladığını gördük. 1960 dan bu yana edebiyatımızda büyük bir *"tiyatro çağı"* yaşandı, tiyatro yaygınlık kazandı. Son iki yıl içinde de, *"gerçekçi roman ve hikâye"* yerine *"edebi ve sosyal araştırma"*lar, aydın okuyucuların ilgilerini toplamağa başladı. Kitap ve edebiyat dünyasının bu büyük dalgalanmaları ve devri karakterinin nedenleri üzerinde durmak gerekecektir.

1960 dan sonra ortaya çıkan bir başka sorun da, edebiyat armağanlarının başlangıçta umulduğu kadar geniş ilgiler uyandırmadığı ve yazarları da teşvikten çok duraklattığı gerçeğidir. Armağanların önemlerini yitirişlerinin nedenleri arasında, bunların idâre edilişlerindeki aksaklıkların, toplumu etkileyecek ölçüde propaganda güçleri olmayışının da büyük etkileri oldu. Geçen yıl, *"Sait Faik Hikâye Armağanı"* Kâmuran Şipal'in *"Elbiseciler Çarşısı"* ile Mahmut Özay'ın

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://manfey.org

"Yorgo" adlarındaki hikâye kitaplarına verilmişti. Oysaki Âfet Muhteremoğlu'nun *"Başörtülüler"*i ile, armağana katılmak gerektiğini bile duymıyan Dursun Akçam'ın *"Maral"*ı, geçen hikâye yılının kendi türlerinde önde gelen iki eseri idi. Türk Dil Kurumu'nun hikâye armağanının Âfet Muhteremoğlu'na verilmiş olması yerinde bir iş oldu.

Geçen yıl içinde *"Yunus Nadi Armağanı"*nın küçük hikâyeye ayrılmış olması da ilgi çekici idi. Hiç yayınlanmıyan, ilk olarak gazetede çıkacak tek hikâyeler ve amatörler arasında açılan bu yarışmaya katılan eserlerin sayıları çok olmakla birlikte gerek dil, gerekse anlatım nitelikleri bakımından yeterli olmayışları dikkati çekmişti. Bu yarışmada kazanan iki amatörün sanat çabalarını sürdürebileceklerini de pek ummuyorum.

Roman alanında belirli ve önemli bir gelişmenin göze çarpmadığı, bu türde ün kazanmış ustalardan ancak ikisinin eser yayınlayabildikleri görüldü. Bunlara ek olarak, şair ve denemeci Melih Cevdet Anday'ın önce Cumhuriyet gazetesinde tefrika edildikten sonra kitap düzeninde çıkan *"Aylaklar"* adındaki romanı, anlatımındaki yer yer beliren çözümleyici çaba yönünden dikkati çekti.

Geçen yıl içinde dikkati çeken, roman alanındaki gelişmeleri etkileyeceğini umduğumuz bir hareket de, gerçekçi akımın usta öncülerinin bellibaşlı eserlerinin batı dillerine çevrilmelerinin devam etmiş olmasıydı. Bu alanda Yaşar Kemal'den sonra Kemal Tahir, Orhan Kemal, Samim Kocagöz, Fakir Baykurt'un eserlerinin, bundan sonra daha geniş ölçüde batı dillerine aktarılacağı anlaşılmaktadır. Aziz Nesin'in eserleri ise yalnız demirperde gerisi ülkelerin dillerine değil, büyük baskılar halinde batı dillerine de çevrilmeğe başladığını görüyoruz.

"Doğan Kardeş" yayınevinin düzenlediği, bu yılın sonlarına doğru ancak sonuçları ilân edilebilen *"çocuk romanı"* yarışmasına katılabilen eserler arasında, armağan mikdarının yüksekliğine rağmen, ustaların ve öncü gerçekçilerin çoğunluğunun bulunmayışı dikkati çekiyordu. Halbuki armağan herşeyden çok onlara yöneltilmişti. Üç kişi arasında bölüşülecek 25.000 liralık bir ödül, kazanan eserlerin basılmaları, batı dillerine de çevrilme hakkı gibi yönleriyle, öncülerden bir çoğunun iyi hazırlanmış eserlerle bu yarışmaya katılacakları

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://tanrikey.org

zannım uyandırıyordu. Sonuç hiç de böyle olmadı. Çoğunlukla amatörlerin katıldıkları, *"çocuk romanı"* nitelikleri üzerinde yeteri ölçüde düşünmemiş kimselerin eserleri arasında, gerçekten büyük çaba harcanarak hazırlanmış bir eser, Mehmet Seyda'nın *"Bir Gün Büyüyeceksin"* adındaki romanı birinciliği kazandı. Sekiz aydanberi basılmasını beklediğimiz bu romanı belki de önümüzdeki yılda yayınlanmış olarak görebileceğiz.

1965 Roman ve Hikâye Yılına Toplu Bir Bakış.

Geçen yıl yazımızın bu bölümünde, 1957 yılından bu yana, hikâye ve roman türlerinde yayınlanan eserlerin sayılarını gözden geçirirken, yıldan yıla göze çarpacak ölçüdeki azalmalara işaret etmiş, sayılar vermiştik. Aynı sayıları burada liste hâlinde yeniden gözden geçirelim:

1957 yılı: 19 roman — 22 küçük hikâye = 41 kitap
1960 yılı: 9 roman — 10 küçük hikâye = 19 kitap
1961 yılı: 11 roman — 4 küçük hikâye = 15 kitap
1962 yılı: 10 roman — 20 küçük hikâye = 30 kitap
1963 yılı: 6 roman — 11 küçük hikâye = 17 kitap
1964 yılı: 5 roman — 9 küçük hikâye = 14 kitap
1965 yılı: 4 roman — 15 küçük hikâye = 19 kitap

Bu sayılara bakılınca 1950-1957 yılları arasında durmadan gelişen ve genişliyen bir akım hâlinde öncü gerçekçilerin eserlerini kucaklıyan bir edebiyat hareketinin 1960 dan bu yana sönmeğe başladığını, roman ve hikâyeyle uğraşanların bu kısır şartlar karşısında direnme güçlerini yitirip, ya edebiyat terkettiklerini, yahut da yazını başka kollarına kaydıklarını ve geçim dertlerine düştüklerini söyliyebiliriz. Telif roman ve hikâye yayınlıyan bir iki gazete kaldı. Edebiyat dergileri bile pek az hikâye yayınlıyorlar. 1950 yılından bu yana tefrika edilmiş romanların çoğu, yıllardanberi yazarların ve yayınevlerinin çekmecelerinde tozlanıyorlar. Gerçekçi romancıların en önde gelenlerinin eserleri bile kitap düzeninde çıkma imkânı bulamadı. Bu çeşit eserleri basan yayınevlerinin sayıları parmakla gösterilecek kadar az. Bunlar da ancak roman basmağa güçlükle razı oluyor, hikâye kitabı basmağa yanaşmıyorlar. Birbiri peşinden yayınevleri açılıyor, kitapçı

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://manfey.org

camekânlarını yeni kitap serileri dolduruyor. Ama şimdi günümüzün modası toplumcu araştırma eserlerinde ve çevirilerinde. Bir zamanlar bu konuda kitap bulunamazdı, şimdi bunları izlemek çetin bir iş olmağa başladı. Günümüzün okuyucularının ilgilerini yavaş yavaş bu alana çevirdikleri, hele 1962 den bu yana bu soy eserleri isteyerek okumaya başladıkları açıkça görülmektedir. *"Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman"* adındaki antoloji serimizin ikinci cildine yazdığımız önsözde bu sorunun nedenlerine değinmiş, şöyle söylemiştik: *"Edebiyat gerçekçilik yoluna girince, ilk basamaklarında gözlemlerin yenliği, çevrelerin edebiyata ilk defa açılışlarının verdiği tazelikler, öncülerin ilk eserlerini ayakta tutabiliyor. İlk tasvirlerin ardından, temeldeki büyük sorunlara, tarihten gelen belirleyici niteliklere çarpınca, artık öncü gerçekçilerin yetersizlikleri ortaya çıkmağa başlıyacaktır. Bundan böyle gerçekçiler, ekonomi, toplumbilim, tarih ve o memleketin insanlarını belirlemede işe yarıyacak bilimlere uğraşamazlarsa yüzeyde kalacaklardır."*

Öncü gerçekçilerin eserleri yalnız sanat eseri olarak değil, Türkiye insanları ve sorunlarını anlatmada yararlı oldukları için de okunuyorlardı. Şimdi okuyucu *"toplum sorunları"* na yönelen araştırmaların, Türkiye'yi, öncülerden daha iyi anlattığı kanı ve sanısındadır.

1965 yılının sayılarına göre, roman alanında 3 tanesi büyük, 2 tanesi küçük olmak üzere 5 roman, hikâye alanında ise 15 kitap yayınlandığını gördük. Bu sayılara bakılırsa, her iki alanda da büyük durgunluk sürmektedir. Üstelik romanlar içinde üç tanesi yazarlarının ilk denemeleri. Bunlardan bir tanesi ise *"Doğan Kardeş Çocuk Romanı Yarışması"*nda derece alamıyan bir eser. İki eser, roman yolunda direnen iki ustanın vaktile yazıp tefrika ettirdikleri iki eski kitap. Ancak bir tanesine, o da Melih Cevdet Anday'ın romanına *"yeni bir eser"* diyebileceğiz.

Roman alanında 1954 den sonra haklı bir ün kazanan, değerlerini eserleri ile ortaya koyan, oldukça okuyucu kitlelerine ulaşabilen imzaların çoğu, çoktandır eser vermiyorlar, veya yayın imkânı bulamıyorlar:

Kemal Tahir'in vaktiyle *"Öncü"* gazetesinde tefrika edilen *"Yol Ayrımı"*, Kemal Bilbaşar'ın *"Cemo"*su, Tarık Buğra'nın *"Küçük Ağa Ankara'da"*sı, Mehmet Seyda'nın *"Küçük Sevgili"*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

"İnsan Bir Yerde Bellidir", *"İncir Çekirdeği"* adlarındaki romanları bu arada sayılabilir. Yaşar Kemal'in vaktile "*Tanin*" gazetesinde tefrika edilen *"Yusufçuk-Yusuf"* romanı geçen yıl içinde *"Milliyet"* gazetesinde *"Akçasazın Ağaları"* adiyle yeniden tefrika edilmişti. Kitap düzeninde çıkması bu yıl içinde gerçekleşemedi. Samim Kocagöz, İlhan Tarus, Fakir Baykurt da bu yıl içinde kitap yayınlamadılar. Bu adlara daha bir çoklarını eklemek mümkündür.

1965 ROMAN YILININ BELLİ BAŞLI ESERLERİ

"Yorgun Savaşçı"

Ünlü romancı Kemal Tahir, romanlarını iki koldan yürütmüş, ilk koldan Anadolu insanını, diğer bir koldan da büyük şehir insanını belirlemeye çalışan iki roman serisiyle işe başlamıştı. Başlangıçta *"Köylü İnsanı"* serisindeki romanlarını yayınlama imkânı bulmuş, *"Sağırdere"* (1955), *"Körduman"* (1957), *"Rahmet Yolları Kesti"* (1957), *"Yediçınar Yaylası"* (1958), *"Köyün Kanburu"* (1959), *"Kelleci Memet"* (1962) adlarındaki romanları yüzünden, onun, ilk hamlede *"Köy Gerçekçileri"*nden olduğu sanılmıştı. Bu arada ikinci koldan yürüyen romanlarının öncüleri olan *"Esir Şehrin İnsanları"* (1956) ile *"Esir Şehrin Mahbusu"* (1961) adındaki romanları pek dikkati çekmeden kalmıştı. Kemal Tahir'in, bu yanılmayı düzeltme çabasiyle, 1960 dan bu yana, bütün gücü ile ikinci koldaki hazırlıklarını toparlamaya, *"şehirli insanı"*nı belirleyen romanlarını yayınlamağa çalıştığını gördük: *"Yorgun Savaşçı"* (1965), *"Yol Ayrımı"* (Öncü gaz. 1963) nı birbiri peşine yayınladıktan sonra da, aynı koldaki romanları üzerindeki çalışmalarına sürekli olarak devam etti.

Onun şehirli insanın dramını anlatan bu ikinci koldaki eserlerine birleştirici bir ad olarak *"Milli Kurtuluş Serisi"* demeği uygun buluyorum. *"Yorgun Savaşçı"* bu serinin üçüncü kitabı oluyor. Bu romanında, Mütârekenin acı günleri ile Anadoludaki düzenli direnme hareketleri arasında kalan bulanık bir aralığı, İstanbul ve Batı Anadoludaki ilk kıpırdanışları, yenilik düşeni, korkudan çok amaçsızlık ve lidersizlik yüzünden yılgınlığa kapılan insanların hâllerini tasvir ettiğini görüyoruz. Ayni dar aralıkta *"ateş ve ihanet"*le karşılaşan, iç ve dış düşmanların birleşerek bir köşeye kıstırdıkları *"yorgun sa-*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rarity.org

yaşçılar"ın bocalayışlarını, toparlanıp direnmeye geçişlerini anlatıyor. Onların bu alaca karanlıkta birbirlerini arayıp buluşlarını, yer yer örgütlenme çabalarını tasvir ediyor. Esirliğe boyun eğen, düşmana koşulan bir devrenin namuslu insanı *"Kâmil Bey"*i, bu serinin ilk iki romanın da çevresiyle, yakınlarile birlikte anlatmıştı. Bu yeni romanında ise onların dışında kalanları, İttihatçılarla birlikte *"Milli Kurtuluş Hareketi"*ne götürecek bir yol arıyan, bu harcketin çıkış noktalarını ve imkânlarını arıyan kadro adamlarını, 1908 Meşrutiyet'inin kucağında eğitilip yürüyen *"İhtilâlçi Subaylar"*ı ele alıyor. Roman, bunların, Mütârekenin ilk aylarındaki yılgınlıklarını tasvirle başlıyor. Bir yandan savaşta yenilmişler, öte yandan da bir türlü yerine oturtamadıkları bir *"yeni politika düzeni"*ni memlekete zorlanmışlardı. Bu ikizli sorumluluk altında, *"yegin ve suçlu"* davranışlarındaki acıklı dramı, yıkılan bir İmparatorluğun enkazı altında kalan yurttaşlarının karşısına çıkarken duydukları namuslu insanlara has *"sorumluluk"* duygularını anlatıyor. Romanın birinci bölümünde *"Mütâreke İstanbul"*unun işgal günlerinde İttihatçılara yöneltilen azgın düşmanlığı, savaş sorumlusu olarak izleniş, suçlanış ve yargılanışlarını, koca bir imparatorluğu savaşa sokmuş ve batırmış bir takım olarak lânetlenişlerini, yıkılışın mutlak oluşu karşısında duydukları azap ve yılgınlığın büyümesini anlatıyor. Onun kişileri, savaşta yenik düşmüş, yenilmenin ve üstelik suçsuz insanları düşman karşısında savunmasız bırakmanın utanç verici ezginliği içinde dengelerini yitirmiş, İşgal İstanbul'unda üniformalarını bile giymekten çekinen askerlerdir. Topçu yüzbaşısı *"Kara Cehennem Cemal"*, İttihatçı Doktor Reşit Beyin, av hayvanı gibi kovalanışını, sonunda intiharını görür. Halil Paşa'nın, Patriyot Ömer'in kıyı bucak yer değiştirerek saklandığı bir sürek avının içinde bulur kendini. Makedonya, Garp Trablusu, Balkan, dört yıl da Seferberlik, sonra kendi ocağında, üstlerine boşanan kin ve lânetlerin ortasında yaşamak zorunda kalmak. Aslına bakılırsa, şimdi de cephe gerisi olmayan bir başka savaşın içine düşmüşlerdir. Batılı devletlerin *"profesyonel"* ordularında görülen subaylardan büsbütün farklı, savaştan ötede, devletin temel direği, *"rejim kurucu ve destekleyici"*, bir başka soydan askerlerdir bunlar. Değişmenin ve yenileşmenin yahut batıp gitmenin zorunluğunu her gün her saat yeniden öğrenerek İttihatçı, Bal-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kanlikey.org

kan dağlarında eğitilerek aktif ve komitacı, çekirdekten yetişme teşkilâtçı, attığını vuran, gözü pek bir soy yeni askerlerdi şu *"Balkan ve İttihatçı Okulu"*ndan yetişenler. Balkan dağlarında çarpışmışlar, eşkiya kovalamışlar, Manastır'da Şemsi Paşa'yı vurmuşlar, hürriyeti kazanmışlar, sonra da cepheden cepheye atılmışlardı. Şimdi ise bozgunun içinde, herkesle birlikte kendilerini suçlayarak, bezdirici, tüketici, çamurlaştırıcı bir yorgunluğun ortasına düşmüşlerdir. Kendi kendilerine bırakılsalar, saklandıkları deliklerde kokup çürüyecekler, sıradan bir emekli durumuna düşüp ömürlerini bir köşede pinekliyerek tüketecekler. Ama sokak sokak kovalama, en aşağılık kimselerin ellerinde Beyazıt Meydanında ipe çekilme, düşmanla ortaklaşa yapılan sürek avı, onları bezgin serildikleri, sindikleri köşelerden dışarı uğratır. İçlerindeki eski ocak gayreti, örgütlenme, toparlanma ve direnme güçleri ayaklanmıştır. *"Bekirağa Bölüğü"*nden adam kaçırır, birbirlerini arayıp bulurlar. Karşılaştıklarında önce birbirlerini destekler, sonra durumu gözden geçirirler. Bu da onları sert tartışmalara götürür. Romanın en ilgi çekici kişilerinden biri, ilk İttihatçılardan olduğu hâlde, arkadaşlarının despotluğa yöneldiklerini görünce, onlardan kopan Doktor Münir Bey'dir. Doktor Münir Bey, bu kitapta, Kemal Tahir'in Osmanlı gerçeği ve temel kuruluşundaki özellikler, imparatorluğun yıkılışı üzerindeki çok ilgi çekici düşüncelerini temsil etmektedir. Doktor Münir, önce komite arkadaşlarına hürriyetten döndüler diye kızmış, küsmüştü. Ama sonradan o da bizim hürriyetle yapılacak bir işimiz olmadığını anlamıştı. O günlerin dünya şartları ortasında böylesine bir hürriyet, Osmanlı İmparatorluğu için yüzde yüz ölümdü. Başka ülkeler için yaşama şartı ve gücü, kurtuluş yolu olan bir usulün bizde de aynı işe yarıyacağı düşünülmüştü. O diyarların hürriyet öncüleri, istedikleri hürriyetle ne yapacaklarını, nereye gideceklerini, onu elde etmeden çok önce biliyorlardı. Hesaplarını inceden inceye yapmışlar, despotları devirmeden çok önceleri eğitimlerini bitirmişlerdi. Aslında Fransa'da 1789 la hiçbir şey başlamış olmuyordu. Çoktanberi yürüyüp gelen birşey yerine oturuyordu. Bizde ise çoktandır dolup taşarcasına biriken, gelişip olgunlaşan şey imparatorluğun dağılma kaderi idi. Namuslu, korkusuz, akıllı ve ileri olan İttihatçılar, uğuruna seve seve canlarını vermeğe hazır oldukları imparatorluğun

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://farkley.org

dağılışını kolaylaştırmaktan başka birşey yapamamışlardı. Bütün gerçek Osmanlılar gibi, yıkılışı gören İttihatçılar da, bu yıkılışın gerçeğini kabul edemediler. *"Yorgun Savaşçı"*daki İttihatçı kadronun, sivili ve askeri ile, Mütâreke günlerinde sudan çıkmış balığa dönmelerinin anlamı budur. Milletlerin hayatlarında yenilgiler olur. Bu yenilgiler insanları kavgaya, sonunda da başarıya götürür. Şimdi içinde bulundukları gerçek, bir yenilgi değil, sürekli bir yokoluşun, ölümün kucağında debelenişti. Kemal Tahir bunları anlatırken, aslında büyük bir dönemeci aşıp değişecek, büyük bir gerçeğin sonucunu kabul edip, yeni şartların getirdiği gerçekler uğruna yeni bir savaşa atılmaya hazır *"çağ sonu kişiler"*ini bir araya getiriyor. Aslında Kemal Tahir, bu romanında anlattığı kişilerde, kurtuluşa yönelen davranışla eskiye bağlı özelliklerin nerelerde çatıştıklarını ortaya koymak istiyor. Kurtuluşa yönelen bu öncülerin nerelere kadar ulaşabileceklerini, yollarının nerelerde tıkanacağını, Doktor Münir'in ağzından şöyle belirtiyor: *'Bizdeki bütün ihtilâl ve devrim hareketlerinde (vatanı dar yerden kurtarmak) ilkesi başta geliyor ve yeterli görünüyor. Bu ilkeye koşularak mevcudu hemen yıkmağa davranıyoruz. Bu hep böyle olagelmiştir. Başka bir düşünce ve kuşkuyla kendimizi yormuyoruz. Halbuki harekete davranıştan önce gerekli ve önemli olan, bu davranışa temel olan gerçeği niteleyiş ve buna dayatılacak olan dilşünce düzenidir. Kurtardık diyelim, sonrası ne olacak! Bizdeki bütün devrimci ve işler başarıcı önderler, sonrası kolay demişlerdir. Halbuki her seferinde bu sonrası ne kadar karanlık çıkmıştır. Osmanlının tarih boyunca her lar yerdeki davranışı böyle olmamış mıdır!"* Kemal Tahir'e göre, bizim bu kolaya kaçmamızın ardında, gündelik çıkarlara kaçmanın yolları gizlenmiştir.

Romanın ikinci bölümünde, İstanbul'un dar ve çürümüş çevresinde bunalanların Anadoluya geçtiklerini görüyoruz. 15 mart 1919 da Yunanlılar İzmir'e asker çıkarmışlar, yavaş yavaş içeriye doğru yayılmağa başlamışlardır. Yol boyundaki kasabalar, öncülerine aldanarak *"zararsız"* gösterilen düşmanı karşılamağa hazırlanırlar. Ama yorgun askerler, eski İttihatçılar, aydınlar, bütün bezginliklerine rağmen, yer yer ufak gruplar hâlinde direnmeğe, örgütlenmeğe başlamışlardır. Yüzbaşı Cemil, daha Bandırma'da halk arasında kendilerini destekliyenlerin varlığından sevindiği kadar İstanbul'dan gelip

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://tanitey.org

Mehmet Alan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yayılan, bir menfi propagandanın da varlığını hisseder. İlk buluşmalar, Batı Anadoludaşi eski İttihatçılarla askerler arasında olur. Düşmanın Manisa'ya kavuşmasından önce davranıp yetişmek, silâhları ve cephaneliği geriye çekmek ilk hedefleridir. Halbuki Batı Anadolu savaştan yılgındır. Ordu, olduğu yerde dağılıp erimektedir. Çatışma ve vuruşma olmadığından iç göç de yoktur. Bekir Sami Bey başkanlığındaki 17. kolordunun yüksek komuta kadrosu Akhisar'a ulaştığı gece, yılgınlığın ve İstanbul'dan gelen bozguncu propagandanın kendilerini nasıl boşlukta bıraktığını görürler. Ancak o zaman Atatürk'ün Batı Anadoluya gelip düşmanı Manisa dolaylarında neden dolayı önlemediğini anlarlar. O günün şartları altında, dolaştıkları yerlerde direnme cephesi kurmanın imkânsızlığını anlıyabilmek için, Bekir Sami Bey grubu, başlarını vurmadık taş bırakmaz.

Kemal Tahir, başka romanlarında da görüldüğü gibi ("*Rahmet Yolları Kesti*"), kökü eşkiyalığa dayanan bütün çürümüş gruplara karşı duyduğu güvensizliği bu romanında da belirtiyor. Zeybekler, efeler, yerli başıbozuk milis teşkilâtının temelsizliğini uzun uzadıya anlatıyor. Yüzbaşı Cemil, çâresizliğinden, biraz da İttihatçılığından gelen bir yatkınlıkla dağlarda dolaşan çeteleri örgütlemeği, kendi amaçlarına bağlamayı düşünmüştür. Halbuki bunlar o dağlarda ayrı bölgelerde birbirlerine düşman olarak yaşıyagelmişlerdir. Bir araya getirilmeleri, tek komuta altında birleştirilmeleri imkânsızdır. Üstelik bunları sürgit ordu düzeni içinde tutmanın da imkânı yoktur. Hemen hepsi subay düşmanıdırlar, asker kaçağı olduklarından subaydan çekinirler. Korktukları için de arkadan vurmağa davranırlar.

Romanın son bölümü *"Dönemeç"* başlığını taşımakta, asıl *"Kuvay-ı Milliye"* hareketlerinin başladığı devreyi anlatmaktadır. Anzavur kuvvetlerinin Karabiga - Gönen Bandırma dolaylarında hazırlandığı, Bursa üzerine yürümeyi tasarladıkları bir sıradır. Kıta komutanlarının ise İstanbul'la Mustafa Kemal arasında sallantıda kaldıkları bir devredir. Kemal Tahir, Kurtuluş Savaşı'nda, milisten çok düzenli orduya olan güvenini, bu romanında, Çerkes Edhem'in Anzavur'u bozup Bursa'ya girişini anlatan bölümlerde ortaya koymaktadır. Çerkes Edhem milisleri, bozuklar, Anzavur kuvvetlerini tekipten kalıp talâna girişirlerken, milisle birlikte savaşa giren bir tabur-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - http://rahtey.org

luk yaya askeri, düşmanı soyan Edhem kuvvetlerine küçümseyerek bakarlar, saflarını bozmadan yürür, takip ateşine geçerler. İşte bu sayfalarda düzenli orduya olan güven iyice belirmektedir. Yüzbaşı Cemil, ta başındanberi içine güvenlik veren sağlam temeli, işte bu bir avuçluk ordu askerinin davranışında bulmuştur: *"Teğmen Şevki'nin ağır makinalı tüfenk takımı geçmeğe başlamıştı. Erlerin giyimleri yamalı, postalları yırtıktı, ama üstlerinde döğüşü çapulculara büsbütün kaptırmamış olmanın efendi ağırlığı vardı."* Yüzbaşı Cemil, kaldırımın kenarında saka neferi geçinciye kadar elini başından indirmeden, bu umut ve güven verici geçişi selâmlar. Artık bundan sonra düzenli ordu savaşı başlıyacaktır. Kemal Tahir, savaşın bu büyük olaylar devresini, tefrika hâlinde kalmış olan *"Yol Ayrımı"* adındaki romanında anlatmıştı.

Bu roman serisi ile ilk defa olarak Kurtuluş Savaşını belirliyen, tarih, toplum gerçeklerinin hazırladığı şartlara dayatılmış gerçekçi büyük bir romanla karşılaşıyoruz. Kendilerini mesleklerine, devletlerine, ülkülerine adamış insanların, büyük kurtuluğu, hangi şartlar altında, hangi dayanaklara basarak hazırladıklarını kimlerin, nerelerde, kimlerle birleşebildiklerini, kurtuluş hareketini nerelere kadar ulaştırabildiklerini ortaya koyan bu büyük roman serisinin edebiyatımızda büyük bir aşama olduğu az zamanda anlaşılacak, ortaya koyduğu sorunlar tartışılacaktır kanısındayım.

"Aylaklar"

Ozan, denemeci, oyun yazarı Melih Cevdet Anday'ın ilk romanı olan *"Aylaklar"*, edebiyat öncülerinin eserlerine açık biricik büyük gazete olan *"Cumhuriyet"te* tefrika edilmiş (1965), aynı yıl içinde Remzi Kitabevinde kitap düzeninde yayınlanmıştı. Melih Cevdet Anday'ın bu ilk romanı, daha tefrika edilirken, teması, bir çağı kucaklıyarak belirleme çabası, dört kuşak hâlinde bir ailenin çöküşünü tasvir eden yapısı, son örnekleri günümüze kadar sürüp gelen çürümüş kişilerinin sergilenişleri ile dikkati çekmişti. Bizdeki İstanbul'a has eski büyük ailenin, imparatorluğun yıkılışı ile birlikte, Abdülhamit, Meşrutiyet, Cumhuriyet devirlerinde ise büyük bir hızla, talândan arta kalan varlığını kemirerek içten içe çürüyüp yıkılışını, bu ailelerin çevresinde kümelenen aylâk insanların, bu çürüme ortamında kaynaşan *"böcekler"*in bu yı-

kılışı nasıl hızlandırdıklarını anlatıyordu. Bir Abdülhamit paşasının kurduğu, ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşakları ve çevresine biriken parazitleri ile Cumhuriyet devrine aktarılan dallı budaklı bir aile, Erenköy'deki bir köşkte toplanmışlardır. Bu romanda, çevresine yığılan kalabalığın ortasında, iyice belirlenemiyen ve taslak hâlinde kalmış kişiliği ile, *"paşazadelik ve eski İstanbul kibarlığı töresi"*ni sürdürme çabasında direnen Leman Hanım, yeni devre ve şartlara ayak uydurmağa tenezzül etmiyen bir anlayışın savunmasını yapmaktadır. Yazarın bütün bilinci ve çabasile, İstanbul'un bazı semtlerinde tutunup kalmış, yaşamalarını yenileyemiyen, terse düşmüş bir kibarlık saplantısı içinde son günlerini yaşıyan eski toplum döküntülerinin yer yer gülünç, çok yerde acıklı, hemen bütünü ile iğrendirici dünyalarını, dolayısı ile de yeni çağın sağlam, çalışkan, onurlu küçük aile düzenine geçişin de evrimini ve bilincini vermeğe çalışıyor. Bizdeki kibar döküntüsü, yaşama şartları tükenmiş eski büyük âilenin, hangi nedenlerle, hangi evrimlerden geçerek çöktüğünü anlatmak istemiş. Edebiyatımızda bu temayı ele alan Yakup Kadri'nin *"Kiralık Konak"*, Abdülhak Şinasi Hisar'ın bu soy âilenin yaşamaya getirdiği renkli ve mutlu düzeni savunan eserlerinden, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *"Saatleri Ayarlama Enstitüsü"*nden, Samed Ağaoğlu'nun *"Büyük Âile"* adındaki romanlık büyük hikâyesinden sonra, aynı temayı bir kere de Melih Cevdet'in ele alışı, ne açısı, ne de romanı işleyişi, ne de kişilerini belirleyişi bakımlarından büyük bir aşama ve yenilik getirmiyor. Köşkün çevresine yığılan parazit aylakları, kişiden kişiye atlayıp, bütüne bağlıyamadığı kesik olaylar ve temaya uygun düşmiyen çok hızlı tempolu bir anlatımla yürütüşü, romanın akışını engelliyor. Direnme ve çürümenin merkezinde duran Leman Hanım, başta olmak üzere, kadın-erkek dört kuşaktan gelen bütün bu kişilerin aslında aynı çağın, aynı yaşama ve davranışların, aynı törelerin belirledikleri kişiler olmadıkları, dış görünüşleriyle aynı çürümenin içinde gösterildikleri hâlde, yeni çağların özelliklerini ve davranışlarını da sürdürdükleri görülüyor. Aslında bu, bir çürüme ortamında, üç devrin aylaklarının hazır yiyicilikte birleştikleri bir ortamdır. Bu kitap bir tek çökme çağının, kapanan bir devrin eleştirmesi değil, son yarım yüzyılda aynı çürümeyi bütün devrimlere rağmen sürdüren bir sürekli çürüme ortamının

romanı olabilirdi. Devirler geçmiş, talanın yalnız sosyal ve idarî mekanizması üst yapıda değişmiş, Abdülhamit devrinden Meşrutiyet'e, oradan da Cumhuriyet devirlerine aktarılan nesillerde, yüzeyden değişikliklere rağmen, hep aynı talana koşulma, çürümeden hep aynı şekilde beslenme, hep aynı aylâk sömürücülük süre gelmiştir. Romancı Abdülhamit'ten Cumhuriyete kadar, babalarla torunlar arasındaki temel davranışta bir ayrılık bulunmayışının nedenlerine inememiş, bir sürü olay ve kişi kalabalığı arasında, özün büyüklüğünü yitirmiş.

Hayata ve çevrelerine karşı iyice sağırlaşmış yakışıklı, Davut Beyler, yetmişlik cadaloz kart kibar karıları, evlendikleri gece sinir krizi keçiren ve kocalarından önce kendilerini âşıklarına bağışlıyan kızlar, yarı beline kadar soyunmadan helâya giremiyen dejenere Galip Bey'ler, karıları tarafından azarlanan ve horlanan düşkün gönüllü, aşağılık kompleksi içinde düşkün kocalar, sonra toplumun tükürdüğü, hayata bir yerinden bağlanıp iş ve aksiyon içinde yürümekten âciz eski politikacılar, mesleksiz ve mezhepsiz aydınlar... Eserin ilk elli sayfasında büyük bir hızla, bölümleri işleyip hayat içindeki yörüngesine oturtamadan, ne zaman, ne de çevre belirlemesine gidilmeden, bir sürü insan ortaya çıkarılıyor. Eser, kişilerin birbiri peşine belirip kayboldukları bir sahne gibi, yalnız olaylar çizgisi üzerinden yürütülüyor.

Köşkte Leman Hanım'ın çevresinde toplanan kalabalık bir aileden başka aylak sığıntılar da vardır. Eski arkadaşlar, politika ve ihtilâl yoldaşları, üniversiteyi yarıda bırakmış bezginler, mesleklerinden soğumuş hazır yiyiciler, başlarından sevdâ fırtınaları geçmiş oynak karılar, bu köşkte yer içer eğlenir, önüne gelenle sevişirler. Paşazâde Leman Hanım, bütün bu olup bitenleri olağan sayar. Köşkte yaşanmasını istediği canlı ve hareketli hayatın gerekleridir bunlar. Leman Hanım, bulur buluşturur, konağı yaşatır, bu dejenere kalabalık da köşkün manevi hayatını ayakta tutarlar adetâ. Eczacıbaşı Şükrü Paşa'nın 18 odalı köşkü bir süre böylece yaşayacaktır.

Kitap, yer yer bir serüven romanı, yer yer bir kronik anlatımına yöneliyor. Kalabalık kişili sahneleri yüzünden, gündelik yaşamayı yeteri ölçüde canlandıramıyan yazar, kronik yazmaya girişince, paşanın ölümü bölümünde iyi işlenmiş, belirlenmiş bir kaç sayfa çıkarabiliyor.

Bu kitapta Davut Bey'in kişiliği, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *"Saatleri Ayarlama Enstitüsü"*ndeki tiplerini andıran saplantıya düşmüş bir kişilik gösteriyor. Çağlarının önlerine çıkardığı sorunlardan kaçmak suretiyle gelişen hayal güçleri ile hep aynı sıradan kişiler bunlar. Leman Hanım'ın direnen kişiliği ile Davut Bey'in düşlere kaçan kişiliği taban tabana zıt oldukları hâlde, karı kocanın büyük bir anlaşma havası içinde yaşamaları hayret uyandırıyor. Zaman zaman asalet delisi denecek ölçüde sapık, zaman zaman da babasının hırsızlığını bile kabul edecek ölçüde gerçekçi olan Leman Hanım, bu romandaki kişilerin en ilgi çekici olanı. Ama olayların içinde olduğu kadar çevresinde toplanan kişilerle, hattâ kocası ile bile ilişkileri yeter ölçüde belirlenemeden bırakılmış, kuramsal ve tasarı bir taslak halinde bırakılmış.

Romanın ikinci bölümünde bir sıra ölümler, çözülüşü, bir anlamda da kurtuluşu getirecektir. Bu koca köşkün kalabalığından bir tek kişi kurtulacak, kendi benliğini bulacaktır: dördüncü kuşaktan bir delikanlı, Muammer. Yeni bir ev, yanmış bir köşkten bir apartman katına geçiş, yaşamaya yeniden başlamak mıdır? Yoksa çevre ne kadar yeni ve değişik olursa olsun, aynı kişiler, bu yeni gibi görünen çevreyi de aynı eski hayata dönüştürmezler mi? Bütün suç köşkte, ikinci kuşaktan bir kaç ihtiyarda mı idi? Romancı bunu mümkün gibi gösteriyor. Yazar, Muammer'in değişmesini kesin olarak köşkün yanışı ile başlatıyor. Muammer'in kişiliğinde bu evrimi hazırlıyan ne gibi gelişmeler olmuştu? Yazar bu soy detayları, romanın başından attığı ilmiklerle işleyip bütüne bağlayıp getirmiyor. *"Geçmiş düşüncesinden, bütün bağlılıklardan sıyrılarak özgür olmak, baskısız kalarak yeniden hayatını kurmak"*. Muammer'in evrimi bu yoldan gelişecektir. Muammer'e birdenbire bir aktiflik, sorumluluk merakı gelmiştir. Esere biraz teorik anlam kazandıran düşüncelere daha çok bu bölümde rastlıyoruz. Muammer'e musallat olan eylem merakı onu özgürlüğe götürecektir: *"bir eylem, bir atılış, bir kahramanlık kurtarırmış onu"*. Bundan dolayıdır ki, anı defteri ve bir tabanca da eylemin yerini tutuyor, cinsel başarı da Muammer'i özgürlüğe, kişiliğini bulmaya götürüyor. Muammer'i çağdaş yaşamaya ulaştırmak ve kurtarmak istiyen yazar, evrimi tamamlamak için son çâreyi de buluyor: Muammer partiye girip memleket sorunlarını düşünmeğe başlayınca, evine ve işi-

ne karşı duyduğu sorumluluklar da ikinci plâna düşüyor. Politik aksiyon onu bütün ezilmişliğinden, dejenereliğinden kurtarıyor. Ama romanın sonunda Muammer yine hiçbir şeyi çözememiştir. Ölüm beş kişiyi alıp götürmüş, karısı ile arkadaşı birleşip kaçmış, sonunda evinde deli teyzesi ile baş başa kalmıştır. Hiçbir işini düzene koyamayan bir Muammer, sonunda evinden de kaçıp cebinde bir lira ile Tepebaşında bir otele sığınır, yazıhaneyi de, partiyi de bırakır.

Ne iş, ne sorumluluk bilinci, ne eylem ve parti, ne de cinsel başarı Muammer'i kurtaramamıştır. Muammerleri hiçbir davranış kurtaramıyacaktır anlaşılan. Bu romanın oldukça karışık ve düzensiz yapısından bir sonuç çıkarmak mümkün olmuyor.

"Bir Filiz Vardı"

Orhan Kemal'in son romanı, değişik adla daha önce tefrika edilmiş, eskice bir eseri. Ünlü halk romancısı, yıllardanberi anlata anlata tüketemediği kenar mahalle, işçi ve küçük insanların dünyasındaki kendi kişilerini gündelik yaşantıları içinde tasvir ediyor. Düzenli bir geçim yolu bulamıyan, karılarını ve çocuklarını işe yollamak zorunda kalan düşkün âilelerin, iş ve para özlemlerini, çocuklarının gelişme ve yetişme çağında hızla bozuluşlarını büyük şehrin kalabalığı içinde bir süre oradan oraya sürüklendikten sonra çürümeğe başlıyan *"küçük adamlar"*ın çocukluk ve ilk gençlik devrelerini anlatan romanlarından ilkin *"Suçlu"* (1957) idi. Sonra küçük kızların düşkünlüklerini ve dramlık saflıklarını tasvir eden *"Küçücük"* (1960) romanını yazdı. Taslak hâlinde kalmış bütün gevşek dokusuna rağmen, kişileri ve kuruluşu ile hayat dolu, canlı bir eserdi. Küçük bir kızın fakir bir mahalleden çıkıp adım adım fuhşa sürüklenişlerinde, her yaştan erkek ve kadınların oynadıkları rolleri anlatırken, bütün manevi pislik ve sefilliklerin temelindeki asalak geçim mekanizmasının koca şehri kaplıyarak işleyişini, genç yaşlarında insanları pençelerine alışlarını, derinliğine ve genişliğine çözümlemektedir. *"Sokakların Çocuğu"* (1961) romanında ise, *"Suçlu"* romanında ele aldığı çocuk suçluluğunu, suça iteleyici çevrelerin ve hayat şartlarının nasıl etkilediklerini anlatıyordu. *"Bir Filiz Vardı"* romanı ise *"Küçücük"*te anlatılanları tamamlamaktadır. Güzel ve mutlu bir yaşamaya özlem duyan, yeni ergenli-

ği içinde fakirliğinden gelen azdırıcı bir iteleyişle yoldan çıkmağa yönelen bir fakir mahalle kızının, evinden, küçük dünyasından hayata ve düşkünlüğe sürüklenişini anlatıyor. Bu romanda da *"Atom Rasim"*le *"Filiz"*, tıpkı *"Küçücük"*teki hayatı yaşıyorlar. Kenar mahallelerdeki işçi âilelerinin, başıboş, okulsuz kalmış, küçük yaştan hayatın pisliklerini, cinsel yaşayışın sırlarını öğrenmiş, büyüklerin çürümüş düyalarına katılmağa, biraz mutluluk ve yaşama umudu ile yitip kaybolmağa hazır çocuklardı bunlar da. Bu romanında da aynı çevreleri ve kişileri, daha çocuk yaşlarındayken hayatın pisliğine dalmış âvâre delikanlı ve kızları, ekmeklerini bu büyük şehrin pisliğinden çıkaran küfürbaz, neşeli ve şakrak, civelek, bütün harcanmışlıklariyle zavallı, güzellikleri ve cana yakın saflıkları ile canlı çocuklar. Babaları enflâsyon İstanbulunun yıkımından iki atlı arabası ile para kazanırken karısını barlara götürür, 1960 dan sonra da bütün varını yoğunu satmak zorunda kalır, içkiye düşkün, karısı yetmiş lira haftalıkla *"çorapta çalışıyor"*. Kızları da işe ve hayata karışacak, küçük haftalıklarla küçük işlerde çalışacak, sonra düşeceklerdir. Baba, hayattaki başarısızlığının, serseriliğinin acısını evdeki karısından çıkarmağa çalışır. Aslında bunlar işçi bile değil, bunlar, aslında talan özlemi çeken aylaklardır. Çalışma zorunda kalan kadın, erkeğine karşı dikelmesini de öğreniyor. Önce âilede yerini istiyor, sonra da toplumdaki. Orhan Kemal'in kadınlarında böyle bir evrim belli belirsiz görülüyor. İşçilikle serserilik arasında bocalıyan erkek kişileri yanında, kadınlar daha olumlu, daha işine bağlı, daha aktif kurtuluşa, daha yatkın kişilerdir Orhan Kemal'in kadınları. Onun anlattığı kenar mahalle kızlarını işe ve düşkünlüğe sürükliyen en büyük iteleyici güç şık giyinmeğe karşı duydukları özlemdir. Ama aslında bunlar saf ruhlu, iyi ve namuslu büyüklerin yanında doğru yolu kolaylıkla bulmağa hazır çocuklardır. Bunları sağlam bir eğitim, düzenli bir koruma, biraz desteklemeyle çalışma hayatına yöneltmek, hayatta yararlı kimseler hâline getirmek de mümkündür. Bütün fakirlikleri, görgüsüzlüklerine rağmen içlerinde temiz bir yer vardır bunların. Hepsi de kendilerini bu pislikten kurtaracak güzel bir şehzâde özlemi içindedirler. Bu kurtarıcıları da, kendi çevrelerinin dışındaki yakışıklı ve gösterişli gençlerde ararlar. Sinema ve resimli dergiler, yarım kalmış eğitimlerinin üstündeki en büyük et-

kilenme kaynaklarıdır. Orhan Kemal'in bu sıradaki romanlarında olduğu gibi, bu romanındaki kişiler de, esnaf, küçük memur ve işçi ailelerinden düşerek gelmişlerdir. Babaevindeki küçük ve mutlu yaşayışlarını zaman zaman özlemle ararlar da, hepsi de çalışmadan zengin olma hülyâlarına kapılırlar.

Feliz'in bu romanda başından geçenler, onu, büyük tehlikelerin kenarından dolaştırıp sonunda, kendisini seven bir işçinin yanında, gerçek mutluluğa ulaştırıyor. Orhan Kemal, hızlı anlatınu, olayların zincirleme akışına bağlı, başka roman unsurlarından ancak diyaloga yer veren, çözümlemeye hiç yanaşmayan tekniği ile, rahat okunan, iyi anlaşılan, bir çeşit halk romanı yazma yoluna girmiş görünüyor. Daha uzun yıllar bu yolda kendisine yetecek temaları ve kişileri yakın çevresinde büyük bir rahatlıkla bulup çıkarabileceğe benziyor.

"Umutsuzlar"

Hakkı Özkan'ın adına daha önceleri küçük hikâye kitapları üzerinde rastlamıştık. 1950 den sonra yetişen genç hikâyeciler kuşağı içinde, küçük adamların gündelik yaşamalarına eğilmek istiyen, Haliç'in sırtlarındaki mahallelerdeki insanları anlatmağa yönelen bir tutumu vardı. Yeni hikâye akımlarına pek katılmıyor, yeni gerçekçilerin getirdikleri temaları, kişileri ve anlatım yollarını izleme amacında olduğunu gösteriyordu. *"Kuşlar Gibi"* (1957) ve *"Kıvılcım"* (1959) adındaki kitapları ile dikkati çekti. Ağır, sabırlı bir çalışmayla gerçekçi romanın öncülerini de izlemeğe çalıştığı, bu ilk roman denemesinde göze çarpıyor.

"Umutsuzlar" romanında, Orhan Kemal'de olduğu gibi, işçi çevrelerinin yaşamalarına eğiliyor. Çocuklar, büyükler, hepsi aynı umutsuz ve ekmeği kıt, gürültüsü bol bir *"çetin ve kilçlik dünya"*da yaşarlar. Sokaklar, işyerleri, dükkânlar, kıyı köşe, bu boyda insanların kaynaştıkları yerleri dolaşıyor, bu küçük kişilerin neden umutsuz olduklarını, raslantı yaşamalarındaki acı değişmezlik ve *"ters iteleyiş"*teki vurucu ve sürekli baskıları seyrediyoruz. Hakkı Özkan, bir soy determinizme ulaşmak istemiş. Ama romanın ayrıntılara açılan dağınıklığı içinde her yerde bütünlüğü bir temel motife bağlıyamamış. Anlatımını diyaloğa yürütmek isteyişi, dilinde itinâlı

olmağa özenişi, yazarının işini sevdiğini, bu yolda çaba harcamaktan kaçınmadığını gösteriyor.

"Gökkuşağı"

Eski hikâyecl Şahap Sıtkı'nın onuncu eseri imiş bu kitap. Dört hikâye kitabından sonra altı tane de roman yayınlamış. Öncü kuşağın vaktiyle göze çarpan hikâyecilerindendi. Hikâyede arkadaşları kadar talihli olamadı. Roman alanında da benzerleri ölçüsünde bir aşamaya ulaşamadı. Bütün bunların nedenleri üzerinde bir gün elbette durulacaktır. Ama tartışılamıyacak bir yanı var kl, ona büyük bir saygı duymama sebep oluyor. O da, edebiyatı kendinden çok başarılı olan, armağanlar kazanan, ödüller alanlardan çok sevmesi, bu yolda dayanması ve direnmesidir. Son yayınladığı *"Gökkuşağı"* adındaki çocuk romanı da, onun, bunca yıldır aynı sabırlı çabayı ve direnmeyi sürdürdüğünü gösteriyor. Çünkü bu kitap geçen yıl *"Doğan Kardeş Roman Yarışması"*nda derece alamıyan eserlerden biriydi. Ana ve babasını kaybetmiş bir köylü çocuğunun önce köydeki halası, sonra Alanya'daki doktor amcası yanında bir sığıntı hayatı yaşayışını, Bozkır'dan Akdeniz kıyılarına kadar yol uğrağı bir çok yerleri dolaşmasını, amcasının evinde çalışkanlığı, iyi kalpliliği, çevresine kendini sevdirmedeki başarılarını anlatan bu kitap, tatlı bir serüven havası içinde, çocuk ruhlarını etkileyecek duygulu sahnelerle, meraklı olaylar ve gezintilerle çok iyi işlenmiş bir eser. Çocuk seviyesine, ilgilerine uygun bir ölçüde yazılmış olmasına rağmen, değişik karakterdeki kişileri, davranışları ve sözleriyle belirlemesinde anlatım seviyesini, gereksiz bir basitliğe düşürmeden, tatlı ve etkileyici bir yapıya ulaşabilmiş. Gerçek hayatın acıları ile çocuk hayaline işlemiş mutluluk özlemine yönelen kuramsal mutluluk arasında dengeleniş, bir yandan eğitici, öte yandan da gerçekçi olabilme niteliğine ulaşabilmiş. Çocuklara adanan bu gerçekçi eser, bir gün büyüklerin de ilgilerini çekecektir umudundayımı

1965 HİKÂYE YILININ BELLİ BAŞLI ESERLERİ

1965 hikâye yılının en önemli olayı, çoktan beridir eserleri bulunmaz olan üç eski hikâyecinin kitaplarının *"toplu eserler"* hâlinde yayınlanmağa başlanmış olmasıdır. Bütün

Türk edebiyatında Halit Ziya, Ömer Seyfettin, Hüseyin Rahmi gibi ancak bir kaç yazara nasibolan bu talihin dönüp dolaşıp cumhuriyet sonrası edebiyatının öncülerine kadar ulaşması, hem kitapçılığımızın yeni bir aşamaya ulaştığını, hem de okuyucunun büyük seri yayınlarını taşıyacak kadar genişlediğini, yalnız bir görünüp bir kaybolan yeni eserlere değil, kalıcı değerdeki eserlere de yöneldiklerini göstermektedir.

Toplu eserleri yayınlanan bu üç hikâyeciden ilki Sait Faik Abasıyanık'tır. Anasının ölümü, mirası *"Darüşşafaka Kurumu"* na bırakılalıberi, uzun süren bir pazarlık yüzünden, merhumun kitapları yeniden basılamamış, eserleri Sahaflar Çarşısı'ndan aranır olmuştu. Daha önce Varlık yayınları içinde 16 kitap halinde çıkan toplu eserleri, şimdi ikişer ikişer bir araya getirilerek 8 büyük cilt olarak yayınlanmaktadır. Henüz kitap düzenine konulmamış yazıları da derlenerek ilerde bu takıma ek ciltler katılabilecektir. Son yayınlanan biçimi ile *"Sait Faik'in Toplu Eserleri"*, yazarının hayatta iken verdiği son düzende, yeniden ortaya konulmuş oluyor. Son iki cildi yılbaşına kadar yayınlanacak olan bu seri ile Sait Faik'in bütün eserleri yeniden yayın alanına çıkmış oluyor.

Varlık yayınevinin ele aldığı ikinci büyük iş de Sabahattin Ali'nin toplu eserlerini yayınlamak oldu. Yazarının yaşadığı sıralarda çıkardığı 9 kitap, son aldıkları biçimlere dokunulmadan, bu yeni seri ile 7 cilt hâlinde yayınlanıyor. Henüz kitap düzeninde çıkmamış olan yazılarını da ayrı ciltler hâlinde yayınlamağı düşünen editörün, bu hikâye takımını önümüzdeki yıl içinde yayın alanına çıkarabileceği umulmaktadır.

Ünlü hikâyeci Memduh Şevket Esendal, CHP genel sekreterliğinden ayrılıp yalnızlık köşesine çekilince, bütün hayatında ihmal edip ertelediği büyük bir işe girişmiş, dergi ve gazetelerde çıkan hikâyelerini derleyip yeni yazdıklarını da bunlara ekliyerek *"toplu eserler"*ini hazırlamağa başlamıştı. Bunları gözden geçiriyor, dillerini düzeltiyor, kâğıtlara yapıştırıp sıralıyordu. Yakın arkadaşları ile bir de kooperatif kurmuş, hikâyelerinin bir bölümünü (50 kadar) iki cilt hâlinde yayınlamıştı. Sonra sıra romanlarına gelecek, önce Vakit Yurdunda yayınlanan *"Ayaşlı ve Kiracıları"*nı ele alacak, 1934 yıllarının politika havasına uyularak basılırken çıkarılan parçalarını yerine koyacak, yeniden yayına hazırlıyacaktı. *"Meslek"* (1925) gazetesinde çıkan ve bitmesine yakın kesilen

"Miras" adındaki romanını da bitirecek, üçüncü romanını temize çekecekti. Ayrıca bir kaç cilt tutacak anılar kitabı da hazır duruyordu. Ölümü ile bütün bu hazırlıklar olduğu yerde kaldı. Bir kaç yıl önce *"Dost dergisi"* ve yayınevi sahibi Salim Sengil, merhumun terekesindeki bütün yazılarını aldı, toplu eserlerinin hazırlık işine girişti. Bana devredilen kupürler ve yazıların sıralanması, baskı hatalarının düzeltilmesi, ilk yayın yerleri ile karşılaştırılması, derlenmiyen hikâyelerinin bulunması işleriyle bir süre meşgul oldum. Ortaya çıkan dört dosya içindeki, 34 hikâyeden meydana gelen ilk cilt son günlerde yayınlandı. Diğer hikâye ciltleri ile romanlarının da gelecek yıl içinde yayın alanına çıkabileceğini umuyorum.

Bu *"toplu eserleri"* yayınlama işinin yalnız bu üç hikâyecide kalmamasını, öteki hikâyecilerin eserlerinin de unutulma ve yokolma çukurundan kurtarılarak basılmalarını edebiyatımız ve kültürümüz için hayırlı bir aşama olarak karşılarım.

"Yeşil Renkli Namus Gazı"

1955 yılından başlıyarak hikâye kitaplarını çıkarmıya başlıyan Aziz Nesin, ünlü romancı Kemal Tahir'le birleşerek, kitaplarını basmak ve yaymak amacıyle *"Düşün Yayınevi"*ni kurmuştu. O zamana kadar başka yayınevlerinde çıkan, çok satan kitaplarından elinde birşey kalmadığını görmüş, Babıali'de sömürülmemenin biricik yolunu editörlükte bulmuştu. Geniş okuyucu çevrelerine yayılan, birbiri peşinden ikinci ve üçüncü baskıları bile yapılan kitaplarını kendisi basıp yayıyordu. 1958 de arkadaşından ayrılarak önce tek başına, sonra da *"Dolmuş-Karikatür"* dergisi ile birleşerek kitap yayınlarına devam etmiş, sonunda bu yayınevinin de sahibi olmuştu. Son kitabı *"Biz Adam Olmayız"* (1962) dan sonra, yayınevinin altındaki ciltçiden çıkan yangınla deposundaki bütün kitaplar yanmış, büyük zararlara uğramıştı. Yangından kurtarılabilen kitapları da piyasada tükenince, eski *"Düşün"* yayınevini yeniden kurarak geçen yılbaşından sonra çalışmalara girişti. İlk hamlede eski dört kitabının yeni baskıları ile yeni yazdıklarını kitap düzeninde yayınlamağa girişti.

Aziz Nesin, bu yeni kitabında son yıllardaki denemelerine geniş ölçüde yer ayırmış. Bütün bu biçim denemelerinde, onun

hikâyelerine yerleşmiş olan o eski *"toplumculuk çabası"* sürekli olarak yürüyor, gittikçe daha etkili, işleyici ve öğretici bir satir hâlini alıyor. Aziz Nesin, hayatını, yazılarından kazanırken, bir yandan da eserlerini *"boş bir güldürü"* çıkmazına düşmekten koruma endişesindedir. Bundan dolayıdır ki, büyük kalabalıklara ulaşabilmek için, öğretisini daha belirli ve daha etkili kılmak kadar, tema ve kişilerini çok geniş çevrelerden almağa yöneliyor. Bu kitabındaki *"Sekiz Ayaklı Sisiphus"* hikâyesi, onun, kalabalıkları daha çok etkilemek, boş güldürüden yararlı öğretiye ulaşmak yolundaki çabalarının başarılı örneklerinden biridir. Tevfik Fikret *"..bir örümcek götürür Hakka beni"* diyordu. Banyo küvetinin ak ve kaygan duvarına tırmanan, durmadan bunu tekrarlıyan örümceğin serüvenini anlatırken, Aziz Nesin, kolaylıkla halka ulaşabiliyor. Bu hikâyesindeki devrimci allegori o kadar açık belirlendiği halde, hikâyesinin sonunda *"mitolojinin Sisiphus'u gibi sabırlı kişilerin bütün engelleri aşacak mutlu çabaları"* üzerinde kıssadan hisse çıkarmaktan da kendini alamıyor. Aziz Nesin'in, son devir hikâyelerinde, artık bu *"öğreti"* amacını ön plâna aldığını, bu yüzden de tekrarlardan bile çekinmediğini görüyoruz.

Bu kitabındaki *"Bir Yılbaşı Anısı"*, onun çok beğenilen eski düzendeki hikâyelerinden biridir. Hayatımızın acılar ve sıkıntılarla dolu eski günlerinin, eskidikçe bize zehirlerinden arınmış gibi gelen anılarından çıkardığı bu hikâyesinde, eski *"Nisuvaz"* pastahanesinde geçirilen metelliksiz bir yılbaşı gecesi serüvenini anlatıyor.

Aziz Nesin'in, hikâye yolunda kendine yeni imkânlar araştıran denemeleri ile okuyucunun istediği arasında sıkışıp kalacağı, ikisi arasında bir tercih yapmak zorunluğunu duyacağı anlaşılıyor. *"Bir Yılbaşı Anısı"* soyundan kendi yolundaki hikâyelerde çok başarılı olduğu hâlde, yeni denemelerinde, kuramsal soğukluk, zekice buluşları ve öğreti çabalarına rağmen, yadırganacağa benziyor.

"Sosyalizm Geliyor, Savulun!"

Bu kitabında 11 mizah hikâyesini derlemiş. Bunlara şöyle bir göz gezdirince, son birkaç yıl içinde yazıldıkları belli olmaktadır. Aziz Nesin'in mizah hikâyelerinin temalarını hiç bir

yazarımızın şimdiye kadar ulaşamadıkları geniş bir alandan derleme gücünde olduğu bu eserinden de açıkça belli olmaktadır. *"Basbayağı Bir Kadri"*, büyük şehirlerdeki yaygın futbol merakının artık Anadolu kasabalarına doğru yayılmağa başladığını, *"Kalkınmanın Tek Yolu"*, iktisadi kalkınmayı turizm gelişmelerine bağlama düşüncesinin aylâk insanlarımızı nasıl etkilediğini, *"Sosyalizm Geliyor, Savulun!"* ise son yıllardaki toplum ve politika gelişmelerinin yerli zenginlerle açıkgöz dolandırıcıları nasıl işbirliğine götürdüğünden bahsetmektedir. Diğer hikâyeleri de hep bu soy aktüel sorunlardan ve olaylardan çıkarılmış. Bir sohbet havası içinde, rahat bir meddah anlatışı ile verilmiş olan bu hikâyeleri okurken, yalnız dinlenmiş ve eğlenmiş olmuyor, bir sürü yazı ve olay kargaşalığı içinden, üzerinde düşünülmesi gereken sorunlara da ulaşıyoruz. Onun hikâyelerini okuyanlar, eserlerinin bütünü ile, güçlü bir kronikçi olduğunun belki de farkına varmışlardır. Bir çeşit Evliya Çelebi ki, çağının tarihini, mizahlık bir açıdan, nirengi noktalarını belirliyerek anlatıyor. Bu hikâyelerinde boş bir güldürü seviyesine düşmek istemediğinden, tema ve kişi zenginliğini aradığı kadar, *"çağını belirleme"* niteliğini de eserlerine koymak istemektedir. Bir yandan büyük kalabalığa ulaşmak isterken, öte yandan da *"olumlu bir etkilemeye"* yöneliyor. Bu etkilemenin can sıkıcı bir öğreti olmasını istemediğinden, eski milli mizah geleneklerine bağlanıyor, halkın dilinin zengin kaynaklarına ulaşmak istiyor. Eserlerinin hiç olmazsa önemli bir bölümünün kalıcı bir değer taşımasını da istediğinden, çağdaş hikâyenin gidişi ile sıkı bir bağlantı kurmaya, gerçekçi ölçüdeki sanatçı ilkelerini gündelik yazarlığının üstünde tutmaya çalışıyor.

Aziz Nesin'in günümüzün olaylarına değinen hikâyelerinin bir bölümünün uzun ömürlü olacağını, geriye kalanların da, bir gün tümü ile bir kronik eseri olarak dikkati çekeceğini düşünüyorum.

"İhtilâli Nasıl Yaptık?"

*"Yeşil Renkli Namus Gazı"*ndaki hikâyeler, alışılmış Aziz Nesin hikâye düzenini biraz zorlıyan, yeni bir aşamaya ulaşmak, kendini yenilemek istiyen denemelerle dolu idi. Halbuki eserleri çok satan, halka yayılan bir mizah hikâyecisinin

"yazma ve yayma" şartları, daha önceki eserlerinin hazırladığı belirli bir ortama, şartlıyarak yetiştirdiği okuyucularına sıkı sıkıya bağlı idi. Aziz Nesin, bu kitabı karşısında uyanan tepkileri yakından izlemiş, sonuçlarını da almış olmalı ki, yeniden kendi çizgisine ve okuyucularının ortamına dönüyor. Bu yeni kitabındaki bütün hikâyeler, bizim alışageldiğimiz *"yerli mizah ölçüsü ve anlayışı"*na uygun olarak ortaya çıkıyor. Gündelik hayatı ve olayları izliyen bu hikâyelerin, basit güldürü seviyesini aşarak, dolaylı bir öğretiye, *"çevreyi bilinçleme"*ye yöneldiği, anlamlarındaki kesinlikten, özlerinde iyice beliren açık satirden anlaşılıyor. Anlatımındaki hızlılık, hikâyeye unsurlarını kullanıştaki ustalık, ne öğretiyi, ne de toplumcu satiri basit bir saldırı seviyesine indirmiyor. Bu kitabının da eskiden olduğu gibi geniş bir okuyucu kitlesine yayılması beklenebilir.

"Rifat Bey Neden Kaşınıyor?"

Bu kitap, onun geçen yıldan bu yıla yayınladığı dört eserinden sonuncusudur. 15 hikâyesini derliyen bu kitabında, onun alışılmış, okuyucusunu bulmuş, hayata ve toplum gelişmelerine sıkı sıkıya bağlanmış mizah hikâyelerini buluyoruz. Bu hikâyelerinde, gerçek hayatın ayrıntılarına işliyerek tasvirinden gelen mizah unsurunun yanında, fazla zorlanmadan belirlenen, âdetâ kendiliğinden ortaya çıkan *"satirli bir öğreti"* de var. *"Bit Yarışı"*nda bizdeki hapishânelerin içyüzünü, *'Kavip Çocuk"*ta kumar ve totoculuk mekanizmasının çevresinde çürüyen insanların kat kat sıralanışlarını, *"Rifat Bey Neden Kaşınıyor?"*da ise tıkınmaktan ileri düşünceleri olmıyan yukarı kat insanlarının gülünç yaşantılarını ortaya seriyor. *"Sekiz Gün İşler Yolunda Gitti"*de kırtasiyeciliğin yaygınlığını, *"Ismarlama Cenaze Söylevi"*nde ise esnaflıktan palazlanan yeni zenginlerin zavallılıklarını ortaya koyan Aziz Nesin, bizim köylülerimizin kurnazlıklarını, şehirlilerle inceden inceye alay edişlerini, hayatın sillesini yiye yiye pişkinleşen anlayışlarını, *"Sen Nerenin Pehlivanısın Yiğit!"* ile *"Sizin Memlekette Eşşek Yok mu?"* hikâyelerinde uzlaca belirtmektedir. Köylü ve şehirli insanların yaşama savaşı uğruna hangi ortamlarda, hangi şartlar altında, kötülüğe ve çürümeye yönelen bir evrim içinde nasıl yuvarlandıklarını bu hikâyelerde seyrediyoruz.

Çoğu gündelik olaylardan, halk arasında yayılan söylentilerden çıkarılan bu hikâyelerin yazılışlarındaki düzen ve anlatım, Aziz Nesin'e has olmakla birlikte, hikâye unsurlarından bir çoğunun halk arasında yaygın deyim, inanç ve değer yargılarından derlendikleri belli olmaktadır. Bu hikâyelerin özleri ve amaca yönelmiş kompozisyonlarının Aziz Nesin'e bağlanabileceği hâlde, bu hikâyelerin bir çok unsurları ile *"halkın yaratıcı dil ve dünya görüşü"* hazinesine dayandığını söylemek istiyorum. Bundan dolayıdır ki, onun hikâyelerinde belli bir çağın *"toplum psikolojisini"* de izlemek mümkün olacaktır.

"Köye Gidenler"

Mahmut Makal'ın bu yeni hikâye kitabındaki seksen sayfa kadar tutan uzun bir hikâye, günümüzün Anadolu köylerindeki öğretmenlerin yoksulluğunu, şaşırmışlığını dile getiriyor. Devletin köye yollayıp arkasız ve yalnız başına bıraktığı öğretmenin, köyün yaşama şartları içindeki bunalmasını anlatırken, yer yer kendi hayatından ve görgülerinden de yararlanıyor. Burada *"Ahmet"* adında bir öğretmen var. Cahiller ve softalardan çektiklerini, çâresiz yalnızlığını, kendisini teftişe gelen yobaz bir müfettişin raporu ile mesleğinden nasıl atıldığını okuyoruz. Mahmut Makal'ın bu kitabı ile birlikte yayınlanan üç deneme ve notlar kitabı da *"kendi soyundan köy öğretmenleri"*nin gerçeklerini anlatmaya, onların çatışmalarını ve direnmelerini yansıtmaya ve desteklemeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Kitabın baş tarafına konulan bir giriş yazısında, kendisini okuduklarını, bu soy kitaplar ve yazılar yazmasının bir nedeninin de köylerdeki okuyucularına yönelmek olduğunu söylüyor. Mahmut Makal'ın, bugünkü edebiyatımız ve yazarlarımız üzerindeki düşüncelerini bir yana koyalım. *"Halktan halka ulaşan bir edebiyat"* yolunda olmak için bu kitabını yazdığını söylerken, geniş köylü kalabalıklarına ulaşma çabasında olduğunu da belli belirsiz ifâde etmeğe çalışıyor. Eğer zamanla bu amacına ulaşabilirse, son eserlerindeki kuru, ele aldığı gerçekleri belirlemeye yetmiyen anlatışı, bir dereceye kadar bağışlanabilir elbette. Üstelik *"Köye Gidenler"* adını taşıyan uzun hikâye, köy öğretmeninin günümüz şartları içindeki çabalayışının gerçekçi bir tasviri olarak benzerleri ara-

Mathias May

sında daha ileri ve *"gözünden romantizm perdesi kalkmış"* bir gözlem olarak değer taşımaktadır.

"Asker Cıgarası"

Milliyet gazetesi yazarlarından, toplum sorunlarını izliyen röportajları son yıllarda göze çarpmaya başlıyan Necmi Onur'un ilk hikâye kitabı. Gazetelerde okumak fırsatı bulduğum yazılarında anlatımı ile bir sanatçı, kişilerine bakışı ile bir hikâyeci eğiliminde olduğu belli oluyordu. Ya oradan gelmişti, ya da oraya gidiyordu. Kendini gazete yazılarının ömürsüzlüğü ve kısırlığına kaptırmayışı, anlatımda daha güçlü bir yola girmeğe çabalayışı, olumlu ve bilinçli bir davranışı olduğunu gösteriyor. Bizde eskiden gazeteçiliğe hemen daima edebiyat yolundan gelirler, yeni mesleklerinde de yazarlıklarını her şeyin üstünde tutmağa çalışırlardı. Her gazeteci, ayrıca uslup sahibi bir yazar olmağa çalışır, bu meslekte de yazarlık, daha sonradan moda olmağa başlıyan *"gazetecilik"*ten üstün tutulurdu. Gide gide bizdeki gazeteler bu eski gelenekten, onun çetin törelerinden yakalarını sıyırdılar. İşte buna karşı çıkan, edebiyatla ilişkilerini kesmek istemiyen yeni gazeteciler de yetişmeğe başladı. Necmi Onur bunlardan biridir. Elleri kalem tutan, türkçeye önem veren, üstelik de eskilerin *"uslup"* dedikleri bir yazı düzenine ulaşmaya çalışan bir gazeteci.

Necmi Onur, bu hikâyelerinde, röportajlarında olduğu gibi, vurucu etkileyici gerçekleri tasvire yöneliyor. İstasyonlar, mahkemeler, köy pazarları, hastahaneler, yapı yerleri, büyük şehrin kıyı köşesinde kaynaşan, şehirliden, köylüden küçük insanların günlük hayatlarına eğilirken, gözlemci bir işleyişle yalın gerçekleri kısa, kesin ve özlerini iyice belirliyen çizgilerle anlatmaya çalışıyor. Necmi Onur'un küçük hikâyeleri, hareket halindeki yaşamayı yansıtan amatör fotolarına benziyor. Belli oluyor ki, meslek gereği dolaştığı yerlerde bunları sıcağı sıcağına not etmiş, bundan dolayı da hayattan gelen bütün canlılıkları ile anlatılmış. Bu hikâyelerin hızlı anlatılışındaki tempo, bizim 1930-1950 gerçekçilerindeki, olaya fazla bağlanan, hikâyedeki diğer anlatım unsurlarını iyice kısıtlıyan bir *"aktif anlatım"* akımını hatırlatıyor. Ama iyice dikkat edilince, ondaki bu hikâye tekniğinin, daha çok bir mesleki alışkanlıktan geldiği, buna karşılık, kişilerinin çatışma-

larındaki acılık, bahtsızlık karşısında da, kuruluğa düşmemek çabasına, bitirişlerinde de satirik küçük dokunmalara yer verdiği görülüyor. Yazar, gerçekleri yorumlamak ve açıklamak için hareketi durdurmadığı, tasvir, hikâye ve diyaloğ parçalarını iyice kısıtlıyarak anlatımı yürüttüğü hâlde, yine de serüvenlerini anlattığı kişilerden yana olduğunu, belirtmekten de kendini alamıyor. Necmi Onur'un asıl ustalığı, düşüncelerini açıklamadığı, yalın bir gerçekçilikle yetindiği hâlde, okuyucuda bu izlenimi uyandırmasıdır. Gerçekçilikte *"objektif oluş"*, artık bugün 19. yüzyılda olduğu gibi *"soğukkanlı bir tarafsızlık"* anlamına gelmiyor. Bugün artık gerçekçiler, yaşamalarına katıldıkları insanları anlatıyorlar. Ama bunu yaparken de sanatçıya yakışan bir yol bulmaları, savunmayı kaba bir öğreti seviyesinden kurtarmaları gerekiyor. Çünkü belli bir ustalık ve sanat seviyesine ulaşamamış savunular, çağımızda artık etkilerini ve değerlerini yitiriyorlar. Necmi Onur, taraf tutmak ve savunmak için ağzını açmadığı hâlde, kimden yana olduğunu, olaylara bakarken kullandığı açı ile belli ediyor. Hikâyenin bir yerinde kısa bir tasvir: *"denizi yüzü işüyen insanların derilerine benziyordu"*, herhangi bir Ali Bey'in ruh hâlini, kendi kendini eleştirmedeki olumlu davranışını, yazarın bu hâli beğenip de kişisini candan sevdiğini belli ediyor. Bunu Anton Çehov'la Memduh Şevket Esendal da böyle yapardı.

1950 döneminden sonra *"bulantıya, karanlığa, soyutlamaya"* kendini yaptıran hikâyeciliğimizin okuyanları bezdiren yeni ürünleri karşısında, Necmi Onur'un, canlı anlatımı ile yöneldiği gerçekleri dinlemek, kişileri ile tanışmak beni sevindirdi. Bütün endişem yaptığı bu işin bilincine varamamış olması, anlatım yolunun raslantı olması, bu yolda daha güçlü eserlere ulaşamadan kalabileceği ihtimalleri üzerinde toplanıyor. Onun gibi nice iyi başlangıçların, olumlu çabaların, bir kaç engeli aşamadan bezginliğe düşerek kaybolduklarını gördük. Onu da göreceğiz.

"Geçmişe Mazi"

"Hababam Sınıfı" adındaki mizah romanı ile ünü geniş çevrelere yayılan Rıfat Ilgaz, hikâye kitaplarını birbiri peşine yayınlıyor. *"Kesmeli Bunları"*, *"Nerede O Eski Usturalar"*

adlarındaki mizah hikâyeleri kitaplarından sonra, son günlerde *"Geçmişe Mazi"* adındaki yeni kitabını da yayınladı. Aziz Nesin'den sonra bu alanda gittikçe genişliyen bir üne ulaşan Rıfat Ilgaz, ondan biraz farklı olarak gündelik olayların aktüel parlaklığına bağlanan, bu yüzden de çabuk eskiyen *"mizah unsur"*larından uzak kalmıya çalışıyor. Bu hikâyelerinde, bizdeki mizah dergilerinde bol bol rastladığımız çalakalem *"şişirmecilikten"* öteye geçebilen, kalıcı sanata yönelen bir değer iyice beliriyor. Hikâyelerini, *"mizahlık olay"*lardan değil de, *"kişilerinin çatışmalı"* yaşantılarından alıyor. Bu çatışmaların sürekli özelliklerinden aldığı temaları, mizaha çok uygun düşen hareketli ve şakrak bir anlatımla kuruyor. Onda, Çehof, O'Henry, Esendal gibilerinde gördüğümüz, hikâyelerin yapısına oturmuş, ölçülü, dengeli bir sağlam mizah anlayışı var. Bu mizah, aslında *"halkının yaşamasında beliren"* değerlerden özünü alıyor. Rıfat Ilgaz, nice yıldır yazarlığın çilesini çekmiş, yıllarla birlikte işlediği canlı halk türkçesini evirip çevirerek, kendi gözlemlerini, görüşlerini ifâde edebilecek güçlü bir seviyeye ulaştırmış. Onun kullandığı türkçenin, gerçeği anlatışında, kıvrak, akıcı, dokunduğu temalara can getiren bir çizgiye ulaştığı görülüyor. Ahmet Rasim'in eski fıkralarına yerleşen, meddah ağzının o tatlı kıvrak sohbet dilinden gelen anlatımını andıran bu hikâyeler, *"yerli mizah"* anlayışının ölçülerine kavuşmuş, doğrudan *"öğreti"*ye gitmeden etkili olabilen, belli belirsiz bir *"toplumcu satire"* de ulaşabiliyor. *'Hababam Sınıfı"* kitabında uyarıcı, güldürü yolu ile etkileyici sağlam bir mizah temeline oturan Rıfat Ilgaz'ın, hikâye kitaplariyle de aynı çizgiye ulaştığı açıkça görülmektedir.

"Sevmek Diye Birşey..."

1950 den sonra gelen gerçekçi hikâyeciler kuşağının önde gelen adlarından biriydi. İzmir ve İstanbul yaşantılarından çıkardığı küçük hikâyelerini bir kaç hikâye kitabında toplamış, sonra da romana geçmişti. Yıllardanberi bu yolda eser vermiyen, çalışmalarını daha çok gazetecilik ve sinema alanlarında toplayan Tarık Dursun, oldukça değişik bir anlatımla yeniden küçük hikâyeye dönüyor bu kitabı ile. Şakrak, canlı, ellerinin emeği ile yaşıyan küçük insanların yaşama ile tuttukları güreşi sürekli olarak anlatırken, kişilerinin dünya-

larına uygun düşen bir dil ve anlatımla tanıdığımız eski Tarık Dursun, o eski deyimlerle dolu, biraz da tuzlu biberli küfürlerle karışık anlatımı yerine, çözümleyici ve didikleyici psikolojik davranışların tasvirine daha yatkın, durgun bir anlatıma ulaşma çabasına kendini kaptırmış. Ama dilinde o eski aşamasından kalan o canlı ve zengin dil, onu yine de yeni kuşak hikâyecilerinden ayırıyor.

Bu kitabındaki hikâyeleri, belli çevrelerin üst kat kişilerinde, yaşamanın bütününü kaplıyan ve bütün ilişkileri alabildiğine etkileyen *"cinsel oyun"* temasını, çeşitli görüntüleri ile ele alıyor. Cinsel davranışlardaki *"hayvanlık eğilimler"*e ışık tutarken, eleştirirci bir amaca da yönelmiyor. Bu hikâyelerindeki anlatımına halis *"hikâyelik"* unsurlar yerine, sinema anlatımından aktardığı yeni teknikler getirme çabasında olduğu görülüyor. Kendini, batılı yeni akımların sinemadan gelen unsurları ile yenilemeğe çalıştığı, eski *"halka yönelen gözlemci gerçekçilik"* yolundan iyice sıyrılma çabasında direndiği anlaşılıyor. İnsana yönelmeden, onun çevrede ve toplum çatışmaları ortasındaki yerini belirlemeden, yaşamanın üstündeki sisli ve bulanık *"psikolojik an"*ları yakalıyan gözlemlerinde, kesik tempolu kaygan bir dille *"kopuk cinsel yaşantı"*ların sırlarını araştırıyor. Elde edebildiği sonuç, bunca çabadan sonra, kısa ömürlü ekspresionist bir tasvirden öteye geçemiyor. Yaşamanın yitik, kökünden, mutluluğundan koparılmış, dar bir köşeye hayvanca sıkıştırılmış görüntüleri, ne ölçüde ustaca anlatılsa, kişilerini bile belirliyemiyor. Bütün bu sahneler *"bir an içinde"* çöküp kalkan, bilinç altının sürekli mekanizmasına bağlanmadan bırakılan kopuk algılar halinde kapanıp açılıyor. Her haliyle hikâyeye uygulanmış bir *"bilirkişi"* gibi çalışıyor yazarın kalemi. Sürekli yenilik peşinde olan moda izleyicileri için mutlu bir sonuç elde edebildiği. Hepsi bu kadar...

"Menekşeli Bilinç"

*"Bozbuzunluk"*ta eski Nezihe Meriç'ten, o genç kızlık yaşantılarını canlı ve şakrak bir dille, akarcasına bellirliyen güçlü hikâyeciden bir şeyler kalmıştı. Sonra *"Topal Koşma"*nın o buruk, umutsuzca kesik, yığınlarca kümelenen, makaradan sağılırca çözülüp giden, özü kucaklamadan dağılan anlatımı.

"Korsan Çıkmazı", tersine zorlanmış bir uzun hikâyeydi, üstelik insandan, çevreden ve zamandan da iyice kopmuştu. Şimdi *"Menekşeli Bilinç"*le karşı karşıyayız. O eski, güçlü, büyülü anlatımı, hafif sıçramalarla yürüyen, küçük kadıncıklar, küçük mutlulukların içinde yaşama kozalarını ören, ergenlik çalkantıları içindeki kişilerini yitirmiş bir Nezihe Meriç var karşımızda. İç monoloğlar, bilinçaltı sayıklamaları, yer yer düzgün tanımlamalara geçtiği yerlerde birden havalanan anlamsız çağrışım dizileri, sonra yeniden tempolu bir çözümleme parçası. Seslerin, renklerin, anıların, kısa konuşmaların karma karışık yapısı, insanı olmıyan, insandan iyice yoksun, sürekli bir *"bunaltı"*yı anlatan hikâyeler. Bu anlamda hikâye bir boşalma, belki de bu boşalmanın dar çevreye yansıyan bir ortak yanı da vardır. Ama artık yazarından okuyucularına ulaşan, onlarla birleşerek yaşıyan bir ortaklık yanı, o güçlü dille, o özgür çabayla yaratılan "ortak değerli" bir yönü de kalmamış. Burgular gibi delip alt bilince işleyici, kopuk ve raslantı yaşamaları yer yer anlatabilen güçlü sayfaların ötesinde, psikiyatri klinikleri zabıtlarına has o dokümanter sayfalarda, boş yere, çağın ve yerli çevrenin, kişisel çatışmaların belirlediği hayatı ve insanları aradım. Nezihe Meriç gerçek insanı iyice yitirmiş, onların yerine kendi çevresinde kümelenen bulanık algıları kılı kırk yararcasına anlatmış. Bu sonuç, belki kendisini mutlu ve bir süre doygun kılacaktır.

"Şeftali Çiçekleri"

Ferzan Gürel'in, *"Evcilik Oyunu"* (1963)'ndan sonra ikinci hikâye kitabı. Sökeli hikâyeci ve romancı Samim Kocagöz'ün kardeşiymiş. İlk kitabında, bir zamanlar ağasının anlattığı çevreleri daha iddiasız, daha dar yaşantılar çevresine bağlanarak, kendi açısından ele alıyordu. Kadınlar ve çocuklar dünyasına, bizde yazarların çok eksik bıraktıkları bir yönden yanaşabileceğini görmüştüm. Küçük olayları kolaylıkla öze bağlıyarak, yeterli ayrıntılarla işleyip belirliyerek işliyebiliyordu. Kendi çevresinin gerçeklerinde bir süre ustalaşması gereken başarılı anlatımı, ilk hikâyelerinde iyice belirmişti.

Bu kitabında Ferzan Gürel'i çok değişmiş buldum, öyle kadınsı bir alışkanlıkla, *"kadınlar ve çocuklar"* dünyasının gözlemciliği ile yetineceğine, bu basamaklarda uzun süre oya-

lanacağa benzemiyor. Bu yeni kitabında *"Yıkımtv"* adında bir hikâyesi var ki, son yıllarda hiç bir hikâyecimizin ulaşamadığı bir yerlerden, canlı, güçlü bir gerçek tanımlaması getiriyor. Anadolunun zengin topraklarındaki ağalık düzeninin, köylülükten, yerli törelerden kopuşunu, Faulkner'vari bir hava içinde, şimdiye kadar dokunulmamış, davranış psikolojisi açısından vermeğe çalışıyor. Bir küçük hikâyesinde büyük bir romanın, bir eski ve soylu âilenin *"toprak ve köy"* çevresinden koparak çürüyüşünü verebilmiş. *"Kardeşler Cambazhânesi"*ni de okuyunca, artık bu Ferzan Gürel'in biraz tutuk, yeni kelimelere aşırı ölçüde saplanmış dilinden gayri bir şikâyetim kalmadı. En olmaz, en gereksiz yerde üst üste, o buruk, barbar kelimelere saplanışı, anlatımın akışına engel oluyor.

İlk kitabını eleştirirken, *"yazarlık bu bayanın yaşamasında nasıl bir yer alıyor bilmem. Çoğu umutlar vererek başladılar. Bizde yaşamanın kadınlara ayrılan yanı, bir kadın yazarın gerçekçi yolda direnerek işini sürdürmesine, çevresinde destekleyici bir anlayış bulmasına uygun mu?"* diye bir not eklemiştim. Şimdi artık bu destekleri bulmasa bile, yazıları için en çetin güreşlere bile girebilmesini dilerim. Bu çabayı, böylesine bilinçli bir yönelmeyi sürdürebilirse, ona da, bize de ne mutlu diyeceğim.

"Çölde Bir Deve"

Cengiz Yörük, *"Yoldaki Taşlar"* (1954) adındaki hikâye kitabını yayınlayalı ne kadar oldu. On yıl aralıktan sonra yedi hikâyeyle yeniden ortaya çıkıyor. Uzun süre büyük şehirde oturmanın, kendi yerli çevresinden, anlattığı o eski köylü kişilerinin dünyasından iyice kopmuş olmasının bütün ayrıntıları bu hikâyelerile ortaya çıkıyor. Bunlar yalnız, eski hikâyelerindeki çevre ve kişilerden bir kopma değil, hikâyecinin de üzerindeki çevre etkilerini iyice sıyırdığını gösteriyor. Diline, hikâye unsurlarına, anlatımına, temalarına, hep büyük şehrin havası, özellikleri gelip oturmuş. *"Kulaktaki Dar"* adındaki hikâyesinde bile, o eski taşra havası, köylü çevresi, kasaba hayatı özellikleri kaybolmuş gitmiş. *"Arkadaşlar"*, *"Eylül Akşamı"*, *"Neden Böyle Oldu?"* hikâyeleri karşımıza yepyeni bir hikâyeci çıkarıyor. Yaşamanın derinlerine inmek çabasiyle, çözümlemelere önem veren, kişilerini hareket içinde değil de, kopuk

ve ulasız davranışlarını tasvir ederek belirlemek istiyen bir, yeni hikâye yoluna giriyor.

"Adle"

Remzi İnanç kimdir, bilmiyorum. Hikâyeleriyle bu kitapta tanıştım. Öyle pek acemi, bu yolun raslantı denemecilerinden biri gibi görünmedi. Temalarını ve kişilerini rahatlıkla işliyecek ölçüde, yalın, aşırı zorlamalara kaçmıyan bir dili, anlatım tekniğini çok rahat kullanan bir alışkanlığı, temalarını seçişte, hayata bağlanmış rahat bir seçkinliği hemen göze çarpıyor. Hikâyede teknik anlatım cambazlıklarından bilerek vaz geçtiği, seçtiği kişileri ve temaları sağlam bir anlatımla iyice belirlemekten gayri hiçbir moda endişesine kapılmadığı, ancak ustalarda görülen sağlam bir hikâye anlayışına bağlandığı görülmektedir. Dokuz hikâyeyi derliyen bu kitabında bir tane kuramsal ve ahlâkçı satiri bir yana bırakırsak, bütün hikâyelerin gerçekçi gözlemlerden çıkarıldığı, yalnız usta anlatıcılığı yüzünden değil, ele aldığı sorunlar ve kişileri yüzünden de, çok ilgi çekici olduklarını söylemeliyim.

"Güllüceli Kâzım"

Yusuf Ziya Bahadınlı'nın *"İtin Olayım Ağam"* adındaki hikâyeler kitabında köylü hayatının acı düşkünlüklerini, yalnız geçim derdiyle değil, manevî nitelikleriyle de nasıl düşkünleştiklerini, onlara yardımcı olmaları gerekenlerin de süregelen sağırlıklarını uzun uzadıya tasvir etmişti. Büyük bir hikâye çapındaki bu yeni eserinde de, *"Güllüceli Kâzım"*ın sefil hayat şartları içinde, zebun, geri kalmış bir köy toplumu içinde yaşama ve yetişme çabasiyle, çırpınışlarını, alevî-sünnî çatışmalarındaki ilkel saldırganlığı tasvir ediyor. Küçük bir alevî çocuğu olan Kâzım'ın yaşama dramını, o hayatı yaşanış yazarların yapabilecekleri bir ustalıkla anlatıyor.

"Yanık Saraylar"

Sevim Burak, oldukça eski bir hikâyecidir. Ama ilk kitabı bu yıl çıktı. Baskısına, iç düzenine çok önem vermiş, hikâyelerinin havasına uygun desenlerle resimlemiş. Altı hikâyesini derliyen bu kitap, bütün bir yıl sanatçı çevrelerinde konuşuldu, yazarının dili, soyutlamayı temalarına uygulayı-

şındaki ustalık öğüldü. Ne zaman, ne de belirlenmiş çevre, ne de belli bir özün etrafında kümelenerek işlenmiş, yapı denilebilecek bir hikâye anlatımı. Düş çağrışımlarını andıran kısa cümleli, sert tempolu, kesik kesik anlatım parçalarının eklenmesinden yapılmış motif dizileri. Bu hikâyelerde çok zengin bir hayal ve derinlere işliyen bir çözümleme anlatımı var. Öze bağlanmadan, ayrıntıların sıralanmasından kurulmuş, gündelik yaşantı sahnelerinin arasında, masal motiflerinin getirdiği mitos havası, şakrak bir çağrışım dengesizliği içindeki bilinç altı unsurlarının dökülüşleri, bu hikâyelere garip, çekici, yer yer büyüleyici bir hava veriyor. Sevim Burak'ın iğne ile kuyu kazarcasına kurduğu bu düzensiz ve dengesiz, yerleşik hikâye anlayışına karşı çıkan *"yeni hikâyesi"*, aydın çevrelerin modalara düşkün ilgilerini savuşturduktan sonra geriye ne bırakacak? Bütün aykırılıklarına, tümleyici yapıdan yoksunluklarına, iç diyaloğların sayıklamaları andıran monoton vuruculuğuna rağmen, okuyucuyu bir süre hoş bir *"oyun"* havası içinde oyalayabilecek bu soy hikâyenin, kalıcı, etkileyici, sürekli değerlere ulaşabileceğini sanmıyorum.

"Oyuncakçı Dükkânı"

Mehmet Seyda'nın bu son hikâye kitabı, geçen yılın son ayında yayınlanmış, burada söz konusu edilememişti. Kitapçılar genel olarak yılın son aylarında çok kitap yayınlıyorlar, bunları, çoğu kere bir sonraki yıl içinde satışa çıkarıyorlar. Yazarının dördüncü hikâye kitabı olan 'Oyuncakçı Dükkânı", belki de bu yüzden geçen yıl garip bir talihsizliğe uğradı, unutuldu, bir köşeye sıkıştı kaldı.

*"Oyuncakçı Dükkânı"*ndaki altı hikâyede, Mehmet Seyda'nın, o eski ustaca anlatımını, kişilerini, temalarını buluyoruz. Bu hikâyelerin de, onun, küçük hikâyeciliğinin en verimli yılları olan 1937-1958 günlerinden kaldığı anlaşılıyor. Yine bu küçük hikâyelerde, son yıllarda büyük bir çabayla sürdürüp geliştirdiği romancılığının bütün özelliklerini buluyoruz. Dilinde, kişilerini belirleyişte, çevre ilişkilerine bağlayışta, velhasıl yapıyı kurup özü geliştirmede yeni kuşaktan hikâyecilerin ihmal ettikleri veya sürdüremedikleri artistçe bir çabayı gereğince izlemekte direniyor, eserini bir minyatür işlercesine, ayrıntılarına varıncaya kadar bilinçli bir güvenle işliyor. Böyle-

sine titiz bir çalışmanın bel bükücü işçiliğini sonradan romanlarında da uyguladığını gördük. Onun bu küçük hikâyelerinde, kişilerine, belli çevrelere oturtuluşlarında, bir çağı ya da önemli bir evrimi belirliyen derinliklerine bakılınca, *"romanlık bir yapı"*ya sahip olduklarını görüyoruz. Bu anlayış, biraz da Mehmet Seyda'nın eserine kullandığı anlatımın somutlayıcı gücünden de gelmektedir. *"Kurt Kapanı"* hikâyesindeki üç kızkardeşin çatışmaları ve dramlık yaşantıları, sanki Balzac yolundan büyük bir romanın bir bölümü etkisini bırakıyor. *"Beyzadeler"* ile *"Oyuncakçı Dükkânı"* hikâyeleri de aynı romandan çıkarılmış fragmanlara benziyorlar. Mehmet Seyda'nın, *"Büyük Âile"*nin yıkılışını, zaman ve toplum evrimi içinde safha safha araştıran romanlarına geçişinin bir rastlantı olmadığını, hikâyeleri ile romanları arasında tema ve kişi bütünlemeleri ve ilişkiler olduğunu söylemek istiyorum.

Onun bu hikâyelerinde olduğu gibi, mizahlık tipe kaydırmadan, bilerek frenlenmiş, grotesk vuruculuktan vazgeçmiş, yaşama dramına biraz ışık düşürecek ölçüde belli belirsiz mizah çizgileri var. Bu anlatım özelliği, onun eserlerine çok ölçülü bir *"toplumcu satir"* lezzeti katıyor.

Bu hikâyelerinde de, romanlarında olduğu gibi, *"davranış psikolojisi"*ni iyi bilmekten, bu yolun kişilerini belirlemede başka çözümleme yollarından daha uygun düştüğünü denemekten gelen bir ustalıkla, törelerden, âile ve toplum bağlarından kopmuş, yeni değerlere ve kişisel disiplin ölçülerine ulaşamamış *"kopmuş kişi"*leri anlatmağa yöneldiği açıkça görülüyor. Aşırı duyarlığa, ya da kuru bir sertliğe düşmek gereğini duymadan, kendine has, duru bir dille, halk hikâyeciliğinden gelen anlatım ustalıklarını işliyerek geliştirdiği tekniğinin, çok daha güçlü eserlere yöneleceğini umuyorum.

1965 DE DENEME - İNCELEME - ELEŞTİRME

Doğan HIZLAN

GİRİŞ

Bu yıl, deneme-inceleme-eleştirme çalışmaları açısından oldukça yüklü geçti. Yalnız gene bu türün asıl yaşayan, canlı yanı dergi yapraklarında gözüktü. Yayınlanan büyük nicelikteki eserlerin çoğunun ders kitabı kimliği taşıması, yeni bir görüş açısı getirmemesi, tekrarlarla yetinmesi üzücüdür. Hele kitapların çoğunun birer anı-deneme, edebiyat tarihi niteliği taşıması, eleştirme türünü gene güdük bıraktı. Toplumsal ve ekenomik eleştirme yazılarının daha çoğaldığı 1965 te adı geçen yazılar edebiyat ürünlerini baskı altına aldı.

Dergiler bölümünde göreceğiniz gibi yapılan tartışmalarda politika-sanat-sanatçı ilişkileri ve sanatçının siyasal rejimlere karşı korunması gereken özgürlüğü söz konusu edildi. Geçen yıldan beri süregelen yerlilik-batılılık tartışmaları da yeni düşünceler kazandı.

1966 yılının bu yıl tohumlar halinde beliren düşünceleri geliştireceğini, şimdi deneme-anı biçiminde sunulanların gerçek eleştirmelere yükseleceğini umarım.

Türk Edebiyatı - Ahmet Kabaklı.

Bu kitapta yer alan bilgileri türkçe kaynaklarda her zaman bulabilirsiniz, kitabın gerekliliği bilgilerin düzenlenmiş, sınıflandırılmış bir biçimde sunulması. Bu özelliği de küçümsememek gerekir. Metinlerde ve hele özel adlarda yapılan düzelti yanlışlıkları göz ve okuma zevkini oldukça engelliyor. Önsöz'de kitabın üç cilt olacağı yazılı. Birinci ciltte genel edebiyat ve yazılı türler anlatılıyor. İkincisinde Destanlar devrinden Servet-i Fünuna kadar, üçüncü bölümde Milli Edebiyattan bugüne kadar olan bölümler ele alınacaknuş. Diğer ciltlerin daha ayrıntılı olacağını sanıyorunu Genel bilgiler taşıyan

bir kitabın ayrıntılara inmesini istemek kitabın görevini aşan bir düşüncedir. Yalnız böyle bir el kitabının hangi okuyucuya, ne nitelikte bir okuyucuya, ne düzeyde bir okuyucuya seslendiği düşünülebilir. Belki bir düzeye varmış edebiyat okuyucusu için belli bilgileri tazelemekte bu eserin yararı olabilir. Bu tür kitapların batıdaki örnekleri düşünülünce "Türk Edebiyatı"nın zayıflığı, yüzdeliği ve eksikliği daha iyi anlaşılıyor. Birisi; çeşitli kimselerce yazılan makaleleri sınıflamaktadır (Joseph T. Shipley), ya da tamamen teorik plânda kalarak örneklere geçilmemektedir (Wellek-Warren). Kabaklı'nın kitabı iki türden birine sokulamaz. Kitap için bizdeki koşulların ortaya koyduğu, bize, bizim edebiyat ortamımızdaki okuyucu düzeyine ses'enen bir deneme-antoloji-inceleme özelliği taşıyan bir tür diyebiliriz. Yazar ilk cildin amacını şöyle sunmuş: *"Yeni bir bakış ve anlayış içinde folklor verimlerini, manzum ve nesir edebiyat tür ve şekillerini bir de üslup ve anlatım konularını içine almaktadır."* Kabaklı bu kitaba gereklilik duyan kütle arasında Eğitim Enstitüsü, Fakülte, Yüksek İslâm Enstitüsü, Harb Okulu ve Lise öğrencilerini saymaktadır. Bölümlerden bazılarını teker teker değerlendirdiğimizde düzey ve nitelik bakımından yazarın amacına ulaştığını, kitabın önsözde belirtilen görevleri yerine getirdiğini söyliyemem. Edebiyat tarihi özelliği taşıması eseri alınır kılmaktadır. Son 15 yılda bu türde eserler nedense yayınlanmamaktadır. Kabaklı, çağı ve çağı içindeki kişileri inceliyerek bu iki öğenin birbirini bütünliyeceğini düşünmüş.

Biraz da ayrıntılara inelim: Roman bölümünde (s. 423) düzenleyici çok genel, bunun sonucunda da yüzeyde bir dünya roman gelişiminin özetini vermektedir, bu yazıyı okuyan roman üzerine eksik ve yer yer yanlış bilgiler edinebilir. Bu bilgilerin yanısıra belleğinde kimi romancı adları da kalabilir, ama böylesine bir bilgi Kabaklı'nın sözünü ettiği kütle için aldatıcı, azla yetinmenin nedeni olmaz mı? Bu soruların olumsuz cevabını azaltan konu sonlarına eklenen eksik bibliyografyalardır. Hele yazarın sosyal roman tanımının XX. yüzyılda yapıldığına insan inanmıyor. *"Albert Camus ve Avusturyalı romancı Franz Kafka ünlü tahlil romancılarıdır."* sözünün de inceleme sözgecinden geçirilerek söylendiğine inanmak zor. Gene Kabaklı, 1955 sonrası hikâyeciliğini şu sözlerle özetliyor: *"1955 ten sonra çoğalan hiçbir toplum kaygısı ve dış gerçek*

tanımıyarak, konuyu, kişileri umursamıyarak..." Saydığı adlar arasında eksikler de çok. Sonra böylesine inceleme sorumluluğundan yoksun bir yargı bütün hikâye yazarlarını kapsıyabilir mi?

Yeni Şiir konusunda Kabaklı hemen hemen hiç bilgi vermiyor. (s. 562) *"1940 dan bu yana serbest nazım"* diye başlıyan on satırlık yazı bugünün şiirini yansıtmaktan çok uzak, hikâyedeki bilgiyi bile nedense esirgemiş burada yazar. Divan şiirinin mısralarındaki düzelti yanlışları da çok göze batıyor. (s. 495, 497, 503, 504, 531).

Ahmet Kabaklı'nın *"Türk Edebiyatı"* genel bilgilerde ayrıntılı ve başarılı, edebiyat tarihine kaçan yerlerde ilgi çekici, günümüze doğru geldikçe enezleşen ve belli bir düzeyi aşmış okuyucu için orada soluğu kesilen yeni yazılmış bir eski kitap.

Dünya Edebiyatçıları Ansiklopedik Sözlüğü Hazırlıyan: Ender Gürol.

Hakça söylemek gerekirse Gürol zor bir işe girişmiş: Zor ve nankör. Bu yüzden de çok dikkatli, kuşkulu olmalıydı. Ancak eksikliklerin önüne böyle geçebilirdi. Ama o önsözünde belli bir tarihten sonrasını saptıyamadığını, onları kitabına alamadığını söyleyince yenilgiyi önceden kabul etmiş oluyor. Böylesine yenilik, tazelik isteyen bir konuda 1964 de yayımlanan bir kitap için 1958 yı son sınır koymak çok yetersizdir. İçinde gereği olmıyan bir sürü yazar adlarına rastlıyorsunuz. Hele onlar üzerine verilen kısa bilgilerin bir yararı olmadığını, ansiklopedik bir değer bile taşımadığını söylemeliyim. Birçok tanınmamış yazarın adları bulunmasına rağmen, bugünkü modern İngiliz şiirinin öncülerinin adları yok. Yevtuşenko adını bulamıyorsunuz. Bazı yazarların aldıkları ödüller, ödüllerin adları, ölüm tarihleri yer almıyor. (Pablo Juan Jimenez'de olduğu gibi). Bu yazar adı kalabalığı temizlenerek belli başlı yazarlar üzerine hem daha çok bilgi verilebilirdi, hem de yazarların eserlerinden daha ayrıntılı özetler çıkarılabilirdi. Ayrıca Ender Gürol, kitabın Türkçesine de gereken dikkati, gereken titizliği göstermemiş. (Felsefi yazarı deyimi, Byron bölümünün son cümlesi). Nedense son yılların en önemli edebiyat olaylarından biri olan *Yeni Roman* sanatçılarının hiçbirinin adına rastlanmıyor. Ayrıca

bu adların çoğunlukla sinema seyircisiyle de ilgisinin bulunması bu adların eksikliğini büsbütün göze batırır duruma sokuyor. Gürol üzerine düşüncemizi şöyle özetliyebilirim:

a) Gereksiz, hattâ sayfa doldurur gibi yazar adlarına yer vermek, b) 1964'te yayımlanan ve en yeni akımların kişilerini içermesi gereken bu kitapta bunlara rastlanmaması, kaynakların 8 yıl öncesinde 1956'da tükenmesi, c) Türkçesine titizlik gösterilmemesi.

Edebî Eserler Sözlüğü M. Türker Acaroğlu.

Acaroğlu, bu kitapta 1955 1965 yıllarında yayınladığı tanıtmaları toplamış. Yazar, tanıtmanın ne olduğunu şöyle tanımlıyor: *"Amacı; kitabı tanımlamak (tarif), içindekileri sıralamak ve bir özetini ya da analizini çıkarmaktan ibarettir."* Gerçekten böyle eserler, yani tanıtma kitapları okuyucularla yeni yayınlar arasında bir ilişki kurulmasında önemli görevler taşırlar. Ama asıl eserlerin okunmasına, bu yazılardan, özetlerden oraya sıçramalarında ne oranda yararlı oluyor kestiremeyiz. Yazar bu konuda ayrıntılı bir önsöz yazmış. Seçme ikiyüz eseri tanıtıyor. Tanıtmalardan dolaylı da olsa yazarı ve yazarının diğer kitapları üzerine bilgi, kitabın ana çizgileri ile bir özetini de okuyucu elde edebilir. Aynı zamanda Acaroğlu, yazarın bir eserini tanıtırken Türkçeye çevrilmiş diğer eserlerinin de bibliyografyasını vermekle yararlı bir iş yapıyor.

Türkoloji Dergisi II, 1 - Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri - Kenan Akyüz.

Akyüz, 1839 ile 1923 sırasındaki edebiyat gelişimini, olaylarını, akımlarını genel çizgileri ile vermeye çalışıyor. Kitapta güdülen sınıflama yöntemi şöyle: Önce devrenin genel görünüşü (edebî, siyasî, toplumsal) sunuluyor. Arkasından tür tür (şiir, tiyatro, roman ve hikâye, edebî tenkit, edebiyat tarihi, gazetecilik) incelendikten sonra her türdeki kişilerin değerlendirilmesine geçiliyor. Yazarın bu kitabı öğrencilere birçok bilgiyi sunmaktan, toplamaktan öteye bir önem taşımamaktadır. Gerek sınıflamasındaki ve gerekse yazış yöntemi ayrıca bunları yeni ve kişisel bir açıdan değerlendireme-

yişl 1965 yılına kadar bilinenleri tekrarlamaktan başka bir işlev taşımasını engellemektedir. Sanırım Türkoloji öğrencileri 1839 ile 1923 arasındaki edebiyatı öğrenmek için başvuracak kitap ve makaleler bulabilirler. Bu öğrenci topluluğunun sıkıntısı 1923 sonrası edebiyatının tarihini ve nasıl değerlendirildiğini öğrenebilmektir. Bu konuda yeni bir bilgi, belge, kaynak, perspektif arayanlar aradıklarını bulamıyacaklar ama, şimdiye kadar öğrendiklerini belleklerinde bir kez daha tazelemek olanağını elde edeceklerdir.

Akyüz, hemen hemen, edebiyatın içinde kalan bütün ögeleri ihmal etmek istemediğinden ayrıntılara inemiyor, siyasal değişmelere değinmekle birlikte edebi akımlarla bunlar arasındaki paralelliği bir türlü kuramıyor. İncelemeci, Tanzimatın asıl yönünü toplumcu olarak belirtiyor: *"1860 - 1875 yılları arasında Türk edebiyatı —ara sıra bu yönden ayrılmakla beraber—, hemen hemen bir bütün halinde, kendisini bu esasların gerçekleştirilmesine vermiştir ve, bu tutumu ile, tam bir 'toplumcu' karakter gösterir."*

Servet-i Fünun'culara yapılan karşı durmalar bugünkü tartışmalar açısından da ayrıca önem taşımaktadır. Son yıllarda yapılan yerlilik ve batılılık tartışmalarının kaynağını bu notlarda bulabiliriz. İşte Servet-i Fünun'culara yöneltilen suçlamalar: *"1) Fransız edebiyatına aşırı bağlılıkları ile Servet-i Fünun'cular, orijinal olmayan, tamamiyle taklitçi bir edebiyat meydana getiriyorlardı. 2) Bu edebiyat, aynı zamanda, memleketin genel yaşayışı ile ilgisiz, gayr-i millî, kozmopolit bir edebiyattır. 3) Dil ve üslûp bakımından tutulan yol da halktan uzak ve tamamı ile sun'îdir. 4) Gerek vokabülerlerinin sun'îliği ve gerekse Fransız şiirinden taşıdıkları hayallerin acayipliği Türk şiirini anlaşılmaz hale getirmiştir."*

Kitabın sonuna bir de bibliyografi eklenmiştir.

Yunus Emre

Risâlat al - Nushıyya ve Dîvan - Abdülbâkî Gölpınarlı

Dernek Başkanı Prof. Dr. Orhan Oğuz'un kitabın nasıl yazıldığını anlatan bir sayfalık bir "Sunuş" yazısından sonra Abdülbâki Gölpınarlı'nın 53 sayfa süren "Önsöz"ü yer almaktadır. Eserin bölümleri şu adlar altında düzenlenmiştir: "Ya-

nus'un çağdaşları ve tarikat zinciri, Yunus'un çağı ve hayatı, Yunus'un yattığı yer, Emre'ler topluluğu, Yunus'un dili, Yunus'un tesiri ve başka Yunus'lar, Divan nüshasının tavsifi." Risâlat al Nushiyya ve Divan okuyuculara yeni yazıyla sunulmaktadır. Divanın düzeni Fatih Kütüphanesindeki en eski nüshada olduğu gibidir. Ayrıca kitaba Ralf Yelkenci. Yahya Efendi Kütüphanesi, Nuruosmani Murat Molla Kütüphanesi ve Prof. Ritter'den alınan yeni şiirler eklenmiştir, böylece şiir sayısı 304'e yükselmiştir. "Açıklama" da, Kur'an ve Hadislere yahut İran ve Yunan Mitolojisine, Tasavvufa dayanan sözler ve terimler açıklanmaktadır. Kitabın sonunda eser yazılırken başvurulan 73 kitaplık bir bibliyografya vardır. Eserde Yunus Emre'nin şiirlerinin doğru bir basımının yapılmasına çalışılmıştır.

Şiir Tahlilleri II Cumhuriyet Devri Türk Şiiri - Mehmed Kaplan.

Mehmed Kaplan bu eserinde 34 şairin şiirlerini tahlil ediyor, metin tahlili örnekleri vererek ders kitabı gereksinmesini de karşılamış oluyor. Bundan önce yayınlanan bu eserin birinci cildinde Kaplan, Cumhuriyete kadar olan şiirleri tahlil etmişti. Bu kitapta özellikle psikolojik eleştirmeye önem vermiş. Bu açıdan yapılan yorumların götürdüğü yargılar incelemelerin büyük bir bölümünü kapsıyor. Bu tür bir çalışma, metin araştırmalarına yönelmemiş edebiyat ortamımızda Üniversite sınıflarından dışarıya sızmamış bilgileri ve yöntemleri taşıdığından, ilgi çekici olabilirdi. Ama aşağıda sözünü edeceğim eksikliklerden ötürü sayfalar ilerledikçe kitaba karşı duyduğumuz iyi niyet de gittikçe azalıyor. Eser siyasî ideolojilerle sanat eğilimlerini karıştırıyor, çok dar bağnaz bir tutum alarak genç kuşağın hemen hemen bütün şairlerini solda buluyor. Ayrıca son on yıllık şiirimizin önemli ve kişilikli şairlerinden Kemal Özer, Ece Ayhan, Ülkü Tamer, Salâh Birsel, Metin Eloğlu adlarına rastlanmıyor. Bu şairler Türk şiir dilinin kurulmasında geliştirilmesinde vazgeçilmez yerleri olan kişilerdir.

Kaplan'ın dediği gibi, yazar ve çevresi arasında bağ kurulabilir ama, bu yalnız tahlil edilen şiir çerçevesi içinde kalmalıdır. İncelemeci bu yönteme bağlı kalmıyor, sanki bir

Necati Akın

tek şiiri tahlil etmiyor da o şiir dolayısiyle şairin kişiliğini değerlendiriyor - ama metinden uzaklaşarak, hattâ metin dışı bilgilere başvurarak -. Önsöz'de yöntem konusunda yazılanlar, düşünceler arasındaki çelişkiyi açığa vurmaktadır. Yazar, hem *"New Criticism"* den yararlandığını söylemekte, hem de *"çeşitli usul ve kavramlar"* deyimini kullanarak uyuşmaz bir sentezciliğe gitme çabasına girişmiş ve bunun da üstesinden gelememiştir. Ama gene de Cumhuriyetten sonraki şiiri inceleyen, değerlendiren ve bir perspektiften bakabilen bir kitap niteliğini taşıdığını da söylemeliyim. Çünkü yazar, bütün akımların ve eğilimlerin ortasında belli bir bakış ve değerlendirme açısı edinebilmiştir. Bunu çok önemsemek gerekir. *"Bingöl Çobanları"* tahlilinde birdenbire metin tahlilinden Kemâlettin Kamu'nun hayat serüvenine atlamaktadır (s. 22). Bunun dışında Kamu'nun başka şiirlerine de atıfta bulunuyor. İşte o zaman yapılan çalışmaya metin tahlili denmesi biraz zorlaşıyor.

Melih Cevdet Anday'a yaptığı giriş, Kaplan'ın salt metin tahliline ne kadar ön yargıyle girdiğini göstermekte (s. 129 1. paragraf), ve savunduğu, sözünü ettiği yöntemle çelişmeye düşmektedir. Diyeceklerimizi özetlersek gerekli, önemli bir deneme uğraşısı, ama ön yargılar yüzünden başarıya ulaşamamış ve siyasal ideolojilerin bulandırdığı bir eleştirme kitabı.

Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman I-II-III - Tahir Alangu

Birinci cildi daha önceki yıllarda yayınlanıp bu yıl tamamlanan bu dev eseri kısıtlı satırlarda tanıtma zorunda olduğumdan üzüntü duyuyorum. Uzun, sürekli, sabırlı, yorucu çalışmaların ürünü olan bu kitapta Cumhuriyetten sonraki hikâyeci ve romancılar incelenerek eksiksiz bir inceleme antoloji ortaya konulmuş. Alangu, birinci ve ikinci cildinin önsözünde kitabı ve hikâyemizin genel çizgisini anlatıyor. Genç kuşağın tanınmadığı birçok sanatçıyı böyle bir inceleme yoluyla sunmak, çok daha yararlı oluyor. Sayfa düzeni yönünden de başarılı olan eserde şöyle bir sıralama var: Yazarın adı, doğumu, ilk hikâyesinin çıktığı yer, hayatı, edebiyat hayatı (bu bölümde sanatçının edebiyat serüveni genel çizgileriyle tanıtılmaktadır.), eserleri hakkında düşünceleri (bu bölümde yazarın hikâye ya da romanları teker te-

ker eleştirilmektedir.) bunları sanatçıdan verilen örnekler izliyor. Yazarlar'ın kitaplarının bibliyografisi kitabın bilimsel nitelik kazanmasının en büyük nedeni bence. Alangu'nun yazarlar üzerine verdiği yargılar tek tek tartışılabilir böyle bir tartışmanın kitabın değerini arttıracağına inanıyorum. Üç ciltde yer alan hikâyecilerin sayısı 29. *"Yeni hikâyeciliğimizin yol açıcıları"*ndan bugüne kadar geçirdiği gelişimlerini izlemek olanağını bu antoloji sağlıyor. Sanatçılar üzerine verilen yargılara katılıp katılmamak, değerlendirmeleri beğenip beğenmemek okuyanın elinde, ama bizi yargılardan çok, ona vermek için kullanılan belgeler, yöntemler daha ilgilendiriyor.

Fransız Edebiyatı I - Berke Vardar.

Vardar'ın kitabının bu konuda yazılmış kitaplara bir yenilik getirip getirmediğini ileriki ciltler yayınlanınca anlayabileceğiz. Şimdiki kitap XVI. yüzyılın sonuna kadar olanları anlatıyor. Vardar'ın kitabının iyi bir derleme olduğunu ve bölüm sonlarına eklenen ayrıntılı bibliyografyanın da önemini belirtmekle yetinelim.

Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl - Orhan Kemal.

Orhan Kemal, Nâzım'la birlikte geçirdikleri tutsaklık yıllarından benliğinde kalanları ustaca anlatıyor. Orhan Kemal'in eserini yalnızca bir anı kitabı olarak niteleyemeyiz. Bu anı notları arasında Nâzım'ın kişiliğini, oradaki kişilerle olan sıcak ilişkilerini, mısra buluşlarını, ham madde arayışlarını öğrenebiliyoruz. Nâzım'ın şiirlerine malzeme olan halkı, bunların onda uyandırdığı etkileri, onun onlara yaptığı etkiyi çok güzel gösteriyor. Nâzım'ın bir şiir için bir mısra için, hattâ hattâ bir sözcük için yaptığı o titiz çırpınmaları farkediyor insan, ayrıca şairin yazdıkları kişileri tekrar onlara okuması, güvenli bir sanatçı tavrının şaşmaz ölçüsüdür. Orhan Kemal'in ilettiği bu söz çok ilgi çekicidir: *"Şiirleri hakkında Nâzım'ın en kıymet verdiği ölçü halktı, o bir halk sanatkârı, her şeyden önce halk tarafından anlaşılmalı, ve halkın sanatkârı olmalıdır derdi."* Özetle derim ki, usta bir romancının usta bir şairi anlatması.

Bu Dünyadan Nâzım Geçti - Vâlâ Nureddin (Vâ-Nû).

Eserin ilk göze çarpan niteliği bir anı ve biyografi havası taşımasıdır. Büyük şairin bazı dönemlerinin tek görgü tanığı olan yazarın tekelinde olan bilgilerin ve olayların doğruluğu konusunda bir tahminde bulunulamaz. Gerçeklerin belirmesi için Nâzım'la ilgili bu tür kitapların artmasını dilemeli, böylece aralarında yapılacak karşılaştırmalar, doğru belgelerin edebiyat tarihine kalmasını sağlıyabilirler. Büyük şairin gençlik yılları, millî mücadeledeki serüvenleri, o devirdeki aydınların tavırları uzun uzun anlatılmış. Yazarın, şairin bazı eserlerinin kaynaklarından söz etmesi bir belge niteliği taşıyor, eserde *(Jokondla Siyau)* ve *(Beneri kendini niçin öldürdü?)* yapıtlarının kahramanlarını şairin nasıl tanıdığını öğreniyoruz (s. 328, 329, 330). Ayrıca Kemal Tahir'in Nâzım Hikmet'le ilgili notları da eseri renklendiriyor. Şairin mektuplarının yer aldığı bölüm (bunlar çoğunlukla edebiyat üzerinedir.) edebiyatımızın bu türdeki güzel örneklerindendir. (s. 470, 471) *"Soluklu şairler, tıpkı uzun ömürlü ağaçlar gibi, uygun şartlar, uygun güneş ve toprak isterler."* *"Bugün de bir rönesans devri yaşıyor hem dünya, hem memleketimiz, bundan dolayı şairlik şimdi kolay iş değil."* Bu anı - inceleme şairin bütün hayat panoramasını (İstanbul'da, Anadolu'da, Kafkasya'da, Rusya içlerindeki öğrenim yıllarını, Rusya'dan dönüşünden ölümüne kadar bütün olayları) ayrıntılarıyle sunmaktadır.

Ahmet Rasim Agâh Sırrı Levend.

Geçen yılın başarılı ve derli toplu Hüseyin Rahmi Gürpınar inceleme tanıtma kitabının yazarı Agâh Sırrı Levend, bu yıl da Ahmet Rasim'i yayınladı. Levend, Rasim'in yalnız hayatını ve edebî kişiliğini vermekle kalmıyor, onun yetiştiği ortamı da anlatıyor, böylece hem Ahmet Rasim'in yazdıkları, hem de Levend'in yargıları güvenilir bir çerçeve içine oturtulmuş oluyor. Okuyucu da Ahmet Rasim'i yalnız başına değil, çağı içinde tanımak olanağını elde ediyor. Agâh Sırrı, Rasim'in kullandıklarının zengin kaynaklarını açıklıyor (s. 75), incelemecinin dediği gibi: *"Bu bakımdan Hüseyin Rahmi ile Ahmet Rasim'in eserleri, Türk toplumunun 100 yıllık can-*

la panoramasıdır." Ahmet Rasim'in dil ve edebiyat üzerine düşünceleri bugün de gerçek payı taşımaktadırlar.

Sami N. Özerdim'in düzenlediği Ahmet Rasim bibliyografyası da kitabın tanıtma niteliğinden incelemeye yöneleceklere gerekli kolaylığı sağlıyor.

Yunus Emre Sezai Karakoç.

Bugüne değin Yunus Emre'yi bilim adamları inceleyip değerlendirmişlerdi. Karakoç, Yunus Emre'siyle bir şairin yüzyıllar önceki bir şairi incelemesine örnek veriyor. Yunus Emre'nin satırlarında bilimsel, kuru yargılardan çok, şairane betimlemelere, coşkun mısraları andıran satırlara rastgeliyorsunuz. Okuyucuda ilk uyandırdığı etki, şairane bir dil ve sentaks, bunun doğal sonucu olarak da ileri sürdüğü bazı iddiaları temellendiremiyor, belgelendiremiyor. Kimi yargıları havada kalıyor. Yer yer de Yunus'un yorumlanabilir dünyasını dar islâmî kalıplar içine sokmak istiyor. Kitabın sonunda yer alan şiirler hem yanlışlarla dolu, hem de Yunus'un en bilinen şiirleri.

Halit Ziya Uşaklıgil (Romancılığı ve Romanımızdaki yeri) Dr. Olcay Önertoy.

Önertoy'un incelemesi Uşaklıgil'in hayatını, şimdiye kadar kitaplarda çıkana bir şey katmadan - birkaç tarih düzeltmesi hariç - bize iletiyor. Halit Ziya'ya giriş yapabilmek için Ahmet Mithat, Namık Kemal, Sami Paşazade Sezai, Nâbizâde Nazım, Recaizâde Ekrem, Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi'nin romancılıklarını genel çizgileriyle belirtmeye çalışmış. Tipleri bölümünde yazar kendisi yargılara ve sentezlere varmaktansa eserlerinden yaptığı alıntılarla romancıdaki tipleri ortaya koymaya çalışıyor. İnceleyici bu tipleri bir çerçeveye oturtsaydı o zaman Uşaklıgil'in tip kurmadaki başarısını tartışmak kolaylaşırdı. Psikolojik tahliller bölümü incelemenin en başarısız yanı. Kitabın yöntemsizliğini de ayrıca belirteyim.

Macbeth (Bir İnceleme) Minâ Urgan.

Urgan, tarihî kişileri ve olayları, kaynakları Shakespeare'-

in nasıl yorumladığını açıklamaya çalışıyor. Sahne sahne hem oyunun yorumlanışı, hem de incelenip, eleştirilip âdeta edisyon kritiğinin yapılmaya çalışılması, yaptığı çalışmanın önemini arttırıyor. Psikolojik çözümlemelerin ilgi çekici noktalara ışık tuttuğunu söyliyelim.

Sait Faik (Bütün eserleri 1 - 2) Semaver - Kumpanya - Sabri Esat Siyavuşgil'in Önsözüyle.

Sait Faik serisinin ilk cildine Sabri Esat Siyavuşgil bir önsöz yazdı. Adı: Sait Faik'i Anlamak. Hikâyeciyi nesnel bir yöntemle inceleme ve değerlendirmeye tâbi tutmadan çok, ondaki özellikleri şiirli bir dille okuyucuya iletmeye çalışmış, yer yer okuyucuların yazara alışmasını, hazırlanmasını kolaylaştıran bir tutum. Siyavuşgil'in psikolojik çözümlemeleri önsözün en ilgi çekici yanı. Siyavuşgil, Sait Faik'in yazma nedenini şöyle açıklıyor: *"Ama lüzumsuz adam olduğuna inansa bile, gene yazacaktır, onda yazmak, hayatında başkalarıyle yapamadığı, yapmaya bir türlü cesaret edemediği şeyi yapmak, dünya ile kendi arasında sürüp giden uzun bir hasır neşri evvelâ kendine, sonra da başkalarına açıklamak ihtiyacıdır."*

Sabahattin Ali (Bütün eserleri 1 - 2) Değirmen - Dağlar ve Rüzgâr - Tahir Alangu'nun Önsözüyle.

Gerçekçi Türk hikâyeciliğinin öncülerinden Sabahattin Ali'nin eserlerinin yeniden yayınlanması yalnız hikâyeciliğimizde bir dönemin açığa çıkması bakımından değil, bir aydının yaşama serüvenini de ortaya koyması bakımından izlenmeye değer. Düşünce akımlarının gelişmesinde, özgürlük kavramının anlam değiştirmesinde Sabahattin Ali çok önemli bir addır. Ayrıca bugünkü kuşağın toplumcu, gerçekçi hikâyecilerinin yerinin ve sınırlarının belirlenmesi yönünden de önemli.

Alangu'nun gereksizden sıyrılmış ayrıntılı önsözü bu yukarıda saydığım nitelikleri içeren, nesnel, yaşama ve gelişmenin edebi duraklarını paralellik içinde veren başarılı bir inceleme örneği. Ayrıca "Cumhuriyetten sonra hikâye ve roman" ın birinci cildindeki Sabahattin Ali bölümüyle (s. 170-222) de pekiştirilen bu giriş, okuyucu için yararlı yol göste-

rici bir inceleme oluyor. Alangu, yazarın her eserinin de ayrı ayrı çözümüne girişmiş. Alangu, hikâyeciyi şu dikkat çekici gözlemle sunuyor: *"Sabahattin Ali'nin, hikâyeci olarak sanatçı mizacının, çevrelere ve insanlara karşı tedirgin kişiliği ile içiçe, ayrılmaz bağlarla bağlanarak yürüdüğünü göreceğiz. Çevresiyle olan çatışmaları onu hikâyelere götürdüğü kadar, eserleri de onu yine çatışmalara götürecek, bu eser ve hayat bağlantısı gittikçe hızlanıp ve sıklaşacaktır."*

GEZİ

Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan Melih Cevdet Anday.

Usta denemeci Anday, kitabın önsözünde, gezi türüne değgin ilgi çekici düşünceler sunuyor. Yazar daha önce Bulgaristan'daki Balkan Yazarları Konferansı notlarını dergilerde yayınlamıştı. Kitabın hem Anday gibi Türk dilinin usta denemecilerinden biri nce yazılması, hem de bizim için yıllardır yabancı sayılan ülkeler üzerine olması yılın tek ilgi çekici gezi kitabı olmasını sağlıyor. Özellikle yazarın yayınevleri ve okumayla ilgili saptamaları dikkate değer.

DERGİLERDE

Akşit Göktürk, *Bir Ozanın Gelişmesi T. S. Eliot: Kişiliği, Başarısı* adlı yazısında *(Yeni Dergi, Mart)* doğumundan ölümüne kadar, Eliot'ın yaşama ve sanat serüvenini bir arada, kronolojik olarak vermeye çalışmış. Bizde örneği - hele iyi, başarılı örneği - az olan başarılı bir deneme.

Gene aynı sayıda Berna Moran'ın *"Edebiyat ve Hakikat"* incelemesine dikkatinizi çekerim.

Onat Kutlar *"Karmaşıklığın Kavranmasına Doğru"* da *(Yeni Dergi, Temmuz)* toplumculuk ve kültür ürünleri arasındaki ilişkiyi inceliyor. Bu konuda Rasih Güran'ın dedikleri de ilgi çekiciydi, *"Sanatın Yararlılığı"*. Ayrıca, *"Bilinç Akımı Özel Sayısı"*nda Murat Belge *(Yeni Dergi, Mayıs)*, derli toplu bir tanıtma yazısı yayınladı.

Yaşar Nabi, *Avrupa Yazarlar Kongresi*'nden ilgi çekici

notlar yayınladı: *"Avrupa Yazarları Toplandı" (Varlık, 15 ekim)*, *"Roma Kongresinden İzlenimler" (Varlık, 1 kasım)*, aynı sayıda Yaşar Nabi'nin, kongrede Fransızca olarak yaptığı konuşmanın Türkçe çevirisi yer aldı.

Varlık dergisinde Attilâ İlhan'ın *Paris Notları* ve Oktay Akbal'ın *Günlerde*'si sürdürüldü. Bunlar içinde İlhan'ın *"Dostoyevski'yi Okuma Notları" (Varlık, 15 nisan, 15 mayıs, 15 haziran)*, dikkati çekti. Oktay Akbal'ın da *"De Gaulle anısı"* örnek bir olaydı. Konur Ertop, *"Bugünkü şiirimizden portrelerde Metin Eloğlu'yu inceledi. (Varlık, 1 mart)*.

Fahir Onger, *"Sait Faik'in Dünya Görüşü"* adlı bir seri yazıda *(Eylem, haziran, temmuz)*, hiç bir yerde yayınlanmamış ilgi çekici düşünceleri içeren hikâyecinin bir ankétini yayınladı. Sait Faik bir yerde şöyle diyor: *"Reaksiyoner, yeri olmadıktan sonra, endividüel olmaktan korkmuyorum."*

Mehmet Seyda, enine boyuna *"Özgünlük"* sorununu inceledi *(Yeditepe, ekim)*.

Gene yılın ilgi çekici yazıları: Sabahattin Eyuboğlu, *"Devlet ve Sanat" (Yeni Ufuklar, ekim)*, Demir Özlü, *"Biryeyselle Doğru". (Yeni Ufuklar, ekim)*, Demir-taş Ceyhun, *"Orhan Kemal'de Bir Otokritik Denemesi ya da Destan Üzerine", (Yeni Ufuklar, eylül)*, Ferit Edgü, *"Toplum-Sanat İlişkileri Üstüne", (Yeni Ufuklar, eylül)*, Vedat Günyol, *"Halka Güvensizliğin Nedenleri Üstüne"*, Rauf Mutluay, *"Bir Şairin Hayatı" (Yeni Ufuklar, ağustos)*.

"Dost" dergisinin açtığı soruşturmaya, Fikret Arıt, Behçet Kemal Çağlar, Cemil Eren, Oben Güney, Sami N. Özerdim, Kemal Tahir, Cemal Akın, Ayhan Hünalp, Mehmed Kemal, Mahmut Makal, Fikret Otyam, Erdal Öz, İlhami Soysal, Tahsin Saraç katıldılar. Muzaffer Erdost, edebiyatımızın sorunlarının tartışılmasını birkaç sayı sürdürdü: *"Edebiyatımızın Kompradorları" (Dost, temmuz)*, *Ümmet Çağından Montaj Edebiyatına" (Dost, mayıs)*, *"Batı Edebiyatı Tek ve Son Edebiyat Değildir" (Dost, nisan)*. Bir de açık oturum yayınladı Dost. Bu oturuma İlhan Berk, Muzaffer Erdost, Ceyhun Atuf Kansu, Bilge Karasu, Turgut Uyar ve yer yer de Orhan Duru katıldı.

Bu yıl *"yerlilik - batılılık"* konuları yeniden tartışıldı. Fethi Naci'nin düzenlediği *"Milli Kültür ve Batı Kültürü ile İlişkiler"* konulu soruşturmayı (Yön, 127-132), Sabahattin Eyuboğ-

lu, Niyazi Berkes, Mehmet Seyda, Melih Cevdet Anday, Ferit Edgü, Memet Fuat, Demir Özlü, Orhan Duru, Turgut Uyar, İlhan Berk, Abidin Dino, Pertev Naili Boratav cevaplandırdılar.

Bu yılın en önemli metin incelemesi Selâhattin Hilâv'ın, *"Nâzım Hikmet Üzerine Notlar"*ıdır. Büyük şair üzerine anı ve deneme kitapları yayınlanmıştı, bu inceleme ise, onun sanat gücünü ortaya çıkarmaktadır (Yön, 115-122). Hilâv önemli incelemesinin bir yerinde şöyle söylüyor: *"Dinamizme ve insanın yaratıcılığına inanç; bilim ve teknik hayatının yüceltilmesi; şiir sözlüğünün genişletilmesi amacıyla şiire yeni kelimelerin sokulması; konuların çeşitlendirilmesi burjuva dünyasının değerlerine karşı çıkış; doğmakta olanın dile getirilmesi; savaşçılık (pasifliklerden, yani şiiri sadece izlenim, 'tesbit', 'yakarış', küçük çapta akaycılık, 'nükte', duygulanma ya da gizelleme olarak alıştan kaçınma); geleneğin köhnemiş zevkine şahane mazmunlara, çağrışımlara, imajlara ve duygulara karşı çıkış Nâzım'ın şiirini kuran ve onun modern şiirle arasındaki ilintiyi gösteren unsurlardır."*

Konur Ertop, *"Divançe'nin Kenarına Satırlar"* da Behçet Necatigil'i inceledi. *(Şiir Sanatı, kasım)*, Asım Bezirci uzun bir *Metin Eloğlu* eleştirmesi yayınladı. *(Soyut, kasım)*.

Adnan Özyalçıner, Murat Belge, Doğan Hızlan *"Düzyazı koşuk"* ilişkilerini tartıştılar. *(Şiir Sanatı, kasım, aralık)*.

Adnan Ardağı

1965 DE DİL ÇALIŞMALARI

Derliyen: Sami N. ÖZERDİM

Geçen yılın dil özleşmesi çalışmaları, Türk Dil Kurumu ile bu Kurum'un çevresinde toplanmış aydınların çabalarıyla yürümüştür. Türk Dil Kurumu dışında, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü gibi derneklerin, üniversitelerimizin bilimsel çalışma ve yayınları da vardır. Ancak, üniversitelerimizin bilgiyi halka ve aydınlara açan üyeleri yanında kapalı bir düzen içinde kalmayı yeğ tutan yöneticileri, bütün çalışmaları kolayca bulunur duruma getirmeyi düşünmiyen, belki de istemiyen öğreticileri de var. Bu durum, kitaplıklarda ve depolarda kapalı kalan bütün yayınları görmemize engel olmaktadır. Aşağıda, Türk Dil Kurumu'nun çalışmalarına, Kurum dışındaki çalışmalardan derliyebildiklerimizi de ekliyerek, bu yılın özetini vermeye çalıştık.

Türk Dil Kurumu'nda

Kurum geçen yıl da, çalışma kolları içinde yürütülen işlerin yanında, elden geldiğince aydınlara ve halka açılma çabalarını da sürdürmüştür. Önce kol çalışmalarına göz gezdireceğiz:

Derleme-Tarama Kolu: Yeniden düzenlenerek, genişletilerek basılmakta olan "Derleme Sözlüğü"nün ilk cildi (A harfi) yayınlanmıştı. (B) harfini içine alan cilt basılmakta, (C - F) harfleri de hazırlanmaktadır. Yine yeniden düzenlenen "Tarama Sözlüğü"nün (A - B) harflerini kapsıyan ilk cildi basılmıştı: (C - D) harfleri cildi basılmakta, (E - İ) harfleri de hazırlanmaktadır. Atasözleri ve deyimler derlemesi basılmaktadır. Resmî metinlerden taranan "Hukuk Terimleri" derlemesi devam etmektedir; yakında bir sözlük haline getirilecektir. Dil devriminden sonra kazanılan yeni sözcüklerin taranmasına da devam edilmektedir.

Dilbilgisi Kolu: Yeniden düzenlenen "Yeni İmlâ Kılavuzu" basılmıştır. Bu kılavuz, eskisine göre değişiklikler göstermektedir: Kitabın başında bu değişiklikler genişçe açıklanmıştır. Dilbilgisi terimleri hazırlanmaktadır. Kononov'un gramer çevirisi baskıya hazır duruma getirilmiştir. Brockelmann'ın Doğu Türkçesine değgin yapıtı da dilimize çevrilmektedir.

Sözlük Kolu: "Resmî Yazışmalar Sözlüğü" ile "Sade Türkçe Kılavuzu" nun genişletilmiş yeni basımları hazırlanmaktadır. "Türkçe Sözlük" ün dördüncü basımı ilerlemiştir. "Orta Öğretim Sözlüğü" komisyonun incelemesine sunulmuştur. İngilizce, Almanca, Farsça, Arapça sözlükler üzerinde çalışmalara devam edilmektedir.

Terim Kolu: "Tiyatro Terimleri Sözlüğü" ile "Medeni Hukuk Terimleri Sözlüğü" çalışmaları tamamlanmıştır. "Spor Terimleri Sözlüğü", "Biyoloji ve Botanik Terimleri Sözlüğü" hazırlıkları ilerlemektedir. Askeri terimler hazırlanmıştır. Terim Kolu ayrıca, Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinin tıp terimleri çalışmaları ile İmar ve İskân Bakanlığı'nın konut terimleri hazırlama çalışmalarına da yardım etmektedir.

Yayın ve Tanıtma Kolu: Türkiye Radyolarında (Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbakır, Gaziantep, İskenderun, Kars, Van radyoları) Kurum'un yaptığı konuşmaların tutarı Eylül ayına değin 3300 dakikadır.

Kurum, geçen yıl içinde şu kitapları yayınlamıştır:

X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1963.

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 1963. (1964 baskıdadır, 1965 yıllığının yazıları derlenmiştir.)

Olağanüstü Türk Dil Kurultayı 1964

Yeni İmlâ Kılavuzu

Atatürk: Söylev (Nutuk) II. cilt. (Sadeleştirenler: Dr. Mehmet Tuğrul, Salâh Birsel, Cahit Öztelli, Hamdi Olcay)

Agâh Sırrı Levend: *Ahmet Rasim.* (Tanıtma Yayınları içinde)

Türk Dili Atatürk Özel Sayısı (Kasım 1965).

Baskıda olan yapıt: Agâh Sırrı Levend'in hazırladığı "Ali Şir Nevai" adlı üç ciltlik incelemenin ilk iki cildi; baskıya verilecek olan kitap: "Haber Dili Sözlüğü". Önümüzdeki yıl içinde Türk Dili dergisinin "Tanzimat" ve "Tiyatro" özel sayıları çıkarılacaktır.

Ödüller: 1965 yılında, önce (Şubat ayında) "Basın Dil Ödülü" verilmiştir. "Milliyet" gazetesindeki "Çarıklar" adlı röportajıyla bu ödülü Mustafa Ekmekçi kazanmış, ayrıca, Muğla'da "İlk Adım" gazetesinden Ünal Türkeş ile Sıvas'ta "Sıvas Postası" gazetesinden Galip Terim'in yazıları başarılı görülerek bu iki yazara kutlama yazıları gönderilmiştir.

Sanat ve bilim yapıtları ödülleri için bu yıl (34) yapıt yarışmaya katılmıştır. 23 Eylül günü toplanan Orhan Hançerlioğlu, Cahit Öztelli, Sabahattin Kudret Aksal, Hikmet Dizdaroğlu, Baha Dürder, Salâh Birsel ve Oktay Akbal'dan kurulmuş Yargıcılar Kurulu, Şiir türünde Gülten Akın'ın "Sığda" adlı yapıtını, Hikâye türünde Âfet Muhteremoğlu'nun "Başörtülüler" ini, Deneme türünde Dr. Ceyhun Atuf Kansu'nun "Köy Öğretmenine Mektuplar" ını, Çeviri türünde Ülkü Tamer'in Edith Hamilton'dan çevirdiği "Mitologya" yı ödüle lâyık bulmuştur. Roman, Tiyatro ve Bilim türlerinde yarışmaya katılan yapıtlar gerekli oyu dolduramamışlardır.

(13.2.1965'te onaylanan Türk Dil Kurumu Bilim ve Edebiyat Yapıtları Ödül Yönetmeliği'ne göre, ödül miktarları 10.000 liraya çıkarılmıştır.)

Törenler, konuşmalar, geziler: Bu yıl, Kurum'un kuruluş yıldönümü olan 12 Temmuz'da, Dil Bayramı günü olan 26 Eylül'de Kurum'da kutlama törenleri yapılmıştır.

Kurum bu yıl da dizi konuşmalar düzenlemiş, Türk bilim adamları ve yazarlarından başka, konuk olarak bulunan Rus bilgini ve Türk Grameri yazarı Andrey N. Kononov da konuşma yapmıştır.

Kurum yönetim kurulu üyeleri 1964 Kasım ayından başlıyarak yurdun çeşitli yerlerinde dolaşmış, açık oturumlar düzenlemiş, konuşmalar yapmışlardır. 1964 sonunda ve 1965 yılının ilk yarısında şu illere gidilmiştir: Amasya, Eskişehir, Niğde; Adana, Mersin, Kütahya, Gaziantep, Kayseri. 1965 Kasım'ında ise Çorum ile Yozgat'a gidilmesi önerilmiştir. Gezilen illerin basınında, yapılan konuşmaların yankıları görülmüştür. Kurum üyeleri, her yıl haziran başında Karaman'da kutlanan dil bayramına da katılmışlardır.

Tartışmalar ve Bildiri: Bu yıl, Kurum'un en çok yankı uyandıran çalışmaları arasında, yayınladığı bildiri gelmektedir. Kurum üyelerinden Prof. Dr. Selâhattin Batu'nun Türk Dili dergisinin Şubat 1965 sayısında çıkan "Ataç ve Türk"

Dili" başlıklı yazısı Kurum içinde ve dışında geniş tepkilere yol açmıştır. Prof. Dr. Batu'nun Varlık'ta yine Ataç'la ilgili olarak yayınlanan yazısı da buna eklenmiş; Kurum'un Genel Yazmanı Ömer Asım Aksoy, Türk Dili dergisinin Mart 1965 sayısında, bu konudaki düşüncelerini ve Kurum'un görüşünü "Devrim Anlayışında Ölçüler" adlı yazısında belirtmiştir. Bundan sonra tartışmalar genişlemiş: "Ulus", "Dost", "Soyut", "Su", "Niğdenin Sesi" v.b. gazete ve dergilerinde konuya değinen yazılar yayınlanmıştır. Prof. Dr. Selâhattin Batu ile Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin, Kurum'dan ayrılmışlar, Prof. Dr. Batu, tartışma yazılarına, Munis Faik Ozansoy ve Mehmet Çınarlı ile birlikte "Hisar" dergisinde devam etmiştir. "Hisar" dergisi, "Dünya" da Falih Rıfkı Atay'ın yazdığı yazıları da destek olarak almıştır. Türk Dil Kurumu, aşağıda tam olarak verdiğimiz "Bildiri" si ile, görüşlerini kamu oyuna bir kez daha açıklamıştır. "Türk Dili" dergisinin Haziran sayısına da ek olarak konulan ve Temmuz sayısında başyazı olarak yayınlanan bildiri şudur:

TÜRK DİL KURUMU

BİLDİRİ

Türk Dil Kurumu, Dil Devriminin geniş ölçüde benimsendiği ve yayıldığı bu evrede her türlü yanlış anlamayı önlemek için bir bildiri yayımlamayı uygun bulmuştur.

Kurum'un ilkeleri, tüzüğünden, Kurultay kararlarından ve yayınlarından da anlaşılacağı üzere, şöyle özetlenebilir:

1. *Atatürk'ün, hükûmet organları dışında özel bir dernek olarak kurduğu ve özel bir dernek olarak yaşamasını vasiyetiyle sağladığı Türk Dil Kurumu'nun amacı, dilimizin özleştirilmesi ve geliştirilmesidir.*
2. *Türk Dil Kurumu bu amaca iki yoldan varır: Devrimci anlayış, bilim yöntemlerini kullanma.*
3. *Devrimci anlayış, dilimizi yabancı diller boyunduruğundan kurtarmak için, yaklaşık olarak yüz elli yıldanberi süregelen özleşme akımını hızlandırmayı gerektirir.*

4. *Dilin hızla artması ve gelişmesi için ona kendi yapısına uygun olarak "müdahale" edilebilir ve edilmelidir.*
5. *"Dile müdahale etmemeli; onu zaman içinde kendi kendine gelişmeye bırakmalı" ilkesi doğru değildir. Dil, doğal ve toplumsal bütün olaylar gibi "müdahale" ile biçim alır. Bu durum, başka dillerde görüldüğü gibi dilimizin geçmişinde ve son otuz iki yıllık denememizde de görülür.*
6. *Devrimci çabamızı, dilimizi hızla kendine yeter duruma götürmektedir. Ancak bunun da ne kadar kısa olursa olsun bir süresi olacaktır.*
7. *Türk Dil Kurumu yüzde yüz özleştirmeci değildir; ama bu bizi özleştirmeye doğru sürekli olarak yol almaktan alıkoymayacaktır.*
8. *"Konuşma dilimize girmiş, bugün herkesin anladığı yabancı sözcüklerin Türkçeleştirilmesi gerekmez" düşüncesi de yerinde değildir. Çünkü bugün, Türkçesini kullanmaya gerek duymadığımız yabancı bir sözcük, yarın bulacağımız Türkçesi karşısında pek yadırganır bir duruma düşebilir. Son yirmi otuz yıl içinde bunun birçok örnekleri görülmüştür.*
9. *Yabancı sözcükleri atmakla Türkçeyi yoksullaştıracağımız kuruntusu da yanlıştır. Uygun karşılığı bulunmayan hiç bir yabancı sözcük dilden çıkarılmamıştır; çıkarılamaz da.*
10. *Kurum dışında ve yurttaşlar arasında hızla gelişen bir özleştirme akımı vardır. Birçok kimseler ortaya yeni yeni sözcükler atmaktadırlar. Bunların kimisi başarılıdır, tutunmaktadır. Kimisi de başarısızdır. Dil Kurumu'nu yermek isteyenler, başarısız olanları ona mal etmektedirler.*
11. *Başkalarının ortaya attığı sözcüklerden uygun olmayanlarının kullanılmaması için Dil Kurumu uyarma yapabilir. Ancak kimseye zorla bir iş yaptıramaz. Ortaya atılan sözcükler yaşama güçleri varsa, yaşarlar.*
12. *Sözcüklerin güzelliği, çirkinliği üzerindeki ölçüler ve anlayışlar çok değişiktir. Son yargı dil duygusunun olacaktır.*
13. *Dil Kurumu "uydurmacı" değildir. Dili zenginleştirmek*

için şu bilimsel yollardan yararlanır: Halk ağzından derlemeler, eski metinlerden taramalar, türetmeler.

Türetmeler dilimizin kök ve eklerinden, dil kurallarına ve dil duygusuna uygun olarak yapılır.

14. *Özleştirmede, terimler ve genel kültür dili öncelikle ele alınmıştır.*
15. *Türk Dil Kurumu, yalnız Arapça, Farsça sözcüklerin değil, bütün yabancı dillerden gelen sözcüklerin de karşısındadır.*
16. *Özleştirmeyi, bizi birbirimizden ayırmak, birbirimizi anlamaz duruma getirmek için kullanılan zararlı bir yol diye göstermeye çalışanlar da vardır. Gerçek tam tersinedir: Özleştirme, ayırıcı değil birleştirici, Türk birliğini sağlayıcı bir nitelik taşır.*
17. *Türk Dil Kurumu'nun, özleştirmeyi kendi çıkarları uğruna kullanmak isteyen "ideolojik" ve "siyasal" akımların hiç biriyle ilişkisi yoktur. Bundan sonra da olmayacaktır.*
18. *Özleştirme dâvası, ulusça o kadar benimsenmiştir ki, yeni kuşaklar, Dil Kurumu'nun ağır yol aldığından yakınmaya başlamışlardır. Oysa, alışkanlıkların yenilebilmesi ve çabalarımızın sağlam temeller üzerine oturması için, yukarıda belirttiğimiz gibi, süre ilkesi de önemlidir. Dil Kurumu bu süreyi olabildiği kadar kısa tutmaya çalışmakta, daha çok kısaltmanın ise yararlı olamayacağına inanmaktadır.*

*

Yönetim Kurulu'muzun 29 Mayıs 1965 günkü toplantısında oy birliğiyle onanmış olan bu bildiri yurttaşlara saygı ile sunulur.

★

Burada eklememiz gereken bir nokta var. Prof. Dr. Batu ile Ord. Prof. Yetkin'in ayrılışları, temelde bir anlaşmazlıktan çok, dilin estetik yönüyle ilgili; "Hisar" dergisi ise dil özleşmesinde daha ılımlı bir yol yanlısı görülüyor. Bir de, dil özleşmesine temelden aykırı düşünenler var. Yıl içinde, özel

likle birtakım günlük siyasî gazetelerde, sorumsuz ve konuda bilgisiz kalemler, salt politika yönünden, dil özleşmesine çirkin saldırılarını eksik etmemişlerdir. Bir edebiyat öğretmeninin, işi sövgüye değin götüren çıkışı, aydın çevrelerde tepkiler yaratmış, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu bu öğretmeni protesto etmiştir.

Türk Dil Kurumu üyeleriyle dışarıdan yapılan tartışmalar: Besim Atalay'ın 'Dünya" gazetesinde ve "Türk Dili"ndeki yazıları ve aldığı yanıtlarla; Tahir Nejat Gencan Doç. Dr. Ali Fehmi Karamanlıoğlu'nun "Türk Dili"nde görülecek yazılarıyla; özellikle, aynı derginin 1965 yılı sayılarında Orhan Şaik Gökyay'ın, 'Meydan" dergisinde Emin Bayraktaroğlu adıyla yazan Nihad Sami Banarlı'ya verdiği yanıtlarla büsbütün renklenmiştir.

Kurum dışında

Yukarıda andığımız tartışmalar ve dil çalışmaları Kurum'la Kurum dışında Kurum'u destekliyen aydınları, ayrıca Kurum'a karşı olanları yanyana, ya da karşıya getirmiş, ne türlü olursa olsun iki yönü bir arada ortaya koymuştur.

Kurum dışındaki çalışmalar; yazıya başlarken de işaret ettiğimiz gibi, üniversiteler ve dernekler başta olmak üzere, Anadolu basınına, okullara yayılmaktadır. Anadolu basınında çeşitli vesilelerle haberler ve yazılar yayınlanmaktadır. Okullarda dil çalışmaları görülmektedir. Saptayabildiğimiz kadarınca: Kayseri Mimar Sinan Yapı Enstitüsü'nde 1964-1965 öğrenim yılında "Türk Dili Kolu" adı ile bir çalışma kolu kurulmuş, bu kol yabancı sözcüklere, yabancı deyimlere karşı savaş açmıştır. Bandırma Lisesinin yayınladığı "Liseden Yankılar" dergisi de bir yarışma açmıştır: "Dilde Özleşme ve Atatürk Dilciliği üzerine bildiklerinizi yazınız. Atatürk'ün şu sözünü açıklayınız: Ulusal duygu ulusal dile sımsıkı bağlıdır. Ulusal duyguların gelişmesinde en büyük etken ulusal dildir."

26 Eylül Dil Bayramı Halkevlerinde, okullarda kutlanmıştır.

Karaman'da 5-6 Haziran günlerinde, artık gelenek halini almış olan dil bayramı şenlikleri yapılmıştır.

Yayınlar: 1964 yılı son aylarında ve 1965 yılının on ayı içinde dil çalışmaları olarak niteliyeceğimiz yayınlar arasından bir demeti yazımıza ekliyoruz:

H. Vasfi Uçkan

Sözlükler

Mustafa Nihat Özön: *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, Genişletilmiş dördüncü basım

Ferit Devellioğlu: *Osmanlıca Türkçe Okul ve Yazışma Sözlüğü*, 1965 yılı Yeni İmlâ Kılavuzu'na göre

Mithat Sadullah Sander: 1965 yılı Yeni İmlâ Kılavuzu'na göre *Türkçe Okul Sözlüğü*, yeni basım

Ali Sedat Oksal: *Küçük Türkçe Sözlük*, yeni basımı (1964)

Aydın Su: *Türkçe Okul Sözlüğü* (1964)

İstanbul Maarif Kütüphanesi: *Yeni Türkçe Sözlük* (1964)

Dr. Hüseyin Atay İbrahim Atay Mustafa Atay: *Arapça - Türkçe Büyük Lûgat I.*

Harun Ünal Sadullah Yaşar: *Türkçe Arapça Küçük Cep Lûgati* (1964)

Yusuf Ziya Bahadınlı: *Türkçe Deyimler Sözlüğü* (1964)

Osman Yalçın - İbrahim Aydın: *Herkes İçin İmlâ Kılavuzu*, 2. basım

Arkın Kitabevi: *Okullar İçin İmlâ Kılavuzu* (1964)

Ortadoğu Teknik Üniversitesi: *İdarî İlimler Lûgatçesi* (1964)

Nejat İncediken: *Deniz ve Sigorta Terimleri Sözlüğü* (1964)

Salâhaddin Şar: *İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi* (1964)

Başka yayınlar

Doç. Dr. Faruk K. Timurtaş: *Osmanlıca Grameri*. Eski Yazı ve İmlâ Arapça Farsça Eski Anadolu Türkçesi - Aruz (1964)

M. Kaya Bilgegil: *Eğitim Enstitüleri İçin Türkçe Dilbilgi-Edebiyat Bilgi ve Teorilerine Giriş* (1964)

Süheyl Beken: *Osmanlı Paleografyası I.*

Ahmet Ateş Tahsin Yazıcı Nihad M. Çetin: *Arapça Dil Bilgisi I.* (1964)

Seyit Kemal Karaalioğlu: *Edebiyat Sanatı*

Saadet Ulçugür: *Nurullah Ataç. Hayatı Sanatı Eseri*

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarından

Doç. Dr. Muharrem Ergin: *Dede Korkut Kitabı*. Metin Sözlük (1964)

Ekrem Ural Aratan: *Kâşgâr Ağzından Derlemeler*

T.K.A.E.: *Konferanslar I.* (1964)

Ölenler - Anılanlar

Türk Dil Kurumu üyesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Profesörlerinden Dr. Reşit Rahmeti Arat, 29.11.1964 günü İstanbul'da ölmüştür.

Üç ciltlik "Büyük Felsefe Lügatı" nin yazarı, Türk Dil Kurumu üyesi felsefeci Mustafa Namık Çankı 11.3.1965 günü İstanbul'da ölmüştür.

Kurum'un geçen yıllara değin Sözlük Kolu Başkanlığı'nı yapmış olan Dr. Mehmet Ali Ağakay. 21.10.1965 günü Ankara'da ölmüştür.

Türk Dil Kurumu'nda uzun süre fiilen çalışmış olan Besim Atalay, 7.11.1965 günü Ankara'da ölmüştür.

Nurullah Ataç, ölümü yıldönümü olan 17.5.1965 günü Türk Dil Kurumu'nda yapılan bir toplantıda anılmıştır. Ankara Radyosu Ataç'ı 24.5.1965 akşamı özel bir programla anmış, Niğde Lisesinde de bir anma töreni düzenlenmiştir. (Niğde'de dil özleşmesi çabalarında olduğu gibi, bu anma töreninde de Öğretmen Hasan Yeğin'in adı önde gelmektedir.)

Hayati Severoğlu

1965 DE SİNEMA

Çetin A. ÖZKIRIM

DÜNYA SİNEMASI

Armağanlar

Her yıl, yeni dünyanın en büyük sinema armağanı olarak tanınan ve (Oscar) diye bilinen Academy of Motion Picture Arts and Science tarafından dağıtılmakta olan ödüller, bu yıl da yine Nisan ayı içinde yapılan büyük bir törenle sahiplerine sunuldu. Sinema evreninin sanat yönünden değilse bile, reklâm yönünden en ünlü ve en bilinen ödülü sayılan (Oscar)ları bu yıl şu sanatçılarla, şu yapıtlar kazanmışlardır: En başarılı film olarak (My Fair Lady), en başarılı rejisör olarak George Cukor, en başarılı erkek oyuncu olarak Rex Harrison, en başarılı kadın oyuncu olarak Julie Andrews, en başarılı yardımcı erkek oyun olarak Peter Ustinov, en başarılı yardımcı kadın oyuncu olarak Lila Kedrova.

(My Fair Lady) isimli kordelânın konusu ünlü İrlandalı yazar George Bernard Shaw'ın yurdumuzda (Bir kadın yarattım) adıyla tanınmış olan sahne yapıtından alınmıştı. Shaw'ın bu oyunu Alan Jay ve Frederick Loewe ikilisince (May Fair Lady) ismiyle müzikli biçime uygulanmış, Broadway sahnelerinde uzun bir süre afişte kalmıştı. Bu müzikli oyunun elde ettiği başarıyı gören yapımcı Jack L. Warner de (My Fair Lady) i filme almak istemişti. Böylece, Shaw'ın 1912'de yazmış olduğu oyun, bir kez daha elden geçmiş, senaryocu Alan Jay Lerner'in de imzası eklenerek bilmem kaçıncı kez sinemaya uygulanmıştı. Hollywood'un emekli sinemacılarından yönetmen George Cukor, Technicolor sistemiyle renkli, Super Panavision 70 olarak bu senaryoyu Warner Bros. şirketi adına beyaz perdeye uygulamıştı. İyi de etmişti hani. Çünkü böylece (En başarılı yönetmen) Oscar ödü-

lünü de kazanmıştı. Film de Profesör Higgins rolünü oynayan İngiliz asıllı aktör Rex Harrison da bu kompozisyonu ile (En başarılı erkek oyuncu) Oscar'ını elde etmiş oluyordu.

En başarılı kadın oyuncu Oscar'ını kazanan Julle Andrews ise bunu (Mary Poppins) isimli filmdeki rolüne borçluydu. En başarılı yardımcı aktör Oscar'ını alan Peter Ustinov'a gelince bu armağanı, konusu İstanbul'da geçen (Topkapı) filmindeki kompozisyonuna borçluydu. Lila Kedrova isimli oyuncu ise (En başarılı yardımcı kadın oyuncu) Oscar'ını (Yunanlı Zorba) filmindeki rolüyle elde etmişti.

★

Mayıs ayı sinema evreni için festivaller ayıdır. Cannes'da başlıyan sinema yarışmaları Berlin'e çıkar, oradan San Sebastian'a atlar, oradan Cork'a sıçrar, oradan Edinburg'a geçer, oradan Moskova'ya yükselir, oradan da Mar Del Plata'ya iner, derken San Francisco'ya yönelip gelir Venedik'te son bulur.

1965 yılı Mayıs ayı içinde de yine Cannes Festivali yapılmış ve çeşitli söylentilerden, çalkantılardan sonra da ödüller dağıtılabilmişti. Bu yılın yarışması ünlü Amerikalı yapımcı yönetmen Otto Preminger'in imzasını taşıyan (In Harm's Way — İlk Zafer) isimli filmiyle açılmıştı. Bu kordelâ yarışmaya hiçbir özellik ve renk getirmediği gibi, eleştirmeclerce de pek beğenilmemişti. Geçen yıl Cannes Festival jürisine ünlü yönetmen Feritz Lang başkanlık ediyordu. Bu yıl ise bu görev Amerikan sinemasının sevilen sanatçılarından Olivia De Havilland'a verilmişti.. Festival jürisinin (Fahrî) başkanlığını ise ünlü yazar Andre Maurois yapmaktaydı.

Cannes yarışmasında yılın en başarılı filmi olarak bir İngiliz kordelâsı (The Knack — Hüner), "Altın Yaprak" ödülünü kazanmıştı. Yarışmada çok alkışlanan ve beğenilen Japon filmi (Kwaidan) ise Jüri Özel Armağanına lâyık görülmüştü. (En başarılı rejisör) ödülünü ise (Asılanlar Ormanı) isimli filmiyle Romanyalı yönetmen Liviu Ciulei kazanmıştı. Yönetmen William Wyler'in (Kolleksiyoncu) isimli filminde oynıyan Samanta Eggar ile Terence Stamp da başarılı oyuncu armağanları kazanmışlardı. Jürinin senaryolarından ötürü ödül verdiği iki film de, yönetmen Sydney Lumet'in (The

Hill — Tepe) isimli kordelâsı ile, Pierre Schönderfer'in (317. Secttion — 317. Bölük) isimli yapıtıydı.

★

25 Haziran 1965 tarihinde başlayıp tam on iki gün sürdükten sonra düzenli bir şekilde son bulan XV. Uluslararası Berlin Film Festivaline bu yıl tanınmış İngiliz Film Eleştirmecisi John Gillet başkanlık ediyordu. Jüri büyük ödülü, genç Fransız yönetmeni Jean Luc Goddard'ın (Alphaville) isimli filmine vermişti. Çeşitli söylentilere yol açan bu karar, aslında yerinde ve uygun bir seçim sayılabilirdi. (Lemmy Caution'un yeni bir serüveni) olarak sunulan bu kordelâ değişik bir açıdan, bir zamanlar Fritz Lang'ın (Metropolis)te değindiği sorunları tekrarlamak, ele almak istemiş. Bunda da, sınırlı da olsa başarıya ulaşmış sayılabilirdi. (Altın Ayı) ödülünü Goddard alırken, Gümüş Ayı armağanını da bir başka Fransız filmi olan Agnes Varda'nın (Le Bonheur — Mutluluk) kazanıyordu. Jüri Özel armağanını ise genç Polonyalı yönetmen Roman Polinski (Tiksinti) isimli filmle elde etmişti. Hint sinemasının en tanınmış sanatçısı Satyajit Ray da (Charulata) isimli filmindeki başarısından ötürü (En iyi rejisör) ödülünü kazanmıştı. En başarılı kadın oyuncu ödülüne ise yarışmada Hindistan'ı temsil eden (Shakespeare — Wallah) isimli Amerikan Hint ortak yapımında baş rolü oynıyan Felicity Kendal lâyık görülmüştü. En başarılı erkek oyuncu olarak da (Cat Ballou) isimli Amerikan filmindeki oyunuyla Lee Marvin seçilmişti.

★

5 Temmuz 1965 günü Moskova Festivali başlanıştı. Çeşitli tepkilere yol açan birtakım kararlar ve gösterilerden sonra nihayet uzlaştırıcı bir politika ile sonuçlanabildi. En çok gürültü koparan Ruslarla Macarlar arasında büyük armağanın bölüştürülmesi ile de, yorgan gitmiş, kavga bitmişti. Bu arada (Antalya Film Festivali)nde bir garip oldu-bitti havası ile birinci seçilen Türk filmi (Aşk ve Kin) de Moskova'ya gitmiş, yapımcısı Turgut Demirağ ile birlikte yarışma dışı temsilsel amaçlarla bir panayır düzeni içinde gösterilere katılmıştı.

Sonunda armağan dağıtımı şöyle olmuştu. Rusların (Savaş ve Barış) isimli filmiyle Macarların (90 Saat) isimli kordelâsı arasında büyük ödül bölüştürülmüştü. Bu arada Çekoslovak filmi (Teşebbüs) ile Fransız filmi (Gökyüzü) Altın Armağan ve İtalyan kordelâsı (Kadın Askerler) de Jüri Özel Armağanını kazanmışlardı. Amerikan yapısı (Büyük Yarış) filmi ise (En başarılı komedi) seçilmiş, Polonya yapısı (Hayatta Üç Adam) filmiyle birlikte gümüş armağan almıştı. En başarılı kadın oyuncu armağanı (İtalyan Usulü Evlenme) filmindeki rolüyle Sophia Loren, ile (Savaş ve Barış) taki rolüyle Ludmilla Savelyeva arasında bölüştürülmüştü.

★

5 - 15 Ağustos tarihleri arasında yapılması önceden kararlaştırılan ilk Balkan Film Festivali de bu yıl aynı günler içinde yapılmıştı. Bu yarışmada Türkiye'yi Atıf Yılmaz Batıbeki'nin (Keşanlı Ali Destanı) ile Ertem Göreç'in (Karanlıkta Uyananlar) isimli filmleri temsil ediyordu. Bulgaristan'ın Varna şehrinde yapılan Festivale hemen bütün Balkan ülkeleri katılmıştı. (Keşanlı Ali Destanı) ve özellikle (Karanlıkta Uyananlar) gibi 1965'in en eli yüzü düzgün, en iyiniyetli iki Türk filminin bu yarışmaya katılabilmiş olmasına karşın Türkiye I. Balkan Film Festivali'nden eli boş dönmüştü. (Susuz Yaz)ın rastlantı sonucuna rağmen, gerçek ortadaydı. Türkiye değil batı dünyası ortamında, Balkan filmciliği ortamından bile çok aşağıdaydı. Unesco'nun düzenlediği bu yarışmanın sonuçları ise şöyleydi: En iyi film olarak (Asılanların Ormanı) ile Romanya, en iyi kadın oyuncu olarak (Electra) filmindeki rolüyle Yunanlı sanatçı Irene Papas, en iyi erkek oyuncu olarak (Avârelerin Evreni) filmindeki rolüyle Romen sanatçısı Victor Rebencuk, en iyi belge filmi olarak (Bir Damla Gözyaşı) isimli kordelâyla Yugoslavya, en iyi canlı-resim filmi olarak (Margaritka) isimli yapıtla Bulgaristan seçilmişlerdi.

★

Eylül ayı içinde Venedik Film Festivali süresini doldurup sonuçlanmıştı. Bu yılki Venedik yarışmasının bir özelliği de,

tam on bir yıl içinde üç kez bu yarışmaya katılan ünlü İtalyan yönetmeni Luchino Visconti'nin her seferinde de eli boş dönmesine karşın bu kez, (Vaghe Stelle dell'Orsa — Dişi Ayının Belirsiz Yıldızları) isimli filmiyle (Altın Aslan) büyük ödülünü kazanmış olmasıdır. (Gümüş Aslan) ikincilik ödülünü de genç Sovyet yönetmeni Marlen Kutsev'in (20 Yaşındayım) isimli filmi kazanmıştı. Yarışmada bir başka (Gümüş Aslan)ı ise en iyi yönetmen olarak P. Todovski isimli ikinci bir Sovyet yönetmeni (Bağlılık) adlı filmiyle elde ediyordu. En iyi erkek oyuncu ödülünü ise Akira Kurusava'nın (Kızıl Sakal) isimli filmindeki rolüyle Japon aktörü Toshiro Mifune kazanmıştı. En iyi kadın oyuncu olarak da (Manhattan'da Üç Oda) filmindeki rolüyle Annie Girardot almıştı. Bütün bu başarılara karşın Hollywood eli boş dönüyor ve Hintli yönetmen Satyajit Ray ile Fransız yönetmeni Jean Luc Goddard ise hayal kırıklığı uyandırıyorlardı.

Rejisörler - Filmler

Şu son yıllara kadar İsveç sineması denildi mi Alf Sjöberg, Gustav Molander ile birlikte Ingmar Bergman'dan söz açılırdı. Oysa şu son yıllarda özellikle Bergman'ın kendini kabul ettirmesiyle birlikte İsveç sinemasında yeni bir sinemacı kuşak kendini göstermeye başladı. Genç sanatçıların bulunduğu bu yeni kuşak, hiç de eski ustalardan geri kalmıyordu. Örneğin, bir Vilgot Sjöman (491) ile çok tehlikeli konulara el attığı halde bu güç işin üstesinden başarı ile gelmesini biliyordu. Tıpkı (Sessizlik) te olduğu gibi (491) de de seyirciyi şaşırtacak, sarsacak nitelikte çarpıcı bir dille cinsel sorunlara değinilmekteydi. Son yıllara kadar oldukça ünlü bir sinema yıldızı iken birdenbire kamera arkasına geçiveren İsveçli Mai Zetterling de (Sevişen Kız) isimli filmiyle aynı konuya değiniyor ve umulmıyacak bir başarı ortamına ulaşıyordu. (Sevişen Kız) isimli bu kordelânın konusu, ünlü İsveç'li kadın yazar Agnes von Krusenstjerna'nın (Pahlen'li Kız) isimli romanından alınmıştı. Bu 800 sayfalık romanı beyaz perdeye uygulamak aslında çok güç bir işti ama, Zetterling bunun üstesinden gelmişti.

Yönetmen Syd Cain'in imzasını taşıyan İngiliz filmi (The High Bright Sun — Yüksek Parlak Güneş) önemli bir sine-

ma yapıtı olmamakla beraber, Kıbrıs'la ilgili konusu yönünden 1965 yılının elektrikli poletik ortamını yansıttığı için Türk ve Yunan çevrelerinde tepki uyandırmıştı.

Bu arada Fransız Film Eleştirmecileri Birliği 1965 yılının en başarılı filmlerini seçmişlerdi. Bunlar, Jacques Demy'nin (Şerburg Şemsiyeleri), Luis Bunuel'in (Bir Hizmetçi Kızın Günlüğü), Alan Jessua'nın (Tersine Hayat), François Truffaut'-nun (Yumuşak Ten), Jean Luc Goddard'm (Küçümseme). Jacques Yves Cousta'nın (Güneşsiz Dünya), Maud Linder'in (Max Linder'le Birlikte), Alain Cevalier'in (Âsi) ve Philippe de Broca'nın (Rio'lu Adam) isimli filmleriydi.

(Mösyö Hu'ot'nun Tatili) ve yurdumuzda da geçen yıllarda gösterilmiş olan (Amcam) isimli kordelâların ünlü yaratıcısı Jacques Tati ise uzuncana bir aradan sonra yeni bir filme hazırlanıyordu. 6 milyon dolara çıkacağı öngörülen ve 70 mm'lik bir film olacağı söylenen bu kordelâ, bakalım nasıl bir başarı ortaya koyabilecekti?

Batılı sinema eleştirmecilerinin öve öve göklere çıkardıkları bir film de (Hamlet) ti. Bir Sovyet yapımı olan bu kordelâda Hamlet rolünü oynıyan Rus aktörü Innokenti Smoktounovski çok beğenilmişti. Yönetmen Kozintsev'in (Hamlet) i her yönden çok başarılı bulunmuş, Shakespeare yorumu çok övülmüştü.

Türkiye'ye hücum

Son birkaç yıl içinde yabancı filmciler için Türkiye bulunmaz bir mekan olarak yorumlanmaktaydı. Turizm adına hükûmetlerin gösterdiği kolaylık, yemek-içmek-yatmak kolaylığı ve figüran gibi bazı gerekli koşulların son derece ucuz temin edilmesi yabancı filmcileri Türkiye'ye çekmekteydi. Üstelik doğal ve tarihsel görünümlerin değişik, el değmemiş ve çok zengin oluşu da küçümsenilmiyecek bir özellikti elbette.

Laurentis'in (Siyah Melek) teşebbüsü sürüp giderken, İngiliz sinemasının (Öfkeli Gençler) kuşağından iki temsilci Türkiye'de film çevirmek için teşebbüse geçtiler. Tiyatro ve senaryo yazarı John Osborne ile genç yönetmen Tony Richardson konusu Kırım savaşları ile ilgili bir film çevirmek amacıyla yurdumuza geldiler. Albert Finney, Rita Turshingam

ve Jack Hawkins'in oynayacakları bu kordelâ hemen hemen tamamen yurdumuzda çevrilecekti. Bunun için de dünyanın sayılı süvari birliklerinden birine sahip Türk ordusunun yardımları sağlanacaktı.

Bir başka İngiliz sanatçısı Anthony Quayle'de yapımcılığa geçmiş ve ilk filmini Türkiye'de çevirmek kararını almıştı. 10 milyona çıkacağı öngörülen bu film, serüven ve heyecan türünden bir yapıt olacaktı ve içinde bazı Türk sanatçılarına rol verilecekti.

Ölenler

Bir zamanlar Nelson Eddy ile birlikte Hollywood'da çevirdikleri göz alıcı müzikli filmleri ile tanınmış olan aktris Janette MacDonald 1965 yılının ilk kayıbıydı. Kocası, sinemanın emekli aktörlerinden Gene Raymond başucunda olduğu halde 57 yaşındaki aktris Santa Monica'da bir hastahanede Ocak ayının ortalarında hayata gözlerini yummuştu.

Nisan ayının başlarında ise (Amber) filminin sevilen aktrisi Linda Darnell, bir yangın sonunda dünyamızdan ayrılmıştı.

Haziran ayının sonlarına doğru ise serüven ve heyecan filmlerinin ünlü aktörü, iri yapılı maceraperest Steve Cochran da Guatamala sahillerinde kendi yatının içinde ölü bulunmuştu.

Türk tiyatrosunun olduğu kadar, Türk sinemasının da büyük bir kaybı ünlü ve değerli aktör Mahmut Morali'nın ölümüydü. 4 Eylül 1965 güncesinde Pendik'teki evinde hayata gözlerini yuman sanatçı, gerçekten güçlü ve yeterli bir oyuncuydu. 1900 yılında Bursa'da dünyaya gelmiş, bir okul temsilinde sahneye çıkmış, sonra Burhanettin Tepsi'nin Tiyatro Trubuna suflör olarak katılmış ve böylece tiyatro adamı olmuştu. Onun unutulmaz rolleri arasında Tecer'in (Köşebaşı)ndaki eski Tulumbacı kompozisyonu gelir. Sinemanın ilk yıllarından itibaren de birçok filmlerde oynamış olan Moralı aynı zamanda değerli bir sinema aktörüydü.

TÜRK SİNEMASI

Genel durum

Geçen yıl (Varlık Yıllığı 1965) teki (Türk Sineması) yazımıza başlarken, "1964 yılı, Türk sinemasının en başıboş, en sorumsuz, olumsuz bir yönde en garip bir şekilde at koşturduğu bir yıl olarak kalacaktır. Ya da devletin ilgisizliği - bir iki olumlu umut ışığı bir yana - bugüne dek olduğu gibi sürüp giderse, Türk sineması 1964 yılında içine düştüğü bu başıboş, bu sorumsuz, bu garip gidişi bile arayacak ortamsızlıklara düşmeye devam edecektir." gibi bir yargıyla girmiştik. Zaman bir kez daha bizim bu görüşümüzün ne kadar haklı olduğunu çıkardı. Haksız çıkmayı, bu yargımızdan ötürü kınanmayı bile isterdik, ama olmadı. Evet, Türk sineması değil 1959'ları, 1964'ü bile aratacak ortamsızlıklara düşüverdi 1965'te.

Melodramların en ağdalısı, en vıcık vıcıkları hortlatıldı. Seks konusu sömürüle sömürüle en uc noktasına vardırıldı. Argo sinema edebiyatının baştacı edilip Türk dilinin canına okundu. (Temem bilâkis)ler, (Yeşşe...)ler, (Şepke...)ler, (O biçim arkadaşlm...)ler kalabalıkların günlük konuşmalarına kadar girecek denli sinemadan yaşantımıza taştılar. Sorumsuzluk, bilgisizlik ve kapkaççılık aldı yürüdü. Böylece Raj Kapor'un (Avâresi) Semih Ev'in eliyle bir kez daha çevrildi. Orhan Aksoy (Afili Delikanlılar)ı, Türker İnanoğlu (Babasına Bak Oğlunu Al)ı, Sırrı Gültekin (Cımbız Ali)yi, Abdurrahman Palay (Adalardan Bir Yar Gelir Bizlere)yi, Zafer Davutoğlu (Ekmekçi Kadın)ı, Sırrı Gültekin (Şekerli misin vay vay)ı, Yılmaz Duru (Erkekler Ağlamaz)ı, Ertem Eğilmez isimli biri (Helâl Adanalı Celâl)i, Süreyya Duru (Üzme Tatlı Canını) çevirdiler. Bunlar birbirinden ortamsız, sevimsiz, zevksiz, ilkel, olumsuz şeylerdi.

Bu arada ne kadar eski-yeni beğenilmiş yabancı film varsa aynen kopye edildi. Bir korsanlıktır başladı ki, değme gitsin.

Korsanlık

Bir hikâyeyi, bir romanı, bir şiiri bir başkasının adıyla

yayınlamak suç iken bir başkasının filmini alıp yeniden çevirmek ve kendi imzalarını atmak kimsenin kılını bile kıpırdatmadığı olağan bir davranış gibi geldi. Korsanlık, talan, hırsızlık âdeta kanun himayesine sığınmıştı. Ne sansür kurulları, ne dernekler, ne hükûmet ilgilileri bu sorumsuzluğa karşı çıktı. Erken kalkan bir yabancı, filmi çalıp çırpıveriyordu. Telif hakları kanunu ise âdeta Karagöz'ün göstermeliği haline gelmişti. Böylece Bay Ülkü Erakalın (Kargalar Okulu) isimli piyesi (Sevgili Öğretmenim) adıyla, Bay Tunç Başaran, John Sturges'in (Yedi Silâhşör) isimli filmin (10 Korkusuz Adam) adıyla, Bay Orhan Elmas baş rollerini G. Lollobrigida ile R. Hudson'un oynadıkları (Sonbahar Hatıraları) isimli Amerikan filmini (Plâjda Sevişelim) adıyla, Bay Mehmet Dinler, Henry Hathaway'in (Alaska Fedaileri) isimli filmini (3 Kardeşe 1 Gelin) adıyla, Bay Ülkü Erakalın ünlü sanatçı Charlie Spencer Chaplin'-büyük ustadan özür dilerim-'nin (Sahne Işıklarını) (Serseri Âşık) adıyla ve yine Bay Orhan Aksoy bir zamanların (Zenda Mahkûmları) isimli Amerikan filmini (Yalancı) adıyla alaturkalaştırıp berbat etmekte âdeta birbirleriyle hızlı bir yarışa girdiler.

Rejisörler denince

Türk sinemasında rejisörler denince akla gelen birkaç iyiden, olumludan yana yönetmen de bu arada kaynayıp gidiverdi. Bazıları Lütfi Ö. Okat gibi, Şadan Kamil gibi sinemayı bırakmak zorunda kalırlarken bazıları da bu olumsuz ve sorumsuz gidişe ayak uydurmakta bir sakınca görmediler. Sayısı son derece az olan iyi niyetli birkaç yönetmen ise kendi kendilerini oyalamakla yetindiler. Örneğin Memduh Ün bir (Halk Çocuğu) ile, Metin Erksan bir (İstanbul Kaldırımları) ya da (Suçlular Aramızda) ile, Atıf Yılmaz bir (Sayılı Dakikalar) ya da (Hep O Şarkı) ya da (Taçsız Kral) ile, Nevzat Pesen bir (Dişi Şeytan) ile, Halid Refiğ bir (Kırık Hayatlar) ile sinemacılık oyunu oynamıya devam ettiler.

1965'in iki filmi üzerinde durulabilecek, sözü edilebilecek ortamda ve nitelikteydi. Bunlardan birincisi Ertem Göreç'in imzasını taşıyordu. (Karanlıkta Uyananlar) isimli bu kordelânın başına gelmedik kalmamıştı ama, kamu oyunda da olumlu ve ilgili bir şekilde benimsenmişti. İkincisi Batıbeki'-

nin yazar Haldun Taner'den aktardığı (Keşanlı Ali Destanı)ydı. Bu iki filmden başka da bir kordelânın üstünde durabilmek mümkün değildi. Giderek iyi bir sinemacı, soylu bir sanatçı olan Metin Erksan'ın (Suçlular Aramızda)sının bile...

Şimdilerde

1965 yılının son ayları, bir başka deyişle, şimdilerde Türk sineması büsbütün bir çıkmazın içinde görülüyor. Bir yandan (Hazreti Yusuf)lar, (Hazreti Ali)ler, (Hazreti Ebubekir) ler gibi Hazretlerden medet umulurken, bir yandan da (Taçsız Kral)lardan (Şenol, Birol Gol)lardan büyük para kazanmak imkânları aranıyor. Bu arada Ajda Pekkan'lar, Aysel Tanju'lar, Leylâ Sayar'lar, Sevda Ferdağ'lar alabildiğine soyulup en iç gıcıklayıcı sahnelerle seyirciye sunuluyor. Zeki Müren'leri, Nuri Sesigüzel'ler, Ahmet Sezgin'ler ve Şahane Kadın'lar izlerken alaturkaya alafranga karıştırılıp Erol Büyükburç'lar deneniyor.

Ve yine şimdilerde eski Türk filmleri tekrar çevrilmeye başlanıyor. Bir zamanların (Vurun Kahpeye)si, (Sürtük)ü tekrarlandı. Sıra (Dudaktan Kalbe)lere, (Bir Millet Uyanıyor)lara, (Leblebici Horhor)lara ve (Affet Beni Allahım)lara geldi... Çok yakın bir gelecekte (Mezarımı Taştan Oyun) da tekrarlanırsa hiç şaşmayın. Türk sineması başladığı yere geldi. Kısır döngüsünün ilk noktasına. Sıfıra sıfır, elde var sıfır...

Ve sanki pek gerekmiş, pek yararlıymış ve pek bilinçliymiş gibi peşpeşe festivaller düzenleniyor. İzmir Fuar Festivali, Antalya Festivali, Bursa Festivali, Karataş Festivali ard arda düzensiz, yanlış, garip bir şekilde tekrarlanırken hepsinin sonuçları da fiyasko olarak damgalanıyor. Rejisörler, yapımcılar birbirlerini karalıyorlar, gazeteler yöneticileri suçluyor, sonuçlar küçümseniyor ve protesto ediliyor ama, bakan, aldıran da olmuyor.

1965 yılının Türk sineması açısından tek olumlu davranışı bir (Sinematek) kuruluşuna sahip olunabilinmesi... Şakir Eczacıbaşı'nın önayak olması ile gerçekleşen bu olumlu ve yerinde davranış şimdilerde büyük bir ilgi görerek sürmektedir. Türk Sinematek'inin kurulmuş olması Türk sinemasının geleceği için gerçekten büyük bir umud kapısı sayılmaktadır.

1965 YILINDA TİYATRO

Yıldırım KESKİN

Bu yıl yazıma büyük bir iyimserlikle başlıyorum. Önümde geçen mevsim tiyatrolarımızda oynanan piyeslerin bir listesi var. Hiç bir yıl yerli oyunların sayısı bu kadar kabarık olmamıştır. Bunda, yerli oyunlara kapılarını ardına kadar açan tiyatrolarımızın olduğu kadar, gün geçtikçe daha çoğalmaya başlayan yazarlarımızın ve tiyatroya, özellikle yerli oyunlara, eski yıllarla kıyaslanamıyacak kadar ilgi duyan seyircinin payı büyük.

Gerçekten de tiyatro hayatımızda önemli bir adımın atıldığı tartışılamıyacak bir gerçektir. Geçen yıllarda endişe ve güvensizlikle karşılanan yerli oyunlar, kendilerini kabul ettirdi. Bu endişe ve güvensizlik pek o kadar yersiz de değildi belki. En iyi yazarlarımızın yapıtlarında bile bir yoksunluk vardı. Çoğunlukla tiyatro tekniğinden uzak, ya da çatısı çok iğreti oyunlardı bunlar. Tiyatro geleneklerini bilmeyen, sahne deneyi olmayan, özetle tiyatro mesleğine profesyonel olarak girmemiş geçici yazarların denemeleri idi. Geleneksel yatro anlayışının, katılaşmış kurallarını bile uygulayamıyorlardı. Konuları olumsuz başlıyor, inandırmıyor ve hiç bir sonuca da erişemiyordu. Kişileri kesin çizgilerle belirmiyordu. Hiç bir üslûpları hiç bir havaları yoktu; daha çok acemi çalışması idi.

Son yıllarda sahnelerimizde yer alan tiyatro oyunlarımız için de belki, genel olarak aynı sözleri tekrarlayabiliriz. Ancak, kabul etmemiz gereken olumlu gelişmeler var. Genç yazarlarımızın oyunları daha iyi kuruluyor, kişiler ve olaylar daha bir inandırıcı ve tiyatro bilgileri çok daha iyi. Bunun sebeplerini yalnızca, geçen zamanın ister istemez getirdiği yenilikler, değişme ve gelişmede aramak yanlış olur. Elbette zamanın rolü büyük, elbette zaman tiyatro yazarlarımızı daha iyi yazmaya zorluyor. Fakat yazarlarımızın da, bu de-

vinime seyirci kaldıklarını ve sadece kendiliğinden gelenleri aldıklarını, kullandıklarını söylemek yanlış olacaktır. Aydınlarımız, uzun yıllar karanlıklarında kaldıkları çukurdan çıkıyorlar, duvarları yıkıyorlar, biraz daha uzak ufuklara bakıyorlar. Toplumumuzun sosyal gelişmesi istiyor bunu. Son yıllarda yazarlarımızın, düşünürlerimizin içinde bulunduğu - doğrusunu söyliyelim: Kendi çabaları ile kazanılan - özgürlük, her türlü iyimserliğe imkân verecek kadar geniştir.

Yerli oyunlarımızda, sahne tekniğinin, tiyatro bilgisinin iyi-kötü gelişmesi yanında, daha derinlemesine de bir gelişme var. Bu gelişme kendisini özellikle, yazarlarımızın tiyatro sorunlarına eğilmesinde gösteriyor. Tiyatro akımlarının nitelikleri gün ışığına çıkarılıyor, teoriler savunuluyor, bir canlı tiyatro hayatı beliriyor. Önemli bir nokta daha var: Tiyatro yazarlarımızın, varlıklarının şuuruna erişmiş olması. Toplum içindeki önemlerini anlıyor, sorumluluklarını görmeye başlıyorlar. Bu gelişmenin, yalnız tiyatro alanında değil, bütün öteki sanat kollarında da önemli ve olumlu etkiler yapacağı kanısındayım.

★

Geride bıraktığımız mevsimde, tiyatro yazarlarımızın en belli başlı özellikleri, ülkemizin sorunlarına eğilmeleri oldu. Kalkınma halindeki bir toplumun yazarları da ister istemez bu kalkınmanın ortaya koyduğu sorunların içerisine giriyorlar. Bu kalkınma çok yönlü. Değişen, ya da değişmesi gereken insanlık şartlarından, siyasal ve sosyal düzenin değişik görüntülerine kadar, her çeşit sorun yerli oyunlarımızda yer alıyor.

Türk kadınının sosyal durumu, geçen yıl belki en çok işlenen konu oldu. Cahit Atay ve Nazım Kurşunlu, Türk kadınının köylerimizdeki durumunu; Adalet Ağaoğlu, şehirlerimizde, aile ve toplum baskısının kötü sonuçlarını inceliyordu. Daha çok psikolojik bir açıdan kaleme alınan Hidayet Sayın'ın "Pembe Kadın" da gene, Türk köylü kadınının şartlanmasını ele alıyordu.

Cahit Atay'ın "Sultan Gelin"i, teması yönünden kuvvetli, teknik yapısı yönünden zayıf bir yapıttı. Konu, çok yüzeyde kalınarak işleniyor ve çok daha etkili olması beklenir-

ken gerilim, gitgide bu etkisini yitiriyordu. Gene de "Sultan Gelin"in önemli bir konuya değindiği ve tiyatromuzda belli bir ihtiyaca cevap verdiği söylenebilir.

"Evcilik Oyunu" ise, toplumumuzun, sevişmeyi bile yasaklayacak kadar ileri giden baskısını eleştiriyor. "Sultan Gelin"de olduğu gibi, bu oyunda da büyük bir gerçek payı var. Bütün çevre, kadınla erkeği birbirinden ayırmak için elbirliği etmişlerdir. Sevginin, günden güne kendiliğinden değerini ve varlığını yitirdiği bir dünyada, birtakım gereksiz, çoğunlukla bilgisizlik ve görgüsüzlükten ileri gelen kısıtlamalar, aşkı bütün bütün öldürmektedir. Yazar, soruna yürekliliklе parmak basıyor. Ancak gerçekleri aşan bir görüş ve belki de hatalı bir sahne tekniği oyunu ilginç yapamıyor.

Hidayet Sayın'ın "Pembe Kadın"ı daha çok ruhsal bir durumu ele alıyor. Bir Anadolu köyünde geçmesine rağmen, konu ve kişilerin yapısı başka ortamların da malı olabilir pekâlâ. Ama bu köy çevresi, belki de oyunun başarısını yapan en kaçınılmaz unsurdur. Aynı kişiler ve ruhsal çatışma, başka bir ortamda, sıradan ve hattâ modası geçmiş olabilirdi. Herşeye rağmen "Pembe Kadın", çok sağlam kurulmuş ve güzel oynanan bir oyun oldu.

Nazım Kurşunlu'nun Refik Halit Karay'ın aynı adı taşıyan hikâyesinden sahneye uyguladığı "Yatık Emine" de, eski edebiyatımızın ve modası geçmiş bir tiyatro anlayışının bütün izlerini taşıyor. Günümüzde artık ne böyle hikâye yazılıyor, ne de oyun. Bunun'la beraber seyirci, belki de eski alışkanlıkların etkisi ile "Yatık Emine"yi sıkılmadan seyrediyor ve tiyatrodan hoşnut ayrılıyor. Ama hepsi o kadar.

Doğrudan doğruya toplumumuzun sosyal dertlerini eleştiren oyunlar daha çok ilgi gördü geçen yıl. Bu oyunların başında Sermet Çağan'ın "Ayak Bacak Fabrikası" geliyor. Güner Sümer'in büyük bir başarı ile sahneye koyduğu bu oyun, yurdumuzun ve - iddia edildiğine göre - iktisaden az gelişmiş bütün ülkelerin son yıllarda gösterdiği gelişmelerden esinlenmektedir. Sahne ve tiyatro bilgisi kuvvetli, düşündüğünü açıkça söylemeyi bilen, yürekli ve ilerisi için ümit veren bir genç yazarın eseridir. Aynı yazarın, radyo için yazılmış bir oyunundan yararlanarak sahneye uygulanan ve gene geçen mevsim oynanan "Savaş Oyunu" adlı piyesi de aynı niteliklerin varlığını doğruluyordu.

Hayati Severoğlu

Toplum sorunlarını işleyen bir başka oyun da Recep Bilginer'in "İsyancılar"ı idi. Yazar, - toprak reformu konusunda - hakkını isteyip de alamıyan ve alamadığı için de ayaklanan - bu arada kişisel düşmanlıklar da işe karışıyor - bir köy halkının traji-komik hikâyesini işliyor. Aslında önemli bir oyun değil bu. Fakat yazar, sahne üzerinde yaratmayı başardığı heyecanı, salona da geçirmeyi biliyor ve böylelikle sahne ile seyirci arasında bağ kurmak gibi, tiyatronun çok önemli bir kuralını gerçekleştirmiş oluyor. Oyunun başarısını sağlayan diğer bir unsur da çok iyi oynanmış olmasıdır.

Tiyatromuzun geçen kuşak yazarlarından Cevat Fehmi de 1965 yılında, belki de en başarılı oyununu verdi. "Buzlar Çözülmeden", kışın yollar karla kapalı olduğu bir sırada çıkagelen üç beş kişinin Anadolu'nun belirsiz bir kasabasının yönetimini ellerine almasının öyküsüdür. Oyunun sonunda tımarhane kaçkını oldukları anlaşılan bu kişiler, kasabayı yönettikleri sırada, en aklı başında olanların bile her zaman beceremiyecekleri bir yeterlilik, doğruluk, hakseverlik gösteriyorlar. Sağduyunun ve adaletin yolundan gidiyorlar. Fakat bu, ancak buzlar çözülene kadar sürüyor.

Yukarıda da söyledim; bence Cevat Fehmi'nin en güzel, en kalıcı oyunu budur. Bunu söylerken yazarın, zamanında büyük başarı sağlayan "Paydos"unu unutmuyorum. "Buzlar Çözülmeden" evrenselliğe ulaşmış bir yapıttır. Geleneksel tiyatro anlayışı içerisinde konu, gayet ustalıkla işlenmekte, gelişmekte ve son bulmaktadır; kişiler başarı ile çizilmiştir. Piyesin Ankara'daki temsilinde deli kaymakam rolünü oynayan Yalın Tolga'nın çabasını da burada bir kez daha övmek yerinde olur.

Toplum sorunlarından çok, kişisel sorunlara eğilen Melih Cevdet'in "İçerdekiler"i de geçen yılın başarı kazanan oyunları arasındadır. Yazar, üç kişi arasında sağlam bir dramatik gerilim kuruyor. Düşünceleri yüzünden hapse atılmış bir aydın, cinsel baskılar altındadır ve bir an duygularının, düşüncelerini aştığını görür. Başından sonuna kadar ustalıkla götürülen oyun, belli bir kişinin iç çatışmasını incelemekle beraber, toplumumuzdaki cinsel eğitim kurallarının eleştirmesine kadar ulaşabiliyor. Melih Cevdet'in oyunu, son yılların birbiri ardınca gelen ve köy sorunlarını inceleyen oyunlar

yanında, şiddetle duyulan gerçek sanat tiyatrosu özlemine karşılık veriyordu.

Refik Erduran'ın bu mevsim başında Ankara'da oynanan "Uçurtmanın Zinciri"de bizi, köy sorunlarından uzaklaştırıyor. Gerçi oyunun kahramanı gene bir köylü; üstelik dönüp dolaştıktan sonra gene köyüne dönüyor ve yabancı illerdeki yaşantısının her ânında ineklerinin özlemini duyuyor. Fakat buradaki köy, daha çok anavatan, içinden çıkılan toplum, alışılan çevre anlamında. Biraz zoraki bir oyun bu. Aşk mı ödev mi, gerçek mi hayal mi, vatan mı yoksa başarı mı sorunlarının çevresinde dönüyor. Hepsi ele alınıyor ama, hiç birisinde derinliğe inilmiyor. Çok başarılı olabilecek bir oyunu yazar elinden kaçırmış.

Gene bu mevsim başında oynanan ikinci bir oyun da Sabahattin Kudret'in "Kahvede Şenlik Var"ı. Bir hamlede yazılan ,düşüncelerden çok duygulara dayanan, zarif bir oyun. Konusu ne kadar eskimiş olursa olsun, yazar üslûbu ile, şiiri ile bir masal havası yaratıyor. Basit, fakat basitliği içerisinde güzel bir aşk hikâyesi. Tam ve saf bir sanat tiyatrosu.

Geçen mevsim oynanan bu belli başlı oyunlar yanında Güner Sümer'in çok ilginç "Bozuk Düzen"ini, Turhan Oflazoğlu'nun "Keziban"ını, Aydın Arıt'm "Bal Sineği"ni de unutmamak gerekir.

★

Oynanan piyeslerin bu kısa panoramasından sonra, yukarıda sözünü ettiğim, yavaş yavaş belirmeye ve yazarlarımızla, tiyatro yöneticilerimizi etkilemeye başlayan tiyatro anlayışı, daha çok anlayışları üzerinde de durmak isterim.

Tiyatronun ülkemizde gördüğü büyük ilgi, sahne adamlarını, doğrudan doğruya tiyatro sorunları üzerine de eğilmeye zorluyor. Bazı tiyatro akımlarının savunması yapılıyor, bazısı yeriliyor. "Halk Tiyatrosu", "Toplum Tiyatrosu", "Uyumsuz Tiyatro" gibi deyimler sık sık tartışmalarda yer alıyor. Buna sevinmek gerek. Tiyatronun hafife alınmadığını, birtakım ilkelerin bulunduğunu ve bu ilkelerin karşısında ya da yanında olmak gerektiğinin anlaşıldığını görmek ümit verici.

Geçen mevsim varlığını en çok duyuran tiyatro çeşidi

halk tiyatrosu oldu. Bunda üstüste iki başarılı oyun veren Haldun Taner'in çalışmaları yanında, Ankara Sanat Tiyatrosu'nun da ısrarlı tutumu rol oynuyor. Daha çok Brecht'ten ve ünlü Fransız Ulusal Halk Tiyatrosu'ndan etkilenen bir akım bu. Bu konuda, bir deyim yanlışı yapıldığını zannediyorum. Bence Brecht ve TNP daha çok bir toplum tiyatrosu yaptılar. (TNP'de Jean Vilar'ın çabasını şimdi Georges Wilson sürdürüyor). İkisi birbirinin aynı değil. Halk tiyatrosu, zaten halkın malı olmuş birtakım seyirlik değerlerin sahneye çıkarılmasıdır. Toplum tiyatrosu bambaşka bir şey. Halkı değil, toplumu amaç edinmesi gerekir. Onun sorunlarını ele alır, över ya da yerer. Brecht'te daha çok bu var. İçinde yaşadığı toplumu eleştiriyor, yol gösteriyor. Bizdeki yankısı da gene bir halk tiyatrosu değil, bir toplum tiyatrosu. Belli bir zaman parçasında, belli bir yerde, belli düşünce ve duyguları işliyor. Daha çok günlük bir tiyatro oluyor. Bu günlük tiyatrosunun sanat değeri nedir? Kalıcılığı var mıdır? Şüpheliyim. Toplumcu tiyatro oyunlarımızda ele alınan, kıyasıya değilen, büyük bir yüreklilikle savunulan sorunlar, günün birinde çözümlendiği zaman, bu oyunlar yaşamakta devam edecek midir? Yoksa, unutulup gidecekler midir? Yalnız toplum konuları üzerine yazılan sanat eserleri için değil, sanat kaygısı dışında olan bütün ötekiler için de sorun aynıdır. Bugün için, büyük çoğunlukların ilgi duyduğu konular sahneye çıkarıldığı zaman etki alanı ve yankısı geniş olur, fakat aynı şeyleri yarın için de söyliyebilir miyiz? Bununla, sanat sanat içindir demek istemiyorum. Toplum sorunları sahneye çıkarılmaz ya da çıkarılmamalıdır, demek de istemiyorum. Toplum sorunlarını seçerken, bir evrenselliğe kavuşmalarına çalışmak gerektir, diyorum. Belli bir toplumu değil, mümkünse bütün toplumları ilgilendirecek sorunların ele alınması gereklidir, demek istiyorum. Amaç, "insana erişmek" olduğuna göre, insan kavramı en geniş ölçüde ele alınmalıdır.

Uyumsuz tiyatro oyunları ise, yurdumuzda şöyle bir göründü geçti. İlginç bir olay olarak göründü; yazarlarımızı pek sürüklemedi. Oysa yeni bir insan anlayışı getiriyordu ve özellikle bizim toplumumuza, diğer tiyatro türlerinden daha uygun düşmesi gerekirdi. İnsancıl sorunlar dışında, yepyeni bir de üslûp getiriyordu. Üslûp konusunda yeteri kadar ıs-

rar edilmiyor yurdumuzda. Dağınıklığımızın, perişanlığımızın bir sebebi de bu. Oysa, örneğin yukarıda sözünü ettiğimiz Fransız Ulusal Millî Tiyatrosunun ünlü yöneticisi Jean Vilar'dan günün birinde, bir toplum tiyatrosu yapmasından çok bir üslûp, yeni bir sahne tekniği kalacaktır. Brecht'ten kalacak olanın da, siyasal oyunların yanında, günümüz tiyatrosuna yerleştirdiği *"distanciation"* kavramıdır. Bu üslûp, uyumsuz tiyatro oyunlarında çok daha belirli, çok daha önemli. Eğer aldanmıyorsam, sahnelerimizde görülen en son uyumsuz tiyatro örneği, Jean Genét'nin "Hizmetçiler"idir. Oyunun gördüğü büyük ilgi, bu çeşit tiyatroyu halkın kabul ettiğinin delilidir. Yurdumuzda da tiyatronun, bütün öteki ülkelerdeki seyrini izleyeceği muhakkak olduğuna göre, günün birinde ister istemez uyumsuz tiyatro deneyini yaşamak zorunda kalacağız. Halk ya da toplum tiyatrosundan çok asıl, bu tiyatro çeşidinde olumlu yapıtlar verileceğine inanıyorum.

★

1965 yılında Paris'te oynanan piyeslerden de kısaca söz açmak yerinde olacaktır. İlk göze çarpan, belirli bir durgunluk ve yetersizlik oluyor. Ama bu daha çok bir bekleyiş, bir ara. Bir kuşaktan diğerine atlamak için gerekli geçiş devresi. Gide, Valéry kuşağını, Sartre, Camus kuşağına, bunları Beckett, Ionesco, Robbe-Grillet kuşağına bağlayan yıllarda da böyle bir ara olmuştu. Tiyatro yeni bir nefes, yeni bir yaratıcılık gücü bekliyor. Her geçiş devresinde olduğu gibi, bu yıl da Paris'te oynanan piyeslerin çoğunluğu, uzun boylu sözü edilmeye değmiyecek bulvar komedileri ile vodviller: Kaçıncı yılma girdiğini pek bilemediğim *"Boeing-Boeing"*, *"Les escargots meurent debout"*, Danielle Darrieux sayesinde ayakta duran *"Caroline a disparu"* v.b... Bu bulvar komedilerinin yanında ilginç çalışmalar da yok değil: Geçen yıllarda gene "Varlık Yıllığı"nda, o sırada Paris'te oynanmakta olan *"Les bâtisseurs de l'empire"* adlı oyunu dolayısiyle sözünü ettiğim, genç yaşta ölen, çok yönlü - romancı, aktör, şair, besteci ve piyes yazarı - bir sanatçının, Boris Vian'ın "Generallerin Yemeği" adlı oyunu en sonunda - sahneye çıkarıldı. André Maurois, sahneye koyucu Raymond Gerôme'un isteği üzerine Bernard Shaw'un "Don Juan Cehennemde"sini Fran-

sızcaya çevirdi. Pierre Brasseur, Paul Meurisse ve Jacques Dumesnil'in büyük rollerini paylaştığı bu oyun, mevsim başında Paris'te en çok sözü edilen sanat olayı oldu. Diğer bir sanat olayı da François Perrier'nin, Sartre'ın bundan birkaç yıl önce temsil edilen "Altona Mahkûmları"nı yeniden ve aynı oyuncu ile - Serge Reggiani - tekrar sahneye çıkarmasıdır. Bunlar dışında, Edouard Albee'nin "Hain Kurttan Kim Korkar"ı, Pirandello'nun *"Ce soir on improvise"*i, Çehov'un "Vişne Bahçesi" ikinci bir temsil yılına giriyorlar.

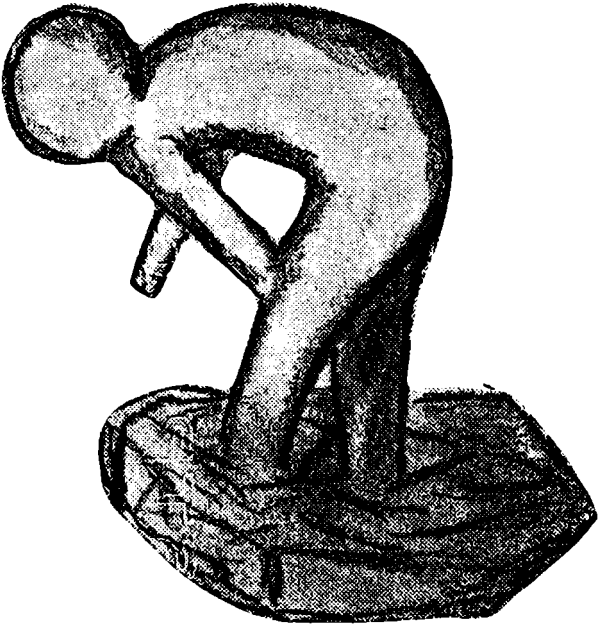

Ekin Nayır

1965'İN MÜZİK HAREKETLERİ

Faruk YENER

Müzik alanında 1965'in verim eğrilerini önceki yıllarla kıyasladığımızda gelecek çevresinde iyimser olmamıza yol açan belirtilere rastlayacağız. Müzik sanatının genellikle türlü etkilere bulandığı, yönü belirsiz, kökü belirsiz bir karışımın, zorlu bir bunaltının baskısında ezildiği bir çağda yaşamaktayız. Çoğu olumsuz türlü denemeler dar sınırlı ortamlarda eriyip kalmakta, büyük kitleleri sarıveren özlü ve olumlu verimlerin yokluğu eskiye yönelen bir eğilime yol açmaktadır. Bu arada "elektronik", hata affetmeyen bu olağanüstü teknik gerçek "icra sanatı"nın en önemli iteleyicisi olmuş, müzik tarihinde görülmeyen ustalıkla virtüoz ve şarkıcıların doğmasını sağlamıştır. Plâk endüstrisinde çalışan uzmanların Avrupa arşivlerini alt-üst edercesine yaptıkları araştırmaların nedeni çağdaş bestecilerin verimsizliğine, buna karşılık yetişmiş icraatçıların artmasına dayanmakta... Günümüz Alman müziğinin tanınmış siması öğretmen, besteci Boris Blacher geçenlerde "Operanın durumu nedir?" sorusunu şöyle cevaplandırıyor, özetlemeye çalıştığımız durumu şöyle açıklıyordu: "Opera, çağımızda verimini yitirmiş gibi görünüyor. Son yıllarda Almanya sahnelerinde yer alan bazı yeni eserlerin uğradıkları bozgun günümüz insanına seslenen müzikli sahne oyunlarının daha uzun süre bekleneceğini gösterir. Ama halk operaya gitmiyor mu? Gidiyor, gidecektir de... Neden? Şarkıcıları, sanatçıları dinlemek ve seyretmek için... Ve çağımız insanını duygulandıracak yeni verimlere değin eskilere yapılan gençleştirici aşılar yeterli olacak, ünlü şarkıcılar, halkın sevgisini ve ilgisini kazanmış icracılar bu aşıları destekliyecektir."

Yurdumuzun büyük merkezlerindeki konser ve opera salonları geçen yıl bu genel gidişe paralel olarak ünlü adları dinlemek, seyretmek, alkışlamak için dolmuş, taşmıştır. Müzik alanında hareket iki şehrimizde, İstanbul ve Ankara'da

hemen hemen eşit ölçüdedir. Yurdumuza gelen yabancı sanatçılar çoğu her iki şehirde de orkestra eşliğinde çalmışlar, resitaller vermişler, iki şehrin orkestrası zaman zaman gene iki şehir arasında gidip gelerek önemli programlarını dinletmek fırsatını vermişler, ayrıca opera sahneleri de birbirlerine süreli olarak şarkıcı göndermişlerdir.

İstanbul, geçen yılın müzik hareketlerine Ocak ayının ilk Şehir Orkestrası konseriyle girmiştir. Cemal Reşit Rey'in yönettiği ve Amerikalı piyanist Julius Katchen'in solist olarak katıldığı bu konserde misafir sanatçı Beethoven'in "mi bemol majör" "BEŞİNCİ" piyano konçertosunu müzikseverlerimizin yakından bildiği ara sıra duygulu, genellikle, kuru uslûbuyla çalmış, ikinci bölümde ise Çaykovski'nin "si bemol minör" "BİRİNCİ" konçertosunu daha başarılı bir anlayışla yorumlayarak alkışlanmıştı. Bunu ayın bir diğer önemli konseri izlemiştir. Amerikan Kız Kolejini Bitirenler Derneği'nin düzenlediği bu konserde gene Cemal Reşit Rey yönetimindeki orkestra genç piyanistimiz Ayşegül Sarıca'ya bu defa Beethoven'in "sol majör" "DÖRDÜNCÜ" konçertosunda ve Schumann'ın "la minör" konçertosunda eşlik etmiştir. Ayşegül Sarıca her iki eserde de olağanüstü bir icra çıkararak ulaştığı üstün düzeyi ispatlamak imkânını bir daha bulmuştur. Ayın bir diğer konserinde Şehir Orkestrasını İstanbul Konservatuvarı öğretmenlerinden Raşit Abed yönetmiş, Wagner'in "Lohengrin" operası prelüdüyle başlayan bu konsere solist olarak katılan Alman piyanisti Dieter Weber gene Beethoven'in "sol majör" "DÖRDÜNCÜ" konçertosunu teknik üstünlükten yoksun, duygusuz bir anlayışla yorumlayarak bitirmiş, konser Franck'ın "re majör" senfonisinin çok olağan, herhangi bir özellikten yoksun çalmışıyla sona ermişti. Ayın en ilginç müzik olaylarından biri şüphesiz Şehir Orkestrasının "Sibelius Programı" olmuştu. Finlandiyalı ünlü bestecinin doğumunun yüzüncü yıldönümü münasebetiyle düzenlenen bu konser "Finlandia" adlı senfonik şiiriyle başlamış, "re minör" keman konçertosuyla Aylâ Erduran üstün kabiliyeti, parlak tekniğiyle mükemmel bir icra çıkarmış, konser gene Sibelius'ün "la minör" "DÖRDÜNCÜ" senfonisiyle sona ermişti.

Şubat ayının ilk konserinde Şehir Orkestrasını Demirhan Altuğ yönetiyor, flütist Nami Şenel ve piyanist Herman Miskçiyan solist olarak katılıyorlardı. Yönetici Altuğ önce Rossi-

ni'nin "Cezayirde Bir İtalyan Kızı" operası uvertürünü kararlı, esprili ve eğlendirici yönlerini ışıklandıran bir tempoyla çaldırmış, Haydn'ın "re majör" flüt konçertosunda gene kararlı eşliğiyle ilgi çekmişti. Nami Şenel tatlı, sıcak tonu, bilgili çalışıyla alkış toplamış, Beethoven'in "do minör" "ÜÇÜNCÜ" piyano konçertosunda çok çalıştığı belli olmasına rağmen yeteneklerinin sınırını aşamıyan Miskçiyan "amatörce" vuruşlarıyla bekleneni de verememişti.

Mart ayının ilk konserinde müzikseverler Şehir Orkestrasının başında Ankaradan bir misafiri Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası yönetici yardımcısı Hikmet Şimşeği buldular. Genç sanatçı Beethoven'in "Fidelio" operası uvertürüyle başladı, sonra piyanist Ayşegül Sarıca'ya Liszt'in "la majör" "İKİNCİ" konçertosunda eşlik etti. Ayşegül Sarıca o kolay sarsılmaz tekniği, yer yer duygulu yorumuyla konser salonlarının bu pek sevilen "gösteri eseri"nde uzun uzun alkışlandı, bunu Dvorak'ın pek de ilgi çekici özelliklere sahip olmadığını sandığımız bir "sol majör" "DÖRDÜNCÜ" senfoni icrası izledi. Şimşek, bestecinin metronom sayılarına alabildiğine saygılı, kişisel düşüncelerden yoksun bir tempoyla ilgi toplamaktan uzak kaldı. Aynı ayın ikinci konserinde ise yönetici kürsüsüne kısa boylu, aksaçlı, sevimli bir müzikçi çıkmıştı; Viyana Halk Operası yöneticilerinden Anton Paulik. Operet dünyasının yakından bildiği Paulik şehrimize "Şen Dul"u yönetmek üzere gelmiş, bu arada bir de konser almıştı. Mozart'ın 'Küçük Bir Gece Müziği" adlı serenadını tam bir Viyana kıvraklığıyla çaldırdıktan sonra bazı Puccini, Çaykovski ve Mozart aryalarında bas Ayhan Baran'a eşlik etti. Çağımız Türk operasının en değerli simalarından biri olan Ayhan Baran dolgun, oturmuş sesi, eğitilmiş ses ve nefesi, kültürü ve kabiliyetiyle haklı alkış topladı. Paulik konserin ikinci yarısında Johann Strauss'un eserlerinden bazılarını sunarak dinleyicilerine bol Viyana havası sundu. Şehir Orkestrasının aynı ay içindeki son konserinde yönetici değneğini bu defa şehrimiz müzik hayatının emektar siması, değerli öğretmeni Ferdi Statzer almıştı. Statzer, bu konserde çağımızın ünlü bir piyanistine, Samson François'ya dengeli bir eşlik sağladı. François, bu alabildiğine duygulu ve kabiliyetli sanatçı önce Chopin'in "fa minör" "İKİNCİ" konçertosunda tüm niteliklerini açıklayan bir yorum sundu, bunu Ravel'in "Sol el konçertosu"

izledi. Aynı ay içinde Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası İstanbul'da iki konser vererek müzik hareketlerinin zenginleşmesini sağladı. G. E. Lessing'in yönettiği topluluk çağımızın ünlü Sovyet kemancılarından Leonid Kogan'a eşlik ediyordu. Müzikseverler Beethoven'in "re majör" konçertosunda gerçi umduklarına yakın bir kabiliyet buldular ama Mozart'ın "la majör" konçertosunda hayal kırıklığına uğradılar. Kogan, tekniği güçlü, duygusu dengesiz, özellikle klâsik repertuar sınırı içinde başarısız bir kemancı izlenimi bıraktı. Bu arada Ulvi Cemal Erkin'in "BİRİNCİ" senfonisini sunan orkestra bir Türk bestecisinin yeteneği çevresinde sağlam yargıya ulaşılmasına yol açtı. Bestecinin yer yer "mahalli" ritm ve renklerle süslediği senfoni her iki konserin tek ilgi noktası olarak kaldı.

Nisan ayının ilk orkestra konserinde Ankaralı sanatçı Hikmet Şimşek iki Beethoven eseriyle yer aldı. Konserin solisti genç bir kemancıydı; Pichler. Pichler "re majör" konçertoda pek önemsenmiyecek bir icrayla ilgi derleyemedi. Şimşek, programın ikinci eseri olan "fa majör" "ALTINCI" senfoniyi, "Pastoral" adıyla tanınan Beethoven'in bu pek popüler eserini Dvorak'ın "DÖRDÜNCÜ" senfonisinden bilinen tekniğiyle yorumladı. Nisan'ın ikinci konserinde Şehir Orkestrasını Demirhan Altuğ yönetiyordu gene. Mozart'ın "Flüt ve arp konçertosu" programın ilk önemli eseriydi. Gerek orkestra, gerekse arpist Uğurtan Aksel'le flütist Kâmil Şekerkaran dengeli, bağdaşmış bir hava içinde bu tatlı konçertoyu sundular. Altuğ ikinci bölümde yer alan Haydn'ın "re majör" "LONDRA" adlı senfonisini de aynı iddiasız, durgun fakat hatasız güdümüyle çaldırarak alkış aldı. Ayın son konserinde Cemal Reşit Rey görevine dönmüştü. Çağımızın diğer bir ünü, piyano dünyasının bir diğer sayılı ustasına eşlik edecek, beraberce Chopin'in "fa minör" "İKİNCİ", Liszt'in "la majör" "İKİNCİ" konçertolarında işbirliği yapacaklardı. Vitold Malkuzinski, Polonyalı aslından bu ünlü Chopin uzmanı büyük bir güvenden doğan rahatlık, az görülen çeviklik ve kabiliyetinin desteklediği ustalıkla her iki eseri de en ufak yapı özelliklerine varıncaya değin kolaylıkla çözümlemiş, yorumlayıvermişti. Ayın en ilgi çeken müzik olayı şüphesiz Versailles Oda Orkestrasının konseri oldu. Bernard Wahl yönetimindeki bu orkestraya iki değerli kemancımız Suna Kan ve Aylâ Erduran

solist olarak katılmışlar, sanat hayatlarının ilk işbirliğini yapmışlardı. İki sanatçımız önce Bach'ın "re minör", sonra Vivaldi'nin "la minör" iki keman konçertolarını çok temiz, çok duygulu bir hava içinde seslendirip büyük sevgi gösterileriyle karşılandılar.

Mayıs ayında Şehir Orkestrası başında bir Fransız yönetici yer aldı. Rene-Pierre Couteau İstanbul'a ilk defa geliyordu, ağırlık noktalarını Wagner'in "Nürnbergli Usta Şarkıcılar" operası prelüdü ve Brahms'ın "min minör" "DÖRDÜNCÜ" senfonisinin teşkil ettiği konseri özelliği olmayan bir uslûpla yönetip gidecekti... Mevsimin son iki konserinde de yöneticilik görevi Ferdi Statzere kalmıştı. Sanatçı, Bach'ın "la minör" keman konçertosunda genç viyolonist Gülden Turalı'ya eşlik etti. Gülden Turalı büyük problemler göstermeyen, kısa süreli eseri sallanmadan çalarak alkışlandı. Statzer ikinci bölümde genç bas Mustafa İktu'ya Mozart, Çaykovski ve Rossini operalarında bazı aryalarda eşlik etti. Kabiliyeti yanında Tanrıvergisi güzel sesiyle de geleceğin değerleri arasına katılacağı şüphesiz olan İktu yaşının çok genç olmasından doğan bazı ufak kuruluklar dışında başarılı bir icrayla göze çarparak ilgi topladı. Statzer "Diploma Konseri" için aday piyanist Rita Balta'ya da eşlik etti. Konservatuvarın bu yeni mezunu öğretmeniyle beraber önce Bach'ın "re minör", sonra Grieg'in "la minör" konçertolarını eğitim ilke ve koşullarını yakın bilenlerin önyargısına hak verdirecek biçimde çaldı ve diplomasını aldı.

Yaz aylarında İstanbul'da düzenlenen Türkiye Millî Talebe Federasyonu Kültür Şenliğinde meraklılar Fransadan bir topluluk dinlediler; Grenoble Oda Orkestrası. Gençlerden kurulu olan topluluk önklâsik çağ ve çağdaş Fransız bestecilerinden bazı örnekler sundu.

1965-1966 mevsiminin ilk konserinde Şehir Orkestramız ilk bölümü Wagner'in eserlerinden kurulu bir program sundu; "Tristan ve İsolde" prelüdü, aynı operadan "Aşk Ölümü", gene aynı operadan "Kral Marke"nin aryası. Orkestra ilk iki eserde Wagner'e has havayı ,derin duygusal gerilim ve boşalımı yansıtmaya çalıştı, bu arada bas Ayhan Baran büyük bestecinin aradığı renge uygun bir ses ve uslûba sahip olduğunu ispatladı. Konser Beethoven'in "mi bemol majör" "ÜÇÜNCÜ" (EROİCA) senfonisinin orta bir icrasıyla sona erdi. İkin-

ci konser gene Cemal Reşit Rey yönetiminde Fransız bestecilerinin eserlerinden düzenlenmiş, bir de Frasız kemancı katılmıştı. Saint-Saens'ın "Omphale'ın Çıkrığı" adlı senfonik şiiriyle başlayan konser Chausson'un "Poeme"i ve Ravel'in "Çigan'ı ile devam etmiş, bu son iki esere solist olarak katılan Raffael de Graviérs olağanüstü yönü olmayan, geleceği de pek şüpheli görünen bir sanatçı olarak belirmişti. Konser Bizet'nin "do majör" tondan çok sevimli senfonisinin kaliteli icrasiyla sona ermişti. Mevsim başının en ilginç olayı İdil Biret'in orkestra eşliğinde verdiği konserdi. Uluslararası bir ün, olağanüstü bir değer olarak tanınan genç sanatçımız bu konserde Cemal Reşit Rey yönetimindeki orkestrayla önce Liszt'in "la majör" "BİRİNCİ", sonra Çaykovski'nin "si bemol minör" "BİRİNCİ" konçertolarını çaldı, uzun alkış ve gösterilerle karşılandı. İdil Biret her iki eserde de yer yer ustalığının belirtilerini cömertçe sunmuş, en güç bölümlerdeki büyük kolaylığı, duygusu ve sezişiyle dinleyenlerini bir daha şaşırtmıştı.

Kasım ayının konserleri arasına bir diğer kabiliyetli, bir diğer usta piyanistimiz katıldı; Verda Erman. Cemal Reşit Rey, Beethoven'in "Egmont" uvertürünü bitirdikten sonra aynı bestecinin "si bemol" "İKİNCİ" piyano konçertosunu başlatmış, daha ilk piyano bölümlerinde müzik hayatımıza bir diğer büyük kabiliyetin katıldığı, üstün nitelikleri, kültürü ve tekniğiyle olumlu bir yola girdiği anlaşılıvermişti. Kasımın bir diğer konserinde bu defa Ferdi Statzer bir diğer genç piyaniste eşlik etmiş, Suna Erel, Schumann'm "la minör" konçertosunu disiplinli, dengeli bir anlayış ve teknikle çalmıştı. Suna Erel Almanyada eğitim görmüştü ve gelecek için haberlediği iyi yönleri vardı. Statzer konçertodan sonra Çaykovski'nin "fa minör" "DÖRDÜNCÜ" senfonisini yorumlamaya çalışmış, çok dar kalıplar, duygudan yoksun tempolarla tamamlamıştı. Aynı sanatçı bir başka konserde çağımızın en tanınmış viyolonsel virtüozlarından Daniel Şafran'a eşlik edecek, Schumann'ın "la minör" konçertosu, Çaykovski'nin "Rokoko Varyasyonları" ve Saint-Saens'ın "la minör" konçertosunda oldukça rahat bir işbirliği sağlayacaktı. Fakat konserin asıl ilgi çeken unsuru, daha doğrusu elemanı Daniel Şafran'dı ve müzikseverlerimiz sanatçının özellikle "Rokoko Varyasyonları"nda gösterdiği nefes kesen tekniğini, yay dengesini ve ton düze-

nini uzun süre unutamıyacaklardı. Aralık ayında ilgi çeken bir konser, Şehir Operasında sahneye konan "Yevgeni Onyegin"in yönetimi için çağrılan Niyazi'nin güdümündeydi. Sanatçı önce Mozart'ın eserlerini, daha sonra çağdaş Azerbaycan bestecilerinden örnekler yöneterek alkış topladı.

1965 yılı içinde Ankara müzik hayatının büyük yükü gene Riyaseticumhur Senfoni Orkestrasındaydı. Orkestra yılın ilk konserinde Julius Katchen'e eşlik ederek işe koyuldu. Katchen, Beethoven'in "mi bemol majör" "BEŞİNCİ" konçertosunu kolay, rahat bir çabayla tamamladı. Mevsim başının bir diğer olayı çağımızın ünlü viyolonisti Frederick Readle'in gelişiydi. Büyük viyola ustası orkestra eşliğindeki konserde kemancı Suna Kan'la Mozart'ın "Konçertant Senfoni"sini çaldı, sonra kısa süre önce ölen viyolacı besteci Paul Hindemith'in "Kammermusik"ini sundu. Çalgısını tümüyle egemenliğine katmış, teknik alanda gerekli kolaylıkları çoktan elde etmiş, duygu yönüyle dinleyiciye seslenişin yolunu çoktan bulmuş bir sanatçı olan Readle başşehirde gereklı ilgiyi görmüş, sevgiyle selâmlanmış, uğurlanmıştı. Yıl başlarının bir diğer önemli konserinde Suna Kan bir diğer ünlü sanatçıyla işbirliği yapacak, viyolonselist Pierre Fournier ile Brahms'ın "İkili Konçerto"sunu çalacaktı. Bu konser Richard Strauss'un orkestra paletine renk üzerine renk kattığı bir eserle "Tod und Verklaerung" adlı senfonik şiirle başlamış, Brahms ziyafeti Fournier'nin Saint-Saens'ın "la minör" konçertosunu çalışıyla tamamlanmıştı. Fransız viyolonselcisi bu konserle sanatının en üst noktalarına ulaştığını rahat rahat sindirerek göstermiş, uslûbundaki o ünlü zerafet ve inceliğe kolay erişecek bir diğer sanatçının kolay bulunamıyacağını bir daha göstermişti. Bu arada, Ocak ayı sonunda İstanbul Şehir Orkestrası Cemal Reşit Rey yönetiminde Ankara'ya gelerek İstanbul'daki Sibelius konserini tekrarlamıştı. Şubat ayının ilginç konserlerinden biri de Hasan Ferit Alnar'ın yönetimindeydi. Riyaseticumhur Senfoni Orkestrasına uzun yıllar büyük emeği geçen sanatçı önce Franck'ın "re minör" senfonisini duygulu bir uslûpla yönetmiş, sonra Chopin'in "fa minör" "İKİNCİ" piyano konçertosunda piyanist Yüksel Koptagel'e eşlik etmek talihsizliğine uğramıştı. Yurdumuzda verdiği konserlerin hemen tümünde başarısızlığını açık-seçik ispatlamak imkân ve fırsatını bulmuş olan Koptagel, Ankara'da bu örneklere bir yenisini katmıştı.

Alnar konserini eski bir eseriyle "Prelüd ve İki Dans"la bitirerek alkış toplamış, yöneticilik alanındaki görüş, seziş ve tekniğini yansıtarak gelecekte daha uzun yıllar hizmet edebileceğini göstermişti.

Riyaseticumhur Senfoni Orkestrasının Mart ayındaki bir konserinde değneği yönetici yardımcısı Hikmet Şimşek alacak, Lübnanlı genç bir piyaniste, Henri Goraieb'e eşlik edecekti. Şimşek, konseri Mussorgski'nin "Çıplak Dağda Bir Gece" adlı senfonik şiirinin pek de toplu ve dengeli sayılmayan icrasıyla başlatmış, Schumann'ın "la minör" piyano konçertosunda Goraieb'e rahat bir eşlik sağlayabilmişti. Goraieb'in yer yer kaliteli çabalar gösterdiği konser gene Schumann'ın "re minör" "DÖRDÜNCÜ" senfonisiyle bitmişti. Aynı ay G. E. Lessing'in yönetimindeki topluluk bu defa bir diğer konsere Weber'in "Oberon" operası uvertürüyle başlayacak, çağımızın ilgi çeken viyolonistlerinden birine, Macar sanatçı Giyorgi Pauk'a Brahms'ın "re majör" konçertosunda eşlik edecekti. Giyorgi Pauk sağlam tekniğini usta öğretmenler yanında kazanmış bir kemancıydı, pek ünlü, pek sevilen konçertoda Joachim'in, eserin doğmasında büyük rolü olan kemancının yurtdaşı olduğunu belirtmişti. Lessing bu konseri Çaykovski'nin "fa minör" "DÖRDÜNCÜ" senfonisiyle tamamlamıştı.

Nisan ayında Üniversite konserlerinden biri genç bir Türk piyanistinin daha doğmakta oluşunu haberlemesi yönünden önemliydi. Tomris Öziş bu konserde Richard Strauss'un "Burlesk" adlı eserini, piyano ve orkestra için yazılmış bu tatlı, bu esprili partisyonu başarıyla yorumlamış, ilgi çekmişti. Aynı ay gene Lessing bir diğer genç Türk piyanistine eşlik edecek, yıllardır Paris'de eğitim gören Fuat Kent, Brahms'ın "re minör" "BİRİNCİ" konçertosunda başarılı bir icra çıkaracaktı. Kent çağımızın ünlü öğretmen ve pedagogları yanında eğitim görmüştü, bu eğitimden elde ettiklerini, bu arada tekniğini, dengesini ve duygusunu sermişti. Dinleyenlerin aynı yargıda birleştikleri kesindi; bir erkek piyanistimiz dünya piyasasına adım atmak üzereydi. Aynı konserde değerli bestecimiz Bülent Tarcan'ın "Bale Süiti" yer almış, "mahalli" renklerle bezenmiş bölümler, zengin, dolgun orkestralama ilgi ve sevgi toplamıştı. Bahar aylarının bir diğer önemli müzik olayı da Samson François'nın katıldığı konser olmuş, Lessing yönetiminde Respighi'nin "Roma Çeşmeleri" ile başlayan bu konserde ünlü

Fransız piyanisti, Prokofiyef'in "do majör" "ÜÇÜNCÜ" piyano konçertosunu çalmış, bunu Şostakoviçin "BİRİNCİ" senfonisi izlemişti. Büyük bir piyanistin üstün yorumu, orkestranın olumlu çalışmasıyla bu konser de geçen yılın ilginç olayları arasına katılmıştı. Mevsimin son konserini gene Lessing yöneterek önce Ravel'in "Couperin'in Mezarı" adlı süitini çaldırmış, sonra çağımızın bir diğer genç kabiliyetine, İngiliz piyanisti Alisdair Graham'a eşlik etmiştir. Gene tanınmış İngiliz sanatçısı Peter Katin'in öğrencisi olan Graham, Mozart'ın "la majör" piyano konçertosunu zerafet ve inceliğinden hiçbir şey kaybettirmeden çalmış, konser Beethoven'in "la majör" "YEDİNCİ" senfonosiyle bitmişti.

Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası 1965-1966 mevsimine birbiri ardına üç değerli sanatçıya eşlik ederek girmiştir. Mevsim başında önce piyanist Peter Katin gelerek Rahmaninof'un "re minör" "ÜÇÜNCÜ" piyano konçertosunu, piyano edebiyatının bu içli, duygulu örneğini başarıyla çalmıştır. Orkestra bundan sonraki konserde genç Fransız kemancısı Gerard Jary'ye eşlik etmiştir. Jary, Mozart'ın "re majör" konçertosunu Fransız keman okulunun bütün özelliklerini belirten ince, tatlı bir uslûpla yorumlamıştır. Sovyet viyolonselisti Daniel Şafran ise Schumann'ın "la minör" konçertosunu, romantik viyolonsel edebiyatının bu seçkin eserini gene şaşırtıcı tekniğiyle sunmuştur.

Gerek İstanbul, gerek Ankara'ya gelerek orkestralarımızın konserlerine katılan yabancı ve yerli sanatçılardan bazıları ayrıca her iki şehirde de resitaller vermişlerdir. Bu arada İstanbul'un çeşitli salonlarında çalanlar arasında Julius Katchen, Pierre Fournier - Mithat Fenmen, Giyorgi Pauk - Mithat Fenmen, Alman piyanisti Hugo Steurer, Gunter Pichler - Heinz Medjamarec, Konrad Ragossnig (gitar), Werner Tripp (flüt), Samson François, Ayhan Baran, Vitold Malkuzinski, Ann Schein, Peter Katin, Gerard Jary, Daniel Şafran ve Verda Erman'ı sayabiliriz.

Ankara'da Julius Katchen, Pierre Fournier - Mithat Fenmen, Leonid Kogan, Giyorgi Pauk, Alisdair Graham, Samson François, Ann Schein, Fethi Kopuz - Mithat Fenmen, Peter Katin, Gerard Jary, Verda Erman, Marcel Depot - Mithat Fenmen resital veren sanatçılar arasına katılmışlardır.

Gene bunlardan Samson François, Gunter Pichler - Heinz

Medjamarec, Daniel Şafran, Verda Erman, Suna Kan - Gülây Uğurata İzmir'de çalmışlardır.

Büyük müzik topluluklarımızın dışında İstanbul Konservatuvarı Öğrenci Orkestrası şehirdeki kültür merkezleri, halkevleri ve okullarda konserler vermiş, genç müzikçi Ayhan Turan'ın yönettiği bu konserler her defasında ilgiyle izlenmiştir. Düzenli çalışmalarla konserler veren bir diğer topluluk da Dr. Hamit Alacalıoğlu'nun yönettiği İstanbul Oda Orkestrası olmuştur. Bu topluluk şehirle yetinmemiş, Lüleburgaz gibi yakın ilçelere de giderek müziği sevdirme ve tanıtma yolunda çabalar göstermiştir. Bu arada Eskişehir Oda Orkestrası kurularak çalışmalarına başlamış, Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası üyeleriyle pekleştirilmiş konserler vermiştir.

Ankara oda müziği hareketleri yönünden önem kazanmıştır. Başşehirde kurulan yeni bir topluluk, "Yücelen Kuarteti" Hindemith, Haydn ve Brahms'ın eserlerinden seçilmiş bir programla ilk konserini vermiştir. Bu kuartetin kuruluşu şöyledir: Ulvi Yücelen, Ayhan Erman (keman), İmer Saraçoğlu (viyola), Engin Sansa (viyolonsel). Bu arada tanınmış bir oda müziği topluluğu olan "Kehr Triosu" gene başşehrimize gelerek Bach, Mozart, Reger, Haydn ve Beethoven'in eserlerinden düzenlenmiş bir konser vermiş, ayrıca Margand Yaylı Çalgılar Kuarteti Loucheur, Martinu ve Debussy'nin eserlerini sunmuştur. Nefesli ve yaylı çalgılardan kurulu "Ankara Ses-Tel Birliği" ise Mozart ve Saygun'un bazı eserlerini dinletmiştir. Büyent Arel'in kurup yönettiği Madrigal Korosu verdiği tek konserde koro edebiyatının ilginç örneklerini yorumlamıştır.

Ankara Devlet Operası ve İstanbul Şehir Operası, yurdumuzun bu iki opera kurumu çalışmalarına devam etmişlerdir. Bu arada metnini Dr. Orhan Asena'nın yazıp Nevit Kodallı'nın müziklendirdiği "Gılgameş" adlı opera 27 Ocak günü ilk defa Devlet Operası sahnesinde bestecisinin yönetiminde sahneye konmuş, Cüneyt Gökçer'in rejisi ve özellikle bas Ayhan Baran'ın başarılı oyunu eserin iyi kabul görmesine yardımcı olmuştur. "Gılgameş" günün insanını biraz güç etkileyen konusuna rağmen Kodallı'nın kendine özgü şarkı üslûbu ve orkestralama tekniğiyle ilgi toplamış, Türk operası repertuarına katılmıştır. Ankara Devlet Operasının önemli gösterilerinden biri de "Aida" olmuştur. İtalyan müzikçi Nino Verchi'nin yönetiminde oynanan eserde soprano Sevda Aydan olağanüstü

Mehmet Alan

bir başarı sağlamış, tenor Nikola Nikolof kararlı oyunu, temiz sesiyle alkışlanmıştır.

1965 de İstanbul Şehir Operası Smetana'nın "Satılmış Nişanlı" operasını ele almış, genellikle başarılı bir ortam hazırlanabilmiştir. Pino Trost'un yönettiği eserde Şehir Operası kadrosundan tenor Amadeo Zambon ve bas Mustafa İktu ilgi toplamışlardır. "Satılmış Nişanlı"yı Lehar'ın "Şen Dul" opereti izlemiş, gene Şehir Operası kadrosundan Azra Gün, Güher Güney, Mete Uğur, Mustafa İktu, Attilâ Manizade ve Şehir Tiyatrosundan Reşit Gürzap'ın katıldığı temsiller aylarca sürerek seyircilere tatlı, neş'eli saatler sağlamıştır. İstanbul Şehir Operası yaz temsillerinde iki eseri Açıkhava Tiyatrosu sahnesine getirmiştir; Verdi'nin "Aida" operası, Lehar'ın "Şen Dul" opereti. Aida temsillerine mezzosoprano Bianca Berini, soprano Angela Vercelli, tenor Nikola Nikolof ve bariton Orhan Günek misafir sanatçı olarak katılmışlardır.

Aynı kurum 1965-1966 mevsimine Çaykovski'nin "Yevgeni Onyegin" adlı operasıyla girmiştir. Temsilde Devlet Operası sanatçılarından bazıları görev almışlardır. Bu arada soprano Nevin Pere'yi, tenor Doğan Onat'ı, bariton Özcan Sevgen'i sayabiliriz. Ayrıca ilk temsillerde İtalyadan çağrılan ve İstanbul'un yabancısı olmayan bariton Licinio Montefusco da Yevgeni partisini oynamıştır. Trost'un yönetiminde başlayan "Yevgeni Onyegin" daha sonra Sovyet müzikçisi Niyazi'nin güdümüne bırakılmış, bütün bunlara rağmen beklenen ilgi sağlanamamıştır. Bu başarısızlıkta mevsim başında Şehir Operası rejisör ve müdürü Aydın Gün'ün İstanbul'dan ayrılarak Ankara'da genel müdürlük yardımcılığı görevine başlamasının büyük etkisi olduğu kesindir. Şehir Operası temsillerine "Madame Butterfly"la devam etmiş, Donizetti'nin "Don Pasquale" adlı operasının hazırlıkları başlamıştır. İstanbul Şehir Operası Aydın Gün gibi bir idealist sanat adamının denetiminden kısmen de olsa çıktıktan sonra eski kalitesini muhafaza edecek midir? Mevsim başındaki belirtiler bu soruya müspet cevap verenlerin sayısını gün geçtikçe azaltmaktadır.

1965'in müzik alanında en önemli olaylarından biri de Devlet Operası ve Devlet Tiyatrosu Bale bölümünün İstanbul'da verdiği temsiller olmuştur. Devlet Operası bu gezide Nevit Kodallı"nın "Gılgameş" adlı eserini seyretmek fırsatını vermiş, bu arada özellikle Bale Bölümünün temsilleri bu alan-

daki durumumuz çevresinde fikir edinilmesini sağlamıştır. Bölüm dört eser sunmuştur: Adam, "Giselle", Tüzün, "Çeşme Başı", Arnold, "Yalnız" ve Biss, "Satranç". Ninette de Valois, Jean Corallı, Jules Perrot ve Kenneth MacMillan'ın koreografilerini düzenlediği dört eserden herbiri şaşırtıcı bir başarının örneği olmuş, bale sanatının yurdumuzda ancak bu alanda çok ileri ülkelerle kıyaslanabilecek bir düzeye yükseldiği anlaşılmıştır. Temsillerde orkestrayı Sabahattin Kalender ve Ferit Tüzün yönetmişlerdir.

Geçen yıl pek çok sanatçımız birer sanat elçisi gibi Batı ülkelerinde dolaşmış, tümü de başarılarla dönmüşlerdir. Önce değerli viyolonselistimiz Ayla Erduran Mart ayında bir Balkan turnesi yapmış, aynı ay piyanist Gülây Uğurata türlü Alman şehirlerinde başarılı konser ve resitaller vermiştir. Yurt dışındaki olayların en önemlilerinden biri 6 Mayıs günü geçmiş, piyanist İdil Biret, Gennadi Rozhdestvensky yönetimindeki Londra Senfoni Orkestrası eşliğinde Prokofiyef'in "ÜÇÜNCÜ" konçertosunu çalmıştır. Büyük yankılar yapan bu konserden sonra sanatçımız gene aynı salonda, Royal Festival Hall'de bir resital vermiş, uzun uzun alkışlanmıştır. Mayıs'ın sonunda piyanist Ayşegül Sarıca Londra'da pek çok virtüozun sanat dünyasına ilk adımı attığı bir salonda, Wigmore Hall'de ilk resitalini vermiş, büyük ilgi toplamıştır. Haziran ayında Verda Ün, Kanada Uluslararası Piyano Yarışmasına katılarak ikincilik almıştır. Bir diğer önemli olay da Ağustos ayında viyolonist Ayla Erduran'ın Royal Albert Hall'de düzenlenen "Promenade Konserleri"ne katılışıdır. Sanatçımız sekizbin kişilik bu ünlü salonda Brahms'ın "re majör" konçertosunu Londra Senfoni Orkestrası eşliğinde çalmış, uzun uzun alkışlanmış, çok müspet yargılar toplamıştır. Bu arada BBC Radyosunda bir resital veren Ayla Erduran halen İsviçre'de bulunmakta, konser turnelerine hazırlanmaktadır. Opera sanatçılarımızdan soprano Ferhan Onat Ekim ayında bir Rusya turnesi yapmış, gene aynı ay soprano Suna Korad Macaristan ve Finlandiya'ya çağrılmış, büyük başarı sağlamıştır. Sanatçı yakında Milano-Scala Operasının temsillerine katılacaktır. Viyolonist Suna Kan Kasım ayında bir Balkan turnesi yapmıştır. Yılın en önemli yurtdışı konseri Viyana'da düzenlenmiş, üç Türk bestecisi Ulvi Cemal Erkin, Necip Kâzım Akses ve Cemal Reşit Rey bu önemli müzik merkezinde kendi

eserlerini yönetmişlerdir. Bu konserde Cemal Reşit Rey'in "Üsküdar Varyasyonları" adlı yeni piyano ve orkestra eseri ilk defa çalınmış, esere solist olarak İdil Biret katılmıştır.

İki yıldır Londra'da öğrenimini yapan viyolist Ruşen Güneş yurdumuza dönerek Riyaseticumhur Senfoni Orkestrasındaki ödevine başlamış, fakat yurtdışına yayılan kabiliyeti bu defa Amerika'ya çağrılmasına yol açmıştır. Primrose ve Readle gibi ünlü viyolistlerin büyük takdir ve hayranlık duyduğu genç sanatçının kısa sürede geniş ün yapacağına kesinlikle inanılmaktadır.

Müzik alanında basılı yayınlar pek geniş olmamıştır. Bu arada Faruk Güvenç'in başarıyla yürüttüğü "Opus" dergisi kapanmış, buna karşılık Gültekin Oransayın "Küğ" dergisi çıkmaya başlamış, müzik çevrelerinde ilgiyle karşılanmıştır. "Küğ Yayınları"nın sahibi olan Gültekin Oransay 1965 yılı içinde "Batı Tekniğiyle Yazan Altmış Türk Bağdarı" adlı kitabı yayınlayarak değerli hizmetlerine bir yenisini katmıştır. İstanbul'da yayınlanmakta olan "Orkestra" dergisi düzenli olarak çıkmakta, bir alandaki eksikliğimizi gidermeye çalışmaktadır.

Yurdumuzda özellikle 45 dönüşlü plâk endüstrisinin hızla gelişmesine rağmen yayınlarda sanat müziği'ne yer verilmeyişi üzüntü yaratmakta devam etmiştir. Buna karşılık Rusyada yayınlanan iki, Amerikada yayınlanan bir plâk müzikseverlerimiz için teselli kaynağı olmuştur. Rusyada yayınlanan plâklarda Ahmet Adnan Saygun'un "ÜÇÜNCÜ" senfonisi ve piyano konçertosu, Ulvi Cemal Erkin'in "İKİNCİ" senfonisiyle keman konçertosu yer almıştır. Amerikada yayınlanan bir plâkda ise New York'da öğrenimine devam eden İlhan K. Mimaroğlu'nun elektronik düzenlemelerinden bir örnek vardır. Yurdumuzda plâk verimi ticarî amaca yönelmiş özel firmalar elindedir, böyle kaldıkça da gerek icracılarımız, gerekse bestecilerimiz için bu alandaki imkânlar kapalı kalmaya mahkûmdur. Bu durum devlet elinde bir plâk endüstrisi kurulması zorunluluğunu kesinlikle ortaya koymaktadır.

1965 yılında müzikle ilgili bir dernek kurulmuştur: "Türkiye Tiyatro ve Müzik Eleştirmenleri Derneği". Derneğin merkezi İstanbul'dadır. İstanbul Filarmoni Derneği'nin tekrar kurulması yolundaki çalışmalar sonuçlanmamıştır. Bazı hayır

derneklerinin gelir sağlamak amacıyla konserler düzenlemeleri memnunlukla karşılanmaktadır.

Yurdumuzda Batı anlamında bir konser kurumunun kurularak faaliyete geçmesi müzik hayatımız yönünden son derece verimli sonuçlar doğurmuş, bir kolu Londra'da bulunan "Arkon" Konser Ajansı geçen yıl dinlenen sanatçıların çoğunu yurdumuza getirtebilmiştir. Kurum bu yıl da aynı verimli çabalarına devam edecektir.

Müzik hayatımızla ilgili olması gereken radyolarımızın bu alandaki durumunda önemli bir değişiklik olmamıştır. 1 Ocak 1965 gününden bu yana yayınların sorumluluğunu almış bulunan TRT Kurumu yönetim alanındaki bozukluk, uzman yokluğu gibi nedenlerle bekleneni verememiş, malî imkânların genişlemesine rağmen gerekli kaynaklardan yararlanılamamış, olumlu bir verime ulaşılamamıştır. Belirli bir yayın felsefe ve prensibinden yoksun olan kurum hangi yönde ne biçimde yürünüleceğini de bir türlü kestirememiş, yayın orantıları eskiden devralındığı gibi bırakılmış, bir ara uzun uzun ilân edilen "beste yarışması" gibi hevesler de bir sonuç vermemiştir. Kurum özellikle icracılarımızla düzenli bir bağlantı ve işbirliği yapamamış, yurtdışındaki olayları izleyip yansıtamamıştır. Sanat müziği alanında verimli olmaları gereken "İkinci Program"ları genellikle kalitesiz "popüler şarkı" plâkları kapsamış, açıklamalı programlar düşünülmemiş, batı sanat müziği eğitimi alanında ciddî hiçbir adım atılmamıştır. Bu durum TRT Kurumu yönetim ve denetiminde bulunan radyolarımızın yeni bir düzene girişlerinden kısa süre sonra tümüyle düzeltilmeye muhtaç bir ortamda bulunduğunu göstermektedir.

Bir yılı daha geçmişe katmış bulunuyoruz. Bu bir yıl içinde gelip geçen önemli müzik hareketlerine göz atmamız sanırım yazının başındaki yargıma hak verdirecek niteliktedir. Ve meydana çıkmış olan tabloya yalnız bu açıdan göz atmak bile Türkiyenin içinde bulunduğu oluşumun hızı çevresinde bir fikir vermeye yetecektir kanısındayım. İleriye yönelen böyle bir oluşumun karşısına çıkmaya, engellemeye çalışan akımların gün geçtikçe güçten düştüğünü, adım adım gerilediğini görmekteyiz. Her gün biraz daha uyanan kitleler iyiyi, güzeli seçebilmekte, sevmektedir. 1966 yılında müzikçileri-

mize başarılar dilerken geçen bir yılın "müzik bilançosunu" gelin Büyük Atatürk'ün bir sözüyle tamamlayalım: *"Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir."*

Mathias May

1965 DE PLÂSTİK SANATLAR

Her yıl gibi bu yıl da sanat çalışmaları incelemelerimizin bu bölümünü arkadaşımız Nurullah Berk yazacaktı. Ancak kendisi Türk sanat sergisini Paris'e götürdükten sonra, beklediğimiz gibi kasım ortalarında yurda döneceğine aynı sergiyi Finlandiya ve Sovyet Rusya'ya götürdüğü için, aralık başında yazıları dizilmeye verdiğimiz sırada da dönmemiş bulunuyordu. Bir iki gün içinde aynı görevin hazırlıksız bir başka arkadaşca yerine getirilmesi imkânsız olduğundan, eleştirme yerine sadece plâstik sanatlardaki bir yıllık hareketlerin bir kronolojisini sayfalarımıza almakla yetinmek zorunda kaldık. Okurlarımızdan özür dileriz.

SERGİLER KRONOLOJİSİ

1 Ocak — Müzeyyen Nalbantoğlu'nun Eski Türk İşlemeleri sergisi, Nesteren Tancer'in resim sergisi, Kubilây Günay'ın resim ve şiir sergisi, Bige Çetin'in resim sergisi İstanbul Şehir Galerisinde ve Duran Karaca'nın Kartpostal sergisi Ankara Sergi Kitabevinde açıldı.

4 Ocak — Cevdet Altuğ'un ve Ali Bütün'ün resim sergileri İstanbul Türk-Alman Kültür Merkezinde açıldı.

5 Ocak — Nil Gerede ile Oktay Günday'ın resim sergileri Robert Kolej Social Hall'de açıldı.

7 Ocak — I. Uluslararası Çocuk Resimleri Sergisi Yapı ve Kredi Bankası Galerisinde açıldı.

13 Ocak — Şeref Akdik retrospektiv sergisi Güzel Sanatlar Akademisinde açıldı.

14 Ocak — Ersin R. Alok ile Süleyman Velioğlu'nun resim sergileri Fenerbahçe Yelken Kulübünde açıldı.

16 Ocak — Güner Altan'ın modernize edilmiş Türk motifleri sergisi ile Naime Saltan'ın resim sergisi İstanbul Şehir

Galerisinde ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun resim sergisi Ankara Güzel Sanatlar Akademisinde,

19 Ocak — Karl Schlaminger resim sergisi İstanbul Türk-Alman Kültür Merkezinde,

28 Ocak — II. Uluslararası çocuk resimleri sergisi Yapı ve Kredi Bankası galerisinde açıldı.

Yine bu ay içinde Tahran'ın Gülistan Sarayında Kur'an, elyazması ve minyatürlerden derlenmiş bir "Eski Türk Yazı ve Minyatürleri sergisi" açılmıştır.

1 Şubat — F. Kadrünnisa'nın dekoratif ağaç işleri, Meray Ülgen'in karikatür, Semih Kartal, Şönmez Kantman'ın resim sergileri İstanbul Şehir Galerisinde, Jüllde Atılmaz'ın resim sergisi Fenerbahçe Yelken Kulübünde.

8 Şubat — Ömer Uluç'un resim sergisi İstanbul Türk-Alman Kültür Merkezinde.

15 Şubat — Turgut Atalay'ın resim sergisi İstanbul Şehir Galerisinde.

18 Şubat — Eski Türk kumaşlarından örnekler sergisi Yapı ve Kredi Bankası Galerisinde.

22 Şubat — Şükriye Dikmen'in resim, Sabiha Erengönül'ün grafik sergileri İstanbul Türk-Alman Kültür Merkezinde.

1 Mart — Salih Acar ve Türkiye İşçi Partisi'nin (Martha Tözge, Abidin Dino, Balaban, İhsan İncesulu, Avni Mehmetoğlu) resim sergileri İstanbul Şehir Galerisinde.

3 Mart — "Güzel Sanatlar Akademisi sanat ödülleri sergisi" Güzel Sanatlar Akademisinde.

6 Mart — Özer Kabaş'ın resim, Mustafa Asher'in gravür sergileri Türk-Alman Kültür Merkezinde.

16 Mart — Ersin R. Alok ve Pindaros'un resim, Erdoğan Bozok'un karikatür sergileri İstanbul Şehir Galerisinde.

18 Mart — Rupert Stöckl'ün resim sergisi Türk-Alman Kültür Merkezinde, "Tablolarla Çanakkale şehitleri" adlı resim sergisi Ankara Orduevinde.

20 Mart — Kurt Abaç'ın desen sergisi Ankara Çil Kuruş lokalinde.

1 Nisan — Sami Niyazi Resnelioğlu, Martha Tözge ve Mahmut Tözge, Nihat Darcan'ın resim sergileri İstanbul Şehir Galerisinde.

3 Nisan — Anadolu kilimlerinden örnekler Yapı ve Kredi Bankası galerisinde sergilendi.

5 Nisan — Erdoğan Munis'in resim sergisi Ankara Fransız Araştırmalar Enstitüsünde, "Türk çini ve keramikleri" sergisi Türk-Alman Kültür Merkezinde, "18. ve 19. asır İngiliz spor litografileri" sergisi Güzel Sanatlar Akademisinde.

6 Nisan — Türkiye Çağdaş Ressamlar Cemiyeti yıllık sergisi Güzel Sanatlar Akademisinde.

19 Nisan — Balaban'ın resim sergisi Ankara Sanatseverler Derneğinde, Müfide Çalık'ın seramik sergisi İstanbul Şehir Galerisinde.

20 Nisan — Rudolf Belling'in heykel sergisi İstanbul Teknik Üniversitede.

21 Nisan — Mediha Akarsu'nun seramik sergisi İstanbul Olgunlaşma Enstitüsünde, İsmail Hakkı Oygar'ın seramik sergisi Güzel Sanatlar Akademisinde.

29 Nisan — Füreyya'nın seramik sergisi kendi atölyesinde.

8 Mayıs — Özdemir Altan'ın resim sergisi Türk-Alman Kültür Merkezinde.

15 Mayıs — Bedri Baykam resimlerini Belçika'da sergiledi.

21 Mayıs — İhsan Karaburçak resimlerini Londra'da sergiledi ve "Eski Türk motifleriyle yeni kumaş desenleri" sergisi Yapı ve Kredi Bankası Galerisinde.

26 Mayıs — "Ahmet Andiçer sanat ödülleri sergisi" Güzel Sanatlar Akademisinde.

31 Mayıs — Aliye Berger'in gravür, Meral Kılıç'ın emay sergileri Türk-Alman Kültür Merkezinde.

3 Haziran — "Ağız ve ayakla resim yapanlar"ın sergisi İstanbul Şehir Galerisinde.

5 Haziran — "19. ve 20. yüzyıllarda Macar resmi" adlı sergi Güzel Sanatlar Akademisinde.

11 Ağustos — T.M.T.F. tarafından düzenlenen "Uluslararası plâstik sanatlar" adlı sergi 10. uluslararası kültür şenliği dolayısıyla gezici olarak gösterildi.

15 Eylül — Ali Savaşer resim sergisi Beşiktaş Halkevinde.

27 Eylül — Cihat Burak gravür sergisi Türk-Alman Kültür Merkezinde.

1 Ekim — Balaban, Necdet Kalay, Sadi Güneş'in resim sergileri İstanbul Şehir Galerisinde.

6 Ekim — Hakkı Karayiğitoğlu retrospektiv heykel sergisini İstanbul Olgunlaşma Enstitüsünde açtı.

15 Ekim — Özcan Onur'un resim sergisi Güzel Sanatlar

Akademisinde, M. Nejat Devrim, Cuyibar Türkakar'ın resim sergileri Türk-Alman Kültür Merkezinde, Güzel Sanatlar Birliği yıllık sergisi Fransız Konsolosluğunda.

16 Ekim — Türk Ressamlar Cemiyeti yıllık sergisi İstanbul Şehir Galerisinde açıldı.

18 Ekim — Bedri Baykam'ın resim sergisi Roma, Il Bilico Galerisinde.

1 Kasım — Elif Naci'nin resim sergisi İstanbul Türk Ticaret Bankası Galerisinde, Mustafa Ayataç, Cahit Özegemen, Bettine Margalite'nin resim sergileri İstanbul Şehir Galerisinde.

3 Kasım — "Paris'te yaşayan Türk ressamları" adlı sergi Türk-Alman Kültür Merkezinde.

5 Kasım — Ömer Uluç'un resim sergisi Hollandada Lissabon Galerisinde.

8 Kasım — Erdoğan Munis'in resim sergisi Konya Belediye Sergisinde.

15 Kasım — Gönül Akerson'un dekoratif ağaç işleri, Hilmi Gökçe ve Kâzım Arısan'ın resim sergileri İstanbul Şehir Galerisinde.

20 Kasım — 'Çağdaş Alman sanatı sergisi" Güzel Sanatlar Akademisinde.

22 Kasım — Tektaş Ağaoğlu'nun resim, Gülten Açıkalın - Devres'in heykel sergileri Türk-Alman Kültür Merkezinde açıldı.

Bu ay içinde Prag'da çağdaş Türk gravür sergisi açılmış, bu sergiye başta Bedri Rahmi, Nurullah Berk, Sabri Berkel, Mustafa Asher, Aliye Berger olmak üzere 24 sanatçı katılmış ve sergi Finlandiya'da devam etmiştir.

Bu sergiyle ilgili olarak Nurullah Berk, Ercüment Kalmuk ve Belkıs Mutlu Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde konferanslar vermişlerdir.

1 Aralık — Salih Zeki Yazganlar, Gürkal Aylan'ın resim, Semih Balcıoğlu'nun seramik-karikatür sergileri İstanbul Şehir Galerisinde, Emerson Woelffer'in soyut resim sergisi Amerikan Haberler Merkezinde açıldı.

Yine bu ay içinde İhsan Karaburçak resimlerini Bonn'da sergiliyor.

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Necati Akın

TOPLU SORUŞTURMA SORULARI

I. Toplum

1) Mutlak özgürlük insan topluluklarında gerçekleşemiyecek bir ütopya olduğuna göre, toplumumuza uygun bir özgürlüğün nelerle sınırlı olması gerektiğini kısaca belirtir misiniz?

2) Ekonomik kalkınmamızın yalnız yatırımlar yolu ile gerçekleşebileceğine inanıyor musunuz? Yani eğitimin gelişmesini ekonomik kalkınmadan mı beklemeliyiz, yoksa ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi için geniş bir eğitim seferberliğini mi gerekli görürsünüz?

3) Bazı düşünürler son seçimlerin sonucu halkımızın kendi hak ve çıkarlarına karşı olduğunu ortaya koyduğu kanısındadırlar. Halkımızın oy'unu gerçekten bilinçle bu açıdan kullanmış olduğu ileri sürülebilir mi?

II. Sanat

1) Sanat öncülüğü ile halkın anlama ve sindirme gücü arasındaki dengeyi sağlama gereği dünya edebiyat çevrelerinde yine geniş ölçüde tartışılırken sizce bu açıdan bizde sanatçılara düşen görevler var mıdır?

2) Edebiyat ve öbür sanatlarda yeniye yönelişte gerçek bir gereksinme yanında sadece modaya uyma ve kopyacılık gayretlerinin de etkisi görüldüğü, böylece de gerçek ve sahte yeniler ortaya çıktığı ileri sürülüyor. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

3) Her deformasyonu yeninin şaşmaz koşulu sayan eleştirmenlerin bu görüşünü paylaşıyor musunuz? Paylaşmıyorsanız gerçek yeninin belirtici nitelikleri neler olabilir?

İsmet Çameoğlu

CEVAPLAR

AKBAL, Oktay

I TOPLUM

1. Anayasa özgürlüğümüzün sınırlarını çizmiş. Türkiye'de yaşayan 32 milyon insan bu özgürlükten eşit oranda yararlanabiliyor mu? Bu soru düşündürmeli bizi. Amaç, ulusca Anayasa'daki özgürlük sınırları içinde yaşamamızı sağlamak. Bu özgürlüğü kimseye kaptırmamak, 32 milyonla birlikte bölüşmek, eşit oranda yararlanmak...

2. Ekonomik kalkınma ve eğitimin gelişmesi... Bir toplumun uygarlıkça yücelmesi ikisine de bağlı. İkisine birden bağlı demek istiyorum. Eğitim görmüş yığınlar ekonomik kalkınmanın başarılı olmasını sağlar; ekonomik kalkınma da geniş yığınlara eğitim olanaklarını getirir. Bizim gibi "geri kalmış" ya da "geri bırakılmış" toplumlarda gerçekten yurtsever, gerçekten uluscu, gerçekten toplumcu bir yönetim, ekonomik kalkınma önce gelir, sonra eğitim, ya da önce eğitim, sonra ekonomik kalkınma diye düşünmeden ikisini de aynı hızla geliştirmek zorundadır. Bence önemli olan, ulus çoğunluğunun yararlarını gözönüne alarak çalışmak, böyle bir anlayışa sahip olmak...

3. Ulusumuzun yüzde sekseni karanlıkta olduğuna, ya da karanlıkta bırakıldığına, bırakılmak istenildiğine göre bunda şaşacak birşey yok: Ulusumuzun büyük çoğunluğu kendi yararını gündelik çıkarları elde etmekte görüyor. Bilinçsiz yığınlar, içgüdü ile yaşarlar. Bugün cebine para giriyor, karnı doyuyor, yetiyor o kadarı. Günü geçirmek, yarını umursamamaktır, bunun adı. Gerçek adı da bilinçsizlik. Emekçi seçmen, oyunu patron adayların listesine veriyor! Kendinden yana olanları küçümsüyor, oyunu esirgiyor onlardan. Evet, okuma-

sız yazmasız yüzde seksen, yüzde yetmiş, acı bir gerçek. Öyleyse halkımızın oyunu bilinçle kullandığını nasıl söyleyebiliriz? Şimdilik yurttaş oyunu kullanıyor, gündelik çıkarların, düşüncelerin itişiyle. Yarın, değişecek, bu defa oyunu bilinçle verecek. Çirkin politikacıların korkusu bu. Ellerindeki bütün olanakları, halkın bilinçle kavuşmaması için kullanacaklar, kullanıyorlar...

II. SANAT

1. Çok yalın bir söz, ama sık-sık yazmak, söylemek gerek: Sanatçının işi sanatını "iyi" yapmaktır. Bu "iyi yapmak" sözü bütün öbür işler için söylenir, sanat için de öyle. Şair, "iyi" şiir yazacak, romancı "iyi" roman, eleştirmeci "iyi" eleştirme. Sonra sanatın toplum için yararlı olması gelir bence... Önce "iyi" sanat, sonra "yararlı" sanat... Bizim toplumumuz "geri kalmış" bir toplum. "İyi" yapıtlar benimsenmiyor. Benimsenmeyecek de... Batı anlayışında yapıt veren bir sanatçı ancak üç-beş bin kişiyi ilgilendiriyor. İster toplumcu ister bireyci olsun, ilgilenen halk değil, yığınlar değil, üç-beş bin aydın... Ama sanatçı "iyi" sanat yapıtları, "yararlı" sanat yapıtları yaratırken, "geri kalmış" bir toplumun kişisi olduğunu unutmamalı. Sanatıyla -sanat değerini yitirmeden-, yurttaşlık görevleriyle, insanlığıyla daha iyi, daha üstün, daha doğru bir yaşam, bir düzen için savaşacak... Öyküsünü, romanını, şiirini yazıp görevimi bitirdim demiyecek...

2. Bugün Türkiye'de iki ayrı toplum yanyana. İki ayrı ulus gibiyiz. Çetin Altan "İstanbul Dükalığı" diyor ya, onun gibi. İstanbul'da, Ankara'da birkaç bin kişilik aydınlık çevreler, birkaç Anadolu kentinde yer yer yanıp sönen ışık noktaları. Geriye kalan, kapkaranlık... Gazete gitmiyor, radyonun sesi ulaşmıyor, öğretmen, okul yüzü görmüyor. "Sanat dükalığı" içinde şairler, ressamlar, öykücüler çağdaş akımlara öykünerek yapıtlar yaratıyorlar. İyisi de var, kötüsü de. Ama ayıran yok, seçen yok, alan yok, gerçekten anlayan yok. Şiir kitapları bin tane satılmıyor dergiler de öyle... Bir mutlunun mutlusu azınlık ki sormayın sayısını!. "Sanat Dükalığı"nda sahtesi de vardır, sahte olmıyanı da... Geleceğe, kişiliği güçlü olanlar, moda akımların etkisini kişiliğinin gücü ile yenebilenler, "kalıcı" yapıtları yaratanlar kalacak...

3. Her yeni, eskir. "Yeni" sözcüğünde bu anlam gizlidir.

H. Vasfi Uckan

Yeni bir elbise nasıl ergeç eskiyecekse, bütün önemi, bütün değeri yalnızca "yeni"liğinde bulunan bir sanat yapıtı da belirli bir süre sonra yerini başka bir "yeni"ye bırakacaktır. Her biçim değişikliği "yeni"nin şaşmaz bir sonucu sayılabilir. Ama her biçim değişikliği başarılı sanat yapıtları yaratmanın tek yolu değildir. Biçim değişiklikleri insanlığı tekdüze yaşamdan, tekdüze görüşten, düşünüşten, beğeniden kurtarır. Bir tokat gibi silkeler, kendine getirir kişiyi. O kadar... Şaşırtmak, korkutmak, ürkütmek, kızdırmak bir an sürer, geçicidir bu türlü duygulanmalar. Gerçek "yeni", eskimiyen "yenidir". Kalıcı olandır. Kalıcı olan hep yenidir. Dostoyevski yenidir, Raffaello yenidir, Baudelaire yenidir, Rodin yenidir, Çehov, Gide, Proust, Joyce, Kafka yenidir. Ölümlerinden yüzyıl, iki yüzyıl geçse de yenidirler, yeni kalacaklardır. Gerçek yeni, yalnızca sanatçının kişisel gücünden doğar. Gruplar halinde izlenen "yeni" bir akım, bir modadır. Faulkner'ın dediği gibi "Bir yazar hem bir grupun üyesi, hem de büyük bir sanatçı olamaz." Nedeni ortada? Sanatta "yeni"yi, kalıcı yeniyi yaratanlar "moda yenilik"lere uymayanlar, "tek başlarına" yeni bir kişilik, yeni bir beğeni, bir duyuş, bir görüş getirebilenlerdir. Onlar başka türlü yapamayacakları, başka türlü yaratamayacakları için yenilik getirirler. İlle de yenilik yapacağım diye değil...

ALSAN, Necip

I. TOPLUM

"Özgürlük, insandır" der Michelet. İşte, çağımızın oluşum yıllarında yapılmış bir tanımlama ki, özgürlüğün çağdaş anlamı var onda. Şöyle ki, insan bir gelişme olduğundan (bu gelişme olmasaydı, insan hayvandan ayrılmayacaktı), gelişmenin ilk eylemi, insanı insan eden eylem olmuştur. Özgürlük burada başlıyor: İnsan, kendi eylemiyle insan olmuştur. Oysa at, tavuk, yılan kendi eylemiyle öyle olmamıştır.

Çağımızın oluşum yıllarında yapılan incelemeler göstermiştir ki, taşları yontarak âlet yapan bir canlı, doğaya öbür canlılar gibi gelmenin sınırını aşmış; hayvanlığın üzerine çıkan varlığını, uygarlığının yapıtlarıyla sağlamıştır. Hayvan, doğal varlığının zorunlukları içinde yaşar; o özgür değildir. Lâkin bir canlı, hayvanlık zorunluğundan kendi eylemiyle

(âlet yaparak) çıkmış; kendi özünü (insanlığını) kendi ortaya çıkararak özgürlüğün ilk adımını atmıştır.

Gelişme ilk adımında durmadığından, insanlık olduğu yerde kalmamış; insanlığın anlamı da, uygarlık ilerlemesiyle, yeni ve hattâ artık bırakılamayacak, geri dönülemeyecek nitelikler kazanmıştır. İşte insanı insan olarak gelişmekten alıkoyan araçsızlık, yoksulluk, bilisizlik gibi engeller, özgürlüğün de engelleridir. Özgürlük, insan gelişmesinin engelleri kaldırılmadan gerçeklenemez. Tarih tanıktır ki, gelişmeleri engellere çarpan insanlar özgür değildir. Bunun için, insan gelişmesinden yana ilericiliği, ileri düşünceyi kısıtlayan, köstekleyen her türlü davranış, özgürlüğün ölümü olduğu halde; gericiliği yasaklayan, kaldıran her türlü eylem, her türlü yasa, kölelik değil, özgürlük getiricidir.

Özgürlüğün sınırını ikiye ayırmalı: İnsan gelişmesini durduran sınır, özgürlüğün önüne geçen, onu soysuzlaştıran, yokeden sınırdır. İnsan gelişmesini geriye dönmeye bırakmayan sınırlarsa, özgürlüğün koşulları, varlık sınırlarıdır.

Gelişme engelleri aşıldığı ölçüde özgürlük gerçekleşecektir; onun gerçekleşmemesi için neden kalmıyor ileri toplumda; ileri toplumun ileri insanlığında.

APAYDIN, Talip

I. TOPLUM

1. Türkiye'de birtakım özgürlükler var. Uygar ülkelerde görülmeyen cinsten, yalan söyleme özgürlüğü, bazı gerçekleri saklama özgürlüğü, halktan yana fikirleri sindirip etkisiz bırakma özgürlüğü, sömürme özgürlüğü, karanlıktaki yığınların din duygularını okşayarak rey toplama özgürlüğü... Bunlar alabildiğine var. Ama Anayasaya rağmen çalışmak, kazanmak, doymak, insan gibi yaşamak özgürlüğü yok. Okumak özgürlüğü yok. Konut edinme özgürlüğü yok. Halktan yana fikirleri savunma özgürlüğü yok. 27 Mayıstan sonra olacak gibi göründü. Şimdi yeniden bu özgürlükleri geri alma hazırlıkları başladı.

2. Ekonomik kalkınmayı iyi yetişmiş ve iyi bir çalışma düzenine sokulmuş insanlar yapar. Eğitimsiz insanın kalkındığı görülmüş şey değildir. Türkiye halkının başlıca sorun-

larından birisi, işe ve emeğe dayalı yaygın ve etkin bir eğitimden geçirilmektir. Toplumun tamamını kavrıyan, kuramsal olmaktan çok, deneysel, uygulamalı bir eğitim. Bunu kim, nasıl yapacak? Bugünkü tutum ve anlayışla hiç olanağı yok. Ama bir gün, çok yakında şartlar zorluyacak.

3. Son seçimler gericilerin ve çıkarcıların halka ilerici aydınlardan daha yakın olduğu gerçeğini bir daha ortaya koydu. İlerici dediğimiz aydınlar hep kendikendilerine gelin güvey olmakta, kendileri yazıp kendileri okumakta, halktan uzak oldukları için gerçekleri ve halkın yararına olan fikirleri halka götürememekte, meydanı din sömürücülerine, karanlık tüccarlarına bırakmaktadırlar. Bir süre daha böyle gideceğe benzer.

II. SANAT

1. Sanat öncülüğü ile halkın kültür ve zevk eğitimi geliştirilir. Yüceltilir. Fakat halkın bu düzeye gelmesi gereklidir. Okuyup yazmıyan, okuduğunu anlamıyan yığınlara sanat ne yapsın? Türkiye'de herşeyden önce sağlam bir ilköğretim gerçekleştirilmelidir. En babayiğit kitapların bile 5-6 bin satabilmesi gerçeği karşısında "sanatın öncülüğü" sözü havada kalır. Bütün değerler bir avuç insanın yararı içinde kalmakta, onun için fazla etkili olmamaktadır.

2. Sanat ve edebiyatta yenilik elbet gereklidir. Doğal seyri içinde köklü yenilikler sanata güç kazandırır. Anlatı yeteneğini ve etki çevresini genişletir. Ama gelip geçici, zorlama yenilikler ne sanata, ne sanatçıya fazla bir şey kazandırmaz.

3. Gerçek yenilik sanatçının kişiliği ile iyi bağdaşan, sanatçının anlatımına kolaylıklar sağlıyan bir tarz, bir yoldur. Bir dünya görüşü biçimidir. Okuyucuya, seyirciye, dinleyiciye önce yabancı gelebilir. Ama değerli ise ergeç kendini kabul ettirir. Bütün yenilikler önce yadırganmıştır. Her yadırganan şey de yenilik değildir. Nice sanat heveslileri kendi acemiliklerini, kekremsi yapıtlarını yenilik diye ortaya sürmek istemiştir. Zaman bunların hakkından gelmekte, hiç bir iz bırakmadan unutturmaktadır. Asıl yenilik güçlü olabilmektir.

ATAMAN, Yekta

I. TOPLUM

1. Toplumsal özgürlüğe bireysel özgürlüğün bilincine varmış kişilerle erişileceğine göre, toplumumuza uygun bir özgürlüğün sağlanabilmesi için bireylerin önce kendilerine, sonra başkalarına karşı olan sorumlulukları bilmeleri, hoşgörü sahibi olmaları, "nemegerekçilik"ten uzak bir davranışla, yasa ve törelere saygı göstermeleri gereklidir. "Özgürlük var!" ya da "Özgürsün ya!" diyerek kişileri inandırmaya çalışmadan önce, bireyler kendiliklerinden özgürlüğün bilincine varmalıdırlar. Toplumların kendilerine özge yönetimi kendilerinin seçmesinde olduğu gibi, toplumumuz da kendisine özge özgürlüğü yine kendisi getirecektir.

2. Yerinde ve güvenilir yatırımlar yoluyla ekonomimizde bir kıpırdanma olursa, yaşama standardımızda da bir gelişme başlayacak, böylelikle eğitimin gelişmesi sağlanacaktır. Yatırımlar sonucu açılacak iş alanları çalışanların (sözgelimi büyük çoğunluğun) kazanç ve harcama gücünü arttırınca, genç kuşakların eğitilmeleri de kolaylaşacaktır. Her şeyden önce, yeni yeni okullar, yeterli bir eğitim kadrosu, hesaplı (plânlı) yatırımların getireceği olanaklardır. Uzun süreye bağlı geniş bir eğitim seferberliğinin yanı sıra tarımsal ve ekonomik gelişmeye yardımcı olacak bilgileri verebilen kısa süreli konferanslar, seminerler, meslek kursları ile çeşitli yayınların da ekonomik kalkınmamıza yararlı olacağı unutulmamalıdır.

II. SANAT

1. "Sanat öncülüğü ile halkın anlama ve sindirme gücü arasındaki dengeyi sağlama gereği" bakımından bizde sanatçılara düşen görevin başlıcası, sanatçının kendisini halktan uzak tutmayarak yapıtını mutlu azınlık için değil de, büyük çoğunluk için verecekmişçesine hazırlama zorunluğudur. Dilde, biçimde, özde aykırılık ve aşırılıklar çeşitli ortamlarda bulunan halkın anlayış ve beğeni yetisini düzenleyeceği yerde karmakarışık edebilir. "Sanat için sanat" diyerek halkı hiçe sayıp sanatı zorlamaktansa, halkın anlam ve sindirme gücünü önceleri fazla zorlamadan yapıt vermek daha az sakıncalı

olacaktır. Ortam hazırlandıkça, sanatçı kendisini halkla birlikte daha zora, estetik bakımdan daha güzele, daha soyuta götürecektir.

2. Edebiyat ve öbür sanatlarda yeniye yönelişin ölçüsü, ya da kuralı nedir? Klâsik anlatı ve biçimlerde bir devrim mi? Bu ne zaman bir gereksinme oluyor? Yeniliğe yöneliş ne zaman bir akım niteliği kazanıyor?... Bu sorulara şuracıkta kesin yanıtlar verilecek olsa, yeniye yönelen bir sanatçının sanata neler getirmesi, ya da sanatı nereye götürmesi gerektiği daha iyi anlaşılırdı. Her sanatçı kendisine özge buluş, biçim ve deyişiyle yapıtını ortaya koymak ve yapıtının değişik bir nitelik taşımasını ister, ama gelgelelim gerçek değer yargısını kim verecek? Toplum mu, eleştirmenler mi, zaman mı? Bugün "öncü sanatçı" adını kazanan nice sanatçının yapıtları bir zamanlar ya anlaşılmayarak, ya da hor görülerek bir kıyıya itilmişti. Bir başka toplumun kişisi olup, sanat görüşü -kendi memleketinde- eskiyen bir yabancı sanatçının kopyacılığı memleketimizde niye yenilik olarak kabul ediliyor? Sanatta öykünmek küçümsenecek bir durum değilse de, alkışlanacak yanı da yoktur. Çıkış noktası olarak öykünme hoş görülürse de, daha sonraları sanatçı kendi kişiliğini yapıtında sindirmedikçe gerçek sanatçı olarak kabul edilemez.

3. Sanatta her deformasyon ancak sanatı ileriye götürdükçe, sanata yenilikler getirdikçe bir değer kazanır. Edebiyat türlerinden herhangi birinde bilinçli ya da rastgele yapılan bir yenilik -evrim sayılmadıkça- değersizdir, saçmadır. Tuhaflık olsun diye ortaya çıkarılan nice yapıtlar geçici bir ilgi uyandırmaktan öte etkili olamamışlardır. Eleştirmenlerin beğenisini kazanmış, eleştirmenlerce alkışlanmış, pohpohlanmış bazı "tuhaf" sanat yapıtları, sanat kurallarından geçtik, us kurallarına bile yakın değilse, o yapıt hiçbir zaman bir 'sanat yapıtı" niteliğini kazanamayacaktır. Sanatta gerçek yeni, eleştirmenlerin beğenisine aldırış edilmeksizin kendisini topluma ve sanat çevrelerine kabul ettirdiği ölçüde yenidir. Böyle gerçekten yeni bir yapıtın sanatlardan herhangi birini ,hattâ bir sanat türünü deformasyona uğratarak ortaya konulması o sanatı küçültmez, yüceltir.

ATOK, Oğuz Kâzım

I. TOPLUM

1. Devletin kendi varlığında, halkının kendi sosyal yapısında ve bireyinin kendi benliğinde özgürlüğü birbirini tamamlar. Önemli olanı önce devletin özgür olmasıdır. Bir devleti var eden kılışe faktörlerle bir devlet özgür olamaz. Devletin dünya özgürlük anlayışı içinde bir varlık olması gerekir. Devletimiz mâna alanında ve soyut bir görüşte kuşku yok bağımsız ve özgürdür. Fakat Düyunu umumiye çenberinde, ipoteği altında boğaza kadar borca batıran yeni sömürücülük sanatı karşısında durumu incelersek, somut alanda özgürlüğümüz düşündürücüdür. Devlet bakımından böyle olduğu gibi, halkın ve bireyin de somut özgürlüğünü savunamayız. Çünkü halk ve birey, Osmanlı kalıtı özgürlük türküsüyle özgür olamaz. Nitekim Anayasamız bu gerçeği çok iyi kavradığı için yalnız sözde, yazıda, gezide, tutum ve davranışta olan yalın özgürlük kavramını tutmamış, bu konuda halkın mutluluğunu, insan haysiyetine yakışır bir yaşamı temel görüş olarak ele almıştır. Bu bakımdan yürütme gücünün işleyişi ve bütün yasaların özü, bu ana görüşe göre dengelenmelidir. Eğitimsiz, işsiz, çaresiz kalmış bir insanın özgürlüğünden ne olacak? Ağaların, tefeci ve aracıların sömürme ağında, geçim kaygısını gittikçe çıkmaza sokan çoğunluktaki vatandaşın özgürlüğünü iddia etmek de, sanırız ki, düpedüz yüze karşı alaydan başka bir şey değildir.

2. Yatırım, ekonomik kalkınmanın önemli bir koludur. Yatırımın isabetli bir plân içinde, modern tarımcılık ve endüstrileşme konusunda iki alanda birden yapıldığı, özellikle endüstride doğal kaynakların işletilmesi üstünde yoğunlaştırıldığı ölçüde kalkınmaya büyük yararı dokunur. Yatırımın, üretimi genişletici ve geliştirici olması bir değerdir. Üretim ise sermaye, işçilik işidir. Sermayenin en verimli yatırım alanı insana yatırılanıdır. Kaliteli işçilik bilime ve teknolojiye dayanır. İnsan gücü, iş içinde iş için bir eğitim sisteminin mutlu sonucuyle verimlenir. Eğitimi bir tüketim aracı saymak kadar çapraşık bir düşünce olamaz. Bugünkü karma ve klâsik eğitim düzenimiz bu ereği pek uzaktan etkiler. Yarınlarımızı kavrayacak ve nüfus artımına göre köy çocuklarımızı da kap-

sıyacak ileri ve pratik yönü işlek bir eğitim sistemini bulmamız ve bu uğurda seferber olmamız gerekir. Bu eğitim sistemi okulda, iş başında olmak üzere iki alanda birbirini bütünliyecek nitelikte işlerse, ekonomik ve sosyal kalkınmamız gerçeklere doğru yol alır.

3. Halk, bugünkü sonuca, seçim sisteminin bunca engellerine karşın, hak ve çıkarına en yararlı bir yürütme gücünü bulacağı umuduyla, oyunu bilerek vermiştir. Halk, din ve komünistlik gibi karanlık ve sömürücü propagandaların etkisinden çok, on yıllık bir dönemin, dıştan akan görülmemiş milyarların yardım görüntüsüyle, kapalı odadaki mührü bilinçle basmıştır. O, devlet teşebbüsü, serbest teşebbüs, dış ticaret dengesi açığı, borçların korkunç bilânçosu, eğitim eşitsizliği gibi sorunların da böylesine bir bolluk içinde eriyeceği kanısındadır. Seçim sistemi değiştirilmedikçe, ya da düzeyli bir kültüre erişilmedikçe bu bilinç böyle işliyecektir.

II. SANAT

1. Edebiyat halkın gözüne girememiştir. Çünkü edebiyatımız, okulların edebiyat programlarındaki klâsik tutumun bunalımındadır. Eski Osmanlı edebiyatçılığından kendimizi bir türlü sıyıramadık. Oysa edebiyat, gerçekleri incelediği, değerlendirdiği ve derinlemesine duyurduğu ölçüde bir değerdir. Edebiyatımız, böyle bir düzeye eriştikten sonra ancak anlama ve sindirme gücü arasındaki dengeyi kurmaya atılabilir.

2. Her edebiyatçı ve sanatçı, kendi kişiliğini bulmadan önce, Doğunun ve Batının klâsik ve modern yapıtları üstüne eğilmesi, onların özde, biçimde, uyumda, seste, renkte ve hepsinden önemli olan anlam ve zevk derinliklerinde meydana getirdikleri örnekleri incelemesi gerektir. Fakat kendi yapıtını vermeden önce de, benliğini bu model özentisinden sıyırıp kendi niteliği, yüceliği ve kişiliği içinde, halkına yabancı gelmiyecek yeniliklere atılmasını becerebilmelidir.

3. Her deformasyonu yeninin şaşmaz koşulu saymayı iyi eleştirmenlerde görmeyiz. İyi eleştirmen, özün görülmemiş güzelliğiyle birlikte sarıcı bir biçime bürünmesine önem verir. Gerçeksel yeniye iki yoldan erişilir: birisi, yerli-yabancı olsun, bulunmuş öz, biçim ve yöntemleri aşılıyarak başka bir görünüşte olgunlaştırmak; doğanın ürünlerine yapıldığı gibi.

Öteki si, duyuda, görüşte, seste, yontu sanatında, çizgide, renkte, raksta şimdiye dek kimsenin bulamadığı bir tohumu yaratarak, oluşumunu sanat dünyasına sunmaktır; akım ve yenilik hamlelerinde olduğu gibi. Ne var ki, bu iki yol için de büyük nitelikli kafalar, soluklu istemler, becerikli eller ister.

BALABAN, Memduh

I. TOPLUM

1. Salt (mutlak) özgürlüğün toplumda, toplum kavramıyla çelişir bir nitelik taşıyacağı açıktır. Eflâtun salt özgürlüğün anarşiye, bunun da tiranlığa yol açacağını göstermişti. Proudhon ise salt özgürlüğün özel mülkiyetin ve hükûmetin kaldırılmasıyla gerçekleşebileceğini ileri sürmüş; yalnız sağcılardan değil, solculardan da gerekli karşılığı almıştı. Rus Bakounin'le Kropotkine'in ise özgürlük konusunda, özgürlüğü kurtaramayan yıkıcı nihilistler olduğunu biliyoruz.

Bu bakımdan bizim toplumumuzda da, ister sağdan gelsin, ister soldan gelsin; özgürlüğü isteyenlerin elbette bu özgürlüğe birtakım sınırlar tanıyacaklarını a priori olarak kabul edebiliriz. Bu sınırları bize verecek olan da ancak 27 Mayıs Devrimi'nin Anayasası olabilir. Anayasamızın "İkinci Kısım"ında "Temel Haklar ve Ödevler" olarak belirtilen sınırların, toplumumuza uygun bir özgürlüğün sınırlarını yeter açıklıkla gösterdiğine inanıyorum. Ve bir yazar olarak, Anayasamızın "Düşünce Hürriyeti"ne ve "Bilim ve Sanat Hürriyeti"ne ilişkin 20. ve 21. maddelerini özgürlük konusunda özellikle önemli buluyorum.

Ne var ki, yürürlükte olan birtakım yasalarımızın ya da birtakım yasa maddelerinin Anayasamızla çelişir durumda oldukları yetkili ve bağımsız hukukçularımızca söylenegelmiş, ama bu konu üzerinde ne yazık ki yeterince durulmamıştır. Anayasa hukukunu yakından ilgilendiren bu konudaki büyük umursamazlıktan kurtulmadıkça, toplumumuza uygun bir özgürlüğün sınırları da tartışma konusu olmaktan kurtulamayacaktır. Bunun ise toplumsal ve siyasal düzenimizin; düşünce, sanat ve kültür sorunlarımızın gerekli açıklığa kavuşamaması bakımından sakıncalarını görmekteyiz ve o açıklığa kavuşmadıkça da göreceğiz.

2. Ekonomik kalkınmamızla eğitim sorunumuzun, birinden diğerine öncelik vermeden, birlikte ele alınması gerektiğine öteden beri değinmekteyim yazılarımda. Okumanuş yüzde altmış köylü nüfusumuzun okuyabilmesi, fakir halkımızın ekonomik olanaklara kavuşması oranında gerçekleşebilecektir ancak. Bunun böyle olacağını, kırk iki yıllık Cumhuriyet denemesiyle yeterince kavramış olmamız gerekirdi. Öte yandan, köylere, kentlerde bulunan tiplere benzer okullar açmak soyut ve göstermelik bir çaba olmaktan ileri gidememektedir. Köy Enstitüleri modeline ergeç dönüleceğine inanıyorum.

3. Paradoksal gelecek ama, halkımızın son seçimlerde oyunu bir bakıma bilinçle, bir bakıma da bilinçsizce kullanmış olduğunu söyleyeceğim. Şu anlamda ki: Halkımız, kendi hak ve çıkarları bakımından, kendisinde güven uyandırabilecek bir "politika dili"ne eylemlerini bir türlü vardırmayı becerememiş politikacılara, bu içtensizliklerinden ötürü oy vermemesiyle, gerekli dersi vermekte çok bilinçli davranmıştır bence. Halkımızın kaypaklıktan, içtensizlikten hoşlanmadığını, verilen sözlerin tutulması gerektiğini; yoksa, sonunda aldatılacağını bilse ya da sezse bile, geleneksel ve duygusal tutumları içine sığınmak zorunda kalacağını, ileri görüşlü olduğunu savunan politikacılarımızın bugünlere dek kavramaları gerekirdi. Halkımızın oylarını bilinçsizce kullandığı da bir bakıma gerçekse, bunun sorumluluğunu ilerici, halkçı, devrimci, devletçi, laik görüşleri eylem alanına aktarmasını beceremeyerek halkımızda gerekli, sağlam ve sürekli bir güven duygusunu uyandıramamış olanlarda aramak gerekir. En azından 1945 de ileri sürülmesi gerekli olan şu "ortanın solu" sloganını seçimlere üç ay kala 1965 de ortaya atarak yirmi yıllık bir gecikme zaafını itiraf etmekle, bu zaafın bağışlanabilmesi için üç ay yeterli olmamışsa, bunda şaşılacak bir yön göremem ben.

II. SANAT

1. Sanat öncülüğü ile halkın anlama ve sindirme gücü arasında bir dengenin eş-süremli olarak (simultanément) kurulabileceğini sanmıyorum. Çünkü öncülüğün, kendi kavramı ve varlığı gereği, alışılmış ve benimsenmiş estetik ve toplumsal değerlerin dışında başka değerler (yeni bir özle, yeni deyiş, yeni anlatım ve yeni duyarlıklar) getirmek yolunda hal-

kın yadırgayacağı bir tutumda olacağı düşünülürse, alışılmışla alışılmamış arasında elbette bir dengeyi tez elden beklemek yerinde olmayacaktır.

2. Her eylemin gerçeğe dayananı olduğu gibi düzmecesi (sahtesi) de olabilir. Sanat eylemleri de bu gözlemin dışında kalmayabilirler. Ne var ki, sanatta gerçek bir öncülüğün tutunabilmesi demek de, bir bakıma (ulus ya da dünya) çevresinde ergeç bir moda yaratabilmesine, başka deyişle, bu öncülüğe katılanların bulunmasına da bağlıdır. Öylesi bir moda, yaratıcılığın gücüne tanıklık eden bir akım olabilir. Her sanatçı yenilikçi ve öncü olamayacağına, zaten gerekli de olmadığına göre (Öyle ya, yüz sanatçı varsa, yüz de yeni akım mı olacak?), öncüleri ve bunları izleyenleri aynı oluşum düzlemi üzerinde düşünmek doğal olmalıdır. Şu koşulla ki, yeni yaratılan estetik değerlerin varlığı; gerek öncülerin, gerekse onları izleyenlerin sanatlarında kabul edilebilir nitelikler taşısın. Ancak sanat konusunda iki ikinin daha dört edeceği gibi kesin yargılara varılamayacağı düşünülürse, "kabul edilebilir nitelikler taşısın" dileğinin de tartışma konusu olmaktan kurtulamayacağını; sanatta öncülük konusunda gerçek ve sağlam yargıların ancak süremle (zamanla) verilebileceğini söylerim.

Zaten sıkı ve derin bir çözümlemeden geçirilen her yeni akımın köklerini eskilere saldığını görebiliyoruz. Gerçek ve salt yenilik belki susmadır. Susma'nın ise, çok özel durumlar dışında, sanat ve estetik değeri olabilir mi?

3. Her yeni, yeniliği ölçüsünde elbette bir deformasyonu ortaya koyar. Ama her deformasyonun yenilik olduğunu da söyleyemeyiz. Gerçek yeninin belirtici niteliklerini de elbette reçete yazar gibi sıralayamayız. Çünkü önceden reçetesi verilebilecek bir yenilik, yenilik olmaktan çıkmış demektir. Örneğin, Kafka'nın belirgin niteliklerini sıralayabiliyorsak bugün, edebiyat tarihine geçmiş olan bir akımın niteliklerini sıralamış oluyoruz artık. Her yeni, doğduğu andan başlayarak oluşumunu eskitmeye başlamış demektir. Yeniliğin belirgin nitelikleri, ancak onun doğumuyla birlikte ortaya çıkmaya başlar. Doğumundan önce ısmarlama, standart ya da dogmatik bir düşünüşle gerçek bir yeninin belirgin niteliklerini sıralayamayız. Ayrıca, sanatta yeniliğin doğuşuyla düşünce, sanat ve kültür özgürlüğü arasındaki ilişkilerin de, ilginç bir inceleme konusunu oluşturabileceği kanısındayım. Burada.

Fransızların günümüzdeki ünlü eleştiricisi Roland Barthes'ın "öncülüğün sanatçı için, kesin bir tarihsel çelişmeyi çözme aracı olmaktan başka bir şey olmamış olduğu" yolundaki sözlerini anmakla yetineceğim.

BENEKAY, Yahya

I. TOPLUM

1. Toplum düzenlerindeki özgürlük faydalı özgürlüktür. Mutlak özgürlük insanın aklına gelen ve canı istediği her şeyi yapabilme özgürlüğü olduğuna göre, faydalı özgürlük toplumdaki bireylere zarar vermeden bunları yapabilmedir. Başkalarının zararı ise genel anlamı ile toplumun zararıdır. Birinin özgürlüğü, her devirde, her toplumda, daima, başkalarının özgürlüğünün başladığı yerde bitegelmiştir. Diğer taraftan her toplum, bireylerinin özgürlüğünü bulunduğu fikir ve düşünce düzeyinin koşullarına göre tanımlaya ve sınırlandıra gelmiştir. Bu düzen içinde dahi özgürlük anlayışı ve ihtiyacı, bulunduğu fikir, düşünce ve anlayış olgunluğuna göre, bireyden bireye değişir. Bir birey olarak ben doyma yani aç kalmama özgürlüğünü bütün özgürlüklerin temeli sayarım.

2. İnancım böyle olunca elbette ekonomik kalkınmayı öbür kalkınmalarımızın temeli sayarım. Fakat bulunduğumuz şu coğrafi düzene, hele dünya yuvarlağının üzerindeki yerimize baktıkça ne yalan söyliyeyim kötümserliğim artıyor. Bizim de bulunduğumuz enleme raslayan Avrupa ve Asya ülkelerinden hangisinde ekonomik kalkınma şu gıpta edilen diğer ülkeler düzeyinde? Yani, diyeceğim, bu iş biraz da yaradılış işi.

3. Hiç şüphesiz halk oylarını daima kendi hak ve çıkarlarını düşünerek kullanır. Son seçimlerde de böyle olmuştur.

II. SANAT

1. Bilmiyorum benim gibi düşünenler de var mı? Ben sanatta öncülük, yani bilinçli öncülük diye bir şeyin olacağına pek inanamıyorum. Sanat dallarında, biri -çoğu farkında olmayarak-, alışılagelmişlikten ayrı bir yola girer. Farkedilip de tutarsa o değişiklik bir yenilik olur. Daha da tutarsa o alışılmışlıkları aşan öncüleşir. Edebiyatta bütün iş okutabilmek-

tedir. Bunun da baş şartının dil işi olduğuna inanırım. İster öncülüğü ister gericiliği olsun halka anlatma ve sindirme gücü her şeyden önce bir ifade gücüdür.

2. Hiç bir şey düşünmüyorum. Her kuşak kendi sanat zevkini ve anlayışını kendi yaratır. İş kuşakların sanat anlayışı kalburlarının üstünde kalabilmede.

BENER, Erhan

I. TOPLUM

1. Önce hangi özgürlükten söz ediyoruz? İnsan Hakları Evrensel Bildirisindeki özgürlüklerden mi? Sanırım bunlara sınır çizmeğe kalkışmaz kimse. Ekonomik özgürlükler dediğimiz, mülk elinme, mülkünü dilediği gibi kullanma, iş tutma, dilediği gibi çalışma özgürlüklerine gelince, toplum halinde yaşamanın zorunlulukları bu özgürlüklere kendiliğinden gitgide genişliyen sınırlar çizmekte. (Kamulaştırma, toplu iş sözleşmeleri, grev ve lokavtlar gibi). Daha doğrusu özgürlüğün tanımı özünden yavaş yavaş değişmekte. Bunlar yanında, düşünme ve düşündüğünü söyleme özgürlüğünün sınırlandırılması değil, böyle bir sınırlandırma konusunun tartışılmasına bile karşıyım. Düşünce özgürlüğü işte bu noktada sınırlanmalıdır bence.

2. Ekonomik kalkınma büyük ölçüde insan bilgi ve gücüne dayanır. Ama geniş bir eğitim seferberliğini başarmak için de ekonomik kalkınmada belirli bir seviyeye erişmiş olmak gerektir. Bizim için yapılacak şey, önce bilgi ve iş gücümüzün bir envanterini yapıp kalkınmamızda verimli bir şekilde kullanabileceğimiz bir kadro tayin etmek, bu kadro ile ekonomik kalkınma savaşını yürütmektir. Unutmamalı ki, eğitim seferberliği, ekonomik kalkınma savaşından ayrı bir şey değil, o plânın içindedir.

3. Bir yandan Batı örneği ileri ve katıksız bir demokrasiyi savunmak, bir yandan da halkın, kendi hak ve çıkarlarına karşı, bilinçsiz olarak oy kullandığını ileri sürmek, çelişmeye düşmek olmaz mı?

II. SANAT

1. Sanatçı, kendi görevini ve sorumluluğunu kendisi be-

lirtir. Bu çizgi içinde onun yaptığını beğenip beğenmemek de toplumun hakkıdır. Ne sanatçı, "toplum beni anlamıyor" diye yakınmalı, ne de toplum, sanatçının ille kendisinin anlıyacağı eserler yaratmasını istemelidir. Bunun aksi, derece derece güdümlü bir sanatı savunmaktır.

2. Yeni'nin gerçeği ve sahtesi diye bir şey olamaz. Modaya uyma ve kopyacılıkla ortaya çıkarılan nesnelere sanat eseri diyemiyeceğimize göre, tartışma aslında gereksiz. Bu soru biraz da üçüncü soru ile ilgili.

3. Antikonformizm ile deformasyonu ayırt etmek gerekir. Yeni'nin asıl özelliği, antikonformist oluşudur. Bu karıştırmayı yapanlar, sanırım, yeni olmayı, gerçek sanat eseri yaratmak için yeter sayanlardır. Bu durumda, yeni, yâni, antikonformist olmanın en kolay yolu, deformasyona gitmektir. Oysa, sanat eseri yaratmak, biraz zor iştir.

BİNYAZAR, Adnan

I. TOPLUM

1. Toplumumuzu eğitim olanaklarından yararlandırmayı düşünmek, onun özgürlüğünü de sağlamak demektir. Özgürlük bu anlamda eşitlik kavramını da kapsar. Eğitimden yoksun, ekonomik düzeni olmayan toplumlar için özgürlük söz konusu değildir. Özgür yaşatmanın ilk koşulu, ekonomik kurumları çalışır hale getirmekle gerçekleştirilir. Özgürlük işleyen kurumlarda görülebilmelidir. En belirli özgürlük, toplumun bilinçli atılımlarına karşı durmamakla gerçekleştirilebilir. Özgürlük, özgür düşüncelerle sınırlandırılabilmelidir.

2. Ekonomik kalkınmamız için geniş bir eğitim seferberliği çok gereklidir. Eğitilmemiş bir toplum ne ekonomiden anlar, ne aile plânlamasından ne de doğum kontrolünden... Hattâ eğitim olmadan yatırımların yönü de bilinemez. Yatırımların daha yararlı sonuçlara götürülmesi de eğitimin etkenliğine gereksinme gösterir. Ekonomi kafa gücüne dayanan bir uyanıklık ister. Eğitimin bu uyandırıcı, aydınlatıcı yönlerini ele alırsak, ekonomik kalkınmamızda ne denli etken olduğunu da belirtmiş oluruz. Eğer yatırımlar gerçek hedeflerine yöneltilebilirse, ekonomik kalkınmamızın iyi bir başlangıcı olur. Bunun tersi, toplumu geri geri iter, ekonomik kalkınma ütopik bir kavram olmaktan kurtulmaz.

3. Toplu soruşturmanın ağırlık noktasını eğitim sorunu tutuyor. Her soruda eğitimin şaşmaz etkisini duyuyoruz. Bu soruyu da eğitimi ölçü alarak açıklayacağız. Eğitilmemiş toplumlar kendi hak ve çıkarlarının ne olduğunu bilmezler. Bütün atılımlarımızda, ulusça attığımız yanlış adımlarda eğitilememişliğimizin acı sonucu ile yüzyüze geliriz. Yerinde kararlar verebilmesi için toplumumuzu bir kalabalık (foule) olmaktan kurtarıp, bilinçli bir kütle (public) haline getirmeyi düşünmeliyiz. Ancak uygar toplumlarda bilince dayanan seçimlerden söz açılabilir. Türkiye'de seçimlerde daha çok bir rekabet duygusunun çarpıştığını görürüz. Bu rekabetin Türkiye'ye ekonomik bir hareket ve ümit getireceği sanılıyor. Seçmen her zaman bilinçsiz bir koşuya sokulmaktadır, Bu durum ne dereceye kadar halkımıza hak ve çıkar sağlar?

II. SANAT

1. Toplum tarafından anlaşılmak! Günümüzün düşün akımında toplum sanatçıyı anlamak gereksinmesi duyuyor. Sanatçı da anlaşılmak çabasına düşmelidir. Kalkınmaları için ileri atılımlarda bulunmaları zorunlu olan toplumun sanatçıları, halklarını aydın geleceklere ulaştırma sorumluluğunu da taşırlar. Yaşar Kemal iyi bir örnektir bu görüşümüze. Yapıtlarını okuyup da anlamayan yok. Sanatçı yeni düşünceler, duygular getirmiyorsa topluma, sanatçı değildir. Sanatçının ereği, yeni duyguları, yeni düşünceleri toplumun her katına götürmek olmalıdır.

2. Her çağda soylu sanatı beceremeyenler, güç istemeyen sapık ve sahte bir yol tutmayı sanat sanmışlardır. Bir dize (mısra) yi tersinden okuyarak şiir yazdığını sanan sanatçının yaptığına bile sanat diyen bilinçsizler vardır. Bu modaya uyanların arasından "gerçek yeniciler de çıkacaktır" düşüncesini de bir yana atmamakla birlikte, yeniye yönelişte gerçek bir gereksinme duyan sanatçıların kalıcılığa inanıyoruz. Bu koşuda sahte yeniciler, ancak soylu sanatçıların artıklarıyla günlerini geçirmektedirler.

3. Deformasyon, biçim' (form) i anlamsızlaştırmak demek değildir. Sanatçılarımızın çoğu deformasyondan yenilikler çıkarılacağı kanısındadırlar. Sanatçı, deformasyonla, bir duygunun, insanın; göremediğimiz, duyamadığımız bir yönünü bi-

ze getirebiliyorsa, biçimi bozmak, ancak o zaman yeni'nin güçlü bir öğesi olur. Van Gogh ve Picasso gibi biçimi deforme eden sanatçı çok azdır yeryüzünde. Ama onlar, bu bozuştan bir yenilik yaratabilmişlerdir; bozduklarından daha etkili bir biçim çıkarabilmişlerdir. Biçimi deforme ederek insanın benliğini çıkarmışlardır ortaya. Freud ve Sartre'ın yaptığı, Camus'nün işlediği de budur. Biçim bozan sanatçı tabiatı ve insanı derinliğine işleyebiliyorsa görevini yapmış olur. Biçimi darmadağın edip ondan bir biçim yaratamayan sanatçıysa, sanat adı altında kendi duygularının çıkmaza sapmış yaygarasını yapar. İyi yapıtların kötü kopyalarını yapmak hiçbir zaman sanat olmamıştır.

CUMALI, Necati

I. TOPLUM

1. Toplumumuza uygun bir özgürlüğün sınırları? Önce şu topluma uygun sözünü bir yana bırakalım. Çünkü özgürlüğün topluma uydurulmasına kalkışıldı mı artık özgürlükten söz etmek yersiz olur. Diktatörlerin özgürlükleri kısıtlarken başvurdukları en iri yalan kendi görüşlerine aykırı her eylemin, her düşüncenin topluma aykırı olduğunu öne sürmektir. Hele bizim gibi geri kalmış, sosyal hizmetlerin gelişmediği ülkelerde bu yalanın etkisi daha da korkunç olur. Çünkü kişilerin yetişme koşulları eşit değildir. Okuma yazması kıt, kafası, yaşayışı, ilkel bir üretim düzeni içinde şekillenmiş vatandaşın özgürlük anlayışı ne olabilir? Bizde haklar, özgürlükler tartışılırken topluma uygun, uygun değil sözlerini öne sürenler, bu hâlâ karasaban-gecekondu düzeni içinde yuvarlanan, bu ezilen, bu çağından habersiz halk çoğunluğunu olduğu gibi bırakmak isteyenlerdir. Gerici akım bu çoğunluğun suyuna göre gitmekle kolaylıkla maksadına da ulaşmaktadır.

Şu halde toplumumuza uygun özgürlük derken, özgürlüklerimizi bu bilinçsiz çoğunluğun anlayışına göre sınırlamamız değil, halkımızın çoğunluğunu bu bilinçsizlikten kurtaracak, koşullarının yardımı ile nasılsa yetişebilmiş öncü, uyanık bir azınlığın düşünme, yaratma, araştırma, halka ulaşma, örgütlenme alanlarında güvenliğini sağlayacak şekilde geniş tutmamız gerekir.

Mehmet Al

Yıllardır memleket gerçeklerinin aydınlığa çıkmasında büyük hizmetleri geçen Varlık'ın sorusundaki maksat olsa olsa bu olabilir kanısındayım. Bu kanıyla soruyu şöyle alıyorum: Özgürlüklerimiz nelerle sınırlı olmalıdır?

İşte kısaca karşılığım: Denizi bir kıyısından görmiyen insan karşı kıyısında ne var diye meraklanmaz. Bir kıyısından denizi görüp te karşı kıyısında ne var diye meraklananların ise, bu meraklarını giderebilmek için, karşı kıyıya geçebilmelerini gerçekleştirebilecekleri araçlara kavuşması gerekir. Tıpkı bu benzetmede olduğu gibi, önce toplumumuzun her üyesini, ilk hamlede kıyıya kadar ulaştırmak, yani benliğini, yaşamasının nedenlerini kavrayabilmesinde gerekli ilk olanaklara, daha açık bir deyimle, bu olanakları sağlayan bir eğitim çizgisine ulaştırmak gerekir. Fakat bu da yetmez, bu çizgiye ulaşanların elde ettikleri olanakları değerlendirebilecekleri zamana kavuşturulması zorunluğu ortaya çıkar. Demek oluyor ki halk, önce düşünebilmek için, düşünebileceği ilk bilgilere, sonra da bu iş için gerekli zamana kavuşturulmalıdır. Bunun da yolu, öğretim çağında çocuğun çalışmak zorunluğundan kurtarılması, erginlerin ise haftada 40 saat çalışmakla yaşayışını sürdürebilmesidir. Böyle olmalıdır ki, eğitim çağında çocuk bilgice zenginleşsin, bir iş tuttuktan sonra da kendini yetiştirmeye, çevresini anlamaya zaman bulabilsin. Bu durum ancak halkımızın ekonomik bağımsızlığa kavuşması, sömürülmekten kurtulması ile gerçekleşebilir.

Öte yandan bütün geri kalmış ülkelerde olduğu gibi, bizde de nasılsa yetişebilmiş bir öncü azınlık vardır. Bu azınlık, yapıcı, yaratıcı, (hattâ yıkıcı), toplumumuzun geleceğini hazırlayıcı bir güç taşır. Yüz yıldır gerçekleştirdiğimiz devrimleri bu azınlığın savaşına borçluyuz. Mutlu azınlık sözünden anlaşılması gereken doğru anlam budur. Bazı dar görüşlü toplumcuların kullandığı anlamda, sömürücü bir azınlığı mutlu olarak görmek, mutluluk sözüne aykırı bir anlam vermek, mutluluğu uğramadığı bir yerde aramak olur. Bu azınlığın özgürlüğü kısıtlandığı ölçüde, bir toplumun devrimci gücü baskı altına girer. Bunun içindir ki bu konuda hiç bir pazarlığa yanaşılmamalıdır. Özgürlüğün tek ölçüsü zora başvurmanın akla getirilmemesi, ahlâk dışı sayılmasıdır. Ne yoldan, ne türlü olursa olsun, ister kanunla yasaklanarak, ister kaba kuvvetle, zora başvurulduğu yerde özgürlük özgürlük olmaktan çıkar.

Bu güzel, bu insanı insan eden kavram artık kendisinden beklenilen yararı sağlayamaz olur. Bunun içindir ki bir toplumda, yetişkinlerin, yani yukarda andığımız mutlu azınlığın, hattâ bu azınlık içinde tek tek kişilerin, düşünme, yaratma, örgütlenme, düşüncelerini yayma yolundaki eylemleri, bu eylemler zora varmadıkça mutlak özgür olmalıdır. Unutmamalıdır ki, bütün doğrular, gerçekler, başlangıçta tek kişinin kafasında doğar. Bugün için bize en doğal gelen doğrularda bile bu böyle olmuştur. Örneğin bir kişi çıkmış dünya dönüyor demiştir. Demiştir ama odun yığınları üstünde yakılmak bahasına!

2. Kalkınmanın bir bütün olarak ele alınması gerekir. Kalkınmada ekonomik yatırımlara ya da eğitime öncelik tanımak yanlış, ayrıca da olumsuz bir tutum olur. Eğitim kalkınmasının gerçekleşebilmesi ekonomik kalkınma ile doğru orantılıdır. Vatandaşın, çocuğunu okutabilmesi, kendi okuyabilmesi için, kitaba, öğretim araçlarına kazancından pay ayırabilecek, çocuğunun çalışmasından yardım beklemiyecek duruma erişmesi gerekir, Öte yandan eğitim seferberliği de sonuç olarak yetişen, eğitilen kimselere teknik alanda olsun, kültürel alanda olsun iş alanlarının sağlanmasını gerektirir.

3. Kişinin nasıl bir rüşt çağı varsa, toplumların da böyle bir rüşt çağı olduğunu kabul etmeli. Rüşt çağı, kişinin eylemlerinin vereceği sonucu önceden bilerek, sorumluluğunu yüklenerek karar verme çağıdır. Geri bir sanayi, yarı feodal bir toprak düzeni, bugünkü eğitim düzeyi ile toplumumuzun rüşt çağına vardığı söylenilemez. Şu halde hangi bilinç? Haklarını çıkarlarını bilen esasen haklarına, çıkarlarına aykırı davranmaz.

ÇAĞLAR, Behçet Kemal

I. TOPLUM

1. Rejimlerin tarifine ve mukayesesine dayanacak bu soruya bir-iki satırla karşılık vermek bana pek mümkün görünmüyor. "Sukarno tahditlerine aslâ; Degol tahditlerine evet!" demekle yetineyim.

2. Eğitim seferberliği nekadar önceden başlarsa sonuç-

tan okadar emin olabiliriz. Bir yandan da plânlı ekonomik çabalar yürütülür. İlle ilk önce biri diye direnmek yersizdir bence.

3. Ulusumuzun, nasıl, ne yolda, ne gibi tedbirlerle kalkınacağını, az gelişmişlikten kurtulmamız için nasıl, ne derece sanayileşmemiz gerektiğini bilmeden, dinsizlik - komünistlik gibi iftiraların etkisinde kalarak verilen oylar hiçbir ölçü ile bilinçli sayılamaz.

II. SANAT

1. Sanatçılar eski bir deyimle gayr-ı müsellah, yeni bir deyimle çağdışı sayılamazlar. Cemiyetin içindedirler ve kurtuluş savaşı gibi kalkınma ve gelişme seferberliği varken bir çeşit asker kaçaklığı yapamazlar.

2. Gerçek yeni, eskiyi bilen, başaran ve aşandır. Edebiyatımızda eskiyi bilmeyen, başaramayan sahte yeniler alıp yürümüştür. Bence şiir, okuyanı veya dinleyeni günlük kaygılarından alıp bir başka yüksek düzeyde oyalayan, coşturan ve etkileyen şeydir. Şiirin balonuna bu maksatla bindiniz; eh, yolda safra diye kafiyeyi, vezni, âhengi attınız; hadi kabûl! Anlamı da atmadan kendinizi atın, kurtulun; çünkü yukarıya götürecek bir şey kalmamış oluyor!

3. Her başıbozukluk, her çözülüş ve dağılış, bir yeniye doğru çabalayış sayılamaz. Niyet, istikamet, esastır. Arayan belâsını da bulur, Mevlâsını da!

DİZDAROĞLU, Hikmet

II. SANAT

1. Sanatın öncülüğü, ancak belli bir kültür düzeyine ulaşmış kişiler ve topluluklar için söz konusu olabilir. Okumayazmadan nasipsiz yığınlara sanatın götüreceği, söyliyeceği çok şey olduğunu sanmıyorum. Tersini düşünmek, biraz da işin fantezisine kapılmak anlamına gelir. Alıcısı bulunmayan "meta"ı kime ve nasıl satabilirsiniz?

İlkin, sanatın dilinden anlamak, birşeyler sezinlemek gerek. Halkı bu kültür düzeyine çıkarmadıkça, sanatçıların çabaları umulan sonuçları veremez, kanısındayım.

2. Moda ve kopya, edebiyat ve sanat alanında, hiçbir za-

man, kalıcı nitelikte eser bırakmamıştır. Moda gelip geçici, kopya ise yaratıcılığa aykırı bir davranıştır. Oysa sanatın temeli, yaratmaya dayanır.

Kişilikten yoksun, güçsüz, kısa zamanda ün yapmak isteyen birtakım kişiler, bir moda akımına katılıp, bir süre kendilerini "piyasa"ya sürebilirler. Nedir ki, bunların kaderi, dünyanın her yerinde aynıdır: Unutulmak.

3. "Yeni" ile "deformasyon" nasıl yan yana getirilebileceğini, bağdaştırılabileceğini düşünmek zordur. Deformasyonun bulunduğu yerde "yeni" söz konusu olamaz ki...

"Yeni"; bir düzendir. Onda hem, şimdiye kadar görmediğimiz bir yan vardır; hem de, tuhaflık ve gariplik etkisi uyandırmaz.

Yenilik, ilkin, konuyu görüş ve ele alışta, sonra da biçimde belirir. Güneş altında yeni birşey olmadığına göre, gerçek yenilik, bilinenleri ayrı bir açıdan ve herkesin söylemek isteyip de başaramadığı bir düzen içinde vermekle gerçekleşebilir.

Sağduyu ve mantık ölçülerini aşan davranışları "yenilik" saymak, ün avcılarının ve moda simsarlarının işine yarar ancak.

ERDOĞDU, Ali

II. SANAT

1. Sanatımızın temel sorunlarından biri de kuşkusuz onu nasıl çoğunluğa maletmek gerektiği. Bunu sağlamak için de sanatçının uyanıklığı baş koşuldur bence. Bizde okuyanların bunca az oluşunda birinci sorumlu sanatçıdır. İlkin sanatçı -özellikle edebiyat sanatçısı- halkın duygu ve düşünce düzeyine inebilmelidir. Halkın diline inebilmelidir. Dil deyince hemen ardından dildeki karmaşa geliyor akla. Öztürkçe olsun diye dilin uyumunu bozacak, onu bulandıracak sözcükleri kolayca kullanıyor çoğu sanatçılarımız. Dili böylesine zorlayıp düşünceden ayırmamalı.

Çağımız sanatı bir amaç değil araçtır. Sartre "aç bir dünyada edebiyatın işi ne?" derken bunu anlatmak istiyor bence. Çoğunluk için yazmalı sanatçılarımız. Çoğunluğun dertleri, acıları çoğunluğa anlıyabilecekleri, sindirebilecekleri bir dille

verilmelidir. Böylece onları uyarmak, bilinçlendirmek mümkün olacaktır.

Şu "sanat öncülüğü" sözüne takılıyorum. İlkin sanatçılarımız öncülüğünü ettikleri(!) akımları kendileri sindiremiyorlar ki. Bu bir moda hevesi olmaktan öteye geçmiyor. Çünkü her yeni akım kalıcı yapıtlarını vermeden yüzüstü bırakılıyor bizde. Böylece halkın anlama ve sindirme yetenekleri kısıtlanıyor kendiliğinden.

"Öykünmesiz sanat olmaz" derler. Doğrudur. Ne var ki öykünme de başlıbaşına sanat olamaz. Bu öykünme sanatçıyı kökünden koparacak denli etkilememelidir. Sanatçılarımız bundan kurtaramazlarsa kendilerini ayakları havada kalacak hep.

2. İlkin "yeniye yöneliş" deyimi üzerinde durmak istiyorum biraz. Yeniye yönelmek için gerekli ve yeter olanın dışında bir şeyin, bir eskinin bulunması gerekli. Bu "şey"i eski sayabilmemiz için de yararlanılamıyacak bir halde olması, istediklerimizin tümünü ondan almış olmamız gerekir. Sanatçılarımız bunu tartışsınlar ilkin.

Diyelim ki yeniye yönelişi gerektiren nedenler var. Bu gereksinmeyle hareket ediyor bir kısım sanatçılarımız. Bunun yanında modaya uyma, kopyacılık gayretlerinin yer alması olağandır. Buna her toplumda rastlanagelmiştir. Modacılarımız, kopyacılarımız bilmelidirler ki; aceleye getirilmiş yapıtlarıyla, zorlama ve tuhaflıklarıyla moda süresince yaşayacaklardır. Kolay sanat kolay unutulan sanattır. Bir sanat yapıtında "kuruluş"un önemini kavrayan, ona us'la duyguyu yerliyerine koyabilen YENİ'dir. Duygularını aklın süzgecinden geçirerek yazabilenler gerçek yenilerdir.

Bir de duyguyu aşma yarışıdır gidiyor. Bunun kişiyi tiksindirdiğini bırakalım bir yana. Düşünce üzerine kurulur sanat yapıtı duygu üzerine değil. Sanatçılarımız güçlü, soluklu yapıtlar vermek istiyorlarsa bunu gözden uzak tutmasınlar.

Kendini birdenbire vermiyen bir çıplaklık gerekli sanatımıza. Bunun için de gerçek üzerine, güçlü ve sağlam düşünce üzerine kurulacak yapıtlar gerekli. Çünkü onun giysiye ihtiyacı yoktur. Onun güzelliğini veren çıplaklığıdır zaten.

Diyeceğim, "yenilerimiz"e inanmıyorum.

3. Her şekil bozulmasını -değişmesini- yeninin şaşmaz koşulu sayan eleştirmecilerimizden yana değilim elbet. Gerçek bir gereksinmeyle bir yeni akım getirilmek istenmişse eskinin yıkılmak istenmesi doğaldır. Fakat bu yoldaki her çabanın da yeniliği getiremiyeceği apaçık. Her eskiyi yıkma çabasını yeninin değişmez koşulu sayacaklarına biraz da bu çabanın diğer nitelikleri üzerine eğilmeli bu eleştirmeciler.

Özüne dönmek, özüyle kaynaşmak gerçek yeniye götürebilir bizi. Bu yurdun sorunlarını bilmeyen, bu topraklarda yaşıyan kişilerin acılarını canevinde duymayan sanatçı bir şey veremez bize. Kökünden kopmuş sanatçılar bize hiçbir şey getiremiyeceklerdir. Öyküneceklerdir sanatçılarımız batıya elbet. Bu gerekli. Ama susuzluklarını giderecek kaynak bu yurttadır.

Yeninin belirtici nitelikleri mi? İlkin gerçek. Yapıttaki kuruluş sonra. Ve bu yapıtın tadına duyguyu bozmayacak bir düşünce. (Elmadaki şeker gibi. Yapıt elmadır. Kokusu yumuşaklığı ya da sertliği duygu.) Duru ve kolay bir dil sonra. Bir köylü okuduğu zaman anlıyabilmeli onu. Ama tümüyle vermiyecektir yapıt kendini ona elbet. Herkes yeteneği ölçüsünde bir şey alabilmeli ondan. Mutlu azınlığın eğlencesi olmaktan kurtaralım sanatı.

Yeni bize yararlı olabilendir.

ERDURAN, Refik

I. TOPLUM

1. Özgürlüğü "başkalarının güvenlik ve özgürlüğünü zedelememek şartıyla dilediğini yapabilme" diye tanımlarsak, mutlak özgürlüğü bir ütopya saymıyorum. Zamanla başka toplumlarda da, bizim toplumumuzda da, özgürlük mutlak olacaktır.

2. Ekonomik kalkınmamız - bütünüyle kalkınmamız değil - yalnız yatırımlar yoluyla gerçekleşebilir. Yatırımlardan en iyi biçimde yararlanmamızı sağlayacak bir eğitim seferberliğini de aynı zamanda yürütebilmemiz elbette istenir, ama şart değildir. Herhalde "Geriliğimiz hep eğitim eksikliğinden ileri geliyor, önce insanlarımızı okutalım da sonra onlardan ekonomik randıman bekleyelim" gibi sözlerin birer savsaklama olduğunu görmeliyiz.

3. Halkımız mazohist olmadığına göre, bilinçle oylarını kendi hak ve çıkarlarına karşı kullanmış bulunması söz konusu değildir. Halkımız özel çıkarcılar kadar devletin ve aydınların da çeşitli yollardan kendini sömürmekte olduğu gerçeğini sezmiş, tepki göstermiş, ama çözüm diye yanlış yöne dönmüştür.

GİRGİNSOY, Naci

II. SANAT

1. Vardır. Yarısından çoğu okur-yazar olmayan, güç koşullar içinde bulunan halkı edebiyattan soğutmamak, ürkütmemek, giderek tiksindirmemek. Sadece, bir avuççuk "mutlu azınlığa" seslenmemek. Sanatı, özellikle edebiyatı, bir çeşit "Sorbonne" rozeti imişçesine, bilmem kaçıncı dereceden bir "asalet" nişanı imişçesine üstünlük taslamak, caka satmak, yukarılarda bellenmek için bir araç saymamak.

Sanat öncülüğü yapmak, sanatta yenilikler yaratmak, sürekli bir aşama çabası içinde olmak, illâ halka sırtını dönmek, onu bir kalemde yok sanmak, ilgisiz, anlayışsız sanmak demek değildir. Sen, tut milyonlarca kişinin, kendi halkının yaşamasına eğilme, sorunlarına boş ver, hep yüzeyde parlak lâkırdılar et, sonra da halktan ilgi, halktan alkış bekle, yağma mı var?

Bizde olsun, yabancılarda olsun, gerçek edebî eserler halkın da tuttuğu, sevdiği, kendini bulduğu eserlerdir. Bize bizi anlatan, insanı anlatan, insanla ilişkin sorunları anlatan bu eserlerin ön özelliği anlaşılır olmaktır. Bir çeşit züppelikten uzak, dili duru, dili sade ama uydurma değil, toprak gibi, su gibi halis olmak, köklü olmak, yüzeyde kalmamak, derinlerden ses vermektir. Sanat, bir süs oyunu, üst kat insanlarının arasında oynanan lüks bir gösteri değildir. Bir gerçek sanat eseri, hem çok değerli, hem öncü, hem de anlaşılır olur. Bizde bir İnce Memet'i okuyup da anlamıyacak, sevmiyecek halktan bir kişi gösterilebilir mi? Aynı İnce Memet, aydınlar arasında da, (batı'da da) sevildi, tutuldu. Öncü olmak, yeni olmak, bulanık olmak değildir ki, karmaşık olmak değildir ki.

Sanatta öncülük, yenilik, esas kaynaktan, halktan uzak-

laşmamak, kopmamak zorundadır. Batı'dan kopup gelen yeni akımlar, bize uzaksa, bize yabancıysa yüzeyde belli belirsiz dalgalanmalar, titreşimler yapar, kaybolur gider. Bu konuda sanatçılarımıza düşen görev, sanatta öncülüğü, sanatta yeniliği bir şekil, bir süs, bir oyun olarak düşünmemek, halk kaynağından uzaklaşmamak, halkın sorunlarına eğilmek, halkımızın bir damlacık daha mutlu olması için çaba göstermek, halkın kişiliğinde tüm insanları sevmek, haktan yana, doğrudan yana çıkmak, gücsüzlerin, ezilenlerin yanında olmaktır. Giderek daha tedirgin olan dünyamız insanlarına gerçek huzuru göstermek, insanın başka insanlarla ve kendi kendisiyle sürekli barışı sağlamasına yardımcı olmaktır.

2. Moda akımlara uyanları, kopyacıları görüyoruz. Çabucak yıkılıyorlar, yitiyorlar çabucak. Çünkü köksüzler. Çünkü inançsızlar. Önce sevmek, kendini vermek, inanmak, yaptığı işe saygı duymak gerekir. Birçok olumlu çabadan sonra yeniye varabilir insan. Birçok arar, yokluğunu duyar, acısını duyar birçok. Batı'ya açtığımız pencereden giren her rüzgâr bize yararlı, bizim için gerekli, en güzel değildir. Kişilik sahibi olamamış, kendini bulamamış bir sanatçının gerçek yeni olması olanaksızdır. Köksüz sanatçı, beyaz nilüferler örneği, bir süre yüzeyde durur, göz alır. Sonra, çabucak batar, çürür, kaybolur.

Yerli olmadan, bizim insanımızı tanımadan, sevmeden, bizim insanımıza seslenirken tüm insanlığa yeni bir deyişle bir şeyler söylemlyen sanatçı, gerçek yeni olamaz. Yeni akımları izleyecek, batıyı iyi bilecek, dünyaya birçok pencere açacak ama bize, bizim yurdumuza, bizim yurdumuz insanlarına kapısı açık kalacak hep.

3. Gerçek yeninin belirtici nitelikleri, bir bakıma, yukarıdaki sözlerimizden çıkıyor:

1) Günümüz insanını, ortak yanlarını, sorunlarını, yeni bir deyişle anlatmak, üstelik yerli kalmak.

2) Temiz, anlaşılır, tatlı bir dil kullanmak. Bir yerli nakış örneği, dilimiz özelliklerini, halk ağzını, başarılı, dengesinde, deyişine katmak.

3) İnsan sevgisini, memleket sevgisini, hak sevgisini, süsten öte, derinden derine duymak ve eserinde duyurmak. Gerçek sanatçı, kocaman kalbinin tüm pancurlarını açan, nabzının atışını eserinde duyuran kişidir.

4) Önce kendi memleketinin insanını, sonra bütün insanları hür olmaya, mutlu olmaya çağıran, onlara ışık tutan insandır gerçek sanatçı. Ve gerçek yeni, bu yolda çaba göstermeye zorunludur.

5) Gerçek yeninin taze bir soluğu olacak, bizi saracak, bizi sarsacak, uyandıracak, o anlatılmaz büyüsü içinde bizi heyecanlandıracaktır.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer

I. TOPLUM

1. 27 Mayıs Devriminden bu yana özgürlük sorunu çözüm bulmuştur denilebilir. Yeni Anayasamız ve yasalarımız çerçevesinde herkes dilediğini söyleyip yazabilmektedir. Bir iki yanlış davranışı uygulayıcıların anlayışlarındaki eksikliğe vermek gerekir. Korku vardır; zaman zaman "A ş ı r ı" sözü kullanılmaktadır. Bu sözün sınırları da belli değildir. Sonra Başbakanın "Komünizmle mücadele için yeterli kanunlar vardır. Savcılar, yargıçlar uygulamamaktadır" anlamındaki sözü tehlikeyi arttırmaktadır.

2. Eğitim ve ekonomik kalkınmanın paralel gelişmesi en akla uygun gelen şekildir. Ancak ekonomik kalkınma "Her mahallede birkaç milyoner yetiştirme" yoluyla olursa, eğitim de bir seçkinler eğitimi şeklinde olacaktır. Gidiş de onu göstermektedir: Özel kolejler, özel yüksek okullar; parayı veren düdüğü çalmaktadır. Oysa önemli olan toplumun tümden ekonomik kalkınması ve eğitimidir.

3) Sağduyuyu yeterli sayanlar vardır. Halk oyu'nu sadece sağduyuya dayandırmak doğru değildir. Halkın kendisine karşı olan düşünce düzenini seçişinde ekonomik etkenler önde gelmiştir; kasaba eşrafının, komisyoncunun, ağanın, beyin elinden büyük kütleyi kurtaramadıktan sonra onun gerçek oyunu elde edebilmek olanaklı değildir. Yine söylüyorum, oy vermede bilinçsiz, eğitilmemiş bir sağduyu yeterli değildir; oyların değerlendirilmesinde bilim yerini almalıdır.

II. SANAT

1. Sanat öncülüğü yapacağım diye toplumdan kopmayı aklım almıyor. Ancak bununla toplum anlasın diye sanatçı

onun katına insin demiyorum. Toplumu beraber götürsün, kopmasın ondan.

2. Özellikle bizde modaya uyma, kopyacılık gayreti besbellidir.

3. Gerçek yeni, sadece deformasyonla ortaya çıkmaz bence; özünde, söyleyeceğinde yeni bir şey varsa o zaman yenidir. Yapmacıklıktan uzak bir kalıp kırıcılığa kimsenin bir şey diyeceğini sanmıyorum.

KANSU, Ceyhun Atuf

I. TOPLUM

1. Toplumumuzda özgürlük öyle şeylerle sınırlı ki, bu soruyu değiştirip: Özgürlüğü nasıl sınırlamamalı? diye sormalı. Aslında özgürlüğü sınırlamak değil, sınırlarını genişletmek gerekiyor. Bugün için, Anayasanın tanıdığı sınırlar, sanırım, özgürlüğün sınırları için yetiyor. Ama bu sınırları bile, daraltmak isteyen bir yönetim anlayışı içinde, bu anlayışa karşı: özgürlük insanca sınırsız bir şeydir demenin gereğini duyuyorum. Orhan Hançerlioğlu'nun Oluşma yazısında (Varlık, 658) söylediği gibi: "Öyleyse insan özgürlüğünü sınırlayan tek etmen, gene o insanın kendi özgürlüğüdür."

2. "Köy Öğretmenine Mektuplar"da yazmıştım, en güzel, en soylu, en verimli yatırım insana yatırımdır. İnsana yatırım, hem ekonomik yatırımı, hem eğitim yatırımını deyimler. Üretici, yaratıcı, güçlü insan yaratmanın yolu, onu hem yaratıcı olarak eğitmek, hem de bu eğitimi üretici bir ortamda, yani doğadan değerler çıkarırken, yaratırken gerçekleştirmektir. Köy Enstitüleri deneyi insana yapılmış en güzel yatırım örneğidir. İş içinde, üretici, yaratıcı iş içinde, hem eğitim, hem de doğadan değerler üretme bu kurumlarda kalkınmanın iki temel taşını doğaya yatırımla, insana yatırımı birlikte kullanıyordu.

3. Dışarıdan bakarsak, 1965 seçimlerinde halkımızın gelenekçi, tutucu, anamalcı bir siyasal gücü oylarıyle desteklediğini kabul edebiliriz. Bu seçmede elbette bir bilinç vardır. Ankara köylerinde; devrimci, ilerici, toplumcu bir düzenin iyiliklerini anlatanlara, bu düzenin onların yararına olacağını söyleyenlere, köylüler: — Açsak, toksak sizlere ne? diye karşılık verebiliyorlar. Yani, bir yerde gelenekçi, tutu-

cu, anamalcı düzeni bilinçle seçmiş oluyorlar. Burda, bilincin değerlendirilmesi söz konusu. Bu, halkı, gelenekçi, tutucu, anamalcı bir düzende tutmak isteyenlerin, yüzyılların, derebeyliğinin, ilkel tarım düzeninin ezilmişliğin, kendisine kurtarıcı gibi görünmüş olan 1950—1960 yönetiminin oluşturduğu bir bilinç. Halk çıkarını bu düzende görüyor. Bilinci bu düzenin baskısıyla gelişiyor. Şimdi sorulabilir: Peki, halk çıkar ve haklarının gelenekçi, tutucu, anamalcı bir düzenin dışında olduğunu anlıyamaz mı? Elbette anlar. Bu, halkın uyanmasıdır. O zaman da, halkın bilinci, devrimci, halkçı, toplumcu yana, yani kendinden yana kayar ki, o zaman kendinden yana olanlara: — Açsak, toksak sizlere ne? diye karşılık vermez ve, döner, gelenekçi, tutucu, anamalcı düzenden çıkar umanlara hesap sorar: — Neden açız biz? Neden geriyiz? Neden yoksuluz? Halkın uyanmadığı yerde, gelenekçiliğin bilinci, halka bulunduğu düzeni, yaşadığı ortamı korumasını sağlar, halkın bilinci bu çıkar düzeni yanında yer alır. Halkın uyandığı yerde ise, artık gelenekçilikten, kurulu düzenden çıkarı olanlar, artık halkı kendi bilinçlerinin baskısında tutamazlar, artık halkın kendi hak ve çıkar bilinci doğar: o zaman, halk kendisine aykırı düşmez, kendisini seçer, halkın bilinci uyanmış, tam uyanmış olur.

II. SANAT

1. Dünya yeniden bu yola geldiyse, sevineceğim buna. Yıllardır benim de savunduğum yoldur bu. Sanat yapıtı kolay anlaşılmaz, kendini çabuk ele veren güzellik cılız bir güzelliktir. Yığınlarca tutulan, kalabalıkların kucakladığı sanatın bir çürük yanı vardır gibi palavraların yeri yoktur dünyamızda. Sanat, her yerde, her çağda, halkla birlikte, halkın mutluluğunun öncüsüdür. Güzellik öncüsü, özgürlük öncüsü, eşitlik öncüsü. Sanat, insanın uyanmasından, mutlu olmasından, özgür olmasından başka bir şey isteyemez. Bunu, elbette, politika öğretisinden ayrı bir öğretiyle, güzellik öğretisiyle yapar. Güzellik ise, her yerde, her çağda halkın malıdır, halkın öncüsüdür. Sanatçı, güzellikle halk arasındaki o soylu bağı kuran insandır. Halkı, güzellikle eğiten bir öncüdür.

2. Bütün sanatlarda, yeniye yönelme gerçek bir gereksinmedir. Gerçek bir yenici, kendisini, yalnızca kendi ko-

şullarıyla, kendi çabalarıyla, kendi olanaklarıyla yenileyen insandır. Birinin serüvenini, yaşamadan, çile çekmeden, emek vermeden uygulamaya çalışana kopyacı, modacı diyoruz. Bu gerçek bir yenici değildir. Gerçek yenici, Attilâ İlhan gibi, kendi serüveni içinde, yıllar sonra, Ç koçaklamasını yazan insandır.

Bıçakla kesemezsin, kalın bir yoğurt çalarlar,
Yaban balı dinlendirir dövme bakraçları.

Gerçek yenide, eskinin serüveni, eskinin çilesi, tarihin, dilin, insanlığın bütün deneyleri vardır. Kopyacı, bir aşırmacıdır. Olsa olsa, yeni olan sadece kendi el yazısıdır, o da, daktilo harfleriyle yazmıyorsa.

3. Son günlerde, eleştirmenlere öyle içerliyorum ki, onların hiç bir dediklerine inanmıyor, hiçbir dediklerini paylaşmıyorum. Hele, dilde deformasyonu yeninin şaşmaz koşulu saymak, şiir sanatını hiç anlamamak demektir. Öyleyse, gerçek yeninin belirtici nitelikleri neler olabilir? Çok eskinin kaynağından içmek, çok eskiyi çağımıza getirmek ve eski olmamak! Yani, yeni olmanın tek niteliği vardır: Kendin olmak. Neden ki, insan kendi kendisi olarak, ancak çağı, çağının sesi, yani tarihteki o benzersiz an olabilir. Tarihte bir benzersiz an, neden ki "ben"imdir. Ben, evet, çok derinlerden eski tarihten gelirim, ama, gene de, kendi tarihsel yaşantımda benzersizimdir. Gerçek kişilik, gerçek yeniliğin özüdür.

KAYTANLI, İsmail Hakkı

II. SANAT

1. Evet, bu konuda bizim sanatçılarımıza düşen görevler, herhangi bir Batı ülkesi sanatçılarına düşen görevlerle, karşılaştırılmayacak kadar fazladır. Çünkü ülkemiz, geri kalmış bir ülkedir. Geri kalmış ülkelerin geriliğini gerçekleyen, ekonomik ve sosyal nedenlerin yanında, sanatta geri kalmış olmalarının nedenlerini de araştırmak gerektir.

Neden bugün toplumumuzda gerçek sanata karşı ilgisizliğin yanında, sanat diye yutturulan, ama sanatla - uzak yakın - ilgisi bulunmayan yapıtlar, at oynatmakta, böylesine ya-

pıtları, sanat diye ortaya sürenlerin keseleri dolmakta, sesleri "sanatçı" diye yükselmekte, çalımlarından yanlarına varılmamaktadır. Neden? Neden?

Yanıtlanması çok kolay bu sorunun; çünkü, bu güne dek bizde sanatçı - son on, on beş yıl bir yana bırakılırsa - halka inme gereğini, halk tarafından anlaşılma gereğini duymamış, İstanbul'da, masa başında, Anadolu şiiri, Boğaz'a karşı Anadolu romanı, Saray'dan nimetlenirken halk öyküsü yazmağa özenmiş, yazmış, bununla zamanını yitirmiş, yaşadığı devirde sadece, adı "büyük romancı, öykücü, ozan"a... v.b. çıkmış. Halk üzerinde en küçük bir etki bırakmamış, o ölünce, sanatı da, yapıtları da, kendisiyle birlikte gitmiş, yitmiştir. Acaba hangi toplumda, bizim toplumumuzda olduğu kadar, adı "büyük sanatçı"ya çıkıp da, öldükten hemen birkaç sene sonra, unutulan, yapıtlarına el sürülmeyen insan vardır? Bugüne dek bizde roman, öykü, şiir diye yazılıp bırakılan, büyük sanatçıların yapıtlarını tarasak, acaba kendimizi sıkmadan okuyabileceğimiz yapıtların sayısı, bir elin parmaklarını geçer mi? Bu soruya "evet" yanıtını vermek, her babayiğidin harcı değildir.

İşte tüm bunların nedeni, sanatçıyla, halk arasında, bir anlama ve sindirme dengesinin kurulmaması, bugüne dek gelip geçmiş - son on beş yıl dışında - sanatçıların halkla bağlantısız bir sanatın olabileceğine inanmalarıdır. Oysaki olmaz böyle şey, olmadığı, olamıyacağı ortada. Sanatçı toplumdan, olaylardan etkilenen, etkisini de çeşitli sanat dalları aracılığıyla, aile getiren, toplumu bu yolda geliştiren bir insandır. Onun toplumdan kopması demek, sanatın da, sanatçının da ortadan kalkması demek olmaz mı? Sanatçı bir bakıma, romanıyla, tiyatrosuyla, şiiriyle... topluma yön veren, onun zevklerini değiştiren, geliştiren, onun yaşama felsefesi üzerinde etki eden, ileri bir insandır. Böyle olduğu için değil midir ki, Büyük Kurtarıcı Atatürk: "Beyler, mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, reisicumhur olabilirsiniz, fakat sanatkâr olamazsınız." demişlerdir.

Tüm bunlardan sonra, bizdeki sanatçıya düşen görevler de, ortaya çıkmış oluyor: Halka yaklaşmak, halkla kaynaşmak, ondan etkilenerek onu etkilemek, onun zevkini, onun yaşantı felsefesini değiştirmek, bu suretle de onu "geri kalmış bir ülkenin vatandaşı" olmaktan kurtarmaktır.

Bu hem sanatın, hem sanatçının, hem de toplumun kurtuluşu olacak sanatçı da, topluma karşı olan görevlerini yerine getirmiş olacaktır.

2. Evet, bu düşünce doğrudur. Sanatta yenilik şarttır. Ancak bir yeniliğin gerçekten yenilik niteliğini kazanması için, mutlaka kuvvetli sanatçıların öncülüğünde yapılması gerekir. Ya da, bir başka deyişle, sanatta bir yeniliğin öncüsü olabilmek, önce çok kuvvetli bir sanatçı olmakla sağlanır. Öbür yandan, güçsüz sanatçıların, bir yeni sanat akımına öncü olmak istemeleri sık sık görülen hallerden olmasına karşın, bunları fazla büyütmemek gerekir, zira onlarınki bir özentiden, bir modadan ileri gidemez, zira gerçek yeni, kuvvetli öncülerin elinde olduğu için, kolayca "sahte"sini ortadan kaldırır, "sahte"nin saltanatı - olmaz ya - yalancının mumu örneği, çok kısa sürer.

3. Her deformasyonu, yeninin şaşmaz koşulu, sayan eleştirmecilerin görüşüne katılmam mümkün değil. Yenilik demek çünkü, "deformasyon" şeklini bozmak, demek değildir. Varolmanın yerine, daha iyisini, daha gelişmişini, daha ilerisini, daha zevki okşayanını, daha beğenilenini koymak demektir.

Aruz'un yerini neden hece aldı? Çünkü hece, aruzdan daha anlaşılır, daha kolay, halkın beğenisine daha yakındı. Toplumun monarşiden oligarşiye, demokrasiye, geçerkenki oluşunu, onun eski olan aruzu bırakmasını, heceyi almasını gerektiriyordu, öyle de oldu.

Hecenin yerini neden "serbest" aldı? Çünkü "serbest" toplumun özgürlüğe geçişini yansıtıyordu. Toplum, birtakım bağlardan kurtulmuştu oligarşiden, demokrasiye geçerken. Sanat da buna uyacaktı, uydu. Bundan, şu da çıkıyor ortaya; toplumdaki olaylarla birlikte, sanat da birtakım değişikliklere uğruyor, uğramak zorunluğunda. İşte sanatı bu değişikliğe uğratabilme gücünde olanlar gerçek "yeni"ye, öncü oluyorlar, gerçek yeni de "deformasyon" olmaktan çıkıp "öncekinden daha iyi, daha ileri olabildiği zaman gerçek "yeni" oluyor.

Bu örneklerden sonra da, gerçek yeninin belirtici nitelikleri üzerinde, birkaç şey söylemek, kesin olmamakla birlikte, birkaç şey saptamak mümkün; gerçek yeni: a) Toplumdaki değişimleri yansıtır. b) Öncekinden daha anlaşılır, daha ileri

beğeni niteliklerini taşır. c) Bir "deformasyon" değil, toplumun koşullarına uygun, daha iyi, daha ileri bir "formasyon" dur.

Yeni'yi bir "deformasyon" saymak, "yeni"nin kolay olduğunu sanan düşüncenin eseridir. Oysaki "yeni" kolay değildir. Bir öncekinden, mutlaka ve mutlaka daha zordur.

KEMAL, Orhan

I. TOPLUM

1. Mevcut Anayasanıza göre, hiç olmazsa gerçek bir Batı demokrasisinin özgürlüğü. Yani, en sağdan en sola kadar hiçbir "Düşün"ün yasaklanmaması.

2. Geri kalmış, ya da bırakılmış bir ülkenin kalkınması gerçekten isteniyorsa - ama gerçekten! - bu, iki yoldan olabilir: a) Sosyalizm yoluyla; b) Özel sektör yoluyla. Her iki yol için kültür şart. Kültürsüz değil kalkınma, hiçbir şey olmaz. Onun için, kalkınmanın yalnız yatırımlarla gerçekleşebileceğine inanmıyorum. Kısaca, ekonomik kalkınma için ne sadece yatırımlar, ne de topyekûn kültür seferberliği. Önce, dış etkenlere rağmen, kalkınmayı gerçekten isteyip istemediğimizin bilinmesi önemli. Özel sektör yolu ile kalkınabileceğimize de inanmıyorum.

3. Ben de bu kanıdayım. Hayır.

II. SANAT

1. Sanat öncülüğü, bence, öncü sanatçının, içinde yaşadığı topiumun sosyal, ekonomik itmesiyle meydana gelen bir çeşit görevdir. Öncü sanatçı da, her bakımdan bu niteliğe sahip kişidir. Öncü sanatçı, çıkarcı politikanın önündedir; hattâ kendi toplum düzen ya da düzensizliğinin.. Sindirim problemine gelince.. Toplumun çıkarına bir öncülükse bu, toplum ister istemez bunu idrâk edecek, öncü sanatın fikir plânını benimsedikten başka, tadına da varacaktır. Varacaktır ama, bu, ha deyince olamıyor. Öncü sanat meydan savaşlarında yılmadan döğüşmesini bilecek, savaşı kazanacak nitelikte olacaktır. Bu bizde de, dünya'da da böyle. Öncü sanatçı, hak bellediği yoldan kolay kolay dönmeyen, hele kişisel çıkarları ardında koşmayı aklının kıyısından geçirmeyen, bileği bükülmez kişi olmalıdır.

2. Yeniye yöneliş te gerçek sanat yanında modaya uyma, kopyacılık da olacaktır. Kaçınılmaz bir şeydir bu. Gerçek sanat eri, modaya uymaz, kopyacı değildir. O, kendi öz düşün'ünün adamıdır.

3. Hayır, paylaşmıyorum. Gerçek yeni, öz ve biçimdeki yeniliktir. Bu da, toplumun sosyal ekonomik etkisiyle meydana gelir. Yenilik için yenilik olmaz. Olacağını sananlar, sanmakla kalırlar. Zaten gerçek yeni, kendi niteliklerini bizzat kendisi getirir. Bu işin de - Galiba - reçetesi yok.

KIRDAR, Ayhan

II. SANAT

1. Yalnız bizde değil, her ülkede ve her toplumda sanatçıya birçok açıdan düşen görevler vardır. Başka bir deyimle, sanatçının görevinin bulunamıyacağı bir toplum düşünülemez. Ancak belli bir ülkenin sanatçıları, içinde bulundukları halk ile, dünya sanatçılarının yapıtları arasında bir bağ kurarlarken geniş bir kültüre ve bilince sahip oldukları orantıda bu görevlerini gerçekleştirebilirler. Türk sanatçısı bir uyanış halinde bulunan Türk halkının karşısına bu kutlu misyonla çıkacak ve heyecanını dile getirecektir.

2. Yeniyi güçlü sanatçılar yapar, gücsüz sanatçılar sadece modaya uyarlar.

Belli bir düzeye varmış her okuyucu, bu ayrıntıyı görmek için edebiyat eleştirmenlerinin raporlarına bile ihtiyaç duymaz.

3. Hayır. Her deformasyon yeninin şaşmaz bir koşulu değildir. Geleneksel bir sanat yapıtını deforme etmekle yeni bir şey ortaya konulmuş olunamaz, ancak bu çabalar bir araştırma olabilir. Bu araştırmalar sonunda, alışılmışın dışında değeri halk tarafından kabul edilen ve bir aramanın sonucunu taşıyan yapıt "yeni"dir bence.

Gerçek yeninin belirtici niteliği duyarlığından ve güzelliğinden hiçbir şey kaybettirmeden, eskiyi özlü bir şekilde değiştirip sadeleştirmektir.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar

I. TOPLUM

1. Galiba bugün içinde bulunduğumuz çıkmazın nedeni; en ilkel özgürlük ve Devlet kavramından yoksun, okumayazma bilmez bir topluluğa sınırsız güç verinemizin sonucu olan Anakronik olayın anlatımı bu sorunuzda yatıyor.

Sınırlar şöyle sıralanabilir:

1) Başkalarının özgürlüğü, 2. Yurdun ve ulusun içinde bulunduğu koşulların gerekleri, 3) Atatürkçülük ve 27 Mayıs ilkeleri (Yazı üstünde değil, uygulama alanında ve birtakım müeyyidelere bağlanarak).

2. Sadece yatırım, nadas edilmemiş tarlaya yığılmış tohum ya da gübre gibi, boşuna gider, hesapsız kitapsız aykırılıklara, yozlaşmalara, heder olmalara varır. Hele hele madrabazlıklara da çok olum verir.

Önce geniş bir eğitim seferberliği: Gerekirse yatırımı bu amaç için, yoğunlaştırmak. Ondan sonradır ki, anlayış, bilgi ve eğitimin getirdiği aydın kişi namusu ortamında yatırım yapmak gerektir.

3. Kendi hak ve çıkarlarına karşı, zıt sonuca katıldıkları gerçektir. Bilerek mi, yoksa bilmeden ve anlamadan mı bu işi yaparlar, bu tartışılabilir. Bence her ikisi de var: Kimisi anlamadan, sorunların derinine inmeden, olayları kabuğunda izleyerek kendi gelenek, görenek ve çaplarınca içtenlikle bu yola sapmışlardır. Kimisi düpedüz çıkar uğruna, abdestsiz namaz kılıp ta, Allahı da kafese koyma kurnazlığı yaptıkları gibi, düzenbazlığa gitmiştir. Kimisi de "aman, bana dokunma, koşullarım ve durumum kötü de olsa ben buna razıyım, kalkınmayı da istemiyorum!" diye, "perisi süflî" denebilecek bir uyuşukluk ve iliklerine işlemiş doğu tembelliğinden bu yolu tutmuştur.

II. SANAT

1. Ben bu dengenin sağlanabileceği kanısındayım. Bizde de bu iş çok gereklidir. Nerdeyse, giderek yalnız en geniş anlamıyla toplumun değil aydın geçinenlerin bile sanatı bırakacakları, gereksiz sayacakları bir akıntı içindeyiz. İçinde

gerçek ateş ve güc bulunan sanatçının, fildişi kule kaygısına kapılmadan da -ama borazancılık kertesine de düşmeden- diyeceği şeyleri topluma ulaştırabileceğine inanıyorum.

2. İleri sürülenlere katılıyorum. Çoğu gücsüz, cevhersiz, kimisi de belki çalışsa ortaya bir güc çıkarabilecekken, tembel ve avantacı olduklarından, işin kolay ve ucuz yanına kaçanların karşısındayımı Tıpkı, oturup da sistematik dersine çalışsa sınıfı da geçecek, belki derece de alacak öğrencilerin, kafalarını acaip ve olmaz yollardan kopya yapma sistemi ve tekniği bulmaya yormaları ve kopya hazırlamayla vakit geçirmeleri gibi sadece değişiklik ve şaşırtmacayı amaç edinerek zekâ gösterisi yapmaların yaygın olduğuna inanıyorumı

3. Paylaşmıyorum. Aslında, pek az bir değişiklikle, sanatta da Lavvazye kanunu geçerliktedir: Tüm yeni nesne, araç, düşünce yoktur: Sorun bu, var olan araçları, düşünceleri en iyi tutturmayla, sentezle yeni bir görüş açısından sunmaktır. Gerçek yeninin belirtici nitelikleri, kişi oğlunun ölümsüz değerleri çerçevesinde yeni bir anlatım yolu, yeni bir "derinlere ulaşım" kanalı bularak gene ölümsüz kavramlardan sentez yapmaktır.

KÜÇÜKÖMER, İdris

I. TOPLUM

1. Özgürsüzlüğün temel nedeni, ekonomik güce sahip olanların, olmayanların kararlarını sınırlaması, ya da onları iradeleri dışında şartlandırmasıdır. Öyleyse, ekonomik gücün kişiye verdiği bu gücün kişiden alınması, hiç değilse kısıtlanması zorunludur. Bunun derecesini, ekonomik baskıdan kurtuldukça halkın kendisi belirleyecektir.

2. Ekonomik kalkınma için yapılacak tutarlı yatırımlar insanda yatırım, yani eğitimde kalkınmayı da içerir; ikisi birlikte olur. Yoksa ekonomik gelişme ayrıdır, eğitimde gelişme ayrıdır gibi bir bölme olamaz. Ben böyle bir ayrıntının olabileceğini düşünemiyorum. İnsanda yatırım ekonomik gelişmenin tamamlayıcı bir parçasıdır.

3. Halk içinde bireyler uzun dönemli çıkar ve denge hesabı içinde değildir; onlar daha çok kısa dönemde elde edecekleri çıkarları sağlamak isterler. Başka türlü olmasını bek-

lemek gerçek dışı bir tutum olurdu. Ancak halk içinde bireylerin kısa ve uzun dönem çıkarları ya da ülkesel çıkarlar arasında nisbî bir dengenin kurulması, ikisi arasındaki çatışmaların yaratacağı bilince bağlıdır. Bu bilinç ise, dengeyi sağlayıcı kuruluşları ortaya çıkaracaktır.

MAKAL, Tahir Kutsi

I. TOPLUM

1. Nasıl ki mutlak mutluluk olanaksız, mutlak özgürlük de olamaz. Özgürlüğün sınırını kanunlar ile gelenekler çizer. Özgürlük çerçevesini kırmak zordur ve de gereksizdir. Toplumun gelişmesiyle özgürlüğün sınırları kendiliğinden genişler. Zaman, kanun ve çevre baskısını değiştirebilir.

2. İlkel kavme okuma-yazma öğretilirse okur-yazar ilkel kavim elde edildiği gerçektir. Uygarlık yazı ile başlamış olmasına rağmen ekonomik gelişmelerle devam etmiştir. Türkiye'nin durumu bakımından eğitim seferberliği ile ekonomik yatırımlar atbaşı gitmelidir. Açılan her işletme aynı zamanda okul vasfını taşımalıdır. Yetişkinler eğitimi için seferberliğe girişmekte gecikmemek gerekir.

3. Halk, dâvalarına sahip çıkmaktadır. Halk, demokratik düzen içinde yaşadığının farkındadır. Halk uyanmıştır, diye bazıları, masa başında, yazılarına güç katmak için söylemekteler ama, gerçek de o ki halk uyanmıştır. Seçim öncesi 20 il, birçok ilçe ve köy gezdim. Çeşitli düşüncedeki vatandaşlarla konuştum. Derim ki halk, oyunu bilinçli kullanmıştır.

II. SANAT

1. Derler ki, sanatçı toplumun lokomotifidir. Demek, sanatçı toplumun önünden gidecek ve halkı bir seviyeye çıkaracak. Bunun için, sanatçı halktan kopmamalı, halkla ilişkiyi kesmemeli. Halkın içinde, halkla birlikte ve halkın anlayabileceği ifade ile... Sanatçı, büyüklük, bilgiçlik ve ukalâlık taslamamalı!

2. Taklit bir bakıma takiptir. Fakat taklit eden, taklit ettiğini geçmeli, zamanla ayrılıp yolunu bulmalı ki, değer kazansın. Sahte yeniciler kendiliğinden tasfiye oluyorlar. Ner-

de "ikinci yeni"ciler? Nerede "anlamsız"cılar? Kurallardan kopmak, eskiden kopmak, şiirin satırbaşı harfini küçük yazmak, büyük harfi mısra sonunda kullanmak sahte yenilik değil, saçma yenilik...

3. Edebî okullara bakalım. Sıra şöyle: Klâsizm, romantizm, realizm. Klâsizm; konuları, kelimeleri, ifadesi belli kurala bağlanmış. Klâsizmden, geniş toplulukları ilgilendiren, halkı kucaklayan, içinde halk da bulunan realizme gelinmiş. "Geçerli yeni" kendini kabul ettirmiş. Sunu demek gerekiyor, gerçek yeninin tabana inen meseleleri olmalı...

MİNNETOĞLU, İbrahim

I. TOPLUM

1. Toplumumuza uygun bir özgürlük, demokrasi düzeni içinde ve anayasanın sınırları arasında olur. Mutlak özgürlükten ayrıldıkça MİLLÎ HÂKİMİYET başlar. Toplumumuz sınırlanmış, insanca, Batı demokrasilerinde görülen özgürlüğe hak kazanmıştır.

2. Yalnız yatırımlarla olmaz, özel sektörün de kendi aralarında kollektif çalışma yolunu tutması, büyük şirketlerin de kurulabilmesi alışkanlığının tezelden yaratılması gerekir.

Önce ekonomik kalkınma gerekir. Ancak bundan sonra eğitim kalkınması rahatlıkla ve kendiliğinden olur.

Kalkınmamış Türkiye'de okumak isteyen okuyacak para, okul, öğretmen bulamıyor. Şehir ölçüleriyle değil Anadolu köyleri ölçüleriyle düşünürsek, zengin köylü çocuklarını okutabiliyor. Yoksulun da çocuğu zenginin davarlarını güdüyor.

Kırk yıllık eğitim seferberliğinin bu seferberlik ordusuna topladığımız genç lise mezunları üniversite kalesi önünde serilip kaldılar. Yanlış bir eğitim politikası, gerçekten aydın, okuyan araştıran, kendi kaynaklarından yararlanıp, yaratıcı güce sahip insanlar yerine; kendi ulusunu, kendi yurdunu, kendi sanatını, halkını küçümseyen taklitçi, kulüpçü, pokerci, bir garip yaratığı aydın diye Anadoluya ödev verip gönderdi.

Halkla aydın arasında ki uçurumu görmek için yurt içinde kısa bir inceleme yeter.

3. Seçimlerden önce iki ay nabız yoklama gezisi yaptım. Çalıştığım gazete en çok bildiğim bölgelere gönderdi beni.

Yirmi il ve bazı ilçeler, köyler gezdim.

Halkın bazı partilerden nefret ettiğini gördüm. Tepeden bakan, hor gören, emir verici, halkın duygu, düşüncesini hiçe sayıcı, jandarmalı, lûtufkâr gözüken ensesi kalınlardan domuz görmüş gibi hazzetmediğini, ayrıca da korktuğunu gördüm.

Halk, oyunu duygusu, düşüncesi, örf ve an'anesi, çıkarının toplandığı bir hava içinde kullanmıştır. Masa başı edebiyatçıları ile kasıtlı basın hep ama, hep bu Türk halkını yanlış anlamıştır.

II. SANAT

1. Vardır. Halkın anlıyacağı sanatı uygulamak, ya da yavaş yavaş en ileri en sivri çıkışlara alıştıracak kadar halkı sanatsever yapma. Halkımız okumüyorsa; suç yazarındır. Halkımız sanattan anlamıyorsa; suç sanatçınındır. Sanki sanatçı taklitçiliğini yaptığı başka ülkelerin sanatçılarını tam olarak anlıyabiliyor mu?

Halkın seviyesini yükselte yükselte kendini okutturan Ahmet Mithat Efendi'yi taklit etseydiler; bugün bizim yazarlarımızı okuyan bir büyük kütle olurdu.

2. Çabuk ün yapmak hevesi bizim turfanda ya da kart sanatçılarımıza olmıyacak maskaralıklar yaptırıyor. Bunlara da onlar yenilik diyorlar. Şu son yıllarda bir iki sanatçı bir yana güçlü bir sanatçıya tanık olmadık. Ama yeni mi yenilikçi mi? Süpürmekle bitmez.

3. Eleştirmen mi? Kim bunlar? Bizde de var mı? Nemene şeydir bunlar? İn midirler, cin midirler?

Kendi arkadaşlarını öven, arkadaşları olmıyana, yokmuş gibi, hiç oralı olmıyan, sanatçı olmak isteyip te olamamış bu kısır kargalara eleştirmeci demek... Yo bu kadar lûtufkâr olmayınız.

Yobazın başından bereyi al şapka giydir. Yobaz yenilendi mi?

NACİ, Fethi

I. TOPLUM

1. "Mutlak özgürlük" ten söz açmak, "İnsanlar özgür müdür, özgür değil midir?" gibi bir aldatmacadan başka bir

şey olmayan tartışmalar açmak, gerçekte, özgürlük meselesini metafizik bir çıkmaza sokmaktır. Mesele mutlak özgürlük değildir, insanların özgür olup olmadığını tartışmak değildir; mesele, belirli bir tarihsel anda, insanın nasıl olduğundan daha özgür olabileceği meselesidir. Bunun cevabı açıktır: İnsan hayatını raslantıların oyuncağı olmaktan kurtarmak, insanın özgürce gelişebilmesi için zorunlu olan şartları hazırlamak. Meseleye bu açıdan bakınca, özgürlüğün sürekli olarak serpilip gelişen bir kavram olduğu, bunun için, "toplumumuza uygun bir özgürlük" tanımı yaparak, bu özgürlüğü sınırlamanın sürekli gelişme halindeki bir kavramı dondurmaktan başka bir şey olmadığı görülür. Her zaman soracağımız soru 'Nasıl daha özgür olabiliriz?" sorusu olmalıdır.

2. Türkiye'nin kalkınması bir bütündür ve çözüm yolu politiktir. Yatırımlar meselesi de, eğitim meselesi de, öteki bütün gerçek meseleler de ancak politik iktidarı ellerinde tutan sosyal kuvvetlerin kimliğine göre, belirli bir yönde, çözüm yollarına kavuşturulur. Bu çözüm yollarının Türkiye'yi gerçek bir kalkınmaya ulaştırması, Türk halkını kalkındırması demektir. Bu bakımdan, yatırım ve eğitim meseleleri, Türkiye'nin kalkınmasını belirleyen meseleler değildir; Türkiye'nin kalkınmasını belirleyen, gerçek bir kalkınmaya, yani ekonomik bağımsızlığa, götüren yolun milli çıkarlarınıza uygun olarak çizilebilmesidir. Bu yol, antiemperyalist ve antikapitalist bir yoldur. Emperyalizmin yörüngesinden kurtulmadan ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek, yani sanayileşmek mümkün değildir. Toprak ağalarının egemenliğine son vermeden eğitim meselesini çözmek mümkün değildir. Yani eğitimin gerçekleşmesini ekonomik kalkınmadan, ya da ekonomik kalkınmadan, ya da ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesini geniş bir eğitim seferberliğinden beklemek, politik iktidarın sosyal niteliği ve dış kuvvetlerle ilişkileri göz önünde bulundurulmadan, soyut olarak, cevaplandırılabilecek sorular değildir.

3. Son seçimler, belki paradoksal görünecek ama, hem sağ'ın zaferidir, hem de sol'un hiç de küçümsenemiyecek bir başarısı. Halkımızın büyük çoğunluğunun kendi çıkarlarına karşı oy kullandığı doğrudur; ama halktan yana sözün ve yazının halka ulaşabildiği yerlerde bir uyanışın başladığı da doğrudur. Asıl mesele, ilerici aydınlarla halk arasındaki du-

man perdesi meselesidir. Ve komprador-toprak ağası egemenliği sürdükçe bu duman perdesi de sürüp gidecektir. Halkımız, ancak, komprador-toprak ağası egemenliğinin ekonomik, sosyal, ideolojik baskısından kurtulduktan sonra oy'unu bilinçle kullanabilecektir.

SEYDA, Mehmet

I. TOPLUM

1. Salt özgürlük diye bir şey yok, ama özgürlük, kendi içinde duraksız genişlemeleri de barındıran bir kavram. Buna bakarak, eğer özgürlüğü sınırlandırmak gerekliyse, demokrasinin tam hakkını veren, en uç düşünceleri kapsayan, başka bir deyişle; komünist ve faşist partilere açıkça örgütlenme hakkı tanımaya kadar varan bir özgürlükten yana olduğumu belirteyim. Daha ötesini şimdilik düşünemiyorum; öyleyse, toplumu bu noktada bir sınırlandırmaya uğratıyorum.

2. Eğitim seferberliği ile ekonomik kalkınmayı atbaşı yanyana götürmek gerekir. Bunun gerçekleşebilmesi ise, toplumsal sorunların sosyalist bir yöntemle ele alınmasına bağlıdır.

3. Halkımızı daha önce okutup eğitmemişiz. Onun politik örgütlerini daha önce kurmamışız. Toprak reformunu gerçekleştirip ağa saltanatından da kurtarmamışız. Bu durumda, "gizli oy açık sayım" sonuçları, halkın gerçek dilek ve düşüncelerini ortaya koymaktan elbette çok uzak kalır. Yüzyıllar boyunca sömürülmüş, karanlıkta bırakılmış halk tabakalarının birkaç seçim söyleviyle doğru yola geleceğini sanmak, ya da gerçek çıkarının nerede olduğunu hemen kavrayabileceğini umup beklemek, bunu yapmadı - yapamadı mı ona kırılmak ve onu suçlamak, aradaki bağların nice kopuk olduğunu göstermesi bakımından, halkseverliğimizin ancak kitaplardan alınma olduğunu göstermesi bakımından ilginç bir şey.

II. SANAT

1. Eski kabile şeyhlerinin biraz keramet sahibi olması, her telden çalması, iş bölümünü gerçekleştirememiş ilkel top-

lum koşullarının kaçınılmaz sonucudur. Bugün Batı'da olduğu gibi bizde de, sanatı politik amaçlardan temizleme yolunda güçlü bir eğilim beliriyor. Öte yandan, gene bizde de Batı'da, sanat öncülüğü ile halkın anlama ve sindirme gücü arasındaki dengeyi hiç değilse aşırılaştırmamak konusunda birtakım görüşlerin ileri sürüldüğünü görüyoruz. Örneğin Sartre, bir yerde, geri kalmış ülke sanatçısı gitsin öğretmenlik yapsın falan demişti. Bütün bunlar, bana bir tahtada kestirilip atılacak şeyler gibi gelmiyor. Onun için, her ülkede halka öğretmenlik yapan sanatçı vardır, bu bizde de vardır, ama her sanatçıdan ille ortalama kültürün anlayacağı yapıtları beklemek haksızlıktır diyeceğim. Sanatçı, düşünce ve duygu âleminin ayrıntılarına girebildiği, buralarda derinleşebildiği ölçüde büyüyor. Öte yandan, sanatçı, geniş halk kitlesiyle paraleller kurabildiği ölçüde seviliyor ve giderek ölümsüzleşiyor. Biz öğütçü olmadan, tutacağı yolu seçmekte sanatçıyı özgür bıraksak, sanata karşı da saygımızı göstermiş oluruz kanısındayım.

2. Evet, evet; iyisinin, hasının yanında kopyacılar da türedi. Bütün gerçek değerlerin bir kalemde işini bitirmeğe özentili ne yazılar okuyoruz.. Ama ne oluyor? Sağa sola saldırışlarıyla, kendilerinden, ya da, yeteneksiz arkadaşlarından başkaca değer tanımamalarıyla hızla harcanıp, eskiyip gidiyorlar. Bunlar, genellikle, "Sanat, edebiyat benimle başladı.." diyenlerdir. Bunlar, gelenek yoksullarıdır.

3. Her deformasyonu yeninin şaşmaz koşulu sayan eleştirmenlerin karşısındayım. Bana kalırsa, yenilik, çok yerde eskiyi kökünden bozmakta değil; eskiye, süregelene yeni bir yorum ve görüş açısı kazandırabilmektedir.

SEZER, Sennur

I. TOPLUM

1. Kitapların - hem de otuz-otuz beş yıl önce yazılmış şiir kitaplarının, yazıldığı ve basıldığı yabancı ülkelerde tepki yaratmamış, o ülkenin işçi - devlet ilişkilerini inceleyen romanların, iktisadî doktrin kitaplarının (sanki bu tür kitapları 30 milyon halkımız okur da anlarmış benimsermiş gibi, hani yüzde ellisi okuma-yazma bilmeyen otuz milyon hal-

kımız) yasaklandığı, toplatıldığı bir ülkede mutlak özgürlükten gerekli özgürlüğün sınırlarından önce düşünce özgürlüğünden söz edilebilmeli bence.

Fikirler, fikirlerle karşılanıp; tartışmalarla çürütülmeye başlandığı gün gerçek düşünce özgürlüğünden söz edilebilir. Ancak o gün özgürlüğün sınırlarından söz etmeyi düşünebilirim.

2. Eğitim sistemimiz ilk ve orta bölümüyle ancak devlet kapısına memur yetiştirmeye yarıyor düzenimizde. Yüksek okullarımız ise - bir yandan artan özel yüksek okullar, her yıl değişen sınav sistemleri, her yeni eğitim bakanının değişen düşünceleri yardımıyla da - bir lüks ve bir çıkmaz. Teknik okullarımızsa üvey evlât.

Sosyal ekonomik yapımız gözönüne alınarak düzenlenecek teknik adam ve tarım elemanı yetiştirecek orta eğitim düzeni ekonomik yatırımlardan daha önemlidir bence.

3. Halkımız - son seçimlerin de gösterdiği gibi - partilerden vaatlere karşılık program ve gerekçe istemeyi, ona göre oy vermeği henüz öğrenmemiştir.

Tatlı ve parlak sözlerden çok, kesin ve gerçek hesaplar istemeyi öğrendiği gün bilinçli oy verebilmiş olacak.

II. SANAT

1-2-3. Gerçek yeni özle kendini belirtir. Her yeni öz de biçimini getirir ardından. Bizde ise anlaşılmamanın sanat gereği olduğu ileri sürüleli beri gitgide daha güç anlaşılmak - hattâ yalnızca yazanın anlam verdiği diğerlerinin de ünlü çocuk masalındaki "ancak akıllı olanların görebileceği elbise" örneğiyle değer biçtikleri - bir biçim buldular. Batının her virgülünü izlediler.

Oysa bizim sanatımız yüzyıllardır saray - tekke edebiyatlarıyla zaten büyük çoğunluktan kopmuştu. Daha sonraki halka inme çabaları çoğunlukla hor görülmüş, bütün aşamalar belli bir azınlık için ve azınlık içinde - peri bacaları örneği - yükselmiş kopmuştu halktan.

Batıya ayak uydurmakta hiç gecikmeyen "seçkin sanatçılarımızın olsun, bu kez batıdan gelen bu "halkın anlama ve sindirme gücü" meselesine kulak vermelerini dilerim.

TAMER, Ülkü

I. TOPLUM

1. Önce şunu belirtmek isterim: "Toplumumuza uygun bir özgürlük" deyimine karşıyım. İnsanlığa uygun, bütün toplumlara uygun bir özgürlük vardır; Türk toplumu için özel özgürlük sınırları çizmeye kimsenin yetkisi yoktur. Fikir bakımından sonsuz ve mutlak bir özgürlükten yanayım. Fikirlerinden ötürü bir kimsenin özgürlüğünün kısıtlanması çok büyük bir haksızlıktır. Oyun yasaklamalar, kitap toplatmalar gibi Ortaçağ yöntemleri çağımıza yakışmaz. Özgürlüğe ancak temel insan haklarına karşı olan "hareket"lerin başladığı yerlerde bazı sınırlar çizilebilir.

2. Bana kalırsa, ekonomik kalkınmamızın gerçekleşmesi için bu düzenin ortadan kalkması ve ülkemizde sosyalist bir düzenin yerleşmesi gerekmektedir. Türkiye az gelişmiş bir ülkedir, kapitalist bir yönetim altındadır. Böyle ülkelerde devlet yatırımları da, özel yatırımlar gibi, bütün ülkenin değil, belirli bir çevrenin kalkınmasını sağlar; geniş bir eğitim seferberliği ise sadece ve sadece hayalden ibaret kalır.

3. Kimse bilinçle kendi hak ve çıkarlarına karşı olmaz. Son seçimlerin sonucunu bu açıdan değerlendirmek yanlıştır. Olsa olsa, halk daha uyanmamıştır ve oyunu yanlış birtakım hesaplara dayanarak vermiştir denebilir. Ama halkın uyanmaya ve kıpırdanmaya başladığını gösteren belirtiler de yok değildir.

II. SANAT

1. Sanatçıya düşen bir tek görev vardır: Kendi sanatını kendi kişiliğiyle çatışmaya düşürmeden, kendi istediği gibi sürdürmek.

2. Sanatçı olmayanlar zamanla zaten eleniyorlar. Bir örnek vereyim: Beş yıl önce "ikinci yeni" başlığı altında aşağı yukarı iki yüz kişinin adı sıralanıyordu. Şimdi on şair ya var ya yok.

3. Her deformasyon bir yenilik getirmeyeceği gibi, her yenilik de bir deformasyonu gerektirmez. Yeni, sanatçının kendi kendini aşmasıdır.

TANYOL, Cahit

I. TOPLUM

1. Mutlak özgürlük diye bir şey zaten yoktur. Her toplumda özgürlüğün ne olduğu değil, insan özgürlüğüne nelerin engel olduğu araştırılır. Bu da toplumdan topluma değişir. Örneğin, İngiltere'de din, özgürlük savaşında olumlu bir davranış göstermiştir de, Fransa'da tersine..

Özgürlük soyut bir kavram değildir. Biz özgürlüğe uygun tanımı yapmadan önce, ülkemizde insan özgürlüğüne nelerin engel olduğunu bulmaya ve bu ülkede insanın insanca düşünmesine düşman baskıları eleştirmeye mecburuz. Ne özgürlük ve ne de onun en iyi tanımını taklit yolu ile almaya imkân var. Örneğin batıda iftira, tezvir, şantaj, küfür insanların özgürlüğünü tehdit etmez. Bunlar ahlâkı tehdit eder ve ferde ait bir alçaklık sayılır. Bizde ise bunu, sosyal ortam yaratır ve teşvik eder. Her özgür ülkede imzasız mektuplar, jurnallar ahlâk dışı sayıldığı halde, bizde bunlar namuslu insanları çürütmek için örgütlenir ve hattâ resmî kovuşturma konusu olur. Uzak ve yakın tarihimiz bunun korkunç örnekleriyle doludur. En yüksek bilim kurullarından tutunuz da politikaya kadar geçer akçedir bu. Böyle bir ortamın kınanmadığı bir toplumda, özgürlük şöyle dursun, insanların şerefi tehlikeye girer.

2. Ekonomik kalkınmamız, bugünkü ortam içinde, ne eğitimle ve ne de yatırımla mümkündür. Türkiye'de temelden bir değişme, sosyalist bir değişme olmadan, alınacak her tedbir boşunadır.

3. Halk, kendi çıkarı açısından, oyunu bilinçli olarak kullanmıştır. Önemli olan, halka uygun ve halkın faydasına olan bir demokrasiye gitmektir. Bugünkü seçim sistemi, halk iradesine değil, halk oy'una dayanıyor. Demokrasi, halk oy'una değil, halk iradesine dayanır. Bunlar ayrı ayrı kavramlardır. Eğer bir ülkede halk oy'una dayanan bir demokrasi, toprağın bütünlüğünü ve insanın özgürlüğünü tehlikeye düşürüyorsa, orada *halk iradesi* değil, *halk oy*'u söz konusudur.

II. SANAT

1. Sanatçılara düşen görev, kendi kişiliklerinin gerektir-

diği sanatı yapmaktır. Eskiden beri sanatçılara yol gösterenlere karşıyım. Bunlar bir çeşit bal veremiyen eşek arılarına benzerler. Her sanatçı toplum gerçekleri karşısında özgür bir davranışa sahiptir, buna karışmak sanatçının özgürlüğünü kısıtlamak olur. Bir sanat eserini, toplumun yararına olup olmaması değil, bir sanat eseri olup olmaması ilgilendirir.

2. Sanatta taklit önemli olmakla beraber, bu taklit bir yaratmaya çevrilmediği zaman anlamını yitirir. Kendi sanat ve edebiyat geleneklerine sırtını çevirmiş bir kimsenin o toplumun sanatına bir şey katacağını sanmıyorum. Batı'da olduğu gibi, bizde de, her yeni kuşak, kendi açısından, eski kuşakları yeniden değerlendirmek zorundadır. Her toplumda sanatın kendine özgü bir oluş zinciri vardır. Bu oluş zincirinin dışında kalan sanatçı hangi yeni akımı savunursa savunsun, o toplumun sanatında bir yeri ve önemi yoktur.

3. Böyle bir şey olamaz. Sanatta yeniliğin ölçüsü deformasyon değil, transformasyondur. Hattâ musikinin diliyle söylemek gerekirse, buna "transposition" demek daha doğrudur.

TARUS, İlhan

II. SANAT

1. Sanatla halk kalabalıkları arasında sadece karşılıklı ilişki, denge sorunları söz konusu değil; bir içteniçe yaşam, bir (tek) varlık, bir birlikte varolma düşünülebilir. Halk için, halk yararına olmıyan; halkı düşünmiyen ve içine almıyan, halk yığınlarının kafaca, geçimce, biçimce yükselmesine yaramıyan çabalar (sanat) sırasına giremez. Başka şey olabilir: Büyü gibi, rüya çözümü gibi, gökkuşağı gibi bir şey.. Bunun berisinde halkın anlamadığı, sindiremediği, gereksiz bulduğu insan yapıtları da (sanat)ın etki ve görev alanına giremez. Bence sanat yapıtlarına değer biçerken bu ölçüyü kullanmak, en namusluca, en kesin, en şaşmaz yoldur.

2. Bütün eğrilişler ve yivden çıkmalar hep bu moda yüzünden oluyor. Modadan önceki sorumluyu derinlemesine araştırmağa kalkanacak olursak, yaratıcı gücü doğuştan da taşımayan, sonradan da edinemiyen sahteciler karşımıza çıkar. Sanırım bu (sahteciler) deyimini Türk yazınında ilk kullanan benim. Az gelişmiş milletlerin ortak niteliğini teşkil eden geri kültür atmosferi içinde sahtecilerin türemesinden daha

doğal bir şey olamaz. Bu toplumlar içinde bayağı dış alım malları, çürüyüp atılmış kadın çamaşırları ve büyücülük, seks, kovboyculuk eserleri nasıl istek buluyorsa; iç piyasanın sahte asprinleri, delik naylon torbaları gibi köksüz sanat yapıtları da öylece yer bulur. Yeryüzünün temel tutturmuş formasyonlarını kültürlerine sığdıramıyan, aldatmaca oyunlarla güya o formasyondan fırlama numarası gösteren sanat taklitçileri, üstlerine bir tutam tuz ekilince eriyip su olan sümüklü böceklerden öte önem taşımazlar.

3. Dünya, deforme olmıyan gerçeklerin dünyasıdır. Teknikte dahi kök, espri ve ruh değiştirme olanakları kalkmıştır ortadan. Var olan teknik esprinin daha iyi ürün, daha yeni randıman ve daha yararlı yapıt vermesi söz konusudur. Elektrik, buğu, tekerlek ve atom, deforme olmadan yarının yapıtlarını vereceklerdir. Sanat ve edebiyat, kendi formasyonu içinde, insan aklına uygun biçimi dejenere etmeden, daha güzel ve güçlü örnekler yaratma yolundadır. Bu yolu göremiyenler, görseler de o yola koyulma cesaretini yüreklerinde duyamıyanlar, uydurmacılığa ve modacılığa başvuruyorlar ki, ergeç gülünç duruma düşeceklerdir. İşe başladıkları gün düştüler ve düşüyorlar ya, (az gelişmişlik) onlara birkaç nefes sağlıyor. Ama işte o kadar!

Her deformasyonu yenilik sayan eleştirmecileri kafa yapıları yönünden o sanatçıların sırasına sokmak mümkündür; galiba da gereklidir. Bir ayrıntı ile: Bunların sorumu ve Türk toplumu karşısındaki durumu daha ağırdır. Nedeni de, sahtecilere ve modacılara, belki de kendiliklerinden ayak atamıyacakları çökük alanları peşkeş çekiyorlar. Dikkati çekmek, birkaç yüz lise kültürlüsünün müşteri olmasını sağlamak, sonra karşılıklı desteklerle yüksekten atmağa koyulmak, bu yaşlı başlı yurttaşlarımızın açık seçik işi oluyor. Dergiler çıkarıyorlar; sonra ereklerini açığa vurarak kitap ticaretine yöneliyorlar; arada bir "e (eskilerle tartışmaya girişmiyeceksiniz!) diye peşlerinden gelenlere öğüt geçiyorlar. Plân ortadadır: Sahte, yapmacık ürünü yaymak; arada ticaretini de sağlamak!

Sanatta yenilik diye ölçüleri şaşmadan ve insanlığın göğünü ışıtan (akıl) sınırlarını aşmadan, toplumların yararına çalışmaya denir. Yeni bir görüş, yeni bir deyiş.. Varolan, yaşayan, temel tutturan, şu halde insan yaratılışına yivi yivi-

ne uyduğu anlaşılan (form) dışındaki kafa hareketlerine aldanmamak.. Heykel, kıyamete kadar (dikey) kalacaktır. Yapı, kıyamete kadar insanların dinlenmesi koşullarını kapsıyacaktır. Resim, doğayı ve insanı sonsuz biçimlerde, değişik açılardan taklit etme karakterini sürdürecektir. Sanat, gerçeği daha bir başka yönden, daha bir başka biçimde görmeyi, asıl şart olarak da, daha bir başka biçimde deyimlemeyi koşullar.

N O T Özellikle hikâye alanında son zamanlarda Türk sanatının boğulduğu kıtlık, bunun sonucu olan bezginlik; genel uygarlık, genel kültür alanında geri kalmışlığımızdan faydalanan sahtecilerin alana egemen kesilmeleri yüzündendir. Gökkuşağı ve dergi satıcısı eleştirmeciler de, arkalarında destek.

TÖR, Vedat Nedim

I. TOPLUM

Çağımızın her alanda ileri, gittikçe de ilerliyen ve değişen tekniği, "ileri insan" istiyor. Bu bakımdan bütün dünya milletleri için ve bu arada ille az gelişmiş olanlar için "eğitim konusu" bir ölüm-dirim savaşıdır.

Topraktan daha çok ürün alan, hayvanlarını, ağaçlarını daha verimli kılan, makinenin dilinden anlayan, lâboratuvarda yeni buluşlar, yeni yaratmalar için araştırmalar yapan, işletmecilik sanatını bilen, kısaca akîmı günümüzün bilim ve teknik ölçülerinde kullanan "kaliteli" insanların sayısını çoğaltmak için geniş ve köklü bir "eğitim devrimi" şarttır. Sadece okur-yazarların sayısını çoğaltmayı öngören "her köyde bir okul" parolası, dâvaya bu açıdan bakınca, sadece bir israftır.

II. SANAT

Bir milletin "kültür ortamı" genişledikçe sanat ihtiyacını duyan insanların sayısı da artar. Yani, o vakit daha çok insan kaliteli kitap okur, kaliteli piyesler arar, kaliteli konserlerlere gider, kısaca, "sanat piyasası" genişler.

Sanat adamının sosyal ödevi, işte bu sanat ortamını yükseltip genişletmektir. Moda akımlara kendisini kaptıran sa-

natçı, bu ortamı genişletecek yerde daraltıyor. Geniş halk yığınlarını kalitesiz sanatlara doğru âdeta zorluyor. İllâki orijinal olacağım diye, anlamı, insanı, melodiyi, ritmi, tonaliteyi, diziyi, kısaca gelmiş geçmiş bütün sanat okullarına ortak olan verileri inkâr eden, yani anlaşma imkânlarını ortadan kaldıran akımlara kendilerini kaptıranlar, bence, kültürel kalkınmamız için yararlı olmaktan uzak, birtakım gösteriş düşkünü sanat Beatles'leridir.

Gerçek yeniyi de her seferinde gerçek sanatçının yaratıcı gücü bulur ve biçimlendirir.

TÜTENGİL, Cavit Orhan

I. TOPLUM

1. Toplumları meydana getiren "birey"lerle egemenliği temsil eden "devlet" özgürlüğün sınırları konusunda karşımıza çıkıyor. Gerek bireylerin biribirleriyle, gerekse devletle ilişkilerinde karşılıklı olarak özgürlüklere, haklara, kişi ve toplum yararına davranışlara uygun eylemler bir denge düzeni meydana getirmektedir. Bu denge düzeninin yürütülmesinde Evrensel İnsan Hakları ilkeleri, Anayasa, kanunlar ve töreler, ahlâk kuralları, insanların eşitliği inancı, toplumca mutluluk ve gelecek kuşaklar için fedakârlığa katlanma gibi düşünce ve eylemler özgürlüğün sınırlarını çizmektedir.

2. İktisadî kalkınma ile eğitimin gelişmesi arasında bir sebep netice ilişkisi kurarak bunlardan birini "sebep", ötekini "netice" olarak ele almak bizi yanlış yorumlara ve sonuçlara götürebilir. Toplumsal olaylarda çoğu kere tek yanlı değil karşılıklı sebep netice ilişkileri vardır ve sözkonusu olaylarda da durum böyledir. İktisadî kalkınma eğitimin gelişmesini sağlama olanaklarını hazırladığı kadar eğitimin gelişmesi de iktisadî kalkınma için çok gerekli olan "beşerî unsur" u, sayıca ve nitelikçe hazırlamış bulunur. Zaten eğitimi de uzun vadeli bir yatırım olarak düşünmek gerekir. Yapılacak şey, mevcut imkânları, teorik bir önceliğe kapılmadan, dengeli bir şekilde ve en uygun yerlerde kullanmaktır.

3. Son seçimlerin sonucu çeşitli yorumlara konu olmuştur. Yurt yönetimini seçim düzeni içinde düşünenler için oyunun kurallarına uygun sonuçları saygı ile karşılamak yerin-

de olur. Bir partinin çoğunlukla iktidara gelmesini önlemek amacını güden bir seçim kanununa rağmen, A.P. nin tek başına hükümeti kurması aydınları bazı sorunlarla karşı karşıya getirmektedir. Önce halkın eğilimlerini etkileyen unsurlar üzerinde durulması gerekir. Büyük seçmen çoğunluğunun oylarını bilinçle kullandığı muhakkaktır, fakat tercihleri bize "irréel" görünen, sözde din özgürlüğü ve enflâsyonla yürütülen geçici refah dönemine yeniden kavuşma özlemine dayanan, 27 Mayıs olayının köklerine ve sonuçlarına bir "tepki" olarak biçim kazandırılan bir doğrultuda ortaya çıkmıştır.

A.P. nin temel felsefesinin, dört elle sarılmağa hazırlandığı kalkınma modelinin biraz gelişmiş ülke olan Türkiye bakımından "zaman" ve "kaynak" israfı olduğu kanaatindeyim. Kökü reformlara girişmeden, kütlenin sorunları üzerine gerçekçi bir anlayışla eğilmeden ve en önemlisi bütün imkânları millî menfaat için seferber etmeden Türkiye'nin içinde bulunduğu güçlükler çözülemez. Seçim sonuçlarını halka ulaşamıyan aydınların, halka anlatılamıyan doğru görüşlerin bir yenilgisi saymak da gerekir. Fakat kötümser olmaya yer yoktur, çünkü oyları ile iktidarlara hükmedenler yakın bir gelecekte kendi uzun vadeli menfaatlerini de akıl yolu ile arayıp bulacaklardır.

UYGUNER, Muzaffer

I. TOPLUM

1. Toplumumuza uygun bir özgürlüğün, geleneklerimiz ve sosyal koşullarımız gözönünde tutularak İnsan Hakları Evrensel Bildirî'sinde yer alan esaslara göre hazırlanacak bir sınırla çevrelenmesi gerekir.

2. Ekonomik kalkınmamızın yalnız yatırımlarla gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Yatırımlarla ortaya çıkan işletmeleri işletecek elemanlara ihtiyaç en büyük gerçek olarak karşımıza çıkar. O işletmeleri işletecek elemanların ise yetiştirilmesi, eğitilmesi gerekir. Bugün, ülkemizde en ucuz şey insan emeğidir; ama bir bakıma da en pahalıdır. Mamûllerimizin maliyetinde işçi ücretlerinin yeri önemsenemeyecek ka-

dar büyüktür. Bunun da nedeni, çalışanların işi bilmemesi, bilecek şekilde yetiştirilmemiş olmasıdır. Tarım alanında da durum aynıdır ve tarımını kendisi yapan küçük işletme sahipleri (aile başkanları) ve bunların yardımcıları modern anlamda tarımın nasıl yapılacağını bilmemektedir. Gübrenin faydaları, tohumun kalitesi, toprağın özellikleri pek az çiftçi tarafından bilinmektedir ülkemizde. Halbuki verimin artması için bilgili olmak gerekir. Bütün bu bilgilerin eğitimle elde edileceği tabiidir. Eğitim olmadıkça ne tarım, ne sanayi ne de başka bir ekonomi alanında ilerlemek, gelişmek mümkün olamaz. Okullarımızda buna göre program düzenlemek, okul çağı dışındakileri buna göre ve bir an önce eğitmek zorundayız. % 60 ı okuma-yazma bilmeyen ülkede ilerlemenin tek çaresi eğitim seferberliğidir. Kolombiyalı bir papaz, orada, köylerdeki halkın zorunlu olarak ve kanun zoriyle radyo aracılığı ile eğitime tâbi tutulmakta olduğunu söylemişti. Halbuki o Kolombiya'da okuma-yazma bilenlerin oranı bizden çok yüksektir. Okulda, hayatta, işbaşında eğitmek gerekir. Bu eğitim sırasında da kuramsal ve ölü bilgiler yerine uygulamalı ve en yeni bilgileri vermek zorunda olduğumuzu unutmamalıyız.

3. Son seçimlerde halkımızın kendi hak ve çıkarlarına aykırı bir tutumda olduğunu söyleyenlere katılamıyorum. Halk, en uygar ülkelerde bile, seçimlerde bilinçli olarak hareket etmez, edemez. Halkımız, eğer oyunu gerçekten bilinçle kullanmışsa - bu isbat edilebiliyorsa - hak ve çıkarlarına aykırı olarak kullanmamıştır. Halk, yararına vâidler bulunan programa oy vermiştir. Ama bu vâidlerin gerçekleşip gerçekleşemiyeceği, ya da ne oranda gerçekleşeceği ayrı bir yöndür.

II. SANAT

1. Sanat öncülüğü ile halkın anlama ve sindirme gücü arasındaki dengeyi sağlama, sağlayabilme çok önemli ve ince bir konudur. Bazıları sanatçının halktan kopmasını doğru bulmaz. Bazıları da halk seviyesinde kalmasını zararlı bulur. Bu iki görüşün de doğru yanları var elbette. Bence, halk ile ilgiyi yitirmeden halkın seviyesinde kalmamak gerekir. Bunu yapabilen başarı kazanır. Sanatçının görevi ilgiyi yitirmeden sanat yapabilmesidir.

2. Bu yargıya katılıyorum. Gerçek bir gereksinme du-

yanlar bu yola bilinçle girdikleri için başarıya ulaşır. Yalnızca kopyacılık yapanlar ise yarı yolda kalırlar. Tarancı, yetiştiği yıllarda gerçek bir gereksinme ile batı kaynaklarına doğrudan doğruya eğilmiş, kopyacılıktan kurtularak başarıya ulaşmıştır. Onunla birlikte batı kaynağına eğilen daha niceleri vardı. Ama onlardan kalan iz belli belirsizdir, hattâ yoktur.

3. Deformasyon yeninin "şaşmaz koşulu" değil, ama koşuludur.

YAĞCIOĞLU, Halim

I. TOPLUM

1. Anayasamızın Türk toplumuna uygun bulduğu tüm özgürlükleri yeterli görüyorum. Ancak; topluma tanınan bu hakları uygulayacak kişi ve kurumların her türlü etkilerden ve baskılardan uzak kalmaları şartıyla, ağayla işçinin, zenginle fakirin, siville askerin, kadınla erkeğin eşit olmaları şartıyla. Kanunları uygulayıcı kafaların, dinç, kültürlü ve dünya özgürlüğünden şavk almaları şartıyla. Basın, söz ve fikir özgürlüğünün hiç bir suretle kısıtlanmaması şartıyle. (x) adlı vatandaşın (x) dergisi veya gazetesini okuyor diye mimlenmemesi, hakkında el altından soruşturma açılmaması şartıyle. "Özgürlüklerimizi tesadüfen veya torpille iş başına getirilmiş cahil kişilerin: Yaranmak adına, kendi âdî çıkarları adına kösteklememeleri şartıyle.

2. Her şey eğitime bağlıdır. Başka ulusların kopya eğitimini uygulayan ulusların "az gelişmiş ülkeler", "geri kalmış ülkeler", "fakir ülkeler" kavramları içinde eritilmeye çalışıldıkları, kültür yoluyla: özgürlük, gelenek, dil ve sanatlarının sıfıra indirilme çabaları bilinen bir gerçektir. Ekonomik kalkınma köklü, ulusun özüne uygun bir eğitimle gerçekleşir. Bizdeki gibi eğitim davulunu her eline geçiren kendi çıkarına göre, anlasın anlamasın çalarsa bir gün borç denizinde boğulmamız gerçek olur. Onun için, eğitim düzenimizi: 1) En küçüğünden en büyüğüne yöneticilerini, 2) Uygulanan tüp kitaplarını hiç durmadan değiştirmemiz; Türk ulusunun özüne ve toprak şartlarına uygun köklü bir düzeni getirmemiz lâzımdır. (A Z) kadar bozuk olan bugünkü eğitim düzeni içinde bizi hiç bir çare ve iyiniyet kurtaramaz.

3. Fiyatların her gün biraz daha yükselmesi, para değerinin çok düşük olması, geçim = boğaz derdinin ulusu çaresizliklere sürüklemesi sonucu; halkımız oylarını sadece bir ümitle, denize düşenin yılana sarılması kavramında kullanmıştır.

II. SANAT

1. Bir an Atatürk'ü düşündüm. Bunca yaptığı büyük işleri düşündüm. Atatürk'te toplumdan biri olarak: Ziya Paşa'nın, Namık Kemal'in, Ziya Gökalp'ın, Tevfik Fikret'in, Mehmet Âkif'in hattâ hattâ, Mehmet Emin'in fikirlerinden yararlanmamış mıydı?.. Atatürk'ü fikren besliyen, düşündüren bir muhasebeye vardıran onlar değil miydi?.. Şu halde, büyük ulusları, büyük adamları, büyük devrimleri doğuranlar, yaratanlar sanatçılardır.

Sanatçıları tutmayan devrimlerin ihtilâllerin gerçekten ziyade sözde yaşadığı her aklı başında insanın bildiği bir doğrudur bugün. Bu yoldan gidilerek, yani "Sanat öncülüğüyle" halkın, toplumun anlama ve sindirme gücünü güclendirmek akıllıca, gerçekçi bir davranış olur.

Ama üzüntüyle belirtmek gerekir ki, edebiyatımızın roman ve tiyatro türünün çoktan anladığı bu gerçeği, şairlerimiz hâlâ kavrıyamamış, 30 yıldır şiir dünyamızı batı kopyası: Kötü, etkisiz, yayınlandığı gün ölüp giden karalamalar furyası doldurmuştur. Bugün toplumumuza şiirleriyle ışık tutan Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan, Ceyhun Atuf Kansu'dan ve Hasan Hüseyin'den (Hüseyin Korkmazgil) şairlerimizin hiç olmazsa anlayışlarına eğilerek yararlanmalarını isterdim.

"Geri kalmış ülkeler"den biri sayılan ulusumuzun uyandırılması savaşında sanatçılarımıza çok büyük işler düşüyor. Ben bu kavram içinde, ilgim yüzünden şairlerimizi önce düşünüyorum. Kendilerini fikren yetiştirmeleri gereklidir diyorum. Türk ulusunun sorunlarını kavramaları, dünya uluslarının uygarlık alanındaki yerlerini bilmeleri muhakkak lâzımdır diyorum. Dilini iyi bilen, içinde bulunduğu toplumu eserlerinde verebilen şairler hem yarına kalırlar, hem de toplumu uyandırır, ileri götürürler diyorum... Mustafa Reşit Paşa'dan, Tevfik Fikret'ten, Ziya Gökalp'ten şavk alan daha nice yürekli Mustafa Kemal'ler yetiştirirler diyorum.

2. Ben, bu konuya yukarda değindim.. Batıyı sadece kop-

ya eden birçok adı sayılır şairimizin günümüzde yaşamayışları ya da 20 yıl önceki adlarının gölgesinde can çekişmeleri hep modaya uymalarından ileri geliyor... Yenileşmeyi: Biçim, dil ve ruhta aramıyan bu şairlerimizin bir de hiçbir zaman anlamıyacakları şey, Türk toplumu ve sorunlarıdır. O topluma eğilmeyen şair istediği kadar yeniyim diye tepinsin ömrü yoyodan, çaçadan uzun olamaz. Olmuyor. Öte yanda topluma eğilen bir Fazıl Hüsnü, bir Ceyhun Atuf Kansu gelecek çağlardaki Türk ulusuna ışık tutuyorlar. Geleceğin Türkiye'sini onlar ve onlar gibi düşünen sanatçılar sonsuza götüreceklerdir. Gerçek ve sahte yenilerin (!) ortaya çıktığını, solukları çok kısa olan sahte eleştirmecilerin ortaya attığını hatırlıyorum. Mühendislik ya da müteahhitlik işlerinde dikiş tutturmaya çalışacaklarına, sanatımıza musallat olmaları bir bakıma acı, bir bakıma da güldürücüdür. Ama ne yaparlarsa yapsınlar gerçek gün gibi ortada: Tutulmuyor, sevilmiyor ve aranmıyorlar. Direnişleri de boşunadır.

3. Bu, belki plâstik sanatlarda bir dereceye kadar doğru olabilir. Ama edebiyatın bir dalı olan şiirde uzun ömürlü olacağına inanmıyorum. Yunus Emre'den Nâzım Hikmet'e, Fazıl Hüsnü'ye, Orhan Veli'ye dek şiirimiz dikkatle incelenirse: Fikir, ruh ve musikinin (ritmin) bir koca nehir gibi akıp geldiğini hiçbir kuvvetin onları değiştiremediğini kolayca görürüz. Fikirsiz, duygusuz; şiir heveslilerinin karalamalarını şiirde deformasyon sanmak ve bu eyilimde görünmek şiiri ciddiye almamak olur. O tip eleştirmenlerimizin yeni kavramında neyi düşündüklerini bilmek lâzım önce! Eskimiş bir sakız ama, tekrarı yararlı olacak; "İçinde yaşadığımız çağda yeni var mı?" İnsan olalıberi yeni sanılan her şeyin eskinin tekrarından başka bir şey olmadığını söyliyeceğim. Deformasyondan murat buysa, eleştirmenlerimiz avunuyorlar derim. Yo, ruhta, özde değişmeyse onlarla beraberim. Ama hangi eleştirmenimiz çıkıp ta bana Dağlarca'dan, Kansu'dan gayrisinde ruhta değişikliği gösterebilir?

Hayalle yaşamak güzel şeydir, güzel şeydir ama, arkasından gelen gerçeğin acılığına dayanmak şartıyla. Dili, özü, sesi yerli olmayan şiirin ömrü moda süresinden öteye geçemiyor.

Mehmet Aksoy

YILIN DÜŞÜNCELERİ

1965 te Gazetede çıkan
düşünü yazılarından seçmeler

Necati Akın

ALTAN, Çetin

BUL KARAYI AL PARAYI

Geçenlerde Prof. Muammer Aksoy:

— Radyolarında, gazetelerinde ve hemen her türlü müessesesinde bu kadar çok ve yoğun, açıktan zengin olma propagandasının yapıldığı başka bir memleket bulunduğunu zannetmiyorum, diyordu.

Günde bin defa tekrarlar spiker:

— Milyoner olmak zordur diye düşünmeyin, bir piyango bileti sizi kolayca milyoner yapabilir.

— Ömrünüz boyunca rahat yaşamak istiyorsanız, bankamızın çekilişine katılın...

— Büyük çekiliş, dev çekiliş, apartman dağıtıyoruz, para dağıtıyoruz.

— Bedava seyahat etmek istemez misiniz; öyleyse niçin kupon biriktirmiyorsunuz?

— Buzdolabı, araba, dikiş makinesi yalnız bizim gazoz veriyor.

Sabah bu, akşam bu; öğle ikindi, bütün gün, bütün hafta, bütün ay, bütün yıl sade bu... Açıktan servet, açıktan mal, mülk, açıktan rahat yaşama...

Aslında toplumu çok çirkin bir yanıltmadır bu... Sanki hayatta en önemli amaç, bedavadan para kazanmadır; sırtüstü yatıp apartman sahibi olmak, milyon sahibi olmaktır. Piyango al, banka çekilişlerine katıl, kupon topla, gazoz iç... Ne o? Belki bir şeyler çıkar, belki refaha kavuşuruz...

Refaha kavuşmanın yolu koskoca bir devlet içinde piyango mu olmalıdır? Buna mı inandırılmalıdır insanlar? Ve bu teşvikle onların küçücük paraları zorla ceplerinden çekilip, çok daha başka menfaatler için mi kullanılmalıdır?

Avrupa meyhanelerinde bazılarının duvarlarında pek bilinen bir karikatür vardır. Eşek arabasına binmiş bir adamı

ucuna yeşillik astığı bir sopayı eşeğin önüne uzatmıştır; eşek yeşilliğe yaklaşacağım diye arabayı çeker durur... Buna benzer bir oyundur piyango...

Kader kısmetle zengin olmak yerine, herkese toplumdaki en imkânlı yerler, çalışma hunisinden geçmek şartıyla açık tutulsa; bir çöpçü, dilerse, belirli eğitimlerden geçip profesör olabilse, teknisyen olabilse... Her fakirin çocuğu, en zenginin çocuğunun gittiği okula gidebilse... Bütün fertler için ilerleme şartları eşitleştirilse daha iyi olmaz mı?

Daha rahat yaşamak isteyen, Tanrının günü piyango peşinde koşacağına, sıkar dişini, müayyen eğitim derecelerinden geçer ve oraya erişir.

Yok ille de diş sıkmak olmayacak, çalışma olmayacak... Kader, kısmet, şans olacak, açıktan kazanma olacak...

Şartlar eşit olunca refah, herkes için mümkün bir irade meselesidir. Bir çaba işidir. O zaman kimse halinden şikâyet edemez:

— Babam beni okutamadı ki, doğru dürüst yaşayabileyim, pişmanlığını duyamaz.

Otuz beş yaşına, kırk yaşına kadar dilediği eğitimi yapma imkânını elinde bulundurur. İyi yaşayanların nasıl yaşadığına aklı takılmaz. Bilir ki, onlar o yaşayışa, kendisi için de mümkün, eğitim kademelerinden geçerek varmışlardır. Kader, kısmet, şans, açıkgözlük, el çabukluğu, yerini; çalışmaya, yetişmeye, yaratmaya bırakmıştır.

Hemen bir denge geliverir topluma... Kim niçin daha iyi evde oturabiliyor, kimin neden arabası var, gayet iyi anlarsın... Hasetle değil, takdirle bakarsın onlara... Ve aynı şeylere kavuşmak istiyorsan, onların geçtiği yollardan geçmeye çalışırsın...

Ben ne kadar didinirsem didineyim, hiç bir şey yapmadan arsa alıp satan bir adamın kazandığı parayı kazanamıyacağım. Odacım Bayram'ın çocukları hiç bir zaman benim çocuklarımın gittiği okula gidemiyecek... İnsanoğlu bu kadar kapalı, dar ve eşit olmayan yaşantılara mahkûm edilmemelidir. Hele bu çerçeveden kurtulmanın imkânı sadece piyangodur, diye radyo'larda, gazetelerde, afişlerde avaz avaz bağırmak, insanla alay etmekten başka bir şey değildir.

Çok kötü bir kast sistemidir bu... Bu sistemde zenginin

çocuğu zengin, fakirin çocuğu fakir kalacak felsefesi hemen hemen peşinen kabul edilmiş gibidir.

Fakire tanınan tek hak, kadere kısmete inanıp, talihini denemeye kalkmasından ibarettir.

Bütün fakirler için zenginlik yolu, eğitim kademelerinden geçme suretiyle açık tutulmalıdır. Bütün zenginler de o yollardan geçerek zengin olmalıdır.

Böyle bir tutum, müthiş bir çalışma ve kalkınma dinamosunu işletmeye başlıyacaktır. Miskinliği, kadere rızayı silip süpürecektir. Hırsızlıkları, kıskançlıkları asgariye inecektir.

Ama zengini beleş zengin olur, fakiri de beleş zengin olmayı beklerse bunu da bütün yayın organları, bütün müesseseler her gün propaganda ederse, o zaman ola ola ancak bugünkü kadar olabiliriz. Ne haklı bir seçme olabilir toplumda, ne de eşitlik... En dürüstler, en çalışkanlar, en kaabiliyetliler en dipte kalabilir, en yozlar, en ahlâksızlar da en tepeye çıkabilir ve korkunç bir bunalma çöker herkesin içine...

(Milliyet, 9.1.1965)

NADİ, Nadir

ONLARDAN BİRİ

Elime bir gazete geçti. Büyük kentlerimizden birinde çıkıyor. Birinci sahifesinden son sahifesine dek karıştırdım gazeteyi. Baştan başa gericilik batağına saplanmış çıkmış. Her satırında Anayasaya, rejime, Atatürk ilkelerine. 27 Mayısa, Tedbirler Kanununa açıkça meydan okuyan bir hali var. Bir eski devir özlemi içinde çırpınıyor bu gazete. Ama hangi eski devir? Belli bir geçmişi kapsamıyor bu özlem. Beş yıl öncesinden başlıyarak belki beş yüz elli yıl gerilere kadar uzanabilir. Gazeteyi dolduran ah ve vah'lar. Bunu yaparken, hani öyle mistik ya da romantik bir üslûp kullanmaya da lüzum görmemiş yazarlardan hiçbiri. Tersine, hepsinin kin ve intikam duyguları ile yanıp tutuştuğunu âdeta gözlerinizle görüyorsunuz. Acaba İkinci Meşrutiyet'in ilk yıllarında çıkan Volkan bu derece ileri gidebilmiş mi idi? diye düşünüyorum. Babauf'ün 170 yıl önce Fransa'da, yazdığı kitapta suç unsurları bulan Sayın Savcı, 1965 yılının devrim Türkiyesini yeren bu gazeteyi düşünce özgürlüğünün bayrağı mı sanmaktadır?

Ama gerici gazete hiç de özgürlükten yana görünmüyor. Kendi yoluna karşı duranları, memleketin kalkınması, halkın mutluluğu uğruna ayrı düşünüp ayrı konuşanları birer vatan haini olarak damgalamaya çalışıyor. Bunları niçin kovalamıyor diye de Sayın Savcıya çatıyor.

Bu gazeteye göre, toprak reformu istemek, komünistliktir, Ceza Kanununun 142. maddesini beğenmemek komünistliktir, devletçilikten söz etmek komünistliktir, solcu olmak komünistliktir. Bu türlü davranışlara göz yumduğu için de İnönü hükûmeti memleketi uçuruma doğru sürüklemektedir. Halk Partisi devrilmeli ki, gelecek iktidar vatan hainlerini, satılmışları, komünistleri temizlesin, çatlak sesleri sustursun, kanaatkâr Müslüman Türk halkını iç huzuruna kavuştursun.

Gazete, bir yandan servet sahibi vatandaşlara da çatmayı ihmal etmiyor. Memleket sola kayarsa asıl zarar görecek onlarmış. Hepsi mallarından mülklerinden, çiftlerinden çubuklarından olacaklarmış. Bu gazete canla başla onların çıkarını koruyormuş da sayın zenginlerimiz hiç oralı değillermiş. Ne yapsınlarmış ya? Gazeteyi malî yönden desteklemeli, onu korumalı imişler.

Anladınız mı şimdi fikir savaşının püf noktasını? Anayasayı hiçe sayacaksın, Atatürk ilkelerini alaya alacak, dini rahatça politikaya âlet edeceksin, Tedbirler Kanununu çiğniyecek, 27 Mayısa diş bileyeceksin ve bunu zenginleri korumak uğruna yaptığını söyliyecek, üstelik bir de onlardan parsa toplıyacaksın.

Eğitim dâvasını yarı yarıya çözebilmiş bir millet olsaydık, biz gericiliğin yurdumuzda bu türlü çırpınışlarını gülümseyerek karşılar, geçerdik. Dünyanın yuvarlak olduğunu bilen, az çok Hanyayı Konyayı öğrenen bir vatandaş sözünü, ettiğim gazeteyi okuduktan sonra, Atatürk devrimlerinin tam yerindeliğine bir daha inanmasın, imkânsızdır.

Böylesine profesyonel gericiliğe en geri memleketlerde bile her halde az rastlanmalıdır. Ama ne var ki, muskacılar, falcılar, üfürükçüler gibi bu adamlar da mâsum halkın sırtından geçimlerini pekâlâ sağlıyabiliyorlar işte. Yalnız geçimlerini sağlasalar belki zararları o kadar tehlikeli sayılmaz. Fakat sakat davranışları ile bunlar toplum dengesini de bozuyorlar. Önümüzde seçimler var. Yakında kampanya açılacak. Çözüm bekliyen sonsuz dâvalarımız hakkında partilerimizden fikir beklerken seçim savaşının yukarıda örneğini gördüğünüz şekilde soysuzlaşması ihtimali mutlaka önlenmelidir. Bu hususta ilgililer (şimdiye kadar olduğu gibi) gevşek davranırlarsa, sonra ileride pek tatsız olaylarla karşılaşabiliriz. Anayasa çerçevesi içinde Atatürk devrimlerine, 27 Mayısa ve özgürlüğe aykırı gerici hareketler nereden gelirse gelsin ciddî olarak önlenmelidir. Gerçek demokrasiye ancak bu şartlarla yaklaşabiliriz. İsteğimizde samimî isek biraz da acele etmeliyiz. Zira, vakit geçiyor. Bir gün geç kalmış olabiliriz.

(Cumhuriyet, 10.1.1965)

FAİK, Bedii

KENDİ DÜŞEN AĞLAMAZ!..

Câmiülezher fetvalarını kanun gerekçeleri arasına kattık mı?.. Kattık.

Devletin bir genel müdürlüğünden ibaret olan Diyanet İşleri Başkanlığını bir "seçim ziyaretgâhı" olarak alıyor muyuz?.. Alıyoruz.

Aynı Diyanet İşleri Başkanının, meselâ bir doğum kontrolü konusunda Ezher medresesinden fetva istemesini ve gerine gerine ilân etmesini hoş karşılıyor muyuz? Karşılıyoruz.

Mevlânâ âyinlerini bir turizm bahanesiyle Tekke kalıbına yerleştirdik mi? Yerleştirdik.

Sivilimiz, askerimiz o âyinlerde boy göstermeyi marifet sayıyor mu?.. Sayıyor!..

Eeee... Kırkağaç'ın Karakurt köyündeki olaya şaşmak niye?..

Şimdi "Savaşacağız", "ezeceğiz" diye ortaya atılanlar, o Ezher ve âyin rezâletlerini yapanlar veya göz yumanlar değil mi?..

Sözün kısası, ha bizim devletin işleri, ha Şarlo'nun camcılığı!..

İşte bizim de, önce oğlunu gönderip mahallenin camlarını kırdırıyor; sonra da arkasından âletlerini toplayıp, "Camcı!" diye geçerek, tamirciliğe koşuyor!..

(Dünya, 20.1.1965)

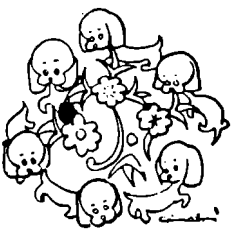

ATAY, Falih Rıfkı

ATEŞ BACAYI SARMADAN

"Kur'an kursu" adı altında Türkiye'yi, şehir, kasaba ve köylerde, eski "sıbyan mektepleri" kaplamıştır. Anayasaya aykırılığından hiç şüphe olmıyan bu okullardan pek çoğu hiç bir eğitim görmiyen, yüzde yüz cahil ve yobaz cer hocaları'nın elindedir. Öylesine cahil ki, aydın din adamlarına da karşıdırlar. Böyle biri camide Atatürk'ü övdü mü, ona "mürted" gözü ile bakarlar. Millî Eğitim kadrosundaki öğretmenlere ise çoktan "gâvur" damgasını vurmuşlardır.

Yüzlerce değil, binlerce değil, onbinlerce Türk çocuğu bu kurslarda Atatürk düşmanlığı ile yetiştirilmektedir.

Atatürk düşmanlığı demek, medenî olma, insan olma, Türk olma düşmanlığı demektir.

İşte sekiz yüz nüfuzlu bir batı Anadolu köyü birkaç yılda ve tiksindirici, öğürtücü oy ve ödenek politikacıları yüzünden şark ortaçağı karanlığı içine gömülmüştür.

Böyle sürüp giderse bir gün Türklüğü kurtarmak için her türlü seçimli sistem tehlikeye girebilir. Ama tepeden inme veya alttan kaynama diktatoryanın Türkiye'yi nereye doğru götüreceği de kestirilemez.

Bütün partilerdeki sağ demagogları yalnız kendilerini değil, Türklüğü de uçuruma sürüklemektedirler.

İmam - Hatip Okullarında din adamı olacaklara lise kültürü ve Atatürkçülük eğitimi veriniz. Bu kültür ve eğitimi olmıyanların halk vicdanlarını sömürmelerine engel olunuz.

Elli yıldır olup bitenler içinde günü gününe yaşıyan, görmeye ve anlamaya çalışan bir hürriyetçi ve kurtuluşçu savaş adamıyım. İğrenç, bayağı oy ve ödenek politikacıları yüzünden yöneldiğimiz tehlikenin büyüklüğünde şüphe etmeyiniz.

Fellâh rejimi boyunduruğu altına yuvarlanmayalım. Her-

şey yirmi dört saat içinde olup biter. Meydan kahramanlarından hiçbirini de yorganlarının altında bile bulamazsınız.

Bizdeki sağ, geri müslüman ülkelerinde olduğu gibi, solu beslemekte, onu güclendirmektedir. Afrikaya bakınız: Bu sağ solu getirir ve sonra da solun fetvacısı olur ve ona uşaklık eder.

(Dünya, 20.1.1965)

Necati Akan

ELÖVE, Mustafa E.

KARAKURT'UN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Köy, her yönünden bugün millî bir problem halinde karşımızda durmaktadır. Son zamanlarda sayıları arta arta, oldukça iyi bir köy edebiyatı kitaplığı da vücude getirilmiştir. Bunun önemi, köyü tanıtma çabası yanında aydınlarımızın, kamunun köye olan ilgisini devamlı surette uyanık bulundurmuş olmasıdır. "Uyandırılacak Köy" gerçek aydınlarını beklemektedir. Şüphesiz, bu ilgi aslında aydınla köylünün içleşmesi, aydının köy meselelerine fiilen el atması, köylünün yardımcısı olmak, köyün elbirliği ile kalkındırılmasıdır. Oysaki, asıl bu kalkınmada köylü kendisine düşeni yapacak, böylece köy kurtulmuş olacaktır. Köy Enstitüleri bu amaçla kurulmuşlardı. Lâkin, Köy Enstitülerinin başarılı bir sonuca varamaması nedenleri başkadır. Bu olumlu davranış, istismar edilmiş, beklenilen sonuç ve başarılar, bu suretle köyün kalkınması belli olmayan bir süreye tâlik olunmuştur. Bu devirleri yaşayanlar, olanları hep görmüşlerdir. Hareketin bırakmış olduğu izler ibretle takip olunmuştur. Köy, şüphesiz çok yönlü bir problemdir. Toprak Reformu tek başına değilse bile, diğer birçokları ile birlikte uygulandığı takdirde tam bir çözüme gitmek mümkün sayılabilir.

Köylerimiz, nitelikçe henüz Ortaçağ devrini yaşamaktadır. Tabiatiyle bu köylerde yaşayanların bir Ortaçağ insanı olduklarını da ifade etmek mümkündür. Ortaçağ insanının 20 nci asır insanı ile buluşması cidden şaşırtıcı olmuştur. Ayrı ayrı dünyaların bu insanlarının yekdiğerlerinin dillerinden anlayamamaları, şahsiyetlerini garip bulmaları anormal değildir. Binâenaleyh aynı plâtform üzerindeki türlü zihniyet ve yaşayış şekilleri arasındaki sınıflama itibariyle gericinin tesbiti önemli sayılabilir. Çünkü, örneğin bir köy ve kasa-

ba içerisinde yaşayan aynı kafa yapısına malik bazı insanların sağduyuları ile ilerici fikirlere iltifat etmeleri, bunların sırf köy veya kasaba muhiti içerisinde yaşıyorlar diye gerici addolunmalarını hiç gerektirmez. Köye giden ülkücüler bu tiplerle karşılaşmışlardır. Gözönünde tutulması gereken aydın sınıfın takip edeceği yoldur. Zira, Atatürk devrimleri Türk gençliğine ve aydınlarına emanet edilmiştir. Buna karşıt olanlar, bunu benimsemiyenler, yahut ta kendi çıkarları uğruna bu devrimlerin yerleşmesini, kökleşmesini isteyenler de mevcuttur. Bu da bilinmektedir. Son zamanlarda geniş bir faaliyet alanı olduğu tesbit olunan nurculuğun içyüzü bütün açıklığı ile gözönüne konmuştur. Geniş bir taraftar kütlesine sahip olduğu anlaşılan nurculuğun kara bir tehlike teşkil ettiği bilinmektedir. Tezatlar içerisinde bunalan fikirlerin, kurtuluş ilâcı olacağı telkine çalışılmaktadır. Bu açıdan her yapılan gâvur icadıdır ve bu islâmiyetle uyuşamaz. Gerçek müslümanlığm, islâm dininin pek müsamahakâr prensiplerinden haberleri bile olmıyanlarm bu hareketleri ile devrimlerimizi sadece değil, halkın din duygularını, bizatihi dinini tahribe çalıştıkları da gözönündedir. İkinci Meşrutiyette 31 Mart'ı yapanlar, asıl müslümanlığm savunmasından ziyade, birbirini tutmaz fikirlere, sarsak bir mantık örgüsüne, en elimi düzensizlik doğuran hareketlere sapmışlardır. Bunların fikirle, prensiplerle hiç ilgileri yoktur. Ya adam döverler, insanları boğazlamaya kalkarlar, böyle bir mücadelede öleceklerin şehid mertebesine erişeceklerini iddia ederler, veya Atatürk heykellerine saldırırlar. Tabiatiyle bu durumda ilericilerin gerici saydığımız bu insanlarla fikir mücadelesi platformunda bulunamıyacakları açıkça belli olmaktadır. Gövde gösterisi yapmak, insanlara bir şey kazandırmaz. Belki bu bir spor anlayışına bile sığdırılamaz. Karakurt'taki imam, futbol oyununun islâm prensiplerine niçin uygun olmadığını izahtan âciz olduğu için, bu aczini kuvvet denemesi ile örtmek istemiştir.

★

Din adamlarına saygımız vardır. Ancak din adamı her şeyden önce inandırıcı olmalıdır. Telkin edeceği fikirler hayal değil, fakat gerçeğin tıpkısı olmasa bile, gerçekmiş gibi

kabulü mümkün nitelikte bulunması, böyle bir güce sahip olması gerekmektedir. Bu özellikte din adamlarımızın bulunduğunu biliyoruz. Buna karşı istediğimiz, aradığımız gerçek din adamlarından çoğunlukla mahrum bulunduğumuzu da bilmeliyiz. Din ticareti, din adamının meşgalesi olmamalıdır. Bunu samimiyetle arzu ediyoruz. Ünlü Amerikan romancısı Erskine Caldwell'in meşhur "Din Ticareti" isimli romanında yarattığı Semon, bizim istemediğimiz, mevcudiyetine tahammül bile edemediğimiz bir tiptir. Burada, aslında günah saydığı dinin yapılmasını istemediği her şeyi yapan sözümona bir din adamının köylüleri nasıl kandırdığı uzun uzun anlatılmaktadır. Ötedenberi vâizlarımızın diğer din adamlarının zayıf olduğu istenilen nitelikte din adamı bulmanın güçlüğü Diyanet İşleri Reisliğindeki resmî ağızlardan da ifade olunmuştur. Gerçekten genel müşahade mevcut olanların çoğunda din kültürü eksikliği bulunduğunu ortaya koymuştur. Atatürk ilkelerine ve devrim kudretine inanmıyan, bunu benimsemiyen bazı din adamlarının ekserisi cahil olan çevrelerde etkili bulunduğunu son olay da gün ışığına çıkartmıştır. Şüphesiz, din adamlığını bir meslek olarak benimsemek gerektiğinde, bu meslek mensuplarının yetişmesinden ta sonuna kadar birtakım düzen kuralları ile kayıtlanması gereklidir. Mesleğin meşakkatli oluşu, birtakım mahrumiyet ve fedakârlıklara zorlaması bununla mütenasip olarak, bunların geçinmelerine yetecek gelirin sağlanmasını icabettirmiş, bu sık sık konu haline getirilmiştir. İşe göre para kuralının uygulandığı birçok memleketlerde kendisini bihakkın mesleğine vakfeden memleketsever din adamlarının kendilerine saygı uyandırmayı mümkün kılacak bir hayat ve geçinme yeterliğine ulaştırmıştır.

★

Karakurt olayını devrimci gençlik ve Atatürk ilkelerine bağlı bütün aydınlarımız nefretle karşılamışlardır. Şimdiyedek olanlara maalesef katılan bu sonuncusu, bazı gerçeklerin tekrar gözden geçirilmesi, bu türden olayların olmaması için neler yapılması gerekeceği sorum ve ödevini yüklemiş bulunmaktadır. Hemen işaret edelim ki, din adamlığı görevini ucuz meslek halinden çıkartmak ve olur olmaz kimseleri köylere,

kasabalara göndermemek gereklidir. Arada sırada çıkan çatlak seslerin mevcudiyeti şimdiye kadar bu hususun önemsenmediğini ortaya koymuştur. Dine ait temel öğretim metodları ve bu tedrisata ilişkin müfredat programlarının tekrar tekrar gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır. Atatürk ilkelerini ve devrimlerini benimsememiş, âdeta bunlara hasmane tavır takınan din adamlarının memlekete zararlı oldukları ve bu hareketlerin daima hâdise doğurduklarını artık başkaca tarif ve hattâ tafsil etmeye bile lüzum yoktur.

Din; akan hayata, gittikçe gelişen medeniyet ve terâkki araçlarına engel olmak şöyle dursun, bunları teşvik etmek durumundadır. Haddizatında bunu engelliyecek bir hükümi de mevcut değildir. Din mani-i terâkki olmayınca, Karakurt'taki Vaizin, söylediklerini, kışkırtmalarını hiçbir tevil örtmemektedir.

Kaldı ki, din adamları karşılarında hitap ettikleri kütlenin emniyet ve itimadını kazanmış olmaları da gerektir. Bunu sağlayacak ise, onların söz ve hareketleridir. Aksi halde, elden çıkacak dinin kefaretini kime yüklemek gerekecektir? Herhalde bunun müsebbipleri, bile bile olayları bu şekile sokan Karakurt'taki Vaiz ve onun gibi dini tahribe uğraşan, halkın ihtiram ve saygı hislerini istismar edenler olsa gerektir. Bunu ise hiçbirimizin kabul etmiyeceği muhakkaktır.

(Yeni Tanin, 31.1.1965)

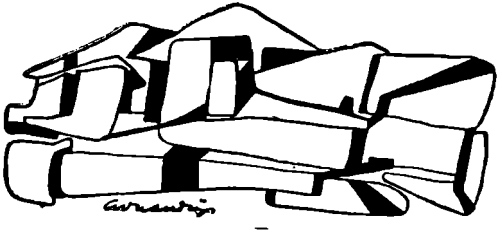

Adnan Ardağ

TÜTENGİL, Doç. Dr. Cavit Orhan

YAŞANTILARIMIZDAN BİR ULAMA

Yazımızın başlığındaki "ulama" sözünü Fransızca'nın "potpourri" kelimesine karşılık olarak kullanıyoruz. Amacımız, hem değişik görünüşlü küçük konulara bir arada değinmek, hem de belli bir konudaki yazıyı sonuna kadar okumaya zorsunan okuyuculara bir kolaylık sağlamaktır. Hayattan ve kitaptan, yaşantılarımızı dile getiren bu ulamada, nasıl bir görüş açısından bakılırsa bakılsın, daima ikiye bölegeldiğimiz, fakat aslında bir bütün olan "biz" varız diye düşünüyorum.

1936 yılında "Kan Damarları" adıyla yayınlanan bir kitabın üzerinde iki doktorumuzun imzası vardır. Bu doktorlardan ilki, Tanrının rahmetine kavuşmuştur, ikincisi ise İnönü hükûmetinin ilgi çekici bakanlarından biridir... Kitabın ikinci bölümünü yazan ikinci doktor, köy odalarında "bağdaş kurup" köylülerle dertleşir, "elinde büyüdüğü yurdunun köylüsünü" araştırıcı bir gözle incelemekten zevk duyardı. Köylülerle konuştukça her konuda yeni bir şey öğrendiğini yazan köycü doktorumuz, bir faiz hikâyesini şöylece özetler:

75 Alman
175 Ödenen
356 Geri kalan borç.

Bu hesap, yanlışı varsa, düzeltmesi Sayın Dr. Lebit Yurdoğlu'dan, süregelen meşakkatli bir tarım düzeninin sadece biberidir.

★

Kilosu bin liradan, 56 kilo gelen "köyün sarışın ve en güzel duluna 27 kişinin 1964 yılında evlenme teklif ettiği yer Şarkışla'nın bir köyüdür. Dahası var: "Tâliplerin 5'i altmış yaşından yukarı zengin toprak sahibi, 9'u halen evli ve çocuk sahibi, 13'ü ise bekârdır." Kızın babası peşin para, talip-

ler ise para yerine "altın ve tarla vermek" istemektedirler. Bu ve benzeri "açık" olayların yanısıra "üstü kapalı" evlenme alış-verişleri şehirlerimizin de süsüdür. Ne var ki, şehir usulünde kilo hesabı yapılmadığı için, bir kıyaslama mümkün değildir.

☆

Elâzığ Türkiye'nin sevimli şehirlerinden biridir. Kur'a ile bu şehrin "beden eğitimi" öğretmenliğine atandıktan sonra kederinden ağlayan bir öğretmen adayının fotoğrafı bu gazetenin ilk sayfasında yayınlanmıştır. Anadolu'nun doğusuna, batısından biraz daha yakın olan Elâzığ'da çalışmayı gözyaşlariyle karşılayan meslekdaşımız, Milli Eğitim Bakanlığına başvurarak Türk öğretmenlerinin gitmek istemediği yurt köşelerinde İngilizce öğretmenliği yapmak isteyen "Barış Gönüllüleri" bulunduğunu herhalde duymuştur. İllerden il beğenmezken, sayıları 500'e yaklaşan ilçemiz, 40 bine ulaşan köylerimiz için "ağlayan öğretmen" acep ne düşünür? Belki ortada ağlanacak bir şey var ama, ne ola ki?

★

Hastasına kendi kanını vererek onu ölümden kurtaran doktor da bu toprağın çocuğudur. Muş'un Tekyol köyünden Fatma Ağlar'ın "ameliyatla doğum yapması zarureti hâsıl" olunca, çaresizlik karşısında kendi kanını hastasına veren doktor, anneyi ve çocuğunu ölümden kurtarmak suretiyle bize başka örneklerden bir örnek vermektedir. Muş Devlet Hastanesinin operatörüne selâm olsun!..

★

Akıl almaz yarışmalar, bahis veya iddia üzerine olmadık şeyler yiyip içenler sütunlar dolusu resim ve yazı ile ciddi gazetelerimize kadar sokuluyor. Akıldışı olmak bir yana, insana tiksinti de veren bu haberleri hatırlatmak bile istemiyorum. Yalnız böylesi haberlerin biri var ki, mâsum bir özenti görünüşünde olduğu için üzerinde durup kınayalım. Amcasının düğününde nişanı yapılan 7 yaşındaki çocuk. Kendi kap-

risilerimiz için çocukları oyuncak derecesine düşürmekten herhalde sakınmalıyız.

★

Batılının olayları ve insanları iki ayrı ölçekle değerlendirdiğine dikkatimizi çeken yurt dışındaki bir yazarımız, önemli bir konuya parmak basıyor. Batılıların kendileri ve kendi katlarında saydıkları toplumlarla öteki toplumlar arasında temelli bir fark gözeterek olayları değerlendirdiklerini, haklı olarak, öne sürüyor. "Eğer Niyazi Berkes çıkıp, bunda yüzyıllardır işlemiş eski Müslüman düşmanlığının içten içe rolü olduğunu yazarsa, bizim oradaki sırılsıklam Batılı taklitlerinin sanacağı gibi mübalâğa etmiş olmaz, bir gerçeği belirtmiş olur. O kadar!" Doğru söze ne denir? (A. İlhan'ın "Paris'in iki gözü, iki ayrı renk" adlı bu ilginç yazısı Varlık dergisinin 636. sayısındadır.)

1936 yılında yayınlanmış olan bir kitapla başlattığımız "ulama"yı Fikret Otyam'ın 1963 tarihli "Topraksızlar" adlı kitabında yer alan Mavula Kadın'ın Anayasayı anlatması ile sona erdirmek yerinde olacak. Aldı sözü Otyam, bakalım ne dedi?:

(Bir erkek ayağını değiştirip söze karıştı:

"Mavula kadın.. Anayasa manayasa.. Anayasa dediğin Ankara'da oturur." Derdemez Mavula kadın yerinden doğruldu:

"Ne ne ne? Sen Anayasayı er kişi mi sanıyon? Can mı belliyon? Nah o kafana! Anayasa dediğin bir yüca kanundur.. Senliği benliği ortadan kaldırmıştır.. Gidip heye diye irey vermedik mi tümcek? Senlik benlik kalksın diye kopmadık mı sandığa? Tüm dünya proy Türk'e demedi mi Anayasaya evet diyince Anayasa Ankara'da da var.. Burada da.. Maraş'ın Gâvur dağını aşıp Elbistan hokümatına gelmediyse biz getireceğiz... Assınlar isterlerse... Ben evet diye irey verdim ona.. Evet dediysem her şeyine evet dedim, assa bilo evet diyeceğim.. Senlik benlik kalksın ortadan.. İnceciğin mıhtarıynan Mavula kadın birdir.. O kadar..")

Anayasayı Mavula Kadın gibi anlayıp savunabiliyor muyuz? Türkiye'deki çalkantılar, huzursuzluklar, gelişmeler, iyimserlikler ve kötümserlikler hep Mavula Kadının Anaya-

sası etrafında dönüp dolaşıyor. Samimî bir inançla Anayasanın "lâfzına ve ruhuna" sahip çıksak, haklarımızı ve vazifelerimizi bilsek, onu yurt yönetiminin her alanında gerçekleştirsek ve yürütsek, Elbistan'dan öteye, kente, köye, ovaya dağa, doğuya, batıya onun getirdiği güven sinse, Mavula Kadının ıstırabı dinse.. yaşantılarımızın ulaması başarılı bir koro olmaz mıydı? Bu koroda hepimizin sesi bir türkü olur, "Edirne'den Ardahan'a kadar" bir üveyik gibi kanat çırpardı.

(Cumhuriyet, 7.3.1965)

Hüseyin Kavga

ALTAN, Çetin

KAPALI

Biz, hani kendimize özgürüz, demokrasiyiz falan diyoruz ya... Aslında yeryüzünde pek az kalmış olan en kapalı memleketlerden biriyiz... Belirli birkaç ajansdan kırpılarak ne veriliyorsa onu okuyoruz sadece.

Biz neden kendi memleketimizde dünyanın her tarafında çıkan ve her tarafında satılan gazeteleri, dergileri okumayalım? Kim önlemekte bunları, hangi gerekçe ile önlemekte; belli değil.

Bize bir şeyleri yutturmak istiyorlar ve gerisini kurcalamamızı istemiyorlar gibi geliyor bana... Yoksa bize yeryüzünde olup bitenleri dosdoğru anlatsalar biz pekâlâ uyanır, iyiyi, kötüyü seçmeye başlarız. Bazı kişilerin işlerine gelmiyor herhalde böyle bir uyanma.

İkide bir:

— Memleket geri, diyorlar.

— Memleket anlamaz, diyorlar.

Anlatmaya kalkanları da kösteklemekte, olmadık maharetler gösteriyorlar.

Sonra bir de bakıyorsunuz, Türkiye'de, tu kaka edilmiş kim varsa dünyada itibar sahibi. En ünlü şairlerimiz, en önde yazarlarımız, en değerli ressamlarımız kendi vatanımızda halka zararlı olarak tanıtılan insanlar. Yararlı olarak tanıtılmak isteyenlerin ise çeşitli para dalavereleri çıkıyor arkalarından.

Bunun tek çıkar yolunu daha önce de yazdık. Madem demokrasi olmak iddiasındayız, öyleyse kapitalistle sosyalistin özgürlüğü milimi milimine aynı olmalı.. Anayasamız da bunu emrediyor zaten... Hiç bir zümre, hiç bir sınıf ötekine üstün olamaz diyor. Anayasanın bu hükmüne rağmen ortalıkta bir zümre üstünlüğü olduğu apaçık...

Yirmi dokuz buçuk milyona yılda ortalama bin iki

lira düşüyor, beş yüz bin kişiye ise yılda ortalama elli bin lira...

Hastanelerde fakir fukara yer bulamıyor, ama hâkim sınıfa mensup olanlar buluyor.

Fakir fukaranın çocukları okullara gidemiyor, ötekilerinki gidiyor.

Fakir fukaraya karşı bürokrasinin muamelesi başka, ötekilerine başka...

Ve kapitalistlere tanınan özgürlük fakir fukarayı tutanlara tanınmak istenmiyor.

Bu dengesizlik çakılmasın diye milyonlar uyutulmak isteniyor gibi geliyor bana.

Peki ama, bu dengesizliğin memlekete sağladığı fayda ne? Bunun cevabını verecek bir tek babayiğide rastlayamıyoruz. Daha bu konuya dokunur dokunmaz cevap yerine:

— Susturun, konuşturmayın, makbul adam değildir, sözüne kulak asmayın gibi yaygaralar işitiyoruz...

Bunlar Türkiye'yi bütün dünyadaki olaylara karşı kapalı tutmak istiyorlar. Türkiye meseleleri anlamasın istiyorlar. Dengesizliğin bilincine varmasın istiyorlar. Türkiye dünyada her şeyden habersiz olduğu için hiç ilgi çekmiyen bir ülke olarak kalması pahasına, kendi kişisel keyiflerine bakmayı tercih ediyorlar. Bir de üstelik, vatan millet nutukları atıyorlar. Vatanını, milletini seven bu dengesizliği halka anlatmaz mı? Bu memleketin de değerleri olduğunu, ancak bu değerlerden çıkar sahipleri korktuğu için, onları halkın gözünde küçük düşürmeye kalktığını söylemez mi? Kapitalistlerle sosyalistlerin aynı özgürlüğe sahip olmaları gerektiğini belirtmez mi?

Neden yapmıyorlar bunları?

Yapmıyorlar, çünkü onlar ne bu vatanı, ne bu milleti sevmiyorlar. Türkiye'nin gerçekten uyanmasını ve kalkınmasını istemiyorlar. Çünkü, Türkiye uyanır ve kalkınırsa onlar, bugün sürdükleri hayatı sürmeye lâyık bir kalitede olmadıklarının anlaşılacağını biliyorlar. Ve bu anlaşılsın istemiyorlar. Hiç bir seviye, hiç bir çaba göstermeden beleşin beleşi, en iyi hayatı sürmek istiyorlar. Ama karşılığında bir memleket geri kalıyormuş. Umurlarında bile değil o... Gönülleri ve kafaları yok ki... Sadece mideleri var.

(Milliyet, 11.2.1965)

VELİDEDEOĞLU, Ord. Prof. H. V.

AĞLAMA DUVARI

I

Türk vatanı, gerek toprak altı, gerek toprak üstü, gerek deniz ve sular içi servetleri bakımından, çoğu milletlerin gıpta ile baktığı zengin bir vatandır. Bu servetlerin hepsini saymaya burada imkân olmadığı gibi lüzum da yok. Güzel vatanın bu servetleri kimin için, ne için? Elbette biz Türkler için. Bu yurdu vatan bilen, varlığını ve gönlünü ona bağlıyan Türk halkı için.

Tabiî servetlerimizin *sadece birkaç sene* tam randımanla işletilmesi ve henüz bilinmiyenlerin aranıp bulunarak işletmeye açılması, Türk halkını birdenbire ihya eder; bu millet refaha, saadete, huzura kavuşur.

Buna karşılık, bütün tabiî servetlerimizden veya hiç değilse işlettiklerimizden tam randıman alınmadıkça ve bunların verimi bütün Türk milletince, çalışmaları oranında, adaletli bir şekilde refah sağlamadıkça, millî gelir sayılı ellerde veya sayılı ailelerde -yerde yuvarlanan bir kar topu gibi- hızla toplanıp büyüdükçe, bu durum, haklı ruhî isyanlar doğurur ve servet Türk halkına saadet ve huzur verecek yerde, bir huzursuzluk kaynağı olur.

II

Bunun önüne nasıl geçilebilir? Bütün tabii servetlerimizin tam randıman vermesi ve Türk milletine saadet ve huzur sağlaması ne ile mümkün olabilir?

Bu sorunun tek bir cevabı vardır ki, o da; bunun, Türkiye'de herşeyden önce insan madenini işlemek ve işletmek ve bu madenden tam randıman almakla mümkün olduğudur.

İnsan madenini işlemek ve işletmek demek, her Türk vatandaşını hürriyet içinde düşünebilir, hürriyet içinde çalışabilir hale getirmek, ve her Türk ferdinin zekâsından, kendi çapında, tam randımanı almak demektir. Bu olmadıkça, öğretmenliğe kabiliyeti olan kişiyi memurlukta; mühendis veya mimarlığa kabiliyeti olan zekâyı şoförlükte veya amelelikte; müziğe, güzel sanatlara kabiliyetli olan Türk ferdini çobanlıkta çürüttükçe ve hiçbir şeye kabiliyeti olmıyan bazı kişileri de bu memleketi idare etsin diye kendi oylarımızla şu veya bu meclise seçtikçe, bu memleketin kurtulmasına ve bu milletin, uygar milletler topluluğunda lâyık olduğu yeri almasına hiç bir zaman imkân olmıyacaktır.

III

İstanbul Üniversitesi 1933 yılında yeniden organize edildiği zaman, her Fakülteye Almanya'da Hitler'in zulmünden kaçan birçok bilginler, profesör olarak tâyin edilmişlerdi. Bunların hepsi Yahudi değildi. Meselâ Hukuk Fakültesine gelenlerden Profesör Kessler ve Röpke, halis Cermen soyundan idiler. Fakat fikir hürriyetine âşık insanlar oldukları için, Nasyonal Sosyalizmin tek yönlü fikir köleliğini kabul etmemişler ve ilmî araştırmalarına devam etmek için Türkiye'nin dâvetini kabul ederek Üniversitemizde kürsü sahibi olmuşlardı. Sapanca'nın yakınındaki Arifiye Köy Enstitüsü 1935'de bir tatil günü, yabancı hocaları, günü birliğine dâvet etmişti. Gittiler ve döndüler. İki gün sonra rastladığım Profesör Kessler'e ve o zamanlar Doçent sıfatiyle kürsüde derslerini Türkçeye çevirdiğim Profesör Schwarz'a bu gezinin izlenimlerini sordum. Her ikisi birden ve tek ağızdan, olağanüstü şeylerle karşılaşmış insanların hayranlığı içinde bu Enstitüden takdirle bahsettiler. Ben Arifiye Köy Enstitüsünü görmediğim için, onların bu ilk hayranlık ifadelerinden, Enstitünün çok modern binalara ve tesislere sahip olduğunu zannederek sorumu bu yönde devam ettirdim. Her ikisi birden:

"Ne münasebet; binalar ve bütün tesisler, Batı ölçülerine göre çok iptidaî. Fakat hocalar çok uyanık ve kültürlü. Kız ve erkek öğrenciler bir arada okuyor ve gözlerinde öğrenme aşkı ve zevki parıldıyor. Müdür ve öğretmen odala-

rının eşyası basit; fakat Enstitünün kitaplığı oldukça zengin. Zaten en önemlisi bu. Hele kız ve erkek öğrencilerin teşkil ettiği bir müzik topluluğundan mandolin ile Batı müziği konseri dinledik. Beethoven ve Mozart'tan bazı parçaları bu çocuklar hep bir arada ve hatasız çaldılar. Bir kısmı Anadolu bozkırlarından gelmiş ve kafaları, ruhları o zamana kadar Türk halk müziğiyle beslenmiş olan bu çocukların klâsik Batı müziği alanında gösterdikleri bu başarı ve icra kudreti bizi hayretlere düşürdü. Türk milleti hakikaten büyük meziyetleri olan bir millet" dediler.

Bu iki hoca yalnız Almanya'da değil, bütün Avrupa'da bilgileriyle haklı şöhret kazanmış insanlardı. Ben ise o tarihte henüz genç bir doçenttim. Bunları bana söylemekte, milletimi ve dolayısiyle beni pohpohlamakta hiç bir menfaatleri yoktu ve zaten buna tenezzül edecek tipte yaratılmış insanlar değillerdi. Tamamen gerçeği söylüyorlardı. Aradan otuz yıllık bir zaman geçtiği halde o günkü mutluluk ve heyecanımı hâlâ hatırlıyorum.

Evet, yabancı üniversite hocalarını hayran bırakan o sonuç, Türk zekâsının, Türk istidadının birkaç yıllık işlenmesiyle elde edilmişti. Bu işleme yurdun her yanında, her yönde aynı hızla bugüne kadar sürseydi şimdi Türkiye'nin ne halde olacağını bir düşününüz.

IV

İnsan, tabiat kuvvetlerini hükmü altına almış, bunları birer birer - tâbiri caizse - ehlî hale getirmeye koyulmuştur. Bütün ulaştırma vasıtalarını makineleştirmiş, elektrik kuvvetine hâkim olarak bugün her tarafta gördüğümüz hârikaları, sonra havadaki çeşitli dalgalara hâkim olarak radyo ve televizyonu meydana getirmiştir. Simdi bitip tükenmek bilmeyen güneş enerjisi ve atom gücü işlenmekte ve bunlar da insan zekâsının hâkimiyeti altına girerek "ehlileşmektedir". İnsan pek yakında öteki gezegenlere de gidecek.

Softaya göre bu alanlarda çalışmak, "Allahın işine karışmak"tır. "Kıyamet alâmeti"dir. Softa, yüzyıllardanberi Türk zekâsına bunu aşılamış, bunu telkin etmiştir. Türk'ün geri kalması, kabiliyetsizliğinden değil, kendisini afyonlıyan ve

bir kanser uru gibi bütün iliklerine yayılan bu telkinlerin, onu ilimden, tabiî hâdiseleri araştırma yolundan, hür düşünceden, aklın kudretine inanmaktan uzak tutmasındandır. Dinin yeri ile ilmin yerini ayırt edememesindendir. Kendisine daima "Düşünmeden inanacaksın; etrafındaki tabiî hâdiseleri incelemiyecek, sadece anlamadığın bir dildeki din hükümlerini ezberliyeceksin. Âhireti böyle kazanabilirsin" denilmiş olmasındandır. Bu, halkı sömürenlerin ve onların uşaklarının telkinidir. İslâm dininin böyle emrettiğini söylemek, bu dine en büyük iftiradır. İslâm dininin prensibi "düşüneceksin" dir.

V

İşte aziz okuyucularım; Türkiye'deki insan zekâsı yüzyıllardanberi böylece uyutulmuş, yeraltına gömülen ve sonra unutulan altın hazineleri gibi faydasız bir halde kalmıştır.

Atatürk, Türk'ün akıl, zekâ ve enerjisi madenini bilen ve onu Türkiye'nin artık battı sanıldığı en umutsuz zamanlarda işliyerek amacına ulaştıran büyük adamdır. İslâmlık onun devrinde softalıktan kurtulmuş ve gerçek kutsal yerini bulmuştur. Bu memlekette üniversitesinden köy enstitüsüne, konservatuarından halkevlerine kadar, Türk zekâsını en geniş çapta işleyen ve parlatan devir Atatürk devri olmuştur. Ne yazık ki ondan sonra eserleri devam ettirilmedi.

Vatan, millet duygusundan yoksun iç sömürücüler, Türk zekâsının işlenip aydınlığa kavuşturulmasında kendi çıkarları için tehlike görmektedirler. Böylece dışarıdan gelen yıkıcıların işini de kolaylaştırmaktadırlar. Bugün iktisattan, "refah devleti"nden, "sosyal adalet"ten, "millî gelirin dağılış oranı"ndan bahsedenlere bazı çevreler şüpheci, hattâ düşman gözlerle bakmaktadırlar. Oysaki bütün dünya düşünürleri artık hep bunlarla uğraşmaktadır. Bugün iktisat, tıpkı elektronik gibi çok ince bir bilim dalı haline gelmiştir. Biz ise hâlâ politika palavraları, gizli polis raporları ile iş görmeye çalışıyoruz.

VI

Buna karşı Atatürkçü geçinenlerin, Atatürkçü olması ge-

rekenlerin veya gerçekten Atatürkçü olanların haline bakınız; onlar ne yapıyorlar? Ne ile meşguldürler? Ya uyumakla, ya susmakla, ya sinmiş olarak bir köşeye çekilmekle, yahut da birbirini yemekle, birbirini yıpratmakla meşguldürler. Ne hazin!

Atatürk'ten sonra korkaklık, tâviz yüzünden veya menfaat ve çıkar sağlamak için Türkiye'yi bugünkü hale getiren aydın kişilerin ve politikacı kadrosunun yakasına tarih en affetmiyen lânet halkasını geçirecektir. Bir vakitler, "Bizde neden demokrasi yok?" diye hicabından odasının duvarlarına bakamıyanlar, şimdi yüzde yetmişi hâlâ okur-yazar olmıyan, cehalet ve din taassubunun afyonu ile afyonlanarak iç ve dış sömürücülere hizmet eden şu zavallı Türk halkının büyük çoğunluğunun durumuna bakıp, bakıp da, o duvarlara başlarını vura vura ağlamalıdırlar.

Türk zekâsı, fazilet, akıl, vatanseverlik, hür düşünce fabrikalarında işlenmedikçe ve bu zekâdan, verebileceği bütün randıman alınmadıkça bu vatan için yükselme çaresi yoktur. Birbirimizle uğraşmaya, birbirimizi yiyip yok etmeye değil, hep beraber Türk zekâ madenini işletmeye bakalım. Sonra ağlama duvarları imdada yetişmez.

(Cumhuriyet, 1.3.1965)

Salih Acar

AKBAL, Oktay

AŞIRI SAĞCILIK, SOLCULUK NEDİR?

"İrticaın oyu ile mi iktidara geleceksiniz?" Bu kaçınılmaz soru sonunda ağızdan çıkmıştır. Hem de lâik Türkiye Cumhuriyetinin kurucularından birinin ağzından. Cumhuriyet ilkelerinin savunucusu Başbakan İnönü, AP lilere göyle seslenmiştir: "AP sözcüsü 30 milyonun bu konuda kendilerinden yana olduğunu belirtti. Hayal bu hayal. İrticaı himaye mi ediyorsunuz? İkisinin de memleket menfaatlerine aykırı olduğunu niçin kabul etmiyorsunuz? Tuttuğunuz bu yol yanlış bir yoldur. Bunun çok zararını göreceksiniz."

Atatürk devrimcileri aşırı sağ ve aşırı sol akımların karşısındadır. Aşırı sağ ırkçılık, ümmetçilik, faşizmdir. Aşırı sol ise ihtilâlci komünizm. Hepimiz bu iki aşırı akıma karşıyız. AP lilere göre aşırı solla savaşmak gereklidir. Üstelik aşırı sol derken sosyal adaletçi, sosyalist görüşleri belirtiyorlar. Bugün gazetelerde, dergilerde Batı anlamında ılımlı bir sosyalizmin savunması, açıklaması yapılmaktadır. Çıkan dergiler ortada, hepsi de solculukta hiç de "aşırı" gitmiyorlar. Hattâ gereğinden de çok "ılımlıdır"lar!

Ama "aşırı sol"la savaşmak diye tutturuşlar durmadan! Kendileri için en ılımlı görüşler bile aşırıdır. Kazandığı ölçüde vergi vermek gerekir diyenler bile aşırı solcudur. Vergi almak, birtakım hakları sınırlandırmak, devletçiliği, çağdaş anlayışa uydurmak, toprakları topraksızlara dağıtmak, hepsi hepsi aşırı solculuğun belirtileridir. Öte yandan kırk bin köyde kırk bin gericilik kazanı kaynatan kurs'lara, körcahil hocalara, durmaksızın gerici yetiştiren sözümona "din" okullarına ses çıkarmazlar. Bir köyde öğretmenler linç edilmek istenmiş, ötekinde Atatürk'ün resmi yırtılmış, büstü parçalanmış. Kaymakam dövülmüş. Bunlar gündelik polis olaylarıdır. Ayıplamak bile istemezler. Polis olaylarına polis karışır der geçerler!

Önce aşırı sol ne demektir, aşırı sağ nasıl bir anlam taşır? Bunların sınırlarını çizelim. Sonra aşırılıklara karşı birlikte savaşa başlıyalm. Ama bugünkü tutumumuz yanlış. Aşırı sol diye en ılımlı sosyalist görüşlerin yolu kesilmek, baltalanmak, engellenmek istenirse, iş değişir. Önce bu "aşırı" sözcüğüyle ne demek istiyoruz? Partilerimiz ne anlıyorlar? Bunları iyice belirtmek gerek. Mecliste, Senatoda bu konuda yapılan konuşmalar hiç de umut verici değil. Bir haftalık dergiyi aşırı solun temsilcisi olarak gören AP'li okumuşlar vardır. O dergi ki Batılı sosyalist ülkelere göre pek ılımlıdır.

Aşırı sol diye hoşlanmadıkları düşüncelere saldıracaklar, anti ülkücülük, ümmetçilik, gericilik, faşizme yol açan bütün davranışları "milliyetçilik ve mukaddesatçılık" diye okşayacaklar. Bu konularda kimseye ağız açtırmayacaklar. İşte İnönü, tutulan bu yolun çok yanlış olduğunu, ilerde bunun zararını göreceklerini söyliyerek ilk "hatırlatma"yı yapmıştır. Ham hayaller he[illegible]man çıkmazlara götürür kişiyi. Örnekleri öyle çok ki!

(Vatan, 4.3.1965)

Salih Acar

SİYAVUŞGİL, Sabri Esat

ESKİ FIKRALAR

Gazete okuyuculuğum eskidir. Başlangıçta elime aldığım gazeteyi "ser muharririnden müdir-i mesulüne" kadar okurdum. Bilhassa fıkraları hiç kaçırmazdım. Simdi şöyle gözlerimi kapayıp o eski fıkra köşelerini hatırlamaya çalışıyorum. Kimler, neler yazmıştı o köşelerde!

Yazar vardı, fıkrasına Nasrettin Hoca ile başlar, Bekri Mustafa ile son verirdi. Ne demek isterdi acaba? Açıkça konuşamadığı için cinas yolu ile fikrini çıtlatmaya mı çalışırdı? Yoksa tek sermayesi letâif kitapları mı idi? Şimdi pek hatırlıyamıyorum.

Yazar vardı, durmamacasına öğüt verirdi. Çocuklar büyüklerine pay vermemeli, sokakta yürürken dakikada şu kadar adım atmalı, fesi sağa sola eğmemeli kabilinden ne cevherler yumurtlardı.

Yazar vardı, ev ekonomisinde mütehassıstı. Saksıda nasıl nane yetiştirilir, yağ lekesi nasıl çıkarılır, lüzumlu kalori hangi yemeklerle en ucuza sağlanır, çorap makinesi nasıl kullanılır gibi mevzularda bir eşi daha yoktu.

Yazar vardı, mensur şiir döktürürdü. Her cümlesinin üstüne bir çoban yıldızı sallandırarak, okuyucuya mavi bir karanlık içinde hayal iklimlerini açardı.

Yazar vardı. Her fıkrası bir mebusluk dilekçesi gibiydi. Biz her seferinde artık muradına erecek diye beklerdik. Fakat o mutlu gün bir türlü gelmezdi. Bari o dilekçelerin sonu gelse? Hayır, dualar, senâlar, methiyeler bir tefrika romanı gibi uzar dururdu.

Yazar vardı, dışarıda hoşumuza gitmeyen bir lâkırdı söylense, hemen kaleme sarılıp yedi düvele meydan okur, bundan sonrası harptir diyerek daha çok bizleri ürkütürdü. O batarya ile ateşten sonra dahi ortalığın sütliman kaldığını görünce, kendi kendimize:

— Korkuttuk, sindirdik kerataları! diye sevinir, çalını satardık.

Yazar vardı, posta ile dışardan gelen eskimiş Fransızca gazetelerden gıdasını alır, resimli mecmualardan çimlenir,

sanki gözü ile görmüş gibi bize dünya aktüalitesini tatlı tatlı anlatırdı.

Ama yazar yoktu, memleket realitesi üzerine eğilip, resmî ağızlara aykırı fikirler yürüten, kimin haddine düşmüştü. Cennet Anadolu klişesinin dışında memleket yazısı yazmak, "Büyüklerimiz sağolsun" formülüne uymayan bir fikir ortaya atmak. Bu yol kapalı idi, bu mevzularda kalem oynatmak aklını oynatmaya denkti. Böylesini ne muharrir yazar, ne sekreter koyar, ne de hükûmet hazmederdi. Bizim fıkra sütunlarında ufuk açıcı fikirlere meyletmeye başladığımız tarih yeni, hem de pek yenidir. Karşılıklı sövüşmelere iltifat etmiyerek doğruluğuna inandığımız kanaatlerde ısrar etmek yoluna daha dün girdik. Fıkra sütunlarının bonmarşe olmaktan çıkıp bir kürsü hüviyetini kazandığı gün mazi denemiyecek kadar yakındır. Henüz yeni yeni yemek tariflerini bırakıp, fikir izahlarına girişiyoruz. Henüz yeni yeni eğlendirmekten vazgeçip düşündürmeye heves ediyoruz, henüz yeni yeni kendimize muhatap olarak dalak yerine beyni seçmiş bulunuyoruz.

Hem güç, hem de tehlikeli iş bu bizim toplumda çıkarcıların türlü renkte boya tenekeleri ile dolaşıp beğenmediklerini derhal damgalamaya hazır oldukları bir ortamda, fıkra sütununu oyuncakçı dükkânından fikir borsasına çevirmek kolay değil, ama bu olgunluğa varmış yazarlar gün geçtikçe çoğalıyor, hem de küfürbazların artış temposunu geride bırakan bir hizla çoğalıyor. Bunlar üstelik her fikir tartışmasını bir ithamla bitirmeye alışmış kalem sahiplerinin tahayyül dahi edemiyecekleri bir seviye ve itibar çizgisine de varmış bulunuyorlar.

Günümüzün okuyucusu fıkra sütununda tekerleme okumaktan zevk almıyor masal, dinlemekten hazzetmiyor, mugalatadan, küfürden, tehditten hoşlanmıyor. Rakama, delile, ispata dayanan fikirleri seviyor, memleketi çizgisi çizgisine doğru aksettiren, çıkarcılığın karşısına dikilen, gürültüye pabuç bırakmıyan bilgi ve namus ehlini benimsiyor.

Nerden kalkıp nereye gelmişiz? Küt çizgileriyle belirttiğim bu gelişme, bir asrın yarım asrın değil, beş on senenin eseridir.

Bir de, Türkiye bir türlü kalkınmıyor diyorlar!

(Yeni Tanin, 11.3.1965)

ECEVİT, Bülent

PARA İLE İMAN

Dokumacılık İşkolu'nun ilk Toplu Sözleşme törenlerinden biri, İstanbul'un bir büyük özel fabrikasında yapılıyordu. Yüzlerce işçi, birçok sendikacı toplanmıştı. Fabrikanın yürüyemiyen yaşlı sahibi, o törende bulunabilmek için, tekerlekli koltuğu ile gelmişti. Hekimler konuşmasını, heyecanlanmasını yasak ettikleri halde, o, ısrarla mikrofonu istedi. Titreyen sesiyle, uzun ve heyecanlı bir konuşma yaptı. İşçiye yeni haklar getiren, sosyal adaleti geliştiren kanunları övüyor;

— Fakat bunlar yetmez, sosyal adalet bir noktaya varıp durmaz, sosyal adalet, devamlı yürüyen bir şeydir, diyordu.

— "İnsan Hakları" çağı artık geride kaldı, şimdi "İnsanlık Hakları" çağındayız, diyordu.

Konuşmasının bir yerinde, iş adamı, bütün öğüncü ile, titrek sesinin bütün gücü ile, sendikacının tuttuğu mikrofona:

— Ben bu fabrikadan devlete yılda 32 milyon lira vergi ödüyorum! diye haykırdı.

Vergi açıklaması kanunu henüz çıkmamıştı. Kimse kendisinden ödediği vergiyi sormamıştı. Fakat o, ürkerek değil, övünerek devlete ödediği büyük vergiyi açıklıyordu.

Salon, işçilerin, sendikacıların alkışlarıyla çınladı.

Odalar Birliği sözcüsünün dünkü yazımda değindiğim demecini okurken bu olayı hatırladım. Demecin elimizdeki tam metninden öğrendiğimize göre, Odalar Birliği, Servet Beyannamesine olduğu gibi, vergi açıklamasına da karşı idi, çünkü vergi açıklaması "ekonomimize yararsız"dı, "özel sektörü ürkütücü" idi, İskandinav ülkelerinde uygulansa bile bizim "bünyemize uymaz"dı.. Bünyemize uymayacağına delil olarak da, sayın sözcü, bir atasözünü ileri sürüyor, 'Para ile iman kimdedir, bilinmez" diyordu.

Oysa ,vergi açıklaması kadar dürürstlüğe uygun bir sistem "bünyemize uymaz"sa, bünyemizde bir hastalık var demekti. Sayın sözcü, bünyemizdeki hastalığın da bazı belirtilerini, belki farkına varmadan ortaya koyuyor.

"İş adamlarımız, servetlerini, vergilerini, personelinden, eşinden, dostundan, rakiplerinden, kredilerinin kesilmemesi için bankalardan saklamak isterler. İtirazlar bu yüzdendir, vergi kaçakçılığı yapılacağı için değildir" diyordu.

Bu düşünüşe göre, bir iş adamının, kredi isterken bankaya, vergi öderken devlete başka başka kazançlar bildirmesi. öylelikle ya, devleti, ya bankayı, ya da her ikisini birden aldatması, meşrû ve ahlâkî bir davranış sayılıyordu.

Böyle bir hastalık bünyemize yerleşmişse, vergi açıklamasını, "bünyemize uymaz" diye reddetmek değil, üstüne daha başka bazı tedbirleri de, o hasta bünyeye ilâç gibi uygulamak gerekirdi. Örneğin, bir iş adamından vergi alınırken banka kredisini, aynı iş adamına kredi verilirken de devlete ödediği vergiyi kontrol etmeliydi.

Ülkemizde, dürüst çalışan bir özel teşebbüsün vergi açıklamasından ürkmesine sebep bulunmadığını, yazının başında anlattığım olay açıkça göstermiş olmalı. Kimse sormadan, vergisini öğünerek açıklayan adam, geçenlerde Tanrının rahmetine kavuşan sayın Nâzım Bezmen'di. Bu büyük iş adamı, vergisini açıklarken, "personelinden" de, "eşinden dostundan" da, "rakiplerinden" de, "bankalardan" da ürkmüyordu. Çünkü parasını namusuyla kazandığından, devlete vergisini dürüstçe ödediğinden, işçisini ve toplumu düşündüğünden şüphesi yoktu. Parasından da, îmanından da şüphesi yoktu. Gizlilik içinde oyunlar çevirmeksizin, hem işçilerin ve toplumun saydığı, hem de çok kazanan bir özel teşebbüsü başarı ile yürütebiliyordu.

Servet Beyannamesinden, vergi açıklamasından ürken iş adamları, edindikleri servetin utanılacak bir yönü, ödedikleri verginin göze batacak bir kaçağı bulunduğunu bilenlerdir. Servet Beyannamesi, vergi açıklaması gibi kanunlar da, zaten, böyleleri toplumdan biraz utansın, böylelerinin vergi kaçakçılığı hiç değilse azalsın diye çıkarılmıştır.

"Para"sı ile "îman"ını eşinden, dostundan bile gizlemeyi iş ahlâkının bir gereği sayanlar, özel teşebbüse ve servete karşı toplumda gitgide büyüyen düşmanlığın baş sorumlusudurlar.

İş adamlarının çoğunluğu bir Nâzım Bezmen gibi düşünen ve davranan bir toplumda, bazı fanatiklerden başka kimse özel teşebbüsün düşmanı olmaz.

(Milliyet, 23.3.1965)

SELÇUK, İlhan

İMAM - HATİP ÖĞRENCİLERİNE!

İmam Hatip Okullarına para yardımı yapan adama:

— Oğlunuzu niçin imam yapmıyorsunuz? diye sordum. Şaşırdı.

— Niçin İmam - Hatip Okuluna göndermiyorsunuz da, Koleje yolluyorsunuz?

İmam Hatip Okullarının koruyucusu görünen herkese aynı soruyu yöneltmenizi dilerim. Ve öncelikle İmam - Hatip Okullarının gencecik öğrencilerine öğütlerim: Kendilerine pek yakın görünen, kendilerine para yardımları yapan, kendilerine Ramazan günü yirmi bin lira sarfedip iftar veren, ve iftarlarda nutuk atan zenginlerimize sorsunlar:

— Peki, siz neden çocuklarınızı bizim okula yollamıyorsunuz da, Amerikan, Fransız, Alman, Avusturya okullarına yolluyorsunuz? Daha da ötesi, Avrupalara, Amerikalara gönderiyorsunuz?

İmam Hatip Okulu öğrencilerinin yüzde 99'u Anadolu'nun fakir aile çocuklarıdır. Öğrenim programlarının ağırlığı bellerini bükmüştür. Çoğunun zengin istidadı toprak altındaki hazineler gibi içlerine gömülü kalır. Kendilerine eğitimde eşitlik imkânı verilseydi, bu çocuklar, en iyi okullarda okutulmuş olanları fersah fersah geride bırakıp memlekette en önde gelen kişiler olacaklardı. Şimdi nasiplerine düşmüş olan köy imamlığına razı olacaklar; razı olmakla da kalmıyacak, başka işler yapmak için politikaya zorlanacaklardır.

Hangi politikaya zorlanacaklar? Gayet açık: Kendilerinden sonra yetişecek fakir köylü kardeşlerinin de nasipsiz, yoksun ve çorak kalmaları için adaletsiz düzenin olduğu gibi sürmesi gerekmez mi? Bu düzendeki sömürücüleri başta edenlerin ellerinde yetişen İmam - Hatip Okulu öğrencileri, memleketin iktisadî gerçeklerinden uzak kalacaklardır. Kendilerine aşılanan öğrenimin temel ilkesi:

— Hakikatlere giden yol, akıl yolu değil, şeriat yoludur.

Ve akıl yolunu kapayıp da Şeriat yolunu seçen İmam - Hatip öğrencisi, sömürücü takımının âleti olmak için yetiştirilecektir. Oğullarını, kızlarını gâvur mekteplerinde okutup, danseden, flört eden, sosyete dedikodularında başrole çıkanlar, elbette bu durumun sürmesini isteyecek:

Memlekete din diyanet gerek efendim, daha da İmam ve Hatip yetiştirmeli!.. diye bağıracaklardır.

İmam Hatip Okulu öğrencileri eğlenemiyecekler, dans edemiyecekler, kızlarla arkadaşlık edemiyecekler, gençliklerini futbol topundan bile uzak geçirecekler, ama bütün bunları en âlâ tarafından yapan ve kendi çocuklarına yaptıranların politikasına âlet olacaklardır. Kırık, ezik ve bezgin bir hayatın, yılmışlığın, dövülmüşlüğün psikolojisinde yaşarken zaman zaman hırslanacaklar... Kendilerine din düşmanı gibi tanıtılanlara diş bileyecekler, İslâmı ve Tanrıyı savunduklarını zannederek şairlere ve yazarlara:

— Komünistler!.. diye kızacaklardır.

Anadolu'nun has çocuklarının uyanması zamanı çoktan gelmiştir. İmam - Hatip öğrencileri, memleketin iktisadî konularına kafa yormak ve bütün İslâm dünyasının niçin bu kadar geri kaldığını çözümlemek zorundadırlar. Bugün İslâm dünyasının bir yanı uyanış içindedir; ama bir yanı da kapitalist Hıristiyanların kölesi halindedir.

İmam Hatip öğrencisi düşünmelidir ki, din, insan içindir. Öyleyse fakir, geri ve köle insanların ülkesinde İslâmiyetin durumu nedir? İranda petrol gelirini Hıristiyan kapitalistlerle kırışıp kendi halkını geri bırakanlar kimlerdir? Kuveyt'ten başlıyarak bütün Arap dünyasında Hıristiyan kapitalistleriyle ortaklaşarak kendi halkını sömüren ve kendi kaynaklarını yabancılara peşkeş çekenler kimlerdir?

Ve İmam Hatip adayları düşünmelidirler ki:

Hiç kimse Tanrıyı elimizden alamaz, Hazreti Muhammed'i de alamaz, ama petrollerimizi alır, madenlerimizi alır, milli kaynaklarımızı sömürür. Bu sömürücülükte yabancılara eşlik edenler kimlerdir?

Petrol dâvasında yabancıların Türkiye'deki temsilciliğini kimler benimsemiştir?

Madenlerimizi yabancılara peşkeş çekmek için kimler tertiplere girişmişlerdir?

Dâva nereden kazanıldığı soru işareti gibi zihinlere takı-

lan paralarla iftar verip halk çocuklarının gözlerini bağlamak değildir. Dâva, Türkiye'nin kurtuluşu için gerçekleri ortaya döküp konuşmaktır.

Türkiye, milli bağımsızlığını yabancı ipoteklerden kurtarmak mücadelesi içinde bulunmaktadır. Ve bu mücadelede Anadolu'nun has çocukları kendi kurtuluşlarının ışığını da bulacaklardır.

(Cumhuriyet, 3.4.1965)

Mathias May

ECEVİT, Bülent

BU DEMİR PERDE YIKILMALIDIR

"Yabancı memleketlerde çıkan basılmış eserlerin Türkiye'ye sokulması veya dağıtılması Bakanlar Kurulu kararı ile men olunabilir."

15 Temmuz 1950 gün ve 5680 sayılı Basın Kanununun 31 inci maddesi böyle der.

Bu, Bakanlar Kuruluna tanınmış sınırsız bir yetkidir. Bu yetkinin nasıl eserler hakkında ve niçin kullanılabileceği, kanunda belirtilmemiştir. O yüzden de, bundan önce çıkan "Sansür" başlıklı yazımda örnek olarak sıraladığım kitap veya dergiler için bile yasak kararları alınması, öylelikle dünyadaki bütün düşünce akımlarına pencerelerimizin kapatılması mümkündür ve "kanuni"dir.

Anayasamızda da bu yönden tehlikeli bir boşluk veya belirsizlik vardır. Çünkü Anayasamız Türkiye'de yayımlanan kitap, gazete veya dergilerin ancak "kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hâkim kararı ile" toplatılabileceğini belirttiği halde, yabancı ülkelerde yayımlananlar için bir şey söylememektedir.

Fakat aynı Anayasa, herkese "bilim ve sanatı serbestçe öğrenme" ve "haber alma" özgürlüklerini tanır ve haber alma özgürlüğünün, ancak *"milli güvenliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak"* için sınırlanabileceğini söyler. Öyleyse, yabancı ülkelerde yayımlanan eserlerin yurda sokulması ve dağıtılması yasak edilirken, öğrenme ve haber alma özgürlüklerine Anayasa ile çizilmiş sınırı daraltmağa, hele bu özgürlüklerin "öz"üne dokunmağa kimsenin hakkı olmamak gerekir.

Denilebilir ki, Anayasanın 114 üncü maddesi, *"idarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiçbir halde yargı mercilerinin deneti-*

mi dışında bırakılamaz" hükmünü koyduğuna göre, Bakanlar Kurulu, yabancı ülkelerde yayımlanmış eserler hakkındaki yasak kararlariyle Anayasanın teminat altına aldığı öğrenme ve haber alma özgürlüklerini zedelerse, hele bu hakların "öz" üne dokunursa, Danıştaya başvurulabilir.

Görünüşte bu yol açık sayılsa da, gerçekte kapalıdır.

Çünkü yurda sokulması ve dağıtılması önlenen bir eserden veya dergiden, gene 5680 sayılı Basın Kanununun 31 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre, iktibasta bulunmak da yasaktır. Yurda sokulması önlenen bir eserden hiçbir şey iktibas edilemeyince, o eser hakkında yurttaşlar hiçbir şey öğrenemezler. Öğrenemeyince de, Danıştaya başvurabilmek için ortada bir sebep olup olmadığını bilemezler. Ancak istisnaî durumlarda ve tesadüfen,.. bazı yurttaşların, bu eserler hakkında bir bilgisi olabilir.

Demek ki, adı sanı, kültür seviyesi ve demokrasi anlayışı toplumca bilinmeyen, hattâ Bakanlar Kurulunca bilinmeyen birkaç memurun, kapalı kapılar ardında verdiği ve Bakanlar özel bir ilgi ve titizlik göstermezlerse - veya o memurlardan daha geniş görüşlü değillerse- Bakanlar Kurulunun da gözleri kapalı imza ettiği yasak kararları ile, Türk halkının, Türk aydınlarının, dışarı ile ilişiği kesilebilmekte, dış dünya ile aralarına, aşılmaz, ışık sızmaz bir duvar çekilebilmektedir.

"Demirperde" dediğimiz, böyle bir duvardan başka nedir ki?..

Oysa biz yalnız kendi kanunlarımızla bağlı değiliz. Bazı uluslararası bağlantılarımız da vardır ve bu bağlantılara uymak bizim için bir insanlık ve şeref borcudur.

Örneğin, 27 Mayıs 1949 da Resmî Gazete'de yayımlanan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile, Türkiye'de her ferdin *"memleket sınırları mevzuubahis olmaksızın malûmat ve fikirleri her vasıta ile aramak ve yaymak"* hakkını kabul etmişizdir.

Gene, 10 Mart 1954 günü kanunla katıldığımız "İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme" ile de, Türkiye'de her ferde, *"resmî makamların müdahalesi ve memleket sınırları mevzuubahis olmaksızın haber veya fikir almak... serbestisini"* tanımışızdır.

Fakat 5680 sayılı kanuna göre, Bakanlar Kurulu, bu hak-

ve serbestlikleri kaldırabilmektedir. Hattâ, gene 5680 sayılı kanuna göre, "Bakanlar Kurulundan acele karar alınmak üzere", İçişleri Bakanlığı, kendiliğinden harekete geçip, yabancı ülkelerde çıkan eserlerin Türkiye'de dağıtımını önleyebilmektedir.

Bundan önceki Karma Hükûmetler zamanında, yurda sokulması ve dağıtılması yasak edilmek istenen eserleri, Bakanlar Kurulunda, mümkün olduğu kadar tek tek inceleme, öylelikle, alt kademelerden gelen yasaklama veya toplatma tekliflerinden yersiz olanları reddetme geleneği kurulmuştu.

Öyle anlaşılıyor ki, yeni hükûmet bu geleneğe uymamakta, kendisine sunulan yasak tekliflerini gözleri kapalı imzalamaktadır. O yüzden de, "Sansür" başlıklı yazımızda belirttiğimiz gibi, örneğin, Osmanlı çağını ve Demokrat Parti dönemini yerip, Atatürk Türkiye'sini öven bir kitabın Türkiye'ye sokulmasını yasak edebilmektedir.

Üçüncü Karma Hükûmet, yasak edilmesi istenen eser ve dergileri, üniversitelerin seçeceği bir yeterli kurula inceletmeyi düşünüyordu. Fakat bu düşüncenin gerçekleştirilmesine vakit kalmamıştı.

Geçici bir tedbir olarak, bir an önce, böyle bir kurul kurulmalıdır.

Ama asıl tedbir, 5680 sayılı kanunun 31 inci maddesini - bu maddeye dayanarak çıkarılmış bütün kararnamelerle birlikte - yürürlükten kaldırmak ve yerli olsun, yabancı olsun, bütün basılı eserlerin toplatılması yetkisini ancak mahkemelere bırakmaktır. Bu amaçla, Millet Meclisine bir önerge verilmiştir.

5680 sayılı kanunun 31 inci maddesi kaldırılmalı ve dikkatli davranmazlarsa, birkaç örümcekli kafanın ağına düşen Bakanlar Kurulu üyelerinin, bilerek veya bilmeyerek, dış dünya ile aramıza gerebildikleri "demirperde" yıkılmalıdır.

(Milliyet, 2.5.1965)

TUNAYA, Prof. Dr. Tarık Zafer

SÜLEYMANCILAR VE BEYAZ AT

Olay, Akdeniz kıyılarımızın şirin ve - oranın deyimiyle - "Turistçilik"ten hayli yararlanan bir ilçesinde geçer. Bu bir konuşmadır. Şahıslardan birisi, C.H.P.'lidir. Diğeri de nakşiliğin bugünkü şekli sayılan Süleymancılık akımının mensubu. Ve bu iki hemşehri şöyle konuşurlar:

SORU: — Siz CHP ye neden rey vermiyorsunuz?

CEVAP: — O partiyi toplantılarınızda taşıdığınız beyaz put (Atatürk'e verilen addır) kurmuştur. O dinsizdir. CHP liler boşuna yoruluyor. Biz o dinsizin partisine ondan rey vermeyiz, İsmet Paşa demokrasi kuracakmış, kursun da görelim.

SORU: — AP nasıl, ona neden rey veriyorsunuz?

CEVAP: — O da dinsizdir amma, CHP nin yanında ehven-i şerdir.

SORU: — O beyaz put dediğin adam senin ananı, bacını düşman ayaklarından kurtarıp Cumhuriyeti kurmadı mı?

CEVAP: — Harbi o kazanmış değil ki.. Harbi asker kazanmıştır. Nasıl Yezid, Hazreti Hüseyin Efendimizi kesip şehit ederek hilâfeti almışsa, senin Atatürk'ün de padişahımızı sürüp halifeliği ortadan kaldırmıştır.

SORU: — Siz Atatürk ve CHP lilerin dinsiz olduğunu nereden biliyorsunuz?

CEVAP: — O dinsiz olmasaydı CHP ni kurduğu zaman birçok hocalarımızı astırmaz, şapka giydirmez, kadınları serbestlemez, halifeyi sürdürmezdi.

SORU: — İslâm, dininin ahkâmından olan ülülemre itaat etmek var. Siz etmiyor musunuz?

CEVAP: — Ülülemre itaat etmek var amma, hükûmetin ve başındakilerin müslüman olup halifenin olması şarttır.

SORU: — Artık Türkiye'de bir halifelik kurulabilir mi?

CEVAP: — Biz bayrağımızı neredeyse çekmek üzereyiz. Allah bizimledir.

SORU: — Bayrağınızı çekmek üzere olduğunu söyledin. Sizinki ayrı mı?

CEVAP: — İslâmın bayrağı yeşildir. Ümmeti Muhammed onun altında toplanacaktır.

SORU: — Halifeyi siz mi seçeceksiniz? Böyle birisi var mı?

CEVAP: — O kadar inceleme.

★

Okuyucularımın merakını gidermek için açıklayalım. Olay, sıcak ve güzel Alanya'da geçmiştir. Konuşmayı yapan dostumuzun ismi bizde saklıdır.

Asıl önemli olan, ne konuşmanın yeri, ne de konuşanların kişiliğidir. Çünkü bu gibi konuşmalar ve karşılaşmalar, hele şu günlerde, memleketin her yerinde yapılmaktadır. Asıl önemli olan, bu olayın ortaya çıkardığı gerçeklerdir.

Siyaset ilmi'nin gözlüğü ile bu olayların tahliline girişelim:

1. İlk müşahede, tamamen siyasî gayeler güden, fakat dinî bir kisveye bürünen, kanunî bir organizasyona sahip olmıyan kuvvetlerle organize birer siyasî kuvvet olan partiler arasındaki paralellik'tir. Görülüyor ki, dinci siyasî kuvvetleri hiçbir partinin programı tatmin etmiyor. Bununla beraber, dinci kuvvetler - kendi kanılarına göre - AP ile bir süre beraber çalışmakta fayda görmektedirler. Böylece, Türkiye'mizde, gizli çalışan ve organize olan topluluklarla, açık ve kanunî çalışan partiler arasında "bir süre beraber gidiş" politikasına uygun bir muvazilik vardır. Yukarıki konuşmadan anlaşıldığına göre, Süleymancı AP nin iktidara gelişinden çok şey ummakta, fakat *her şeyi* ondan beklememektedir. Aslında AP yi de beğenmemektedir.

2. Süleymancılığın ne olduğu, doktrinal karakteri hakkında henüz köklü bilgilere sahip değiliz. Söylendiğine göre, Süleyman Efendi 1960 tan sonra ölmüştür. Halen bir halifesi (vekili) de olduğu belirtilmektedir. Süleymancılığın, Nakşibendîliğin zamanımızdaki şekli, ya da bir kolu olup olmadığı da meçhuldür... Yalnız, ne istedikleri belli bu insan-

ların: Cumhuriyeti yıkmak ve teokrasiyi, "hilâfet ve saltanatı" geri getirmek.. İdeal Halife tipi İkinci Abdülhamid'dir. O "Hakan-ı Hak"tır.

Aritmetik bir demokrasi anlayışıyla, seçmenleri baş hesabı sayarak, seçim mekanizmasından yararlanarak bu gayeye ulaşmanın mümkün olduğu politikalarının temel prensibi sayılmaktadır.

3. Mesele bu noktaya varınca, sorumuz şu olabilir: Hangi siyasî kuvvetlerle birlikte çalışabilirler, ya da çalışmaktadırlar? Daha doğrusu, siyasî iktidarı etkilemek, yöneltmek, ya da ele geçirmek için hangi kuvvetlerle birleşebilirler?

İki durumla karşılaşmaktayız:

a — Süleymancılar - Nurcular gibi - siyasî partileri iki gruba ayırmaktadırlar: Dinli ve dinsiz partiler. 1950-1960 arası DP dindar, CHP dinsizdi (1). Yukarıki konuşmaya göre, bugün CHP yine dinsizdir, AP daha dindar sayılmaktadır. Genel olarak seçim parolası şudur: "Dinsiz partiye oy verirsen karın boş düşer, çocuğun zina, sen de kâfir olursun". Dinli - dinsiz parti ayırımı etkin bir politika silâhıdır. Süleymancılar, şu şu halde, dindar görünen partiyle ya da partilerle, çalışacaklardır.

b — Memleketimizde, tarikatçı toplulukların çalışmalarında, bir *entegrasyon* olayına da şahit oluyoruz. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Nurcular, Nakşîler ve Ticanîler bir arada çalışabilmektedirler (2). Tarikatlararası ortak bir stratejinin sonuçları bugünlerde, birçok toplantılarda, ortaya çıkmaktadır. Cumhuriyet sistemini kökünden kemirici ve yıkıcı bir aksiyon alanında, tarikatçılık sadece tarikatlar arası bir birleşmeden öteye gidebilir. Ve aşırı sağ içinde aşırı sol kolaylıkla hareket olanaklarını bulabilir. Böylece, 1950'den beri oy mekanizmasının sonuçlarını görmüş ve tatmış olan hazırlıksız ve mâsum kitlelerin politik güçleri, "din adına" yanlış bir yönde geliştirilmektedir.

4 — Geçtiğimiz günlerde yapılan, "Gençlik ve politika" seminerinde konuşurken, yazımızın başındaki konuşmayı genç partililere okumuştuk. Tartışma sırasında bunun, *patolojik bir olay* olduğu, üzerinde durulmaması gerektiği fikri ileri sürülmüştü. Biz o kanıdayız ki, olay patolojik değil, herhalde *spesifik*'tir, yani az gelişmiş sosyal yapılara özgü bir olaydır. Her az gelişmiş memlekette görülebilen cinstendir. Şu hal-

de bünyevî bir mesele karşısındayız. Az gelişmişlikle savaşı kazanmadıkça, bu gibi olayların daha da artacağına ve büyük kitleyi durmadan etkileyip, en aşırı akımların ve yıkıcı aksiyonların gelişim zemini olacağı muhakkaktır. Şuurlu bir sosyal, uyanış bizi ancak bu savaşta muvaffak kılabilir. İstiklâl Savaşının devamıdır bu...

★

Güzel Alanya'da dolaşan yerli turistler Perge, Side ve Aspendos'u gezdikten sonra başka bir zihniyet harabesi içine girdiklerinin farkına bile varmazlar... Evet, güzel ve şirin Alanya'nın muz ve portakal bahçeleri ardında, köylere kadar girmiş, Kur'an kurslarına da girmek isteyen böyle bir zihniyetle karşı karşıyayız. Ama Alanya'da sayısı az da olsa, bu tutumla savaşı göze almış devrimci insanlar da - her yaştan - vardır. Bu içten, sıcakkanlı dostların, gözlerinden en ufak bir hareket bile kaçmamaktadır. Alanya'yı Alanya yapan, kendilerine elimizi uzatmadığımız, bu adsız kahramanlardır. Başta fazilet taşıyıcısı öğretmenler olmak üzere... Ve Alanya böyle bir olay sahnesi olma bakımından tek değildir.

(Cumhuriyet, 11.5.1965)

---

(1) "İslâmcılık Cereyanı" kitabımız, s. 223-225.

(2) Bu gazetede yayınladığımız "Türkiye'de Gerici Olaylar" dizisine bakınız.

ORTAÇ, Yusuf Ziya

AMERİKAN DÜŞMANLIĞI

Birinci Dünya Savaşını düşününüz: Alman olmıyan nemiz kalmıştı? Ordu, Almanların emrindeydi. Donanma Almanların emrinde... Eğer, Yavuz, bir Alman Amiralinin kumandasında olmasaydı, harbin kaderi. Fransa topraklarında belli olduğu o duraklama günlerinde, Rus limanlarını topa tutarak ateşe atılmıyacaktık körü körüne...

Mısır'ın fethine, Alman ordusuna çullanan düşman ağırlığını üstümüze çekmek için atılmıştık. Karpatlar'da Türk kanı bu uğurda döküldü. Sarıkamış'ta karların kefenine gömülen yüzbinler, bu uğurda, düşmanın ateşi ile değil, kışın buzdan orağı ile biçildiler...

Sahnelerimizde Alman artistleri oynuyordu. Lokantalarımızda Almanca konuşuyorduk. Bıyıklarımıza kadar Alman olmuştuk!

Bir kurtuluş savaşı geçti aradan... Yalnız Yunandan kurtulmak için miydi bu savaş?.. Yalnız Eskişehir'i, Kütahya'yı, İzmir'i mi kurtardı Mustafa Kemal?

Biz, benliğimizi düşman istilâsından kurtarmıştık asıl... Asıl kurtulan, yabancı ayaklar altında ezilmiş Türklüğümüzdü!

Atatürk, yalnız Yunanlıları denize atmadı. Bizi omuzlarımızdan tuttu ve üstümüzde Babıâli uşaklığının ne kadar miskinliği, ne kadar sünepeliği varsa, hepsini sarsa sarsa silkti, attı:

Ne mutlu Alman dostuyum!.. Ne mutlu İngiliz dostuyum!.. Ne mutlu Amerikan dostuyum! demedi... Ne mutlu Türk'üm! dedi.

O, yalnız vatanı kurtarmamıştır, benliğimizi kurtarmıştır. Bize çalışma gücü, başarma inancı vermiştir.

Mustafa Kemal kimdi?.. Kanını, beş yıl cephe cephe akıtarak yere serilmiş bir imparatorluğun generali...

Mathias Mey

O, bayrağı, bu yere serilmiş şehidin elinden alıp dağa çıkmıştı. Ne parası vardı, ne ordusu vardı, ne silâhı... Ama kafası vardı. Ama yüreği vardı!

Biz, onun kurtardığı vatanın çocukları İkinci Dünya Savaşından nasıl çıktık?

Sınırlarımızda tek silâh patlamadan.. Köylerimize tek bomba düşmeden.. Tek erimiz şehit olmadan.

Şimdi şu halimize bakınız!

Bir Amerika dostluğuna vermişiz kendimizi... Kore demişler, Fransa'dan, İngiltere'den çok asker veren biz!

NATO demişler, bütün ordusunu emrine veren biz!

Üs demişler, 35 milyon metrekarelik toprağını altlarına seren biz!

Bir elleri ile yardım diye uzattıklarını, öbür avuçlarına maaş diye koyan yine biz!

1923 de Lozan'da aldıklarımızı, Ankara'da geri vermişiz birer birer: Sokakta adam çiğneyen sarhoş neferi yargılamak yetkisine kadar!

Çarşımızla Amerika olduk, pazarımızla Amerika: Çocuk mamasından, sarhoş mezesine kadar hepsi Amerikan... Erkek çorabından, kadın donuna kadar hepsi Made in U.S.A...

Radyolarımızda şarkılar Amerikalı, gazinolarımızda türküler Amerikanca!

Beyoğlu caddesi, Şişli caddesi, Maçka caddesi, Rumeli caddesi baştanbaşa Amerikan dökümtüsü ile dolu!

Biz, Amerika'nın dostu değil, Amerika'nın âşığı, Amerika'nın kölesi, Amerika'nın fedaisi olmuşuz!

Amerika'dan para almıyan hangi devlet var?.. İşte İngiltere, işte Fransa, işte İtalya, işte Yunanistan... Hangisi haysiyetini sattı ki?

Şu general De Gaulle'e bakınız: Amerika Devlet Başkanı Johnson'a burnunun delikleri ile bakıyor!

Bütün suç, bütün ağırlığı ile dönüp dolaşıp Sayın İnönü'nün omuzlarına çöküyor: Bizi bu duruma düşüren, onun getirdiği sistemdir.

Bu sistem içinde yapılan seçimler bize 1950 meclisini getirdi.

Bu sistem içinde gelen meclisler, bize o hükûmetleri getirdi.

Bu sistem içinde gelen hükûmetler sorumsuz idareleri ile memleketi bu duruma getirdi.

Bu sistem içinde bu duruma gelen memleket ihtilâli getirdi.

Bu sistem içinden gelen ihtilâl, yeni anayasayı, yeni seçim kanununu bu sistem içinde getirdi.

Bu sistem içinde gelen yeni sistem ise, görüyorsunuz başımıza neler getirdi!

Bu sistem içinde değişen hükûmetlerin, devlet adamı diye dünya karşısına çıkardığı kişilerle elbet memleket itibarı sağlanamaz.

Tek yabancı dil bilmeyen tercümanlı Bakan, daha dün insan eti yiyen Afrika devletlerinde bile yok!

Hemen söyleyim: Yabancı dil bilmek öğünülecek şey değildir. Garsonlar iki üç dil konuşuyor. Ama bir Bakan için yabancı dil bilmemek, onun neler, neler, neler bilmediğini belirten büyük bir ayıptır!

Fransızca bilen, Almanca bilen ve yetmiş yaşından sonra İngilizce öğrenen Sayın İnönü, insanı kahrından öldürecek bir inatla o çeşit gözdelerinden kendisine sorumluluk arkadaşı seçmekte hiç beis görmedi...

Amerika bizden yüz çevirdi, diyorlar. Nasıl çevirmesin? Kargışına bakılacak yüz çıkarmadıktan sonra...

(Akbaba, 12.5.1965)

NADİ, Nadir

GİZLİ RAPORLAR

Bütün marifetleri, düşünceden kaçıp adama saldırmaktan öteye geçemiyen Babıâli'nin bildiğimiz çevreleri, arkadaşım Çetin Altan'la giriştikleri tartışmayı her zaman olduğu gibi küfür halinde soysuzlaştırırken araya benim adımı da karıştırdılar. Bu seferki mahalle kavgasının orijinal yanı "isnat" diye ortaya attıkları küfür metninin resmî ve gizli polis raporuna dayandığı iddiasıdır. Çetin hakkında yayınladıkları ağıza alınmaz sözler, vaktiyle Millî Birlik Komitesine sunulmuş geniş bir rapordan aktarma imiş. O raporda, benimle ilgili bir kısım daha önce bir başka dergi tarafından yayınlanıp da ben dâva açınca raporun "mevcudiyeti" resmen ortaya çıkmış. Demek ki, Çetin Altan'a dokunan satırların da "mevcudiyeti"ne inanmak gerekiyor.

Mantık bu: Gizli polis raporundan alarak sana şu şu deyimlerle sövüyorlar. Ne halin varsa gör!

Olay mahkemede görüşüldüğü için, adı geçen rapor üzerinde burada durmıyacağım. Eski Millî Birlik Komitesinin sorumluları böyle bir raporun mevcudiyetini reddetmekte ve basın mensupları hakkında polisten hiçbir zaman bilgi istemediklerini resmen açıklamaktadırlar.

Ben, genel olarak gizli emniyet raporları üstüne kısaca düşündüklerimi söylemekle yetineceğim:

Bu raporlar, devletin iç ve dış güvenliği bakımından hükûmet sorumlularını uyarıcı, görev ve kararlarında onları aydınlatıcı bir nitelik taşımak durumundadırlar. Bunlar hükûmeti hiç bir biçimde bağlamazlar.

Aldığı raporlara uymak, ya da uymamak tamamiyle hükûmetin bileceği bir iştir. Hakkında pek olumsuz bilgiler verilen bir adamı, sorumlu yönetim organı dilerse en önemli görevlerde kullanabilir. Tersine, raporda kişiliği göklere çıkarılan bir başkasına hükûmet sırt çevirebilir. Gizli Emniyet

raporlarının hukukî bir niteliği yoktur. Bu raporlara dayanılarak kimse mahkemeye verilemez, kimse işinden gücünden edilemez, kimsenin şerefi ve haysiyeti ile oynanamaz.

Adı üstünde, Gizli Emniyet raporları gizli tutulmak zorundadır. İlgili yönetim ve yargı organları dışında kimseye gösterilemez. Bunlar kamu oyuna açıklandı mı, iş değişir. O zaman raporu basına verenlerin ve eğer içinde suç varsa raporu yazanların sorumluluğu meydandadır.

Gizli Emniyet raporları mahkeme ilâmı değildir. Raporda ileri sürülen hususları dikkate almak, ya da almamakta ilgililer tamamiyle serbesttirler. Hele bizim gibi çok defa yetersiz ve cahil elemanların işe karıştığı bir emniyet kadrosu içinde hazırlanan raporların gerçeğe uygunluk derecesi büsbütün şüpheli bir hal almaktadır.

"Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinin kaldırılmasını istiyor" gerekçesi ile vatandaşlara komünistlik suçunu yüklemekte hiç bir sakınca görmiyen mahkemeye düşmüş "Gizli raporlar"ı kendi gözlerimle görmüşümdür.

27 Mayıs'tan önce soysuzlaşarak, bir nevi jurnalcılık okulu haline gelen bir kısım emniyet kadroları kısa zamanda mutlaka ıslâh edilmeli, yararsız ve zararlı elemanlar ayıklanmalı, bu fakir milletin her yıl milyonlarca lirasını yiyen bir örgüt, vatandaşların haysiyetini uluorta hırpalayan bir işkence makinesi olmak durumundan kurtarılmalıdır.

Yüksek Adalet Divanı tarafından rejim düşmanı olarak en ağır cezalara çarptırılan dünkü iktidar sorumlularına her fırsatta birer kahraman gibi birinci sahifelerinde yer verirken, bütün gayreti ile Anayasayı ve demokatik hürriyetleri savunmaktan başka bir şey yapmıyan namuslu Türk yazarlarına "Gizli rapor" perdesi arkasından çamur atan gerici ve intikamcı gazeteleri, başka yol bulunamıyorsa, böylece hizaya getirmek belki mümkün olur.

(Cumhuriyet, 23.5.1965)

TANJU, Sadun

SAHTE MİLLİYETÇİLER!

Türlü sebeplerle ilerisi ve reformcu zihniyeti çelmelemek isteyenlerin ötedenberi vazgeçmedikleri bir metod var; Derhal bir karşı cemiyet kurulacak ve isminin başına bir "milliyetçi" kelimesi oturtulacak!

Milliyetçi Öğretmenler Birliği!

Milliyetçiler Derneği!

Milliyetçi Parti!

Milliyetçi adam!

Milliyetçi fikir!

Ve onlardan başka hiç bir birlik, dernek, parti, adam, fikir; milliyetçi değildir. Milliyetçi iseniz, ispatı kolay; onlarla beraber olacaksınız ve yakanızı hıyanetten kurtaracaksınız.

Bunlar öyle acaip bir "milliyetçi"dirler ki, her gün haykırıp durdukları şey, azınlıkta olduklarıdır. Hainler, hainlikler öylesine kök salmış; her tarafı kaplamış, bu arslan milliyetçileri kuşatıp sarmış! Başlarını verecekler, fakat fikirlerini ve imanlarını asla! Sonuna kadar savaşmağa azmetmiş bir avuç kahraman! Tarih yarın onlardan bahsedecek ve "milleti kurtarmak için çok çırpındılar ama, basiret bağlanmış, gözler tehlikeyi görmez olmuştu!" diyecek.

MİLLİYETÇİ ÖĞRETMENLER

Türkiye'de her meslek ve iş kolunda çalışanlar, teşkilâtlanıyorlar, bir araya geliyorlar, kuvvet oluyorlar. Öğretmen Dernekleri de bir Millî Federasyon meydana getirmişlerdir ve memleketin her tarafındaki öğretmenler büyük çoğunluğu ile bu kuruluşun üyesi olmuşlardır. "Milliyetçi"ler derhal vatanseverliklerini ortaya koyacaklardır. Söze "Federasyon Başkanı Şükrü Koç, "Türkiye Rus komünizmi ile kurtulur dedi" ile başlanıyor ve Federasyon bünyesinde toplanmış öğretmenler

"milliyetçi" kucağa dâvet ediliyor! Gelin, yoksa sizler de lânetlenirsiniz! İşte size fırsat! Yoksa, topunuzu birden vatan hıyanetiyle suçlamamızdan yakanızı kurtaramazsınız:

Ve gelen olmayınca da, bu azınlığın azınlığı "Milliyetçi"ler, çoğunluğu teşkil eden kendi meslekdaşlarını lekelemeğe kalkıyorlar. Milliyetçi öğretmenler ayaklanmalı. Öbürlerinin üzerine varmalı. Ölenler şehit, kalanlar gazi olmalı. Vatan da kurtulmalı.

Bizim. nümunesi az kalmış "milliyetçi"lerimiz vatanı hep böyle kurtarırlar. Ölecekler, öldürecekler, vuracaklar, kıracaklar, sonunda da cennete gidecekler!

GERİLİĞİN PARAVANASI

Bunlar, aslında son derece modern bir akım olan milliyetçiliği, kendi zavallı geri zekâlarının paravanası yapıp kuvvet kazanacaklarını düşünürler. Halk bakar: "Milliyetçi" gazete ile onun ateş püskürdüğü, düşman ilân ettiği gazeteleri karşılaştırır. Birincisinde, küfür, yalan, en âdisinden sahtekârlık, fikirsizlik, kavgacılık: İkincilerde topluma yol gösterme çabası fikirlere yön veriş, meselelere iniş; arayış, seviyeli, bilinçli bir tenkitçilik, kısacası faydalı ve öğretici olma kaygusu hâkimdir. Aradaki fark derhal kendini gösterir. Halk, birincisine değil, ikincilere itibar eder, alır, okur. "Milliyetçi" gazeteler de bağırır: Memleketi solcular ele geçirdi! Milleti kızıl yapıyorlar! Çoğunlukta görünüyorlar ama, bir gün zafer kılıçlarımızın olacaktır!

Selâhattin Eyyûbi mübarekler!

Kendisine "milliyetçi" diyen yazarla onun düşman ilân ettiklerini karşılaştırınız. Kendisine "milliyetçi" sıfatını yakıştıran sanatçı ile onun düşmanını; milliyetçi olmayan şair, romancı, müzisyen, ressam, fikir adamı, politikacı, memur, profesör, aydın, esnaf, işçi, öğrenci ile "milliyetçi"leri gözlerinizin önüne getiriniz!

Vereceğiniz hüküm şudur:

Bu sahtekârlar kendilerini bize yutturmak için "milliyetçilik" gibi bir gerçek vatandaşlık sıfatının karaborsacılığını yapıyorlar ve onu el altından kendi keyiflerince dağıtıyorlar.

Ve kurnazlık da şurada:

Kimse onların bu sahtekârlıklarına karşı çıkamıyacak.

Çünkü, bu çıkışı yapanlar, biraz gürültü patırtı ve edepsizlikle, Türk milliyetçiliğine karşı çıkıyorlarmış durumuna düşürülüverecek!

Ama taraftarları o derece toplum indinde itibarsız ve tesirsiz kişilerdir ki, milletin bütün gücünü temsil eden aydınları ve müesseseleri karşılarına almakla, kazdıkları kuyuya yakında kendileri düşecekler ve Türk milliyetçiliğinin gerçek düşmanları olarak yaşayan nesillerin hükmünü giyeceklerdir.

(Ulus, 26.5.1965)

Erol Salman

TOKER, Metin

SERMAYE KENDİNİ ARTIK BİZZAT SAVUNACAKTIR!

Türkiye'de sermaye, uzun yıllar, devletin jandarma himayesi altında yaşamıştır, çalışmıştır. Resmen ifade edilen prensip "Köylü efendimizdir" de olsa, aslında, devlet köylüye ve işçiye karşı hemen hep, sermayeden yana çıkmıştır. Gerçi bu konuda, meselâ Saltanat devriyle Cumhuriyet devrini aynı saymanın imkânı yoktur. Sosyal şartlar büyük ölçüde değişmiştir. Ama bunun, esas dengeyi bozmadığı ve sermaye ne zaman hücuma uğrasa, devletin, hücumların doğru olup olmadığını aramaya dahi lüzum görmeden jandarmasını hücumcuların karşısına diktiği bir gerçektir.

Bugün başka bir Türkiye vardır. Bilhassa İhtilâlden bu yana gelişen, güçlüleşen cereyanlar, devlete başka bir görev vermiş, yeni Anayasa, devleti fiilen de Jandarma Devlet olmaktan çıkartıp Sosyal Devlet yapmıştır. Bu devletin nazarında sermaye de, işçi de, köylü de aynı haklara sahiptir ve bunlardan birini, ötekine karşı jandarmayla korumak artık bahis konusu değildir. Devletin kuvvetlerinin görevi devlet nizamını, seçtiğimiz sistem ile rejimi, batılı hayat tarzını muhafaza etmektir. Bu kuvvetlerin başka bir sebepten harekete geçeceklerini, geçirilebileceklerini sanmak hataların en büyüğüdür.

Bu durum, elbette ki, rahata alışmış olan sermayeyi tedirgin etmiştir. İşçi haklarının sağlanması sırasında devletin tarafsız kaldığı ve iki cepheyi birbiriyle başbaşa bıraktığı görülmüştür. Sermaye devletin himayesinden yoksun olarak işçiyle başbaşa kaldığında ne kadar hazırlıksız, boş ve dağınık bulunduğunu belli etmiştir. İşçi sendikaları görüşme masalarına hep, işveren sendikalarından daha seviyeli oturmuşlardır. Onların mevzuatı, usulleri, taktiği ötekilerden çok iyi bildikleri derhal farkedilmiş, açık kapıları bulmakta onlar maharet göstermişlerdir. İşveren temsilcileri olarak gelenler çok zaman, kanunları ve mevzuatı bir yana bırakınız, toplumun şartlarından dahi haberdar bulunmadıklarını gözler önüne sermişlerdir.

Sermaye ile işçiler arasındaki bu farktan dolayıdır ki, işçi haklarının sağlanması sırasında işçi sendikaları ağır basmışlar, avantajlar elde etmişler, büyük zamlar alabilmişler, sermayeye alışık olmadığı mükellefiyetler yüklemişlerdir. Sermayenin bundan ders alması, gerçeği görmesi, şartları anlaması, memleketteki kuvvetlere doğru teşhis koyması gerekirdi. Bunun tamamile yapıldığını söylemek güçtür. Bunu yapacak yerde sermaye, "eski iyi günler"i geri getirebileceği vaadini söyleyen siyasî teşekküllere bel bağlamış, onlarda ümit görmüş, onların devlet olmasıyla kendisinin gene jandarma muhafazasına alınabileceğini sanmıştır.

Bu gerçekleşmemiştir. Bu gerçekleşmemiştir, zira, bunun gerçekleşmesine imkân yoktur. Sermaye, memleketin şartlarını değiştirmek gibi tamamiyle akılsız bir zorlama yapacak yerde, kendisini bu şartların çerçevesi içinde çalışmaya alıştırmakla müsbet yolu açabilirdi. Simdi, nihayet bu istikamette gelişmelerin başladığını görmek memnunluk vericidir.

Türkiye'de bir sermaye düşmanlığının bulunduğunu söylemek yalan değildir. Ama devleti, bu hücumlara karşı sermayeyi jandarmasıyla korumuyor diye sermaye düşmanlığına katılmakla suçlamak yanlıştır. Sermaye, hücumlara karşı kendini artık bizzat savunmakla mükelleftir. Sermaye, maddî bakımdan, bunu yapmanın bütün imkânlarına sahiptir. Parası vardır, pulu vardır, mütehassısları vardır, aklı vardır ve memlekette, mantık konuşulduğu zaman bunu anlayan bir umumî efkâr mevcuttur. Bu umumî efkârı peşin hükümlü sanmak hatalı teşhistir. Ama umumî efkâr elbette ki hükümlerini, gözünün gördüğüne ve kulağının duyduğuna göre verir. Gözü bir sermaye görür ki kapalılık, gizlilik peşindedir. Kulağına sermayenin sadece "sermaye ürkektir, aman sakın ona dokunmayın" sesi gelir. Bu umumî efkârın sermayeden yana olmasının imkânı var mıdır? Hele sermaye adına konuşacak teşekkül veya temsilcilerin seçilmesinde bile şahsî menfaatlerin, şahsî rekabetlerin, şahsî hislerin ön plâna çıktığını farketmek umumî efkârı sermaye dostu yapabilir mi?

Bu memlekete bir hususun gösterilmesi lâzımdır: Sermaye ancak bir perdenin, bir dokunulmazlık zırhının arkasında mı kendisini emniyette görmekte, ürkeklikten kurtulmaktadır,

yoksa bir sırça köşkte yaşayabilecek kadar kendine güveni var mıdır? Eğer durum birinci durumsa, tâbiri mâzur görünüz ama, çekiniz böyle sermayenin kuyruğunu! Sermaye ürkekmiş! Ürkmesin. Neden ürküyor? Açıklıktan, beraklıktan, ışıktan. Bunlardan ürken sermayenin bir hayrı olur mu? Olur. Ama kendine. Kendine hayrı dokunan bir sermayeyi ise, bir Sosyal Devlet niçin jandarmasıyla korusun? Sermayenin elbette ki kâr esasını gözeteceğini hiç kimse inkâr etmemektedir. Fakat kâr sermayeye bir de mükellefiyet yükler. Bugün toplum, sermayenin kârına karşı değildir. Bunu iyi bilmek, bunu iyi anlamak lâzımdır. Bu yapılırsa, marazî ürkeklik yüreklerden silinir. Bugün toplum, sermayenin kendine düşen mükellefiyetleri yerine getirip getirmediğinin tesbiti peşindedir. Bu mükellefiyetler vergi vermektir, bu mükellefiyetler sosyal adalet ilkelerine riayettir, bu mükellefiyetler normal ve medenî memleketler - sömürgeler değil - nisbetlerine uygun kâr nisbetine sahip olmaktır. Bir sermaye ki, varlığına nazaran yılda yüzde 6,41 nisbetinde kâr etmiştir. Bu kârı 6 milyon lira olunca Kurumlar ve Gelir Vergisi olarak devlete 4 milyon lira vermektedir. Yaptığı hizmetle memlekete bir yılda 20 milyon liralık döviz tasarrufu sağlamaktadır. Kendisi için çalışanları istismar etmemekte, ortalama ücret olarak bin liranın üstünde, en düşük ücret olarak beşyüz lira civarında bir para ödemektedir. Böyle sermayenin, böyle sermayedarın bu toplumun başı üzerinde yeri vardır. Muhteremdir, muteberdir ve değerlidir. Bu millet tarafından buna söylenecek lâf, "Allah daha fazlasını kazandırsın" dan ibarettir. Ama, sermaye düşmanlığını bir siyasî felsefe olarak benimsemiş olanlar buna karşı da çıkmayacaklar, bir yerinden hücuma geçmiyecekler, demagoji yapmıyacaklar mıdır? Yapacaklardır.

Yapacaklardır, fakat bunun bir tesiri olmıyacaktır. Zira, ancak temelinde gerçek bulunan ithamlar tesirlidir ve sermayenin gerçek tenkit konularını kaldırarak kendini bizzat savunması devletin jandarmasının savunmasından çok daha tesirlidir.

Zaten, herkes bir defa daha emin olmalıdır ki, devletin jandarması kendine güveni olmıyan sermayenin yanına koşmak için küçük parmağını kaldıracak değildir.

(Akis, 29.5.1965)

ATAY, Falih Rıfkı

ÖDEDİĞİMİZ US PAHASI

Geçenlerde Millî Eğitim Müdürlüğüne telefon etmek istedim. Aaa..., defterde böyle bir şey yok. Meğer "Maarif Müdürlüğü"ne bakmalı imişim. Millî Savunmanın da defterdeki adı "Millî Müdafaa". İki telefon klavuzu baskısı arasındaki iki üç yıla dil dayandıramamışız. 1946 dan sonra Ankara çevresinde parti propagandasına çıkan bir Üniversite profesörü sözde bilginin parolası "Arapça ezan"dı. "— Hayır Anayasa dilini istemeyiz. Bütün Osmanlıca deyimleri ile eski Teşkilât-ı Esasiyye Kanunu lisanını geri getirmelidir." önergesini verenler de bu sözde bilgin ve sözde aydınlardır. Anayasa'yı rahmetli Necmeddin Sadak'la ben Türkçeleştirmiştik. İnanamadığımız aşırı bazı yeni deyimleri Anayasa'ya almıyorduk. İnönü: "— Yüz yeni kelime götürseniz elli altmışını tutturun. tutturamazsınız. Hepsini alınız da Meclisin alıkoydukları ile yetinirsiniz." demişti. İstemiyerek bir kaç inanmadığımız sözü de metne koyduk. Önce bir komisyon kurulmuştu. Bu işe önem verdiğini anlatmak için bir oturuma İnönü başkanlık etmişti. Sonradan Demokrat Partiyi kuran veya onun baş kadrolarında yer alan şahsiyetler bu komisyonda idi. Baktım ki, İnönü yokken bile, ona hoş görünmek için hepsi birbiri ile yarışta veya sessiz. Ağzımdan kaçırır gibi İnönü'nün bize söylediklerini anlattım. Yani yüzde yirmi otuza kadar ayıklamaya izinli olduklarını kendilerine sezdirdim. Sonradan o "irtica" önergesini verenler de hiç ses etmediler. Ne oldu bilir misiniz, sonradan ağdalı Teşkilât-ı Esasiyye Kanununu geri getiren ve kürsüde o dille konuşanların komisyonu, üstelik bizim metne koyduğumuz "kontrol" kelimesini de çıkararak, bilmem hangi köyde kullanıldığı söylentisi ile, "denet" sözünü metne soktular.

Eğer Millî Birlik değiştirmeseydi, Halk Evlerini kurmıyan, Köy Enstitüleri konusundan bucak bucak kaçan, 1950-

1960 olupbittilerinden hiç birine dokunmaya cüret edemiyen CHP. Anayasa dilini de olduğu gibi bırakacaktı.

Peki?..., 1950-1960 gericiliği ve CHP. tavizciliği dil yürüyüşünü durdurabilmiş midir? Hayır. Yeni kuşaklar yeni dile sarıldılar ve onu yürüttüler.

Atatürkçülüğü aşırı bularak ona aykırı olupbittileri benimsiyen eyyam politikacıları gençlikleri geriye doğru mu çektiler? Hayır! Ya ne yaptılar? Desteksiz bırakarak aşırı sol akımların seline kaptırdılar.

Ahmaklık ve çıkarcılığa yahut ikbalciliğe dayanan politikacılık böyledir. Akan suların kaynağına doğru tersine götürüp yeniden dilediği yönde akıtacağını sanır.

Dünya tersine dönmez. İlericilik hareketi durdurulmaz. Amma ahmakların ve çıkarcı ve ikbalcilerin boşuna çabaları memleket gidişindeki dengeyi altüst eder.

Türkiye'yi, yok bağımsızlık, yok şu yok bu. oyunları ile demirperde arkasına kaptırmadan aklımızı başımıza alırsak gene de eyvallah!

(Dünya, 3.6.1965)

Haus Biçer

ERDURAN, Refik

AVA GİDENLER

"Kara mizah" dedikleri türün bir örneğini gördüm dün. "Kalem kılıçtan güçlüdür" sözünü alaya alan bir Amerikan karikatürü.

Elinde sıkı sıkı kalem tutan bir adam kanlar içinde sırtüstü yerde yatıyor. Başka bir adam da pis pis sırıtarak ucu kanlı bir kılıçla kocaman bir kâğıda şunları yazıyor:

— Kılıç kalemden güçlüdür.

Başka bir gün buruk tadına belki varabileceğim bu kara karikatür şu ara beni hiç güldürmedi; kara kara düşündürdü sadece.

Size bir itirafta bulunayım mı?

Bugünlerde yazı yazmak için makinenin başına otururken kendimi biraz enayi hissetmeğe başladım.

Türkiye'de beş, on yazar oturmuşlar, aslında pek büyük akıl ve bilgi gerektirmeyen lâfları durmadan tekrarlayarak bir takım adamlara çalakalem cici öğütler veriyorlar:

— Uslu durun, demokratik düzen içinde gerekli reformların yapılmasını engellemeyin, sakin karanlık oyunlar çevirmeğe kalkmayın, sonra toplum karışıp işler çatallaşır, falan filân.

Onlar böyle yırtınadursunlar, berikiler tam bu "sakın ha" denilen cinsten bir oyun hazırlamaktadır: hem de sanıldığından daha kaba, daha tehlikeli, daha teşkilâtlı bir oyun. Mâli kaynakları pek belli olmayan bu oyunun başka herşeyi apaçık belli. Felsefesi kara çarşaflı bir faşizm, metodu 31 Mart ile Vatan Cephesi taktikleri karışımı, âleti sopa.

Böyle bir manyakça zorbalık manevrası karşısında, haşarı yeni zengin çocuklarının peşinde "Sakın ha, sakın ha" diye dolaşan topal beslemeler gibi sür git nefes tüketecek değiliz. Ben kendi hesabıma ilân ediyorum ki bu yazacağım son "sakın ha" yazısı.

Söz konusu manevraya katılanlardan çoğu bunun bir oyun olduğunun farkında değildir herhalde; memleketin ve kendi kafalarınca bağlandıkları düzenle inançların "aşırı solcular" denilen kişiler tarafından tehlikeye sokulduğuna gerçekten inanmış olabilirler. Şimdi son defa onlara - ve yine açık açık - birkaç şey söylemek istiyorum.

Üyelerinden akıllıca biri geçenlerde şöyle diyordu:

Benim için "aşırı solcu" Moskova'dan emir alan adam demektir. O adamın kafasını ezmek vatan borcudur.

Hemen belirtmek gerekir ki, yalnız Moskova'dan değil, herhangi bir yabancı merkezden emir alan insan bütün gerçek vatanseverler için bu tartışmaların dışında bir ajandır. "Emir almak" kendi ülkesinin şartlarına göre çözüm bulma yolunda kendi kafasını kullanmaktan vazgeçme anlamını da taşır ki, ideolojik sebeplerle bile katlanılsa bu bir aydın için mânevi intihar demektir. Hangi ülkeye bağlı olurlarsa olsunlar bu çeşit robotların faaliyetini tehlikesiz kılmak polisin ve adliyenin işidir, konumuz dışındadır.

Sanırım ki burada kastedilen emir değil, tavsiye almaktır. Acaba kamu oyu'nun karşısında reform isteyen aydınlarımız dışarıdan verilen emirlere olmasa bile akıllara mı uymaktadır?

Bütün okuduklarıma, gördüklerime ve dinlediklerime dayanarak buna da çok açık bir cevap vereyim.

Türkiye'nin teknik anlamda sol denilen metodlarla kalkınacağına inanmış düşünür ve yazarlarımızın Sovyet yöneticilerinden akıl almağa ne ihtiyaçları, ne de niyetleri vardır. Zîrâ yakın geçmişte Sovyet yöneticilerinin bu konularda verdikleri imtihanlar hiç de Türk sol kanadını destekleyici nitelikte olmamıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye'de tam ekonomik eleştirme özgürlüğünün gelişebileceği sırada aptalca bir Boğazlar ve Kars Ardahan blöfüne girişerek tartışmaların bir "komünizm tehlikesi" fırtınasında kaynayıp gitmesine yol açanlar onlar değil midir? Bu kimselerin ondan sonra da Türkiye'de sol kanadın gelişmesine gerçekten yardım etmek istemiş olduklarını gösterir hiç ama hiçbir belirti yoktur.

Yurdumuzda her söylenen sözün gerisinde bir yabancı fısıltısı aramak, Türklerin kendi işlerini düşünecek akılları olmadığı inancını doğuran bir aşağılık duygusunun sonucudur.

Bugün memleketimizin dâvası Washington mu yoksa Moskova mı tarafından avlanmamızın daha iyi olacağını karara bağlamak değil, av hayvanı olmaktan çıkmaktır.

Bugün dertlerimize rasyonel çözüm aranmasının karşısına sopayla çıkanlar ise bilerek veya bilmeyerek her milletten yabancı avcılara âlet olmaktadırlar. Çünkü Komünizmle Mücadele Dernekleri denilen fesat ocakları bu manevralara devam ederlerse ister istemez gizli veya açık Komünizmle Mücadele Dernekleriyle Mücadele Dernekleri kurulacak, bu da "Kardeş kavgasına son veriyoruz" parolalı antidemokratik müdahaleleri mümkün kılacaktır. İş o yola döküldü mü iplerin kimin elinde kalacağını bugünden kimse kestiremez.

Bizden son defa söylemesi. Çünkü bu kadar açık gerçekleri daha fazla tekrarlamak için papağan sabrı gerek.

(Milliyet, 6.7.1965)

Mathias May

CUMALI, Necati

KÜÇÜK DİKTATÖRLER

Durumunuzdan, yaşayışınızdan, memleketin gidişinden memnun değilseniz çevrenize bir bakın. Bugüne bakın, düne bakın, geçen yıllara bakın. Böyle böyle bu günden beş yıl, on yıl, yirmi yıl öncesine, hatırlayabildiğiniz kadar geride kalan yıllara inin. Başınızda dikilen bir takım asıksuratlı, bencil, insafsız, çıkarından başka hak, başka kanun tanımayan kişiler göreceksiniz. Sanki her biri başınıza bir belâ kesilmiştir. Sanki onlar alacaklı siz borçlusunuz. Sanki onlar iyi siz kötüsünüz. Sanki onlar haklı siz suçlusunuz..

Her il'de bu türlü en az yüz, her ilçede on, her bucakta üç beş adam bulacaksınız. Görünüşte büyük toprak sahibidirler, yerli ürünlerin alıcısıdırlar, kabzımaldırlar, ya da bulundukları yerde aylıklı, komisyonlu, ondalıklı ne iş varsa kapışmış, paylaşmışlardır. Meselâ sendika yöneticisidirler, resmî kurumlarda müşavirdirler, v.b.

Gördükleri iş ne olursa olsun, her şeyden önce particidirler bunlar. Üstelik de çoklukla hangi parti başa geçerse o partidendirler. Ya da memleketin iki büyük partisinden kendileri birine, oğulları öbürüne kol atmışlardır.

Devir tek parti devri, CHP iktidarda mı, iyi hatırlayın, o günlere yetişmişlerse toptan Halk Partili görünürlerdi bunlar. Çıkarlarına yan bakana dişlerini gösterirlerdi. Bizim genç cumhuriyetimizi bir halk idaresi olmaktan çıkaran, genç demokrasimizi düşünceden yoksun bir kemik kavgası haline getiren bu gibiler oldu. Vatandaşlar arasında ikiliklerin, düşmanlıkların kaynağı bu gibilerin katından kaynadı. Astıkları astık, kestikleri kestik, yukarıya yalan haberler uçurup, 1946 ya kadar bu gibiler, en büyük illerden en küçük köylere kadar halkın canını burnundan getirdiler.

Tek parti döneminde kadrolar doldukça, bu gibilerin ba-

zıları açıkta kalmaya başladılar. Çok partili dönemin başlangıcına kadar açıkta kalan bu türlü çıkarcıların sayısı gittikçe arttı. Her köyde, her ilçede, her ilde, birbirine rakip, çıkar, menfaat grupları türedi.

Memleketimiz çok partili hayata bu çıkar gruplarının birbirleriyle boğazlaşmaya hazır oldukları bir durumda girdi. Halk, siyasî mücadelenin bütün koşullarından yoksundu. Okutulmamıştı. Düşünce hazırlığı, program hazırlığı yoktu. Siyasî doktrinlerden habersizdi. Okuyanlar, bu çıkarcılara yaşamadıkça, boyun eğmedikçe mesleklerinde ilerliyemiyorlardı. Üstelik de okuyanlar, okumuşluklarıyla, halktan ayrı bir sınıf olmakla öğünüyorlardı.

Halk, bu türlü okumuşlar tarafından hor görülmekten, çıkarcılar elinde ezilmekten, geçim sıkıntısından, topraksızlıktan, kredisizlikten çalıştığı iş yerlerinde hakkını alamamaktan canından usanmış bir durumdaydı. Baştakiler olmasın da kim olursa olsun diyordu. İşte halk, tek parti döneminin açıkta kalan çıkarcılarının toplandığı Demokrat Partiye böyle sarıldı. Tek parti döneminde kendisini canından bezdirenlerin hık demiş burnundan düşmüşlerini, denize düşen yılana sarılır misâli, böyle iktidara getirdi.

Ne de olsa ortada değişen bir şey vardı. Bir zaman selâmını almıyanlar, ayağına gelip oy istiyorlardı. Karganın gagasındaki peynire göz diken tilkinin tatlı diliyle köylere, iş yerlerine yaklaşıyorlar, oy istiyorlardı. Ne güler yüzlü, babacan kişilerdi onlar! Halini hatırını soruyorlar, elini sıkıyorlar, sırtını sıvazlıyorlardı. Halk her neden şikâyetçi ise olacak kardeşim, olacak" diyorlardı. "Kredi verilecek, toprak verilecek, grev hakkı tanınacak. kaymakam değişecek, yargıç atılacak, karakol onbaşısı sürülecek. Hele siz bize oy verin!"

Halk oy veriyordu. Veriyordu da ne oluyordu? Ağzına bir parmak bal çalanlar kendi kilerlerine küp küp bal indiriyorlardı. Her mahallede bir kişi milyoner oladursun, 999 kişi lokmasının gittikçe daha da küçüldüğünü görüyordu.

Oy'un ne derece kıymetli bir mal olduğu anlaşılmıştı artık. Yukarda saydığımız çıkarcılar aradıkları silâhı ellerine geçirmişlerdi. Toptan oy simsarıydılar artık. Mühür onların elindeydi. Kanun, yönetmelikler ne derse desin, bu gibiler "olacak!" dedi mi, kararnameler değişiyor, kaymakam sürülü-

yor, karakol onbaşıları değişiyordu. Giden kaymakam, giden onbaşı, gittiği yerde bu gibilerin önünde baş eğmedi mi, aradan iki üç ay geçmeden kendisine yeniden yol görünüyordu.

Küçük oy simsarı, daha büyük oy simsarının kapısını çalıyordu: "Abi, diyordu, demir gibiyiz! Evvel Allah kaleyiz, kale! Öbür partilere bizden tek oy yok!" Büyük oy avcısı, koltuğuna daha bir rahat yerleşiyordu. Açıyordu kesenin ağzını: 'Dile benden ne dilersin!" Öbürü: "Partiye bu kadar koştuk, bu kadar emek verdik, diyordu. Bir hayrını görelim." Alıyordu istediklerini. Yönetim Kurulu üyelikleri, ithalât müsaadeleri, krediler, hâsılı ne istemişse..

Çok partili dönem bizde böyle başladı. O zamana kadar küçük bir grubun elinde olan menfaatlerin dağıtılmasında, çekişen iki parti arasında bir cömertlik yarışıdır başladı. Yarış büyük lokma yarışıydı. İki partinin de oy simsarları aynı lokmayı kapabilmek için koşuyorlardı. Halk da, bu toprak ağalarının, toptancıların, yüksek aylıklıların yarışına, sonunda eline ne geçeceğini düşünmeden taraftarlık ediyordu.

1950'ye kadar CHP iktidarı nasıl bu oy simsarları, küçük diktatörler elinde memleket sathını kaplayan bir diktatörlük durumuna geldiyse, 1950'den sonra da gene aynı soydan oy simsarları, küçük diktatörler elinde, Demokrat Parti iktidarı da vatan sathında nefesleri boğan korkunç bir diktatörlük durumuna geldi.

1950 öncesinin CHP yöneticileri nasıl bu küçük diktatörlere baş eğmek zorunda kalmışlar, bu küçük diktatörlere partileri saflarında en geniş yetkileri bağışlamışlarsa, 1950'den sonra gelen Demokrat Parti yöneticileri de, bu küçük diktatörlerin elinde birer oyuncak oldular sadece. Suçları, kusurları, bu diktatörlere baş eğecek yaradılışta olmalarından, yahut da bu küçük diktatörler arasından seçilmelerinden geliyordu.

Yassıada muhakemelerinde, Demokrat Parti yöneticileri, memleketi görünmez bir ağ gibi saran bu küçük diktatörler şebekesinden koparılmış olarak yargılandılar. Asıl suçlu olanlar, bu küçük diktatörler, tahtlarında kaldılar.

Siyasete atılan bazı kimselerin halen de gözünden kaçan budur. Doktrine dayanmıyan, sömürme, çıkar esasına göre

gelişmiş bu partilerin kadroları içinde, bu partilerin başına geçmekle, bu küçük diktatörlerle onları besleyenlere söz geçirebileceklerini sanırlar. Bu küçük diktatörlerin iradelerine boyun eğmedikçe, geçtikleri yerde bir saat kalamıyacaklarını anlamak bilincinden yoksundurlar.

Bunun içindir ki, muhalefet dönemlerinde ne derlerse desinler, hangi hakları savunurlarsa savunsunlar, bu küçük diktatörlere dayanarak iktidara gelecek her parti başarısızlığa, halkın önünde yalancı çıkmaya mahkûmdur.

Memleketimizde, bu küçük diktatörlerin saltanatına son verecek, köklü dönüşümler gerçekleştirilmedikçe, kurulacak her iktidar, halka karşı olacak, demokrasi gelişmiyecektir.

(Milliyet, 8.7.1965)

Salih Acar

KUDRET, Cevdet

AYDIN KIRIMI

Geçenlerde Sokrates'in Savunması'nı şöyle bir karıştırıyordum. Eflâtun'un bu güzel eserinden alacağımız ne çok ders var. Sokrates, bundan 2364 yıl önce, devletin tanrılarını inkâr etmek ve memleketin gençlerini yanlış yollara sürüklemekle suçlanarak ölüme mahkûm edilmiş. Oysa Sokrates, sokakta, çarşıda, pazarda, özel toplantılarda, her yerde, her çeşit halka, toplum içinde gelenek halinde sürüp gelen görenekler, inançlar, önyargılar üzerine birtakım sorular soruyor, bu konularda kendilerini bilgili sananların bilgisizliklerini ortaya çıkarıyor, çelişmeleri gösteriyor, akıl temeline dayanmıyan her şeyi çürütüyor, o güne değin alışılagelmiş her şeyi yenibaştan düşünmeğe ve doğruyu akıl yoluyla bulmağa zorluyordu herkesi. Eğemenliklerini ve çıkarlarını halkın bilgisizliği ve kör alışkanlığı üzerine kuranlarsa, ahlâkın ve inançların "aklî" kaynaklarını bulmağa çalışan ve her şeyi akıl temeli üzerine kurmağa uğraşan Sokrates'in bu tutumundan tedirgin oluyor, onu, ahlâkı ve dini inkâr etmekle suçluyorlardı. Sokrates'i yargılamakla görevli 281 kişilik jürinin verdiği ölüm kararı açıklandığı zaman, filozof, en küçük bir sarsıntı bile geçirmemiş, büyük bir yüreklilikle, öteki dünyaya gitmekten korkmadığını bildirmiş ve hepsini yerin dibine sokan bir alayla: "Orada, hiç şüphesiz, sormak yüzünden ölüme mahkûm edilmek tehlikesi yoktur." demiştir.

SOKRAT VE TÜRKİYE

Memleketimizde ikide bir patlak veren bazı olaylar, halkın aydınlanmasını, öğrenmesini, düşünmesini kendi çıkarlarına aykırı gören kişilerin, ya da toplulukların tutumunda o günden bu yana herhangi bir değişiklik olmadığını gösteriyor. Düşünceleri yüzünden mahkûm edilenlerin adını bildiği-

miz en eski kahramanlarından biri olan Sokrates'e karşı iki bin şu kadar yıl önce yöneltilen suçlamaların Türkiye'de 20. yüzyılın ikinci yarısında lâiklik, devrimcilik, akılcılık, sosyal adalet v.b. gibi kavramları savunanlar için aynı gerekçeler, hattâ aynı sözlerle tekrarlandığını gördükçe şaşıyor insan. Ya Sokrates'ten 12 (ya da 16) yıl önce başka bir filozofun -gelenek, ahlâk, din ve kanun kavramları üzerinde düşünmeğe kalkışan Protagoras'ın- eserlerinin Atina'da pazar meydanında resmî emirle yakılması ile, bugün Türkiye'de kimi yayınların yasaklanması, toplatılması, yok edilmesi arasındaki benzerliğe ne demeli?.. Şimdi adını hatırlayamadığım Batılı bir düşünürün dediği gibi, "İnsanlık hakları saldırıya uğradığı zaman, ilk kurbanları verenler hep aydınlar olmuştur." İki bin şu kadar yılı bir yana bırakıp daha yakınlara gelelim. İşte insanlık tarihindeki büyük bir devrimin hazırlayıcıları: Voltaire ile Rousseau. Bu iki büyük düşünür, av köpekleri önünde nefes nefese koşan geyikler gibi, yıllar yılı oradan oraya kaçmadılar mı?..

Her zorba yönetimin katlanamadığı tek varlık, gören, anlayan, düşünen kişilerdir. İlk ağızda onlar "temizlenmeğe" kalkışılır. Avrupada bunun örnekleri çoktur. Biz onları bırakıp da kendi memleketimize gelelim...

DÜŞÜNCENİN KEL KÂHYALARI

Ünlü bir düşünür olduğu kadar bir eylem adamı da olan Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedrettin'i saymazsak, Osmanlı devletinde düşüncelerinden ötürü kovuşturmaya uğrayan ilk önemli bilgin Molla Lûtfi'dir. Fatih'in kitaplık memuru olan ve patavatsızlığından dolayı halk arasında "Deli Lûtfi" diye anılan bu matematik ve astronomi bilgini, aklî bilimlere önem veriyor, her fırsatta kendi çağının bilim adamlarını eleştiriyor, ve daha tehlikelisi, şakacı mizacının dürtülerine kapılarak, onları ikide bir iğneliyordu. II. Beyazıt devrinde Fatih medresesine tâyin edilmesi ile rakiplerinin kıskançlığını büsbütün kışkırtan ve derslerinde dinin biçimsel yönünden çok vicdan ve ruhla ilgili yönü üzerinde duran Lûtfi'nin bu tutumu fırsat bilinerek dinsizliği ileriye sürülmüş; çağının bu en uyanık bilgini büyük bir kurul önünde yargılanıp 200 tanık dinlendikten sonra ölüm cezasına çarptırılarak Sultanahı-

met meydanında idam edilmiştir (1494). Bilim ve düşünceye karşı işlenen ve birçok yönleriyle Sokrates faciasına benziyen bu cinayet, bizim bir Eflâtun'umuz olmadığı için, zamanla unutulmuş, tarih sahifelerinde örtülü kalmıştır.

Dünkü "dinsizlik" suçlamasının yanına bugün başka türlü suçlamalar da katıldı. Anayasa, yurttaşlara düşünce, söz ve yazı özgürlüğü tanımışsa da, politikacılarımız kendi çıkarlariyle çatışan düşüncelerden hoşlanmazlar; toplumla ilgili her konuda kendilerinden "düşünme izni" alınmasını isterler. Bunlar, bir bakıma, yurttaşların kel kâhyasıdır; "şunu düşün", "şunu düşünme" diye ikide bir buyruk vermeğe bayılırlar. Bu konuda, Tevfik Fikret, başka bir benzetmeye başvurur: Vatanı, kurumuş ulu bir çınara benzeten şair, ağacın tepesinde uçup duran kargaları gösterip, *"Şu dönen kargalar başında senin, — Söyle bunlar mıdır zehirleyenin?"* diye sorar. Fakat her devirde, ihtiyar çınarı, kendi hayatları pahasına da olsa, zehirlenmekten kurtarmaya çalışan düşünce yiğitleri çıkmıştır.

ÇÖKÜŞ DEVRİ

Molla Lûtfi örneğinde olduğu gibi, İmparatorluğun parlak çağlarında dahi görülen aydın kırımı, çöküş devrinde artık alabildiğine hızlanmış, düşünen kişileri sürmek, hapsetmek, öldürmek bir gelenek haline gelmiştir. Yukarda, "temizlenmek" dedik. Türk aydınının yüzyıllardan beri alınyazısı budur. Bütün ömrünü Abdülhamit ve onun zorbalariyle savaş etmekle geçiren şair Eşref, bir yergisinde şöyle der:

Haps ile, nefy ile, işkence ile ömrü geçer,
İşte Türkiyye'de şair olanın hâli budur.

Sadece şair mi? İkinci dizeyi (mısraı) biraz değiştirerek, *"İşte Türkiyye'de aydın olanın hâli budur"* demek daha doğru olur.

II. Mahmut devrinin en uyanık devlet adamı ve şairi Keçecizâde İzzet Molla, "avazı biraz betçe çıktığı", yani devlet ileri gelenlerini eleştirdiği için, önce Keşan'a, sonra da Sivas'a sürülmüş ve orada öldürülmüştür (1829).

Abdülaziz devrinde Namık Kemal, Ziya Paşa ve arkadaş-

larının, Abdülhamit devrinde Jön-Türkler'in yurt dışına kaçmak zorunda kalışlarının nedenleri üzerinde durmak gerekir. Bunlar, niçin hapsedilmek, sürülmek, ya da öldürülmek isteniyordu? Hepsinin gazeteleri, dergileri, kitapları niçin yasak ediliyor, kapatılıyor, toplatılıyor, yakılıyordu? O günlerde bir kimsenin üzerinde bulundurması bile ağır suç sayılan o yayınları bugün okuduğumuz zaman görüyoruz ki, hepsinin istediği şey meğer özgürlük, eşitlik ve adaletmiş; baştakilerin keyfine bağlı olan baskılı yönetime son verilip Millet Meclisi'nin kurulmasını, böylece, devlet yönetiminde ulusun söz sahibi olmasını; yurttaşlara vicdan, yazı, söz ve toplanma özgürlüğü tanınmasını, halkın sırtından geçinmenin ve devlet hazinesini yağma etmenin önüne geçilmesini; halkın hayat şartlarının yükseltilmesini; yabancı devletlerin iktisadî ve siyasi boyunduruğundan kurtulma yollarına başvurulmasını diliyorlarmış. Sanatçılar, şiir, roman ve oyunlarında, yazarlar makalelerinde yurt ve ulus sevgisini işliyorlarmış. O günlerin iktidar mevkiinde bulunanlara göre ise, bu yayınlar "evrak-ı muzırre" (zararlı kâğıtlar) sayılmıştır.

Abdülhamit'i indirip 1908 Meşrutiyetini kuran İttihat ve Terakki devrinde de değişen bir şey yoktu. Eskiden kanun suz yapılan işler şimdi kanunların arka sokaklarında gizlenilerek yapılıyor ve Tevfik Fikret'in deyişiyle, "kanun diye, kanun diye kanun tepeleniyor"; Bu tutuma karşı direnen yolsuzlukları yazmak cesaretini gösteren gazetecilerse sokak ortalarında vurduruluyordu. Genç yaşta öldürülen Ahmet Samim ile Hasan Fehmi, yurtsever, ülkücü, namuslu kişilerdi. (D.P. devrinde sokakta başına sopayla vurulan gazeteciyi burada hatırlamak gerekir). Abdülhamit'in baskılı yönetimine karşı dağa çıkanlar, yurt yönetimini ele geçirdikten sonra, şehir içinde de dağ kanunlarını yürütmekte idiler...

ATATÜRK DEVRİ... VE SONRASI

Türk aydını yalnız Atatürk devrinde soluk alabilmiştir. O kadar ki, Kurtuluş Savaşı'na karşı İstanbul hükûmeti yararına çalıştıkları için "Yüz ellilikler" listesine sokularak Türkiye'den çıkarılan bir yazarla bir şairin sözde yasak edilen yazıları ve şiirleri dahi, Cumhuriyetin kuruluşundan hemen üç yıl sonra, 1925'te, "Güzel Yazılar" adlı okuma kitabına im-

zasız olarak alınmış, okullarda okutulmuş; bunların yazar ve şairlerinin kim olduklarını bilmez görünerek ve bıyık altından gülerek soran "muzip" öğrencilerin merakını öğretmenler gönül rahatlığıyla giderebilmişlerdir.

Yüzyıllar boyunca sürüp gelen ve ancak Atatürk zamanında koparılan zincirin halkası, onun ölümünden sonra yeniden yerine takıldı. İkinci Dünya Savaşı sırasında, belki de savaşın zorlaması yüzünden, kurulan baskılı yönetim; ilkin, Almanya ve İtalya örneklerine uyma özentisi, sonra da birtakım çıkarlar peşine düşülmesi yüzünden, Türk toplumunu 1960 çıkmazına ulaştırdı. Gazete kapatmalar, yırttırmalar, yayın yasakları, mahkemelerde süründürmeler, hapisler, işkenceler, sürgünler, bakanlık emrine almalar, açıkta bırakmalarla başlıyan aydın kırımı, D.P. devrinde doruğuna ulaştı. Fakat hiçbir devirde, aydınlar, savaş meydanını politikacıların "silâhlarına terkedip" geri çekilmediler.

Politikacılarla aydınlar arasındaki bu kıyasıya savaş, iş başındakilerin kendi kişisel çıkarlarını devlet çıkarı diye göstermeğe çalıştıkları sürece yürüyüp gidecek ve bu "kutsal savaş"ta kırılan aydınların yerlerine her zaman yenileri yetişecektir. Yukarda bir beytini andığım Eşref, bir başka şiirinde: *"Tanrım! gidenler öbür dünyada cezasız kalmasın, bu dünyadaki hainlere ben yeterim."* demişti; şimdi onun yerini başka yazarlarımız aldı...

DÜNYA DÖNÜYOR

Politikacılarla aydınlar arasındaki çatışmaların tarihini incelediğimizde, her zaman ve her yerde aydınların haklı, politikacıların haksız olduklarını görüyoruz. Bunun tersini gösteren bir tek örnek yoktur. Dünyanın dönmediğini söyletmek için Galile'ye işkence ile gözdağı verenlerin torunları, Galile'nin buluşunu bugün kendi okullarında okutuyorlar. Bunun yalnız biz farkında değiliz. Köylülerimiz arasında açılan bir ankette: *"— Dünya dönüyor diyorlar ya, doğru mu"* sorusuna, genç bir köylü: *"— Dünyanın döndüğünden hiç haberim yok."* diye karşılık vermiş. Yalnız bazı köylülerimiz mi? İşbaşındaki bütün siyaset adamlarımız da bunun farkında değil. Oysa dünya dönüyor...

(Cumhuriyet, 11.7.1965)

KANSU, Ceyhun Atuf

ANAYASA SAVAŞI

28 Nisan'da başlayan ve Türk tarihinde ilk kez, Anayasa uğruna gençlik kanının aktığı savaş bitmemiştir. Anayasaya karşı, tutucu gerici çıkarcı gücler derlenip toparlanmışlar, bir seçim yolu ile Anayasaya halkın hayır demesini sağlamaya uğraşmaktadırlar.

Açık açık, hiç çekinmeden, halk devleti yerine bir ağalar devleti, düşünce özgürlüğü yerine sömürmenin tartışılmasını engelliyen kara baskı toplumsal adalet yerine aracılık düzeninin güclendirilmesini, halkçı bir kalkınma yerine bir azınlığın durmadan zenginleşmesini, tam bağımsızlık yerine uydulaşmışların bağımsızlığını, Cumhuriyetçi, bir toprak düzeni yerine Osmanlı toprak düzeninin sürüp gitmesini istiyorlar.

Devrim Anayasasını savunanları, halkın katışarak bu anayasanın tam uygulanmasını isteyenleri, yani anayasanın bilinçli güclerini açıkça bugünkü Türkiye'de vatan haini anlamına gelen "Komünistlik"le suçlamaktadırlar. Bugün Türkiye'de anayasanın uygulanmasını istemek, birtakım çevrelerce, komünistliği istemekle eş anlama getirilmiştir.

Öyle ise, uykunun perdesini iyice yırtmak gerek: Anayasa dışı, anayasaya karşı güclerle savaşmak! Yani, bir kurtuluş savaşı verir gibi, bir anayasa savaşı vermek gerek. Türk halkını, anayasa dışı, anayasaya karşı gerici tutucu - çıkarcı akımların ellerinden tam kurtarana, halkı kendi anayasasına, kendi devletine sahip kılana değin sürecek bu savaş. Bugün Türkiye'nin en önemli sorunu budur. Anayasayı uygulayabilmek için, anayasayı, anayasa dışı güclerin saldırısından, hem de artık gizli değil, açık bir alana çıkmış saldırısından kurtarmak gerekiyor.

Anayasaya açıkça karşı çıkanların, bugünkü devrimci halkçı anayasayı uygulamak bir yana, yarın siyasal güce

tam kavuştular mı, çiğneyecekleri, ortadan kaldırmak isteyecekleri apaçık bir gerçek. Türk halkının bir yerde çok uyanık durması gerekli. Bu anayasa savaşında, uyanarak, bilerek yeniden evet! demesi bir ölüm kalım sorunu! Bugünkü anayasa, anayasanın başlangıcında da belirtildiği gibi, "ulusal kurtuluş savaşımızın", "ulusal egemenliğin", "ulusal bağımsızlığın" ve "Atatürk devrimlerinin" ortak deneylerinden doğmuş bir ulusal yaşama yasasıdır.

Türkiye bu yaşama yolu dışına düşerse, bağımsızlığını ulusal egemenliğini ve kurtuluş savaşı üzerinde yükselttiği devrimci, halkçı, laik devlet yapısını yitirir. Türkiye bir ölüm kalım yolunun dönemecindedir. Anayasasını, anayasa dışı güclerin kaba, zorba ellerinde yitirdiği vakit, yol ölümden daha beter bir bağımlılık yoludur.

Onun için, ey özgürlüğün, adaletin, erdemin uyanık bekçileri; anayasa savaşında yerlerinizi alınız! Anayasayı savunmak demek, Türk vatanını, Türk ulusunu ve en önemlisi; ulusal tarihin onurunu, yani bağımsızlığımızı savunmak demektir. Anayasa, yurtseverlerin yasasıdır!..

(Vatan, 30.7.1965)

Mustafa Peker

SELÇUK, İlhan

İSLÂM ÜLKELERİNDEKİ GELİŞME

İslâm sosyalizmi diye adlandırılan bir akım, çeşitli Müslüman ülkelerini sarmakta, fakir halk yığınlarını peşinden sürüklemektedir.

Kuzey Afrika ve Arap Yarımadası ülkelerinin tümünü kapsıyacak gibi görünen bu akım için Türkiye'de pek az şey yazılmaktadır. Basınımız Müslümanlığı daha çok hurafecilik açısından ele almıştır. Ünlü evliyaların hikâyeleri anlatılmakta... uydurmalar birbirini kovalamakta... Helvacı Dede veya Nallı Baba safsatalarında din duyguları sömürülmekte... Minarelerdeki hoparlörler için gürültü koparılmakta... Hac gezileri balландırılmakta...

Ama İslâm dünyasındaki büyük siyasi ve sosyal kınuldanış karşısında ne bir ses, ne bir nefes...

Türkiye'de çirkin politikacılar, İslâmiyeti, oy goygoyculuğu için kullanmışlardır, ve kullanmaktadırlar. Bunlar İslâmlığı, halkı uyutan bir afyon gibi ileri süren emperyalistlerle işbirliğine bilerek veya bilmiyerek girmiş kişilerdir. Meselâ, bir yabancı şirketin temsilcisi bir sıçramada fırladığı devletin sorumlu makamında, din duygularını sömürmek yolunda konuşabiliyor; ve açıkça din propagandası yapıyor.

Evet... Kır atın başkanı bunu yapıyor; Demirkıratın başkanı da şeyh sakalı öpüp oy toplamak yollarında az gayret sarfetmemiştir.

Oysa bizimkiler burada oy dilenciliği uğruna Müslümanlığı kullanmak isterken, yeryüzünün öteki İslâm ülkelerinde bir başka hikâye başlamıştır.

Uzun yüzyıllar emperyalizmin boyunduruğunda kalmış İslâm ülkelerinde din duygularını sömürgecilere karşı direnmenin itici gücü gibi kullanmasını bilen yöneticiler türemiştir. Bu yöneticilerin çevresinde Doğudan ve Batıdan aydınlar ve bilim adamları çevrelenmiştir. Cezayir'den Mısır'a ve Ye-

men'e kadar İslâmlığı sosyalizmin manevî temeli gibi ele almak isteyenlerin mücadelesi yürümektedir.

Unutmıyalım ki, şimdiye kadar iş tersine yürüyordu. Uzun süre İslâmlık, kapitalizmin elinde Müslüman ülkeleri sömürmek yolunda iyi bir araç gibi kullanılmıştı. Müslüman ülkelerin zenginleri, fakir halklarına:

— Avrupalılar dinimize dokunmıyacaklar, şu halde onlara karşı savaşmıyalım... diyorlardı.

Türk Kurtuluş Savaşında, Halife, çıkarcılarla birleşerek Anadolu ihtilâline cephe almıştı. Ve Mustafa Kemal'le arkadaşları için ölüm fermanı çıkarılmıştı.

1857'de Hindistan'da İngilizlere karşı ayaklanma başlamıştı. Abdülmecit, sömürgeci İngilizlerin İstanbul'daki elçisine bir ferman verdi. Burada, bütün dünyadaki Müslümanların halifesi sıfatiyle konuşuyor, İngilizlerin Müslüman dostu olduklarını söylüyor, onlara karşı dövüşülmemesini öğütlüyordu.

Sömürücüler bütün tarih boyunca zengin Müslümanlarla birleşerek fakir Müslüman halkı sömürmesini bilecek kadar kurnazdılar.

Atatürk bu çemberi kırmıştı. Ancak çok partili rejimden bu yana Türkiye'de aynı oyun oynanmakta ve sömürgecilerin Türkiye içindeki temsilcileri Müslümanlığı âlet ederek Türk halkından oy toplamağa bakmaktadırlar.

Bu durum Atatürkçülüğe tamamen aykırıdır.

Lâik Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına da aykırıdır.

Çünkü, dini politikaya âlet etmekte ve dünya işlerine karıştırmaktadır.

Eğer Türkiye içindeki kapitalistlere oy toplamak için din duygularını sömürmek hakkı tanınırsa, sosyalistlere de aynı hak tanınmalıdır. Onlar da İslâm sosyalizmini yaymak için istedikleri gibi konuşmalı ve halkın karşısına çıkarak:

— Ey Müslümanlar! Sosyalizm, manevî temellerini Kur'an'da bulmaktadır. İslâm sosyalizmi Müslüman dünyasını sarmıştır, biz de sosyalist olmalıyız... diyebilmelidirler.

Yeryüzünde İslâm sosyalizminin gelişmesini izleyenler, Türkiye'de halkın din duygularıyle oynamanın ne kadar tehlikeli bir kesime gelmiş olduğunu bilmelidirler. Bizim kapitalistlerin dünyadan haberleri olmadığı için, fakir Türk hal-

kını eskisi gibi ve eski usullerle sömürmeye devam etmektedirler.

Bugün yeryüzünde bir İslâm kapitalizmi yoktur; ama bir İslâm sosyalizmi vardır. Ve bazı İslâm ülkelerinin temel yasası haline gelmiştir.

Devletlerin temel yasaları haline girmiş bu teori, bizim İslâm hurafecilerinin anlıyamadığı bir ateşle halkın gönüllerini sarmakta, kapitalist emperyalizme karşı Müslümanlığın manevi gücünü seferber etmektedir.

Tabiidir ki, İslâm sosyalizmi de dini, politikaya âlet etmek demektir.

Ama soruyoruz: Kapitalistlerin Türkiye'de yaptıkları marifetler bundan başka nedir ki?..

(Cumhuriyet, 3.8.1965)

M. Alan

ALTAN, Çetin

ÖLÜM DUVARI

Bir memleket çözülmeye başladı mı, her yönüyle birden ve gitgide hızlanarak çözülür. Can güvenliği, mal güvenliği, iş güvenliği, sağlık güvenliği hiçbir şey kalmaz olur.

Ankara — İstanbul yolundaki korkunç havadisi dünkü gazetelerde okumuşsunuzdur. Asit yüklü tankerle çarpışan otobüs, çukura biriken asitler ve parlayan otobüsten kaçmak isteyenlerin su diye aside dalıp bir anda iskelet kalmaları...

İki gün önce de aynı yoldaki bir başka kazada bir düzine insan yok olmuştu.

Yirmi dört saatte trafik kazalarına kurban gidenlerin kırka kadar yükseldiği bir tempoda yaşıyoruz.

Ya son aylardaki demiryolu kazaları, ya maden kazaları... Türkiye gitgide bir mezbaha haline dönmektedir ki, maalesef dört yıl önce de haber verdiğimiz gibi, bu sistemde inat ettiğimiz müddetçe bu olaylar başdöndürücü bir hızla devam edecektir. Tabiat kanunları bağımsız olarak işlemektedir. Bu kanunlarla zıtlaşarak devlet yönetmenin ve zengin olmaya kalkmanın cezasını bütün yurdu kaplıyan ölüm buketleri halinde çekeceğiz. Bu kaçınılmaz bir sonuçtur.

Dağ soygunları ise trafik, demiryolu ve iş kazalarıyla aynı paralelde gelişmektedir. Bütün bu hastalık krizlerinin nedenleri bizim için gayet açıktır. Türkiye alabildiğine para vurmak için her yolun mûbah sayıldığı bir inanışın ortasına oturtulmak istenmiştir. Bu inanç ile tabiat kanunları bir yerde çatışmakta ve tabiat kanunları ağır basmaktadır.

Nakliyat şirketlerini ele alalım. Şirket sahipleri en az masrafla en yüksek kazanç sağlamanın peşindedirler. Şoförlerin maaşlarını ucuza getirmek için hepsini uykusuz çalıştırmakta, kamyonların teknik bakımına önem vermemektedirler. Bir sefer, bir sefer daha, bir sefer daha... Ve gelsin paralar, çok çok paralar... Otobüs şirketleri de aynı düzensizlik için-

dedir. Çok para kazanma hırsı, tekniğin kuralları ve insan takatiyle iyice çatışmaktadır.

Otobüs ve nakliyat şirketlerinin yatırım, masraf, kazanç dökümü bunu apaçık ortaya koyacak niteliktedir.

Bu hırsın sar'ası içindeki maden sahipleri de en az masrafla, en yüksek kazancı sağlama açlığıyla teknik kaideleri çiğneyecek kadar körleşmekte ve:

— Bir şey olmaz, bir şey olmaz, zorlamalarıyla tabiat kanunlarına karşı çıkmaktadırlar.

Ucuza tutulan mühendisler, iş yerlerini kontrol etmeden rapor imzalamakta; maden direkleri yenilenmemekte, işçilerin hayat garantileri grizu lâmbalarıyla güven altına alınmamaktadır...

Bu hercümercin yönetim kadroları üzerindeki etkileri ve Türk toplumunun içine düştüğü çıkmaz, kişilerde derin karamsarlıklar, üzüntüler, dikkatsizlikler doğurmaktadır. Ev kirasını düşünen makinist, çocuğunun okulunu düşünen makasçı, borçlarını hesaplayan gardfren, toplumdaki anormali çoktan geçmiş zengin fakir tezadının baskısıyla dipsiz bir bıkkınlığın içinde yuvarlanmakta, iş ve dikkat güçlerini yitirmektedirler.

Üç yıl önce İngiltere Dışişleri Bakanlığının dâvetlisi olarak Londra'da bulunurken İngiliz İşçi Partisi Genel Şekreteriyle uzun bir konuşmam olmuştu.

Genel Sekreter:

— Biz iktidardayken karayolları nakliyatını devletleştirmiştik. Kanunlara tam olarak uyuyor ve hiç bir şoförü sekiz saatten fazla çalıştırmıyorduk. Muhafazakârlar karayolu nakliyatını iktidara geçince serbest bıraktılar. Patronlar, şoförleri on bir saat çalıştırmaya başladılar. Şimdi trafik kazaları iki misli artmıştır, diyordu.

İsteyen on bir saat niçin çalışmasın efendim? Patron razı, işçi razı. Özgürlük efendim. Liberal sistem efendim. Ve İngiltere'de dahi istatistiklere bakınca bu özgürlüğün nasıl bir ölüm cezasıyla mükâfatlandırıldığını görüveriyorsunuz. Şoförlere fazla mesai olarak ödenen ücretlerin taşınan mal fiyatına eklenmesi de cabası... Fazla çalışarak fazla kazanç sağladığını zanneden şoför, fiyat artışıyla kazancını geri verirken, bir de ölüm tehlikesini yükleniyor. Ama bu kişi gözüyle görülemiyen bir mekanizmadır. Bu mekanizma toplu-

mun iktisadî tablosu ortaya konunca istatistiklerle anlaşılır. Özgürlük, kapitalizm, refah... Ve çarpışan kamyonlar, asitde yanan insanlar, çöken madenler, devrilen trenler... Kazanan kazanmalı efendim. Kazanmalı tabii, öyle kazanmalı ki, sonunda fakir kalanlar dağa çıkıp memleketi soymaya başlamalı, uykusuz şoförler bütün yolcularıyla ölüm uçurumlarında kayboluvermeli. Özgürlük, kazanç, en azı vererek en çoğu alma... Villâ, kuyruklu araba, seçim nutku, bakanla ziyafet ve çürük mal ithalâtı ve sonsuz bir çapulculuk...

Dilim varmıyor söylemiye ama, bu gidiş dalma ölümle cezalandırılan bir yoldur. Çünkü, tabiat kanununa karşı gelinen bir yoldur. Batı kapitalizmi bunun korkunçluğunu görmüş ve kazancını bütün dünya üzerine pay ederek çıkarmaya yönelmiştir. Riskleri üç milyar insana dağıtmıştır. O dahi başka bir oluş içinde Vietnam'dan Dominik'e kadar kurban vermeden yapamıyor...

İnsanın insanı sömürmesi tabiata aykırıdır. Tabiata uygundur diyenler aldanmaktadırlar. Ve aldanışlarının cezasını da belirli krizlerde çekmektedirler. Türkiye bu krize girmiş durumdadır. Plânsız bir ekonominin yığdığı özel arabalar, nakliyat kazançlarının beleşçiliği, teknik zahmete katlanmadan sağlanmak istenen servet, Türkiye'yi çıldırtmakta ve nüfusla taşıt aracı ormna göre en fazla kaza olan ülke haline getirmektedir.

(Akşam, 13.8.1965)

SAVCI, Prof. Dr. Bahri

İSLÂM DEVLETİNDEN MEDET UMMA

Ankara'da 613 il ve ilçeden gelmiş müftüler için bir din semineri yapılmıştır. Burada, din adamlarının, Türkiye'deki tek yerleri olan cami ve ibadet ile ilgili çevre ve ilişkilerin ötesine geçerek halkı, hemen her bakımdan eğitmeğe, yetiştirmeğe, aydınlatmağa, uyarmağa, modern hayatla ilgili konularda bir yön koymada görevlendirilmeleri teklifinin yapılması kararlaştırılmıştır.

Bakınız şu işe: "Dini kullanmak", onu, kamu hayatının düzenleyicisi durumuna sokmak alışkanlığından, geleneğinden bir türlü kurtulamıyoruz. Dini, kamu hayatının ve toplumsal ahlâkın düzenleyicisi yapmaya kolaylıkla eğiliyoruz. Bu suretle, modern ve lâik Türk toplumunun somut meselelerini, tembel ve doğulu "Osmanlı kafası" ile çözme yolundan ayrılmamış oluyoruz. Bu meseleleri, bir İslâm devletinin geleneklerinden medet umarak çözmek istiyoruz.

Gerçekten Türkiye'nin, maddi ve fikrî büyük meselelerini temeldeki dâvalarını ancak bir islâm devletinin dayanabileceği metafizik ilkelerin yardımı ile çözmeye çalışmak, türlü mesele ve temaların sonuçlandırılmasını, -bunların tamamiyle cahili olan- din hizmetleri personelinin teşebbüslerine bırakmak olmaz. Bu, memleketin gerçekten uyanması ihtimalini, tembel ve doğulu Osmanlı kafasının yetersiz ve geri kalmış idrâkine kurban etmekten başka bir şey değildir.

Böyle bir teşebbüs, imam ve hatip okulları çıkışlı din adamlarına beşeri ve lâik bir öğretimi teslim etme projesine paraleldir. Teşebbüslerden birisi, okul içindeki eğitimi, mahiyetindeki ilâhî nitelik ile, müspet bilimin ötesine kaydıracak niteliktedir. Ötekisi de, okul dışındaki eğitimi, yani halk eğitimini, kimse pek farkına varmadan, bir İslâm devleti ve toplumu yaratma amacına doğru götürücü özelliktedir. Ve bu suretle de, bu ucuz eğitim yolu, Türkiye'yi pek ucuz olarak Mustafa Kemal'den değil, Koca Reşit Paşalardan geriye itecektir.

Türkiye'de, bir islâm topluluğu ve islâm devleti esaslarına taviz verme ve ondan medet umma geleneği, Halk Partisinin 1945'lerden sonraki devrinde başlamıştır. Bunun öncülüğünü parti içindeki islâm muhafazacısı, saldırgan milliyetçi gelenekçisi grup yapmıştır: Kendilerinin ve partilerinin yerini, artan muhalefet karşısında, kuvvetlendirebilmek için.

Onların verdikleri tavizleri D.P. nin dünya görüşünden yoksun liderleri sınırsız derecede arttırınoa, Türkiye'de siyaset, büyük kitlelerin muhafazacı - dinci - şeriatçı eğilimlerini yakalamak, uyandırmak, körüklemek, doyurmak gibi bir öz ile dolup taştı. 27 Mayıs'ın anayasası kendisinden önceki bu uyanmış, körüklenmiş akımdan Mustafa Kemal'in lâikliğini kurtarmak için çaba göstermek zorunda kalmıştır. Bu anayasa, tarihsel gelişim olgusunun bir sonucu olarak lâikliği, türlü partilerin, islâm muhafazacısı saldırgan milliyetçi gelenekçisi, hâlâ ümmet devri idrâki içinde yaşamak isteyen şeriatçı ve mukaddesatçı kanatları elinden kurtarmıştır. Ama, zaten, bir evvelki toplum safhasında, yeniden gelişme şansları ve imkânları elde etmiş olan bu ümmet devrine özge değerler ve kurumlar, şimdiki toplum safhasında da sürmek, toplumu ve siyaseti etkilemek gücüne ermiştir.

Bu, iki yolda olmaktadır: Önce, bizzat siyaset tarafından, ümmet devri değerlerine ve kurumlarına tavizler vererek kredi toplamak için, bunlara alan açılmaktadır.

İkinci yol ise şudur: Dinci görüşün, siyasetin akıl edip de kendisine yeni bir rol vermeyi düşünemediği alanları bizzat bulması; oradan toplumu, bir islâm devleti esaslarına göre etkileme imkânı ve gücünü kazanmayı bizzat teklif edip elde etmesi... Bunun da son iki örneğini Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki eski kanun tasarısı ile, şimdi Ankara'da toplanan müftülerin aldığı karar suretinde buluruz.

Adı geçen kanun tasarısı, vâkıa hükûmetin imzasiyle 1963 yılının 1 inci ayında parlâmentoya sunulmuştur. Fakat bu tasarı esas itibariyle Türkiye daha Kurucu Meclis safhasında iken Diyanet İşlerince ve onun esprisine uygun geçici siyasetçiler tarafından hazırlanmıştır. Bu tasarıda ihya edilen ümmet devri değerleri ve müesseseleri, esas itibariyle, bizzat dinci görüş ve çevre tarafından siyasete zorla yükletilmiştir.

Siyaset de önce, buna karşı gelememiştir. Tasarıyı Meclise sunmak zorunda kalmıştır. Fakat Meclis dışı çevrelerden gelen lâiklik temasını savunma baskısı altında da, kanun, ümmet devri değerleri ile kurumlarından oldukça arınarak çıkmıştır.

Lâkin, islâm devleti esaslarından medet umucu görüş, bu sefer, bir başka kurnazlığı akıl etmiştir: Kanuna sokturamadığı yukarıdaki unsurları, bu sefer, bir din seminerini, bir din politikası semineri haline getirerek, oradan geçirtmek suretiyle yaşatma yolunu açmıştır.

Buna göre, din adamları, halka, modern hayatla ilgili bilgileri verme görevini kazanacaklardır. Memleket bütünlüğünü korumak gibi masum bir amaç altına gizlenerek, halka, türlü akımlar ve cereyanlar hakkında konferanslar vermeleri sağlanacaktır. Bu yoldaki çalışmalara bütün halkevleri, öğretmen lokalleri, iş yerleri, fabrikalar açık tutulacaktır.

Din adamlarının belli bir entellektüel olgunluk seviyesi isteyen bu işi, tabiatiyle gerçek fikrî muhtevasiyle yapamıyacakları bellidir. Onlar, halkı eğitme görevini, ancak kendi dinci şuurlarına uygun yolda yapabilirler ki, bu da lâikliğe aykırıdır.

Gerçekten bizim bir lâiklik ilkemiz vardır ki, anlamı da şudur:

1. Dinî kuralların, din adamlarının, din idaresinin; beşerî hayatımızı, beşerî münasebetlerimizi, beşerî kurumlarımızı düzenlemesinin, yönetmesinin, denetlemesinin reddi;

2. Bütün bu beşerî hayatın, ilişkilerin ve kurumların, ancak ve ancak müspet bilime, müspet zihniyete göre beşerî yollarla, bir beşerî siyasal iktidara dayanan bir beşerî idare cihazı yoluyla düzenlenmesinin, yönetilmesinin, denetlenmesinin kabulü.

Binaenaleyh, Türkiye'de sağ ile sol ile, masonluk ile savaşılacaksa, bunu, ancak, beşerî yollarla, beşerî kurumlar aracılığı ile, lâik bir siyaset ve idare cihazı ile yapabiliriz.

Türkiye'de bir eğitim olacaksa, ve halk uyarılacaksa onun yolu da eğitimi ve halkı - bu konulardaki bilgileri ve yetenekleri olmıyan din adamlarının dinci şuurlarından gelen telkinlerine değil, eğitimcilerin ve müspet bilim adamlarının telkinlerine açmaktır.

(Cumhuriyet, 31.8.1965)

KARADAYI, İsmet Kemal

AYDINLAR

Birkaç yıl önceydi. Ün yapmış bir toplumcumuzla, o sıralarda yeni tanışmıştım. Daha sonra onunla arkadaş olmuş; yurt, ulus, dünya sorunlarını inceliyerek bol bol düşünmüş, konuşmuş ve arasıra başkalarının da bulunduğu oturumlarda tartışmıştık. Sonuçta anlaşıyorduk ama o, ilkeler ve ilk bilgi kaynaklarının bir bölümünde değişiyordu. Ben onu sevgiyle, coşkuyle, hoşgörüyle kabul ederken, o bana yön çeviriyordu. İlle kendi yöntemindeki düşünce biçimlerinin doğruluğunu ileri sürüyor, direniyor ve ben kanıtlarımı ortaya atıp çoğaltınca da "kızgın delikanlı" anlatımı kendisine hiç yakışmayan bu sayın dostumuz, bırakıp bırakıp gidiyordu o güzelim topluluğumuzu...

Yurdumuzda, toplumcu gazete ve dergilerin, türlü baskılar ve kısıntılarla yıpranışlarına, noksanlaşışlarına, hattâ batışlarına sık sık rastlamamız yetmiyormuş gibi, zaman zaman o gazete ve dergilerin, kendilerini yöneten, var eden aydınlarının fındık kabuğunu doldurmaz anlaşmazlıkları ve anlayışsızlıklarını da görüp üzülmüşüzdür. Oysa, her yiğidin, yani her toplumcunun bir yoğurt yeyişi var sayılsa da, asıl üzerinde durulması gereken sorun; o yiğitlikte, yani gerçek toplumculukta birleşmek olmalı değil midir?..

Örneğin, yazı ve gökçeyazın dünyamızda birimiz, toplumcu yazar ve sanatçılardan şunu şunu şunu (Nadir Nadi'ler, Çetin Altan'lar, İlhan Selçuk'lar, Mahmut Makal'lar, Talip Apaydın'lar, Fethi Naci'ler, Mehmet Kemal'ler, Doğan Avcıoğlu'lar, Mehmet Başaran'lar, Fakir Baykurt'lar geliyor usuma...); bir başkamız da şunu şunu şunu (ilk anda usuma Sabahattin Eyüboğlu'lar, Ceyhun Atuf Kansu'lar, Melih Cevdet Anday'lar, Cevat Fehmi Başkut'lar, Yaşar Kemal'ler, Samim Kocagöz'ler, Şevket Süreya Aydemir'ler, Hilmi Özgen'ler, Atilli İlhan'lar, Yaşar Nabi'ler geliyor..) kendimize daha ya-

kın, genellikle daha uygun, daha vurucu sayabiliriz. Bu bir görüş, bir tür, bir üslûp ve yetenek konusudur, amaçta ayrılık ve aykırılık değil. Yanlışlar, eğriler, çirkinler ve satılmışlıklar ardında koşmadıkları için tümünün de yaptıkları, yazarak verdikleri şeyler gerçeklerin tâ kendileridirler ve gerek ülkemize, gerekse yaşamamıza çok yarayışlı, sonuna dek inançla yürütülecek yurtseverce görevlerden başka bir şey değildirler. Halkı biliyorlar, halkı gerçekten seviyorlar ve onu korumak, insanca yaşatmak, yüceltmek istiyorlar; bilinç içindeler, ekinleri var. Eh, şimdi kendilerini "tam aydın" sayan kişiler, onlardan ille biri ya da öteki, sadece filâncanın düşüncesi, falancanın tarzı derlerse, demek isterlerse ve bir bölük bağnazlığa, çığ direnmelere saplanıp kalarak birbirlerine karşı dururlarsa, "yarı aydın"lar, aydın olmıyanlar ne yaparlar sonra?..

Artık şunu biliyoruz, öğrendik: Zamanımızın aydın kişisi, sağ, sağlam ve toplumsal varlık olduğu sürece ve kendi hakları gibi vatandaş ve insan haklarını da düşünecek, sayacak kadar us ve sağduyu sahibi ise, hangi partide, hangi kuruluşta, hangi dernek ya da toplulukta olursa olsun, tam anlamıyla toplumcu olmak zorundadır. Elbette ki bu toplumculuk, topluluk için birey'i hiç sayma, birey gerçeğini tanımama, birey'e hak ve değer vermeme derecesinde olmıyacaktır. Çünkü aydın kişi, aynı zamanda bilgili, bilinçli, takipsiz, saplantısız ve geniş görüşlü, haktanır kişi de demektir. En iyi, en gerçek toplumculuk ise, kabul edilmiştir ki, toplumculuk düşünü ve dileklerini, yapıcı devinmeler ve devrimler içinde eylem durumuna getirmekle olur. Toplumculuğu eylem durumuna getirecek olan öncüler ve yöneticiler ise aydınlardır. O halde aydınlar neden çokçası birbirlerine karşı duruyorlar, birlik değiller?..

Yıllardır, yüzyıllardır bizi oyalıyan, donduran, gerileten tutarsızlıklara, dağılmalara, yabancı hayranlıklarına artık bir son vermeliyiz, çok yerde körükörüne devinip durmamalıyız. Bu yurdun gerçek aydınları, toplumcular, Atatürkçüler, halk ve yurt yararlarında ve o yararlara götüren yollarda birleşmedikçe hızlı ilerleme, kolay ve geniş uyanma olmaz, gerekli evrimleşme içine girilemez. İlerleme, uyanma ve evrimleşme olmayınca da gelişme, kalkınma, uygarlaşma ile gereken mutlu sonuçlara varılamaz. Donmuş geleneklerin, tu-

tuk istemler ve alışkanlıkların, korkulu yatırımların, küçücük boyun eğmeler ve acıklı yetinmelerin silik çerçevesi içinde bırakılarak üstelik bazı yapmacık adverme ve sanlamalarla oyalanmış, körletilmiş, böylece yaşamalarında olduğu gibi, düşüncelerinde de sömürülmüş halkımızı; kendi varlıkları, özleri, hakları ve kişilikleri kendilerine verilmemiş, tanıtılmamış, öğretilmemiş kişilerimizi, olsa olsa, uyandırmakla, uyarmakla ve oyalamamak, körletmemek, sömürmemek, vermek, tanıtmak, öğretmekle kurtarabiliriz.

İşte bu nedenledir ki, gerçek aydınlar, toplumcular, kendimize özge olumlu yol Kemalizm'den yana olanlar birleşmeli; hele deyiş ayırtlarında ayrılıp dağılacakları yerde, asıl amaç için birlik olmalıdırlar. Sonra da, ancak, olumlu yapıtlara, ileriye, yeniye, gerçek değerlere doğru itecek olan devinimlerin açık ve disiplinli eylemler durumuna getirilmesi yoluyla birleşmeye, birlik olmaya ulaşılabileceği hususunu hiçbir zaman unutmamalıdırlar.

Bu bir Atatürk gerçeğidir; bu her şeyden önce ulusça yaşama ve varolma gereğidir.

(Akşam, 8.9.1965)

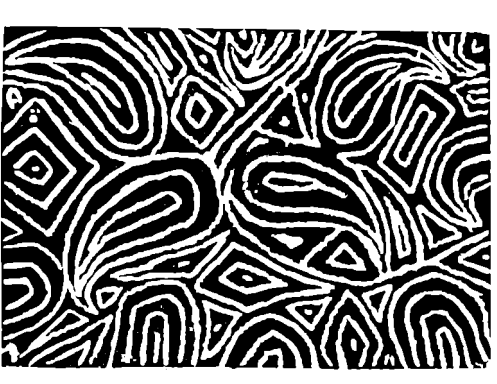

Ayşe Özmen

TUNAYA, Prof. Tarık Zafer

BATMAN MEYDAN SAVAŞI

Burdurlu ustabaşı sıcak asfaltı cezveye benzer bir şeyle yerdeki suyun içine döktü, asfalt önce kara ve yuvarlak bir şekil aldı. Sonra ustabaşı onu ufaladı ve bir bilya haline getirdi.. "Alın" dedi.. Birden bu küçücük kara bilyayı tutamadım. Hayretle yüzüme baktı: "Ama bu Bizim petrolümüz, bizim bu asfalt, alın."

Burdurlu ustabaşının vardiyası bitmişti. Evine gidecekti. Rafineri Müdürü bizi bir gece gezintisine çıkarmıştı. Rafinerinin ham petrol kokan tesisleri içinde bize bilgi veriyordu. Müdür, yaldızlı boruları, demir araçları, muslukları, kuleleri evlâdı gibi seviyor, onları okşuyordu. Bir baba şefkatiyle, yirmi yıllık bir emek ve arkadaşlık bağlılığıyla okşuyordu onları... Burdurlu ustabaşıdan bize bilgi vermesini istediği zaman, vardiyayı teslim alan arkadaşı, "Sen git, ben yaparım" dediği halde, o, istirahatinden fedakârlık etme pahasına, kalın eldivenlerini giyerek, koca kuleler ve motor gürültüleri arasında geçirdiği sekiz saati, biraz daha uzattı ve kendi malı ile ilgili bilgileri bize verdi...

Batman gezisinde ilk gözlem budur: Genel Müdürden, işçisine kadar, "bizim malımız" olan petrolün "bizim olması" heyecanı.. Bu heyecan şuurludur. Şuurlu heyecanlar, herhangi bir savaşın gerçek malzemesidir. İnsan'la petrol arasındaki bu anlaşma da bir bağımsızlık savaşının başlangıç noktasıdır.

Evet, Batman'da bir savaş var. Amacı bakımından bağımsızlık savaşı, şekli bakımından da meydan savaşı..

Meseleyi şöyle koyalım: Kongo'da olsanız ve orada petrol arama ya da akaryakıt ticareti yapmak gerekse.. Bu işe de, birisi Türk olmak üzere çeşitli devletlere mensup petrol şirketleri talip olsa.. durum ne ise, Türkiye'de de durum aynıdır. Türk devletinin malı olan bir petrol ortaklığı (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı - T.P.A.O.), Türk ülkesinde ya-

bancı şirketlerle karşı karşıya, onlardan daha az imkânlarla yalnız başına savaşmaktadır. Oysa, Türkiye Kongo değildir.

Bir yandan haşin bir coğrafya ile çarpışmak, üç bin metreden fazla derinliğe inmek, bir yandan da dünya politikasında en büyük siyasî kuvvet olan petrol tröstleriyle savaşmak.. Türkiye'nin yıllık petrol ihtiyacının (4 milyon 400 bin ton) hemen hemen dörtte birini sağlamak sanki bir suçtur. Bu suçu işlemiş olan bu devletin bir müessesesi, ceza olarak, dünya devleri karşısında yalnız bırakılmıştır. Atatürkçü bir ideolojik bağımsızlık savaşı, nasıl 1919'larda başlamışsa, bugün de Batman, Raman, Garzan, Dodan, Çelikli gibi kamplarda aynı heyecanla, pırıl pırıl bir vatanseverlikle devam etmektedir. Bunun önüne hiçbir kuvvet geçemez.

Batman'ı geziniz ve görünüz. O zaman, kamu zihnine yerleştirilmek istenen ortaçağ dogmalarının toptan yıkıldığını göreceksiniz: Türkler kendi gücleri ile petrolcülüğü başaramazlar... Yabancı şirketler, kısa zamanda bu işi yapabilirler ve petrol sayesinde memlekete döviz kazandırabilirler...

Bu "tekerlemelerin" hepsi de yanlıştır. Batman'da görülen şeyler bunun tamamen -ama tamamen- aksini ispat eder. Türkler petrol arayabilir, sondaj ve jeofizik çalışmalarını olumlu bir şekilde -en ileri metodlarla- yapabilirler. Petrolü bulabilirler. Çok geniş araziyi örümcek ağı gibi döşedikleri borularla nakledebilirler. Rafinelerde, nafta benzin asfalt üçlüsü halinde, tasfiye edebilirler. Rafineri işletebilirler. Hattâ, rafineri için gerekli malzemenin büyük bir kısmını kendileri imal edebilirler. Akaryakıt ticareti yapabilirler. Çünkü, bunların hepsini bugün yapıyorlar.

Ve gece karanlığı içinde Batman'ın ışıkları, vahşi tabiat âfızaları ortasında bir büyük şehir manzarası yaratıyor.

Türk petrolcülüğü, aynı zamanda devletçiliğin başarılı bir eseridir. Yerleştiği yere medeniyet ve konfor götürdüğü için Batman ilçesi, iki binlik nüfusunu on bine çıkarmak üzeredir. Midyat ilçesinde, kasabanın yarısı bir gece, yarısı da öbür gece zayıf bir elektriğe ancak kavuşturulabilirken ve aydın Midyat halkı kurtlu yağmur suyu içmeye mahkûmken, Batman çarşısında buzdolabı, motosiklet satılmaktadır. Geniş bir bölgeyi yolları "bizim asfaltımız" üzerinde yürüyerek gezebilirsiniz. Yolların çoğunu T.P.A.O. yapmıştır. Şikefdan

mağaralarında yaşıyan insanlar, bütün ihmallere rağmen, bugün medeni meskenlere kavuşacaklarsa, bunda Batman rafinerisinin etkisi çok ağır basacaktır. Batman'dan halka halka memleket "sathı müdafaası"na yayılan nur, bu dâvaya inanmıyanların gözlerini kamaştırmak üzeredir.

Petrol dâvasının bazı yönleri üzerinde durmak gerekir:

1. Petrolün millîleştirilmesi, milletlerarası dostluklarımızı bozar mı? Lozan Konferansında, savaştığımız devletlerle bugün dost muyuz, düşman mıyız? Bağımsız Türkiye, dünya barışı, insanlığın huzuru için temelli bir teminattır. Bu durumu enine boyuna ispat etmişizdir. Onun için, üyesi olduğumuz garanti sistemleri, kalkınmasını hızlandırdıkça bağımsızlığı artmış bir Türkiye'den âzamî yardımı sağlıyabilirler. Biz, NATO'da olsun, başka sistemler içinde olsun, her an ve her konuda maddî ve malî yardım isteyen bir devlet durumundan kurtulmak dâvasındayız.

2. Petrol meselesinin bir solcu taktiği olduğu söylenmektedir. Bir kere, solculuk - sağcılık ya bilinmiyor, ya da kasdi olarak bazı maksatlar uğruna bir kötü niyete kurban edilmek isteniyor. Atatürk ve Atatürkçü ekip, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk döneminde (yaklaşık olarak 400'e varan mebusun birkaçı müstesna) komünist değildi. Ama, İstiklâl Savaşı'nın sorumlu yöneticileriydiler. Onları, bağımsız bir Türkiye kurdukları için, suçlayacak mıyız? Yoksa, o eseri devam mı ettireceğiz? Petrol dâvası, sağı solu bir tarafa bırakalım, komünizmle asla ilgisi olmayan bir meseledir. Bu dâvayı komünist taktiğine sokanlar ne kadar hatalı iseler, Türk milliyetçiliğinin bir unsuru saymıyanlar da aynı hata uçurumu içindedirler ve o derece yanlış hareket etmektedirler.

3. Petrol dâvası, bir vatanseverlik meselesi olduğu oranda, bir hesap meselesidir de... Yalnız, yabancı şirketlerin hesabı ile bizim hesabımız arasında bir fark var. Onlar için petrolcülük basit bir ticaret meselesidir. Bizim için kalkınma, kalkınmak için sanayileşme, yani geri kalmışlıktan ve az gelişmişlikten kurtuluş dâvasıdır. Bir ölüm kalım savaşıdır.. Her iki açı birbirinden tamamen farklıdır, eğer gerçeklere cesaretle bakılması mümkün olmazsa, daimî ve sert çatışmalar mukadderdir. Milletlerarası ticaret bir milletin diğerinin bağımsızlığı ile oynamak amacını güderse, sert tep-

kilerle karşılaşılacağı, artık bilinen ve beklenen bir olaydır. Bu olayın adını ister emperyalizm, ister sömürücülük koyun, ne derseniz deyin, sonuç değişmez. Bizim bunu ispat etmiş, kapitülâsyonculukla tâ İkinci Meşrutiyetten beri savaşmış bir tarihimiz var. Unutmamalı ki, aynı nedenler aynı sonuçları doğurur. Yabancı şirketlerin, menfaatleri İstiklâl Savaşı kayalıklarına çarpınca, tutumlarını değiştirmek zorundadırlar. O zaman problemin büyük bir kısmı çözülebilir. Ve daha rahat çalışma imkânları bulunabilir. Tarihimiz göstermiştir ki, Türkiye'de herkes ve her şey satın alınamaz.

4. Yabancı şirketler, bu devletin müessesesi olan T.P.A.O. dan, dünya ölçüsünde çok daha fazla avantajlıdırlar. Ellerindeki arama müsaadeleri daha fazladır. Araçları da öyle.. Ama, Türkiye bir pazar değildir. Türkiye kalkınacaktır. Demokratik, lâik, sosyal bir devlet olarak, milletler, bloklar camiası içindeki yerini pekleştirecektir. İstiklâl Savaşı temeli üzerinde Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığa kavuşması ise asla ve asla komünist olması anlamına gelmez.

5. Petrol dâvası aynı zamanda bir Ortadoğu meselesidir. Az gelişmiş Ortadoğu memleketleri ortak baraj inşa ettikleri gibi, bir gün bu dâvada da birleşme ve güçlenme yolunu arayabilirler. Medenî bir hayat savaşına hepsi girişmişlerdir. Yabancı şirketlerin, Ortadoğuda sadece petrol ve kum değil, yaşamak isteyen insanların da bulunduğunu bilmeleri gerekir. Türkiye, millî politikasını yabancı şirketlerin çıkarlarına uyarak düzenlemek zorunda değildir.

6. Yaşadığımız çağın şartları içinde, Atatürkçülük, az gelişmişlikten kurtulmanın felsefesidir. Bu dâvaya katılmak varken, Damat Feritçi bir yolu seçmek niye?

Bu noktada Atatürkçü bir gerçeği hatırlatalım. Üzerinde pek az durulmuş bir gerçeği.. Atatürk'ü Erzurum'a gönderen İstanbul Hükûmeti, çabuk pişman olur ve İstiklâl Savaşının müstakbel önderini, Damat Ferit Paşa İstanbul'a geri çağırır. Atatürk bu telgrafa verdiği cevapta şöyle der: Bugün vatanımızda millî bir kudret varsa, o cereyan, felâketlerden ders almış (mütenebbih olan) milletin kalb ve dimağından doğmuştur. "Âcizleri de ona tâbi bulunmuş oluyorum" Ve ilâve eder: İstanbuldayken bu akımı tasavvur edememiştim.

Bu akım, bağımsızlık seliydi. Ve bundan hiç kimse ken-

dini kurtaramazdı. Kurtaramamıştır. Vekil de olsak, işçi de.. hepimiz bu memleketin çocuğuyuz. İstiklâl Savaşında, ölenlerin yüzsuyu hürmetine yaşıyoruz. Bu sele kapılacağız. O zaman Batman Meydan Savaşının bir eri olduğumuzu anlıyacağız. Yirmi yıllık "Emektar" kuyusunun pompası da bizi sevinçle selâmlıyacak..

(Cumhuriyet, 19.9.1965)

Ali Demir

TARAFSIZLARIN BİLDİRİSİ

Aralarında üniversite öğretim üyeleri, yazarlar, senatörler, sendikacılar, sanatçılar ve basın ve gençlik teşekkülleri mensupları bulunan geniş bir partisiz vatandaşlar topluluğu, olayların son gelişimi karşısında bir araya gelerek uyarma niteliğinde bir bildiri yayınlamışlardır. Bildirinin tam metni şudur:

Cumhuriyet tarihimizin önemli bir dönemini yaşıyoruz. Türk ulusunu mutluluğa götürecek yolu türlü politik engellerden temizlemiş olan lâik ve halkçı Atatürk devrimi, artık sosyal amacına yönelmiştir. Özellikle yeni Anayasamızın getirdiği ışıktan sonra toplumumuzun sorunları daha da açıklığa kavuşmuş ve bu açıklığın doğurduğu güçlü akım, ötedenberi devrimlerin karşısında olan tutucu çevrelerin tepkilerini hızlandırmıştır.

Nitekim, yurdumuzun seçim dönemine girdiği son aylar içinde doğruların söylenmesinden ve halkın bilinçlenmesinden korkan kaba ve karanlık kuvvet taraftarlarının, gücünü yeni Anayasamızdan alan toplumsal gelişmemizi baltalama davranışları artmıştır. Fikirler sopalarla sindirilmek isteniyor, yurdunu ve ulusunu sevenlere lekeler sürülüyor, memleket servetleri yabancılara peşkeş çekilmesin diyenler en ağır suçlamalarla karşı karşıya bırakılıyor. Bu durumun nedenlerini ve doğuracağı sonuçları kamu oyuna açıklamak gereğini duyan bizler, tarihî akışı durdurmaya çabalıyanların halkımıza inanmayan bir azınlık olduğunu belirtmek istiyoruz.

Türk halkı yüzyıllar boyunca toplumsal yaşantısında geliştirip kendi varoluş süresince olgunlaştırdığı haklarına bağlıdır. Bunlar hiçbir kişi ya da zümre tarafından ona verilmiş değildir. Yeni Anayasamızda belirtilmiş olan bu hakları bundan ötürü Türk halkından kimse alamaz.

Türk toplumunun çağdaş uygarlığa ulaşmasının ilk yo-

lu, Anayasamızın tam olarak uygulanmasıdır. Eğer bugün Türk toplumu siyasal, ekonomik, toplumsal sarsıntılarla karşılaşıyor ve az gelişmişlik çemberini kıramıyorsa, Anayasamızın tam olarak uygulanmamasından ötürüdür bu. Çünkü Anayasa ilkelerine aykırı davranışlar, eylemler, işlemler, gizli ya da açık bu uygulamayı baltalamakta, engellemektedir.

Anayasamızın ruhu ve temeli, ulusal bağımsızlık, sosyal adalet ve güvenlik, dayanışma, düşüncede, bilim ve sanatta özgürlük, laiklik, halkçılık ve devrimcilik ilkelerinde toplanır. Bu ruh ve temel, toplumumuzu az gelişmişlik durumundan kurtaracak çareleri getirmektedir.

Oysa bunların karşıtları olan,

dış politikada uydu'lukla yarı sömürge durumuna düşmek,

çıkarcılık,

büyük kitlenin yoksulluğa mahkûm edilmesi,

sömürücü üretim biçiminde direnme,

çıkarcılığı yok edecek ve yoksulluğu kaldıracak araştırma ve yaratma gücünü engellemesi,

din sömürücülüğü,

yurdun yeraltı ve yerüstü kaynaklarının ve bunlarla sağlanan gelirin mutlu bir azınlığın tekelinde bırakılması, başka bir deyişle, devletin bir halk devleti olacağı yerde, bir zümrenin çıkarı yönünde işlemesi,

ve bütün bu kötülükleri, haksızlıkları önleyici tedbirlerin bile alınmasına karşı konulmak istenmesi,

yurdumuzu az gelişmiş durumda bırakan ve esas gücünü uluslararası sermaye emperyalizminden alan etkenlerdir.

Bugün siyasal yaşayışımıza hâkim kadrolar içinde bu gerisi ve tutucu anlayış ve kurumları sırf kendi çıkarları için besleyen çevreler vardır.

Burada bu gözlemin kendine özgü tarihsel ve toplumsal nedenleri olduğunu belirtmek gerekir. Türk toplumunun bir geçiş süreci içinde bulunması bu nedenlerden biridir. Geçiş dönemlerinde, önceki yaşayış biçiminin birtakım kurumları, yeni yaşayış dönemi içinde de bir süre devam eder ve yeni yaşayış biçiminin getirdiği kurumlarla çatışır, onların gelişmesine engel olmaya, yeni bir dünyanın ve mutluluğun kurulmasını baltalamaya çalışır.

İşte içinde bulunduğumuz siyasal, ekonomik, toplumsal bunalımlar bu çatışmadan, başka bir deyişle birtakım siyaset

kadrolarının, Atatürk devrimlerine, 27 Mayıs'a ve yeni Anayasa direnmelerinden ve artık zararlı olmuş eski kurumlara bağlı kalmalarından doğmaktadır.

Ancak, yeni kurumların yerleşmesini ve eski kurumların silinmesini istemek sadece dar bir aydın, çevrenin dileği olarak kalmaz, bütün halkın çıkarı ve mutluluğu dâvasıdır bu. Ne var ki, gerici ve halkı aldatıcı bir küme insan, meşrû olmayan eski yaşayış, biçimlerinin devamı için vargüçleriyle yeni kurumları yıkmaya uğraşırlar, nitekim uğraşmaktadırlar:

Bağımsız ve haysiyetli dış politika akımına karşı durularak uydu'luk yolunda direnilmesi,

Köylüyü yoksulluktan kurtarıcı ilk ve acele tedbir olan, onu üzerinde çalıştığı toprağa sahip kılacak toprak reformunun amaçlarından saptırılması ve durdurulması,

Köylüye ve büyük halk kütlesine eğitim ve öğrenim alanında fırsat eşitliği verecek tedbirlere gidilmemekte inat edilmesi, onun sağlıksız, evsiz besinsiz bırakılmasında ısrarlı bir vurdumduymazlık gösterilmesi,

Yeraltı ve yerüstü kaynak ve servetlerimizin iç ve dış sömürgenler ortaklığı ile sömürülmesi,

Toplumun sanayileşme dâvasının belli bir zümreyi zengin etme yoluna saptırılması, böylece dar bir zümrenin zenginleşip büyük kitlenin gittikçe daha çok yoksullaşması ve vergi yükünün en ağır payının yoksul halka yüklettilmesi,

İşsizliği önleyip tam çalışma'yı sağlıyarak kalkınmayı gerçekleştirme ve bundan doğacak nimetleri dengelendirme amacını öngörmesi gereken plânlamanın yozlaştırılması,

Türk halkının yeterli toplumsal güvenlik ve dayanışma tedbirlerinden yoksun bırakılarak ekonomik hayatımıza hâkim çıkarcı bir mutlu azınlığın karşısında himayesiz ve çaresiz duruma düşürülmesi,

Türk toplumunun her alanda kurtuluş ve ilerleme yollarını araştırıcı bilim ve sanat çalışmalarına türlü engellerle karşı konulması ve bu alanlarda çalışanların tehdit edilmesi, ezilmek istenmesi, çalışmaktan ve yaratmaktan alıkonulması, böylece bilim ve sanat hayatımızın durgunlaştırılması,

Demokrasinin şartı olan, her sorunda aydınlatılmış yurttaşların oylarından iktidar çıkarmak yoluna gidilecek yerde, ekonomik, toplumsal, siyasal alanda uyuşturulmaya ve uyu-

tulmaya çalışılan kitlelere dayanıp gelişmenin bastırılmaya kalkınılması ve bunun ulusal irade diye gösterilmesi,

Bu çeşit uğraşmaların belli başlılarıdır.

İşte bütün bu gerici olaylar, yeni Anayasamızın öngördüğü toplumsal gelişmeyi durdurmaktan başka ve daha ağır olarak, Türk toplumunun Anayasa dışı, insanlık hak ve özgürlükleriyle bağdaşmayan bir baskı rejimi tehlikesi ile karşı karşıya kalacağı kaygısını uyandırmaktadır.

Öyleyse çağdaş uygarlığın içindeki yerini alması ve bir an önce mutluluğa kavuşması gereken Türk halkının haklarını zedelememek, onun serbestçe gelişmesini sağlamak için, etkisini hâlâ yitirmemiş olan eski kurumlar ve bu kurumlara dayanan gerici, tutucu ve çıkarcı anlayış ve eylemlerle savaşmak, bu gibi davranışların halkın haklarına ve Anayasaya tecavüz olduğunu her vesile ile belirtmek, yurdunu ve ulusunu seven her yurttaşın ödevidir.

Anayasaya aykırı kurum, anlayış ve eylemlerin Türk kamu oyuna iletilmesi ve Anayasa teminatı altına giren hakların savunulması için bu bildiri aşağıda adları bulunan Türk vatandaşları tarafından gerektiğinde devam edecek uyarmaların başlangıcı olarak hazırlanıp imzalanmıştır.

İMZALAR

Kenan Tunçomağ (Doç. Dr.), Vahit Turan (Prof. Dr.), Cavit Orhan Tütengil (Doç. Dr.), Yüksel Ülken (Doç. Dr.), Berna Moran (Prof.), Metin Özek (Doç. Dr.), Bahri Savcı (Prof.), Necdet Sezer (Prof.), Mümtaz Soysal (Doç. Dr.), İsmet Sungurbeyli (Doç. Dr.), Haldun Taner (Yazar), Macit Gökberk (Prof. Dr.), Nevzat Güreli (Doç. Dr.), Nusret Hızır (Prof. Dr.), Mükerrem Hiç (Doç. Dr.), Oktay Rifat (Şair), Suphi Karaman (Senatör), Gülten Kazgan (Doç. Dr.), Doğan Kuban (Prof.), Sami Küçük (Senatör), Nadir Nadi (Yazar), Edip Çelik (Prof.), Sencer Divitçioğlu (Doç. Dr.), Lütfi Duran (Prof.), Vehbi Eralp (Prof. Edebiyat Fak. Dekanı), K. Acemoğlu (Asis. Dr.), Aylâ Algan (Sanatçı), Melih Cevdet (Şair), Doğan Nadi (Yazar), İlhan Selçuk (Yazar), Oğuz Arı (Doç. Dr.), Aydın Aybar (Doç. Dr.), Hadi Bara (Heykelci), E. Amiral Afif Büyüktuğrul, Turhan Selçuk (Karikatürcü), Cevat Fehmi Başkut (Yazar), Behçet Kemal Çağlar

(Şair), Cahit Tanyol (Prof.), Fevzi Tuna (Prof.), Uygut Bayaz (İst. Teknik Üniversitesi Talebe Bir. Bşk.), Dinçer Şekerci (İst. Yüksek Okullar Talebe Bir. Bşk.), Faruk Yalnız (Maçka Tek. Okul Bşk.), Bozkurt Nuhoğlu (İst. Ün. Talebe Birliği Bşk.), İsmail Topkar (Türk-İş Birinci Bölge Temsilcisi), Ahmet Güryüz Ketenci (T.M.T.F. Genel Başkanı), Sabri Tığlı (Teksif Sendikası Bşk.), Zeki Gedik (Marmara Bölge T.İ.G. Sendikası Bşk.), Kemal Ayav (Lâstik-İş Sendikası Bşk.), Doğan Avcıoğlu (Yazar), Refik Erduran (Yazar), Ali Ulvi (Karikatürcü), Feruh Doğan (Karikatürcü), Sabahattin Eyuboğlu (Prof.), Tarık Zafer Tunaya (Prof.), Yaşar Nabi Nayır (Yazar), Ecvet Güresin (Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Md.), Abdi İpekçi (Milliyet Gazetesi Genel Yayın Md.).

(Varlık, 1.10.1965, Cumhuriyet, Milliyet v.b. gazeteler)

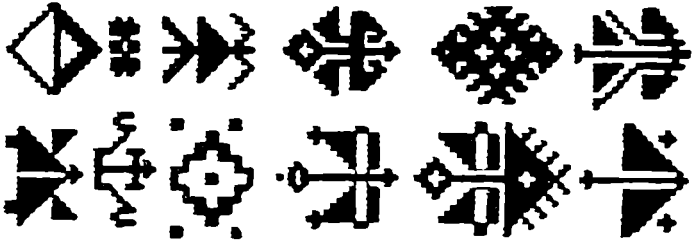

FEYZİOĞLU, Prof. Dr. Turhan

DÜNDEN YARINA DOĞRU

Türkiye'de şimdi ne olacak?.. Seçim sonrasında milletimizi bekliyen iyi ve kötü ihtimaller nelerdir?.. Cumhuriyet Bayramında, Ankara Hipodromundaki büyük resmigeçidi seyrederken, bir yandan da Milliyet'e yazacağım yazıyı düşünüyorum.

Geçmiş yılların biriktirdiği anılar, bugünün dâvalariyle yanyana, kafamda bir başka resmigeçit yapıyor.

1933 yılının bugünleri.. 11 yaşında, ilkokulun son sınıfında öğrenciyim. 10 yaşına basan Cumhuriyetin tatlı heyecanı, yükselen bir millete mensup olmanın gururu, çocuk yüreğimi baştanbaşa kaplıyor. Babam, Cumhuriyet Bayramı tatilini Ankara'da, kendi yanında geçirmemi istedi. Elimden tutup, Meclis'in önünden Ulus Meydanı'na doğru uzanan caddede, iki yana dizilmiş levhalarda, Cumhuriyet devrinin rakam ve şekil haline getirilmiş başarılarını bana bir bir gösteriyor, anlatıyor.

Ertesi gün, resmigeçit yerinde, hayatımda ilk defa, çok uzaktan Atatürk'ü görüyorum. 10 uncu yıl nutkunu, nasıl coşkun bir yürekle dinlediğimi unutamam. Çelik gibi, zaman zaman incelen ve tizleşen sesi hâlâ kulağımda: *"Az zamanda çok ve büyük işler yaptık... Fakat yaptıklarımızı aslâ kâfi görmeliyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mâmur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız... Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız... Çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir."*

Bu sözlerden anlayıp sezebildiğim kadarı, tarih derslerinde bana Türk olmanın gururunu tattıran öğretmenimin sözleri ile birleşiyor, felâketlerden kurtulmuş ve her gün hızla ilerliyen bir büyük milletin çocuğu olmanın katıksız bahtiyarlığı yüreğimi doldurup taşırıyordu.

1938'in bu ayları.. Atatürk'ün nâşını, okulca, Dolmabahçe'de ziyaret ediyoruz. Gözlerimiz ağlamaktan kıpkırmızı...

Galata köprüsü üstünde, okulumuza ayrılan yerde, O'na son saygı duruşunu yaparken hıçkırıklarımızı tutamıyoruz... Yüreklerimizde tarif edilmez bir eziklik var. Şimdi ne olacak? Milletimizin başına neler gelecek Okul bahçesinde ikişer, üçer dertleşmeler... "İnönü gelecekmiş" sözünde aranan teselli...

Sonra harb yılları... Türkiye'nin her taraftan ateş ve kanla sarıldığı; savaşın iktisadî düzeni çığırından çıkardığı, önce Hitler ordularının, ardından Kızıl Ordu'nun Trakya sınırlarımıza kadar sokulduğu günler...

Daha sonra çok partili demokratik rejime geçiş yolunda ilk adımlar; serbest seçim dâvasının âdeta memleketin tek meselesi gibi göründüğü günler, 1950'de tarihimizde ilk defa, bir iktidarın seçimle yerini terkedişi; işbaşına gelenlere bağlanan ümitlerin bir bir sönüşü... Muhalefetin, basının, üniversitelerin, adalet cihazının, idarenin, devlet radyosunun, toplantıların, sendikaların, gençlik ve meslek kuruluşlarının tahammül edilmez ölçülere varan partizan baskılar altına alınışı; seçimlerde eşitliğin zedelenişi; şahlanan enflâsyon; tahkikat komisyonları; yol kesmeler; 27 Mayıs, Kurucu Meclis yasasının hazırlanışı, görevini bir gün bile gecikmeden yerine getiren Kurucu Mecliste, 27 Mayıs'ın ilk yıldönümünde, hudutsuz bir heyecan içinde kabul edilen yeni Anayasa. Nihayet hür seçimle kurulan T.B.M.M. nin iktidarı devralışı.

1961'in bugünlerinde, Türkiye için yeni bir dönem başlamıştı. Bu dönemde de, CHP'nin ve İnönü'nün çok güç şartlar içinde yaptığı hizmetler, tarihteki başka hizmetleri gibi, bir gün saygı ile anılacaktır.

1960'dan bu yana milletçe aştığımız mesafeyi küçümseyen, hattâ AP Genel Başkanı gibi, "kaybedilen 5 yıl" dan bahsedecek kadar ileri gidenler var. Gerçekte, Türkiye, 27 Mayıs 1960'dan bu yana, fikir alanında bütün yurt sorunlarının daha açık tartışıldığı ve daha iyi anlaşıldığı bir devir yaşamıştır. İcraat alanında da, çok önemli işler başarılmıştır.

Yeni Anayasanın, sarsıntısız yürürlüğe girişi... Dürüst seçimlerle kurulan bir Meclis'te, ihtilâl sonrasının çeşitli güçlükleri içinde normal demokratik rejime geçişin kökleşmesi... Binbir pürüzlü meselenin tasfiyesi... 5 yıllık kalkınma plânının yürürlüğe konması... Anayasa mahkemesinin kuruluşu... Hâkimlerin bağımsızlığını sağlayacak Yüksek Hâkimler Ku-

rulu.. Anayasada sağlam teminata bağlanan basın hürriyeti ve ispat hakkı... Bütün idarî kararlara karşı kazaî denetim yolunun açılması... Askerî kazanın yeniden düzenlenmesi... İlim ocaklarının hürriyeti için Anayasaya dayanan teminat... İktidarın değil, milletin hizmetinde tarafsız radyo... Siyasî hakların ve klâsik hürriyetlerin yanında, Anayasada yer alan yeni sosyal ve ekonomik hakların hayata kavuşması... Hür sendikalar ve toplu sözleşme düzeni... Sosyal güvenlik yolunda hamleler... Doğu illerinde sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi ve parasız doktorun köye girmesi... 4 yılda 10 yıldakinden fazla ilkokul ve 20 bine yakın yeni öğretmen... Teknik öğretime yöneliş... Enflâsyonun ve siyasî baskıların sarstığı iktisadî devlet teşekküllerini yeniden düzenliyecek kanunun kabulü. Devlet Yatırım Bankası, Devlet İstatistik Enstitüsü, Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu gibi yeni kuruluşlar... Kalkınma plânının dış kaynak ihtiyacının devamlı ve intizamlı şekilde karşılanması yolunda önemli gelişmeler.. Millî petrol dâvasının yeniden diriltilişi... Toprak reformu hazırlıkları... Bağımsız ve haysiyetli dış politika yolunda faydalı gelişmeler... Vergi adaleti konusunda -tamamlanmaya muhtaç- olumlu adımlar, işçi vergileri azaltılırken büyük tarım gelirlerinin ilk defa vergiye tâbi tutulması... Yeterli olmasa da, artan kalkınma hızı ve istikrarlı iktisadî gidiş, durdurulan enflâsyon, sağlamlaşan para, artan ihracat... Birçok alanlarda iki, hattâ üç misline yükselen üretim rakamları... Dürüstlüğünden kimsenin şüphe edemiyeceği mahallî seçimler ve Senato seçimleri... Nihayet 1965 genel seçimleri ve yeni bir iktidar...

Şimdi ne olacak?.. 1965'in Cumhuriyet Bayramında, 1933'ün 29 Ekim'inde olduğum kadar, milletimin büyük geleceği için ümitli ve inançlıyım. Hür seçime ve hür tartışmaya dayanan demokratik bir rejim içinde, hızlı iktisadî kalkınma ve sosyal adalet hedeflerine ulaşmanın göz açıp kapayıncaya kadar kolayca gerçekleşivereceğini sanacak kadar hayalperest değilim. Gerilikle savaşın uzun ve çetin olduğunu, yüzyılların açtığı uçurumların, sihirli bir değnekle, birkaç yılda kapandığını biliyorum.

Fakat, yürekten inanıyorum ki, 27 Mayıs Anayasası'nın gösterdiği olumlu yolda yürürsek, milletçe mutlaka başarıya ulaşacağız.

CHP için, haklı prensiplerine bağlı kalarak, enerjik ve dinamik şekilde, gerçekleri yurtdaşlara duyurma yolunda çetin bir çalışma devri açılmıştır. CHP yeni bir devletin kuruluşuna büyük devrimlere önderlik etmiş partidir. CHP temel dâvaların partisidir. CHP ucuz ve geçici zaferlerin değil, güç günlerin ve köklü hamlelerin partisidir.

AP iktidarı için de, önümüzdeki günler, çetin imtihan günleridir. Yeni iktidar, "hür seçimle geldik, hür seçimle gitmeliyiz" düşüncesinden bir an uzaklaşmamalıdır. Gerilik kuvvetlerine dayanarak ileri gidilemiyeceğini bilmelidir.

AP iktidarı, seçim kanununda, çoğunluk istibdadına yol açacak değişiklikler yapmağa asla heveslenmemelidir. "Vatan cephesi" devrindeki gibi, yurtdaşları bölmek ve hasım cephelere ayırmak gayretine kapılmamalıdır.

İktidar sorumluları, enflâsyoncu usullerin, afyon sarhoşluğu gibi, gelip geçici bir "tatlı devir"den sonra, korkunç rahatsızlıklara yol açacağını hatırdan çıkarmamalıdırlar. Partizanlık illetine karşı direnmek için gerekli irade gücünü göstermelidirler. Partizanlık dişlisine kendilerini kaptıran iktidarlar, mukadder âkıbetten kurtulamazlar.

Açıkça söylemeliyiz ki, yeni iktidarın seçimlerden önce ve seçimler sırasında beliren siyasî ve iktisadî görüşleri, Türkiye'nin bugünkü problemlerini çözebilecek nitelikte değildir.

Türkiye, vergi adaleti olmadan, âdil bir toprak reformu yapılmadan, millî kaynakları -sömürücüler yararına değil- millet yararına değerlendirilmeden kalkınamaz. Bu cesur adımları atmayan iktidarlar için, köklü ve devamlı başarı kabil değildir.

CHP temel prensiplerinin doğruluğuna inanmış bir parti olarak, seviyeli ve ciddî bir muhalefet yapmağa, iktidarı her konuda yakından denetleyip uyarmağa hazırlanmaktadır.

Türkiye'yi, komünist veya faşist totaliter akımların aldatıcı cazibesinden kurtaracak olan yol, CHP'nin ilerici, reformcu, milliyetçi ve halkçı yoludur.

"Milliyet" okuyucularına, başka yazılarda, bugünün ve yarının problemleri hakkında düşündüklerimi ileride daha etraflıca söylemeyi umuyorum.

(Milliyet, 3.11.1965)

TOKER, Metin

FATURAYI ÖDEME SAATİ GELİNCE...

Bir seçimi kazanmak, bazı fedakârlıkları göze almak şartıyle, halkı belirli bir seviyede bulunan demokratik memleketlerde sanıldığı kadar güç değildir. Bir politikacı, kendini tehlikeli ipoteklerin altına sokmayı göze alırsa, çeşitli kuvvetlerin desteğini sağlayabilir ve bir seçmen çokluğunun oyunu kazanabilir. AP'nin Türkiye'de 1965 seçimlerini zaferle neticelendirmesi bunun en yeni delilidir. Zor olan, o politikacının, kendisine zaferin bedeli olan faturalar uzatıldığında aynı maharet ve becerikliliği göstermesidir. Zaten bundan dolayıdır ki, tecrübeli ve ciddî siyaset adamları için politika, fütursuzca oynanan bir kumardan başka şeydir. Zira, böyle hallerde bahis konusu olan bir siyasî kariyerin, bir siyasî teşekkülün, hattâ bazen bir memleketin kaderidir ve herkes bunlarla oynamak hakkını kolay kolay kendinde göremez.

Türkiye için açılan, sahiden bir "huzur ve refah devri" midir ve AP edebiyatının belirttiği gibi bir "çile devri" kapanmakta mıdır, bunu yakın istikbal gösterecektir. Ama üzerinde tereddüt edilmeyecek gerçek, Süleyman Demirel için faturaları ödeme devrinin açıldığıdır. AP iktidarına ipotek koymuş olanlar, şimdi hizmetlerinin bedelini tahsil için iktidarın başının kapısında sıralanmış haldedirler.

Bunların başında, Celâl Bayar gelmektedir. 27 Mayıs'ta düşürülen Cumhurbaşkanının, en azından bir "temize çıkma" ihtirası içinde bulunduğundan kimse şüphe etmemelidir. Celâl Bayar, saatin ibrelerinin tersine döndürülebileceğini, Çankaya'ya dönebileceğini sanacak kadar bir hayalin bile içinde midir bilinmez ama, herhalde kendisiyle birlikte bir "Yassıada Mahkûmları" grubunun beslediği bu "temize çıkma" ihtirasını nihayet tabiî ve beşerî bulmak kabildir. Kim, kendisinin kabahatli olduğunu ve başına gelenin kendi marifet-

leri neticesi bulunduğunu kabul eder ki? Celâl Bayar yeni Mecliste bir Bayar ile bir Menderes'in bulunmasını, bir başlangıç olarak şiddetle arzulamış, fakat bir Menderes ve bir Gürsoy'la yetinmek zorunda kalmıştır. Seçimlerden önce İstanbul'a getirtip görüştüğü oğlu Turgut Bayar'ın, İsviçre'deki işlerinin iyi olduğu bahanesiyle böyle bir maceraya karışmayı reddettiği ve babasını fena halde kızdırdığı bilinmektedir.

Celâl Bayar, İkinci Demirkıratın zaferinin gerçek sahibinin küçük Pinokyo değil, onu imâl eden marangoz ustası olduğunu düşünecek kadar iddia, bir AP çoğunluğunun ancak bu seçimde sağlanabilip önümüzdeki seçimlerde iktidar yıpranmasının buna imkân bırakmıyacağını bilecek kadar akıl sahibidir. O halde, bu iktidar dönemi Celâl Bayar ve o grup Yassıada Mahkûmu için tek şanstır. Demirel'e bu fatura bundan dolayı çabuk uzatılacaktır.

İÇ VE DIŞ SERMAYE İSTEMEKTEDİR Kİ...

Sırada bekliyen bir başkası, AP'yi maddî ve manevî, hararetle desteklemiş olan yerli büyük iş çevreleridir. Bunlar, Servet Beyannamesinin kaldırılmasını, fakat yükü kendilerinin değil, geniş az gelirli kütlenin omuzlarında bulunan Tasarruf Bonolarının kalmasını ve artık vergilerin açıklanmasından vazgeçilmesini şimdiden en yetkili temsilcileri vasıtasıyla Demirel iktidarından talep etmişlerdir. Servet Beyannamesiyle vergilerin açıklanması prensibinin 1963 Türkiye'sinde ekonomik olduğu derecede sosyal de bir faktör olduğunu unutan ve bunları kaldırmanın ancak, bir iktidar için "namussuzluğa verilen açık prim" mânasına geleceğini, bu iktidarı öyle damgalayacağını görmeyecek kadar kör menfaatçi zümre faturasını tahsil etmenin acelesi içindedir.

Yabancı sermaye de, Demirel'in kapısını vurmakta gecikmeyecektir. Yabancı büyük sermayenin gözünün, Türkiye'deki pazarı sınırlı piyasa mallarında değil, memleketin temel yatırımlarında olduğu bu seçimlerden evvel meydana çıkmıştır. Türkiye'ye Yardım Konsorsyumu'nun gerisindeki Amerikalı ve Avrupalı sanayi çevrelerinin, finanse edilecek Türk projelerinin seçimlerinin değil, hattâ yapımlarının talibi bulundukları da Cumhuriyet Hükûmeti tarafından bilinmekte-

dir. Böylece Türkiye, Türk halkı borçlanacak, Amerika ve Avrupaya, Amerikalı ve Avrupalı sanayle kârlı bir iş sahası açılacaktır. Türkiye'nin petrolü, Türkiye'nin madenleri, Türkiye'nin turizmi, Türkiye'de pipe-line'lar, Türkiye'de petrokimya sanayii büyük yabancı sermayenin göz diktiği sahalardır. AP seçimlerde bu iş çevresinin verimli desteğini kabul ettiğine ve onun savunuculuğunu yapıp böyle bir durumu kabul etmiyen rakibini komünistlikle suçladığına göre, bu fatura şimdi zaferden sonra kendisine sunulacaktır.

Demirel'in zaferini "Amerika'nın Zaferi" veya "Rusya'nın Hezimeti" diye yorumlayan Amerikan basınının da, bunu hiç bir şey bilmeksizin ve hiç bir şeye dayanmaksızın ileri sürdüğü sanılmamalıdır. Amerika, İnönü'nün dış politikasından zerrece hoşlanmamıştır. Amerika'nın bazı müesseseleri, meselâ Kıbrıs'ta Amerika'nın vize edeceği bir hal çaresini Türkiye'ye kabul ettirecek bir Türk Başbakanı aranuşlar ve bunu Demirel'in şahsında bulduklarını düşünerek ona yardımcı olmuşlardır. Demirel, seçimleri kazanıncaya kadar Washington'un kendisini bir "Keyman = Kilit adam" olarak görmesine ses çıkartmamıştır. Sovyetler Birliğiyle başlamış olan iyi münasebetlerin de hiç bir Amerikan çevresini tedirgin etmediğini sanmak için pek saf olmak lâzımdır. Şimdi, bu Demirel iktidardadır. Amerika'nın kendi faturasını ona ödetmiyeceğini düşünmek Amerika'yı hiç tanımamak demektir.

TEŞKİLÂT CANAVARI

Nihayet "Teşkilât", kendisine vaadedilen nimeti almak üzere Ankara'yı, AP Genel Merkezini, Başbakanlığı abluka altına sokmuştur. Demirel ve arkadaşları bu teşkilâtı "eski iyi günler"i ihya etmek vaadiyle tam randımanlı çalıştırmışlardır. Teşkilât DP'den kalan teşkilâttır ve onun, Menderes devrinden gelen alışkanlıkları vardır. Bir yandan partizanlık, diğer taraftan nüfuz ticaretine imkân verilmesi AP teşkilâtının elindeki faturanın bedelidir. Demirel'in, kabinenin teşkili dolayısiyle söylediği, "AP de herkes hizmet yarışındadır" "AP de koltuk kavgası yoktur" tarzındaki yaldızlı cümleler herhalde samimî anlarında, çevresini iyi tanıyan Genel Başkanın kendisini bile güldürmektedir. Seçimlerde AP'ye, her çeşit silâhı kullanarak oy derleyen Teşkilât, sadece menfaat

esasına dayanan bir kuruluştur ve ondaki bu hüviyet, eski DP teşkilâtının da, yeni AP teşkilâtının da çalışmalarındaki hırs ve arzuyu izah etmektedir. Teşkilâtın istemediği memuru iktidar değiştirecektir, bütün mahalli nimetler, bayiliklerden banka kredilerine, teşkilâtın mensupları arasında paylaşılacaktır. İnönü'nün, CHP iktidarı sırasında, kendi teşkilâtından gelen bu tarz talepler karşısında -ki, o teşkilât ötekinin yanında zemzemle yıkanmıştır ama, ne de olsa onun da alışkanlıkları vardır- "hayır" diyebilmek için ne müşkülât çektiği hiç unutulmamalıdır. Üstelik İnönü, teşkilâta iktidarını ipotek de etmiş değildi.

1965 Türkiye'si bu faturaların hiç birininin, kelle tehlikeye konulmaksızın ödenmesine imkân veren bir Türkiye değildir. Kellesini seven Süleyman Demirel de zaten, faturaların karşılığını, bedellerini ödemek niyetiyle almamıştır. Ağzından "Allah" kelimesinin hiç düşmediği, bir propaganda olarak AP'ye adanmış yayın organlarında her gün ilân edilen Süleyman Demirel bu kumarı hiç şüphesiz "Hele seçimleri bir vuralım, sonrası için Allah kerim" diyerek oynamıştır. Bu çeşit iş adamları, ticaret hayatında, 1950 ile 1960 arasındaki devirde çok görülmüştür.

Bugün Süleyman Demirel için bu faturaların ödenmesi saati gelip çatmıştır. Süleyman Demirel, iktidarını, altına soktuğu ipoteklerden kurtarmak mecburiyetindedir.

Simdi ne olacak?

Böyle hallerde daima olan olacak. Bir süre o fatura sahibi bu fatura sahibiyle, öteki fatura sahibi berikiyle idare edilecek, işler idare edilemez hale gelince de her şey bırakılıp kaçılacak.

Buna iş hayatında verilen isim, "terk-i ticaret"tir. "Terk-i siyaset", bir kumarı fütursuzca oynamış ve bütün devleri şişelerinden çıkarmış olan AP Genel Başkanının pek muhtemel bir sonu gibi görünmektedir ve hiç şüphesiz "Sekiz Aylık Politikacıdan Başbakan Yapma Macerası", yahut da kısa adıyla "Demirel Macerası" da ibret verici bir ders olarak toplumumuzun hayatında kalacaktır.

(Milliyet, 4.11.1965)

DURAN, Prof. Dr. Lütfi

HÜKÛMET PROGRAMI

Adalet Partisi (AP), 10 Ekim genel seçimlerine girerken, 1961 Anayasasında tesbit edilen Türkiye Devleti nizamında herhangi bir değişiklik veya yenilik yapmayı vaat ve teklif etmemiş bulunduğuna göre, bu partinin, iktidara geçtikten sonra kurduğu hükûmetin programında bu konu ile ilgili unsurlara yer vermesi, normal olarak düşünülmez ve beklenmez, değil mi?

Evet, nitekim AP hükûmeti, açıklanan programının girişinde, "Atatürk ilkelerine ve 27 Mayıs inkılâbına dayanan ve millî iradenin tasvibine mazhar olan Anayasamızı ruhu ve metni ile hâkim kılmanın şaşmaz hedefi... olduğu"nu ilân ederek, bu hususu doğrulamak istemiştir.

Ancak, yeni iktidarın, şapkasını hafifçe kaldırmak suretiyle, 1961 Anayasasında öngörülen Devlet nizamına gösterdiği bu saygı ve bağlılığın, Bakanlar Kurulu programındaki gerçek irade ve niyetlerle bağdaştırılması çok güç ve hattâ imkânsızdır.

Gerçi bu programda, Türkiye siyasî rejiminin herhangi bir noktasını değiştirmeği amaç tutan bir açıklama yoktur. Fakat çağımızda bir memleketin Devlet nizamı, yalnızca siyasî müessese ve mekanizmalardan ibaret olmayıp, bunlarla birlikte asıl sosyal ve ekonomik yapı ve ilişkilerin toplamından meydana gelmektedir. Bu sebeple, günümüzde bir ülkenin Devlet nizamı, siyasî rejiminden ziyade, sosyal ve iktisadî sistemi ile nitelenmektedir. Çünkü, gerek Batı blokuna, gerek Doğu blokuna ve gerek Üçüncü Dünya'ya dahil olsun, her Devlet kendi siyasî rejiminin demokratik ve hattâ diğerlerine nisbetle daha demokratik olduğunu iddia etmektedir. Böylece, çeşitli devlet düzenleri, tartışmalı olan demokrasi kavram ve kriterine göre değil, sosyal ve ekonomik kuruluş ve münasebetleri nazara alınarak değerlendirilmektedir.

Burada, hemen karşılanması gereken bir mülâhaza var ki, o da, insan hak ve hürriyetlerinin ve siyasî demokrasinin, ancak liberal ekonomi ortamı içinde gerçekleşebileceğidir. Oysa, artık düşünce ve uygulamada, hürriyet düzeni ile iktisadî sistemler arasında bu şekilde zorunlu bir bağlantının bulunmadığı, bunun hürriyet kavramına verilen farklı anlamlardan doğan bir yanlış anlama olduğu ispatlanmıştır. Gerçekten hürriyet konusunda iki dünya görüşü arasında uzlaştırılması kabil olmayan ayrılık şu şekilde belirmektedir: Liberalizmde, var kabul edilen hürriyetten fertlerin yararlanmasına engel olunmaması istenmekte; sosyalizmde ise, herkesin türlü bağlardan kurtarılarak, ona kavuşturulması için sürekli çalışma gerektiği ileri sürülmektedir.

İşte, yeni hükûmetin programı, bu açıdan, yani sosyal ve ekonomik muhtevası da gözönüne alınarak incelenirse; temenni edildiği gibi, "artık rejim meselesini, sistem ve siyasî düzen dâvasını tartışma sınırı dışında tutma"nın mümkün olmadığı anlaşılır. Şöyle ki, AP hükûmetinin sosyal ve iktisadî görüşü ve bunu gerçekleştirmek için programında öngördüğü tedbirler, "asgarî bazı müşterekler" olarak kabul edilmesi gereken 1961 Anayasasının temel ilkelerine ve ana hedeflerine uygun bulunmamaktadır.

Filhakika yeni hükûmet, Türkiye'yi sosyal ve iktisadî yönden bir "refah devleti" olarak ele almakta ve bunu "karma ekonomi" esasına dayandırmaktadır. Bu yol, belirtildiğine göre, ferdiyetçi, liberal ve özel teşebbüsçü olmakla beraber; "19 uncu yüzyıl kapitalizminden tamamen farklı" "kendi gerçeklerimizden ve tarihî tecrübelerimizden mülhem bir düşünce ve metoddur". Ancak Türk Refah Devletine özgü olduğu iddia edilen bu "karma ekonomi" sistemi hakkında yapılan açıklamalar, bunun karmalıkla hiçbir ilgisi bulunmadığını, salt klâsik ve katı liberal iktisat ideolojisi ve politikası olduğunu göstermektedir.

Çünkü, hükûmete göre, "Devlet yol, köprü, demiryolu, kanal, liman, baraj, enerji santrali gibi ekonomik ve sosyal sabit sermaye alanlarında, özel sektörün ve hür müteşebbisin, muhtaç olduğu hizmetleri yerine getirmekle yükümlüdür", malî ve iktisadî politikası vasıtasıyla, "müteşebbislerîn faaliyetlerine yön verir, tesir eder ve onları destekler." Ayrıca hükûmet, "kalkınmamızın vatandaşı iş yapmaya, çalışmalarını

genişletmeye, daha çok kazanmaya yönelten bir iktisat politikası ile gerçekleştirilebileceğine kanî" olduğu gibi; "kazanma arzusu ve kâr müessesesini, iktisadî sisteme asıl dinamizmini veren önemli bir unsur olarak mütalâa" etmektedir. (Bu programı kaleme alanlar, acaba, 19 uncu yüzyılın birinci yarısında Fransa Başbakanı Guizot'nun Fransız burjuvalarına "kazanın, daha çok kazanın" diyen parolasına yankı yaptıklarının farkındalar mı ve kapitalizmin en aşırı savaşçısı Bastiat'nın dahi, liberal devlet fonksiyonlarını kendilerinden daha geniş düşündüğünü biliyorlar mı?)

Böylece, "temeli, vatandaşın hür karar verme ve kazanma gayretine dayanan (bu) karma ekonomi sistemi"nde plân, bittabi, "ekonomimizin çeşitli sektörleri arasında karşılıklı münasebetleri daha iyi görmek ve takip edebilmek, çelişmeleri önlemek, bütün millî ekonomi için, rakam; istatistik ve hesaba dayanan ilmî tahlillerden faydalanmanın bir vasıtası" olmaktan ibaret, "bir millî veslka" veya "bir faaliyet muhtırası"dır.

Hükûmet programı, iktisadî ve sosyal kalkınmanın hangi kaynaklardan ve nasıl finanse edileceğini açıkça belirtmemekle beraber, bu finansmanın bir yandan Devletin hür müteşebbislere malî yardım yapması, muafiyet, istisna ve imtiyazlar tanıması suretiyle, öte yandan dış yardım, kredi ve yabancı sermaye yatırımları ile sağlanacağı anlaşılmaktadır.

AP iktidarı, işte bu "sözde" karma ekonomi sayesinde, "artan gelir ve yükselen refahtan herkesin kabiliyeti ve gördüğü hizmet oranında da âdil bir pay alması" suretiyle sosyal adaleti gerçekleştireceği iddiasındadır. Şöyle ki, hükûmetçe alınacak, "mülkiyet imkânlarını geniş kütleler arasında yayan çeşitli tedbirler, memlekette üretim sevkini ve kazanç arzusunu baltalamadan, fertler arasında daha âdil bir gelir ve servet dağılımını mümkün" kılacaktır. Esasen, "sosyal adaleti, doktrin açısından nazarî birtakım sözler çerçevesinde değil, fakat mütevazi, fakir halk yığınlarının günlük âcil dert ve dâvalarıyle samimî, gerçekçi bir tutumla meşgul olma meselesi olarak görüyor"lar.

Bu sebeple, AP hükûmetine göre, Türkiye'de sosyal amaçlı toprak reformu diye bir problem yoktur; sadece "çiftçinin ve köylünün toprağıyla olan hukukî münasebetlerinin düzen-

lenmesi" ve zirai üretimin arttırılması için, Devletçe bazı teknik ve idarî işlerin yapılması ve ilgililere ucuz araç ve gereçler sağlanması lâzım ve kâfidir. Bu alandaki gelişme de, "mülkiyet hakkının önüne dokunmayan ve düzenli işletme bütünlüğünü bozmayan" bir "tarım reformu" ile gerçekleştirilecektir.

Programda, millî eğitim ve sağlık politikalarına oldukça geniş yer verilmiş olduğu halde; bütün halkın bu hizmetlerden genel, eşit ve parasız olarak faydalanacağına dair bir işarete rastlanmamakta; aksine, hükûmet, "özel teşebbüsün hastane yapmasını teşvik edici tedbirler almağa ve sağlık sigortasına geniş halk kitlesinin kademeli şekilde katılmasını sağlamağa gayret edeceğiz." demektedir. Bu açıklama, AP iktidarının, "vatandaşın yarın endişesinden kurtulması" için "sosyal güvenlik ideali"ni hangi yoldan ve kimlerin yararına tahakkuk ettirmeği düşündüğünü ortaya koymaktadır.

Hükûmet programının çizdiği bu sosyal ve ekonomik tablo, Amerikalıların "Welfare - State" (Refah Devleti) telâkkisini aksettirmekte ise de; 1961 T. C. Anayasasının kurulmasını öngördüğü ve emrettiği Devlet nizamına sırt çevirmektedir.

Gerçekten, Anayasamız Türkiye'yi "Refah Devleti" değil, "Sosyal Devlet" olarak nitelemekte ve "sosyal adalet" ilkesi üzerine oturtmaktadır.

Gerçi, "özel teşebbüs kurmak serbesttir." Fakat kanun bu hürriyeti kamu yararı amacıyle sınırlayabilir ve "Devlet özel teşebbüslerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır. "Çünkü, iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, millî tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir."

"Çalışma herkesin hakkı ve ödevi" olduğu için, esas itibariyle "Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadî ve malî tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler, işsizliği önleyici tedbirleri alır."

Türkiye'de "herkes mülkiyet ve miras haklarına sahiptir"; lâkin bu haklar, kamu yararı amacıyle sınırlanabileceği gi-

bi; "mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz." Bu sebeple, "kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler... gerçek karşılığı ödenmek şartiyle devletleştirilebilir." ve "Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlariyle gereken tedbirleri alır" ve kamulaştırma yapabilir.

"Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindendir."

Bütün bunları içine alan "iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır ve "Kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir."

Her ne kadar "Devlet... iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, ancak iktisadi gelişme ile malî kaynaklarının yeterliği nisbetinde yerine getirir"se de, Hükûmet, genel politikasının tâyin ve tesbitinde Anayasa'da belirtilen yöntem ve ilkelerin tersine bir yol ve amaç tutmağa asla yetkili değildir.

İşte Türk milleti, mevcut "iktisadi ve sosyal düzenimizin istikrarını koruyabilme" hedefi ile değil, "insan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için", 9 Temmuz 1961 günü T. C. Anayasasını kabul ve ilân etmiştir.

Bu Anayasanın bazı maddeleriyle başlangıcındaki hükümlerden aktarılan yukarıdaki sözler, hükûmet programının benimsediği düzenin aksine, Türkiye Devlet nizamının toplumcu, sosyal adaletçi ve kamusal teşebbüsçü olduğunu, hiçbir yorum ve açıklamaya yer ve gerek bırakmıyacak şekilde apaçık göstermektedir. Binaenaleyh, AP iktidarının, programındaki yöntemi izleyerek, tedbir ve kararları alıp amaçlarını gerçekleştirmeğe kalktığında, Anayasanın ruhu ve metni ile çelişmeye düşeceğini şimdiden söylemek mümkün ve lâzımdır.

(Milliyet, 7.11.1965)

NADİ, Nadir

GİDİŞİN YÖNÜ

Ne demiş Voltaire?

"Fikirlerinizden nefret ediyorum. Fakat nefret ettiğim fikirlerinizi savunabilmeniz hürriyeti uğruna gerekirse canımı fedaya hazırım."

Düşünce özgürlüğünün de, müspet bilim felsefesinin de, demokrasinin de, çağdaş uygarlığın da ana kaynağını belirten bu sözler bundan aşağı yukarı 200 yıl önce söylenmiştir. Ve biz bugün, Tanzimattan 126, Birinci Meşrutiyetten 89, İkinci Meşrutiyetten 57, Cumhuriyet ilânından 42, çok partili hayata girişimizden 20 ve 27 Mayıstan beş buçuk yıl sonra hâlâ o sözlerin anlamını kavramış olmaktan uzağız.

Fikir özgürlüğü dendi mi, ilkin kendi fikirlerimizi gözönüne getiriyoruz. Bu fikirler belli çıkarların ve belli bir düzenin savunucusudur. Bizimkine aykırı fikirler, ancak çıkarlarımızı sağlıyan düzene ilişmediği sürece iyidir, zararsızdır.

Yürürlükteki düzeni ele alan, şurasından, burasından ona dokunan her fikir rahatımızı bozuyor, uykumuzu kaçırıyor. Kendi özel çıkarımızla toplumun genel çıkarını bir tuttuğumuzdan bizimkilere uymıyan, hoşlanmadığımız, nefret ettiğimiz fikirleri yasaklamakla yurdumuzda fikir özgürlüğünü koruduğumuzu sanacak kadar sağduyudan uzaklaşabiliyoruz.

Namık Kemal'in bundan 80 yıl önce Victor Hugo'dan çevirdiği "Barika-i hakikat müsademe-i efkârdan doğar" mısraını çok kez ters anlamak işimize daha elverişli geliyor. Hakikat şimşeğini fikirleri çarpıştırarak parlatacak yerde kanun yasakları ile kendi fikirlerimizi ayakta tutabileceğimizi umuyoruz. İnsan kafasının bir ürünü olarak fikirlerin doğup büyüdüğünü, geliştiğini ve zamanla ihtiyarlıyarak tarihe mal olduğunu hatırlamak istemiyoruz. Doğru bir düşüncenin yanlış düşüncelerle karşılaştırıldığı zaman daha bir değer kazanacağını, özgür tartışma olmadıkça doğru fikirlerin bile zamanla eğrileceğini unutuyoruz.

Son zamanlarda toplatılan kitaplardan hiç birini okumuş değilim. Haldun Taner'in yasaklanan oyununu da görmedim. Toplumla ilgili sorunlarda olsun, sanat alanında olsun bu yapıtlarda açığa vurulan duygu ve düşüncelere belki yüzde yüz karşıyımdır. Ama müstehcenin dışında fikir ve sanat konularında bir suçtan söz açılmasını özgürlük düzeni ile bağdaştıramadığım için, 27 Mayıstan sonra bir süre dağılır gibi olan baskı bulutlarının yeniden birikmeye başlaması karşısında üzüntümü belirtmek isterim.

Hele yeni öğrendiğim bir toplatma olayı, üzüntünün de ötesinde beni büsbütün hayretlere düşürdü. Oktay Akbal Varlık Dergisinin son sayısında yazıyor: Şair Ercüment Behzat Lav'ın bundan tam 34 yıl önce yayınladığı bir kitabı savcılık bugünlerde yasak etmiş. Haberde bir yanlışlık yoksa bu hava salanın alacağı bir davranışa hiç de benzemiyor.

Ercüment Behzat Lav 34 yıl önce birini boğazlasa ve öldürse, zaman aşımı yüzünden, bugün suçunu ilân eder ve göğsünü gere gere aranızda dolaşabilirdi.

Tek parti idi, çok parti idi bunca yıldır gözler önünde durup duran bir şiir kitabının bugün suçlu sayılması nedenleri nelerdir? Daha doğrusu, bu bilinmez nedenler arasında biz nerelere gidiyoruz?

(Cumhuriyet, 21.11.1966)

DIŞ POLİTİKADA BAĞIMSIZLIK

Ankara Üniversitesi, siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakülteleri ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi genç öğretim üyeleri yayınladıkları 38 imzalı bildiride, *"Yurdumuzu batının bir uydusu gibi gösterecek kadar aşırı batı taraftarı dış politikayı"* yermişlerdir.

Kıbrıs ve Vietnam konularına geniş yer ayrılan bildiride, *"Bizler, Üniversiteler Kanunu gereğince, (gerçekleri halka yaymak) görevi ile hareket eden Üniversite mensupları olarak, az gelişmiş ülkelerle yurdumuz arasındaki ilişkileri yakından ilgilendiren bu sorunları kamu oyu'na açıkça bildirmeği görev sayıyoruz"* denmektedir.

BAĞIMSIZLIK

Bildiride, Türkiye'nin, bağımsızlıkları için savaşan bütün ülkelerin yanında yer alması istenmekte, Kıbrıs sorununun tarafsız blokun öne sürdüğü teklife uygun olarak, yabancı üslerden arınmış, iki millî topluluğun haklarını koruyacak federal bir yönetim kurularak halledilmesi istenmektedir.

Öğretim üyeleri, Vietnam konusundaki görüşlerini açıklarken, bu ülkede savaşın derhal durdurulması, Vietnam'a yabancı müdahalesinin önlenmesi istenmiştir.

İMZALAR

SBF'den Doç. Dr. Mümtaz Soysal, Dr. Taner Timur, Dr. Mete Tuncay, Doç. Dr. İsmail Türk, Prof. Dr. İbrahim Yasa, Prof. Bahri Savcı, Güney Akalın, Dr. Üren Arsan, Dr. Vahdet Aydın, Dr. Tuncer Bulutay, Dr. Sait Dilik, Erdoğan Güçbilmez, Alpaslan Işıklı, Doç. Dr. Ruşen Keleş, Çelik Kurdoğlu, Bilsay Kuruç, Oğuz Onaran, Özer Ozankaya, Gündüz Ökçün, Oral Sander, Dr. Mehmet Selik, Duygu Sezer, Doç. Dr. Halûk Ülman.

Hukuk Fakültesinden Ahmet Kumrulu, Doğu Perincek, Yıldırım Uler, Ahmet Gökdere.

ODTÜ'den : Dr. Yaşar Gürbüz, Metin Heper, Ergin Günce, Halûk Erlak, Şadi Cindoruk, Doç. Dr. Yorgi Demirgil, Fikret Görün, Selim İlkin, Turgut Var, Hasan Çelik.

(Cumhuriyet, 29.11.1965)

★

Bu bildirinin yayımlanmasından üç gün sonra İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden 200 ünün İmzasıyla yayımlanan bildiride yukarıdaki düşünce ve kanılar tekrarlanmıştır.

Mathias May

ŞİİRLER

Mathias May

TOPRAK TOPRAK

Toprak toprak evler
Toprak toprak insanlar
Giysiler
Sesler
Yarık, yıkık, yırtık
Ellerde toprak testiler
Su şırıltısının özleminde
Çağlayan bir küçük çocuk
Böce'cik, böce'cik.
Annen sana terlik pabuç alacak,
Alacak.
Toprak çocuklar
Dökülmüş demiryollarına yal'nayak
Açlık kokusu içlerinde
Aş kokusu dolu umut
Bitmiyeceğini söylüyor bu yolculuğun
Bir ses geliyor
Çatlak, sıcak
Uç, uç böce'cim haydi
Toprak evler, insanlar, sesler kayboluyor...

Besim ABACILAR

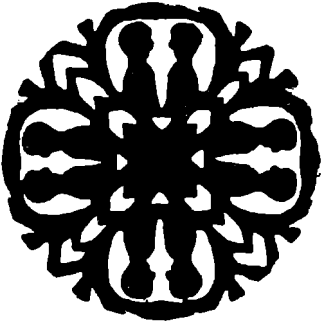

TEDBİRLİ ADAM

Dün yaklaşık olarak
Tanrıyla aramdaki
Uzaklığı ölçtüm.

Ne istesem oluyor
Olmuyor değil ama
Tam on yıl sonra.

Işık hızıyla gitse dileğim
Tanrının buyruğu da
Işık hızıyla gelse,

Gidiş artı geliş bölü iki
230,400,000,000 Km. tutuyor
Tanrının benden uzaklığı.

Tedbirli adam başkadır
İleriyi gören için
Kolay iş.

Bugünden kızıma iyi bir koca
Oğluma güzel bir kız diledim
Karıma kürk manto
Kendime takma diş.

L. Sami AKALIN

SIĞINAK

Arandıkça açılmış ara bilmemişiz
İçiçeyken seni beni kim iter böyle
İki ayrı dalda iki ayrı çiçek
Sanki başka gövdede ayrı yerdeyiz
Sen kendi iç güzelliğini yaşıyorsun
Ya ben ne yaparım mevsim Eylülse

Solmuş bir resimsin bunu bil önce
Çokca asılı kalmış yani bir fazlalık
Yürüyüp gittiler bir mum aydınlığında
Hani nerde o bir zamanki kalabalık
Şimdi durmuş karşı kıyıdan el ediyorsun
Ya ben ne yaparım sandalım yoksa

Ömür dediğin ne ki fırtına sürüp gitsin
Aradığın neydi işte buldun
Üç adım sen gel beşi de benden
Hepsini benden bekleme eskisi değilim
Üç adım sen gel beş adım ben tamam olsun
Ya ben ne yapayım suda yürünmüyorsa

Faruk AKÇA

★

KURTULUŞ

Kovuldu uykularıma yürüyen korku
akıp gitti kokuşmuş bir tohum
dişlerden dişli gecelerden
kurtuldu şimdi kuş gibi uykum

Ey TANRI
hançerlenmiş ellere düşmesin sütün beyazlığı
toprağın yalnızlığını dolaşsın
düşlerimin suları

M. AKÇA

ÖZGÜRLÜK

Su kendine yeter
nehirlerde, denizlerde
damla damla.

ama çocuklar
ama çocuklar
evlerde çarşı yok.

koşarlar sokaklara
zaman durur.

Turgut AKINCI

★

BEKLEMEK

Hep karşı dağlardan çıkıp
Gelecek birisini bekledik
Uzak evlerde yanınca ilk ışıklar
Her batan güneş umuttan bir şeyler götürdü
Yollarda büyüdü karanlık.

Kimi bir Yakup oldu
Ağlamaktan gözleri kör
Yusuf dipsiz kuyularda
Penelope yılları sayıyor
Odisseus yollarda.

Geceleri devleşti kederler.

İndiler dağlardan birer birer
Eski çağ tanrıları
Duydular değişmeyen acısını Orfeus'un
Sessiz kıyılarda inleyen lir sesleri.
İnsanlar ayni insanlar
Hiç gelmeyecek birisini beklerler.

Yollar tıkalı aylardır çöllerde
Kutup yıldızı silindi göklerden

Ezildik umutla yokluk arasında
Ufaldı içimizdeki ateş.

Ama yine sönmeyen bir fener var uzaklarda.

Mahir AKSAKAL

★

MARTI YALNIZLIĞI

O çirkin bu çirkin bu yaşam soluğu güzel
O pis ülkenin tanrıları hangi ülkelerde
Ben kırık kanatlı martı
Zıpkınla vurdular balıklarımı
O deniz ağaları o insan taslakları
Kuşçul serüvenimi vurdular
Sözde güzel yaşam adına sözde özgürlük adına
Vurdular çirkef karanlıklarında
Oysa daha doymaktı istedikleri yeniymiş görünen
eski düzenlerde
Şimdi ayazdır açıklarda
Şimdi meltemdir kayalarda
Sisli gecelerin şarkısı ağlamaklı gözlerimde
Beklerim bir bilinmez ırak sabahları

Özlemle tutuşur yalnızlığım dost sevgilere
Bir sıcak insancıl düzendir beklediğim
Ama varmak için yapmalı olmalı etmeli
O kuşluk vakitleri bağırması benden
Yalnız kanatlarım kırık uçamam önden
O yoksul balıkçıyı kurtarın açıklardan
Bu koca dalgalar, bu soğuk rüzgâr
Kaldırın elinizi yürüyün dursun
Dursun bu sızılar bu yürek çarpıntıları
Gelsin o benim dost insanlarım
İçtenlerim sevgilerim
Kurtarın bekleyişten tünemişlikten..

Mansur AKYIL

BU KARANLIK
BU MAVİNİN UCUNDA

Soğur ufuklar boyu öpüşü dudaklarında
Boşalır içimize yalnızlığı denizin
Üşür gözlerimizde olanca arzu
Gider biri daha günlerimizin.

Nicedir yürürüz başka umutla
Yitirmeden bu yolu bu boşlukta
Değirmen örneğin öğütür günlerimizi
Bu karanlık bu mavinin ucunda.

Mehmet ALAN

★

GELECEKTİN

Seni özlüyordum bir gün gelecektin adını koymuyordum
Bütün ışıklardan bir demettin, bütün aydınlıklardan
Her gün Atatürk olup karşımda özlem-özlem, şarkı-şarkı
Durırdın umudumun en orta yerinde
Seni özlüyordum bir gün gelecektin adını koymuyordum.

Oysa rüzgâr dediğin tepelerden beş karış yukarda eserdi
Geniş ve büyük ışıklarını tutardı fayda
Ve ben orada yıldızların altındaki durakta
Ellerim kendi bedenime dolalı
Seni özlüyordum bir gün gelecektin adını koymuyordum.

Susuyordun ışıklı gecelerin tüm kuşkularında
Neden vuruyordu her zaman aydınlıklara soğuk
Ölüm değildi bu, öldürmüyordu da artık
Bir boşluğu kalıyordu yaşamanın
Seni özlüyordum bir gün gelecektin adını koymuyordum.

Biliyorlardı yalnızdım, yıldızların üstümde ne işi vardı?
Ve umut-umut vuran ne idi aydınlığımıza?
Geçen günleri bir torbaya dizer gibi anımıza
Otuz-yedinci dönemeçte gözlerim yarım kapalı
Seni özlüyordum bir gün gelecektin adını koymuyordum.

Bir gün gelecektin..

Câhid ALP

★

TUTSAK GÖLGE

Tutsak gölgelerdir ötelerde evler
Yaprakları oynatma, dur
Korkulu bir düşle gezindiğin sokaklara
Yaklaşmadayım usul usul

Bitimsiz bir tedirginliğin ortasında
Bir ses bölüyor uykumu uzaktan
Şuramda duruyor eskiyen günlerimiz
Ötelerde boşluğa fırlatılan

Bir günaydınla uyanıyorsun içimde
Oysaki şimdi çok uzaklardasın
Sen çıkıyorsun her kapının ardından
Eklem yerlerime oturmuş sızın

Sen anlamıyorsun beni kimseler anlamıyor
Çıkar usundan olumsuz şarkıları, martıları, tren biletlerini
Bunlar yöntemsiz akışıdır suyun aslında
Bunca boşluğa itilmiş evlerin üstündeki

Yorgun gölgelerdir eski bahçelerde ağaçlar
Perdeleri oynatma, dur
Ipıslak bir düşle nice günlere
Yürüyorum usul usul

Mahmut ALPTEKİN

MUTLULUK BİR KUŞ

Mutluluk bir kuş belleğimizde
Tüm çabalarımızı yitirdiğimiz.
Mutluluk bir kuş denize doğru
Acunda beklediğimiz
O hiç gelmeyen.

Nerde o günler, kaygusuz
Mutluluğu soluyan ellerimiz
Parlıyan bir ışık gözlerimizde
Yitirilmiş anıları yaşantımızın
Nerde o güneş yüzlü çocuk
Aradığımız...

Mutluluk bir kuş içimizde
Durmadan kanat vuran
Bir kadın yada gülüşü bir kızın
İstedikçe susan
İstedikçe kaçan.

Bir mevsime koşuyoruz tüm gücümüzle
Bir şarkı arıyoruz seninle dolu
Aldatılmış, yitik yüreklerimiz
Bugün mü yarın mı, ne zaman geleceksin
Söyle mutluluk!
Yorulduk, artık duralım.

Yalçın ALTAN

YARALILAR

Savaşırlar vererek hep bir şey özlerinden
Olsa özverileri yalnız yurt adına tek
Ama candan arkadaş candan düşman bir anda
Kopar kendiliğinden
Sevgi, dostluk, kardeşlik, ülküdaşlık.
Kopar tozu dumana katarak bir fırtına
Ve bir yağmur ve bir sel ve bir taşkın iftira
Ortasında boğulur
Kalmışsa daha elde bir erdemlik, bir gerçek
O da o da yok olur.
Ve günler gelir geçer,
Savaş biter.. Ve sonra unutulur:
Orta, ortanın solu ya da ortanın sağı
Ve sonuç kazanan da, kaybeden de yaralı.

Ahmet ALTÜMSEK

B O Z G U N

VII

GÜN BATIYA İYİCE ABANDI

İşte gene yan yön duman karası
Öteler silme ak bak bakabilirsen.
Şu tunç rengi salınıp giden
Hele şu bulut bulut ak zambak
Kaç yüreği kuş ettiğini bilmezden gelen...
Dal boylar, ten kokuları ve yosun...
Çiçek-böcek bulut-mulut öylesine güzelken
Ne var ki gün batıya abanmış iyiden
Ve yollar çoğu çıkmaz sokak.
Hadi gel çınarım, hadi gel,
Bunca genç kavak varken
Kocamış dallarında kuşların işi ne?
İşte genç kavaklar cıvıl cıvıl bak.

Hadi gel çınarım hadi gel,
Yaşadığına say -yaşadınsa-
Yaşadığına say yasa böyle,
Hadi gel çınarım, duy beni
Yürek yorgun, gün batıya iyice abandı,
Hadi gel, hadi gel, hadi gel,
Bunca olup bitenden sonra
Durgun sular gibi durulmalı.

Rıza APAK

KUYU YALNIZLIĞI

Şimdi iyice duyuyorum yalnızlığı
Bir karıncalanma başladı etimde
İğne kemiğe dayandı
Düşünüyorum ne yapmalı
Kuyunun dibi karanlık
Uzak uğultular var beynimde

Bir tutunacak dal arıyorum
Yokluyorum dört tarafı
Boğulacağım herhalde
Çaresiz kalıyorum

Hey be bir ses yollayın
Ne oluyor böyle
Ne yapmalıyım bu kuyunun dibinde
Gözümü dört açtım bakıyorum
Elinizi sallayın.

Talip APAYDIN

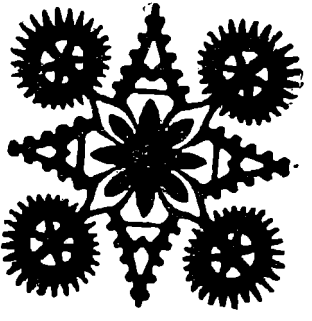

ÖLÜLERLE AZALIR HELENA

Seni görmesinler demiyorum, niye?
Cümle âlem bilsin güzelliğini.
Çık balkonlardan, pencerelerden, niye?
Parklara, sinemalara aç perdelerini.

Hani ne derler, göze yasak olmaz, niye?
Cümle âlem bilsin güzelliğini.
Nerede yalnızsın, bir başınasın;
Orada azaltırsın güzelliğini.

Seni görmesinler demiyorum, niye?
Cümle âlem bilsin güzelliğini.
Madem ki yalnızsın, geleyim ben, gelsin onlar
Çoğaltalım elele güzelliğini.

Mehmet ARIKOĞLU

★

KORKULUK

Bırak saçımı çekme korkuluk
Beni bu yalın acılara koma
Üfleme öyle üfleme korkuluk
Alev alev suratıma soluma.

Gözlerin ne zaman yitti korkuluk
Niye bomboş gözkapakların
Hangi toprakta büyüdün öyle
Dolap deresi gibi kolların.

Allahın günü hazır ol biçimi
Korkuluk canın sıkılmaz mı senin?
Yağmurda güneşte tozda toprakta
Hiç mi kaşınmak istemez tenin?

Bir gece yanına gelsem diyorum
Bir cıgara yakıp ağzına versem
Ahbabca konuşsak
Yüzüme de öyle üflemesen.

Bunca yalnızlığa nasıl alıştın
Bunca senelerdir kimsesiz bitiksin
Gene de mutlu ve sağlam
Dimdiksin.

Bana da öğret hoşgörülü olmayı
Ve göğüs germenin yolunu güçlüklere
Ölesiye yalnızım kimsem yok
Ah... sana yaklaşılmaz ki korkuluk.

Selâhattin ARSLAN

★

D E Ğ İ Ş İ M

Uyanır istek uyanır kör karanlığında
Uyanır yaşama uyanır da
Diri canlı özbeöz
Atılır atılır daha

Tutarlar kollarından
Tutarlar yaşamaları da
Düşünceler kıskıvrak
Kıskıvrak kıskıvrak daha

Anlar kendini apayrı
Anlar anlar da
Küçük hayvan güçlü hayvan
Süzer, sinsi kaypaklıkları
Örtünür, örtünür daha!

Yetkin ARÖZ

YILBAŞINDA ANKARA DÜŞÜ

Sen şimdi bir aydınlık ankara sokağındasın
bir sinsi yağmur görüyorsun neon lâmbalarında
hacettepe köprüsünden kamyonlar geçiyor homur homur
paçalarına sular sıçrıyor küfrediyorsun.

Sen şimdi tüm yılbaşlarını düşünüyorsun iyi kötü
ayaklarını çamurdan sakınıyorsun zıplıyorsun
ankara sokakları sessiz bekçi düdükleri uzakta
sen yağmuru dinliyorsun düdükleri duymuyorsun
troleybüsleri duymuyorsun lokomotifleri radyoları..

Bir kız geçiyor yanından hızlı bakmıyorsun
senin düşlindüğün şimdi o şehirde değil
şimdi o şehirde bir sen varsın çamur çamur sokaklarda
yalnız
bir senin üstüne yağıyor yılbaşı yağmuru biliyorsun.

Sen şimdi bir aydınlık ankara sokağındasın
radyolar senin dilinde çalıyor insanlar senin dilinde
ben bir başka aydınlık sokakta seni düşünüyorum
senin şehrinin yağmurlarını sokaklarını insanlarını
bu sokaklardan ürküyorum.

Bu sokaklar çamurlu değil papuçlarım temiz
- ben çamurlarına razıyım -
bu sokaklarda bekçi düdükleri yok ne de troleybüs
ne de benim şarkılarım ne de benim gazetelerim
ne de benim insanlarım - hiç biriniz
ankara sokakları okyanusun ötesinde aydınlık..

M. Alâeddin ASNA

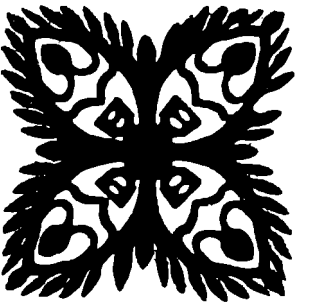

SİZ NERDEYDİNİZ

I.
Beni karanlıkta vurdular
Gömdüler gecenin sessizliğine
Yıllardır öfkeyle kinle

Siz nerdeydiniz

Kurtlar kuşlar duydu
Çalınca o korkulu saat
Yığıldı karanlık kat kat

Siz nerdeydiniz

Ki ne varsa artık yitik
Gözlerim ellerim ayaklarım
Ben ha yokum ha varım

Siz nerdeydiniz

Cevdet ***ATMACA***

ÖTELERİN TÜRKÜSÜ

Bir gün uygar bir yıldıza tut
Ayağını basmış astronot
Onlarda da saç-sakal var mı
Bize benzer yaratıklar mı
Tanrıları bizim Tanrı mı
Yoksa ayrı mı
Belki gülleri vardır daha iri
Alanları vardır cennet ya da cascavlak
Belki gökdelenler gece konduları
Orda bizim kalıpta değil soyut, somut
Eleştirici akılları var üstün
Çevre yıldızları televizyon
Engin buluşlar baştan başa
Vakit bulamamışlar kavgaya, savaşa
Belki eski çağlarında bir değer
Nezle, romatizma, kanser
Gözleri hep kuşaklar boyu uzakta
Belki toplanmışlar tek bayrakta
Bu ülkü uğruna soluklu
Yaratıcı bunalımdan yola çıkmışlar
Çapraşık imgeleri canevinden sıkmışlar
Duymuşlar uzayda her yansıyan uğultuyu
Acıları büyümemiş ülkeler boyu
Yok sınır, kent-köy bölüntüleri
Kırallar ülkesinde bir kemik, bir deri
Bulamazsın beti benzi sarı
Bir tutmamışlar gerçekle masalları

Böyle üstünse her yönleri bizden
Utanacağız düzenimizden
Birtakım gösterişler, törenler, övgüler
Dünyayı yapmışız yaşanamaz bir yer
Ne yıldızlara duran barış
Ne toptan mutluluğa bir yarış

Oğuz Kâzım ATOK

★

BELİRSİZ YILDIZLAR GİBİ

Akşamları tenha yollarda serin
Bir rüzgâra verip düşünceleri
Biraz sarhoşumsu biraz delimsi
Ne hoş yolcuları olmak gecenin

Şarkılarla ordan burdan sözlerle
Alabildiğine içten ve süssüz
Bazan dakikalar boyunca sessiz
Karanlığa dalıp gitmiş gözlerle

Sabahlara kadar yanıp sönerek
Belirsiz yıldızlar gibi bir yerde
Bütün dünya kaygılarından öte
Geriye dönmekten bahsetmiyerek

Akşamları tenha yollarda serin
Bir rüzgâra verip düşünceleri
Biraz sarhoşumsu biraz delimsi
Ne hoş yolcuları olmak gecenin

Yılmaz AYBAR

UYANALIM

Geceler karanlığınca kederlerimiz,
Belirsiz tutkular içindeyiz, şaşkın.
Düşler ağır, düşler korkulu
Tanrım! Yitirdik mi özümüzü?
Bahar sabahlarına uyanalım.
Çağıralım türkümüzü.
Sevi üstüne, ayrılık üstüne.
Hele memleket üstüne yakılan..
Ormanlar yeşil ,yeşil
Okullar beyaz badanalı,
Çocuklar tok, çocuklar mutlu
Mutlu sabahlara uyanalım.

Fevkiye AYGÜN

★

HEP ÇOĞALAN

En duyar yerimizde bir antik kama paslanan
Aranıp bulunmayan bulunup bin kez yitirilen
Bir antik kama
Öte, çok daha öte, Ahdi atikten

Bu bir susuzluktur Kerbelâda Hüseyinden öte
Bir yangındır ki sazlıklarda yangın derim anlayın
Yeşilsizlik derim mavisizlik ışıksızlık çorak kel
Kurtulmuş güçten zamandan emekten
Öte, çok daha öte Ahdi atikten

Bir dolaşık geleptir çağlardır açamadığımız
Yollarda yönlerdir kitaplarda satırlardır karışık
Bir arap saçı yaşamaktır buldukça sevindiğimiz
Kilimde nakış tuvalde renktir karışık
Ve düşünülerimiz karışık sürüp giden nihavetten
Öte, çok daha öte Ahdi Atikten

Yağlı kağnı pazularında ağlar gelir çağlardır
Türkülerin anlamında kadim mühür karaları ezik
acı
Çarklarda dişliler de aşınan kağnılarda teker de
O zamanı yere sermede vuruşmalarda hepten
Öte, çok daha öte Ahdi Atikten

M. Nuri AYVALI

★

KIZIMA

İlkin mektupların gelecek
Özleyiş, sevgi dolu.
Sonra yeni arkadaşlar, tanıdıklar
Seyrekleştirecek onları.
Derken çoluk çocuğa karışacaksın
Birinin kızamığı geçmeden, grip olacak ikincisi
Başını kaşıyacak vaktin yokken
Mektup mu? geçecek elbet aklından...
Gün olacak resmin gelecek
Boyunu aşan çocuklar arasında
Daha bir el olmuşken bana...
Ne değişmiş! deyip
Dolu dolu gözlerle bakacağım sana.

Beki L. BAHAR

DİZLERİM SIZLIYOR

Dizlerim sızlıyor..
Bir giysi toz duman,
Benim.
Yorgunluğum üstüne
Türkü söylüyorum, DİNLEYİN.

Ilık bir sabah,
Ellerim kül rengi, dualarım sıska
Şiir yakarak tüm çağrılara
Ve söyliyerek
Ağlamaklı bıkkınlığa yönelmiş
İnsanlardan bugüne ne varsa.

Gencecik
Yorgun düşmüş bacalarda
Bu çağın bekleyiş iniltisi
Yalan çarenin ardında hemen
Dertli trenler, ölüm çığlığı.

Özlüyorum seni
Şenliklerin dostluğunda
Sofranda orospu bakışın.
Ve tütün kokusu.

Ersan BARKIN

U C

Burdan başlar her akşam
Dudaklarının ucunda tebessüm
Saçlarını karıştırdığı elle
Her gün açılan kapılar
Kalemlerinin ucuna kadar
Yazılmış alınlarına mutlu kılmak
Burdan başlar her akşam
Burdan gözlerinin ucu
Işık kadar
Düşsüz uykulardan beri
Ve konuşmaların güzeli
Gerçeksiz uğraşlarda bol
Bol hava su
Ve bu
Burdan başlar her akşam
Günlerin ucu
Uydurukçu düzenlere karşı
Bir çiçek özü kadar
Güzel kokan sen var
Burdan başlar

Hüseyin BAŞARAN

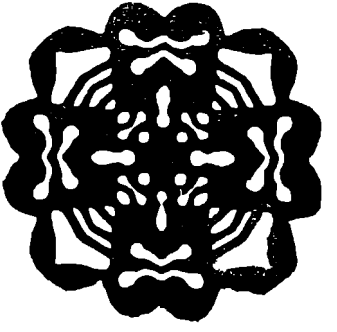

KESİNTİSİZ

Eski şehir yıkıları, masallar,
En eski ölüler, en yenileri.
Hepsi aynı çağda benimle
Birlikte geçer günleri.

Ölüm denizinde gemiler
Babil'in asma bahçeleri.
Eski Hind, eski Mısır, eski, en eski,
Bugün de söylenir dilleri.

Hangisi yeni değil, hangisi?
Şu gelen benim, seninki öbürü.
Tatlısınız çok, derim onlara,
Siz ne öldünüz, ne ölmediniz,
Soluğunuz soluğumda dipdiri.

Sağ yanım sizin, sol elim de,
Yüzümde sizin gözleriniz.
İşte bugünüm, şu halim:
Eskiliğim masal, yalan yeniliğim...

Bu evrende ne gece var ne gündüz,
Bir kesintisiz çağ süresi,
Zaman denizi.

Selâhattin BATU

TOPRAK TOPRAK KOKUYOR GÜNLER

Ağaran şafaklarca yitirdik ümitlerimizi,
Oysa ki yoktu her şafakta beklediğimiz güneş.
Kuşlar yoktu artık kuruyan dallarımıza konan,
Eriyen bir mum gibi geçiyor zaman.

Toprak toprak kokuyor günler,
Her gündüzümüzün ardında karanlık bir gece.
Ötesi bilinmez bir gerçektir ölüm,
Düşlerde bir ümitsiz tesellidir zaman.

Her nefes alışta harcadık ömrümüzü,
Bitmez gibi görünen o yolun sonundayız şimdi.
Bizlerdik bunca yıl boş hayallerle aldanan,
Ömrümce bir düş gibiydi, geçiverdi zaman.

Nurettin ***BAYKAL***

★

TANRI YASAĞI

Ak sularda oynaşır yüreğimiz
Bir gün seviyi kuşanır özlem
Uyanır çocukluklar bir yerde büyür
Koşar damarlarda ateş ısıtır içimizi
Bir yerde tanrılara götürür

Göklere yüceltilir sevi
Döner döner küçülür kollarda gece
Öper alnından erkekçe yıldızlar
Öper gözlerinden kanlar suları
İlk-leri yasaklar tanrı

Eski döğüşlerde saraylanır yaşam
"Ben ben"lere mızraklar dövülür
Yüceleşir aklaşır sevilerde kan
Büyür çok büyür karanlığın yapısı
Ölüm göze iner tanrıdan

Gece düşlerine kanat takar çocuklar
Bir ormana düşer gibi korku büyütür
Ölüme gider çocuk giderken neden ağlar
Devleşir canavarların gözü
Bir tanrı bir tanrıyı yasaklar

Özdemir BAYKAL

★

YATANLAR

Onlar da doğdular yaşadılar
Onlar da insandı bir zamanlar

Gülmüşler eğlenmişlerdi hani
Sevmişler sevişmişlerdi
Açlık susuzluk çekmişler
Güzelleşmiş çirkinleşmişler
En sonunda yenilmişlerdi
Devler ejderlerdi hani

Şu mışıl mışıl uyuyanlar
Şu serviler altında yatanlar

Rüstem BİLEN

SENİ SÖYLERİM MUSTAFA KEMAL'İM

Yirmi altı yıl öncesinde sancılarımız,
Çaresiz bir bayrak gibi çırpınır, dururuz
Kara bulutlar çavmış, en iblisinden
Demire vurmuş çarıklarımız
Bir ağacız ki, boylanacak, inadına kururuz.

Halk demişsin ilkin, denizlerin en bereketlisine dökülmüşsün
Çizgiler aşımı, özgür türkülerin
Seni söylemiş kişioğlu, kaderinin karasından "ak" ına
Cezayir'den, Hint'ten, Kaliforniya'dan
Sıkıntıları yırtan ışıklı bir kapı olmuşsun.

Sen bir bayrakken, niye benim bileklerim titrek?
Niye yeşerttiğin toprakta değil ayaklarım?
Mangal gibi yürek çocuklarında, ama gözleri ürkek
Düşünür, düşünür de Mustafam, buna ağlarım.

Bir eylemdin ırmaklardan gür
Sendendi denizlerimizdeki dalgalar
Böylesine ötemezdi, kapkara kargalar
Bakıyorum da, resimlerin bile düşünür
Budur Mustafam, yüreğimdeki hançer.

Eğri akmıyacak bu sular, tümüne
Tabandan tabana yeşerecek tohum
Seni söylüyorum: Büyüğünden küçüğüne
Özgürlükten önce Sensin baş koyduğum
Geçecek Mustafam, resimlerindeki tasa
Milyonlarca ağızdan yayılacağız bozkırlara
Kara giysiler, kara dolaplar altında değilsin Mustafam,

Usun şarkılarına yaktım adını,
Seni söyleyip, Seni yaşıyacağım,
Senin kalelerinde utku bayrakları gibi dalgalanacağım.

Osman BOLULU

★

KARANFİL

1

Yürümek al bir karanfili sularında
Göklerinde çiçektir zamanları belki
Karanlığı uykusudur bir karacanın
Her vuruşu biraz uzak saçlarında

Konuşmak çantasını akşam ülkesine
Aysız bir kıyı gelenler ve gidenler
Büyük döngülerde onlar ne denli
Uzun solumak oturunca evinde

2

Kanayan o bir yerlerine uzak
Değişik yalımlar düşer de etine
Eski savaş atlarında aranan
Ve yenilgiler getiren kentine

Benim şafağımdır geyik yavruları
Büyük gelen ayakları ormanlara
Yitikliğinde ölü çocuk kemiklerinin
Islaklığı ellerim kullanılmış saygılara

Abdülkadir BULUT

BALKANLAR

Kinle hiç düşmanlıkla hiç değil
Bu sefere çıkışım geçmiş denizlerine
Bir sabah Edirne'den, Kırklareli'den baktım
Sevgili Balkanların güzel yüzüne.

O devirler, o düzenler başkaydı
Irmakların hepsi gürültüyle akardı
Bir evde oturmuş insanlar gibi
Şimdi duygularım düşüncelerim ayrı.

Özlemler katılmış yeni bir sevgi bu
Başlamış kıyılardan, büyük düzlerden
Dünlere, bugünlere, yarınlara saygılı
Dağlardan esen rüzgârlar gibi...

Kinle hiç düşmanlıkla hiç değil
Bu sefere çıkışım geçmiş denizlerine
Bir sabah Edirne'den, Kırklareli'den baktım
Sevgili Balkanların güzel yüzüne.

Recep BULUT

İÇİMİZDEKİ SAVAŞ

öyle
bir büyük gururla bekler gözlerinde
hangi kapıyı açsan şehvete hazır bir kadın
siler vücudunu öpülmeğe korkunç
bıkkın hayaller gezinir aynalarda
ve tümcek söner ışığı yaşanmış odaların

artık zehirlenmiş bir vücut gibisin sen
nereye baksan bir ağırlık gözkapaklarında
arsız melodiler takılır peşine nereye gitsen

anlıyamazsın niçin batak bu asfaltlar
niçin bu kaldırımlar böyle derin
yöneldiğin bütün sokaklar bir duvar olur tırmanmağa
bütün öte yamaçları uçurum köprülerin

bir an gelir aramaktan yorulursun
merdivenler tırmanamıyacağın kadar yüksek
karanlıklar bitiremiyeceğin kadar uzun
gidip bir su başına oturursun
eğilirsin birkaç yudum içmeğe
fakat birden
ah... silik bir gölge gibi ta derinde
işte o! sadist şeytan
bir büyük gururla bekler gözlerinde

donup kalırsın şaşkınlıktan
hiç bir şey cezbedemez seni içindeki şu arzu kadar
usulca uzanırsın dokunmağa
o kaybolur
büyüdükçe büyür su yüzünde dalgalar

artık vazgeçtim dersin bu savaştan
bir zaman yenik gezinirsin vitrinler boyu
düzeltmeğe uzuvlarını bir bir
kurmağa yapıtlarını yeni baştan

şimdi oyalanan bir çocuk gibisin orda-burda
bir cebinde oyuncakların, zamanların bir cebinde
nerde o küçük kutu, o kırık ayak nerde?
derken düşüncenin hiç olmayacak bir yerinde
anlarsın ki gene o
bekler
kahrolası bir gururla bekler gözlerinde

Arhun CENGİZ

★

AÇ KAN

Kaçmıyorum, bunu düşünme
Yanındayım kör yasaların karanlığında, bir ışık çığlığı
Ben bir ateş türküsü bekliyorum bilemezsin
Dileğim günlük-güneşlik ırmaklar akarken
Kaçmıyorum, bunu düşünme
Ama suçluyum, hem de nasıl suçluyum bilemezsin
Sen o dar sokaklarda ellerini açarken.

Unuttum kaçıncı kez doğup battı güneş
Bir yanında ben, bir yanında kör yasaların karanlığı
Ben nereye varsam günlük-güneşlik bir evren
Bir senin karanlığın var, bir sen ellerini açıyorsun
Ben sana ışık çığlıkları taşıyorum, sen karanlık tünellere kaçıyorsun
Suçluyum, hem de nasıl suçluyum bilemezsin
Güneşe, yıldızlara, aydınlıklara bakamaz oldum artık

Sen ellerini açarken o eski dar sokaklarda
Ben nasıl utanıyorum bilemezsin.

Ovalar üstünde yorgun yapraklar savruluyor
Ateş türküsünü bekleyen yapraklar
Gözlerini bağlamışlar yaprakları hiç görmüyorsun
Yanındayım Tanrı örneği büyük, güçlü; sen bunu bilmiyorsun
Sen karanlıkta nurlara inanırsın, bu senin yasan
Ben Tanrısızlıklar üzre güneş ırmağı, onlar yüzler örneği çoğul
Işık çığlıklarını solusam yılanlar gibi karanlık tünellere kaçıyorsun
Güzellikler, mutluluklar ışık çığlığı denizlerde büyür
Senin direnmen, ellerini açman boşuna bir umut
Ben senin karanlıklar kuran Tanrını hiç bilmeyeceğim
Sen ellerini açarken ben suçluysam, utanıyorsam
O sokaklar benim sokaklarım, toprak benim toprağımsa
Suçluluğumu, utanmışlığımı yok edeceğim
Bu sonuncu direnişim, bu sonuncu kez artık
Afrikalardan, Zanzibardan, Havanadan
Neva ırmağının geçip gittiği yerlerden
Ateş türküleri getireceğim.

Faik Sabri CEYLÂN

DÖRT DORUKLAR

Bu sudur su kaynakları derinden gelir
Bu yaşatan
En büyük kıymet

Sudur bu sarkık bulutların memesinde yağmur
Bu sudur hücrenin devamı geniş anlamda
Canlı varlıkların bileşik adı

Uzaklardan gelmese yakar o bu güneştir hayat
Bu hava büyük solunumu canlı varlıkların
Kir artık bu para: doyuran ve yaşatan

Büyük uykumuz gelince cümlesi yalanmış
Bildiğim güneş + su + hava + para eşittir yaşam
Gücenmiyeceğini bilsem Tanrı'lar diyeceğim

Arif COŞKUN

★

OYUN

Soğumuş öpüşleri soluk akşamların
Vururlar bir yerlerimize, vururlar içimize
Her saat yenildiğimiz yılgın yaşamaların
Bir büyük savaş gibi ezik düşünceleri.

Bir yağmur eşiğinde bir ıslık çalar
Ölüm bir türküdür korkuyla söylenen.

Kurulan düğünlerle, kurulan derneklerle
Girdiğimiz o evler
Yüzlerle binlerle kaçtığımız sevi denizleri

Yolları, trenleri ve yaşadığımız parkları
İnsanca yaşadığımız her büyük ölümlerde
Soğumuş yaprakları, soğumuş umut.

Kaybolmuş odalarda yaşamak dediğimiz
Bir gök, bir kuş büyüten insanları
Durup ayazla gelen, gerçek
Soluksuz bir oyun oynadığımız.

Bir yağmur eşiğinde bir ıslık çalar
Ölüm bir türküdür korkuyla söylenen.

Hüseyin COŞKUNÇAY

★

Hiç ölü yüzü görmedim ben
Ömrümde mezarlık sevmedim
Korktum karanlıklardan

Bırakmadı peşimi
    Zamanın o durgun kahkahası
Suların bitmeyen üreyişine karşı
Bir ben kaldım yalnız

Ölüm çok eskidi artık
Savaşlar ilginç değil
Hiç bir gizi çözmedi törenler
Durmadı zaman
    En derin bekleyişimizde bile
O yürüdü hep
O yürüdü
Biz yalnız kaldık

Bedrettin CÖMERT

MACBETH VE ÖTESİ

Macbeth'i gördüm dün gece
Büyülü kazanlarda kan
Cadılar söz ediyordu bir ön seziyle
Krallar ölüyordu ya
Değişen bir şey olmuyordu öylesine

Hançerler gösteriyorlardı
Sonra kanlı ellerini
Temizliyemiyorlardı bir türlü
Ellerinden çok yüreklerini
Temizlenmiyecekti de bu eller
Ne sularında Okyanusların
Ne kokularında Arabistan'ın
Zamanla geçenin aksine
Ellerde daha da büyüyordu bu leke

Duncan en güzel uykusunda
Macbeth uykusuzluğun kralı olmuştu
Başlamıştı ormanlar yürümeye
İskoçya bozkıra dönmüştü
Halk bir tahtın kişiliğinde unutulmuştu

Macbeth ölüyordu en sonunda
Tüm kuşkularından kurtuluyordu
Artık uykusuz değildi
Ölümde en güzel uykuyu uyuyordu

A. Necmettin ÇANGAL

MUTLULUĞA ÇAĞRI

Korkuları neden saklıyorsunuz yörenizde
İncecik bir sudan
Yeşil yürümüş sarmaşıklara
Neden kör ettiniz gözlerinizi
Aydınlığa bakarken
Tutun küçücük parmaklarını çocukların
İnançlar içre götürün güzelliklere
Bakın yollara sabah vurmuş dimdik
Arabalar meydanlarda
Koşuşmada
Eğmeyin başınızı
En güclü yönünüzde varlığınız
Seriniz ortalığa
Örselenmemiş umutlarla açınız kapıları
Kişilerin yüreklerinde halkalar
Geçiriniz iyilikleri bıkmadan

Şükran ÇAPA

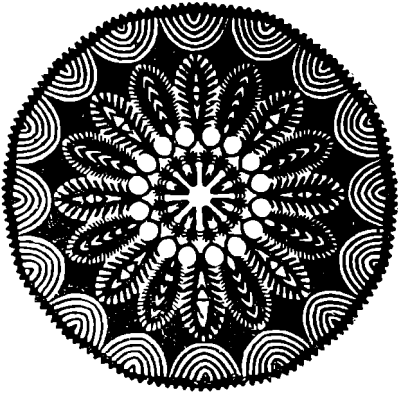

GÜNLÜKTEN

Susmak ne güç alaycı katılığında
kristal aydınlığını yadırgadığım günün
tüm ayrıntıları belirir utanmasız
duygudan yoksun çirkin gülüşün

Çıplak aydınlıklarda rahatı kaçmış
kımıl - kımıl gölgeler yalnızlıklarda
tanıksız kuşkular büyür ölüm gibi
bir sona varış belki son durakta

Siz uzaklarda yabancı köşelerdesiniz
bilemezsiniz ölmeyi soylu erdemler için
gözleriniz tek düzeyli ışıklara takılmış
göremezsiniz karanlıkta dirilenleri

Bekleyişler dilsiz sancılarla bulanık
yorgun avuntular dinlenir dönemeçlerde
tutuk adımlar tökezlenir kaç kez
inanç bulvarları tıklım - tıklım
milyonlar devleşir yenik günlerde

Susturulamıyan türkülerindeyim geceyarıları
bende onlar yeşermiş yaprak - yaprak
onlar ki ezik yanlarından tomurcuk açmış
onlar ki bende çoğalan güçlü tutsaklar

Buğday taneleri değildi öğütülen değirmen taşlarında
çarklarına takılan yanlarımızla bizdik yeşeren
azgın sularında birer damla gibi ürkek
yeşil kıyılar özlüyorduk yıllar boyunca
öykümüze başladık yarım kaldığı yerden

Birlik soluyuşlarda inancın en köklüsü
yenik günler ardında sustu kaygılar
en onurlusu yaşamanın bilinç dağarcığında
bilmeyin ak doğuşlarda gülüşümüzü
siz yine yabancı çok uzaklarda

Nurten ÇELEBİOĞLU

★

BİRİ ÖLÜYORDU — BEN ÖLÜYORDUM YÜZYILLARIN DİZKAPAKLARINDA

Kulaklarımızdaydı yüzyılların korkunç çığlıkları
Mağaralara gömülüyordu umutlar gece vakitlerinde
Sabahlardaydı karanlıklar yıllar boyu
Beyaz değildi çizgiler alınyazılarımızda.

Umutlar imgelerimizde oluşuyordu
Çığlıklarımızı mezar taşlarına yazıyorduk
Yılları tüketiyorduk nefes kokularımızda
Dudaklarımız birbirlerini buluyordu yok olurcasına.

Yaşantılar bölük-pörçük anılarımızda
Akıl kutularımız boş bunca yıl
Kimbilir kaçıncı yılın kaçıncı baharına dek
"Seneler hep yitik bir ümitle geçecek."

Ayhan ÇIKIN

NEREDE BİR BAHAR VARSA

Bir aydınlık görsek nerede
Bütün ezgileri dağılır düşüncelerimizin
Nerede bir bahar varsa
Aşk var, umut var, sevinç var düşüncelerimizde

Bir türküydü zaman gülüyordu
Çiçek çiçekti bu şenlikte zaman
Bitmesin istiyorduk bu mutlu an
Gençliğimizdi rüzgârlarda savrulan

Ne güzel yaşıyorduk böyle tasasız
Ne de çabuk geçti akışı günlerimizin
Yaşamak ne de güzeldi, herşey güzelken
Boşalıyor kumu saatlerimizin.

Abdullah Edip ÇİTÇİ

★

SAVUNMA

Şahsenem'in gözleri zeytun
Hasibe'min boyu dal incesi
Şaban'ımı görsen çam irisi

Ormandan sayılır ailem
Ağaç düşmanı değilem

Bir toprağımız olsun
Kel olsun boz olsun
Kazalım tırnak tırnak

Orman düşmanı değilem
Topraksızım neyliyem

Celâl ÇUMRALI

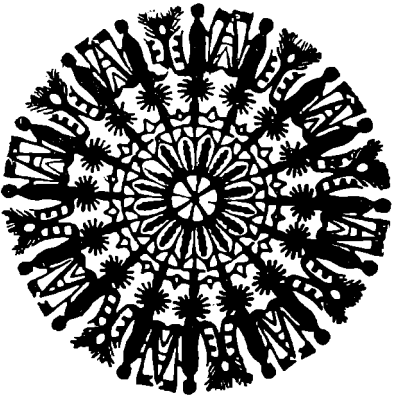

YAYLA HAVASI

Bir duman çöker tel tel
Tarar saçlarını tepelerin
Bir yel eser çamlardan süzülmüş
Dolar içine, göremezsin.

Bir duygu sarar insanı
Bir gariplik, yitmiş gibi
Açılır gönül boşluğa
Nedendir, bilemezsin?

Öyle bir havası var ki yaylânın
Kuş cıvıltısından, çoban kavalından
Renk renk, ses ses
Vermek istersin, veremezsin...

Kaya DEMİRAL

AY IŞIĞINA SONE

— IV —

Upuzun bir gölgedir bakınca bakılan sularda
Ha hep kaçsam ha hiç desem
Bir balkımadır içimi kemirir sonumu düşündürür
En güzelinde yaşamanın ya da en çirkininden ağlasam

Aha nerdeyim! o yoğun, o anlamsız
Daha başlamadan yüreğim dolu gülüşüne
Aha ne zamandır çatlatmış susuzluktan karanlığı ellerim
Sesini duymalıyım.. ne olur.. hadi... geldiğini söyle

Kaç yönden koştuysam yeni bir istemiyle özgürlüğe
Arda atılmış isteri ne varsa eski
Upuzun bir gölgedir öylece durur karşılarda

Ve kaç yönden vurduysam atımı iğreti ortamlara
Tepemde bıkkın işçilerin yaz güneşi
Ya üstünde yoksul sevgimin üşüdüğü başka bir gece

Zeynel A. DEMİREL

DİŞ UCLARIYLA SEVMEK

Güneł'e -

Eğer bu yalansa, sen o değilsen, inanacak bir şey
kalmadı demektir.
Dişleri insan leşlerinde bu çağın türküsü böyle gi-
decekse,
Geceler yirmidört saatin hepsiyse
Ben yokum.

Yaşamak yorgunluğunda büyük kavgalar, tuzsuz
ekmekler
Bildiğin, hiç bilmediğinin çerez avuntusu,
Gözlerin ne bugünün ne yarının gözleri, hiçbirisi
gerçekten.
Gece ortasında çaresiz kurt seslerini dinlemek,
Tüketiyor beni sokaklarda boynu bükük insanların
duruşu,
Yok böyle itler gibi diş uclarıyla sevmek insanı
Ben yokum.

Bu yalansa hiçbir şey doğru değil demektir,
Senin akşamlarda içime bir ay gibi doğuşun yalansa
Yarınlar böyle rezil-rüsva duracaksa kapımda
Ve ben gülünce gülmezse bu çocuklar.
Yalan bu gökyüzü, bu tanrılar
Bu güllerle besmele gibi söylenen bahar
YALAN...

Hüseyin DENİZ

Y A N K I

Büyük sulara vurur aydınlığım
Yansır dalga dalga canevimde
Ölümün soluğu geçer yanımdan - bu aşk sürecek
Titrer sesimin gürültüsünden gökduvarları

Zaman susmaz ağrılı uykumuzda
Kırık düşlerimizin yankısı başlar sevice
En küçük hücrede duyulur iniltisi canımızın
Bu can bu güzel buluşma yitmesin

Şahinkaya DİL

★

KENAR EVLERİN ÇOCUKLARI

Kenar mahallelerde
Kibrit kutusuyla kerpiç kesiyordunuz
Ben gördüm.

Köprü altlarında
Zar atıyordunuz bir sigarasına
Ben gördüm.

Parmaklıkların arasında
Özgürlüğün özlemini yudumluyordunuz
Ben gördüm.

Katı yataklarınızda
Mutluluk üstüne düş kuruyordunuz
Ben öldüm.

Numan DÖNMEZ

ÇAĞIRAN MEKTUPLAR

I. Ümitsiz

Bu akşam ay penceresini örtmüş üstüme.
Bir şeyler dilenmede bu mehtapsız gece
Yıldızlar çalınmış geceden bir bir;
Dökülür kıyı boyunca bir kurşun renk
Martılar üzgün sabahlarında,
Sevenler dönmiyecek
Bilmelisin...

II. Çağrı

O şehir sevdiğimiz şehirse:
Sen Batıda isen ümitsiz
Ben Doğuya gitmişsem ne çıkar.
Gelmek var yağmur gibi,
Kavruk ellerimi uzatıyorum
Gelmelisin...

III. Beldeyiş

Bir tren sesinde başım sarhoş.
Sopsoluk sapsarı doğa,
Herşey sensiz taş gibi inadına
Gözlerim, kördüğüm yollara karşı;
Zehir gibi bir şey dökülür içlerine;
Görmelisin...

Mustafa ENHOŞ

KIRLANGIÇ ORMANI

K O R O

Ben,
Yeşermiş gül'üm, aranızda, bölüşülmeyen
Ilık ortamlarda çoğalırım, bilinsin
Akşamlarda sabahlarda sulayın beni.

S O N

Durma, var-git kırlangıcım, var-git
Karanlık ortamların kötü saatlerindeyim
İri caddelerde yürüyen çılgınlık
Kocaman evlerde renklenen gür kahkaha
Sen misin diyemiyor uykularıma
Sen misin diyemiyorsa uykularıma
Ölümsüz ölümlerde yitiyorum demektir
Oysa, mutluluğum oluyor seni yaşadığım zaman
Seni aldığım zaman yorgun köprülerde
Dörtduvar yalnızlığımı biliyorsan
Gelirim kırlangıcım, var-git.

Kerim Aydın **ERDEM**

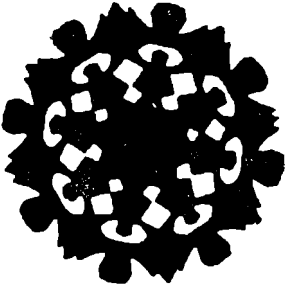

SIRTIMIZDAKİ KAMBUR

Uzanır anamın ak sütüne korku çığlığı lekeler
Bilisiz binlerce dudağın soluğunda kocaman
Kimin kazancı suçsuzluğum kardaş, kimin
Yarına dayalı tuttuğum tüm merdivenler

Ve yürür şiirlerime toprağı alnından emzirenler
Uzanır anamın ak sütüne korku çığlığı lekeler

Büyür batı şavkında hiçliğim evren kadar
Yağmıyacak bir yağmurla okşanır kuraklığım
Gecekondular dolusu yoksul, çaresizim
Ağzımdaki her lokmada binlercesinin gözü var

Ah sonra ağalar, ağalar ve ağalar
Büyük batı şavkında hiçliğim evren kadar

Kullanılmamış bir uyku gibi sarmışım seni
Yurdum demişim, babamı toprağına vermişim
Hiç bitmiyorsun, ne güzel baharsın içimde
Koparsam ellerim oluyor çiçeklerini

En köklü sevilerden tenem tenem ayırıp sevgini
Kullanılmamış bir uyku gibi sarmışım seni

Nedir bir yerde bıçak kemiğe dayanıyor
Savaş artığı bir adam göğü kucaklar gibi
Soyunup karanlığı dört ucundan
Çöl dudaklarım kışa hazırlanıyor

Kendimi sunduğum mezarlar çoğalıyor
Nedir bir yerde bıçak kemiğe dayanıyor

İbrahim ERGİN

BAYRAMLARDA BİR

Yaşanmış günler doldurur anılarımı
O en zorlu
O en sıkıntılı.

O hiç yaşanmamış sanılan günler
Bir başka mutlu.
Avuçiçi nasırları gururum.

Unutulmuş günlerin karanlık saçları
Düşsüz gecelere uzanır.
Yıldızlara dayanan merdivenler
Bomboş...

Keçiyollarından
Trenler gelir-geçer, düşümde
Mutlu insanlar dolu içi
Dürüst, çalışkan.

Nasırlı eller okşanmak bilmez
Öpülmek bilmez,
Nasırlı eller kaba.
Kazma sapı gibi sert sözler
Nasırlı ellerin nasibi,
Ya da bayramlarda bir öğülmek.

Hüseyin ERKAN

ÇALIYORLAR

Sanırız uyanık şimdi bekçileri yeryüzünün.
Dumanlı odalarda hanımelleri ve böğürtlenler,
Kırmızı ışıklar sızıyor gözlerinden,
Bir asma dalında parlayan üzümün.

Çalınıyor emekçilerin gözleri ve elleri,
Ve geçiyorlar bütün gövdeleriyle altından,
Kahkahalarla vuruşan kadehlerin.
Biraz da sevinç gözyaşları ve ince keman telleri.

Neredesiniz bekçiler, gidiyor pis uğrular.
Hangi yolun bacıdır, bu haksızca alınan.
Verin ellerimi, gözlerimi verin.
Ekmek bekliyor helâlimle çocuklar.

Memed ERKAN

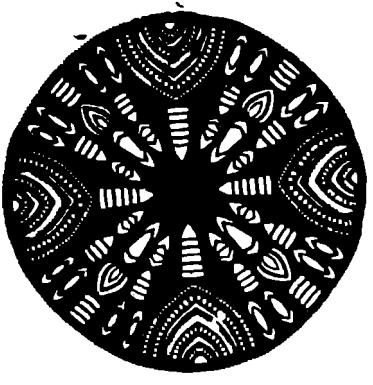

DOSTLARIN EN HAYIRLISI DİYOR Kİ

Kapını sıkı kapat bugünlerde
Rüzgârlar sert esiyor,
Soğuklar sert,
Korkarım.
Yaz ortasında da olsa kapalı kalmalı kapılar bence,
Bunaldığın zamanlar
Kalabalıklardan uzak kırlar
Nasıldıysa önce
Şimdi de kollarını öyle açar.
Ağaç serinliği, çayır çimen denizi, ot diken okşaması
Kekik kokusu,
Dağ yüceliği, ova uçsuzluğu, su durusu,
Renk renk böcekler, pırıl pırıl kanatlar ordusu
Bir düzen ki mutluluğu evrence..
Korkusuz yaşar, duyarsın,
Kapılarını sıkı kapat şehirde,
Bir tuhaf olmuş insanlar
Anlıyamadığın şey bunlar..
Sen dayanamazsın böylesine
Kapılarını sıkı kapat, ya da yum gözlerini,
Sana yeter senin dünyan
Esirgerim seni..

Coşkun ERTEPINAR

ADSIZ ASKER SİPERLERİ

Kulağımı sesine verdim,
Sonsuz bir denize yahut,
Çağ yürüyor aşıp kendini,
Tekmil insanlarda umut,
Geleceğin güzelliği...

Bu sonu gelmez görünen,
Acıkmışların serüveni..
Ekmeğe, sanata, ışığa
Kadınları erkekleri
Oyuncağa, okula, bakıma
Yarına büyüttükleri.
Bu sonu gelmez görünen
Adsız asker siperleri..

Kentleri, köyleri ısıta ısıta..
Us güneşidir yükseliyor ufuktan,
Halk seviniyor bağrılarla
Güveniyor, birleşiyor,
Bir parçayım artık onlardan.
Rüzgâr aynı bayraktan esiyor,
Yağmur bulutlarımızdan,
Toprak besleniyor...

Kulağımı sesine verdim,
Sonsuz bir denize yahut,
Çağ yürüyor aşıp kendini...

Celâl ERTUĞAY

BUYRUK

Çünkü ben en çoğum
Çünkü efendinizim
Yüz tane bin yüz en çoksa
Ben o denizim
Yüz tane bin yüz dönüm en genişse
Bu yurt bizim
Kan kan ayak ayak
Aha damgam aha izim

Ağacı benim Atatürk'ün
O benim en yüce filizim
O beni sormıyan saymıyan
Dikenimdir
Aha kanlı aha dizim

Oturduğun sofra benim
Ben uzandığmızım düşünüzüm
Titren biraz buyruğum bu
Çünkü ben en çoğum
Çünkü efendinizim

Süreyya ERYAŞAR

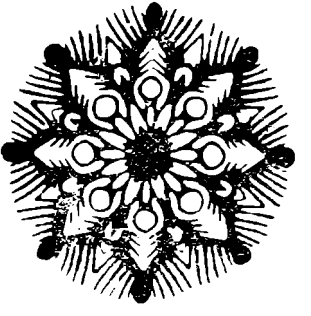

İÇİMİZDEN

Basma, çek ayağını üstümüzden
Zaten ağır öylesine yükümüz,
Bakma bizim bu dış görüntümüze
Kan ağlar, kan kusarız içimizden.

İtilmişiz - atılmışız kenara
Bilen yok, soran yok hiç halimizden
Nasıl geçinir, nasıl yaşarız?
İçin için, yanarız acımızdan.

Özgürlüğümüzü tutsak etmiştir yokluk,
Ucuzladı, değersiz kişilikler
Bitmedi öykümüz, yarıda kaldı
Ne varsa uçtu gitti elimizden.

Bir aşağılık duygusu içinde
Hiç soramazsın, bu korkular niye?
Gelen-giden tüm basar üstümüze,
Kişiliğimiz kaçar benliğimizden.

Uyumak çağlar ötesinden gelir
Yanarız, mutsuzluğun ateşinde.
Gûya, yaşıyoruz yaşamasına
Utanır olduk, kişiliğimizden.

Basma, çek ayağını üstümüzden
Zaten ağır öylesine yükümüz,
Bakma bizim bu dış görüntümüze
Kan ağlar, kan kusarız içimizden.

Hasan ESİN

HATIRLATMA

Sen ölüm kamplarında aç susuz
Tanıklığını yapmadın mı yok edilenlerin
Ve sen ölümün eşiğinden kimbilir kaç kez
Dönerek sevindin yaşadığına

Ya sen karanlık yeraltlarında
Çekmedin mi küf kokan havayı ciğerlerine
Kan bürümüş azrail gözlerinden uzak
Hergün biraz daha yakın ölüme

Sen de az mı süründün ormanlarda
Hele sen mağaralarda üst baş çırılçıplak
Eşerek toprağı tırnaklarınla
Yemedin mi ne bulduysan

Sen ey vücudu neşterle kazınmış kadın
Kavuşabilir misin şimdi yitmiş kadınlığına
Ve sen sebil ederek güzelliğini
Barındırmadın mı zebanileri körpe koynunda

Nesim ESKİN

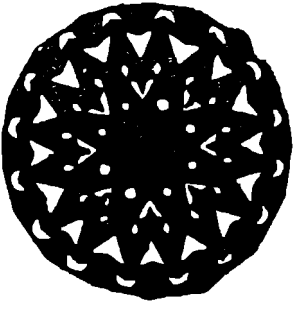

VE YAŞANIR VE SEVİLİR

Hoşgeldin OZAN...

Yarım düşlerden uyandığımız saatler
kopar gelir derinlerden
kopar gelir bir eleji zümrüt yeşili çimenlerin üstüne
yolları şaşırmazsak, bir yere varırız biz de...
bir yerde dar kapıların nerelere çıkacağı belli olmaz
sevgiden ölüme tüm yollar aynı kapıdan geçer, şaşırma
bu sessizlik öldürmesin seni, dinle duyarsın
yunur lekeleri tüm kanlı sensizliklerin
günbitimi bulutları gibi oralarda
bir yol gider, sana ve bana, ama sorma
yarım düşlerden uyandığımız saatlerde, denizlerden kopar gelir
şaşırma...
sürer sonsuza dek belli bir ezikliğin sancısı
çiğnenir yolların çamurunda en büyük kahrı yalnızlığın
tutsakların çözülüşü sonra kırbaç çizgileri sırtlarında
duyulur beriyanda kahkahalar yataklardan
yarım düşlerden uyandığımız saatlerde derinlerden kopar gelir
ve yaşanır, ve yaşanır, ve sevilir...
a y ı p l a m a

Ergun EVREN

İKİLİ

İlk bakış
İlk gülüş
İlk dokunuş ellerinin serinliğine

Bulutların ucunda güler kırlangıç
Sonra bir gül açar sıcak
Gün doğar usul usul
Gözlerinin yeşil derinliğine

Kumral Ağustos sofralarında tüter
Saçlarının bitmeyen aydınlığı
Evcil kediler gibi sokulursun
Dallarımın kuytu gölgelerine

Aynı saksıda büyür
Sevincimiz acılar
Ayrı mevsimler esse de rüzgârımız
İkili sarılırız sevi örgülerine

İlhan GEÇER

★

ARA

Radyoda Konuşma durdu.

Güneş, çınar yapraklarında
Yeşili yediye bölüyordu,
Kına çiçekleri
Tohum vermeye başlamışlardı,
Şeftaliler dökülmüştü yere,
Arılarda bir telâş vardı
Sanki gidiyorduk bir yere

Komşumun bahçesinde odunlar
Kaygısız bekliyordu kışı
Ayvalar konuşmuyordu daha,
Aklımda bir roman başlangıcı:
"Ne güzel sonbahar oluyordu"

Bu istek uyanır içimde her güz
Bir zengin çocuğu olsam adada,
Biz çocukken zengin olmak zordu
Zavallı babam, hangi işe el atsa
Kaybediyordu.

Rüzgâr güneyden ılık,
Bulutlar gidiyordu anılara
Kuzeyde acı, hastalık
Bir odam vardı kuzeyde ısınmaz,
Neler yakmadık

Dalmışım o küçük bulutlara,
Bahçede durgun ferahlık
Zaman, benziyordu mutluluğa

Sonra radyo konuştu:
"Bir dakika ara.."

Adnan GİZ

★

YEŞİL SAĞNAK

bütün yaşamaların kanımda biriktiği
öllimün kestiği bir acıyım.
bana hep uzak ülkeleri anlat,
mavi sularda yelkenlilerin gezindiği
yerlere götür...

bana hep başka şeylerden söz-et
masmavi göklerden, ölümsüz sevgilerden
suların üstünde gezindiğim;
günlerimi bana geri ver.

ıslak çizgisinde öldüğüm
incecik bir bahar yeridir gözlerin.
oturup sonsuzu düşündüğüm,
bana, hep mavi çöllerden söz-et

saçaklarından denizin göründüğü
bir yelkenli geçir düşlerimden
yağmurun hiç ıslatmadığı
yeşil sağnaklara götür...

Münir GÖKER

★

TOPAL AŞK

Ne zaman baksam gözlerine
savaş sonralarına döner içim

Gölleri çekip çekip uçlarından
yıldızları seyrederim sularda
az ötemde gemiler olur
gemilerde sen olursun
aklım bir sarkaç gibi döner durur ortalarda

Ne zaman baksam gözlerine
annemsiz kalmak korkuları gelir çocukluğumun

Tekin GÖNENÇ

BUDA'NIN GÖZLERİ

Şimdi Lahor'da Pencap'ta Delhi'de
Ellerini Allaha açmış çocuklar vardır
Namlularda kalleş bir mermidir yaşamak
Bütün ölülerin gözleri güneşlerdedir

Şimdi Lahor'da Pencap'ta Delhi'de
Gözleri yollarda analar vardır
Ezan sesleri duyulur camilerden
Ve bütün avuçlar Allaha
Dudaklarında defne ile bir ak güvercin
Bir yerlerde usul usul ölmektedir

Şimdi Lahor'da Pencap'ta Delhi'de
Acı acı sirenler ulumaktadır
Aniden bulutlarda bir F-84
Budda karanlık köşelerde ağlamaktadır

Şimdi Lahor'da Pencap'ta Delhi'de
Bir savaşçı insanlığına küfretmektedir
Ve daha memede belki çocuklar
Adım adım ölümlere büyümektedir

Şimdi Lahor'da Pencap'ta Delhi'de
İnsanlar İNSAN'ları öldürmektedir

Mesut GÜNGÖREN

TÜKENİK

Ölümün olmasa güzelliğinde
Aramızda suyumuzca olmayan dünya
Anlatırdım nedir aşk

Zayıf mı hasta mı çocuğumuz
İkimizin elinden tutan
Güzelliği güçlülüğü aşk

Oysa yalnız saçların iyot kokusu
Bulanık denizlerde
Yıllarca aradığım belki arıyacağım aşk

Turhan GÜREL

★

CAMİ ÖNÜNDE KEDİ

caminin önünde kedi, kuyruğu inik
üzgün üzgün bakar durur minareye
bir ses kaplar ortalığı
kedinin bakışı ayrı, az üzgün

kemiği dişlemiş kedi, sonra yalanmış
tadı da güzelmiş hani, hangi evden gelmişse
bir kız sıyırmıştır eti belki, bilinmez ki
ama kızın dişleri de beyazmış hani

kedi bu, yürüdü ve durdu
sonra camiye baktı, minareye
minarede bir adam sesi, uğultulu
tanrıya bağırdı durdu

kedi geçiyordu, koşuyordu bir ölüm boyunca
yapıyordu, ediyordu en pis haltları
tıpkı zenginler gibi
korkmuyordu yasalardan

Bülent HABORA

★

NİLGÜN

Usuma ölüm düşse ilk seni düşünürüm,
Seni yaşarım baştanbaşa bütün gün.
Bakarım boynu bükük Nilgün'üm
Oturmuş eşiğe elinde bir salkım üzüm.

Sen canımız, sen aşkımızın nurtopu,
Gülsen güller açar, ocağımız şenlenir.
Nilgün'üm, çıtı pıtım, şölenim,
Gözlerinde ak gemilerim dolanır.

Derim ölümü düşünmek niye,
Niye boynu bükük bırakmak beşikte çocukları?
Olur mu yasını tutsun yıllar yılı,
Bir kocanın ardından zavallı anaları.

Benim yaşamam senin yüzünden,
Senin yüzünden bunca mutluluğum.
Sen dal gibi ince, su gibi şırıl şırıl,
Tadına doyamadığım güzel çocuğum.

Ruşen HAKKI

BAHARDA CAZGIR

Her ağaç bir ayrı çiçeğe dursun varsın
Bahar aynı bahar ya
Her düğünde bir başka türkü çağrılsın dursun
Aşk aynı aşk ya

Halaylar büyüsün sus
Horonlar kurulsun sus
Davullar çalsın da gör
Umut aynı umut ya

Bir kuştur öter, bir güneştir doğar, bir çiçektir açar
Sabah aynı sabah ya
İnsansa insan, sevgiyse sevgi, kardeşse kardeş
Hınçsa hınç, kinse kin kavgaysa kavga
Eleleyiz ya

Yumruklar sıkılsın sus
Kavgalar kurulsun sus
Allah Allah deyim de gör
Savaş aynı savaş ya

Sözümüzü ağzımızda kodular
Aramıza kalın duvar ördüler
Kitli kapılardan korkar oldular
İnanç aynı inanç ya

Barışın elleri ellerimde
Özgürlük bayrağı ellerimde
Emeğimin karşılığı yokmuş olsun
Ellerim güçlü ya

Halaylar büyüsün sus
Yumruklar sıkılsın sus
Umut aynı umut ya
Savaş aynı savaş ya

A. Aydın HATİPOĞLU

İSTASYONLARDA BİR ADAM

İstasyonlarda bir adam
İçkilerin tütünlerin kurtaramadığı
Dörtnala gitmemiş atı hiçbir zaman
Oyuntulu kayalarda deniz canavarları
İnce kumlar üstünde çok eski zamanlardan
Bir iğneyapraktı istasyonlar çamlarda
Bütün bu gitmeler bu gelmeler sonradan

Herhangi bir zamanda
Kalan bir tortudur yağan yağmurlardan
Çatlaklardan sızan kapkaranlık bir damla
Acayip tarih zamanlarından kalma
Oturması kalkması en ağır kurşunlardan
Kemikten develerdir bakınca
Çökse de çökmese de her yanda can alan

Bir kadınsızlık çok koşan atta
Korkuların biçtiği gecelerde tanınan
Ele alınmayınca düşen sulara
Palamut moruna çalan sabahlardan
Bir güz yaprağında eskimek adına
Ya da bir adamın avuçlarından
Kayar anıların en derin kuyusuna

Bambaşka bir gece karanlığında
Neyin kalır sende kendinin olan
Kaos çamurlarından çıkma
Bir dünya altında dönüp duran
İn yoksul çağların binek taşından
İnsan odur ki eli varınca
Kızaran bir elma kesilir yeryüzü koskoca.

Mehmet KARABULUT

ÖLÜME ADANAN ŞİİR

Gök bezmiş kendi durumundan. Yoksunuz ya
Sev dedikse âşık ol mu dedik Tanrı'ya
Tanrı'nın anlamı sonsuza açılır, gel gör ki
Son verelim bu yalvarıya.

Usul usul bir kervan gider serviliklere.
Ağır gözlerde bir yorgun düşü sevelim.
Kırılsın istedik, en güzel yontular çağlarınca
İnsan değiliz ki biz ölelim...

Abdullah N. ***KARAHAN***

★

N E

Toprak konuşmaz. Yürür, ama uzunca.
İnsan yalnız et değil, kemik değil.
Toprak değil insan.

Çin'de, Cezayir'de, Türkiye'de
Sabanla, tankla değil gelen ne
Gelen ne gün doğumu, kuşluk vakti, geceyle
Yaz-boz tahtalarında büyüyen küçülen ne

Kaçamayız sokaklar dar evler ter kokar
Yönlerce gelen ne üstümüze
İçimiz burkuluyor, yüreğimiz duruyor
Nere baksak bahçe su, tarla çamur
Yönlerce yığılan ne

Çin'de, Cezayir'de, Türkiye'de
Masal değil düş değil gelen ne
Bir dilim ekmekte koca bir zaman
Eriyen ne?

Ertuğrul ***KARAKOÇ***

AKŞAMIN DİLENCİLERİ

I

Sımsıcak kar yağar ellerime
Kumkapı'da üşürüm
Sen varsın usumda dalgın
Soluk yüzler gezinir
Siste yanan fenerler gibi
Bir düş belirir ipince
Denizi vardır o kentin
Ve en güzeli kar gibi sen

II

Martılar uçar önümden
Umutlarım var kanatlarında
Cigara dumanlarında sen
Sımsıcak kar yağar ellerime
Kumkapı'da üşürüm

III

Resmini çizerim duvarlara
Zincirlerimi kırarak
En olmadık şeyleri düşünürüm
Yasaklara iner yumruğum
Dudaklarımda özgürlüğün şarkısı
Ağlamak isterim delicesine
Kar beyazlığında yüzün için

IV

Ayrı değildir sevgiden
İnsanların en kötüsü bile
Üsküdar'da bir kız bilirim
Geceleri ağlar yalnızlığına
Çağırır deniz onu karanlığı yutarak
Yeşil bir ışık vardır uzakta
Parlak umutlar gibi
Kurtulmak ister güz yapraklı zamandan
Gözlerinde ayrılığın hüznü saklı

V

Resmini çizerim duvarlara
Bir şarkı gibi özgür
Kaldırımlarda akşamın dilencileri
Sımsıcak kar yağar ellerime
Kumkapı'da üşürüm

Aziz Yaşar KILIÇ

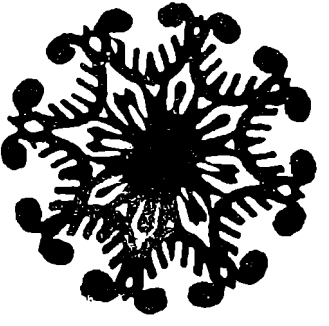

DUMAN

Milyarlarca kapıların kapısız eşiğinden geçtim uzandım mevsimlerin ötelerine ötelerine bir beşinci mevsimde durdum. Gökyüzünün yüzü çil dolu yıldızlardan. Yanakları ıslaktı sildim. Kirli birer mendil gibi bulutları kıyılarında çiteledim açık denizlerin. Ses yoktu renk yoktu ben yoktum kutuplarda bir ev yanıyordu...

Sabah yağmurunda ıslak bir horoz sesi öten ötelerden. Düşlerimin sargılarından çözülüp uyandım. Çıplaktım gece bir şişe mürekkep gibi üstüme dökülmüştü. Bilmediğim bir dereden ışık akıyordu içtim.

Vampir soyundan serseri sıska bir hançer kınını arıyordu sokaklarda kalmıştı üşüyordu. Bütün meyhaneleri kumarhaneleri kerhaneleri dolaştı sıcak bir et bulsa saplanacaktı. Sıcak eti bir yorgan gibi üstüne çekip bir bardak kan içecekti...

Beş duyumu beşle çarpıp yaşamanın daha güzel olduğunu anladım. Zekâm sıfıra düşmüştü, düşsün. Tepeden tırnağa kibrit kutusu gövdem kollarımı üstüme üstüme sürüp aydınlanıyorum. Güneşin gazı bitmişti fitili kurumuştu ha söndü ha sönecek... Bense güneşi ancak geceleyin severdim...

Ses vardı renk vardı ben vardım. Sesli harflerin boyunlarında birer çıngırak asılı. Cümbüşlü bir kervan gibi alıp başlarını giden. Bilinmedik mânalar yüklü bilinmedik ülkelere yönelen... Ebemkuşağına iki renk konuldu görseydiniz severdiniz...

Ayhan KIRDAR

TÜRKİYE BİZİ DİNLİYOR

1.

Bir uçurtma olur sevinin yüzü
Kapılanır boşluklar
Yaşı büyümemiş bir çocuk
Koşar uçurtma iplerinde
Kaçak sözcüklere yıkılırız

Gelin sesi gibi boşanır sular
Bir dal kırılır ummadık yerimizden
Ölür yanılgı tanrıçaları
Yüzü askılı akşam-evlerinde
Unutulmuş korkulara dururuz

Savaşçı türkülerinde sürgünlenen
Bu geceyi nereye götürmeli
Sabahlar gibi sevinçli
Türkiye bizi dinliyor
Bir durumu geçme çağındayız

2.

Yargılanmış yüzümüzde çoğul bir sürgün
Dört-yanımız ölüme takılı
Güneşin gemisiz yerindeyiz
Ormanı dilime veren ağzında
Dar-gelirli bir akşam başlıyor

Herkes duruşmanın yasak yerinde
Elleri kesilmiş bir boşluktayız
Varlaştırmaz bir tutumla
Çağlardan çağlardan çağlardan geliyoruz
Gecemiz uyanmıyor

Ölü sularına yüklendik ağaçların
Seslerimiz birleşmedi
Sen ey sonsuzluğu tüketen çocuk
Durduğum sürelere gelme
Türkiye bizi dinliyor

3.

Herkes bir kuruluşun içinde
Kimin kime yürüdüğü bilinmez
Gecesi uzayan tuzaklarda
Kaçırılmış gökyüzünü bekleriz
Ölüm Afrika biçiminde

Bir yokluğa durunca boşluğumuz
Akşamı genişleten bir çocuk oluyoruz
Ellerimiz sabaha uzanmıyor
Sevinin tutulan kollarında
Gidilmez yerleri bekliyoruz

Bir gölge gibi kararsız olmaktan
Açlığını büyütüyor bir gezgin
Korkuyoruz ölüme bağlanmaktan
Savaş çiçeklerine gizlenen
Güzelliğin kanını akıtmaktan

Mehmet KIYAT

SONBAHAR

Sonbahar zaman içre akan suyun en hüzünlüsü
Dağlarda, ovalarda söylenen ayrılık türküsü
Köylerimde, kentlerimde keder üstüne keder
Gene de sonbaharınki başka türlüsü.

Çaresizlik akbaba olmuş uçar yurdumun üstünde
Ve de alyanaklar üstünde ayva sarısı yüzler
Mevsimler döner dolaşır sonbahar gelir
Gene de gecelerden bile karanlık gündüzler.

Zeki KURUCA

★

UMUTLAR ŞEHRİ

Gözlerin asılı kaldı
Şimdi büyümüş eski Tûbâ dallarına
Geçmek hangi kapılardan nasıl
Koşmak hangi çemberlerin ardından
Ve umutlar şehrinde nasıl nasıl nasıl
Durabilmesi saatlerin

Umutlar şehrinde saatler ki
Şimdi büyümüş eski Tûbâ dallarında
Masalların gözleri açık uyuyan devleri

Nesrin MAVİ

GEYİK GÜZELLİĞİN GECEDE

Gözlerinin ülkesinde gezindim
Unuttun mu
Gözlerine eğildim Matisse gibi
Seramikler yaptım şiirlerden
Birbirine ekleyip dizeleri
Geyik güzelliğin için gecede

Senin gözlerindi soluğum
Gözlerinin ülkesiydi unuttun mu
Ne zaman bir gelincik görsem
Bir vazo yapıyorum senin için
Geyik güzelliğin için gecede

Seramik bir vazo akşamı karası
Gözlerinin içine kadar akşam karası
Ne zaman bir yeşil görsem artık
Yeşile boyuyorum uykularım
Geyik güzelliğin için gecede

Ami **MERİÇELLİ**

DÜNYAMIZDAKİ İNSANLAR

İnsanlar girer dünyamıza
Bayram fişekleri gibi
Turuncu, mavi, deniz mavisi.

İnsanlar girer dünyamıza
Issız uçurumlara iterler bizi
Boğarlar duygularımızı daha bizimken.

İnsanlar girer dünyamıza
Cılk yaralar içinde dünyamız
Uzun ellerini değdirirler.

Güzel insanlar girer dünyamıza
Yağmur sonraları gibi
Ferahlatırlar içimizi bunalımlarda.

Perihan MESUTLAR

★

BULUTA AÇILAN KAPI

Ve
İşte
Böyle başladı
Kuş kanatlarında sabah
Bulutlar ötesinde Elif, Lâm, Mim
Müslüman ülkelerde bir ezan vakti
Hıristiyan memleketlerde; çanlar çalarken

Buda
Konfusyus
Yarı uyanık, yarı uykuda
Sabahın ilk ışıkları yakut, pırlanta suda
İlk rüzgâr buğday başaklarında; deli derviş nefesi
Çekip kaldırdı atlas perdeyi; Denizli horozunun sesi

Kim
Derdi ki
Süleyman
Süleyman
Yakup ta Yakup
Enis tahsin, dua ve hiç

Ak
Bulutların
Ak gölgelerinde
Sürer gider sonsuza
Bir mutluluk, bir neş'e, bir sevinç
İnanmak; açar kaskatı karanlığı beyaza
Kış, ak duvakla; hamile kalır bereket bereket yaza

Kim
Der ki
Süleyman
Süleyman değil
Yakup ta Yakup
İnanmak, bir şey değilse
Dua
Hiç

İbrahim MİNNETOĞLU

KADERİMİZ

Mağaralarda sevinin kucağından
Unutulmuşluklarla doludizgin,
Ayrılan, anasından, babasından, ocağından
Yılgınca itilmişliğin evreninde
Çaresizlik serüven...

Ölümle kucaklaşıp dostça
Tabutunda sıkılmışlığın görülmez
Su yerine kan içsen de hiç,
Kaderimiz önüne geçilmez.

Bir lokmadır evrende hasretimiz
Görülmez açlıktan ölmüşlüğümüz
Nefesin koksa da kardeşim,
Zehir vardır hayır ekmeğinde
Gırtlağından aşsa da
Ölüme giden yoldan dönülmez.

İsmail MİSER

★

KAÇIŞ

I.

Benim sessizce birikip yoğunlaşan gücüm
Kırar aşağılık türkülerin paslanmış çemberini
Uzak ve korku ile yaşanmış gecelerimden
Şimdi ıssız bir rüzgâr kalmıştır dağbaşlarında
Büyük bir utkuya doğru estikçe usul usul
Sürükler ardından ne varsa yalnızlığımda.

II.

İner omuzlarıma kurşun ağırlığıyla ürkek bir akşam
Silinir düşlerimden uykularımı kaplayan alkol
Titreyen bir ışıktır, yansır gözlerimde
Sevişmenin ilkel çağlardan kalan mutluluğu
İnsancıl bir kıvançla gelişir aralıksız
En verimli topraklarımın özgür tohumu.

III.

Issız ve çorak bir köşesinde yaşamanın
Kollarımı sularına açtığım ey ulu ırmak
Ve baharda ağaç dallarına yürüyen özsular gibi
Ey bütün çılgınlığıyla damarlarımda dolaşan kadın
Çağdaş bir kuşku ile uzaklaştı tanrısından
Benim korkusuz ve direngen yalnızlığım.

Cemal NALÇACI

★

YAĞMURSUZ

Ocak ayında bir dedim Orta Anadolu, duraladım bir
Yollar bana yakındı, dağlar yakın.
Hasandededen, Erciyesedek duman duman aksaçlar
Ah çeker karabulutlardan yana, ama eğilmez
Dağile taşile tamam, "Garip'ler diyarı Anadolum."
Bakıyorum yağmursuz, toprağa değmiş ellerde
Ellerin içli sıcaklığında, kimsesizliğinde
Yaslı dikenlerde üşümüş, ayırık otlarında hırçın
Bitirilmiş dost düşüncesi, kardeş düşüncesi özünde.
Donakalmış sevgileri büyücek büyücek ortalarda
Payanda olmuş kemirmesine en fena başlangıcın.
Orta Anadolu'ya bakıyorum, kavrulmuş bozkırlarım
Kurumuş bir iç deniz, kurumuş yeni baştan.

Kış aylarında tarlalarda ne bulunur
Hayvanlar taşları yalar ot yerine.
Tenini delmiş kemikleri sürülerin
Sığırlar boş gözlerle bakar geçmişlerine.
Boş mu dedim, ne bileyim anlatabilir miyim
Belki boş değildir gözleri hiçbirinin.
Bir yanda benim insanım, bir yanda hayvanlar
Hangisine yanarım, ölürüm hangisine bilemezsiniz.

Bulutlar yarılır bazan, bir ışık gülümser incesinden
Sen varsın benim büyük özlemlerim.
Seni görürüm maviden maviden, tanırım altın balıklarından
Bu dağlara, bu öksüz düzlere yönelmişsin
Bir pınar olmuşsun içimizde, her damlandan.
Bir aydınlık dökülür göklerce alnımıza
Biliyoruz bizimlesin, biliyorsun biz de senden.
Ellerini uzatıyorsun tutamıyoruz, yücedesin
Bizi yalnızlığımızdan almak istiyorsun, yetişemiyoruz
Ama gene sen varsın her şeyimizde.
Bir damlan yeter bize, bir damla su, bir damla ışık
Gayri bütün memleket İç Anadolu gözlerimizde.

Cahit OBRUK

BİR KIYI GÜNÜ...

Onlar benim güçlü dalgınlığım
Yüzleri binlerce akşamda çürüyen
Vurmuş yazlı günlere, denizlerimden
Bir çocuk, sisler, yaşlı bir kadın
Bir dağı kaldırınca zamanlara doğru büyüyen

Belki değişimi kumlu tepelerin
Bir görüntünün kervanı bakınca dağılan
Yaslı duruşlarınla sularıma vuran
Bir çocuk, sisler, yaşlı bir kadın
Ölgün ağaçlarından eski bir parkın

Nice çözülmüş duygularda, bir atlının
Eskimeyen hızı nice sabaha
Kargılarını savuran çılgın
Büyümüş unutulmaz savaşlarda
Onlar benim güçlü dalgınlığım.

Adil OLTA

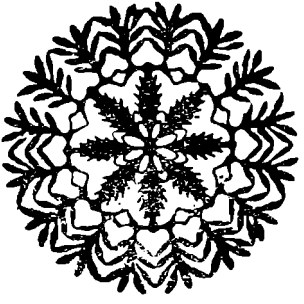

ÂDEM'İN GECEKONDUSU

Ve Allah onlara dedi: Semereli olun, ve çoğalın, ve yeryüzünü doldurun,

. .

Ve akşam oldu ve sabah oldu, altıncı gün.

TEKVİN Bab I

Değil bir ev yapacak kadar arsası
Bir milimetrekare yeri bile yoktu
Bu yalancı dünyada
Ve baktı ki çevresine
Hep ev, hep bina
En havadar yerinde kentin
Bir arsa seçti kendine

Ne yatıracak kaparosu vardı arsaya
Ne de tirink diye sayacak peşin parası
Arsa almak kolay mı bu zamanda
Anasının nikâhını istiyorlardı

Bir gece
İplemedi tapuları, senetleri bizim Âdem
Plânlara, parsellere geçti bir kalem
Konduruverdi bir gecekondu
"Ve sabah oldu"

Mukadder ÖZAKMAN

ÇARMIHTA

Dagon'un güneşli tepeleri şimdi avuçiçi kadar sıcak
Eski bir çarmıhta geriliyor vücudum
Geçti geçiyor derken işte sonuna geldik
Ne kaldı geriye hevesle yaşanacak?

Bir ufacık zaman parçası, o da tükenmede
Eriyor şamdanında mum..
Çiviler avucumu acıtsa da alabildiğine
Doğrusu halimden memnunum.

Sereserpe bir kendini koyuveriş bu
Son damla kanım akıyor toprağa sessiz
Her yanımda ürpertili bir mutluluk gezinmede
İniyor gözkapaklarıma o tanrısal sis

Artık Dagon'a kavuşmak üzereyim.

Siyami ÖZEL

★

KÖYLER

Köyler.. köyler.. köyler var
Burunlar önünde yitik susuk
Düşleri çamur kokar
Yürümüş binlerce yıla yakın
Varamamış ona daha
Ak saçlı uygarlıklar

Tanrısız yamaçlarda dizili köyler
Kan emer boztoprağın karışı
Emek vermiş, vergi vermiş, oğul vermiş sınıra
Almamış alamamış -oysa-
Ölüm terler kavak gölgelerinde
Doruklar unutulmuşluğunu söyler

Köyün yazgısında yalnız karalar
Düşünceler ekmek kokar kin kokar
"Aşılmaz beller geçilmez yollar"
Bu yolların ucunda
Köyler.. köyler.. köyler var

Özdemir ÖZGER

★

U Z A Y

Yassı bir kol saati gibi evren
İşleyip duruyor şimdi.
Ateşli yıldızlar doğuyor,
Uzak güneşlerden.
Zührede korkunç fırtınalar
Ayda öldürücü sessizlik
Merihte kuzey buzları
Ekvatora iniyor gri kanallarla.

Sen atomdan milyonca ufak
Yassı bir kol saati gibi
İşleyip durmıyorsun,
Yaşatmak uğruna sonsuzu.

İnci Ramiz ÖZKAN

ZOR YAŞAMA

Kırık dallara doğruydu hırçın çöl kuşları
Sıcak türkülerin bölündüğü yerlerde
İzi savruk yamaçlardan geçerdi
Teri dizde al yamçılı atları
Daha güneylerde mayınlı tarlalarda
Belli yasalara karşı yaşamaları

Daha uzaklarda isli mağaralarda
Rahatsa bir uykuyu bölüşür çocuklar
Yalnayak gidilen patika yolların
Bir yönü dolanır ilkel ırmakları
Bilinen öykülerle gelir akşamlar
Cepleri eşkiya kokar sabahları

Uzun köpükleri boşalır çöl kumlarının
Çürük narlar gibi hasta gözlere
Kaçak giysilerde süzülür ayakları
Devriyeli rüyalar ısırır canevinden
Filintası devrik avcıları

Kıyısız kumsallar kadar sessiz hudutlarda
Çimlere düşer al yaprak başları
Sanki yürekte bir soğuk diken
Güneyin yağlı kurşunları

N. Rasim ÖZSOY

ÇAĞIN İÇİNDEN

Bir zenci mahallesinden geliyorum Amerika'nın
ağlayan bebekler gördüm
kehribar taşından
ağlayan analar
yiğit erkekler gördüm
ağlayan.

İki yanı iki dere sokağın
geceleyin yıldızlı göğün altında
uzun akar ezgisi uzun
sabaha kadar
iki yanı iki dere sokağın.

Yüksel PAZARKAYA

★

ÖR — SAL

-Arıyel'e -

Ve gözlerimdi en yakın yeşillere

O gözlerim yok mu benim
O gözlerim
Bir onları göremiyorum

Ör de sal saçlarımı
Ör de öyle sal
Ve sonra güneşe doğru yürüyelim
Ve sonra sen bana doğru
Ben
Doğru - doğru - dosdoğru
VE SONRA GÜNEŞ BİZİZ ARTIK

Ör de sal saçlarımı
Ör de öyle sal
Bunlar ellerimdir tel-tel salınır yörende

Bunlar ellerim
Bir türlü rahat durmayan
Ve ne güzel gözlerim var değil mi
İyice yeşile dönen seninle
İyice yeşile duran göreçlerde
VE EN GÜZEL GÖZLERİM DEĞİL Mİ

Ör de sal beni bana
Ör de öyle sal çözülmesiz
Olsa-olsa bir güzdür bizi bunca söyleten
Olsa-olsa en düşmeye yakın bir yaprak
En düşmeye yakın bir yaprak gördünüz mü
Avuç-içlerimdi yeşerdi seninle sararttığımız
Avuç-içlerimde yenden.. güz-müz demeden
Güneşe doğru yürüdünüz mü
GİT-GİDE GÜNEŞ OLURKEN

Mehrizat POYRAZ

★

D Ü Ş

İmgeler denizinde bir gel-git
acı-tatlı bir düştür yaşadığımız
bunca aşklar savaşlar uğruna
Örneğin sen yanımdaysan
saçların öpüyorsa dudaklarımı
bir düştür yaşadığımız inanamam
Iraklardaysan geliyorsam
dağlardan denizlerden öte
yorulur yollar ayaklarımda varamam
Yaşadığımız paramparça bir düştür
sonra kör bir kurşuna saplanır böğrüm
kızıl bir denizdir atlaslarda kalan
ısırma parmağımı çağırma beni
u y a n a m a m

Tahir PUKAT

YENİ MAVİLERDEN KORKARSINIZ

Anlamayın yitik umutlarımı.
Karanlık evrenim yöresinde dursun.
Korkarsınız yeni mavilerden.
Sizi düşünür yaşantılarımı yakarım.
Özgür renkler vururum düzleminize.
Denize paralel dağlarımda yaşatırım.
Yoğunluğunda boğulurum kızaran damlacıkların.
Cadı süpürgelerinde itmek isterim
Koyudan noktacıklarımı.
Gelen umutlarınızı öperim dudağınızda.
Rüzgârlarınıza limon çiçeği bayraklar çekerim.
Salt borda halkalarımda pranga vururum size.
Beyaz örtülü sivri dişler.
Giyotine bağlarlar insancıl elleriyle insanlıklarını.
Anlamak istemeyin tutsaklığımı yeni mavilerden korkarsınız.

Aydın PULAŞ

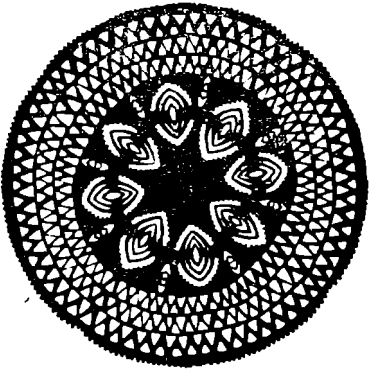

BU GELEN

Bu gelen kadın sesidir
Bu ses o güzelim dudaklardan
Yayılırken neye uğradığını bilemezsin
Bir gün gelip, geçsen bile bahardan
Onun uyumundan geçemezsin.

Evet kadın sesidir bu gelen
Defne yapraklarında bir hışırtı
Çöl ortasında serin bir meltemdir esen
Yanık yanık tüten gül bahçelerinden
Gönül sularında bir çalkantı.

Belli, kadın sesidir bu gelen
Öldürüp diriltmesinden belli.
Boğaz'ın gölgeli, tuzlu yollarında
Su sesi de, kadın sesi de orada
Tanrıdan başka bir şey dilemezsin.

Bu gelen kadın sesidir doğru
Ha göründü, ha görünecek karşında
Özlediğin, gerçek olur düşünde
Bakışları binbir ışıkla dolu
Artık cennettesin yanıbaşımda.

Mehmet SALİHOĞLU

ORMANIN KIYISINDA

Ağaçları sarmaş dolaş
Neresinden gidilir bu sessizliğin
Sevişilir mi ansıyarak uzak
Hiçe indirgenmiş anısı ile denizin

Ben o yanlarımı çıkardım çoktu
Saati tam sana kurdum
Bir uyamsız uykudayım
Bardağımda dengeli bir konyak

Şimdi güc veriyor esintime
Kentin üzerinde bir teneke horoz
Eski bir yön karalıydı ağaçların yosunları
Ve öpüşerek sevişmeye başlamak

Sezgimle buldum iğrenç kesinliği unutup
Artık nereye çekseler giderim
Bir iç bulantısı o büyük çarşılardan
Yürüyorum gözlerimi aydınlığa alıştırarak

Denizi de getirseler yokum hüzünde
Kirliyim yanılmışım ama arınmış gibi
Ödemediklerim mi dursunlar
Geçiyorum dilediğim gibi toplıyarak

Karlarla örtülü sınırmdayım senin
Dilediğim ormanda bir dala kendimi asmak
Ceplerimde kuru yapraklar ve güz
Yaşamamı dörde katlıyarak

Ergin SANDER

Ö V G Ü

Bu şehri sen, yaşadığın için seviyorum
Bu kitaplar sen okuduğun için kutsal
Sonra kulaklarımda yankılanıyor,
Anıların arkasındaki masal..

Bu sokakları sen geçtiğin için seviyorum
İnanmıyorum gözlerimin gördüğünü
Sonra ellerimle sımsıkı tutuyorum
Düşlerin içindeki mutlu günü.

Sen doğduğun için, şiirlerimde bu şehri övüyorum,
Bu sokaklar, bu alanlar seninle güzel, biliyorum
Seninle karşılaşmanın içtenliğiyle
Günde bin kez ölüyorum.

Gecelerin yalnızlığile, nasıl büyüyor bilsen,
Boz dağlar arkasında beliren gölge,
Sonra o çekik kömür gözlerin, gece saçların
Gün ışınlarına dek seni bekliyorum.

Gündüzler kollarının arasında çırpınıyor
Değişen günlerin sıcaklığı, soğukluğu senden, biliyorum,
Akan suların ortasında ikindi üstleri,
İnan, seni görüyorum.

İsmail Ali SARAR

ÖLÜM SÜRGÜNLERİ

Bu kuğular olmasa bir gün ellerim cinayete uzanır
Akşam olsa da biraz hüzün koklasak..

Güneşin altında yalnız büyüyen yaban otları
Eller yukarı dağları kovalıyan tavşan
Islık sesime şaşkın bakan geyik
Dur sana bir yağmur gözlerimin içinden
Saçlarımı tarayıp geçen acı bulut kokusu
Boş kırlarda yaban domuzları çiçeklerimi koparıp kaçan.

Sazların gölgesinde karanlığın hışırtısı
Yarasanın kanadından geceye akan sessizlik
Ayışığında serçelerimi ürküten kedim
Dökülen birkaç damla gözyaşı küskünlük
Şimdi bir nilüfer yaprağının altındayım
Kuşların kanat çırpışı serin bir yalnızlık.

Teoman SARIKAHYA

★

YAŞAMAK ADINA

Bir çağ ortasında yapayalnız
Işık yok gözlerimde ışık
Ötelere uzatamıyorum ellerimi
Yarım kalıyorum düşünce çıkmazlarında
Zor bir yerde dayanıyor bıçaklar
İlk adımda bölünüyorum.

Yaşam bu gücsüz bir zorlanış
En kısa menzillerde varılan
Çok yenik ve ilk düşen savaşlarda
Bilinmez sızılarda tek kalışım bu
Çağın seslenişinde yankısız
Gün boyu kuşkulu beklentilerde yılgın.

Mustafa SARKILAR

★

UNUTULMUŞLAR

Biz unutulmuş çocuklarız
mutlu yaşantılara özentimiz var bizim
umutlarımız gübre gömütlüklerinde
biz tiyatroya - tiyatora deriz
gülmeyin cahilliğimize
biz o işte - o
çaresizleriz

Bir kardaşım gözünden trahom imiş
bir bacımı aha şuraya gömdük
yaşanmaz yaşantılar uğruna öldük
biz otomobile - timofil deriz
gülmeyin cahilliğimize
biz o işte - o
sevmiyenleriz

Ezginliğimizden gayri bir şey görmedik biz
sinemanın adını öğretmenimizden duyduk
mutsuz yaşantılarımıza birini daha koyduk
biz telefona - tilafon deriz
gülmeyin cahilliğimize
biz o işte - o
doğaya küskünleriz

Yusuf SAVAŞ

Ö Z E T

Mor akşamlar ve deniz
Batan güneş
Son tren
Hiç olmadı -ne gülünç-
Hiç olmadı biz sevdik günlerce üşenmeden

Hiç olmadı
Karides, kırmızı, aptal, huysuz
Masamızda ne gülünç
Az şekerli bir ölüm
"Az şekerli bir kahve" gibi rahat, kaygusuz
Söylenmedi garsona

Belki gecikmiş bir kuş
Biraz yağmur
Ve ansızın bir çocuk
Yetti bize
Senin biten romanın
Benim bitmeyen borcum
Utanmalı mıyız hiç

Sennur SEZEK

UZUN — AĞIR

Sıvas dolaylarında şafağa doğru
Uzun ve ağır
Alakaranlığın yıldızlarla söyleştiği ayazda
Bir uctan bir uca kağnı sesleri yayılır
Mevsim bozbulanık kış.
-Ya da tozduman yazdır
Ve kağnı sesleri gacır-gıcır
Yüzyılların çilesinden bir şeyler ağlar gibi
Yayılır yankılanır-
-Yankılanır yayılır..

Sıvas dolaylarında şafağa doğru
Ağır ve uzun
Bir baştan bir başa yırtılan sessizliktir
Öylesine sökün eder yıldızlardan bir hüzün
Gayrı akmaz Kızılırmak-
-Dolanı dolanı titrer
Ve de kara toprak -Veysel'in yâri-
Dinler duyulmamış türküsünü geceyle gündüzün
Bütün doğa dinler
Dağlar iniler-
-Bayırlar iniler..

Sıvas dolaylarında şafağa doğru
Ağır ve ağır
Gökte yıldızları öldüren kahır
Ya da sonsuz sorusu o büyük unutulmuşluğun
Uzun ve uzun
-Nedendir çıkmayışı bunca yıl resmin çizen
Türküler sayılmazsa şiirin yazan
Uykuların sökmeyişi nedendir....
Kim neyi bilir-
-Neyi kim bilir?..

Mehmet Âdem SOLAK

YALNIZ ADAM

I

Seneler geçecek te aradan
İster istemez geçecek te seneler
Kendini arayan bir yalnız adam
Bu ben miyim diyecek
Bakıp bakıp ta aynalardan

Kimi kar yağacak
Kimi yağmur yağacak anılarından
Elleri bir dost eli arıyacak
Bir sıcak el arıyacak yalnız elleri
Hüzünlü akşamlar çökecek durmadan

Artık hiç bir şey beklemiyecek
Ne varsa umuttan seviden yana
Seneler gittikçe avuçlarından
Kendini tüketen bir yalnız adam
Soracak ne kaldı ne kaldı çocukluğumdan

Ne öten kuş
Ne yeşil ne de akan su
Bilmiyecek onun yalnızlığını
İçinde gitgide büyüyen bir korku
Şimdi gitgide büyür yalnızlığından

Tekin SÖNMEZ

d i

Bir ince uzun örülü altın başak saçlarında
Verdiği kaçıp-kaçıp korkusuz
Acılar katında yüreği ağzında gecelerdi.

Çağ-çağ yoğunlaşan
En sevdiği rhododendrons yapraklarından ak-başına buyruk
Günışığı uykularında
Öylesine özgür, öylesine yalındı.

Bilinen-sivri, dipsiz, ipliğin geçemediği delikten
Olsa-olsa bir kar öncesi örülen saçlarında
Çatlıyan kırmızı bağlantılı köşelerde
İnce, uzun altın başak sıralardı.

Ersan SÖZER

NO MAN'S LAND (1)

İşte bütün sessizliği ilk olarak duydum
En büyük gürültünün koptuğu bu yerde
Ben bir ottum bir ağaçtım bir çiçektim
Yahut özümlemesi bir ulusun
Özgürlük çiçekleriyle
Köklerine doğru açılan

Ayrılmamız bir çare değildi
Geçici barışlardı acılı
Özgürlük için başlamıştı bu saldırı
Halbuki birbirimizin içinde tutsaktık
Anılardan askerler sürüyordum cepheye
Geçmişteki senlerle tümlenmişti

No man's land
Hiç bir zaman bir barış alanı olmamıştır
Ölü noktalarda durur patlamamış bombalar
Koparılmamış çiçekler ezilmemiş çimler
Senin bölgelerinde yaşarken kin ve acı
Özlemle dolarım yüksek basıncından

Gene de özgürlük yayılır tüm damarlarıma
Ezilenlerin ayak sesidir bu düzensiz adımla yürüyen
Yöneticilerin dik ve ağır sesi
İki tek bile olsak ağır gelirdi bana
Ara kesitleri düşünmek
Cepheler arasında bir çizgi

Muhteşem SÜNTER

---

(1) İki cephe yada sınır arasındaki yaşantısız şerit bölge. Uluslararası bir deyim.

BEN BEN

Alışılagelmiş sorudur,
Sen nerelisin hemşehrim?
Ben, Karslı.
Ben, Tokatlı.
Ben, ak üstüne kara yazı yazılmış
doğulu.
Ben, ayak işlerine amâde biçare.
Ben, ölü it leşine karga gülüşüne
alışık insan.
Ben, gülenç yüzlere hasret insan.
Ben, bilisiz.
Ben, ödlek korkak.
Ben, kıraç bataklık.
Ben, saçmasapan.

H. İbrahim ŞAHİN

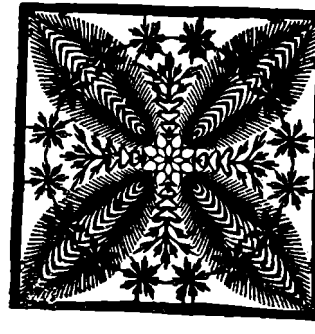

TUTKULAR

Bir yıldız düşer her akşam özlemlerime
Olacak der sevinirim
Uykusuz gözlerle sabaha değin

Sularında durmak güzel
Bilirim solukların sıcaktır senin de
Yollarımda gezinen

İki kere iki dört eder ya
Karadır ölüm
Yaşamak arpa boyu
Sevişelim gel

Yitmiyelim usumuzun getirdiklerinde
Dünya bir elle tutulan değil
Gözlerden dudaklardan yüreklerden de öte

Sıcak iklimlerde sevgiler büyür
Düşer yere alın teri bedenden
Çağıl çağıl akar sevince suların

Kaç gün kaç gece geçer bilmem
Hep o sularında dururum
Hep bir yıldız düşer özlemlerime
Kurtulurum

Mete ŞAMİLGİL

F: 26

ATATÜRK DENEN IŞIK

Bir seni tanırım gerçek aydınlık
Sabahla gelen güneş ışığı
Evime barkıma varan
Gezinen memleketim üstünde
Filinta gibi duran
Atatürk denen ışık.

Sen geldiğin yere yalancı ışık!
Yurdumun üstüne bağdaş kurup oturan
Yabancı ocaklardan tüten duman
Yüzümüze güle güle sömüren
Alınterimizi boncuk boncuk.

Dol daha içimize sereserpe dol
Bir çığ gibi hızlanaraktan
Beyaza geçsin tutup düşüncemiz siyahtan
Gir daha içimizin derinliğine
Gözlerimizden geç usumuza gir
Kanımızı kaynat uyandır bizi
Atatürk denen ışık.

Sabih ŞENDİL

KEREMİN ARPA TARLASI

Gökyüzünden bulutları kovdular
Boşuna yağmur duası
Ateş düştü can evine dünyanın
Yandı dostlar, yandı
Keremin arpa tarlası...

Körleşti duygular, ağlamak niye?
Tanrı bile düşünmüyor kulları.
Kızgın bir çöldeyiz, ellerde âsa
Şeytanın elinde kaldı su tası
Yandı dostlar, yandı
Keremin arpa tarlası...

Yüreği titriyor toprağın, taşın
Tedirgin gökte yıldızlar
Çatlayacak gibi her kafatası
Yandı dostlar, yandı
Keremin arpa tarlası...

Kapandı sımsıkı pencere, kapı
Sızmıyor ne hava, ne ışık, ne ses
Artık birbirinden korkuyor herkes
Bütün işlerimiz oldu olası
Yandı dostlar, yandı
Keremin arpa tarlası...

Başlar kurşun gibi, bakışlar ürkek
Yenilen içilen zehir, zemberek
Bir çaba ki ölüm dirim çabası
Yandı dostlar, yandı
Keremin arpa tarlası...

Kısaldı bir uçtan bir uca dünya
Artık olmaz, olmaz her şey olur ya
Hani, nerede kaldı Mesih hülyası
Yandı dostlar, yandı
Keremin arpa tarlası...

Ahmet Tufan ŞENTÜRK

★

YAYLADA AKŞAM

Karanlık sessizce gelir yerleşir
Avuçlarında hep ayni armağan
Güneş yalnızlığı göndermiştir
Dağlar ardından.

Bulutlar önce pespembe
İlk seviyi tadan genç kız gibi
Sonra yavaş yavaş solar renkleri
Hani bir ömür biter ya öyle.

Bir çocuk sesi gelir uzaktan
Neden ağlar anlamam
Nedir ki beklediği hayattan

Bir yel eser delice
Ağaçları korkutur
Ağaçlar kuşlar gibi kaçamazlar
Bir iki çırpınır
Kalırlar yerlerinde

Sonra iyi yürekli yıldızlar
Bana yoldaş olurlar birer birer
Söyleyin derim alnımda ne yazıyor
Söylemezler

Gülümser TABAK

Ç A Ğ R I Ş I M

Başladı kırk ikindi yağmurları
Sularda toprak kokusu duman duman
Bir mutlu aydınlıktı saran ortalıkları
Düşüncemiz
ve saçlarımızdı rüzgârlarda savrulan

Bir uzak yolculukla yüklü içim
Mevsim güz
Aylardan dokuz ekim
Ve güneyde gök mavi alabildiğine
Ne gece korkunç
ne karanlık
Ve hattâ ne de ölüm

Başladı kırk ikindi yağmurları gülüm

Ellerin öylesine uysal
Bakışın öylesine arı
Saçın ıslak
Yüzünde rüzgâr damlaları

Güneyde şimdi gök alabildiğine mavi
Ve bulut pınarları dağlarda köpük köpük

Cahit TANYOL

TİYATRODA

Bir adam tiyatroya gider usanmadan
O koltuğa oturur bir dalgınlık gibi
Uzaktan ağzının ucuyla getirdiği
Bir sessizliktir kıpırdayarak çoğalan

Adam gölgeleri seviyor tiyatroda
Kendi dalgınlığında uzak mavi beyaz
Sevinirsek biraz viski biraz da soda
Gölgeler ki hepsi ölüme benzer biraz

Perdeler yalnızlığa iner yıllar yılı
Tanrının günü tiyatrodan eve dönüş
Bir yalnızlık gülü sokaklarla büyümüş
Bir dalgınlık onun kılıcına dayalı

Mesut TARCAN

ÇOCUKLARIM.

Artık gözyaşlarınız dinsin çocuklarım. Otuzbeşbin köyün alınyazısını, ilmin aydınlığı ile yıkamaya geliyorum, en iyi dileklerimle. Işıksız cami odalarında, "ELİF-BE"lerin karman çormanlığı ile lekelenen taze dimağınızı, çember sakallı hocaların tükrüklü söyleşilerinden arıttığım gün mutlu sayacağım kendimi. Ben, yüreği salt yarının ileri Türkiyesine, yapıcı, kafaları uygarlığın temel ilkeleri ile dolu kişiler yaratmak dileğinde olan bir köy öğretmeni. Tüm Türk öğretmenleri gibi. Yıllardır, kişiliğin canını cehaletle ortaklaşa alan, sıtmaya, vereme, sağlık ilminin kaydettiği tüm hastalıklara karşı, ağdalı tükrüklerini bin sakınca ile altın değerine satanlara, bilmem hangi tepenin üstündeki boz toprak yığınını, imgelerinin geniş sınırları içinde en korkulu öykülerle süsleyenlere, toplumun temeli sayılan aile bağını, paslı demirlerde akşam yeli ile sallanan yedi renkli bez parçalarında arayanlara, gerçeklerin soğuk soluğunu duyurmaya geliyorum gücümce.

Ta ki, zafer türküleri ile dönünceye dek yapacağım bu savaşı. Kimbilir, belki de düşlerimi süsleyen okullar, kent çocukları ile kıyaslayacağım öğrenciler bulamıyacağım karşımda. Elli yıla yakın bir süreden beri büyük salonlarda, smokinli, silindir şapkalı kodamanların ağızlarında sakız gibi çiğneyip, yumrukları ile boz renkli kürsülere perçinledikleri kadın-erkek eşitliğinin hiçe sayıldığını göreceğim pos bıyıklı bir ağa tarafından. Ve yıllar önce "Kız-

larını okutmayan bir millet, oğullarını ebedî öksüzülğe terketmiş demektir" diyen rahmetli Fikret'in, titreyen kemiklerinin sızısını duyacağım yüreğimde. Kuaför salonlarından en son saç şekilleriyle çıkanları gördükçe, bir çift mandanın başından saban çeken, çekingen bakışlı Aysel gelecek usuma. Ağlayacağım. Bin türlü pisliğin içine aktığı Adranos çayını, testi testi evlerine taşıyanlara "TİFO-TİFO" diye bağıran sesim, aldığı cevabın soğukluğunda donacak,

— Su değil, şerbet...

Artık gözyaşlarınız dinsin çocuklarım. Yıllardır üstünüze örtülen kara perdeyi çekip alacak, bu ak renkli okul. Usunuzun alamadığı binlerce soruna ışık tutacak. Evren sarsıntısını, öküz boynuzlarında aramak çabasından kurtulacaksınız artık. Belleğinize katar katar isimler girecek, tarih olmuş, heykelleşmiş isimler. Anlayacaksınız, Türkiye'nizin bilmem kaç dönümlük köyünüzün toprakları kadar küçük olmadığını. Oturduğunuz toprakların kanla ödenmiş bedelini öğrenecek, mavi gözlü kumandanı, ATATÜRK'ü tanıyacaksınız. Dudaklarınızda marşlar olacak, VATAN-BAYRAK-KAN tilcikleri ile süslenmiş. Kulaklarınızda, küçük tüylerinizi diken diken eden, yüreğinizi deli deli çarptıran öyküler. Ve özlemle beklediğiniz bayram sabahlarında, yumruk yumruk duyarak okuduğunuz şiirler. Dünün yarını bizdik. Bugünün yarını siz olacaksınız. Recai, umarım pilot olursun sen. Yurt göklerinin mavilikleri-ni, ak dumanlarıyla süsleyen. Sen hemşire olacaksın Bahriye. Şefkatle, sevgiyle kucaklayan yurttaşlarını. Sizler de rençber. Topraktan kazanan ek-

meğini. Ama unutmayın söylediklerimi. Tabiat dersinde dediklerim küpe olsun kulaklarınıza. Tarım makineyle, tarım bilgiyle olmalı. Bunu böylece bilin.

Artık anlaştık değil mi çocuklar? Recai, Hayrullah, İsmail, Hakkı, söyleyin ne dedim? Parmaklar kalktı havaya, parmaklar. Yarının Türkiye'sine doğru. Ve bir anda kıpırdadı dudaklar,

— Öğretmenim... Öğretmenim... Öğretmenim...

Ersen TOLUNAY

★

BAHAR VE ÖTESİ

Yetmiyor insana, yetmiyor
Yaşamak yetmiyor, ölmek yetmiyor.
Yağmurdan sonra açan güneşi,
Fışkıran yeşillikleri,
Ve renk renk çiçekleri görmek yetmiyor..
Haber ver bana, verebilirsen
Şu geçen bulutların ötesinden,
Şafakla başlayıp geceyle biten
Denizlerin, ufukların ötesinden...
Ağacın kökünden, daldan, yapraktan
En yumşak ve en sert ana, topraktan..
İnsanla başlayıp insanla biten
Herbiri tek tek eşsiz;
Sevgiler, kinler, savaşlar içinde yitik
Nedensiz yaşamaların ötesinden
Haber ver bana, verebilirsen!..

Cavidan TÜMERKAN

DALGA

gözünüzü yukarı kaldırın otlara örneğin
bir bulut yavaşça sallantılı mavinin ortasında
ölümü varmıydı ki geceden arta kalan
sevişmelere çağıran boyalı bir horozun

ey denizleri sevmeyenler ürkenler şiirden
ölüm camları açık bırakınca orda odanın ortasında
siz fransızca bilirsiniz rakı içince bırakırsınız kendinizi
kuşa
elleriyse yaşanmış gibidir bakır çanaklı orospuların
herşey ne kadar yaşanmış gibiyse

ey dürbünleri pişmanlığın sokağa doğru sarkarlardı
görmek balıklarını kedinin uzaktan bir radyoda
çok para cüzdanları herkes kumarbaz olamaz
bulanık kör dalgın bir nehirde

hep birden eğlenelim dalga geçelim denizin dalgalarıyla
oturtalım yepyeni giysilerle bir duvarı karşımıza
bu herşeydir tebeşirli bir dünya çizilince suya

Ercüment UÇARI

★

BİTER O AŞK KELİMESİ

Bu yağmur ve güz ikindisi
Uyursam ölürüm belki
Camlarda çiçekler uzar yüzüme
O küçük kızlarla üşür ellerim

Bu defter sarı kuşları korkunun
Usulca sabahı çizen buğularda
Anılar için ne küçük kelime
İnce bir kelebeğin unutulmuş kanadında.

Nevzat UÇKAN

BÜYÜK SEFER

Bir düşüncedir aldı sizi, bir adım gidip gitmemek
Eskiyen gözleriniz, ayaklarınız ve delik çizmeleriniz
Sonra bir işaret sefere dört nala
Bilmiyordunuz ki bu seferden dönmiyecektiniz

Limanda gemiler yelken açmış
İçinde siz onbinlerce askersiniz
Gitmek, titreyen bir heyecan içinizde
Ve nereye gittiğinizi bilmiyecektiniz

Tanrıyı onlar da oyuncak yaptılar dudaklarında
Mutluluk bir ağaçta gibi geldi kopuverecek
Koşullarını bile öğrenemeden seferin
Öldüler yollarda tek tek

Kalanlarda bir duadır başladı göklere
Değil mi ki dönmiyecektiniz siz
Sel basmış buğday tarlaları gibi
Bileklerinize dek günahla doluydu elleriniz

Yücel ULU

★

N'OLACAK?

Yapraklar gibi döküldü
Sonbaharıydı ömrünün
Bir avuç kum serpildi gözlerine
Bir elinde bıçak
Kesiverdi ipini güneşin
Sonra "dünya" dedi "n'olacak"
Asıverdi kendini gökyüzüne.

Şener ULUCAN

YERSU

Çok uzun sokakların ne yoğun yalnızlıklarından biri
Daha dünlerde düşlerle ve gelip geçenlerle
Kurar önlerine ençoklarının bir kalın duvar
Yaşamak o duvarlar ardında binlerce ölüm diyorsa
onlardan biri
Afyon günleri kadar soğuktur şimdi

Yanlarında durakalmak bile yeterdi
Okşarken en sevdiklerini aynı göğün elleri
Ne üzerdi ama ne üzerdi duraklarda beklemek
Ellerinden tutmağa çekinirken bir kızın
Afyon günleri kadar soğuktur şimdi

Parklarda dolaştıkları çok zamanlarla
Oldukça değişmişlerinden biri
Susar bir Dikmen şarabının kızıllığında
Unutmuştur söğütler bakışları ne yorgun
Afyon günleri kadar soğuktur şimdi

Onlar açık denizlerde hiç gitmiyen bir gemi
İle ilerlerken kalır onlarla gene
Üç sivri dağa çarmıha gerilmiş biri
Çağırır adlarını o kesik balkonunda zamanın
Afyon günleri kadar soğuktur şimdi

Ek

Koşarlar aynı yöne koşarlar aynı yöne
Çoğaltarak günleri
Nasıl olsa unutulur bir gün de
Tanrıların önünden sevişip gittikleri

Halil UYSAL

BULUT SEVİNCİ

ne zaman üstümüzde bir bulut olsa
büyür sevinçlerimiz gülüşlerimiz büyür
bir bulut nedir ki İstanbul'da
güneyde bulutsuzluktan insanlar ölür

gün ışırken ölü ekinler üstüne
aç-susuzluğumuza güler deve dikenleri
bir çocuk görür avuçları üstünde
görür duvaksız gelin gibi mavileri

durur sonra bilmeden sessiz bir duaya
üstünde kocaman bir güneş durur
düşünür yıllarca HE demek nedir ağaya
açlık güneyde bir gün kudurur

büyürken çaresizliğimizin sevinci ağa gülüşlerinde
isyanlar başlar içimizde kavgalar olur
üstünde nasırlı avuçlarımızın bir dilim ekmek gibi
bir bulut sevinci durur

Hüseyin ÜLKÜ

★

BİZE KALAN

etleri itlere verdik
kemikler bize kaldı
kemikleri itlere verdik
etler bize kaldı

kanları sele verdik
canlar bize kaldı
canları sele verdik
kanlar bize kaldı
ölüleri yere verdik
diriler bize kaldı
dirileri yere verdik
ölüler bize kaldı

Nusret Dişo ÜLKÜ

★

KIŞ EZGİSİ

Kara kış ayında köyüm
Bembeyaz giysilere büründü şimdi
Donmuştur sular göllerde çoktan
Bilemezsiniz çektiklerini çocukların
Çatlamıştır dudakları soğuktan

Küp bacalarda tezek dumanları
Bağrında ısıtır yavrusunu analar
Durdu-duracak atan damarı
Kup-kurak bir rüzgâr eser poyrazdan
Kırış-kırış eder alınları

Karla karanlık yağar gökten
Ansıyın şimdi bir köy usunuzda
Ve çıplak ayaklı bir çocuk, acılar içinde
Buz tutmuş içitleri toprak çanakta
Onlar da insan, sizler de

Yaşar ÜNAL

TELLİ BÖCEK

"Uç uç böceğim" deyince çocuklar
Telli böceğe bu söz yeter
Telli böcek mi ki günlerimiz
Uçup gider

E. Faik ÜSTÜN

*

BİZİM KÖYLER

İşte bizim köyler yol boyunca Anadolu'da
Öylesine serpilivermiş birbirinden uzak
Kerpiç, tezek sıvalı, çirkin damlar
Ah ağlatırlar insanı, o uyanmaz uykusunda

Her şeyden ama her şeyden yoksun
Zevk'ten, temizlikten, uygarlıktan
"Bir ölüm çalar kapılarım" bir de karanlık
Bir ölüm çalar kapılarını, bir de karanlık
İşte tüm çıplaklığıyla vatan

Kim der ki yirminci çağda yaşıyorlar
Bit içinde, pislik içinde perişan
Söyleve geldi mi kutsal köylerimiz
Yalan üstüne kuyruklu yalan

Okumuş, arkalı, apartmanlı efendiler
Yeter vaz geçin artık aldatmadan
Köylünün de hakkı insanca yaşamak
Duy çığlıklarını utan, utan

Halim YAĞCIOĞLU

O İŞTE EN DORUKLARDA

- Ve yiten zamanın bir bu kadar sonrasında
O ölümsüzlük simgesinin öyküsü anlatılacak -

En ezinçli kara-basan geceleriydi Anadolu yaşamları
Görkemli bir yıldırımla indi yakarışlarına, doğa ötesinden
mi ne?
O işte en doruklarda ışıyan gökyüzü atlı.

Hani renk diyorduk ya, hani yedi ışıklı demet
Eksik işte, bir sarı eksik, o sarı
Boynu bükük buğday başaklarına dek, dirilten
1881 güneşine çakılı.

En duru uykularla uyur ya beşiklerde çocuklar
Kocatepe diyorum nöbet bekliyor yorganların üstünde
Hey diyorum, hey... Yörük yaylalarından, Ağrı dağların-
dan
Biz Sakarya atmasını öğrendik en can-damarımızın.

Bir daha ağılı gözyaşları dökmesin çeşmeler, ağılı kan
Biz en verimli yağmurlar olalım, en verimli su; bengi-su
Özgür Mustafa Kemal bulutlarından
Çatlak Anadolu topraklarına yağan.

Ve bu öykü o zaman daha güçlü olacak
Çağlar boyunca anlatılan...

Aydın YALKUT

KARANLIKLAR İÇİNDE

Ne kesildi ayak yerden, ne göğe deydi başlar.
Birkaç virgül bir nokta sonunda yaşantının.
Uzanıp yatmış doğal boyunca zaman,
Bizleriz dev adımlarla üstünden geçen.

Bir baş sallanır bilmecenin oltasında.
Düşünceler çözüldükçe karışan yumaktadır.
Elsiz, ayaksız, ağızsız çocuklar ağlamaktadır,
Sallanıp atom beşiklerinde,
Süt yerine kanlar içerek göğüslerden.

E. Mahir YALNIZ

★

SÖYLENMEZ

Elimden gelen bu
Tekim ben kurumuş kalmış

Seni istedim senden kaçmak
Çürütmen için beni unutulmayı denedim
Şaraplarda ıslığıyım türkülerin
Yıldızlarlayım yukarıda karanlıkta ürpertili
Çamurun karasıyım öz-suyu kökün
Kırmızı ışığım çirkin odalarda

Çocukça ellerin bulanmış ya balçığıma

Bir gece buldum
Güneşinin doğuşu olmayan gün batışı
Dudağının yok nemi
Bir acele yaşamın alnımda
Aşın denizin tuzunu buldum çölde su

Bitirmekteyim seni yaşayabilmek uğruna

Ali Koray YAMAN

TÜRKÜLERİM

Türkülerim yarım kaldı dudağımda,
Onlar, çocukluğumun türküleriydi
Çocuklarıma söyliyecektim onları
Türküler götürdü türkülerimi.

M. Seydi YAMANLAR

★

GÜLLERİN AĞLADIĞI SAAT

- Mihriban'a -

Güllerin ağladığı bir saat vardır hani
Büyür o saatte yalnızlığı bahçelerin
Düşer korkusu kalbe yaklaşan gecelerin
Bir dev uzatır gökten o çirkin ellerini
Güllerin ağladığı bir saat vardır hani

Her şey o saatlerde merhametsiz ve soğuk
Gitgide uzaklaşır batan güneşle sesin
Bir bakarım ki benden en uzak çizgidesin
Başlar geceye doğru bir bitmeyen yolculuk
Her şey o saatlerde merhametsiz ve soğuk

Yüzünü hatırlatır gökyüzünde ne varsa
Gözlerin bu saatte kopkoyu, elemlidir
Dudakların kimbilir şimdi nasıl nemlidir
Ellerin öyle yanar ufuk nasıl yanarsa
Yüzünü hatırlatır gökyüzünde ne varsa

Bir çıngırak sesidir uzaklarda kaybolan
Umulmadık bir anda bitiverir şarkılar
Kapanır yüzümüze ağır, mermer kapılar
Özlemle ateş şimdi, anılar duman duman
Bir çıngırak sesidir uzaklarda kaybolan

Ak köpükler kararır, deniz görünmez olur
Çağırır yaşamaya bizi tek tük ışıklar
Böylece üstümüze çöker de karanlıklar
Bir bir kapanır camlar, yorgun sokaklar uyur
Ak köpükler kararır, deniz görünmez olur

Güllerin ağladığı bir saat vardır hani
Cıvıl cıvıl bahçelerden el ayak çekilir
Yapraklar düşünceli, dallar hüzün kesilir
Her akşam uzaklara alır götürür seni
Güllerin ağladığı bir saat vardır hani.

Ümit YAŞAR

★

O Y U N

Toprak kokar ellerim kurak bir mevsimde
Dökülür sancılarla kan-ter
Ve bir ocak başına akşamları
Yarık tabanlarım uzatılır
Sıcak katran sürülür ayaklarıma

Yataklara yorgun girer insan
Sığmaz yatağa elleri ayakları
Sığmaz yaz yorgunluğu uykulara
İnler geceleri inler
İnsan.

Toprak kokar ellerim atomlu bir evrende
Duyulmaz uzak ülkelere
Köy akşamları çağrılarında ağrılı havalar söyler
Aldatılmalar içinde sızlar gerçekler
Sarılır dertler dertlere yumak yumak
Akşamları nasıl döner yorgun-argın insanlar
Bir bilseniz.

Toprak kokar ellerim eski bir savaş örneği
Ve yağmurlu mevsimlerde -kavuşamadığım- o ekmek kokusu iner ellerime.

Yeni bir koşuya hazırlanır çocuklar
Bir mutluluk bir sevinç bir özgürlük çemberinde
Arar dudakları arar
Gün ışıkları

Her çağ, her mevsim sancılara bırakılmışım
Yine dayanılmaz sancılarda yaşıyorum
Bir oyun başlar - biri biter - başlar arkasından
Yeni bir oyun...

Necati YILDIRIM

★

AKKENTİN ÖĞRETMENİ GÜLSU

III.

Savrulur, korkunç bulutu göklerin
Tek lâmba, gecede
Yanar, ipilder.

Sonrasızlığa varan bu vakit
Çıkmış aramızdan, götürür
Dağlara dağlara, ayaklarımızı.

Kimdir kınayan kaderimi?
Gelmişim yağız yağız
Avuçlarımda tutuyorum uygarlığı.

Kadınım, davarım düşmüş ovaya
Sesler soluğu
Yanık türküler doluşur ortamıza.

Çevirin göreceksiniz
Karanlığa konan kelebeği, ağrılı
Dürter içimizdeki korku, hemence.

Küçük kuşlar, göçmen, geliyor-dur
Düşe varan koşuda
Bekler bir telâş, savruk savruk.

Bir çıradır yanan, yıldız-güneş
Söndürmez yalımını, üflemez damarlarına
Köylerin, konuşur rüzgârı, konuşur tarlası.

Önce gelin içimize soyunun
Ölümüm ne ki, yaşamam ne ki?
Duyan-düşünen karanlıklarda.

Bakın, bir kara düştesiniz bu kez
Alıyor ellerini, ayaklarını
Dönmüşsün gerilere köyüm-köyüm.

Ateşmiş, düşmüş ortamıza, parlamış
Tutup söndürmek olmaz, çağlarımı
Ağacın toprağa köklendiği yerde.

Belki biraz düşüncelerinizi
Sallıyacaksınız, kaçırdılar dere-tepe
Görmedim, bilmedim, üç mavzere kadındım.

Yedi dağ öte, yedi bayır
Aşırdılar küme küme bulut üstünden
Şarkılıydım, ışıklıydım, susuverdim.

Bir kara gül eğilmiş sulara
Boynu bükük, eğilmiş
Zor soluyunca yüreğim, taş gecelerde.

H. Zekâi YİĞİTLER

GÜNLERİN MUŞTUSU

Hani gelecekti zamanında
Yorgun gözlerde olacaktı gülüşleri
Kar mı yağdı yollarına
Çamura mı çöktü iplikten tekerler
Yaşlı parmaklarda beli kırılsa da köprülerin
Eskimiş günlerin berisinden
Durulmuş sularıyla çağıl çağıl
Hani gelecekti
Erişti yörük kızları yaylasına
İshak kuşları öttü geceleri
Bir bahar çöktü gelin duvaklarından
Böcekler düğününün üstüne
Yeşiller uzattı gözlerini
Barıştan dünyaların içine
Bir sessizce uzadı günler
Umutlu gözlerin merceğinde
Bir yolcu vardı o çizgiler ötesi
Heybesinde sevgilerle
Biz hep bekledik muştusunu günlerin
Çocuk gözlerinin içinden
Hani gelecekti

Şevket YÜCEL

★

YAĞMUR ARDISIRA

Düşüyor yağmur üstümüze
Gökler kül rengi günlerdir
Düşünden kurtulamadık mevsimin
Kuşlar küstü bir süredir.

Gelir özlemince üzüntü kırk bin
Uzatır sevgisini yarınlara
Ellerimiz yüzümüzde sorulmaz
Görmemecesine yağmurlara.

Turgut YÜCEL

DÜNYA ŞİİRİ

Mathias May

DÜNYA ŞİİRİNDEN YILBAŞI KOKTEYLİ

İngilizceden çeviren:
L. Sami AKALIN

★

J a p o n

OKULUN UZAKTAN GÖRÜNÜŞÜ
(Dalgacı Mahmut)

Okulu bitireli
On yıl filân dolaştım.
Gerilere bakınca
Anılarımın ta öbür ucunda
Pırıl pırıl parlıyor okul,
Bir madalyon üstündeki
Küçük bir röliyef gibi.
İşte dizi dizi ayakta
Okul yapıları.
Rüzgârda dalgalanan kavaklar.
Öğretmenin biri
Bir şeyler anlatıyor sınıfına
Genç yüzler onu dinliyorlar.
Ama bak bak
Pencere kıyısında
Dalgacı Mahmudun biri
Dışarıya bakıyor
İş yoook güç yoook...,
Ben de öyleydim işte.

Benim burada
Dikilip durduğumu
Göremiyor mu acaba?
Ah ben onu
Öyle güzel görüyorum ki...

Maruyama KAORO
(1899 -)
(İ. Kono - R. Fukuda)

★

Ç i n

DOSTUM CHENG'e

Dünyada daha çok
İşe-güce yararım diye
Böbürlenir de böbürlenir
Dostum Cheng,
Ne var ki çoktan ak ipeğe
Dönmüş saçı-sakalı.
Şöyle çakır-keyif oldu mu
Resim sanatında seninki
"Üstad"lık yakıştırıyor kendine.

İşte benim için bugün
Onbin Li'lik
Bir yolculuk başlıyor,
Yürek yırtan bir yolculuk,
Sen sonuna varıyorsun
Yüz yıllık bir yaşamanın,
Sonsuz yola koyulman da
Fazla sürmez.

Vakit yok helâllaşmaya,
Belki seni bir daha da göremem;
Dostlukta ölümsüzlük
Yalnız öbür dünyada.

TU FU
(712-770)
(C. C. Chu - E. W. Underwood)

★

H i n t

DOST MU YABANCI MI

Daracık kafalıların
Değerlendirmesi şöyle:
Şu adam eşten-dosttan biri mi,
Yoksa yabancı mı?..
Ama kafaları
Daha genişçe olanlar bilir ki
Dünyanın her yerindekiler
Tek soydan hısım-akraba.

BHARTRİHARİ
(I. Yüzyıl, ?)
(E. Moore)

★

İ t a l y a n

TÜRKÜ

Ah.... dalgalı denizi geçerken
Yüreğimi düşürmiyeyim mi...,
Çıkarın şunu dedim tayfalara
Dediler düştüğünü görmedik ki.

Bir-ikisine sordum tayfaların
Dediler yüreğini ona kaptırdın,
Sordum ikisine-üçüne daha
Dediler ki; sana kaptırmışım, sana.

ANONİM
(J. A. Symonds)

★

A l m a n

D U A

Çiçek gibisin sen, çiçek, sevgilim;
O kadar tertemiz, güzel ve ince.
Üstümden sıvışıp kaçar üzüntüm
Öyle uzun uzun sana bakınca.

Elimi başının üstüne koyup
Can atıyorum ben dua etmeye:
Sonsuza dek Tanrı korusun seni
Böylece tertemiz, güzel ve ince.

H. HEİNE
(1799-1856)
(J. Thomson)

★

F r a n s ı z

ÜZÜLECEKSİN

Saatler nasıl da
Usul usul geçiyorlar.
Geçip giden
Cenazeler gibi.
Sen

Öbür saatler gibi
Çok hızlı geçecek olan
Acı bir saat
İçin de
Üzüleceksin.

G. APOLLİNAİRE
(1880-1918)
(P. Terry)

★

İ s p a n y o l

UFAK KASABA

Çıplak dağın doruğunda
Bir haç.
Pırıl pırıl su ve
Yüzyıllarca yaşlanmış
Zeytin ağaçları.
Daracık sokaklarda
Kara paltolarına
Bürünmüş adamlar.
Kulelerde
Rüzgâr fırıldakları dönüyor
Sonsuzca dönüyorlar.
Ah bir üzüntü
Andalusia'sı içinde
Ufak ve yitik kasaba ah...

F. G. LORCA
(1899-1936)
(E. L. Turnbull)

İngiliz

LİMERİK

Nijerya ilinden bir kız, -ah ne iş...,-
Kaplanın sırtına binmek istemiş.
Şu biçim kapanmış perde
Genç kız cumburlop içerde
Kaplanın yüzünde bir gülümseyiş.

ANONİM

★

Senegal

AFRİKA

Afrika, Afrika'm benim,
Atalardan kalma bozkırlarda
Övüntülü savaşçılar Afrika'sı.
Uzak bir ırmağının kıyısında
Ninemin türküler söylediği Afrika.
Seni hiç tanımadım ama
Damarlarımda senin kanın akıyor;
Senin o tarlalar sulayan
Güzel ve kara kanın,
Senin terinin kanı,
Emeğinin teri,
Köleliğinin emeği,
Çocuklarının köleliği.
Anlat bana Afrika, anlat;
Şu ikibüklüm duran
İnsan sırtı sen misin,
Küçümsemenin yükü altında
Kırılan...
insan...
sırtı...

Ürperiyor bu insan sırtı
Kıpkırmızı yaralarla
Ve öğle güneşinin altında
Kamçıya EVET diyor.
Ama mezardan bir ses
Karşılık veriyor bana:
"Zorlu bir oğuldur işte
"Şu ağaç
"Şu ağaç genç, güclü-kuvvetli
"Şu ağaç şurda işte
"Sararıp-solan çiçekler ortasında
"Ulu bir yalnızlık içinde şimdi.
"Bu Afrika'dır, senin Afrika'n,
"Temkinle, sabırla, inatla
"Gene göveren ağaç.
"Bak onun meyvesi usul usul
"Yoğurup-kotarıyor
"Hürriyetin o acı
"O buruk tadını."

David DİOP
(1927-1960)
(G. Moore - U. Beier)

★

K e n y a

BIRAK TA GEL SEVGİLİM

Acımak nedir
Bilmeyen gözlerin
Bizi kendilerinden ayırdığı
Ve mağaza vitrinlerinin
KARA'lığımızı yansıttığı
Şu sokakları
Bırak ta gel sevgilim,
Bırak ta, bize candan bağlı
Odamın sığınağına gel, dinlen.

Burada
Karşılaştırmalardan uzakta
Ben kendi varlığımın
Arkasında olacağım
Ve yalnız seni görebileceğim,
Benim karanlık gözlerimde
Eriyecek senin
Üzüntün-sıkıntın.

Mumun ışığı
İki kara gölge
Fırlatıyor duvara,
Ben sana yaklaştıkça
Kaynaşıp bir olacaklar.

Sonunda ışıklar sönüp te
Elimde duyunca elini
İki insan soluğu
Birleşip tek soluk olacak
Ve piyano dokuyacak
Çekimser armonisini.

Joseph KARİUKİ
(1929-)
(G. Moore - U. Beier)

★

A m e r i k a n (Zenci)

KARA PARMAK

Güzel birşey gördüm demin;
Sıska, sessiz-soluksuz...
Pırıl pırıl
Altın bir göğe karşı
Uzanmış bir servi,
Duygulu,

İnce
KARA bir parmak.
GÖKYÜZÜ'nü gösteriyor.
Neden KARA'sın sen
Güzel parmak,
Sessiz-soluksuz parmak
Hem neden
YUKARI'yı gösteriyorsun?..

Angeline Weld GRİMKE
(1880-)

★

K a n a d a

A N A

Tayfaların ve
O biçim kadınların
Ayakları arasında
Dolaşıp duruyor kedi,
Yavrularla şişkin
Bir karınla.

Dikkat et kediciğim,
Onların ayakkabıları
Sivridir, keskindir,
Hem onlar
Kendi soyları için bile
Pek az sevgi duyarlar.

Raymond SOUSTER
(1921-)

ÇAĞDAŞ DÜNYA ŞİİRİNDEN ÖRNEKLER

İngilizceden çeviren:
Osman TÜRKAY

N. V. RİKOV-GUKOVSKİ'ye

Herşey yağma edilmiş, bırakılmış, satılmış;
Ölüm kanad vurup geçmiş renk göklerinden;
Aç bir kurt yemiş herşeyi, öne atılmış,
Baktığımız bu ışık ne öyle derinden?

İçin için ağlar vişne çiçeklerinin kokuları
Dilden dile dolaşan ormanda, kentten ötede;
Yepyeni takımyıldızları ve gece
Taç giydirmiş temmuz göklerine yüce ve arı.

Yaklaşır, sokulur içimize, gelir daha da yakın
Kör ve yıkık evlere umutlu, şen;
Henüz lânetlenmemiş olağanüstü bir şey,
Bir yeni buyruk ülkenin isteminden.

Anna AHMATOVA
(Rus)

★

TREN MÜZİĞİ

Koş da gel içinden bulutların
Koş da gel içinden açıklığın
Koş da gel içinden ovaların
Koş da gel içinden sessizliğin

Koş da gel içinden koruların
Koş da gel içinden çelenklerin
Koş da gel içinden ırmakların
Koş da gel altından dağların

Koş da gel içinden şimşeğin
Koş da gel içinden kentlerin
Koş da gel içinden yıldızların
Koş da gel içinden saatlerin

Koş da gel içinden gömütlerin
Koş da gel içinden çiçeklerin
Koş da gel içinden kuşların
Koş da gel içinden yağmurların

Koş da gel içinden dumanın
Koş da gel içinden ayışığının
Koş da gel içinden sevginin
Koş da gel içinden gece yarısının

Louise BOGAN
(Amerikan)

★

KORDOBA

Kordoba
uzak ve ıssız
orada.

Simsiyah kısrak ve desdeğirmi dolunay,
Zeytinim ve ekmeğim heybemde,
Bilirim ulaşamıyacağım Kordoba'ya
Yolları çok iyi bilsem de.

Ovaların ve yellerin ötesinde,
Simsiyah kısrak ve desdeğirmi dolunay,
Ölüm bana sırıtmada
Kordoba kalesinde.

Ah! Yol da öyle karanlık, öyle soğuk ki,
Ah! Kısrağım yorgun ama cesur,
Ölüm beklemede beni
Kordoba'ya gitmeden önce.

Kordoba
uzak ve ıssız
orada.

Federico Garcia LORCA
(İspanyol)

★

BİR X

ölüm kesinden daha
kesindir yüz kez bu
sesler kalabalıklar kokular onu
telâş içinde
bunun ötesinde bir bu
taksi gülümsemesi ya da olta yaptığımız

satmamak ve satın almamak
o şeyleri ki öylesine gereklidir tıpkı
ölüm gibi ve gömleklerden
kravatlardan pantalonlardan apayrı

hayır efendim bundan dolayı
bağışlanmışlardır Amerikayı
eteri sinemayı bulanlara
genel önem savında olmaya haklı

benim senin için hiçbir şey
olağanüstü bir değer
taşımayabilir bundan ötürü

ufak bir güneş ışığında ve daha az
ay ışığında kurtlara karşı
tiksiniş gülümseyiş göbek atış

E. E. CUMMİNGS
(Amerikan)

★

ŞAFAĞIN SESLERİ

I

Tekrar ediyorum ki buldum sessizliği
O ıssız öğle sonu
Karbonlaşıp canlı
Ondokuz yaşının büyük altın alevine
Adın kazıldığı an.
Sarmıştı sevgi bağlarını şafağın
Kendini vermek için mırıltılara,
Ak odun alevlerinin kristal mırıltılarına senin.

Anıların iğne izleridir dudaklarımda
Ve bugün masallar dizdim yaşamın üstüne
Narin yüzüne bir elmanın.
Ve bütün zaman boyunca
Tedirgindir duygularım beklemekten
Ardından geleceğim pencerenin açılışını
Ya da üzgün kaldırımlar üstünde
Paramparça olmayı.
Dağlardan öyle soğuk bir ses geliyor ki
Anımsamak ölüm, uyku, işkence.

Ve sessizlik geliyor ürkek
Yıldızsız gökten,
Zorunluğundan ağzın,
Solgun kamelyalarla karanfillerden.

II

Öpüşlerimizi anlatalım yellere
Düşün: Şafak anlamış bizi,
Biliyor ne kadar tattığımı
Limon mırıltısını gözlerinin,
Ak suyunu kollarının.

(Diyebilirdin ki dişler kar parçalarını kütür kütür
yemede
Soğuk uludur, sonrasız, ergin
Soğuk, soğuk: Unutuşsuz yokluk.)

Şarkılar söyleyelim açılmamış çiçeklere,
Memesiz kadınlara,
Ve ayı seyretmeyen çocuklara.
Şarkılar söyleyelim korkmadan birbirimize.

Yalandır onlar, o kuşlar ve tavanlar
Sevişmiyoruz artık.
Gerçek değildi aşkımız.
Bir istekle birlikte geldik, gidiyoruz onunla.
Şafağın sesindeyiz,
Eşiğinde aklın,
Duyumunda çılgınlığın.

İki sütun var bahçelerde,
Tutkunun dinlendiği yerde
Katlanıyoruz, hoşlanıyoruz sadece.

Öpüşlerimizi anlatalım yellere
Ve acı yükünü şarkımızın.

Sevgi ne ateştir, ne de mermer

Sevgi birinin ötekine duyduğu acımadır.

Efrain HUERTA
(Meksika)

★

YANIK NORTON'dan

Şimdiki zaman ve geçmiş zaman
Her ikisi de gelecek zamanda vardır belki,
Ve geçmiş zaman kapsar gelecek zamanı.
Tüm zaman sonrasız ve öncesiz şimdiyse eğer
Kurtuluşu olanaksızdır zamanın.
Mümkün olan bir soyutlamadır belki de
Sürekli bir olanak halinde kalıp
Kuramsal bir dünyada yalnız.
Olması mümkün ve olan,
Bir sona yönelir ki şimdiki zamandır tellim.
Ayak sesleri yankılanır anıda
Geçmediğimiz bir geçitte
Bir kapıya doğru hiç açmadığımız,
Gül bahçesine. Sözcüklerim çınlar
Böyle, usunda.
Ama ne amaçla
Tedirgin etmek tozları bir gül tasında
Bilmiyorum.
Başka yankılar da
Var bahçede. İzleyelim mi?
Çabuk, dedi kuş, bul onları, bul onları,
Dönemecinde yolun. İlk kapıdan,

İlk dünyamıza, izleyelim mi
Aldatışını ardıç kuşunun? İlk dünyamıza.
Oradaydılar, hepsi ağırbaşlı, görünmez,
Zorlamadan kıpırdayan ölü yapraklar üstünde,
Güz sıcağında, titreşimli havada.
Kuş çağırdı karşılık vererek
Çalılık içinde gizli, işitilmeyen müziğe,
Görünmeyen gözşavkı geçti üstünden çaprazlama.
Çünkü güllerde bakılmış çiçeklerin bakışı vardı.
Oradaydılar, hepsi bizim konuklarımız, kabul edilmiş, kabul eden.
Hemen yola koyulduk, biz ve onlar, biçimsel devinişlerle
Kentin başıboş dar yolundan, tiyatro localarına,
Suyu çekilmiş havuza bakmak için.
Kurumuştu havuz, kurumuştu beton, esmer ağızlı.
Ve havuz güneş ışığından sularla doldu,
Lotüs yükseldi sonra, usulca, sessiz sessiz
Yüreği parladı ışığın yüreğiyle,
Onlar arkamızdaydı, yansımışlar havuza.
Sonra bir bulut geçti, boşaldı havuz.
Git, dedi kuş, git, git; çünkü yapraklar çocuk dolu.
Korkarak gizlenmişler, gülüşler kapsıyarak.
Git, git, git, dedi kuş: İnsan soyu
Hoşgörmez pek çok doğruyu.
Geçmiş zaman ve gelecek zaman
Ne olmuşsa olsun, ne oluyorsa olsun
Bir sona yönelir ki şimdidir tellim.

T. S. ELIOT
(İngiliz)

BİYOLOJİ ÖTESİ

Daima gereğinden aşırı şeylerin,
Biyoloji ötesi birtakım ürünlerin
İsteğiyle gıdıklanmış ve tedirgin,
Ozan, bir kaya üstünde denge kuran çocuğa benzer
Yoktan bir çağlayan yaratmaya, bir ırmağı yönetmeye
Bir ağacı verimli kılmaya zorunlu.
Hatırla nasıl söndürmüştü yangını genç Gülliver!
Saf çocuk. Saf ozan. Kurtarmıştı minnacık sarayı
Gönenmişti imparator, ama imparatoriçe
(Hem de düşün bir imparatoriçe öfkesini!)
Çıldırmıştı gazabından amansız.

Robert FRANCIS
(Amerikan)

★

ELMA TOPLAYIŞ

Uzun iki uçlu merdivenim uzanmış içinden ağacın
Gökyüzüne doğru,
Ve bir küfe var henüz dolduramadığım.
Buna ek, yanıbaşımdaki kimi dallarda
İki üç elma kalmış koparamadığım.
Elma toplamaktan bitkinim ama
Akşamın koynunda sarhoşluğu kış uykusunun,
Kokusu elmaların: Uyukluyorum.
Silemiyorum tuhaflığı gözlerimden
Cam olmuş bir buz parçasının ardından bakmaktan doğan.
Bu sabah bir yalağın üstünden koparmıştım onu
Ve ak saçlı çayırlar dünyasına karşı tutmuştum.
Buz eridi, bıraktım düşsün yere, kırılsın.

Ama akıl ettim
Buz erimeden önce uyumalıyım, dedim.
Çünkü anlamıştım nasıl olacağını uykumun.
İri elmalar belirdi düşümde, kayboldu
Sap uçları, çiçek uçları
Ve belirdi her lekesi kuru yaprakların.
Merdivende kıvrılmış ayağım hem acıyor,
Hem de dayanıyor basıncına merdivenin
Dallar eğildikçe merdiven de eğiliyor, seziyorum
Ve işitiyorum ambardan
Gürültülü sesini
Yük yük üstüne taşınan elmaların.
Çok çektim, çünkü çok çektim elma toplamaktan
Fazla yorgunum can attığım bu hasattan
On bin kere bin elma vardı toplanacak
Elde okşanacak, yere bırakılmadan aşağı uzatılacak.
Berelense de berelenmese de
Bütün o yere düşenlerin
Şurupluk elmalar yığınına taşınması gerekir
Değerlerini yitirmişler gibi.
Eğer uyku ise benim bu uykum
Görmesi gerekir kendini inciten şeyi
Ürküp kaçmamış olsaydı tarla faresi
Söyleyebilirdi
Kendi uzun kış uykusuna benzeyip benzemediğini
Ve tarif ettiğim gibi gelişini onun,
Ya da tam bir insan uykusunun.

Robert FROST
(Amerikan)

TRİSTİA

Gel kutlayınız akrabalar özgürlük şafağını,
Koyulaşan bulunç, karartılan ulu yıl;
Kaynayan sularına bir akşamüstünün
Ağır bir ağ ormanı döşenmiş
Senin başkaldırdığın günler uyuşmuş,
Ey güneş, yargıç ve halk!

Savaş bölüklerine kırlangıçlar bağladık,
Gün henüz görünürde değil, tüm ögeler
Şarkı söyler, kanad vurur, yaşar...
Şafakla bulutlu ağlar arasında
Güneş karanlık, ülke yüzmede gemi gibi.
Kalbi olanlar bilmelidirler, Ey zaman,
Gemin denizin dibine batmak üzeredir.

Geliniz çalışalım dümeni çevirmeye.
Beceriksiz, hantal, görkemli.
Çizideki saban gibi bölelim okyanusu,
Lethe donduğunda hatırlayacağız ki
O yaşam bize on cennet değer.

Ossip MANDELSTAM
(Rus)

★

AYRI DOST

Napoleon mektubunda yazıyor:
"Okulumuz çok büyük
"Çok erken kalkıyoruz
"İngilizceden başka konuşmuyoruz,
"Okulun bir resmini gönderiyorum sana."

Artık birlikte şekerleme çalmıyacağız
Dolaplardan, ya da koşmıyacağız
Yarı boğuluncaya dek yüzmeye ırmağa
Ya da çentmiyeceğiz kan gibi karpuzları.

Altıncı yıl smavlarına hazırlanıyorum şimdi,
Daha sonra, bana kalırsa,
Öğrenmemiz gereken herşeyi öğreneceğim,
Doktor olacağım,
Tutkularım olacak, sakalım, uzun pantalonum...

Ama bir oğlum olursa
Bırakmıyacağım eğitim görsün
Tembel ve mutlu olmasını isterim:
Ana-babam yüzünden ben asla olamadım,
Dedelerim yüzünden ne de ana-babam olmuş
Ve ne de Tanrı yüzünden dedelerim.

Salvador NOVO
(Meksika)

★

PAKT

Seninle pakt yapıyorum Walt Whitman-
Tiksindiğim artık yeter.
Yetişkin bir çocuk olarak gelmiştim sana
Keçi inatlı bir babası olan;
Artık dost edinmek çağına erdim.
Sendin yeni ağacı ilk kıran
Şimdi doğrama zamanındayız
Kökümüz ve özsuyumuz bir.
Bırak alış-veriş olsun aramızda.

Ezra POUND
(Amerikan)

FRANÇESKA

Akşamın içinden çıkagelmiştin
Ellerinde çiçekler vardı;
Şimdi bir insan kalabalığı içinden geleceksin
Üstüne söylenen sözler hengâmesinden.

Ben ki seni dokunulmamış şeyler ortasında görmüştüm
Öfkelendim konuştuklarında adını
Basbayağı yerlerde.

Keşke soğuk dalgalar aklımın üstünden aşsaydı
Keşke dünya bir ölü yaprak gibi kurusaydı
Ya da bir karahindiba tohumunun kabuğu gibi kuruyup kaybolsaydı
Bulabilmem için seni tekrar
Yapayalnız.

Ezra POUND
(Amerikan)

★

YENİ AY İÇİN

Başlangıçta Tanrı gökyüzünü
ve yeryüzünü yarattı, sonra da
gökyüzünü ay ve yıldızlarla donattı
ve yedinci gün iç rahatlığıyla yapıtı seyretti.

Binlerce çağ sonra, insan
acemiliğine ve kıt bilgisine karşın
durup dinlenmeden çalıştı
kendi düşlerine ve beğenisine göre
birşeyler yarattı
ve bir ekim akşamı korkusuz
sakin gökyüzüne
dünyanın yaradılışından beri dönen
cisimlere benzer bir cisim fırlattı. Âmin.

Salvatore QUASİMODO
(İtalyan)

★

MAVİ KIZLAR

Yelpaze gibi döndürüp mavi eteklerinizi koşun çayırda
Koşun okulunuzun çatısı altında
Gidin dinleyin öğretmenlerinizi, yaşlı ve ters
Kulak asmadan sözlerine.

Giyin ak filelerinizi başlarınıza
Düşünmeyin geçmişi geleceği
Çimenden çimene seken, gökte uçan
Mavi kuşlar örneği.

Yararlanın güzelliğinizden, mavi kızlar, yitirmeden önce
Ve ben sert dudaklarımla haykırıp ilân edeceğim
O güzellik ki bütün gücümüzle çalışsak yerine getiremeyiz
Öylesine çıtkırıldımdır!

Bakın size gerçek bir öykü anlatacağım çünkü
Bir kadın tanıyordum canayakın, tatlı dilli
Maviliğini yitiriverdi buğulu gözleri
Uçuverdi bütün güzelliği - oysaki çok önce değil
Herbirinizden daha sevimli olduğu günler.

John Crowe RANSOM
(Amerikan)

★

GÜZ

Yapraklar düşüyorlar, düşüyorlar durmaksızın havadan
Gökyüzünün tüm bahçeleri kurumuş sanki
Düşüyor hep yapraklar umutsuzluk içinde.

Ve geceleyin yeryüzü düşüyor ağır
Geçerek tüm yıldızları, aşağı, aşağı yalnızlığa.

Hepimiz düşüyoruz. Şu el de düşüyor
Öteki şeylerle ulu yalnızlıklara.

Ama biri var ki tutar bu düşmeleri
Nazikçe elinde, sonsuz bir incelik ve sevecenlikle.

Rainer Maria RİLKE
(Alman)

★

ZAMANIN ASKERİ

Ne kırmızıdır o gül ki yarasıdır askerin,
Yarasıdır al kanlar içinde
Düşen bunca askerin, bunca koçyiğitin
Zamanın askeri büyümüş, büyümüş, ölümsüz olmuş.
Daha derin bir ölüme ilgisizlik huzur değilse eğer
Huzursuz bir dağ olmuş demektir o;
Bir dağ ki durur karanlıkta, göklerin doruğu

Zamanın askeri sonsuz dinlenişindedir orada.
Gölgelerin ortak merkezli daireleri kıpırtısızdır
Kendi kendilerine, ama devinirler yele doğru
Mistik helezonlarıyla uykusunda
Ölümsüzdür yatağında zamanın al renkli askeri.
Sarar çepçevre vücudunu arkadaşlarının gölgeleri
Gece ortasında üfler kokularını
Bir ağır uyku solur onun için yaz
Bu uykuda yarası iyileşir, çünkü yaşamak iyi.
Hiçbir örgeni ölümün bir parçası değildir artık,
Bir kadın alnını okşar yumuşak elleriyle
Ve bu okşayış altında yatır zamanın askeri.

Wallace STEVEN
(Amerikan)

★

ATEŞBÖCEKLERİ

Çağlayanlarıyla
uzak denizlere nasıl dokunuyorsa dağ
ben de öyle şarkımla dokunuyorum Tanrıya

Kelebekler ayları değil, anları sayar
tükenmez zaman okyanusunda

Bırak güneş ışığı gibi sevgim sarsın seni
ama gene de esirgeme benden aydın özgürlüğü

Konuşulurken de gizli kalır sevgi
çünkü ancak seven bilir sevildiğini

Toprağın tutsaklığından kurtulmak asla
özgürlük olamaz ağaca

Sevmekle öderim sana sonsuz borcumu
bilerek ve anlayarak ne olduğunu.

Rabindranath TAGORE
(Hindistan)

HİKÂYELER

Mehmet Alan

ARDAĞI, Adnan

BİR ÇOCUKLUK ANISI

O zaman gök daha uzaktı. İri iri bulutlar vardı. Evler de büyüktü. İnsanların ayakları da büyük büyüktü. Mısır tarlaları deniz gibi uzardı.

Çaltımar köyünün meydanındaki ağacın en üst dallarından cennete gidilir sanırdık. Kocaman adamlar atlara bindi mi, görünmez olurlardı. Tahta evimizin önündeki merdivenler bizim için yapılmamıştı. Eve tırmanarak çıkardık. Kapı tokmağına yetişmek bizim işimiz değildi. Tekmelerdik kapıyı. Öyle açarlardı.

Hemen her evin önünde çamur sıvalı fırın bulunurdu. Yuvarlak kubbesi tepemizden bakardı. Demir kapağı açıldığı zaman dışarı vuran koku hâlâ burnumda. Sıcak ekmek parçası ile kurutulmuş yoğurt peyniri bir de avuçlarımızdan taşan sulu armut, çoğu günümüzün kaçamak yemekleriydi. Annemiz komşuya gitti mi, dalardık eve. Sonra koşarak giderdik. Mısır tarlaları arasında oturduk mu gökyüzü kaybolurdu. Yaz sonuna doğru mısır püsküllerı kararır ve kururdu. İlk kez sigarayı orada içtim. Defter kâğıdına sardığımız mısır püskülünü içerdik. Buruk bir duman genzimizi yakardı. Gizli, gizli tüttürdüğümüz bu sigara dumanları içinde ilk kez büyürdük. Kocaman adamlar gibi olurduk.

Ne oyunları oynadığımızı iyi hatırlıyamıyorum. Dağ çileği, böğürtlen toplamak için köyden ayrılır, uzaklara giderdik. Her şey yukarımızdan bakardı.

Mendil dolusu kara böğürtlenle döndüğümüz olurdu. Onları yine biz yerdik. Bir duvar dibinde yorgunluk acısı böyle çıkardı.

Cumartesi günlerinin tadı başkaydı. Babalarımız atla kasabadan dönerdi. Onlar hafta boyunca çalışırlardı. Yazlamada biz kalırdık. Cumartesi olunca gelirlerdi. Atlarının heybeleri dolu olurdu. Her hafta bisküi ve çikolata getirirdi babalarımız.

Sonra pazartesi sabahı erkenden giderlerdi.

Biz yine meydanı boş bulmuş atlar gibi gezinir dururduk. Köyün en büyük evi kimindi, bilemem. Köyün çimenle

kaplı meydanına bakardı. Pencereleri iyi ki demir parmaklıklarla örtülmüştü. Yoksa o eve yaklaşamazdık. Şu anda bile bu evi korku ile, ürperti ile anıyorum. Önceleri haber kulaktan kulağa yayılmıştı. Arada sırada bir çığlık geliyordu ama, farkında değildik. "O evin hizmetçi kızı çıldırmış" demişlerdi. Kimi acımıştı. Ne demekti çıldırmak? Acı çeker miydi çıldıran? Bilmiyorduk. Haber, dedikodu köyün havasını bozdu. Herkes o küçük kızdan söz etmeye başladı. Kimi, "Köpek gibi dört el yürüyor", diyordu. Kimi, "Gözlerinin dışarı vurduğunu, herkese saldırdığını" söylüyordu. Bu haber çıkalı o evin hep uzağından dolaşırdık. Bazan içimizden biri söylenirdi: "Ya dışarı koyverirlerse?" Korkumuzdan susardık.

Günlerce uzaktan evi gözledik. Pencereler hep kapalı idi. Ama zaman zaman çığlığı gelmeye başladı. Bu tam bir köpek uluması idi. İlk kez bu sesi işittiğimiz ân olduğumuz yerde donakaldık. İçimizden biri ağlamaya başladı. Korkmuştu. Koşarak evlere dağıldık. Annelerimize anlattık. Birkaç gün bizi dışarı salmadılar.

Sonra yine çıktık. Unutmuş gibiydik. Bir armut agacını taşlamış, dönüyorduk. Meydanın uzağında bir çeşme yanındaki sırta oturduk. O ev ilerimizdeydi. Arada bir evi yokluyorduk. Kimi, "çıldıran kızı götürdüler" demişti. Kimi de, "ölmüş," diye eklemişti. Onun için eskisi kadar korkulu değildik. Çilekleri bitirince kalktık. Kocayemiş ağaçlarının altından geçtik. O ev sessizdi. Pencerelerinde demir parmaklıklar, bizi koruyan kuvvetli askerler gibi dimdik duruyordu. Evin önünden, her an bir çığlık işitecekmiş gibi, sessiz ve ürperti içinde yürüdük. Evimize geldiğimiz zaman, bir acıdan kurtulmuş gibiydik.

O zaman gök daha büyüktü. İri iri bulutlar vardı.

O zaman biz çocuktuk.

AŞÇI, Abdullah

BİZİM EKMEĞİMİZ BÜYÜK

Sabahleyin evden çıkıp yokuş aşağı yürüdüm. Alışkanlıkla bir-iki kere öksürdüm. Boyun atkımı düzeltip pardesümün düğmelerini iliklerken evimin iki-üç ev üstündeki bir komşu evine ait sokak kapısının gıcırtısını duydum. Başımı arkaya çevirmedim ama, bizim sokakta kapı aralığından komşu gözetlendiğine şaştım.

Karşılıklı iki çıkmaz sokaktan kara saten göğüslükleri yenice, pantalonlarıyla ayakkabıları eskice ilkokul öğrencisi birkaç oğlan çocuğu, yola çıkıp önümsıra konuşarak yürümeğe başladılar. Birisinin öğretmeni, gülmez, sert bir adammış ya, daha kimseyi döğmemiş, kulak çekermiş sadece, kulak çekerken hep pencereden dışarıya bakarmış. Öbürünün öğretmeniyse, hem uzun boylu, hem bilgiliymiş.

Tahta çantalarını tokuşturarak oyalana oyalana okula giderken bir süprüntü tenekesini karıştıran kiremit rengi tüylü bir fino köpeğini ürküttükleri için sevinip gülüşen çocukları geçtim. Yokuşun bitim yerindeki caminin hizasında ardımdan kapısını kapatan komşunun yedi-sekiz yaşındaki kızı, kundağa sarılı, bir yaşlarındaki kardeşini kucağına almış, sol eliyle kundağın altından kavramış, içinde bez dolu bir filenin sapından parmaklarını geçirmiş, ayağındaki sivri topuklu ayakkabılarla döşeme taşlarını çınlata çınlata yürümeğe çalışıyordu.

Hüsniye kıza köşeyi dönerken yetiştim:

"Günaydın Hüsniye kız," dedim.

"Günaydın efendi amca."

"Ağlayıp duran bebeğiniz bu mu kız?"

Hüsniye kız, dargın dargın yüzüme baktı. Esmer, taranmamış kara saçlı, bir avuç yüzlü, iri güzel gözlü, kavruk, çorapsız ince bacakları kapkara bir çocuk, Hüsniye kız. Kucaktaki el ayası kadar pembemsi yüzü görünen bebek, kirli mi kirli, kıvrımları iyice kararmış bir kaput bezine sarılı. Bebeğin göğe bakan gözleri bulanık mavi. Hüsniye kızın sırtında eski, rengi belli olmıyan kurşuni bir blûz, ayrı renk yamalıklı, yer yer kızarmış, lâcivert bir döner eteklik var.

"Kız, yok mu senin okulun?"

"Var."

"Kaçıncı sınıftasın bakayım? İkincide mi?"

"Dördüncüdeyim. Geçen yıl kalmasaydım, bu yıl beşincide olacaktım."

"Deme! Bak buna sevindim... Sınıfta kalmana değil ha, dördüncüde oluşuna... Bebeği teyzengile mi götürüyorsun?"

"Hayır."

"İster halangile, ister dayıngile götür ama, bebeği, götürdüğün yere bırakınca, doğru okuluna gideceksin, anlaşıldı mı?"

"Okula gitmiyeceğim bugün."

"Olmadı Hüsniye kız. Seninle ahbaplığı ilerletemiyeceğiz bu gidişle. Kim sizin öğretmeniniz bakayım?"

"Feyzi Bostan Öğretmen."

"Tanırım. Feyzi Bostan Öğretmen, sınıf arkadaşımdır. Söyliyeyim de, seni bu yıl beşinci sınıfa geçirmesin. Ama, şimdi okula gideceğine söz verirsen, beşinci sınıfa geçersin."

"Biz cezaevine gidiyoruz."

"Bak hele! İnsan, kendi ayacığıyla cezaevine gider mi hiç? Ha, anladım! Baban, cezaevindeydi, değil mi? Bu saatte ziyaretçi katmazlar ki oraya?"

"Babam bugün çıkıyor. Onu karşılayacağız."

"Daha saat sekiz olmadı. Babanı, iki-üç saatten önce salmazlar ki?"

"Olsun varsın, bekleriz."

Fabrikaya, işime yetişmek için adımlarımı açtım. Ayrılırken Hüsniye kıza bir lira vermek istedim, elime iki buçuk lira geldi, onu verdim: Cezaevinin önünde bekleşirken süt, sahlep için, simit, bisküi alın, dedim.

Çay bulanık akıyordu. Köprüyü geçtim. Bizim sokağın serinliği caddede yoktu. Cadde, güneşliydi, ısınmıştı, kalabalıktı.

Kendimi ayıpladığımdan dönüp baktım. Yedi-sekiz yaşında görünen on iki yaşındaki çelimsiz Hüsniye kız, kucağında kardeşi, elinde dolu filesi, gülmiyen yüzüyle geliyordu. Bebeği kucağıma alıp Cumhuriyet Alanına kadar götürüvermediğime canım sıkıldı. Hüsniye kız, çorapsız ayaklarına bol gelen sivri topuklu ayakkabılarla yolun döşemesini hâlâ tıklatıyordu.

Arkamdan doğru gelen bir otomobil gürültüsü duydum. Köprüye yaklaşınca gürültü azaldı, sonra arttı. Yanımdan tozuyla, rüzgârıyla kocaman, ışıl ışıl pencereli, içinde temiz urbalı adamlar, güzel kadınlar bulunan yepyeni bir otobüs geçti. Otobüs yolcularının, beni, kucağımda kirli-kara kundağa sarılı bir bebekle, yanımda tin tin yürüyen besinsizlikten

kavruk kalmış, üstü-başı yamalıklı bir kız çocuğuyla görmediklerine sevindim.

Gittikçe kalabalıklaşan caddede okula giden çocuklar, işine, dükkânına giden adamlar, başka taşıtlar vardı. Şokaklardan kendi başına çobana giden inekler, eşekler, tüyü dökülmüş atlar çıktı. Hızlandım. Çocukları, adamları, hayvanları geçtim; evlerin önünden, dükkânların önünden, kahvelerin önünden geçtim. Cumhuriyet Alanının oradaki gazete satıcısından gazete aldım. Başlıklara göz gezdirmek istiyordum ki adım çağrıldı. Arkadaşım Hayri Yılmaz, koşarak yanıma geldi; onunla fabrika yoluna saptık.

Fabrikada rakamlarla uğraşırken, yazıp çizerken Hüsniye kız hiç aklıma gelmedi. Yok, hayır, bir kere geldi. Odacıya sigara aldırmak istemiştim, elimi pantalonumun bozuk para cebine soktuğumda aklıma geldi. Cebimde bir yirmi beş kuruşla bir on kuruş duruyordu. Odacıya kâğıt para verip bozdurmasını, sigara almasını söyledim. Odacı gittikten sonra Hüsniye kızla bebeği düşündüm. O sıra saat on buçuk on bir olmalıydı. Hüsniye kızı, hem vakit geçirmek, hem kardeşini ağlatmamak için cezaevinin karşı sırasındaki mağazaların camekânlarını seyrediyor gördüm. Camekândakilere bakıp bir yaşındaki bebeğe sesleniyordu. Diyordu ki: Şu, parıltılı, ışıltılı, renkli şeyler, yalancı mücevherdir. Şu, göğse takılır, bu, yakaya takılır. Şu da, cep üstüne iğnelenir, bu da, boyunda durur. Şunlar, ojedir, tırnaklara sürülür, bunlar, koku şişesidir, yanındaki kırmızı lâstik topa bastırınca insanın üstüne, yüzüne-gözüne fısfıs koku saçılır. Şunlar, naylon çoraptır, bunlar, sütyendir. Şu, kar gibi yığında üstüste duranlar, fanilâdır, bu, kutu içindekiler, erkek gömleğidir. Şunlara bak! Şu, dürülü, enli, cilâlı bel kemerlerine bak! Bunlara bakma! Bu, sarkanlar, erkek boyunbağıdır! Bak, sana yakası ak kürklü, kendi de pamuk gibi ak, çocuk hırkası göstereyim...

Hırdavatçı, kucağındaki çocuğun verdiği ağırlıkla yorgun, fakat gözünü camekândan ayıramıyan Hüsniye kızı kovmak için birkaç kere iskemlesinden kalkmışsa da, daha müşteri gelme saati olmadığından tezgâhına dönmüş, birşeylerin tozunu almağa başlamıştır.

Yorgunluktan ince bacakları kıvrılan, ayak bilekleri zonklıyan Hüsniye kız, cezaevi önünde uzanan, Nisan güneşinin ısıttığı beton kaldırıma gidip oturdu. Gelene-geçene aldırmadan bebeğin altını değiştirdi. Değiştirirken durmadan kıpırdayan, güneş ışığında daha dolgun, daha canlı, daha pembe görünen ıslak, sarı bulaşıklı bacakları, baldırları, çenetleri öptü.

Kardeşinin ıslak, sarı bulaşıklı apış arasını öpmek için yumulan Hüsniye kızın bu davranışına, doğrusu canım sıkıldı. Kendi kendime: Senin böyle pis kız olduğunu ummazdım Hüsniye kız! dedim. Sonra, kırgın, rakamlarıma, yazılarımaçizilerime döndüm. Öğleden sonra da, biraz tiksintili, biraz öfkeli, rakamlarla, yazıyla-çiziyle uğraştım.

"Benim karşımda pencere var, senin karşında var mı?"

"Benim karşımda takvim var, senin karşında var mı?"

"Benim ekmeğim büyük, senin ekmeğin büyük mü, a oğlum?"

"Benim kaşığımın sapı çiçekli, senin kaşığının sapı çiçekli mi, a kızım?"

Önce çocuklara bağırdım, sonra karıma çıkıştım. Altı yaşındaki kızımla üç yaşındaki oğlum, akşam sofralarında böyle birbirlerini kızdırırlar. Dikkat etmezsek birbirlerinin yüzünü tırmalar, ağlaşırlar. Kızıma: Sen, kardeşini iyi avutmuyorsun! diye bağırırken aklıma Hüsniye kız geldi: Hüsniye kız, kardeşini hiç ağlatmıyor, çok güzel avutuyor, dedim.

Karımdan öğrendiğime göre, Hüsniye kızgil, bizim sokaktan temelli gitmişler. Öğleye doğru Hüsniye kızın, kumarcılıktan, adam yaralamaktan dört aylık cezasını bitirip cezaevinden çıkan babası, yalnız başına, sokağa gelmiş. Ceketsizmiş. Traşlıymış ya, yüzündeki çizgilerin gölgesi, adamı, olduğundan yaşlı gösteriyormuş. Ev kapısı kilitliymiş. Tuz dibeğine çıkan adam, ayaklarının burnunda yükselip boynunu uzatarak yağmur yeniği kerpiç duvarların üstünden evin taşlığına, yanyana iki odaya bakmış, bakmış. Oturdukları, yer odasının, perdesiz, bulamaç rengi pencerelerinden içerisi görünmüyormuş. Ev sahibinin oturduğu odanın perdesi, kımıldar diye, epey beklemiş. Sonra tuz dibeğinden inerek karısının nereye gittiğini komşulardan öğrenmek istemiş. Kimse doğru dürüst birşey söylememiş. Karısı, kuşluk vakti, evin önüne gelen tek atlı bir arabaya eşyalarını yükleyip kimseye derdim şu demeden çekip gitmiş. Ev sahibi yaşlı kadınsa, üç-dört gündür damadıgildeymiş. Geçmiş iki aylık kira parası kırk lirayı alamadığı için kiracısından yakınıp duruyormuş.

Adam, umudunu kesip gittikten sonra, komşu kadınlar, aralarında konuşmuşlar. Sokağımız, evine bakmıyan bir kumarcıdan, bir soğan erkeğinden kurtuldu diye sevinmişler. Bir yandan da kadınla Hüsniye kıza, bebeğe acımışlar. Hüsniye kızın annesi, günlüğü dört liraya çapaya, çamaşıra gidermiş ama, bebek, ayakbağı olduğundan bir gittiği yerden ertesi sefer istenmezmiş. Şimdi komşu şehirlerden birinde

hizmetçilik yaparak üç-beş kuruş biriktirecek, boşanma dâvası açar açmaz da, ortaya çıkıp çocuklarını yanına aldıracakmış. Para biriktirmeden çocuklarının adını ağzına almıyacakmış. Üç hafta kadar önce o Mart dokuzunun ayazında kapıyı çalıp bir kucakçık odun isteyen bir dilenciye şöyle acınmış: Vallahi, demiş, evde üç boğazız ya, üç dilim ekmeğimiz de yok; üç çöp odunumuz da. Varsa, ölü suyum olmasın.

Karım, şimdiye kadar bana danışmadan Hüsniye kızgile bir kere yarımşar şişe öksürük şurubuyla iştah şurubu, birkaç tüp aspirin, giyilmişlerden eski püskü, birkaç kere de undur, bulgurdur, fasulyedir, tarhanadır vermiş. Karıma: Helâl olsun, dedim.

"Benim ekmeğim kızarmış, seninki kızarmış mı, a kızım?"

"Benim ekmeğim büyük, seninki büyük mü, a oğlum?"

Uslu durmaları için çocuklara yeniden bağırdım.

Conrad Westpfahl

ATMACA, Cevdet

KELLEKIRAN

Ortaya atılan büyük bir hasırın üzerine bir kilim yayıldı. Sandalyelerini kapanlar, kilimin etrafında çabucak çevrelendiler. Deminden beri ara kızıştıranlar, umdukları kıyasıya döğüş için taraf tutmaya başlamışlardı bile. Gürültüler artıyor, palabıyıklı, iğreti kasketli, basık topuklu biri, "Açılın yahu, genişletin halkayı!" diye bağırıyordu.

Bu iri yapılı adam, Çakır Reis dedikleri Haydar'dı. Hemen her gece kentin kenar mahallesindeki bu kahvede böylesine bir şenlik, onun için bir bakıma geçim yoluydu. Döğüş bitince, kim kazanırsa, gönülünden kopan üç beş kuruşu Haydar'a verirdi. O da işini iyi görürdü doğrusu. Bütün hilelerini bildiği bu döğüşlerin hakemliğini, onun kadar ustalık ve doğrulukla yapabilecek biri daha bulunamazdı.

Çakır Reis bir kez daha bağırdı. Çemberi az daha genişlettiler.

Bir süredir sandalyesinde sessizce oturan yaşlı adam, kucağındaki horozunun sırtını tatlı tatlı sıvazlayıp, hayvanın kulağına söyler gibi eğilerek mırıldandı:

"Hadi benim Karakartal'ım, göster kendini bu akşam yavrum, utandırma beni."

Yaşlı adam buraların yabancısı sayılırdı. Kasabadan gelmişti. O da bu döğüşlerin hastası olmuştu artık. Bir de buralarda denemek istiyordu Karakartal'ını. Civcivliğinden beri, 16 aydır besleyip büyüttüğü, gözü gibi sakındığı bu Hint cinsi horoz, çok iyi döğüşler çıkarmış ve kasabada hiç yenilmemişti. Şimdi bu yabancılara da göstermeliydi kendini.

Biri alaylı alaylı gülerek seslendi yaşlı adama:

"Yeter artık be dayı! Bırak sevmeyi şu horozu da döğüş başlasın! Yoksa korkuyor musun?"

Yaşlı adam hiç sesini çıkarmadı. Ama, bakışlarında Karakartal'ına güveni vardı.

Öteden bir başkası, o alaylı sese sertçe karşılık verdi:

"Lan İbo, sen var mısın onu söyle? Çık parayı varsan!"

'Varım ya, ne sandın? İstersen bire beş olsun!"

Çakır Reis, hemen bu yeni horoz totocuların paralarını da

aldı, ötekiler gibi, elindeki kâğıda not etti. Ortalık iyice kızışmıştı artık. Kimse söz altında kalmıyor, bire on oynayan bile oluyordu.

Derken, Kıyak Ali çıktı ilkin ortaya. Salıverdi horozunu kilimin üzerine. Sonra, ellerini beline koyup, meydan okumanın gururuyla baktı horozuna.

"Yaşa Kıyak Ali! Haydi Kellekıran! Horoz değil, aslan bu be!" bağırışlariyle gürültülü bir alkış kopardı çemberdekiler.

Kellekıran, 20 aylık, Arjantin cinsi bir horozdu. O da hiç yenilmemişti şimdiye dek. Bir döğüşte, karşısındaki horozun tepesini, delecek gibi mahmuz vura vura kan içinde bırakmıştı da, Kellekıran adını takmışlardı ona. Bu kentin şampiyonuydu. Tam 500 lira vermişlerdi, ama Kıyak Ali satmamıştı. Öyle ya, şimdi bu döğüşün sonunda da, nasıl olsa 200 lirayı kazanacaktı Kıyak.

Kellekıran, kanat çırpıp, başını şöyle bir yukarı kaldırarak ötüverince yeniden alkışlayıp gülüştüler:

"Hay yaşayasın be!.."

Bu ara, yaşlı adam da çıkmıştı yavaşça ortaya. Karakartal'ını hâlâ kucağında okşayıp duruyordu.

Çakır Reis:

"Arkadaşlar," dedi bağırarak, "döğüş başlıyor! Bildiğiniz gibi her iki tarafın paraları bende. Hepsini yazdım. Cayacak varsa şimdiden caysın. Döğüş başladıktan sonra mızıkçılık istemem!"

"Tamam Reis, başlasın!" sesleri yükseldi.

Döğüşçüler yerlerini aldılar. Şimdi, kilimin bir köşesinde Kıyak Ali, karşıki köşesinde yaşlı adam, yere çömelip horozlarını hamle vaziyetinde tutmuşlar, Çakır'ın işaretini bekliyorlardı.

Çakır, yukarıya kaldırdığı ellerini birden indirip:

"Bırakın!" diye bağırdı.

İki horoz, iki atlet gibi fırladılar. Ve dosdoğru birbirlerinin üzerine atıldılar. Gerçekten görülecek şeydi bu. İlk vuruşu hangisinin yaptığı bile anlaşılamıyacak kadar hızla olan bu ilk çarpışmada, ikisi de havaya sıçramış ve hemen alt-üstü düşer gibi azıcık gerilemişlerdi.

Yeniden tutuştular. Kellekıran, daha önce davranıp, Karakartal'ın başına ansızın bir çift mahmuz vuruşu yaptı. Sonra gerilip gerilip, aynı şeyi birkaç kez daha tekrarladı. Kanat çırpıyor, bütün gücüyle sıçrayarak iki mahmuzuyla birden çaprazlama vuruşlarına devam ediyordu.

"Yaşa Kellekıran, ye onu!"

"Hadi bi daha yavrum, hoop, yaşaa!"

"Çift tokatlara bak be!"

"Yanaklarına aslanım, tepesine tepesine, hoop!"

"Ulan helâl olsun be!.." sesleri arttıkça, Kellekıran sanki bu sözlerle daha da coşuyor, saldırılarını, vuruşlarını durmaksızın tekrarlıyordu.

Karakartal neye uğradığını anlıyamamıştı henüz. Ama hiç kaçmıyor, bütün saldırılara karşı koymaya uğraşıyordu. Kafası, ibiğinden sızan kanlarla kıpkırmızı olmuştu.

Yaşlı adam ayağa kalktı. Üzgün bakışlarla sigarasını içiyor, avurtlarını ve yumruklarını sıkıyordu.

Öte yanda, Kıyak Ali'nin cakasına diyecek yoktu. Bol bol kahkaha atıyor, horozunun her saldırışında keyiflendikçe keyifleniyordu.

Kimi seyirci, daha belli olmaz düşüncesiyle sesini çıkarmıyor, kimi ise iyice gürültücü oluyordu.

Birisi:

"Hadi be Karakartal, yatırma bizi!" diye bağırdı.

Ortada, horozlardan başka yalnız Çakır Reis vardı. Hakemlik görevini eksiksiz yapmaya çalışırken, bir yandan da ileri geri konuşanları, neredeyse kavgaya tutuşacak gibi olanları paylıyordu.

Böylece ilk 15 dakika çabucak geçti. Çakır, köstekli saatine bakıp ellerini havaya kaldırınca döğüş durduruldu. Bu, horozlar için, su molası dedikleri üç dakikalık bir dinlenme payıydı. Yaşlı adamla, Kıyak Ali hemen koşu horozlarını aldılar. Islak bezlerle hayvanların ayaklarını ve başlarını güzelce sildiler. Başlarından aşağı biraz da su döktüler.

O arada, kahveci, bir tepsi lokumu seyircilere gezdirmeye başladı. Lokumu alan, kahveci hakkı olarak yirmi beş kuruşu tepsiye bırakıyordu. Gecede kaç döğüş olursa olsun, her döğüş için tekrarlanırdı bu. Ama kahveci İdris'in bu işte az masrafı yok değildi. Ünlü horozların büyük boy fotoğraflarını güzelce çerçevelettirip duvarlara asmış, bir köşede de, konuk horozları barındırmak için mükemmel bir kümes yaptırmıştı. Horozların, döğüşürken ayaklarının kaymaması için gerekli olan şu yerdeki kilimi ise daha geçenlerde yenilemişti.

Su molasından sonra, döğüş aynı hızla yeniden başladı. Kellekıran, gene durmaksızın saldırıyordu. Sanki vahşi bir hayvandı bu horoz. Karakartal'dan daha iri, pençeleri kocaman kocaman, mahmuzları bıçak gibi sivriydi. Kızıl, kahverengi tonları arasında değişen tüyleri, kuyruğunda siyah ve koyu yeşillerle karışıyordu. Başının üstü biraz açıktı. Silme diyorlardı böyle olanına.

Karakartal'a gelince. O daha atlet yapılıydı. Sırım gibiydi. İri değildi pek. Ama upuzun bacakları, pırıl pırıl parla-

yan simsiyah tüyleri vardı. Hemen her yanı siyahtı. İbiği daha kısa, boynu ince ve daha uzundu. Ne var ki, Kellekıran'ın gücü ağır basıyordu. Çabucak, o kısa ibiklerinden sızan kanlarla kıpkırmızı olmuştu gene.

İkinci 15 dakika da geçti.

Yanımda Süleyman efendi, bana döğüşçü horozlar konusunda bilgi veriyordu o ara:

"Bunlar," dedi, "fennî yemle beslenirler bey. Yumurta da yedirilir. Kuvvetlendirmek, adalelerini sertleştirmek için vitaminler verilir. Kimi, döğüşten önce karabiber de yutturur ki, hayvan daha hırçın olur."

Süleyman efendi, eski bir horoz meraklısıydı. Çok horoz döğüştürmüştü. Ama artık seyretmeyi bile öylesine sevmiyordu.

"Doğrusu," dedi, "vahşilik bu iş, günah bu hayvanlara. Bazen döğüşte, horozun kör olduğu, hattâ öldüğü oluyor da çok acıyorum. Neler yapmazlar ki? Birini bilirim, horozunun mahmuzlarını bıçakla çenterek sivriltirdi, karşısındakinin kafasını, gözünü delsin diye. Bizim Çakır Reis anlar bunları da engel olur. Çekinirler ondan."

"Peki," dedim, "ne kadar döğüşür, bu horozlar Süleyman efendi?"

"Horozuna ve anlaşmaya göre değişir. Yavrular 1,5 2 saat, kartlar 4 saat kadar dayanır. Simdi bu döğüş için de 4 saatlik anlaşma yapıldı. Birinden biri ya kaçar, ya da döğüşemiyecek hale gelip düşer, öteki de kazanır. Zaman dolduğunda, her ikisi de döğüşebiliyorsa, beraberlik olur. Gördüğün gibi, 15 dakikada bir dinlendirilir ve bakılırlar. Bir horoz 8 aylık döğüşmeye başlar ve 2 yaşına kadar iyi döğüşür. En iyi döğüşen horozlar, Hint, Arap, Arjantin cinsleridir. Arjantin'de, horozların ayaklarına küçük kurşun parçaları da bağlarlarmış. Hayvan sıçrayıp vurduyça, o kurşunlar öteki horozun başını parçalarmış."

On beş dakikalık ravuntların dördüncüsü de başlamıştı. Hâlâ aynı hızla döğüşüyordu horozlar. Ama artık, Karakartal daha iyi koruyabiliyordu kendini. Kellekıran'ın vahşi saldırışlarını önlüyor, arada bir ataklarla yerinde vuruşlar da yapıyordu.

"Dayan Karakartal, vur oğlum!" diye bağırdı biri.

Bir öteki:

"Ulan açılacak bu horoz, döğüştükçe açılacak!" dedi.

Yaşlı adam güldü:

"Öyledir, nefesi iyidir Karakartal'ımın."

Yedinci ravuntta, Karakartal vuruşlarını iyice sıklaştırmıştı artık. Gerçekten, bir kartal gibi vuruyordu. Bazen, ga-

gasiyle Kellekıran'ın ibiğine yapışıyor, bir yandan da pençeliyordu.

Onuncu ravunt başladığı zaman:

"Yaşa Karakartal, vur, vur!" sesleri çoğalmıştı.

Karakartal, korkunç mahmuz vuruşlarına geçmişti bu kez. Döğüşe yeni başlanmış gibi çevikti. Başı, gözü kan içinde kalan Kellekıran ise yorulmuşa benziyordu. Sıçrayışlarında gecikiyor, ama vuruldukça inatlaşıp, ötekinin üstüne üstüne gidiyordu.

Kıyak Ali'nin neşesi çoktan kaçmıştı.

Yaşlı adam, gülen gözleriyle, sessizce döğüşü izliyordu.

İkide bir, Karakartal saldırdıkça, tıpkı bir horoz gibi sıçrayıp ellerini yanlarında çırpan biri de, neredeyse ortaya çıkıp horozlarla döğüşecekti sanki.

Çakır Reis, kimseye yüz vermeksizin, başarıyla sürdürüyordu döğüşü.

Üç saati geçiyordu artık.

Kellekıran iyice kesilmiş, şaşkına dönmüştü. Karakartal ise, şaşılacak kadar atak ve saldırıcıydı hâlâ. O ara, çok sert bir mahmuz vuruşu, Kellekıran'ın tam sol gözünün yanına rastladı. Hayvan kan içinde, olduğu yerde bir dönüp düşüverdi. Ama hemen kalktı. Yeniden Karakartal'ın üstüne gitmeye, sıçramaya, o da vurmaya çalışıyor, bütün gücünü kullanıyordu.

Su molası verildi bir daha.

Kıyak Ali, horozunu temizleyip yıkarken, iyice burnundan soluyordu.

Çakır:

"Yahu gözü sakatlandı bu hayvanın, gelin beraberlikle bitsin bu iş," dedi.

"Olmaz öyle şey," diye bağırıştılar. "Çocuk oyunu değil bu, para oyunu, dört saat dolmadı, horoz da kaçmıyor, devam etsin!"

Yaşlı adam:

"Ben yarıya da razıyım," diyecek oldu.

Kıyak Ali, öfkeyle kesti sözünü:

"Ne yarısı be babalık! Pilâvdan dönenin kaşığı kırılsın, hadi sal horozunu!"

Döğüş yeniden başladı. Ne var ki, Kellekıran kaçmaya başlamıştı. İnadı bırakmış, kaçıyordu işte. Canı tatlı gelmişti sonunda hayvanın.

Çakır Reis ellerini kaldırdı:

"Tamam arkadaşlar! Kaçıyor, Kellekıran yenilmiştir, döğüş bitti!"

Kıyak Ali sapsarıydı. Deli gibi olmuş, gözleri büyümüş-

tü. Alkışlar, gürültüler arasında birden atıldı. Kellekıran'ı kaptığı gibi sokağa fırladı.

Arkasından koştular.

Az sonra içeriye giren biri:

"Lan bu eşşoğlu horozu kesti!" diye bağırdı.

Çakır fena halde bozuldu bu habere. Hemen sokağa atıldı. Ama, Kıyak Ali ortalarda yoktu.

Zavallı Kellekıran, oracıkta, duvarın dibinde, başı gövdesinden ayrılmış, kan içinde hâlâ çırpınıyordu...

Mathias May

BİNYAZAR, Adnan

SIPALAR

Gün bitecekti nerdeyse. İçi su doldurulmuş kırmızı bir balon gibiydi güneş. Biz dört, ya da çocukla birlikte beş kişiydik. En uzunumuzdu en ilginç olayları yaşanuşımız. Gözleri yüzüne gömülüktü. Bu gömülüklük daha cansız, daha mat bir yüz yapmıştı.

'Avradı gömecektin az kalsın," dedim yüzümü çevirip adı Hasan olan en uzunumuza, en ilginç olayları yaşamış olanımıza.

"Az kalsın gömecektik ya!.." dedi. "Bir acayip hastalıktı onunki de. Donup kalıveriyordu. Ne sorsan 'çay' diyordu. En sonu anam keşfetti 'çay' demesinin nedenini.

— "Çay içerken kasılıp kaldı oğul, ondan olmaya?" dedi anam. Evin direği karı dediğin, gözüm gün görmüyor hastalandığından bu yana."

Esmer olanımız söze karıştı. Dudağının kıyısında rengi kirlenmiş bir altın diş ışılıyordu. "Ama az önce bir uzun hava tutturmuştun. Gözünün gün görmediği bu mu? Keyfin yerindeydi."

'Ne keyfi beyim, dert üstünedir bizim türkülerimiz. Ölüm üstüne, ayrılık üstüne..."

Güneş gittikçe ağırlaşıyordu, buruşuyordu. Ekin tarlalarının güneş alan yerleri daha sarıydı. Yeşilin güneş alan yerleri daha yeşil... Biz dörttük, çocukla beşleşiyorduk. Sefertası gibi, içiçe bir apartman katından kurtulduğu için daha bir özgürdü çocuk. Gözleri temiz beyazdı. Işığın vuruşuna göre lâcivertleşiyordu. Göz aklarında en küçük bir leke yoktu. Ne bir tutku çizgisi, ne bir acı. (Zaman izini belirtir gözlerimizde. Gördüğümüz kalınlaşmaların herbiri bir acının kalıntısıdır. Göz damarlarımız yaşamla savaş halindedir. Engelleri yenmek yolunda kabarıklaşırlar, kalınlaşırlar damarlarımız. Hem kendi acılarını, hem bedenin acılarını yansıtırlar gözler. Sanki bedenin aynasıdır gözler!)

Çocuğun gözlerine iyice bakılırsa birkaç tutku çizgisi görülebilirdi belki. "Her şeyin en iyisini bulma yolundaki çabaların sonucu olabilirdi" bu çizgiler. Bir tepsi dolusu dut-

tan en iyilerini seçip yiyordu biraz önce. Kimseler yesin istemiyordu önündeki duttan. Babasının bile yemesini istemiyordu. "Ben dutların en iyisini yerim hep." diyordu gülerek. "Bak" diyordu, iri loplu bir dutu ağzına atarken, "ne güzel! Deel mi baba?" En iyiyi bulma yolundaki çabaların izleri vardı gözlerinde. Ondan ötesi lâcivertti, beyazdı; görülemiyecek değin tutkusuzdu. Ne aşktan, ne kazançtan iz vardı. Herşey güzeldi çocuk gözlerde, herşey yaşanacak değin çok güzeldi. Yeşil otlar, sarı ekinler, dolu vurmuş kel ağaçlar, semerini silkip yere çalan at biçimli katır bozuntusu eşek... Herşey, herşey çok güzeldi!.. Kır renklerinin zenginleştirdiği ak düşünceler içindeydi çocuk. Gözleri inekleri, malak (manda yavrusu)'ları arıyordu. Arada bir gördüğü, arka ayakları mayıs'a bulanmış malaklara sevgiyle bakıyordu. Lâcivert gözlerinden fırlamış gibi görünen kirpikleri kaşlarına değin uzanıyordu. Üç yıllık yaşamında öğrendiği türkülerden birini geveliyordu. Bu, ezgi değil de, ezgi sanısı uyandıran bir miyavlamaydı. Konuşmayı öğrenmeden önceki ilkel yaşamını yaşıyordu insan sanki çocukluğunda.

Sessizliği, yine en ilginç olayları yaşamışımız bozdu. Kamp yerinin tam karşısında toplanmıştık. Dağın doruğundaki güneş kızgın görünüyordu. Geceki yağmurun yıkadığı ağaçların üstünde güneş, alev alevdi. Buna karşın doğa dinlendirici ve yaşatıcıydı. Gözlerimizde, çocuk gözlerinin temizliği, aklığı vardı. "Oh!" diyorduk her soluk alışımızda.

'Hanımdan geçtik, şimdi de çocuk çıktı. Onun da böbrekleri hastaymış. Doktor, ölür, dedi." diye sessizliği bozdu Hasan, en uzunumuz.

"Hayırlısı olur inşallah," dedi oradakiler, sözlerini yüze çıkarmadan, içlerinden.

Hasan, şu en uzun olanımız. Dertçe de en uzunumuz. Gözlerini kaçırdı oradakilerden. Çocuk konuşulanlara kulak kabarttı. Hemen yanıbaşında kara gözlü, diri sıpalar vardı. Oturmaktan ezilmiş çimenleri topraktan çıkarmaya çalışıyorlardı. Ağzına gelenleri, koparabildiklerini yer gibi yapıyorlardı. İnsanların çekirdekle oyalanışları gibi bir şeydi bu. Boş durmaktansa yemek için yiyorlardı ilkbaharlarını yaşıyan kara gözlü, diri sıpalar. Arada bir, burunlarına kaçan tozları, toprakları temizlemek için "hır" diye bir ses çıkarıyorlardı, ayaklarını da kaldırıp indiriyorlardı bu sıralarda.

"Eşekliği öğreniyor böylece," dedi en iri yarı olanımız. "Önce tepmeyi öğrenir eşekler, sonra 'hır' lamayı. Daha sonra da anırmayı."

"Eşek anırtısını çok içten bulurum," dedi dalgın olanımız, uykudan uyanır gibi dikelip. "Köy yaşamımı eşekler anıtır bana. Bir de horozlar. Odamız ahıra bitişikti. Kışın horozları da ahıra alırdık. Eşeklerin anırtılarıyla uyanırdık. O günlerin alışkanlığı, sabahları, hep horoz sesi ararım. Bir zenginlik, bir canlılık vardır horoz sesinde."

"Kulağına melekler ünlermiş sabahı, horozların. Horozlar da insanlara, sabahın geldiğini müştularmış. Anam her zaman der, dualıdır horoz sesi. Horoz sesiyle uyanmak güne meleklerle başlamaktır." dedi Hasan, en uzunumuz, yaşantısı en ilginç olanımız.

"Ses dediğin eşek sesidir. Eşek sesiyle uyanmak ah!.." diye oturduğu yeri sürünerek değiştirdi, güleç yüzlü esmer arkadaş.

Hasan onaylamadı esmer, güleç yüzlünün dediklerini. "Uysalsa da şeytanla ilgileri vardır eşeklerin. İyi saymazlar eşek sesiyle uyanmayı. Tutumundan bellidir eşeğin, düşürdüğü adamın onduğu (iyi olduğu) görülmemiştir. Attan düşene bir şey olmaz da, eşekten düşenin halini gör! Mutlaka bir yerini kırar eşek, üstünden attığı insanın. Eşek sesini uykuya dalarken duymayı iyi saydıklarını işitirim. Korkasın da uykudan uyanmıyasın, diye."

"Bu ses sıpa sesi olursa ne olur?" diye bir sorun attı ortaya, sanatçı dediğimiz, az önce çengel burnunu kırlara dikerek büyük ressamlardan etkilendiğini, çekinmeden söyliyenimiz.

"Bak sıpaya bir şey denmez," dedi Hasan. Sonra konuyu değiştirdi. Boyu bosu gibi, gözlerinde dert damarlarının irileştiğini, kalınlaştığını, bir engerek kıvrılışında oynaştığını gördük. "Karıyı kurtardık, bu kez çocuk ölecek. Hoş karıyı da Allah kurtardı ya. Biz ikimiz de bir canı kurtarırız inşallah. Allah büyük, halimize acıdı. İkisini de almadı. Ama biliyorum, çocuk ölecek." diye duygulandı. "Hastanede şimdi o." Hasan'ın duygululuğunu bizi "beş"leştiren çocuk daha da arttırdı. Lâcivert gözlerini çevirerek, kirpikleri kaşlarına değercesine sordu:

"Baba, sıpalar da ölür mü?"

Şu her şeye boş veren Kalafat'la Salt Faik geldi gözlerimin önünde. Sanki "Sivriada Geceleri"ndeki gibi konuşuyorlardı.

"— Ne oluyorsun? Şair misin, ne boksun?" diye tersliyordu Sait Faik'i Kalafat, aşırı duygululuğunu görüp. Sait Faik'in dert yüklü gözleri, dünyaya, gerçeklere doyamamışçasına büyüyor, damarları kalınlaşıyordu. Kalafat'a dönüyordu, boynu bükük:

"— Martı öldü de... diyordu.

"— Martı da ölür. İnsan ölmüyor mu?" diye Sait Faik'i yine tersliyordu Kalafat, gerçekleri yüze vuran o iri balıkçı.

Ölürken de kapanmadığını düşündüm gözlerini Sait Faik'in. Gerçekler gözleri patlatırcasına bir açmayagörsün bir daha kapanmaz. Kalafat, bir başkaldırıyla karşılanıştır Sait Faik'in ilgi alanını. Bunun bir başkaldırı olduğunu düşündüm Kalafat'ı gözlerimin önüne getirip. "Martı da ölür. İnsan ölmüyor mu?"

Ben bunları düşünürken, çocuk, babasına sorup duruyordu daha:

"Hı baba, de hele, sıpalar da ölür mü?"

Tek sözcük söyliyemedi çocuğun babası. Herkeste bir sessizlik vardı. Geceyi devralıyorlardı gece böcekleri sanki. Ağustosböcekleri geceyle birlikte susuyorlardı. Geceye birkaç cırcır böceğinin sesi kalacaktı. Bir yanda gecenin, bir yanda gündüzün izlerini görüyorduk. Vâdinin diplerinde dayanılmaz bir koyuluktaydı gece. Su doldurulmuş balon gibi olan güneş, kırmızı bir ırmak gibi, patlamış da yamaçlara akıyordu sanki. Paslı bakır kırmızılığındaydı tek tük dikenlerin bulunduğu yamaçlar. Vâdilere inildikçe, yamaçların koyulaştığı görülüyordu.

"Hı, baba, sıpalar ölür mü?" diye soruyordu çocuk.

"Ölür, diyordu babası, en sonu, sıpalar ölür."

"Mezarları nerelerde sıpaların?" diye sorgusunu sürdürüyordu çocuk. "Bak bunlar amcaların mezarları.." diye koyulaşan yamaçtaki taş yığınlarını gösteriyordu. Babası, esmer, güleç yüzlü olanınız taşlarının ucu ışıyan mezarlığa dikiyordu dışarlak, akı bol gözlerini.

"Bir çocuğumuzu da buraya gömdük beyim," dedi Hasan. "Ne olduğuna bilemedik. Tutulmasıyla katılaşması bir oldu. Küt diye beşikten düştü. O gün anası kapıya çıkarmış. Gök gözlü bir karı vardır köyde. Öyle bir kadındır ki, sormayın, uçan kuşu havada kurutur. Bir uçak düşmüştü şu karşı yamaca. Kadın o gün yazıdaymış. Bir bakmış, iki bakmış. Bir de baknuşlar ki, uçak yerde. O kadın, uçağı düşüren kadın görmüş o gün çocuğu da dışarda. "Ne kadar da tombul!" demiş. Anası dedi, yani bizim avrat. Gözleri derya gibi büyümüş o sıra. Onmadı o günden sonra çocuk. Ya iki, ya da üç gün geçti bu sözün üstünden, 'Ne kadar da tombul!" sözünün üstünden. Çocuk bir 'Hı..' dedi, katılaştı. Sonra da beşikten düştü öldü."

Çocuk, babasına döndü yine. Öyküler de gece gibi yayılıyordu. Sanatçıya döndüm ben de. Etki altında kaldığı sa-

nısında bulunan çengel burunlu arkadaşa: "Senin etkilenmen kopya etmek anlamına gelmez. Etkilenmen bir uyartıdır sadece. Kendini değil de sanatçıyı bulmandır. Sanatçıyı kendinde yaşatmandır." dedim. Sanatçı "evet"ledi düşüncelerimi. "Çok kısa bir sürede de olsa, az şey mi Picasso'yu, Gauguin'i, Matisse'i yaşamak. Bütün ömrünü Gide gibi on dakika yaşamaya, duymaya vermez miydin?" dedim. Herşeyi gece gibi, doğruladı sanatçı olanımız, çengel burunlumuz.

Geceleşmişti her yan. Karanlığı yırtan gücsüz iki sigara ışığı vardı. Sigaralar içe çekilişte, çocuğun kaşlarına değin uzanan iri kirpikleri görülüyordu. Gözleri iyice büyümüştü. Martının ölümüne şaşan Sait Faik'in gözleri gibi çocuğunkiler de patlaktı. Hasan sigarasından bir ağız duman daha somurdu. Çocuğun gözlerinde iri damlalar yuvarlanıyordu. Kirpikleri ıslanmış, göz altlarına yapışmıştı. Kaşlarına değecek değin güclü ve dik değildi. Gözleri karanlıkları öğrenmek ister gibi tutkuluydu, damarlıydı, kalınlaşmıştı. Damarlar bir engerek gibi oynaşıyordu. Ak parlak gözlerinde iz iz acıları görüyorduk.

"Baba," diyordu çok ürkek, "baba, sıpalar ölür mü?"

Göz, yaşıyordu. Acılar gözlerde damarlaşıyorlardı. Kara gözlü, diri sıpalar topraktan kımıl kımıl otları kazıyorlardı. Gece sıpalarla vardı sanki. Sıpalar olmasaydı gece de olmıyacaktı. Karanlıkta duyguyu da aşmıştı göz. Hiçbir şey ölmüyor da görülüyordu.

"Baba, çocuklar da ölür mü?" diye soruyordu çocuk.

Baba, bezgindi. "Amma gevezelik ettin" der gibi baktı çocuğa, yüzünü eğerek.

Güneşin her zaman kırmızı bir balon gibi olacağı düşünülüyordu. Gölgeler duygularımızı da örtüyordu. Gün bitmişti. Ama güneş her gün içi su doldurulmuş kırmızı bir balon gibi olacaktı.

ÇORBACIOĞLU, F. Hayati

B O R Ç

İnatçılıkta üstüne yoktu.

"— Sana yardım edelim de Seyit Bayı, gel bu tarlayı makineyle sürdür, ihtiyarsın, dayanamazsın," dediğim zaman kafasını iki yana salladı:

"— İstemem," dedi. "Eyi olmaz makineyle sürülmüş tarla, işime garışman siz." Elinin tersiyle, "Senin ne üstüne vazife? İşine get!" der gibi bir hareket yaptı. "Cehenneme kadar... Ne halin varsa gör" deyip, çekilip gitmeliydim onun bu tersliğine karşı... Ama gidemezdim. Hırçınlığının nedenini biliyordum çünkü. Yüreğimi yakan da buydu.

"— Şu çelimsiz eşşeklerle başa çıkmaz bu iş," dedim. "Gel inadı bırak, traktöre biraz borçlan, bu yıl ekin bereketli olacağa benzer, tarlanı süremez kalırsan, yanarsın."

Hayvanları "Çüş" deyip durdurduktan sonra sabanın sapını bıraktı. Alnındaki teri gömleğinin eteğine silerek:

"— Niye başa çıkmasın? Pekâlâ oluyor işte," dedi. "Olmuyor mu?"

"— Eşşekle tarla sürüldüğü de bi sende görülmüş.. Olsaydı, bunu herkes yapardı."

"— Herkeste böyle eşşek ne arar? Daha, öküzleri aratmıyor bile."

"— Lâf!" dedim. "Sabahtan beri şu sürdüğün yere bak da, öyle konuş." Gözleri eşelenmiş toprağın derinliklerine daldı. Beni kandıramıyacağını elbette biliyordu. Direnemedi:

"— Öküzler daha eyiydi tabii.. Ama, olmayınca niidecen?"

"— Onları kendin vermişsin Yapakcıya. Niye verdin?"

"— Borcumdan kurtuldum gayrı." İç yarasının deşilmesinden hoşlanmamıştı. Yüzüme ters ters baktı. Sonra öfkeli bir hareketle sabanın sapına sarıldı.

"— Beni işimden koma hadi!" Boz hayvanların kuçma, okşayıcı iki şaplak yapıştırdı. Onlara minnet ve sevgiyle bakarak:

"— Bizim tomfilimiz bunlar işte," dedi. "Sizin makinenize değişmem bile.. Daha, benzinimiz sarı sarı saman.. Makine de ne ki? Girangı kırılır, pistonu bozulur, tekeri patlar..."

"— Eşşek de ölür," dedim.

"— Ölmez.. Gayrı ölmeden yenisini doğurur. Senin makinen doğurur mu?" diyerek yüzüme baktı.

"— Doğurmaz!"

"— Gördün mü? Yağ istemez, usta istemez. Dürttün mü, deh deyi, yörür.. Ne fitesi var, ne kontağı.. Nideceem makineyi? Hem üstelik koca koca tekeri tarlayı ezer durur, bir yandan eşelerken. İstemem, istemem, deeeh!" deyip yürüdü. "Bedava getirseler istemem, bana bu yeter."

"— İyi ama, unutma ki, bu çabayla bir ayda çıkaracağın işi, makine bir günde yapar," diye seslendim ardından.

"— Niidecem geri kalan yirmi dokuz günü? Kötürümler gibi köşede oturacak deelim ya!" diye söylendi taa uzakta, başını bile çevirmedi. "Allahın günü çoook.. Ben bu işten hoşnudum."

Yalan söylüyordu. Eşeklere yardim edeceğim diye ihtiyar bacaklarını gerdire gerdire, kan-ter içinde nasıl çabaladığını gören anlardı yalan dediğini.

"— İyisin, hoşsun, ama, zorlu inatçısın Seyit Dayı," dedim ardından. Duymadı. Duysaydı, vereceği cevabı biliyordum:

"— Gece döşeğe düşünce varsın ayaklarım sızılasın, borçdan yüreğim sızlıyacağına," diyecekti elbet.

Alacağı olan birkaç yüze karşılık, bu ihtiyarın öküzlerini kapatan vicdansıza ne demeli bilmem ki! Ama belki de suçu yoktu onun. "Söz verdiği gün borcunu ödiyemeyince öküzleri kendi eliyle götürüp teslim etti." dediler. Doğrudur. Ama gene de almamalıydı yapakçı. Utanç duydum onun adına içimde. Utanç duymak neye yarar? Onun ihtiyar bacaklarına derman veremezdi ki bu! Toprak kızgın güneşin altında fosur fosur kabarmış, sonra kerpiç gibi kaskatı kesilmişti sanki. Herşey yaşama çabasına karşıydı burada. Bereketli toprak bile... Ama onunla zorlu savaşıyordu bu çelimsiz ihtiyar. Uzakta, taa uzakta, ufalmış ufalmıştı boz eşekleriyle beraber. Kabaran toprakların gerisinde bir kımıldama gibi görünüyordu sadece.. Kendinden büyük yükü taşımaya çalışan yetersiz bir karıncanın çabasından daha güven verici değildi bu kımıldama. Bütün gücüyle yüklense de sabanına nafile! Bazan kayboluveriyordu gözden. Ayağının altından kayan toprakların üstüne yuvarlanıp duruyordu besbelli.

"— İnatçını!" dedim içimden. "Sen, Tanrıdan başka kimseye borçlu kalamam, derken kendini feraha çıkarıyorsun bir bakıma.. İç rahatlığına kavuşuyorsun. Ama ya biz? Onu düşünmüyorsun hiç, değil mi?

★

"— Kaç dönüm?" diye sordu traktörcü.

"— Bilmem, bak işte!" dedim. Kaç dönüm olursa olsun, iki günde bitirmelisin onu."

"— Neden?"

"— Öyle işte! Seyit dayı gelmeden kotarılmalı," dedim. "İki gün için kasabaya gitti de... Biter mi?"

"— Biter," dedi. "Ay ışığında da çalışırız."

"— Hemen başla öyleyse, paran bende."

Biliyorum, tepemdeki tüyü tırnağıma indirecekti gelince.. Kızınca hatır-gönül dinlemezdi. "Yaptığım iş herşeyi göze almağa değer" dedim içimden. Bir yandan da inadını sürdürmesine meydan vermediğim için seviniyordum. Ne yalan söyliyeyim, gururunun azıcık yenilgiye uğramasından günahkâr bir haz duymuş gibiydim. Belki de onun gibi olamayışın verdiği bir aşağılık duygusundandı bu..

★

"— Seyit Dayı döndü," dediler.

Dönsün!.. Tarlası, toprağının hayat dolu sinesine kadar deşilmiş kabartılmıştı bile. Korkum yoktu artık.. Vardı olmasına.. Vardı ama, korkum Seyit dayının öfkesindendi yalnız.. Beyaz sakalı titreyerek, gözlerini açа açа nasıl gelecekti kimbilir yanıma! "— Sana kim dedi de benim tarlamı sürdün?" diye haykırarak üstüme yürüyecekti belki de.. Yapardı çünkü! Ama ne derse desin, toprağı yeniden düzleyemezdi ya! Ben ödevimi yapmıştım. Kendimi savunabilirdim pekâlâ.. "— Hodri meydan, çıksın bakalım karşıma!" dedim içimden. "İnatçı ihtiyar seni!"

Oysa ki beklediğim çıkmadı. Seyit dayı yanıma bile uğramadı o gün hiç.. Şaşılacak şeydi bu! Kuşkulandım. Tarlayı sürülü görünce, ona uzun uzun bakmış. Sonra hiç bir şey demeden ters yüzü dönmüş gitmiş. Nereye gittiğini bile kimse bilmiyordu..

Ertesi gün muhtara yanaşıp, "— Nerede bu?" diye sordum. Meraklanmıya başlamıştım çünkü.

"— Bilmiyom," dedi muhtar. "Eşşek pazarında görmüşler dün."

"— Eşşek pazarında mı? Ne işi varmış ki bunun orada?"

"— Sattı eşşeklerini," dedi Tezekçinin oğlu. "İkisini de... Sana borcu varmış biraz. öyle mi?"

DAĞCI, Cengiz

TEYZEMİN EVİ

Aşağıda Yalta göründü.

Ama fayton, yolun sağ yamacı üzerindeki çamların yola düşen koyu karaltılarını arkada bırakınca sağa döndü, dar bir yola saptı, az bayıra yukarı ilerledi ve evin yeşile boyalı avlu kapısı önünde durdu. Annem ve ben, faytoncunun yardımıyle, faytondan indik.

Burası teyzemin eviydi.

Akrabalarım üzerine durmayı, onların hayat serüvenlerini hikâyeme sokmayı yersiz ve gereksiz buluyorum, çünkü onların serüvenlerinde, tıpkı bizim ailenin serüveninde olduğu gibi, önemli denecek ve çapı aşık birşey yoktu. Köy insanlarıydı onlar da. Ata mirası toprakları, üzüm bağları, ve tütün tarlalarıyle uğraşıyor, alışılmış bir hayat yaşıyorlardı. Ancak ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarımında, hele yüzyılın sonlarına doğru, memleketin ekonomik gelişmesi, ve yanıbaşlarındaki şehir burjuvazisiyle çatışmalar, onları eski kalıplarından çıkmağa, kılıklarını değiştirmeğe ve yeni hayata ayak uydurmağa zorluyordu. Köylerde okullar açılıyordu; varlıklı aileler oğullarını seminerlere gönderiyorlardı; devlet kredileriyle, bizim ev gibi, eski köyün uzağında yeni evler kuruluyordu; toplu ve alışık hayattan kaçanlar oluyordu. Hayata taze güç ve makine giriyordu. Teyzem de, ne zaman ve nasıl bilmiyorum, günün birinde kendisini bu evde bulmuştu.

Tek katlı ev, kendisini az aşağıdaki şehire göstermek istemiyormuş gibi, az tedirgin, yüksekçe avlu duvarı gerisinde saklıydı. Ama yoldaki araba izleri, orada burada göze çarpan taze at gübreleri, küçük bahçeleri demir parmaklıklarla çevrili komşu evler, bu evin insanlardan ve hayattan kaçmadığını, belki kaçamadığını, gösteriyordu.

Taşlığa girdik.

Yerden üç-beş basamak yüksekteki balkonda teyzem duruyordu. Bizi görünce balkondan indi; gülen gözleri ve havada gerili kollariyle anneme koştu. Öpüştüler. Halide görünürde yoktu. Ama Halide'yi düşünmüyordum. Teyzemin annemi öpüşünü, ince sesiyle konuşmasını, hele kısa kesili saçlarını

ve dizkapaklarını henüz örtmeyen sırtındaki entarisini ola ğanüstü buluyordum. Giyimi, konuşması, ve hareketleri benim için yeniydi.

Sonra eve girdik...

İkindi güneşi odayı sualtı soğukluğuyla aydınlatmıştı, ve bu soğuk aydınlıkta odanın bütün eşyaları gözle görünmiyen, ama harikulâde bir gücün önünde derin bir ibadete dalmış gibiydiler. Yalnız masanın üzerindeki vazoda çiçekler canlıydılar ve çiçekler bana bakarak beni de bu derin ve sessiz ibadete çağırıyorlardı sanki. Fakat yan odanın kapısı açılınca bu duygum, ve odadaki hava, birden dağıldı. Kapı arasında Halide duruyordu. Konuşmuyordu Halide. Halide'nin susuşu uzadıkça ayaklarım dibindeki linoleomdan yükselen acayip ve ağır bir kokuyla başım döner olmuştu. Ancak bu halim de uzun sürmedi. Halide gülümseyince emniyetli bir yerde bulunduğumu anladım ve Halide kapı arasından çıkıp yanıma geldiği zaman büsbütün yatıştım.

Halide'nin uzun ve ince boyu az daha uzamış, az daha incelmiş gibi göründü bana. Yüzü de öncesi gibi olağanüstü ak ve tazeydi ama, yüzünün bu nazik çizgileri arasındaki o büyük burnu Halide'nin göründüğünden başka olduğunu, Halide'nin içinde başka bir Halide'nin, belki Halide'lerin, gizlendiğini belirtiyordu. Halide'yi nasıl karşılayacağımı bilmiyordum; o da bilmiyordu galiba ki, odadan sessizce ve birbirimizin yüzüne bakmaksızın çıktık. Ancak balkondan inince Halide elimi eline aldı, elimi dudaklarına doğru kaldırarak avucumun içini öptü ve beni evin arkasındaki bayıra götürdü.

Bayırda sonbahar otları olağanüstü boy atmışlardı ve ikindi güneşinin ışınlarında daha bir taze görünüyorlardı. Yukarda iki, belki üçtü -şimdi hatırlamıyorum- şeftali ağacı vardı ve ağaçların az uzağındaki taş duvarın dibinde küçük bir kümes duruyordu. Ama tavuk falan yoktu görünürde. Önceleri de burda tavuk beslendiğini sanmıyordum, çünkü bayır olağanüstü boy atmış otlariyle tavukların barınabilecekleri bir yere benzemiyordu. Kümesin ve evin duvarı ötesindeki oldukça sarp bayırda bir Hıristiyan mezarlığı vardı. Mezarlığın batı kıyısınca, bayırın tepesinde duran küçük kilisenin eşiğine dek, taş basamaklar yükseliyorlardı.

Kümese doğru yürüdük. Ama daha çok bayırdaki mezarlıkla ilgileniyordum. Bakarken mezarlığa, evimizin yanındaki mezarlığı düşünüyordum ve, bilmem neden, o mezarlıkla şimdi burda. bu bayırdaki mezarlıkta yatan ölülerin arasındaki ruhî bağları görmeğe çalışıyordum. Ve görür gibi oluyordum. Uzakta, renksiz sislerin içinde belli-belirsiz büyük-

annenin yüzünü görüyordum; gene renksiz sislere bürünmüş tabutlar geçiyorlardı gözlerimin önünden. Fakat bu ölüler şimdi evimizin yanındaki mezarlıkta mı yatıyorlardı, bu bayırdaki mezarlıkta mı, kestiremiyordum bir türlü, ama mezarlığa baktıkça küçük ömrüm boyunca yaşadığım ve gördüğüm herşeyin içimde canlanıp beni daha sağlam bir bağla durduğum yere bağladığını, gözlerimin önündeki mezarlarsa, mezarların haçları ve baştaşlarıysa uzak ve bilinmez bir âlemin, benimle ilgisiz bir âlemin, silik bir gölgesi olduğunu hissediyordum.

Derken Halide gene de elimi tuttu, yüzüme baktı ve beni kümesin yanında duvardaki dar ve küçük ahşap kapıya doğru çekti.

Gittik.

Kapı, kendiliğinden açılmışçasına, sessiz-gıcırtısız açıldı ve avlu duvarıyla mezarlık arasından geçerek şehire inen, kedi kafaları gibi yuvarlak taşlarla döşeli, yola çıktık.

Yolun karşı yakasında da mezarlık duvarı vardı ve solda, mezarlık duvarının bittiği yerde bayırdaki kiliseye yükselen taş basamaklar başlıyordu.

Yolu geçtik, taş basamakların üstünde durduk. Taş basamakların üstünde durduğumuz anda zamanın önemi kaybolmuş gibi geldi bana; öyle ki, evimizden ne zaman çıktığımızı, buraya nasıl geldiğimizi, annemle ne zaman buluşacağını bilmiyor gibiydim. Zamansız bir dünyadaydım; zamansız bir dünya ise donuk ve ölüydü. Yalnız yüksekte, taş basamakların ucunda bir yerde kilise duruyordu, ama bu kilise yeryüzünde yaşıyan insanlar için mi, yoksa mezarlıkta yatan ölüler için miydi, kestiremiyordum. Üstelik yanıbaşımda durduğu ve açık gözleriyle yüzüme baktığı halde Halide de beni görmüyor gibiydi.

Hayli durduk. Arada Halide'ye bakıyordum. Halide'nin neler düşündüğünü bilmiyordum; kendimin de neler düşündüğümün farkında değildim; ama aramızdaki sessizlik uzadıkça Halide'yle aynı şeyleri düşündüğümüzü anlıyordum.

Halide elini kaldırdı; elini şakağımın üstüne koydu ve yavaş, az tedirgin bir sesle: "Üşüdün," dedi. Taş basamakların yukarı kesimi güneş ışınları içindeydi. İkimiz güneşli basamaklara baktık. Halide güldü. Onun gülüşüyle deminki tılsımlı hava dağılır gibi oldu ve ikimiz taş basamakları çıkmaya başladık. Arada başımı çevirip aşağıdaki bahçelere, bahçelerin içinde gömülü evlerin damlarına bakıyordum. Bahçeler ve evler, ve daha aşağıda şehir, hafif bir sis tülbendi içindeydiler. Deniz kurşunî bir renge girmişti ve, her zamanki gibi, kendi içine saklı, ama mağrur, akşamı karşılamak

üzereydi. Halide ve ben kiliseye doğru yükseliyorduk. Yükseldikçe kulaklarıma ağır, muntazam bir ses doluyordu. Taş basamaklardan çıkar gibiydi ses, fakat durup ayaklarım dibindeki taşlara baktığımda sesin başka bir yerden geldiğini anlıyordum. Nihayet kiliseye az kala durduk. Kilisenin çifte kanatlı kapısı, ardına kadar açıktı ve içeride küçük mihrabın üzerinde çiçekler, haçlar, resimli ikonlar ikindi güneşinin alaca ışınlarında yıkanıyorlardı. Uzun uzun baktım mihraba. Bakışlarımı kilisenin tavanına kaldırdığımda gözlerime yeni bir görme yeteneği geldiğini hisseder gibi oldum ve korkuyla Halide'nin kolunu aradım. Ama Halide'nin yüzü ilgisizdi. Tekrar kiliseye baktım. Cavaliere d'Arpino'nun hayalî görüşü mü aksedilmişti tavanda, bilmiyorum, ayakları çarıklı, sırtında topuklarına inen bol bir cübbe, heybetli sakalı göğsünde bir evliya taşa oturmuş, gökyüzündeki ağır ve donuk bulutlar üzerinde bir melek ise, elinde bir keman, dalgın ve düşünceli evliyaya bakıyordu. Deminki korku bütün vücuduma dağıldı ve gözlerimi yumdum. Gözlerimi açtığım zaman mihrap, mihrabın üstünde çiçekler, haçlar, resimli ikonlar, evliya, ve melek yoktular görünürde. Güneş kalın bir bulutun gerisinde saklanmıştı. Taş basamaklara taş katısı donuk bir sessizlik çökmüştü. Halide'yi unutmuştum. Halide yoktu. Belki hiçbir zaman olmamıştı Halide. Israrla kilisenin derinliğine baktığım zaman, elinde bir keman, umutsuz bir bekleyişle bir şey beklerken, kurbağaların seslerini dinleyen adamı görür gibi oldum.

Sonra güneş çıktı. İhtiyaçla Halide'yi aradım. Ama Halide yoktu. Teyzemin evinden yana döndüğüm zaman, aşağıda, taş basamakların dibinde, Halide'yi gördüm.

Halide'nin yanında bir adam duruyordu. İkisine baka baka taş basamakları inmeğe başladım.

Adam, bir ihtiyardı. Sakallıydı. Sırtında eski, yırtık bir palto vardı; bir elinde değnek, öbür elinde teneke kutu tutuyordu. Garip bir görünüşü vardı adamın. Dilenciydi. Halide'yle konuşuyordu. Basamakları inince adamın kör olduğunun farkına vardım.

Halide beni kör dilenciye takdim etti. Adamın yüzü soğuk ve kaskatıydı. Hayli sustu. Sonra teneke kutuyu değnekli elinin kolu altına sıkıştırdı, elini kaldırdı. Eliyle havada beni arayan bir hareket yaptı. Halide beni adamdan yana çekti ve adamın havada yüzen eli başımı buldu. Kör dilenci başımı okşarken, anlamadığım bir dilde bana bir şey söyledi. Halide içten bir sevgi ve yumuşak bir acımayla kör dilencinin yüzüne bakıyordu.

Ama ben başkaydım.

Hiçbir zaman kör insanlara sevgi ve bağlılık duymadım ben kendimde. Kör insanlara, nedense, bir yılana bakar gibi baktım. Hattâ iğrendim de.

Yolda başka insanlar görünmeğe başladılar. Şık elbiseli adamlar, şık tuvaletli kadınlar. Arada bir fayton, yolun kıyısında duruyor, faytondan bir çift iniyordu; aralarında küçük bir kız, elele, kolkola merdivenleri çıkıyorlardı. Kilisenin çanları başlamıştı çalmıya. Çan sesleri halka halka havada uçuyorlardı ve uzak bir yerde yankılar yaparak boşluğun içinde boğuluyorlardı. Ama boğulan çan seslerinin yerini hemen yenileri alıyorlardı. Sonsuzdu sanki çan sesleri. Her yerdeydi çan sesleri. Her yeri ve herşeyi birbirine bağlamıştı çan sesleri ve her yeri ve herşeyi sonsuzluğa götürüyorlardı sanki.

Derken yolun karşı yakasındaki duvarda küçük kapı açıldı ve kapı arasında durmuş teyzem bizden yana seslendi. Kör dilenciyi bırakıp hemen eve doğru koştuk Halide'yle. Eve girdiğimizde tanımadığım iki kadın daha gördüm odada, ama onlar benimle ilgilenmediler; ben de onlarla. Çünkü odaya girer-girmez teyzem Halide'yi ikinci odaya aldı. Ben ikisinin arkasından yürüdüm, ve teyzemin arkada yarım açık bıraktığı kapı arasında durdum. Halide'ye ve teyzeme bakıyordum. Teyzem eliyle Halide'nin sırtını sıvazladı, ellerini onun koltuk altlarına sokuşturdu ve duygulu ama biraz da öfkeli bir sesle: "Ne yaptın kız? Terlemişsin!" dedi. Dedi ve o anda Halide'nin sırtındaki entarisinin eteklerinden tuttuğu gibi yukarıya doğru kaldırdı. Entari dardı galiba ki, teyzem çıkarmaya çabalarken entarisinin altında çıplak vücudiyle başsız bir yaratık gibi kıvrılıyordu Halide. Halide'yi neye benzeteceğimi, Halide'nin bana neyi hatırlattığını kesin olarak bilmiyorum, ama Halide o çıplak vücudiyle entarisinden kurtulmak için kıvrılırken içime garip bir korku girdiğini hissediyordum.

Derken Halide usta bir kıvrılışla entarisinden sıyrıldı, alnına düşen saçlarını arkaya attı, yüzüme baktı ve olağanüstü bir gülümsemeyle güldü. İçimde hâlâ o acayip korku, Halide'ye bakıyordum.. Eski Halide miydi önümde duran? Belki. Belki aynı Halide'ydi. Ama bana başka görünüyordu. Önceleri Halide benimdi, benim için yaşıyordu; eti, soluğu, canı hep benim içindi. İstediğim zaman onu soyar, istersem elimi karnının ak etleri üstüne koyabilirdim, omuzunu ısırabilirdim. Ama şimdi... Şimdi ikimiz arasına bir yasa girmişti. Gözle görünmiyen, sözle söylenmiyen ama yüksek ve kutsal bir gücün yasası girmişti aramıza ve ben o gücün hükmü altında, gözlerimin önünde çırıl-çıplak duran Halide'ye bakarken, özgürlüğümün o yasayla ölçülü olduğunu hissediyordum.

Sonra teyzem Halide'nin sırtına yeni bir entari geçirdi. Entari gül resimleriyle süslenmişti ve güller odanın alaca karanlığında Halide'nin ak yüzüne akisler yapıyorlardı. Halide hâlâ başkaydı benim için; burnu bile gül resimleri arasına gömülmüş, gömülüp küçülmüş gibiydi ama gözleri her zamankinden ışıltılıydı ve bu ışıltılı gözlerle Halide dosdoğru yüzüme bakıyordu ve bakışıyle bana değişmediğini, benim için aynı Halide olduğunu söylüyordu.

Halide'yle evden çıktık.

Kümesin yanında durduğumuz zaman güneş son zayıf ışınlarıyle bayırdaki mezarlığı ve kiliseyi tarayıp batmıştı. Mezarlığa batı göğünün kızıllığı düşmüştü. Mezarlar, her zamanki sessizlikleriyle, günü uğurluyorlardı. Mezarlar sessizce ve ağır, sırtlarındaki bin yılların taş ağırlığıyle ayağa kalkıyorlardı ve, bizim olduğu kadar onlara da ait, hayat üzerine eğiliyor, yorgun hayatı okşuyorlardı. Ve her yerdeydi mezarlar! Bizim mezarlarımız; Halide'nin ve benim mezarlarım. Halide kendi mezarlığındaydı. Kümesle duvar arasında dizüstü çökmüştü. Gözleri ışıl ışıldı. Mezarlarını açıyordu Halide. Ölülerini avuçları içine alıyordu Halide. Ellerini bana doğru uzatıyordu: "Bak hele!" diyordu, "Bunu dün gömdüm... Bunu iki gün önce... Sofa çiçekleri arasında buldum bunu... Bunu yolda..." Kibrit kutuları açılıyordu - kutularda kelebekler; kefenler açılıyordu - kefenlerde ölü arılar, böcekler, ölü serçeler ve bizi çeviren tüm ölüler dünyasında biz de ölüyorduk mutlu ölümlerle.

Teyzemin evinden geç vakit ayrıldık.

Yolda bizi bekliyen faytona doluştuğumuzda fener ışığında babamın yüzünü görür gibi oldum. Ama babam da bizimle beraber miydi o gece, şimdi hatırlamıyorum. Annemi de iyice hatırlamıyorum. Fayton ay ışığıyle aydınlanmış yolda ileriye koşuyordu. Kulaklarımda yoldan çıkan atın ayak sesleri vardı yalnız. Ama yol uzadıkça bu sesler de benden uzaklaşıyorlardı ve ben, herşeyden kopmuş, derin bir uçurumun dibine sarktığımı hissediyordum.

Ama korkunç değildi bu uçurum. Uçurumun dibinde, sırtında güllerle süslü entarisi ışıl ışıl, kocaman bir kutu içinde, kocaman bir kelebek gibi, Halide yatıyordu.

DURU, Bilgesu

KUMLARDA KALANLAR

Başını kollarında sakladı. Saçları dağıldı. Sarı rengini yitirmiş... Bir tuhaf koyulaşmıştı, o saçlarda. Kız parmakla riyle onun saçlarına dokundu. Adam kıpırdandı. "Elleme" dedi boğuk boğuk.. Kız başını duvara dayadı. Gözlerini kapadı. Ağlamak istemiyordu. Yanındaki külçeye baktı yeniden. Kıpırdamıyordu. Dumandan boğulmuş gibiydi. Onu yumruklamak geldi içinden. Parça parça kıvranışını düşündü. Avuçları, yüzü yanıyordu. Ellerini onun meşin ceketli sırtına değdirdi. Adam huysuz huysuz kıpırdandı.. "Canın cehenneme be.." dedi, içinden. Değişik düşünceler geçti aklından. Sigarasını onun omuzlarında sinirle kıpırdanan kocaman eline bastırdı. Adam dana gibi böğürdü. Kızın gözlerinde vahşice bir mutluluk.. Güldü... Doğruldu adamı Islak, ıslak nefretle baktı gözleri. Güldü yeniden... Adam ellerini onun saçlarına uzattı. Karmakarışık uzun saçlarına.. Hırsla çekti. Başını duvara çarptı kızın. Bir kaç defa vurdu. Kız gülüyordu hâlâ. "Sus be" dedi adam.. "Gülme... deli edeceksin beni" Kız aldırmadı.. Onun kollarından sıyrıldı. Pikaba bir plâk koydu.. Bir zamanların dost şarkısı duyuldu. Mırıldanmaya başladı. "Kes şunu be" dedi adam.. Kız sesini çıkarmadı. Gözleri bir noktada takılıp kaldı. Beyni uyuşmuş gibiydi.. Her şeyi unutmak istiyordu. İsmini bile. Sahi ismi neydi. Vücuduna ter bastı. İsmini hatırlıyamamak korkutmuştu onu "Emel" diye mırıldandı... "Hadi be" dedi, "Emelmiş... Bal gibi Zeynep işte... Kim çağırırdı onu o adla.. Eskiden... çok eskidendi. Bir çocuk vardı.. Kumlarda unuturlardı kovalarını hep. Evleri yanyanaydı. "Ben doktor olacağım büyüyünce" derdi. "Seni alacağım Zeynep" derdi... Sahi o çağırırdı "Zeynep" diye. Yoksa o zamanki ismi Zeynep'miydi. Kumlardan ev yapardılar. "Bizim evimiz" derdi küçük oğlan. Kibrit kutusundan otomobilini evin önüne çekerdi. Bazı akşamlar sinemaya giderlerdi. Kızardı geç kalıyor, hazırlanamıyor diye.. Çocukları ağlardı. "Hişt.. susun yaramazlar... Biz doktora gidiyoruz.. İğne olup geleceğiz" derlerdi. İki çocukları vardı. Ama en çok birini severlerdi. Cam gözlü, siyah saçlı, güzel bir kızdı. Mavi elbisesi vardı kat kat.. Saçlarını

her gün tarar, kurdeleler takardı. Öteki gibi ağlamazdı, canım acıyor diye. Karnında kocaman bir yarık vardı. Hastalanmıştı da.. Babası ameliyat etmişti bir gün. Sonra kavga etmişler, uzun müddet konuşmamışlardı. Ha.. Sahi.. Bir gün bir çocukları daha oldu. Simsiyah, sarı halka küpeli, saz elbiseli bir çocuk. Babası "Arap" diye çağırırdı onu. Hattâ "Uşağımız olsun bu" demişti. "Ama Emel... Ne Emeli canım... Zeynep bir türlü kıyamamıştı. Onu hep kucağında taşırdı.. "Arabım, bir tanem" der öperdi. Sonra o çocukta, her gün işine giderken öperdi onları. Kibrit kutusundan otomobiline biner, çok uzaklara giderdi... Bir keresinde kavga etmişlerdi. Zeynep onun güneş renkli saçlarını tutmuş, gözlerinden yaş gelene kadar çekiniştı. Ne Zeynebi... Emel.. Emel ağlatmıştı onu. Yeşil yeşil gözleri vardı oğlanın. Saçlarında güneşin renkleri ufalanırdı. Ötedeki adamın rengini yitirmiş, yapış yapış olmuş saçlarına baktı. Hayır.. demin düşündüğü o değildi.. Olamazdı. Kendi de o küçük Zeynep değildi. Emel'di ismi. Plâk takılmış aynı yerde söylenip duruyordu. Ayağıyla pikaba tekme attı. Plâk çizildi. Sonra yerinden kalktı. Adam hâlâ öylesine bitkin, külçe gibi masanın üstüne yığılmış kıpırdanıyordu. Yarım kalmış kadehini bir yudumda dikti. Boş kadehi yere atıp kırdı.. Adamı sarstı. "Hadi kalk... kalk dedik be... kalk..." Adam gözlerini açtı. Yeşil-kırmızı bir acayip gözleri vardı. 'Kalk" dedi kız yeniden "Hadi sallanma". Adam kalktı... Kapıdan çıkarken alışkanlıkla birbirlerine sokuldular. Adam elini onun beline doladı. Çekip gittiler... Yerdeki cam kırıkları, saçları güneş renkli o çocukla, Zeynebin seneler öncesi kumlarda unuttukları kovaları yansıtıyordu. Kırık dökük....

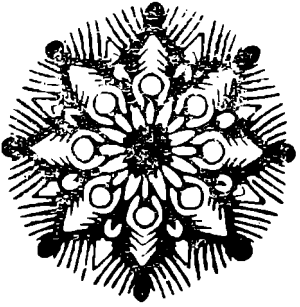

ERGİN, İbrahim

GECE YOKUŞU

Benzi kireç gibi geçmiş, saçı-başı darmadağındı. Hıçkırık fırtınasından kurtulabilen tek cümle, ufacık odada soluk bir ürperti gibi çalkalanıp duruyordu:

"Ölümden öte köy var mı?.."

Avucundaki sabunu oda arkadaşı güçlükle alabildi elinden. Gecenin sabaha tırmandığı bu saatte, bir sır, günlerdir tavanda dönüp duran lâmbadan âdeta fışkırıyor, günah rengi ışıklarla dördüncü kattaki pencereden dışarı sızıyordu.

Marika:

"Deli olma!" diye atıldı, "Bundan kaç kişinin öldüğünü bilirim; ya kana karışırsa?.."

"El âleme rezil olmak daha mı iyi?" diye inledi Nermin. Adı Nermin'di. Bundan beş ay kadar önce "Almanya'nın taşı toprağı altın" akımına katılmış, kendi deyimi ile bir "cehennem kaçkını" idi. Anlattıklarına bakılırsa zati hep kaçmakla geçmişti ömrü. Annesinin ölümünden sonra ayyaş babasının rakı sofrasını hazırlamak, sonra da kaptan üniformalı giysilerini soyup onu yatağa uzatmak gibi tekmil ev işleri ona düşmüştü. Bir gün: "Annene çok benziyorsun," demişti babası, ve her zamanki gibi öpmüş; "Bu evi üstüne yaptırırım" diye eklemişti. "Kartal'daki arsayı da... Yeter ki benim ol sen. Evet dediğin doğru benimsin ama, ben başka türlü... yani karı-koca gibi demek istiyorum..."

Bu korkunç, bir o kadar da iğrenç istekle karşılaşmasaydı, belki o tanımadığı, o sevmediği şoförle kaçmıyacaktı. Yıllarca didinmiş, iğneyle kuyu kazmış; evine kömür, yedi yaşındaki kızına ömür derken, tüberkülozlu üstelik serseri kocasını besliyemez olmuştu. El gibi giyim-kuşamda, sürüp-sürtüştürmekte gözü yoktu pek. (ya da öyle görünüyordu). Kurtuluşunu yaratmaktı isteği. Hattâ birinde boşanmak için müracaat bile etmişti. Ne var ki gidecek hiç bir yeri yoktu. Gene eve gelen "celp" kâğıdını kocası kendi boyunda bir kahkaha ile buruşturmuş, "Bak sen.." demişti. "Bak sen bizim köroğluna! Ulan seni öyle bir parçalarım ki İstanbul belediyesinin bütün çöpçüleri toparlıyamaz!.."

Almanya'ya kaçışı da işte o günlere raslar. Taşın toprağın altın olduğundan çok, taşa-toprağa sıkışmış azıcık mutluluktu aradığı. Yıllarca kocasını aldatmamakla hiç öğünmemişti. Adımını attıktan sonra bütün yolların Roma'ya çıktığını, daha lise sıralarından biliyordu. Keşke tanımasaydı onu. Gerçi adımını atmıştı bir kez. Onu tanımasaydı elbet başka birini tanıyacaktı. Nedir, şimdi onun ağırlığını karnında taşıyordu. Geçen gün iş başında başı dönmüş, biraz da kusmuştu. Kimse görmemişti bereket. Yoksa elin ağzına düdük olmak işten bile değildi... Gerek kendisinin, gerekse sevdiği gencin bütün aramaları boşa gidiyordu. Bu körolası yerde milyon verseniz, kimse dönüp bakmıyordu. Ah gözünü sevdiğim Türkiyesi! 250 yi tosladın mı tamam. Alimallah şeytanın bile ruhu duymaz...

Yola çıkacaklardı. Fakat "ölürüm de İstanbul'a gitmem" diye diretti Nermin. Korkuyordu: Ya görürlerse! Şansa bakın ki o sıra bir ebeyle tanıştılar. Kendinden emindi kadın. İşe hatır-gönül karışmasaydı gene yapacaktı anlaşılan. Usulen azıcık naz edecekti hani. "Yaparım" dedi sonunda. "Ağzınız sıkı olsun e mi!"

Birinen ilâçların hiç biri kâr etmiyordu. Nermin hemen her gün Marika'ya belini çiğnetiyor, dolapları masaları kaldırıp indiriyordu.

Ebe:

"Bari ilk günler rahime ufacık bir sabun parçası koysaydınız? diye ağız aradı. Demek maydanoz, kinin hattâ kibrit başı gibi şeyler de para etmiyecekti. İki ay geçmişti aradan. Zordu. İş, çalıştığı hastahanenin doktorundan bir reçete uydurmağa kalıyordu. Uydurdu da... Fakat Emminegon, Prostigmin gibi en tesirli ilâçların, üstelik fitilin de faydasızlığı karşısında büsbütün şaşırdı. Şimdi kanama yaptırtmaktan da korkuyordu. "Oysa daha öncekiler nasıl da kolay olmuştu!"

"Elimden gelen bu," dedi sonunda. 'İstersen üç ayı doldurmadan git." Nermin gitmedi. İşte o gece (ki yılbaşından dört gün önceydi) ikinci kez sabundan medet umuyordu. Türkiye'ye gidemezdi. Yunanistan geldi aklına. Hem oda arkadaşı Marika Yunanlıydı; acaba yardım edemez miydi? Ah şu insanlar... Savaş... Çaresizliği damla damla büyüdü gözlerinde. Sapsarıydı. Kaç gündür zırnık koymamıştı ağzına. O çok sevdiği sigaradan bile iğreniyordu. Sabaha dek gözünü şantim kırpmadı. Duygusuz ve cansız adımları onu Main ırmağına sürüklerken, kızının uzak gülüşleri sabahın alaca karanlığını yırtıyor; yolunu adım adım aydınlatıyordu. Yılbaşı için satın

aldığı bebeğin üstünde, sadece bir tek sözcük bırakmıştı: "KIZIMA".

Irmak yağlı, pis fakat usul usul akıyordu. Köprünün öbür yakasında bir gemi, yorgun bir homurtuyla soludu; üstünde ise arabalar kurşun hızıyla mekik dokuyordu. Kıyı boyunca uzanan söğüt ağaçları sanki suyu öper gibi yaslanmıştı. Yakın bir evden birinin uzun uzun sümkürdüğü duyuldu. Pantalonlu bir kadın, bisikletinin sepetine oturttuğu çocuğu ile yanıbaşından hızla uzaklaştı. İşine gidiyordu kesin. Çocuğu ne güzeldi!..

Nermin bir adım daha attı. Tanıdık bir cümle, suyun yüzünde kıpır kıpır yüzüyor, ayni kıpırtıyla dudaklarında yansıyıp yeniden dağılıyordu: "Ölümden öte köy var mı?"

Müthiş sigara istedi canı. Irmak her zamanki haliyle yağlı, pis ve tükenmez bir su olarak somurtmuş, cevap bekler gibi o'na bakıyordu. Sabahın olanca serinliği, güneşin ilk ışıkları ile birlik öbür yakadaki büyük kilisenin çanlarını döverken, Nermin, söğüt dallarının kuru ve ince uçlarını ilk defa fark etti. Yeşeı meğe asıl da can atıyorlardı! Birden karnına gitti eli: Orada, elinin tam altında soluğuna ortak olmağa çalışan biri vardı. Tüm kaygılardan uzak ve her şeyden habersiz yaşamak istiyordu...

Döndü ve içinde soru işareti gibi kıvrı'an o korkunç gece yokuşuna doğru yürüdü...

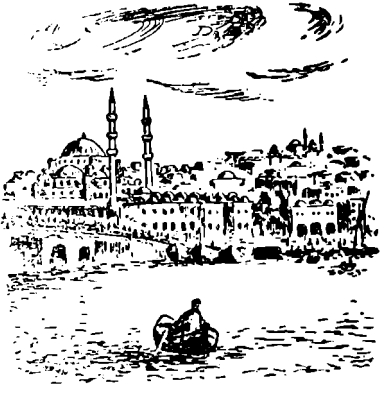

ERUS, Ercan

MUTLULUKLAR PEŞİNDE

I

Büyük mutlulukları bilmem ama küçücük mutlulukları arayanlara burası aranılandan çok şeyler verebiliyordu. Biz bu küçücük mutlulukların peşinde koşan üç beş kişiydik. Ne evler, ne otomobiller, ne şan, ne de şöhret istiyorduk. Bütün aradığımız küçücük bir mutluluktu. Yalnız ve yalnız nefes aldığımızı duymak istiyorduk.

Parkın en art kanepesinde geceye bürünmüş bir vücut gibi elele, içiçe oturan bu çift işte o üç-beş kişiden biriydi. Bir de Balıkçı Hamdi vardı. Ona Hamsi diyorlardı arkadaşları çoğunlukla, Balıkçı Hamsi.

Gerçekten bir hamsi gibiydi. Küçük bir balık gibi. Büyük balıklar yemesin diye, parçalamasınlar diye kaçıp gelmiş... Abdülrezzak'la, martıyla, denizle, bulutla; karanın denizle birleştiği şu yayvan kumsal üzerinde müşterek bir yaşantının tam orta yerine çadırımsı kulübesini yerleştirivermişti. Karadan uzak, insanlardan uzak; denize yakın, aradığı mutluluğa çok yakındı. Dudağındaki garipsi gülümseme, donuk göz bebeklerindeki ölümcül ışıldama ağlara, denize, rüzgâra bağlıydı.

Bir de ben vardımı Beni bilirsiniz oysa. Her akşam Yenikapı köprüsünün altından yüz gram çekirdek alırım. Yürü de yürü, yüz gram çekirdek adamı Sarayburnu'na kadar götürür. Ne kara kabul eder seni ,ne durup dururken deniz çeker alır. Yapılacak tek şey vardır. Yürümek, yalı boyunca yürür gidersin. Cebinde yüz gram çekirdek, çıt.. çıt.. çıt, kafanda yığınlarla karmakarışık anı.. hafızana takılıp kalmış bir sevgilinin dudakları vardır... bir de anlamsızlığı.

Mendireğin önünden geçerken Abdülrezzak çıkar karşıma.. Önce gelişi güzel bir havlar.. Sonra gelir başını ayaklarıma sürer, ellerimi yalar.

Severim Abdülrezzağı. Bütün havlaması, bütün taşkınlığı sadece bir kemik içindir.

Hepimiz öyle değil miyiz ya!.. Bir kaç kuruş için hav-

larız, bir kaç kuruş için ağlarız, bir kaç kuruş için en rezil en büyük balıkların önünde el bağlarız.

Dünyanın bir ucunda insanlık uğruna insanlar öldürülürken, bir ucunda özgürlük adına, insanlık adına uzun nutuklar çekilir.

Abdülrezzağın havlaması bir kemik içindir halbuki. Ne insanlığı, ne özgürlük adına uzun nutku, ne de küçük balıkların sırtından kazanılan mutlulukları vardır onun.

Bazı kereler küçüğünü bulamadan büyük mutlulukların peşinde koşan biri takılır ardıma. Neler anlatmaz ki!.. Oysa yaşadığından, geceden, gündüzden, yıldızlardan, bulutlardan, denizden bihaberdir. Bütün mesele bir gün üç beş kuruş için havlayacağı zamana bağlanıp kalmıştır.

İşte bu gece de öyle bir gece. Yüz gram çekirdekle, bir paket sigarayla yenilip bitirilen gecelerden biri. Güneşi yutmuş, maviyi yutmuş, renkleri, dünyayı yutmuş: deniz dememiş, kara dememiş; kaatil dememiş, âşık dememiş, bütün gücüyle gelip abanıvermiş kentin üzerine. İnsanlar iş olsun diye lâmbaları yakmışlar... iş olsun diye.

II

Martının omurgasıyla kendi omurgam yan yana iki paralel çizgi gibi karayla denizin arasında uzanıyor; o paralel çizginin siyahımsı ışıksız maviye saplandığı çakıl, kum setini bembeyaz köpükleriyle deniz; tatlı şapırtılar yayarak durmadan dinlenmeden öpüyor da öpüyordu.

Başımın ucunda kara bütün sokak lâmbalarını, neonları, floresanları, rengârenk binlerce ampulü toplayıp getirmiş, saçlarımın üzerine ışıktan kocaman bir taç örmüştü.

İkide bir alnımın üzerinden langırtılı tangırtılı sarsak bir elektrikli tren bana mısın demeden geçiyor, Edirne asfaltı boyunca sürüklenen dizi dizi stop lâmbaları göz kamaştıran çiy far ışıkları birbirine zıt iki yönden beynime fren gıcırtıları, motor sesleri dolduruyor; göz bebeklerimin üzerinde mânasız bir gökyüzü oturuyordu.

Sessiz, kuşkulu balıkçı motorları birbirinin peşi sıra pat.. pat yeknesak gürültülerle açılıyorlar; çabucak gök ile denizin karmakarışık olduğu kara çizginin içinde kaybolan pat. patları yeni pat... patlar; ayın suratı önünde salma salına geçen siyahlı beyazlı ince kalın bir sürü bulutu hep aynı yöne yeni bulut dizileri kovalıyor; ay bir görünüp bir kaçıyor; ta ötelerde bir yerde motorların pat patları ile bulutlar üst üste yığıldıkça yığılıyorlardı.

Omuz başımda uzanan martının omurgası sert iri çıkıntılıydı. Elledikçe soğuk soğuk bir demir parçası dokunuyordu insanın avuçlarına.

Başımın altında martı kafasını kuma gömmüş öylece duruyordu. Belki de sırtına yattığımın, denizin kıçını döğen dalgaların, suratına gövdesine yayılan tuzlu suyun farkında bile değildi.

— Senin işin ne, dedim, burada.. işin ne.. bak hepsi gitti.

— Sersem, sersem konuşma, dedi martı. Nasıl delik, nasıl kocaman çürük, görmüyor musun?

— Üzülme, boş ver, Hamdi'ye söylerim yamar, tıkar, seni de salıverir bir gün denize diyecektim, beceyi birden Hamdi'nin cılız homurtusu doldurdu.

— Ya benim ciğerim! Kimler yamasın... benimki daha delik.. daha deşik.. daha çürük.

— Hastahaneye git, dedim. Bir çaresini bulurlar elbet.

— Bulamazlar gardaş, dedi, bulamazlar.. Küçük balıklar yenmek, yutulmak içindir. Hem masalarda param parça edilmeyi ağzım, burnum, kolum kanadım karmakarışık bir çukura atılmayı istemiyorum ben.

Sonra gökyüzüyle gözbebeklerimin arasına Namığın kırmızı siyah dudakları girdi. "Bir rüzgârdır..." diye anlamsız bir şarkı mırıldanıyor, sık sık şarap şişesini dudaklarına yapıştırıp ağzının ıslaklığını önce avucuna, sonra da martının bordasına sıvazlıyordu.

— Kim bu herif, dedi martı, kim bu manyak.

— Namık adında biri.

— Kessin o şarkıyı. Rüzgâr ne ettiyse bana etti, o kaçtı ama ben kaçamadım. Söyle ellerini de üzerime sürmesin.

Namığın dudakları tekrar kımıldadı: "Meğer başımda esen kasırgaymış sevgilim". Şişenin mantarı yeniden tıpt etti. Bir ara gökyüzüyle aramda kayboldu Namığın dudakları, geldi martının sol bordasına oturdu. Yavaş yavaş hikâyeye girmeye çabalıyordu.

Önce martı sağa sola bir sallandı, bir yığın homurtulu küfürlü lâf etti, ama ne ben anlayabildik ne de Namık.

— Kedinin üzerine şarap dökeyim mi? dedi.

Dök, dedim.

Kediye şarap dökmek için sallana sallana gitti. Kedi kaçtı o gitti.. kedi kaçtı o gitti.

Gelip kumların üzerine bağdaş kurup oturdu.

— At şunu, dedi martı. At hikâyeden, bizden değil o, hep diğerleri gibi insan işte.

— Zaten gitti, dedim. Biliyor yabancı olduğunu.

Namığın boşalan yerine Abdülrezzak girdi. Boynunda bir

tasma, tasmanın ucunda kocaman bir kazık vardı. Sağa sola boyuna koşuyor, kendisini toprağa bağlayan şeyden kurtulmaya çalışıyordu

Karanın ışık tacı sırtıma düştü. Deniz suratıma çarptı. Gökyüzü tepeme çıktı. Abdülrezzağın boynundaki odunu söktüm.

Omurgam omurgasına paralel olsun diye, gökle toprak birleşsin diye gittim Namığın yanına oturdum.

— Sen kambursun, dedi Namık. Senin omurgan yamuk, tıpkı martınınki gibi.

— Öyledir, dedim, haklısın.

Namık omurgasına tırmanarak gökyüzüne çıktı, ellerini siper ederek gökyüzüne baktı, baktı..

— Geliyorlar, dedi. Geliyorlar işte.

Denizle göğün birleştiği kara çizgide bir gürültü koptu. Bir ışıklanma, bir şavkıma... Büyük şimşekler çaktı.

Şimdi de çisil çisil bir yağmur yağıyordu. Az sonra direklerindeki lüks lâmbalarından dökülen sarı ışığı denize eke eke üstlerinde bulut kümeleriyle motorlar birer ikişer sökün ettiler.

Hamdi kesik kesik öksürerek, Abdülrezzak kesik kesik havlayarak mendireğe koştular.

Alnıma düşen damlalar çoğaldıkça beynimdeki gürültüler, tren takırtıları, anlamsızlıklar akıp gidiyordu.

Derin derin nefes aldım.

— Ohhh!... dedim. Yaşamak, nefes aldığını duymak gerçekten güzeldi. Verdiği mutluluğa karşılık Namık şişeyi, ben de parmağımdaki o beyaz halkayı çıkarıp fırlattım denize.

Sonra pişman oldum olmasına. Gidip geri isteyecektim; ama dalgalar büyüdü, damlalar büyüdü ben küçücük kala kaldım ortada, çok korktum. Bir yandan da durmadan kaç kaç diye bağırıyordu martı...

GİRGİNSOY, Naci

İHTİYAR TALEBE

'Güher, inci demek. Mücevher. Ebr-i nisan, nisan yağmuru. Lü'lü-i şehvâr, şahane inci. Şimdi açıklıyalım. Ne demiş şair?"

Bir bulut geçiyor İstanbul üzerinden. Az yağmur. Ayasofya'nın, Sultanahmet'in kubbeleri ıpıslak. Nisan güneşi vuruyor üstüne. Damlacıklar avize. Gerilere, hızla gerilere çekiliyorum. İstanbul küçülüyor önümde, açılıyor. Yedîtepe, camiler, Haliç, Boğaziçi. Kırmızı kiremitler. Damlar, damlar. Galata kulesi, her yerden Galata kulesi.

Kadıköy'de, iskelede uzun saçlı bir adam, eşiyle, çocuğuyla, sazıyla şiir satıyor. Ağlı Dünya, Rezil Dünya. 1 lira. Bir motor kalkıyor Eminönü'ne. Kasımda, yağmurda. Dal gibi ince, uzun, küçük kararmış yüzlü bir kadın güvertede dikeliyor. Bakıyor, şaşkın İstanbul bura m'ola? "Ablama gidecem" diyor çocuk. "Üşüdüm" diyor. Annesi sarıyor atkısıyla. Kızkulesi üstüne yağmur yağıyor. Sarayburnu'nda tek tük balıkçılar. Kapalı gazinoda, dip masalarda, kırmızı ışıkta iki genç. İstanbul'da yağmur yağıyor, Üsküdar'da.

Ufarak bir motor, istimbot mu diyorlar adına?, peşine takmış mavnaları, Kızkulesi önünden geçiyor. Motorda bir çocuk, kirli; buğusu tüten isli tencereyi karıştırıyor, tahta kaşıkla. Mavnalarda, dümende hep çocuklar. Kömür tozları bulaşmış ellerine yüzüne. Bir gözleri kalmış çocuk, kocaman, tatlı. Düğmeni ayakla yönetiyorlar, martılara bakıyorlar arada bir, bizim motora. Motorun, mavnaların üstüne tek tük yağmur atıyor.

Yoksul görünümlü bir kız çocuğu kirli kartlar dağıtıyor motorda. "... Hekimler anlayamadı derdimi. Kastamonu'nun köyünden falancayım ben. Astım var, bronşit var, çalışamıyorum. Karım, iki çocuğum..." Kartın ardına hesap yazmışlar. Kurşun kalemle, kocaman 27 yazmışlar, 8 daha demişler, alt-alta toplamışlar: 35 etmiş. Kızın eteği doluyor, para da bozuyor isterseniz.

Eminönü soğuk, Eminönü ıslak. Babası sahiden hasta mı? Çalışamaz mı? Akşam, karanlıkta tak tak kapı, eve döner

küçük kız. Eteğinde biçok para. Gaz lâmbası ışığında, yer yatağında, sarı suratlı, bitik bir adam. Küçük kız ıslanmış, üşümüş, mosmor elleri. Ama gerçek mi? Babası mı, hasta mı? Neresinde otururlar İstanbul'un?

İstimbot, mavnalarla köprüden geçiyor. Eğdi bacasını. Şapkasını kaşı üstüne düşürürcesine, bir de Unkapanı köprüsünden geçecek böyle. Yenicami palkından bakıyorum. İtiyorum İstanbul'u önümden, tüm karşıma alıyorum. İki milyonluk şehir. Trenler, vapurlar, tramvaylar, otobüsler. Apartmanlar, evler, gecekondular. İnsanlar, insanlar, insanlar. Büyük yapılar, küçük yapılar. Büyük insanlar, küçük insanlar. Ve kurşun kubbeler. Nisanda, yağmurda, ıpıslak.

"...Fuzulî böyle bir şairdi işte. Su Kasidesi, onun şaheserlerinden biridir. Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün."

Zil sesi, edebiyat dersinin bittiğini bildiriyor. Oh, dünya varmış. Motor, Unkapanı köprüsünü de geçmiş olmalı, mavnalarla. Kasımpaşa'ya mı yolculuk? Mavnalar, mavnalar, siyah. Kuşlar, güvercinler. Artıkları yiyorlar, buğdayları. Pırrr uçuyorlar mavnalar üstünden, ardında İstanbul, fotoğrafları çıkıyor, renkli.

"Simit aldıracak mısınız?" diyor Refik. Yaşa Refik. Akşam Ticaret Lisesi'nin hademesi. Transistorlu radyosu da var hem. Teneffüste dinliyoruz. Abdurrahman Hoca kızıyor, söyleniyor, kalın camlı gözlüklerini düzeltirken. "Ne olacak vaziyet, diyor. Gazeteler fena yazıyorlar yine. Piyasa durgun, bonolar sıkıştırıyor." Necatî'ye dönüyoruz, okulun en yaşlısına: "Baba, diyoruz, senin kızdan ne haber?" Keyifleniyor. "Ateş maşallah, ateş. İki yıl sonra Hukuk tamam. Avukatlık yapacak." Eski paltosunu çekiyor omuzuna baba: "Bizim emeklilik de tamam. Kızı bekliyorum."

Baba, postahanede memur. Körfez vapurlarına vermişler. Ödevi, iskelelerden posta almak, posta vermek. Cebire de tutkun. Boyuna problem çözüyor vapurda giderken. Bir gün mektupları düşürmüş denize. "Onu anlatsana" diyoruz. Önce kızıyor, sonra gülüyor. "Zevzeklenmeyin çocuklar" diyor. Dayanamıyor. "İşte, diyor, cebir çalışıyordum vapurda. X in ikinci değerini bir türlü çıkaramadım. Vapur da kalkmaz mı Gölcük'ten? Eyvah, kaldı posta elimde. Torbayı tuttuğum gibi fırlattım iskeleye. Hop, denize doğru. Bre aman. Zor aldım dalgalardan. Zor kuruttum sobada mektupları. Sormayın bendeki korkuyu." Gülüyoruz. "Baba be, diyoruz, baba, düpedüz bunamışsın sen. Akşam Lisesini bitirecen de n'olacak?" Baba, kızıyor: "Oğlum, diyor, biz buraya ilim aşkı için geliyoruz. Sizin gibi diploma için değil."

Refik, zili çalıyor yeniden. Jiletle, çakıyla kalp çizilmiş,

ok yapılmış eski tahta sıralara oturuyoruz. "Şimdi de şunu çözelim: X = 3 ve X = 7 doğrularına teğet olan ve merkezi 2X — 7 + 4 = 0 doğrusu üzerinde bulunan daire?" Pergelime, cetvelime davranıyorum. Önce koordinatlarını bulmalı daire merkezinin. Sonra da ordinatını. Dairenin merkezi neresi olsun? Şöyle yapsam?..

Dışarda kar yağıyor. Bizimkiler yatmıştır. Serdar'ın bademcikleri nasıl oldu acaba? Gelirken güm güm öksürüyordu, zor nefes alıyordu. Ihlamur pişirin demiştim. Ihlamur pişmez ki bizim evde. Başka çaydanlık yokmuş. Çay, ıhlamur kokuyormuş sonra. Pişiren, tasta da pişirir. Efendim? Neyse, dairenin koordinatı... İstanbul'da ne fiyakalı kar yağıyordur. Maçka'dan seyretmeli İstanbul'u şimdi. Öyle sessiz, beyaz. Bir kısık vapur sesi boğazdan. Soluk ışıklar. Taşlık'ta, karda.

Uzun, sıcak yaz. İstanbul'da 27 gün kalmış, 26 gece Boğaz'a taşınmıştık. Boyacıköy'de birçok merdiven ansıyorum şimdi. Sonra gazinoyu, tepedeki. Serdar, üstüne çay dökmüştü. Suna, olsun demişti, dantelli beyaz mendiliyle silmişti. Mendili tanımıştım. Nişanlıydık, elindeydi. On yıl öncesi. Beraberdik. Biz ve Boğaziçi. İstanbul, bir görüntüydü ardımızda. Önünde ikimiz vardık Sular, öyle ışık içinde, Büyükdere iskelesine vuruyordu. Gümrük motoru, bir o yana, bir bu yana boğaz sularında sallanıyordu. Gemiler geçiyordu, boğaz vapurları. İçimdeki çocuk, kaptan babaya "ya ya ya - şa şa şa" diye bağırıyordu.

Suna, "ne güldün?" diye soruyordu. Güldüm mü? Bilmem. Ona yazdığım hikâyeden bir satır aktarıyordum: "İstanbul deyince aklıma gözlerin gelir." Bu kez o gülüyor: "Geçti, diyor. Çocuklar nefes aldırmıyor ki." On yıl ötesinden elini tutuyorum, sıcak. Vapurlar geçiyor. Damlar üstünden allı pullu gemiler. Şap şap vuruyor boğaz suları küçük gümrük iskelesine.

". Ve X — 2Y doğrularının teşkil ettiği üçgenin dışına çizilen daire?" Yeniden pergel, cetvel. Zile kaç dakika kaldı acaba? Üçgen? Üçgenin içinde bizler varız, tutuklu. Üçgenin küçük kenarı, bizim gelirimiz. Bir kenarı, hayatımız. Öbür kenarı, bu şehir. Dışına bir daire çiziyorum üçgenin. İstanbul giriyor içine. Pergelin ucunu Kızkulesi üstüne koyuyorum. Bulutlar, camiler, damlar, tüm daire içinde. Eyüp sırtlarından geçiyor çizgi, Levent, Sarıyer, Beykoz, Çamlıca, Pendik, Büyükada otelerinden. Kapatıyorum daireyi. Oh, diyorum, kocaman. Üçgeni zorluyorum, çıkamıyorum. Daire, ötede. Kocaman. Koyuveriyorum hayal gücümü üçgen çubukları ardından. ötelere. Uçuyor, uçuyor düşlerim. Bir akşam vakti, Balıkpazarına konfeti örneği düşüyor. "Dolmacii ben.." Karanfiller,

şairler. Islak kaldırımlarda kadınlar. Kayıkta balıkçılar, sallantıda, ötede.

Çocuğun bademcikleri n'oldu acaba? Rahat nefes alsa bari yavrucak. Bizim evde ıhlamur pişmez ki. Neymiş, başka çaydanlık yokmuş. Lâf. Küçük kıza da yeni bir tulum gerek. Serdar'dan kalana sığamaz oldu. Büyüdü maşallah. Güler, iki dişini gösterir hep.

Çal şu zili be Refik. Evet, üçgen dışına çizilen daire? Bu gece kömür yakmamışlardır bizimkiler. Erkenden yatmışlardır. Kışı 1 tonla atlatırız bu yıl. Mart'a ne kaldı ki. Marttan sonra korkma. Sabah, erken kalkmalı. Bir güzel traş olmalı. Daireye sakallı gidiyorum bazen, ayıp oluyor.

Ticarî Aritmetik öğretmenimiz bir cici kız. ...Bir kökün logaritması, kök içindeki sayı logaritmasının kök kuvvetine bölünmesine eşittir. Log. A. üssü b." Geçende ağladı derste. Güzel gözleri dolu dolu: "Ankara'dayken daha iyi idi, diyor, okuldayken. Arkadaşlarla eğlenirdik, gezerdik. Burada öyle yalnızım kl. Bir oda tuttum. Geçende iki arkadaşım geldi. Onlar da öğretmen. Yoo, dedi, ev sahibi. Olmaz, kızım. Müslüman evi burası. Erkek arkadaş da ne oluyormuş? Hem, genç oğlum var benim. Kız kısmının başı, yere eğik olmalıymış. Gözleri yerde olmalıymış." Şehir karanlık, şehir soğuk. Oda karanlık, oda soğuk. Uçan gençlik, yiten gençlik. Yalnızlık, yalnızlık. Güzel gözleri dolu dolu.

Fethiye hocânımın ablasından söz ediliyor öğretmenler odasında. "Gül gibi kısmeti çıkmış da gitmemiş. Beklesin şimdi. İhtiyar kız." Bizim evde ıhlamur pişmez. Refik zili çalmaz. Fethiye hocânımın ablasına kısmet çıkmaz. Çevresi, güzel öğretmene yaşamını isteğince sürsün diye hak tanımaz.

Gece, sinüsünü, kosinüsünü aldım birçok problemin. Tanjan, kotenjan, logaritma dördü durdu uykumda. Bir ara Münih'te, Şam'da gezdim. 28 inde genç bir delikanlı. Sonra, coğrafya derslerinden olacak, San Fransisko'ya gitmişim, filmlerdeki. Kosta Rika'yı. Azor adalarını, Mozambik'i, Yeni Zelândayı dolaşmışım. Sabaha karşıydı, Yaylâ istasyonunda hareket memuru buldum kendimi. Başımda kırmızı şapka, elimde disk, trenleri karşılıyordum. Bilecik bir yandan, Karaköy bir yandan sıkıştırıp duruyordu. 100 dingillik iki yük treni buluştu bizde. Hep makas indirdim, makas kaldırdım. Samafor açtım, samafor kapadım. Bir o trene koştum, bir öbürüne. Tren şefine ikramiyeden ne haber? diye sordum. Üstümde lokomotiften püsküren kömür tozu, kömür kokusu, sabahı ettim. Yoruldum. Dışarıda puslu bir gece vardı. Yaylâ istasyonunda yalnızdım. Yüksekte, dağlarda asılı gibi.

"Kalk, diyor karım. İşe geç kaldın." Saçlarım ıpıslak ter.

Sabah olmuş. Yaylâ'da değilim. Demiryollarından çoktan ayrılmışım. Uykumu alamamışım. 17 ye kadar daircde çalışmak var. 18 den sonra Akşam lisesine gitmek. "Beynimiz rahat, diyor karım, taşkömür sobasının küllerini temizlerken. Bizim canımız çıkıyor. Evde erkek var mı, yok mu? belli değil."

Ellerine bakıyorum. Suna'nın elleri. On yıl ötesinden, Boğaziçi'nden, ellerimi ellerine uzatıyorum, sıcak.

Mehmet Akan

HAKKI, Ruşen

DAYIMIN SIRTINDA DÖRT KAÇAK...

I.

Bugün Felent'e gittik. İkindiye kadar yüzdük durduk. Köprünün hemen dibinde dombaylar yüzüyordu; biz köprünün daha aşağılarda, Çatalsöğüt'ün oradan girmiştik suya. Su bulanıktı. Önce girmek istemedik. Bir zaman, belki dombaylar sudan çıkarlar diye bekledik durduk... İlkin Kadir soyundu, Çatalsöğüt'ün alt dallarından birine çıkıp, koyuverdi kendini... Dayanılır mı? Hasan'la Müfit de Çatalsöğüt'ten atladılar.

"Hadi," dediler. "Gelsene."

Çayın kenarına oturup, ayaklarımı suya uzattım, buz gibiydi su. Ürperdim.

"Çatalsöğüt'ten, Çatalsöğüt'ten atla," diye bağrıştılar.

"Yok," dedim. "Ben buradan girerim. Su soğuk."

Müfit:

"Ne soğuğu aslanını, soğuk mu bak bakalım?" deyip, beni suya tuttu. Su'ar bedenime değdikçe, ip ince bir sicimle dövülüyormuşum gibime geldi. Dayanamayıp atladım suya. Üç kurbağa ürktü. Cump... cump... cump diyen üç ses duydum. Müfit, üst üste binmiş iki ön dişini göstere göstere gülüyordu. Hasan: "Vay anam, gitti ayağım," diye bağırmasaydı, daha da gülecekti.

"Ne var? N'oldu?" diye sorduk. Yüzünü ekşiterek: "Yen geç herhalde," dedi.

Kıyıya çıkıp, elimi uzattım Hasan'a. Tutunup çıktı. Baktık, sağ ayağının topuğunda bir yengeç sallanıyordu. Tutup çekemedik hiç birimiz. Müfit, yerden iki taş alıp, onlarla yengeci kıstırıp çekti, Hasan bağırdı: 'Çekme yahu. Çektikçe daha çok ısırıyor."

Birden aklıma geldi.

"Otur aslanım şöyle," dedim.

Gösterdiğim yere oturdu. Kadir'le Müfit'e:

"Siz de dönün bakalım arkanıza. Bakmayın. Bakın ben o yengeci nasıl hanım hanım bıraktıracağım," dedim.

Döndüler arkaya. Hasan'a:

"Sen de ayağını uzat. Başını öteye döndür," dedim.
Uzattı ayağını, başını çevirdi.
"Hiç kımıldamıyacaksın ha. Tamam mı?" dedim.
"Tamam," dedi.
"Başlıyorum," dedim.
"Eeee, başlıyacaksan başla be," diye bağırdı.
Bu söz üstüne, tutup yengeci bir güzel suladım...
Olmuş armut gibi düşüverdi toprağa.

II.

Dönüşte bahçe aralarına daldık. Dutlar parmak gibi olmuştu. Hangi bahçeye dalalım dedikse, kovalandık.
"Susadım," dedi Müfit.
"Ben de," dedi Kadir.
Yoncalıçeşme'ye yöneldik.
Sağdaki böğürtlen dikenlerinin dibinde bir kaplumbağa gördüm.
"Bakın, bakın," dedim. "Bir kaplumbağa, çocuklar."
"Hani nerde?"
"İşte orada. Böğürtlenlerin dibinde."
Kaplumbağa sesimizi alır almaz, başını içeri soktu. Yaklaştık. Müfit, kaplumbağanın üstüne çıktı.
"Dayanıyor," dedi.
"Yaylansana," dedi Hasan.
Müfit yaylandı.
"İn," dedi Hasan, "bir de ben çıkayım."
Müfit indi, Hasan bindi.
Sonra, Kadir'le ben de çıktık. Hasan Müfit'e:
"Hadi, ikimiz birden çıkalım üstüne," dedi. "Bakalım dayanacak mı?"
Birbirlerine tutunup, birer ayaklariyle, kaplumbağanın üstünde durmak istediler, ama beceremediler. Hasan kaldırabileceği büyüklükte bir taşı kucaklayıp, tekrar hayvanın üstüne çıktı. Kaplumbağa gene dayanmıştı...
'Kaplumbağa kaplumbağa değil ki aslanım, mübarek tank be tank," dedi Kadir.
"Tankmış," diye dudak büktü Hasan. "Bak ben bu taşı üstüne atayım da, öyle gör sen tankı."
Kollarından tuttum.
"Atma gözünü seveyim. Yazık hayvana."
"Atacağım," diye diretti.
"N'olursun atma."
"Hadi be, sen ne karışıyorsun? Dayın mı olur bu hayvan?"
"İyi bildin. Dayımdır o benim."
Güldü. Müfit'le Kadir de güldüler.

"İyi ya, madem ki dayın, öyleyse söyle de dayına başını dışarı çıkarsın," dedi Hasan.

Bu kez dördümüz de güldük.

"Sahi," dedi Müfit, "söyle de çıkarsın başını.'

"Söylesem de çıkarmaz ki," dedim.

'Neden?" dedi Hasan.

"Utanır sizden."

"Utanırmış," dedi Hasan. "Duydunuz mu çocuklar? Utanırmış bizden."

Başladılar gülmeye.

"Bırakın şimdi gır gırı," dedim. "Gidip suyumuzu içelim."

"İçelim ya," dedi Kadir de.

"Dayın da içer mi?" dedi Hasan.

"Kendisine sor," dedim.

Eğildi:

"Susadın mı dayı bey?" diye seslendi.

"Ne diyor?" diye sordu Müfit.

Hasan doğruldu. Gülerek:

"Susamış," dedi.

"İçirelim öyleyse. Sevaba gireriz," dedi Müfit.

Hasan, kaplumbağayı tutup, sırt üstü avucuna oturttu ve çeşmeye yöneldi. Biz de ardı sıra yürüdük.

"Onu havuza mı atacaksın Hasan?" diye seslendim.

"Ne dersin? Dayı bey yüzme bilirler mi acaba?" diye sırıttı.

"Bilmez," dedim. "Ama beline su kabağı takarsan, belki yüzer."

Müfit, ellerini şaklatarak, o küçük ve arsız şebekler gibi zıp zıp zıplamaya başladı. Ve:

"Takarız ya, n'olacakmış... Dayı beyimize bir kabak değil, yüz kabak da takarız," diye bağırdı.

Hasan havuza eğildi, tam hayvanı suya bırakacakken:

"Kolay gele," diyen bir ses işittik. Döndük arkamıza...

Uzun kırçıl bıyıklarını büküyordu adam.

Eşeğini bir kenara çekip:

"Ne o, yüzme mi öğretiyorsunuz?" diye seslendi.

"Yüzme öğretiyoruz ya," dedi Müfit çekine çekine.

"İyi halt ediyorsunuz," diye gürledi adam.

Korktuk... Usul usul geriye çekildik. Ama Hasan, şaşkınlıktan mı ne, hâlâ havuzun kenarında çömelip duruyordu. Adam, Hasan'ın kulağından tutup:

"Bırak o hayvanı bir kenara," diye bağırdı.

Hasan, kaplumbağayı bir kenara koyuncaya kadar, kulağını kurtaramadı adamın elinden. Adam:

"Şimdi yaylan bakalım," diyerek Hasan'ın arkasına bir

tekme yapıştırdı. Hasan arkasını tuta tuta geldi yanımıza ve öfkeyle:

"Ulan, siz de erkek misiniz be!" diye bağırdı.

"Neden o?" dedi Kadir.

"Nedeni var mı? Hepiniz tüydünüz hemen."

"Ne yapabilirdik ki?" dedim.

"Hadi ya, sen karışma. Senin yüzünden, adam az daha kulağımı koparacaktı."

"Neden benim yüzümden oluyormuş?"

'Senin yüzünden ya. Dayına yüzme öğretelim dedik, adam kulağımıza yapıştı."

"Kimdi o adam, biliyor musun?"

"Yo! Nerden bileyim. Sen biliyor musun?"

"Biliyorum ya. Nasıl bilmem? Bizim soydan. Yani, dayımın dayısıydı o adam."

Önce anlamadı, sonra gülmeye başladı ve:

"Desene adam onun içim kulağımı koparmaya kalktı."

"Elbette ya... Dayımın dayısı yetişmeseydi, dayım boğulip gidecekti," diye güldüm.

"Su kabağını unuttuk," dedi Müfit. "Kabak taksaydık boğulmazdı."

Mezarlığın yanından geçerken, hiç konuşmadık...

III.

Kapı aralıktı. Usulca girdik. Merdiven başında testiler duruyordu. Kaptığım gibi, doğru Eyüpağa Çeşmesine koştum. Sıraya girdim. Saydım, dolan testiden sonra, daha on iki testi vardı sırada... Derken iki testiyle Hasan çıkageldi.

"Geç kalmışız yahu," dedi. "Babam çoktan gelmiş. Dönüşte pataklamazsa iyi."

"Ne dedin babana?"

"Hiç!"

"Benimle birlikte olduğunu söyle. Bilirsin beni sever baban."

"Söylerim. Neredeydik diyeyim?"

"Kitaplıktaydık dersin. İnanmazsa sorsun bana."

Güldü.

"Çok yaşa," dedi. "İyi çocuksun."

"Sen de yaşa," dedim. "Yaşa ama, dayımla uğraşma bir daha."

"Uğraşmam."

Gülüştük.

Dönüşte Aynur geçti önüme.

"Nerelerdeydin bugün?" dedi.

"Hiç. Dolaştım orda burda."

"İki kere aradım seni."
"Ne var?"
Bir zarf uzattı.
"Seninkinden."
İçimin ışıkları yanıverdi...
"Hay sen sağolasın," dedim.
Güldü.
"Seninkinden ne haber?"
"Hiç," dedi. "Delinin biri zaten."
"Bozuştunuz mu?"
Hiç seslenmedi. Dönüp eve girdi...
Annem kapıda bekliyordu.
"Nerelerdeydin bu zamana kadar?" diye çıkıştı.
"Suları doldurdum."
"Daha önce?"
"Kitaplıktaydım."
"Kitaplıktaymış. Yalan da söylersin..."
"Ne yalanı, inanmazsan git Hasan'a sor."
Seslenmedi.
"Anne, sen testileri alıver. Ben yüznumaraya gireceğim," dedim.
Alıp testileri çıktı.
Yüznumaraya girip, hemen mektubu çıkardım...
Yarın buluşacağız. İçinin özlemleri ayaklanmış...
Yukarı çıktım... Sevinçten midir ne, ancak bir iki lokma birşeyler yiyebildim.
Sabaha kadar, içimin depremini duydum hep...

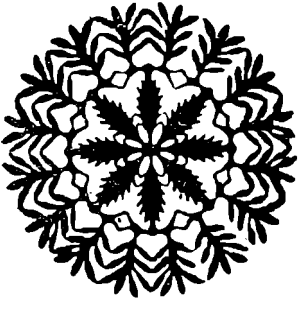

İLBAŞ, M. Hâdi

DUVAR

"Yakalayın kaçıyor. Tutun onu, tutun, tutun.." Partal giysili, saçı sakalı birbirine karışmış kaçan adam nihayet tökezleyip yere yuvarlandı. Köpekler havlıyor, çoluk-çocuk, kadın-erkek büyükçe bir kalabalık kaçan adamın peşinden seğirtiyordu. Önce Palaz Ali'nin iri Bozovu yetişti yerde yatan adama. Sağını solunu kokladı. Sonra Mırığın kancık köpeği arkasında irili ufaklı enikleriyle gelip dikildi adamın başına. Onlar da birer kez kokladılar yerde yatan adamı. Daha sonra Mestan Ahmet, Fadik Bacı, Kırık Durmuş ve de cumbul cemaat toplandılar yerde yatan adamın başına.

"Vurun şu uğursuz herife. Öldürün onu."

Fadik Bacı olanca gücüyle tekmeyi indirdi adamın sol böğrüne. Ağzından köpükler saçarak bağırdı çevresindekilere: 'Ne duruyorsunuz ula? Vursanıza bu hayın, bu dinsiz, bu imansıza."

Süllünün oğlu Mıstık bir yandan burnunu karıştırıyor, bir yandan da çömeldiği yerden konuşuyordu: "Baba bak, ölmemiş, gözlerini oynatıyor. Valla billâ gördüm, açıp kapadı gözlerini."

Soluk soluğa oracığa çöken Süllü Dede hem döğünüyor, hem söyleniyordu: "Bunu da mı görecektim bu yaşımda? Allah belânı versin senin Kaçık Ömer. Nasıl yaptın bunu? Çarpılmadın mı? Şimdi ne yüzle çıkacağız Nurbabanın huzuruna? Ulan, işeyecek başka yer bulamadın mı? Yazıyı yabanı kuruttun da Nurbabanın duvarına mı işedin? Ah, şu itler bile, it oldukları halde, her yere işiyorlar da, o duvara işemiyorlar. Satılmışın iti o haltı işledi de, ertesi güne kalmadı kudurup öldü. Sen de kuduracaksın. Çevrene ağzından köpükler saçarak saldıracaksın. Kazma, kürek, sopa, taş ne varsa başına yağdırıp gebertecekler seni. Ulan izansız; gebermek istiyorduysan gidip atsaydın kendini ırmağa. Hiç değilse geride pisliğin kalmazdı."

Sinirli sinirli elindeki tesbihi çeken Hacı Emmi söze ka-

rıştı: "Zaten son günlerde işi iyice azıtmıştı. Duvarın karşısına geçiyor, ey ahali, beni iyi dinleyin. Sizi benden başka kimse kurtaramaz. Herkes sizi sömürüyor. Sömürmek için önce sizi aldatıp uyuşturuyorlar diye zırvalayıp duruyordu. Geçenlerde bizim adaylar köye geldiğinde dinimiz, mübarek peygamberimiz hakkında ağızlarından bal akıttılar. Emme ve lâkin bu günahkâr gelip de dinlemedi bile."

Elindeki sopayla toprağ karıştıran Çarpık Halit hemen atıldı: "Dinler mi? Dinlerse belki doğru yola gelir, hak yolunu bulur. Nerede lüzumsuz insan varsa, hep onları dinler. Ya öğretmen Satılmışın yanındadır ya da kasabadaki Yanık İzzetin peşinde."

"Dayı, kim bu Yanık İzzet, diye yerinden doğruldu Celal Onbaşı. Herkes ondan söz ediyor bugünlerde."

"Kim olacak, dedi Çarpık Halit, o da bunun gibi kaçığın biri. Eskiden demirci miymiş neymiş? Sonra Ankara'ya gitmiş, orada burada sürtmüş. Sanki birşeyler biliyormuş gibi önüne gelene akıl öğretmeğe çalışıyor şimdi. Herkes emeğinin karşılığını almıyormuş. Alırsa, bu memlekette fakir-fukara kalmazmış. Din, peygamber diye, tövbe, tövbe bizi aldatıyorlarmış."

Bu sırada uzaktan üç-beş kişinin daha kalabalığa doğru gelmekte olduğu görüldü.

"Aha, dedi Mestan Ahmet, kurtarıcısı geliyor. Yanına da yedek kuvvet almış. Anam avradım olsun, bu defa çıngar çıkacak. Vermiyeceğiz ulan şu Kaçık Ömeri onlara. Cezasını biz çektireceğiz."

"He ya, diye gürledi Fadik Bacı, vermeyeceğiz. Siz verseniz bilem ben şu kadınlığımınan vermeyeceğim, teslim etmeyeceğim onu."

Öğretmen Satılmış, yanında bu yıl okula gelen yedek subay öğretmen Ziya, muhtar çıkageldiler. Söze önce öğretmen Satılmış başladı: "Ne o, sürek avı mı var? Kafasını kesip derisini yüzdükten sonra but but parçalayıp ateşte kızartmak için daha ne bekliyorsunuz? Hazır kıra da çıkmışsınız. Eğlenip hora tepmek için bir davul-zurnanız eksik."

"Ne belledin ya, diye gürledi Palaz Ali. Hem de öyle. Şu oğlanı şuracıkta öldüren yiğit kişi sayılır cenabi hakkın indinde."

Süllü Dede çömeldiği yerden kalkarak Öğretmen Satılmışın yanına geldi. Elini omuzuna koyarak şöyle bir dikeldi: "Bana bak Satılmış, bizim dinimize söğeni sağ bırakmayız biz. Kendi elimizle cezasını vereceğiz."

'Ne yapacaksınız? Kıtır kıtır kesecek misiniz?"

"Orasını biz biliriz."

"Hem neymiş zavallının suçu?"

Fadik Bacı atıldı: "Ne olacak? Nurbabanın duvarına işemiş."

"Kaçınızın helâsı var şu köyde be? Her gün cumbul cemaat sağı solu gübrelersiniz. Bu günah değil de, bir Kaçık Ömerin sıkışıp duvara işemesi mi günah?"

Süllü Dede çarpılmış gibi bir kaç adım geriye çekildi. "Tövbe de Satılmış, tövbe de. Nurbabaya karşı günah işleyen iflâh olmaz. Ehninde sonunda çarpılır."

"O haldi çarpacaksa Nurbaba çarpsın, size ne? Bırakın da şu oğlanı götürelim. Hem muhtar da burada. Bir suçu varsa icabına baksın. O varken size hiç bir şey düşmez."

O zamana kadar susan muhtar atıldı: "Öyle ya. Bu iş benim işim. Köyde ne olur biterse benden sorulur. Birisi suç mu işlemiş? Kitabına, ganununa göre el koymak benim vazifelerimin arasında gelir. Gomşular, şu hareketinizle suç işliyorsunuz. Söylemesi benden. Bu hükûmetin ganunu var, zaptiyesi var, mahkemesi varken size ne yapmak düşüyor yani?"

Öğretmen Satılmış yerde yatan Kaçık Ömerin yanma çömelerek, "Kalk Ömer, ne yatıyorsun öyle Sungur ölüsü gibi?" dedi. Kaçık Ömer şöyle bir yekindi yerinden. Oturduğu yerden çevresine bir göz attı. Yüzündeki terlere karışan toz-toprak yer yer çamurlaşmıştı. Gözlerinde korkuya benzer bir şey yoktu hiç. Uykudan uyandıktan sonra nerede olduğunu anlamağa çalışan birisinin hali vardı üstünde. Dakikalarca başında konuşulanları duymamış gibiydi.

"Şunun suratına bak, dedi Fadik Bacı, meymenet var mı hiç?"

Kaçık Ömer elini suratında gezdirerek, "Ne varmış suratımda? Çamur mu? Toprak mı? Keşke herkes toprak kadar temiz olsa."

"Gene başladı saçma sapan konuşmağa, dedi Palaz Ali. Dinleyin bakın, neler yumurtlayacak gene. Senin yüzünden bet bereket kalmadı şu köyde. Nedir senden çektiğimiz be? Çık git! Bir daha da geri gelme. Şeytanlar görsün suratını."

Kaçık Ömer acı acı gülerek, "Benim yüzümden mi bet bereket kalmadı? Siz onu, hani şu kurban kese kese mezbahaya çevirdiğiniz Nurbaba duvarı var ya, ona sorun. O duvarın dibine diz çöküp sözde dua eden sahtekâr büyüklerinize sorun. Ulan, soyula soyula kıçınızda don kalmamış be... Nurbabanın gölgesine sığınan ensenizde boza pişiriyor. Siz hâlâ tuttumuşsunuz Nurbaba diye. Ne yaptı Nurbaba, dedelerinize, babalarınıza, size? Ne verdi, ne getirdi bugünedek, sizi uyutmaktan, soydurmaktan başka?"

Ikındı, ayağa kalktı. Olanca gücünü toplayarak konuşma-

sına devam etti: "Gözünüze perde olup inmiş bu Nurbaba, kurşun olup akmış kulaklarınıza. Bunun için işedim işte! Daha da büyüğünü yapacağım üstüne."

"Vay namussuz vay!"

"Vay alçak vay!"

"Ne duruyoruz daha? Edepsizi öldüren Tanrının sevgili kulu olacak." Hep bir ağızdan konuşarak Kaçık Ömerin çevresinde toplandılar. Muhtar araya girerek, "Durun, durun, cünha işliyeceksiniz şimdi. Elinizden bir kaza çıkacak."

Süllü Dede, "Duydun ya muhtar söylediklerini. Şahitsin sen de." Muhtar: "Tamam, tamam.. Şahidim. Götürüp ifadesini alacağım şimdi. Savcılığa bildireceğim sonra. Telâşlanmayın hiç. Cezası varsa çeker."

Fadik Bacı: "Cezası olmaz olur mu hiç. Nurbabanın duvarına işedim işte diyor. Daha büyüğünü yapacağım diyor. Bu adamı ipe çekmezlerse bütün memleket yerinden oynar."

Muhtar Kaçık Ömerin kolundan tutmuş, onu kalabalıktan dışarı çekerken söyleniyordu: "Şimdi ifadesini alıp savcılığa bildireceğim. Meraklanmayın siz hiç."

Öğretmen Satılmış, Muhtarla Kaçık Ömerin peşinden yürürken, "Bir kaç gün sonra da işediği yerde asarlar, olur biter" dedi. Sonra sesini biraz daha yükselterek şunları ekledi: "Böylece, siz de kurtulursunuz, Nurbaba da. Hem soyan memnun, soyulan memnunken, ne oluyor bu Kaçık Ömer gibilerine, değil mi Süllü Dede?"

Küfür eder gibi, "Hee!" dedi Süllü Dede. Ve de "He ya!" dedi tüm kalabalık.

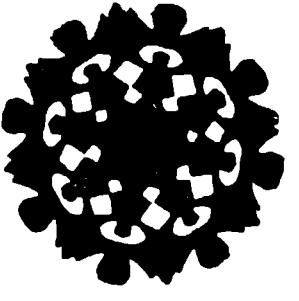

İŞLEK, Nevin

NESNELERLE

Hırkamın yenleriyle ikide bir siliyordum camı. Sobanın sıcaklığı odaya pek vurmuyordu çünkü ve soluklarım da camın hemen ardındaydı. Kediler hâlâ uyuyorlardı. Öğle üstünden beri uyuyorlardı. Öğleyin yemeklerini yemişlerdi ve öğleden önce gene uyuyorlardı. Sokağın camdan görebildiğim kadarını seyretmekten, kedileri seyretmekten, somyaların üstündeki örtülerin - dikdörtgenleri yeni bile sayılmakla beraber, koca gün boyları bakışlarımın sınırlarında öylece durup durmaktan gözlerimin çarçabuk eskittiği, bunun için de, artık baktıkça bir gevşeklik değil de, mide bulantısına benzer bir rahatsızlık veren o menekşe mavisi desenlerini seyretmekten, kısacası, odada olan canlı cansız bütün nesneleri, bu nesnelerin renklerini, biçimlerini, ışık-gölgelerini seyretmekten başka yapacak hiçbir şey yoktu. Arada bir kalkıyordum - bacaklarım da uyuşmuş olmuyordu altımda katlı durmaktan böylece -, sofaya geçiyordum altı adımda. İki adım daha atıp, çamaşırlara varıyordum.

Çamaşırlar, sobanın çevresine arkaları döndürülerek sıralanmış üç iskemlenin ve yukarda, borunun yanından geçen bir ipin üzerine serilmişlerdi. Sessiz, sinsi, durmadan ince ince tüten bir buhar salıyorlardı tavana doğru. "Akşama kadar kurutmalıyız," diyordu annem; "baban gelinceye kadar ne yapıp yapıp kurutmalıyız." Hemen hemen her pazartesi tekrarlıyordu annem bu sözcükleri. Her pazartesi aşağıda çamaşır yıkanıyor, ve öteki pazartesiye kadar da, kirlenmiş olarak gene hazır bulunuyorlardı sepette. Yavaş yavaş - haklı olarak - aygıtsı bir düzen olduğunu sezmeğe başlamıştım bu işte. Ne çamaşırlar bıkıyorlardı kirlenmekten çünkü, ne biz onları kurutup kaldırmaktan, ne annem o sözcükleri kullanmaktan, ve ne de pazartesiler birbirini art arda kovalamaktan... Bir aygıtsı düzen değil de neydi öyleyse bu?

Camın ardında hep bir yerlere doğru giden yollar, bu yolların üstünde de hep bir yerlere doğru giden insanlar vardı. Yolların kimi düzdü, kimi de üzerini adımlayan insanın yüz doğrultusuna göre hem bayır, hem de aynı zamanda; yokuş-

tu. Örneğin, yüz ve gövde doğrultuları bakışıklı olarak birbirine doğru yürüyen iki insan, aynı yolu adımladıkları halde, biri bayır aşağı inmiş, öbürüyse, bayır yukarı çıkmış oluyordu. Bu iki insanın gitgide birbirine yaklaşmasını izliyordum. Bu, önem verilmesi gereken bir olay gibi geliyordu bana. Birbirleriyle yüz yüze, gitgide, gitgide yaklaşıyorlar, yaklaşıyorlar, sonra birden üst üste gelip kesişiyorlar, ve kesişmeleriyle birlikte de, artık birbirlerine sırtlarını dönmüş iki insan oluveriyorlardı. O andan sonra da uzaklaşıyorlar, uzaklaşıyorlar, git ide uzaklaşıyorlardı birbirlerinden... Kimileri de doğru bizim sokağa sapıyor, bizim sokağın evlerinden birinin kapısından dalıp, yokoluveriyorlardı. Karşıtı da olabiliyordu bunun: kapıların birinde, derken, bitiveriyorlar; sonra da hemen oracıkta, kapı ağzında kurulmuş bir oyuncak taşıtçık gibi, tekerlek ödevini gören adımlarının üzerinde sokağa bırakıveriyorlardı kendilerini. Böylelerini, ancak sokağın başındaki ağacın oraya kadar izleyebiliyordum ne yazık ki. Tanrısal bir sevecenlikle, tehlikeli bir yola atıyorlarmış gibi geliyordu bana kendilerini: sanki, ansızın o eften püften kurguları tükenivererecekmiş de kalakalıvereceklermiş gibi bir yerlerde... Ama onlar kuşkusuz ve kurgularına sonsuz bir güvenle yürüyorlardı hep, ağacın oraya, gözlerimden kurtuldukları yere kadar.

Camın ardında öylece bakınıp dururken, bir aynanın seçik yansıtmasıyla avucuma yaslanmış suratımı görür gibi oluyordum birden: yavaş yavaş ışıklarını kısmaya başlamış günle birlikte solduğunu, üzgünleştiğini, gözbebeklerimin ihtiyarların gözyuvarlakları gibi nesnelerle kendi arasındaki boşlukta gezinmeye başladıklarını... Bileklerimden, hırkamın yenlerinden burun deliklerime usulca sokulan, oradan bir düşman gibi içerilere, daha içerilere, gövdeme, dirseklerime, parmak uçlarıma kadar yürüyen o ıslakımsı, soğuk yün kokusunu dinliyordum. O kokunun yayılışını, yayılışını, derken çöküşünü, bütün ağırlığınca ezişini duyuyordum ögelerimi, ve işte tam o anda, -o süreye kadar nesnelerle kendi arasındaki boşlukta dolaşmış olan gözbebeklerim, birdenbire büyüyorlar, yusyuvarlaklaşıyorlar ve sonra aynı doğrultuda kesişiveriyorlardı. Yerimden kalkıyordum; vücudumu güçlükle sürüyerek - bana ağırlaşmış gibi geliyordu gövdem ve bacaklarım da, yukarısındaki yükü taşıyamayacak kadar incelmiş, çarpılmış, güçten kesilmiş gibi -, ama gene de, başımı, üzerinde bir kitap taşıyormuşum gibi elimden geldiğince dik, kıpırtısız tutmağa çalışarak sofaya geçiyordum, sofadan da sola kıvırıp, musluğun önüne. Orada duruyordum. Gözbebeklerimin öylece kocamanlaşmış, kısır kara döngülerle derinlere yuvarlanmışlığını, öylece birbirleriyle üst üste gelmişliğini - biraz da, bozulmamala-

rı için kendim dengeleyerek, aynaya bakıyordum: iç görünüşümün bilinciyle dış görünüşümün karşıtlığı şaşırtıyordu beni: gençlik, tüm niteliklerini - saçlar: parıltısını, diriliğini, sıklığını; alın, yanaklar: gerginliğini; boyun: çizgisizliğini - gözü dönmüşcesine, gözümü boyarcasına karşısındaki kendisi değil de bir başkasıymış gibi, ona meydan okurmuş gibi, ondan hesap sorarmış gibi dahalaştırarak aynanın renksiz, anlamsız boşluğunun ortasındaki alev saçan HİÇliğiyle kıvancımı acılaştırırken öyle... Suçlu mu, suçlayan mı, hangisinin yerine koymalıydım kendimi? Musluğun ışığını söndürüp, daracık aralıkta ölü gibi sessiz, kıpırtısız, karanlığın yokedişine sığınıyordum bir süre-; ondan sonra, yarının salı olduğunu getiriyordum aklıma: bacaklarım biraz biraz geriliyor ve güçlenmeye başlıyordu o zaman; musluğun önünden ayrılıyordum, sofaya kıvrılıyordum ve kurumakta olan çamaşırların arasında öyle, amaçsız durup, ellerim aşağıda, karnımın üstünde birbirine tutunmuş, dikiliyordum sobanın burnuna. Annem, bir yerlerden, mutfak ya da arka odaların birinden, ana mutlaka soğuk bir yerlerden ve bana seslendiği anda mutlaka devinmekte olan parmaklarının üzerinden: "Çamaşırlara bakıyorsun, değil mi?" diye ansıtıyordu; "sık sık çeviriyorsun değil mi, kuruyan yerlerini?" Demeye kalmadan, sepet gıcırtıları arasında kordivenleri ağır ağır, güçlükle tırmanan bir çift ayak sesi, ve sonra birdenbire koca bir yükün pat! diye bırakıldığı duyuluyordu bizim kapının önüne. Annem, pek yakında olmayan o soğuk yerlerden bile duyuyordu bu sesi ve çoraplarını çekiştire çekiştire koşup geliyordu. Kapıyı açıp, birlikte içeriye alıyorduk o yükü. Bir sepetti bu. Tepeleme dolu, hantal tuğlalardan, hattâ kımıldayan, soluyan, kocaman, devsel, başa çıkılamayacak kadar güçlü, korkunç bir canlı gibi... Evet, bana korku veriyordu bu için için harlayan şey... Ona boyun eğiyormuşuz gibi geliyordu... her pazartesi haftanın diğer günlerini, bütün o bir anlam bulup çıkarmadığım ıslakımsı, soğuk yün kokulu soluyuşlarla ilmiklenip bitirilmiş günlerin menekşe mavisi kirlerini şimdiden yüklenerek düşe kalka merdivenlerimizi tırmanıp kapımıza dayanan bu dilsiz azmana daha çok korkudan ileri gelen bir çeşit saygıyla kul köle oluyormuşuz gibi geliyordu... Ağzımızı açmadan, ikimiz de sessizce ve usulca, onları birer birer, incitmeden çıkarıyorduk kendi ellerimizle oradan ve özenle seriyorduk iplerin ve sandalyelerin üzerlerindeki yerlerine.

Derken, gene bitiyordu bu iş ve gene kendimi sobanın burnunda, ellerimi de karnımın üstünde kavuşmuş buluyordum. Eh, biraz da sofanın duvarlarına gözlerimi gezdireyim, diyordum bari... Bir resmin - kötü bir resmin - ayrıntılarına dik-

katimi zoraki gezdiriyordum. "Zamanın değeri" ni, o kutsal denen değerini bile bile yapıyordum bunu - sobanın dibinde, kimisi sepette, kimisi sıcaktan kendini sepetten dışarıya atmış, anasının üzerinde uyuyan kediler gibi değil, bile bile! Sonra, kanapeye, koltuklara, yastıkların kıvrımlarına, oradan masanın üzerindeki muşambanın parıltısına çevriliyordu bakışlarım, sora gene kedilere... Aralarında, bütün bu cansız varlıklarla, uyuklayan bu kedilerin aralarında bir benzerlik olduğunu seziyordum: cansızlaşıyorlardı kediler, onlar gibi benden kopup, benim dışımdaki evrenin bir ögesi durumuna geçiyorlardı: onlar gibi sıkıntısız, kıpırtısız, çatlatıcı bir cansızlıkta... Çamaşırlar da durmadan buhar salmaya süreduruyorlardı bir yandan: durmadan, durmadan, bir kalıp gibi ardı arası kesilmeksizin tüten, her yanımı saran, burun deliklerimden dalıp, parmak uçlarıma kadar dayanan menekşe mavisi renginde buharlar... Kendimi sofadan ön odaya dar atıyordum.

Camın önüne gelince bir de bakıyordum bütün yollar çantalı, sefertaslı, kurdeleli, atkılı küçücük insancıkların akımına uğramış. Bir sel gibi, itişip kakışarak, çığlık çığlığa bir yerlerden boşanmışlar, karşı yokuştan aşağıya, bir bölüğü de bizim sokağa doğru akıyorlar... Okyanusların uçurumları kadar derin, uzak bir acundan sessizce seyretmeye koyuluyordum onları. Liseler de yarım saat sonra dağılır, diyordum ve liselilerin dağılışını beklerken altıma alıyordum ayaklarımı. - Gerçeğindeyse, lisellileri görmek için değil, sıkıntıya, ya da tutsaklığa, önceden belirlenen bir süre için olursa daha kolay katlanıldığını bildiğimden, kazanç sağladığım için bu yarım saatçiği. - Sonra, liseliler de dağılıyordu, onları da yollara birden boşanıp, sonra tüketimlerine kadar seyrediyordum Geçe kalmış tek tük birkaçı da geçip gittikten sonra, birdenbire sokağın evin içi gibi ıssızlaştığım, üzerime ağır ağır bir geyin inmekte olduğunu farkediveriyordum ve ancak o zaman ansıyordum ki yarım saatin sınırını çoktan aşmış, dışarıda, o boşlukta gene kalakalmışım... Bunu biraz da, - fırsattan asılanmayenlerimden içeriye sinsi sinsi sokulmaya başlayan yün kokusundan anlıyordum. Burun deliklerimden hırsızlama dalıp, gene içerilerime yürüdüklerini duyar duymaz, buna meydan vermemek amacıyla odanın ortasına fırlamış buluyordum kendimi ok gibi. Ne yapacağımı bulduramadan - oyununu unutmuş da sahnenin ortasında kala kalmış bir oyuncu gibi odanın tam ortasında ve alacakaranlığında kıstırılmış gerçek bir dramatik durusta, dudaklarımı belli belirsiz oynatarak, görünürde sessiz, kıpırtısız, ama içerimde o öldürücü boğuşmayla: "Ne yapacağım? Ne yapacağım? Ne yapacağım?" diye hep

aynı sözcükleri tekrarlarken duyuyordum kendi mırıltımı. 'SAAT DÖRDÜ VURDU MU? NERDESİN SEN, SESİN ÇIKMIYOR? SOBAYA KÖMÜR ATTIN. DEĞİL Mİ? ÇAMAŞIRLARA BAKIYORSUN, DEĞİL Mİ?" Sesi o kadar derinden geliyordu ki, bağıra bağıra seslendiği halde, bir suflörün fısıltısı gibi beni ancak kendime getirebilecek, odanın orta yerindeki varlığıma bir anlam verdirip yönetebilecek kadar erişiyordu kulaklarıma. Ben de, bir oyuncuya gereken biçimde sesimi elimden geldiği kadar olağanlaştırarak karşılık veriyordum ona: "Dördü çoktan geçiyor... demin bir kürek atmıştım..." "ALLAHIM NE DE ÇABUK AKŞAM OLDU GENE..." diye yakındığını duyuyordum kendi kendine bu kez, "NE DE ÇABUK... BABAN NEREDEYSE GELECEK. DAHA BİZ ÇAMAŞIRLARI BİLE KURUTUP KALDIRAMADIK!" Bense, babamın gelmesine, kardeşlerimin gelmesine, akşam yemeğini yeme, sonra yatma vaktimizin gelmesine ve ancak ondan sonra da Salının gelmesine daha yıl kadar uzun bir zaman var diye düşünüyordum, bunun için de şaşıp kalıyordum annemin böyle yakınmasına. Dahası, ona elimde olmıyarak garip bir kıskançlık ve biraz da acı bir kızgınlık duyar gibi oluyordum bundan ötürü. -

Kömürlerin gü ültüsüne kedilerin beşi birden uyanıyorlardı; kulaklarını dikip, gözleri açık ve hoşnutsuz, ama yerlerinden kımıldamaya kıyamadan, gürültünün kesilmesini, sessizliğin dönüşmesini bekliyorlardı. Küreği elimden bıraktığımda, gözlerini kapamış, kulaklarını indirmiş, saniyede uykuluya dönmüş oluyorlardı gene. Saat altı sularına kadar uyurlardı; bir saatin değişmez, o kesin düzeniyle her gün böyleydi bu.

Bütün bu mutlu değilse bile, şikâyetsiz boyun eğen düzenin ortasında ben hep bir başıma kalakalmışımdır. -

Akşamın alaca ışısızlığında kömürlerin çıtırtısına kulak veriyordum bir süre. Çıtırtıların arasından uzak, yorgun, ağlamaklı bir ses, gittikçe yakınlaşarak, ama hep öyle kimsesiz ve uzaklardaymış gibi "yoğuuuurt!" diyordu, "yoğuuuurt!" Camın önüne ne vakittir gitmediğimi anımsıyordum dışarıya değgin bu sesle hemen, ama kendimi tutup oraya varışımı biraz daha uzatmak için bir süre daha öylece sobanın önünde oyalanıyor, ondan sonra kısaltılmış, yavaşlattırılmış onlu adımla geçiyordum gene ön odaya. Ben tam camın önüne gelince, sokağın lâmbaları yanıyordu. Onları hemen arkasından medresenin, sonra epeyi uzaklarda kalan bir evin ışıkları. Derken, karşımızdaki büyük apartmanın bizimkiyle karşılıklı gelen katının pencereleri aydınlanıyordu boydan boya; iki saniye sonra da bodrum katınınkiler ve sonra daha sık ve sözleşmiş gibi aynı anda ışıklanan başka pencereler... Dı-

şarıdan tekrar başımı içeriye çevirdiğimde, adamakıllı koyulmuş buluyordum ortalığı. O külçeleşmiş, amaçsız adımlarımla sofadan doğru yürüyüp koridora çıkıyor, bir uyurgezer gibi dipteki iki odadan birine dalıyordum. Yatağımın üzerine oturuyordum. Üşüdüğümü, odanın çok soğuk olduğunu farkediyordum birden; omuzlarımı kasıyordum ve ellerimi hırkamın yenlerine gömüp, terliklerimi çıkarmadan öylece kıvrılıyordum battaniyenin üzerine. Gözlerimi kapıyordum. Battaniyenin buz gibi soğuk tırmıklarını duyuyordum yanaklarımda. Açıyordum gene gözlerimi, dolabımı görüyordum köşede: Daha uzamış, canlanmış bir karaltı gibi. Kalkıyordum bir kedi gibi büzüldüğüm yerden. Köşeye gidiyordum. Açıyordum o dolabı. annemin, "NEREDESİN?" diye seslendiğini duyuyordum o sırada gene; "NE YAPIYORSUN KARANLIKTA? NEDEN IŞIĞI YAKMIYORSUN?" -, ikinci gözünden, üstüste duran üç defterden birini alıyordum elime, yapraklarından birinin üst başına günün tarihini atıp, sonra şunları yazıyordum alaca, soğuk karanlıkta, o küçücük günceme:

İki gündür süredurun yağmur, az önce kara çevirdi. Demin canım önündeydim: sokağın başındaki lâmbanın çevresinde beyaz beyaz uçuştukları daha iyi görülüyor. Mevsimin ilk karı bu. Ama içimde bir sevinç yok, nedense... Az önce bu yaprağın üzerine bugünün tarihini atarken irkildim - ayın adı ve önündeki rakam o kadar tanıdık gelmişti ki! -: birden, bugünün yaşgünüm olduğunu ansıyıp, şaşırdım kaldım kendi kendime. Ya, neredeyse ben bile unutacakmışım.. Parmaklarımla iyice bir hesapladım: Onyediyi doldurmuyormuşum bugün. Ama içimde bir yaşgünü sevinci de bulamıyorum, nedense... - "Sevinçlerime de ne oluyor, bilmem ki benim!" diye düşünmüyorum ister istemez. -

Yarın Salı. Yarın, sinema günümüz. Yarın, bir koltuğun karanlığına gömülüceğim ve film ister iyi olsun, ister kötü, - çünkü mutlaka birbirini seven iki güzel insan bulunacak ve ben, yılların, ayların, günlerin, saatlerin ve saniyelerim, salt o iki güzel insan için varolmuş bütün öbür kişilerle birlikte hep o iki güzel insanın çevresinde döndüğünü, bütün eylemlerin, davranışların, devinimlerin hep onlar için, onların sevinçleri ve tasalarını kurmak için, onların herbir soluğunu anlamlaştırmak için süredurduğunu seyredeceğim.

İZMİRLİ, Mübeccel

MERMERDE UNUTULMUŞ BİR AD

Kertenkele, kaldırım kenarında bir tutam yeşilliğe sürüklenip kaydı. Güneşi kuyruğunda titretti bir saniye. Yeşillik aralanıp sustu, yaşamayı gizledi, belki sevince yardım etti bilmeden. Ve soluk, Hâbil bakışlı çocuk, arana arana uzaklaştı. Ana caddeden taşıtlar, insanlar akıyordu. Tutunup dinlendim...

Yeni yıkanmış bir ucunda avlunun, serin ve beyaz taşlara eğilip bin yıllık bir uyurgezer gibi uykuda gezercesine... Evet, işte böyle dinlendim ve... gittiğimde bir gün hafifçe kamburu çıkmış, çukurlarında ıslak ıslak pırıldayan damarları kanlı o küçülmüş gözleriyle çini mavi gülümsemelerde günden güne yorulan, tükenen gözleriyle ihtiyarı artık... Yani onca gürültüyü dışardan karşılayıp bütün düzeni sağlıyan ve (içerdekine, içerdekine), sahibine yardım tutkusundan gayrı hiç bir sebeple orada bulunmayan o küçük ihtiyarı artık diye.. düşüne düşüne böyle... Eski tahta sıralar bozulup kalkmış, duvarlar büsbütün örümcekli, sinekler insansızlıktan bekleme odasının boşluğ nu bırakıp gitmiş olarak... İç tarafta doktor odasının kapısını karanlık ve sağır bir kilitle sonsuza değin kapanmış bulup... Belki de tâ dışardan, girişte hemen, üç-dört basamakla çıkılan mermer avludan başlıyarak o en içerlere sona doğru uzanan, bakımsız, ama hep sevimli küçücük bölmeyi bütün bütün kilitlenmiş, unutulmuş... Kuşkulu bir sessizlik olacak umutsuzluk adına. Ve içinde belki de başka insanlarla yaşamaların, daha daha başka aşklar, tutkularla, iyice değişik ülkülerin yer aldığı ayrı bir yer diye artık orasını... Belki de usta ve ünlü, hani o dünyanın özge biçim yaban ülkelerinde kaç öğrenim süresinden geçtikten sonra, bilmem hangi kurumların en parlak ödülleriyle erginliğini tamamlayıp, bilim yetisinden kuşkuya düşülemiyecek bir bilim adamı olarak pırıl pırıl kişiliği içinde yurda dönen genç ve yakışıklı, ama başka, o ötekinden iyice uzak ve başka biri, tepeden tırnağa yeni bir beyaz giysili dikile dikile karşımda... Sorduğum şeyi öğrenince, belki dünyanın en güzel ve sevimli, en de ama terbiyesiz gülümsemelerinden birinde şaşmalar-

la eğilip geçmişe değinen, geçmiş, ve kapanmış ve unutulmuş bir çağ artığını soruşumdan gelen saygısızlığını koyuverecek ort ya. Doğrusu ya, bakarsanız ona, yetkinliğinden kuşkuya düşülebilecek bu işi bitmiş eskiyi saygıyla soruşuma yöneltilmiş bir küçümsemedir bu, kuşkusuz böyle. Usulca bir kenara tükürecek miyim bilmem ama, kesinlikle ardıma bakmadan kaçacağımı iyi biliyorum. Yani özetlersek, kentin yine onun gibi uzak ve unutulmuş bir köşesinde isinsiz, gösterişsiz, eski bir çatı altında yıllardır süregelen o en güzel oyunla, tekrarlanan o en olağanüstü öyküyle, yığınları durmadan etkilemiş sürekli bir uzun insanlık öğretisi de onunla birlikte böylece... Sonra insanlar, yani onun insanları yine hep, bir süre sonra yeni olanaklarla küçük umut kapıları ve yepi inançlar kendilerine... Evet amma... Bir şey yalnızca, bütün bu insanların alıştığı, onlar için nasıl da gerekli; bir daha hiç bir zaman ve yerde bulunmıyacak, hiç te unutulmayacak ölçü güzel şey işte böyle tükenip... tükenip...

Her zaman olduğunca daralmış yüreğimle odasından çıkıp kendimi sokaklara attığımda, dış kapının yan duvarına yaslanıp dinlenerek, orada dikdörtgen bir plâk üstüne oyulmuş yazılara bakarken yalnız bunu düşünüyordum. Artık ne denli güçsüz ve ne denli az yaşayacak olduğunu belki... Ve o zaman küçük bir taş parçasının ucunda hayatı oynatan bir çocuğun ve kaldırım taşlarına şinmiş o bir tutam yeşilliğin yokluğundan gelecek şaşkınlığı da belki... Hani en güzel türküsünü güneş bazan ısınmış bir sürüngenin yemyeşil kuyruğunda söyler ya-... Ve güneş, hep o güneştir ya hani, ama... ya kertenkele bulunmazsa bir gün?.. O kayıp kalıp giden şey...

★

Dokuları genleşip çürümüş bir kar çukuruna öyleçe (yüzü koyun): Kaba, kof bir kar çukuruna yüzü koyun öyle... Kıpırdamadan hiç, davranıp doğrulamadan... Ve hendek... O geniş, caddeyi andıran sokağın iki yanından damdüz yukarılara, ötelere uzanıp giden kesintisiz, düzenli, upuzun çukur o hendek. Dolmuş yani, kabarıp kirli kirli billûrlaşıp çürümüş kar, sonra da katılıp kalmış. Ama ilk günkü gibi, ilk gün bağdığınca o denli soğuk. Ben sessizce yürür, kendi halimde böyle usul usul giderken, itilip vurulmuş gibi birden yüzüstü oyun... Ellerim, ayaklarım hanidir donmuş, kimbilir ne zamandan. Küçük bir, küçük önlüklü, çantalı, beyaz muşambası, beyaz çizmeleri küçük küçük... Kanı yok, uçup gitmiş gibi kanı, akıp gitmiş bir yerlere çoktan. Bir gün önce sivri uçlu bir kesicinin, minimini bir laboratuvar aracının ağzında sızlayıp

çıt! diye delindiğinde, kırmızı yerine krem rengi sarımtırak bir suydu parmak uçlarında biriken. "Olamaz, olmaz.. bir yanılma, bir gözlem eksikliği, bir yanlış saptama var" diye bar bar bağırdı koca adam. Başka bir beyaz önlüklüydü gene. Herkeslerin korktuğu koca bir şey... Bir koskoca bölüm şefi hastalarevinin. Sıçrayıp yerinden, cinçarpığı küçük, solgun, çilli suratta, surattaki kestane ışıklara sinirli, şaşkın, cinçapığı korkularla eğilen sesinin dikliğinde "Olamaz, yok hiç... kırmızı yuvarlar bitmiş, yok... Ayakta nasıl duruyor, ayakta nasıl duruyor?..." yankı.. yankı.. yankı... Ve köşedeki ürküntülü ezik kadına değin dikliği uzayan, özellikle ona değin uzanıp, belki salt kadına yönelen sesin sabırsız kükremesinde bir çeşit insansı gerilimler belki... "Alın çantasını, alın yakasını önlüklerini üstünden. Kitabını, kalemini, defterini alın. Bir şey, hiç bir şey anlaşıldı mı?.. Anlamasın, bilmesin, öğrenmesin efendim.. Ayırmasın bir şeyi ötekinden, bir şeyleri tanımasın. Hiç değilse yaşar, rahat yaşar bilmeden... Sonra da bir EV işte, KOCA... Sonra da bir kocaya gidiverir. Anlamamıya, öğrenmemiye alışmış olur zaten... Anlaşıldı mı efendim?.. Değil mi anladık?.. Anla... Aaaa..." Ve avaz, avaz, avaz... Sonra hendek... Ertesi günü hemen hendek... Uğuşup titriyen, ayakları durmadan sendeliyen devinimsiz bir çocuk bedeninde her şey oncacıktı ya, elbette ertesi günü yollarda hendek... Bir süre daha yakayı, önlüğü, çantayı, beyaz muşamba ve çizmeleri alamadılar. Daha bir süre de alanıyacaklar. Kitapları ve defterleri de... Ve sabah akşam gidilen dokuları billûrlaşıp çürümüş kaba, kof kar yığınlariyle örtülü o uzun yolları da.. Hendekleri bile...

Sonra... renk renk motifleri geometrik biçimli ıslak yün kukuletanın dışında kalan küçücük yüzün çizgileri morarmıya vakit bulamadan balmumunda donmuş. İnlemek gibi bir şeydi, küçülen titreşimlerle ince ince kara düşen cılız, güçsüz, üşümüş hıçkırıklar. Yol ıssız, kimsesiz. Yarı yarıya buza gömülü yüzünü bir damlacık boşluğa kaydırıp doğrulamıyor. Neden sonra koltukaltlarından birileri... Ve kalçası yarı yarıya donduğundan tâ evinin kapısına yarı kucakta.. Ondan sonraki günler içinde de daha bir süre yollar... İnatla, tutup kimselerin "hayır!" diyemediği, tutup zincire vuramadığı, o hastalıklı hırçın direnişte yollar, yollar... Bir gün bitti ama. Onun işte, o tapınağa benziyen evinin kapısından girip çıktığımız, çıkıp evimize döndüğümüz gün büsbütün bitti... Önlüğü, muşambayı, çizmeleri bütün bütün aldılar. Zaten kendi içimde ben kendi kendime çoktan tükenmiş olduğumdan, bu kez onlar iyice güçlenen dolu yürek korkularında, ana, büyükana korkularında direnip aldılar. Serpuşlu bir de küçük kasketti ki kendi lâcivert, sırmaları sarı.. Serpuşunu anneannem, bir kaşımın

üstüne afillice yıkarak, alnımın yarısını örten perçemleri çapkın bir baş salıntısında yana itip, sabahları kurumla süzülesüzüle evden çıkışımı görmeyi bekleyedursun yıllar yılı, neyse...

Bu değil hani demek istediğim. Bütün bu söylediklerim önemli de değil üstelik. Bütün bunlar ama, şimdi onunla öyle doğrudan ilintili ve onu belirtebilmede o denli sayılması gereken ayrıntılardır ki, bu yüzden üstlerinde duruyorum. O zamanlar, yani benim çocukluğumda, yine bu baktığı yerde mi bakardı hastalarına? Hep böyle bir ufacık yaşlanmış adam mıydı? Yüzü böyle şimdiki gibi yaşanıp bitmiş çağların mutsuzluğunda, yaşanıp hiç bitmiyecek yarınların umudunu taşır da, dünyaya ve insanlara o değin uzakken, o değin dünyaya ve insanlara mı ait sayardı kendini bilmiyorum, hatırlayamıyorum daha doğrusu. Sadece o günlerden kalma, yine de yarım yüzyılı aşkın bir tarayan göz aydınlığında neşeli, devinimli, yüzünün gülümsemeler içinde, yaşamanın kendisi gibi bir gençlik ve güzellikle yakından bağlantılı pek açık seçik bir anısı vardı gibime geliyor.

Muayeneden sonra ilk gün karşıma oturup yakından ve uzun süre yüzüme, uzun uzun gözümün bebeğine baktı, unutmuyorum. Pek tuhaf bir biçimde gözümün bebeğine. Sıkıldığını bu ara, sıkılırken de gülmeğe çalıştığını çocuk yüreğimin keskin duyarlığında o marazi gözlem, gücümle sezinliyordum pekâlâ. Sonra bir ara sanırım "BABA!" diye bir şey... Belli belirsiz geçilen bir şey iki kişi arasında... Hani anamın esmer ezintili ürkek sessizliğine eğilerek aranan... Oysa bu söz evimizde, benim yanımda hiç hiç... Benim yanımda edilmediğini de ben çok sonraları farkedip, sonradan kendim de sıkıntılı duyarlıklarda artık söylemek ve duymaklardan iyice kaçınır olmuş... Ama nerden bilsin adam? Kadının üstüme üstüme dikilen korkularının üstüne üstüne yürürcesine "Babanız?.." dedi tekrar. Sonra bir daha "Baba?.." dedi. "Babası?.." dedi. Her seferinde zayıflıyordu sözcüğün melodisi. Küçülüp sönüyordu. Sonunda sustu. Bir daha uzun süre bir şey sormadı. Biz de sustuk. Hiç birimiz birbirimize bakmadık ve konuşmadık. Eğlenceli bir suskunluktu "Baba"dan gelme. "Babası?.." "Babanız?.." Hani nerde oluşu, yokluğu varlığı, şu'su bu'su babanın.. Denen nesnenin, şeyin... Kimse O... Yani nesi var, nesi yoksa görünür ve ortada olanın... Ve sonra da bir yığın ilâç, iğne... Yığın yığın, kutu kutu iğneler, ilâçlar... Doldurdu ezintili ürkekliğin kucağını. Ürkeklik bakım ücreti de olmadığını söylemişti sonradan. Hep böyle, hep.. İstemedi, olmadı, durmadan verdi. Üstelik ona yakınken iyi oluyordum. Kalkıp dolaşabiliyor, bir şey yapamasam bile, iyi kötü insan-

lar arasına karışabiliyordum ilgisi üstümdeyken. Bundan fazlası zaten hiç bir zaman olmazdı, olmıyacaktı. Özde bir şey bozuktu çünkü. Temelde bir şey eksik, yapının ilkel ve doğal oluşumunda, asıl asıl çekirdekte bir yanlışlık, bir uygunsuzluk olacaktı. Kırıklık belki de... Ve bu yüzden, hep böyle yarım yamalak gidecekti her şey, sonsuza değin... Ama O, her seferinde uzun uzun soluk çilli yüzüme, cinçarpığı kahve rengi pırıltılarıma öylece bakıp durmayı âdet haline getirdi. Her seferinde de sıkıntılarla şakalaşıp, çocukça, bir takım beceriksiz güldürüler yapmıya çalıştığını görüyordum. Aslında bir şey aradığını, belki onu gördüğünü ve kesilmeksizin bende hep o şeyi inceleyip durduğunu nereden bilecektim. Sedimentasyon raporunun sonucuna inanmıyarak laborantına hırçınlaşıp köpüren o dik sesli hastalarevi bakıcısının sinirliliğinde kaba saba bir duyarlık taşıyan klinik şefinin öğütlerine "hani şu KOCA'lı mocalı düzenlere" katılamıyacak yabanıl dolmuş yanımın katılığından pul pul dökülen o serseri yabancılığı mı gözlüyor, ona mı böyle dört ucundan üzülüyordu kim bilir.. O bana çünkü, yani parmak denli bir çocuğa "o biçim düzen"lerden söz etmenin gereksizliğinde, giderek ürkünçlüğünde, hiç bir zaman geleceğe uzanan bir şeylere dokunmadan bakmıştı. Kuşkusuz bendeki gelecek sorunu kendisini ilgilendiriyor, hem de korkutuyordu ama, bunu bana getirmenin yararsızlığını bilmelerde susmayı deniyordu. Üstelik parmak çocuk ta biliyor, görüyordu bunu. Çocuk her zaman, her şeylerin farkındaydı... Hem de bazı çocuklar "bütün kendilerinin dışındaki o şeyler"e karşın kendilerini bileni, kendileriyle gerçek ve derinden ilgileneni nasıl da iyi belliyor, belliyor, unutmuyorlardı...

Sonra bir gün yaşadığımız kentten çıkıp uzaklara gittik. Yeni kentler, yeni yerler gördük. Yıllarca yaşadık oralarda. Benim eski, beyaz, küçük adamımın, esmer yorgun, ürkek kadına bir gün sorduğu, o eskiden varlığı artık iyice bilinen "geçmiş baba" hiç yoktu. Hiçbir zaman da tutup zamanlar içinden geri gelmedi. Yalnız o sıra, geçici bir süre için çok çok, bir çok paramız ve iyi günlerimiz oldu yeniden. Hiç bir sebeple sırmalı lâcivert kasketlere, beyaz çizmelerle o günlere, o günlere bir daha dönemedimse de kalemimi, yalnızca bir onu bütün bütün almadılar benden. Onu nasılsa vermedim. Her zaman, yatıyordum ama, bir kalemin de ne onlara ne bana fazla bir ağırlığı dokunmuyor olacaktı ki, bıraktılar işte. Alyuvarların yokluğuna bir yerlerde yeni yeni yokluklar ekleniyordu. Hiç durmayan o yerel eksiliş öylece sürüp gidiyor ve defter-kitap düzenine bunun için dönülemiyordu da, yalnız bir paranın yokluğunu, işte nasılsa bir onun eksikliğini o

sıra pek duymadığımızdan çilli yüzüme, kahverengi cücelere öyle yakından uzun uzun bakmasalar bile başka beyaz gömleklilere gidebiliyorduk. Bu durmaksızın insansız dünyaları, yalnızlığı, kuşkuyu, korkuları hatırlatan adamların önemi benim yaşamımda hiç bitmedi zaten. Ve bir gün geri döndük. Aradan yirmi yıl geçmişti. O çok paraların yeniden eksilip bittiği, hiç olmadığı, sonra da dış ve içteki yoklukların en fazla yoğunlaştığı bir çağ geldi. Çocukluğumun küçük adamı da, anılarımın en hüzünlü yaprağından işte tam o sıra çıkıp bir gün, bir kutsal bölüm gibi (nas gibi.. nas...) aklıma düştü. Ezikliği, yorgunluğu yıllarla aıtan o eski kadına da hatırlattım bunu. Onun da şimdi nasılsa göğüs boşluğunun bir yerlerinde yokluklar, yanlışlıklar çoğalmıştı. Çalışması aksıyordu ordaki küçük canlının. Yani, Onu, ne olursa olsun bulmamız gerekiyordu bizim. Ama yaşıyor muydu, nerelerdeydi küçük beyaz adamımız kimbilir.. Rastlasak bile, ille de beni tanımasını, tanıyarak incelemesini istiyordum tuhaf bir huysuzlukla. (Bunu neden istiyordum bilmiyorum ama, kesinlikle böyleydi) Sonra bulduk..

SAKAL... İnceden, düzenli kır bir sakal, ince gümüş pırıltılı... Küçülüp küçülüp ihtiyarlıktan minicik kalmış ta yangını bitmemiş, hiç bitmiyecek yana yana çıldırmış bir baş gibi. Eğilir sadece önünde insan. İnsana verdiği bu. Kara gözleri acaip iki kor parçası gibi tutuşur yüzünde durur. Tanrı bilime ve o büyük kurtuluş gerçeğine kendini verdiği eskiden de söylenirdi ya, şimdi açık açık belli ki bu daha çok böyle olmuş. Kısaca söylenti olmaktan çıkmış ta gerçeğin kendisi olmuş. İçsel, bedensel ve düşünsel kurtuluşuna insanın demek? Neden olmasın ama? Toplayabildiği değin çevresine onları, durmadan veriyorsa, ona gelenler hep bunu alarak gidiyorlarsa ondan, ötesi nedir ki? Yalınca ve kendinden kopa kopa durmadan harcanan, ama hizmetten yasaklandığı, ya da büsbütün özgür bırakıldığı gün ölecek bir kul gibi. Para?.. Hani şu hasta bakım ücretiyse şimdi sadece beş lira. Benim çocukluğumda da, yani yirmi yıl öncesinde de yalnızca ikibuçuk liraydı. Kentin sınırdışı bir yerlerinde, üst ucundan hemen evinin başlayıp bittiği avuç içi bir yer. Evi, salonu hepsi... Salon mu artık işte, ne derseniz... Duvarları çıplak, soğuk tabanı, kabarmış bekleme tahtalariyle bir salondan çok içinde dua edilen bir eski yapıya benzer. Havı dökülmüş tozsuz bir kilim, ya da yıpranmış bir hasır atılıverse hani, öyle bir yerde bulurdunuz kendinizi. Kentin dört bucağından akın halinde geliyordu hastaları. Her kezinde de yalnız, para yerine bir önceki reçete'eriyle mi gidip görünüyorlardı yine eskiden olduğunca. Bunu bilmiyordum ama, herhalde bir şey-

lerin çoktan değişmiş olması gerekirdi: Yani yirmi yıl önce her ne değin bu kural böyle idiyse de, altı üstüne gelen düzen koşulları, başka türlü, aksi halde yaşamasına, geçinmesine izin vermezdi insanın. Hem ne değin dümdüz ve kendi halinde bir yaşama biçimi olursa olsun. Ama bunu daha sonra öğrenecektim.

Bu kez oraya ilk, hem de sonradan her gidişimde, soluk alışlarını pek soylu bir biçimde başka özlerle sürdüren bütün o sessiz insanların yüzündeki olağanüstü şeyden, hani heyecan mı, saygı mı işte neyse ondan, ondan, sürekli bir kurulukla boğazımda... Bir tuhaf yaklaşması, hastayla bir başka türden ilgi kurması olmuş, onda tümden değişmişti ne varsa. İncele incele, sola sola, balmumu renginde saydam bir görünü, bir bir düş izlenimi haline gelmiş duyarlı ellerini hasta, yaralı, sakat organın üzerine değdirdiği zaman, parmaklarını derinin altındaki o kötü ruhu yakalamak istercesine hafif hafif oynattıkça uzak ve derin gerçek dışı bir sırrı yakalamak üzereymiş gibi, ibadet eder gibi bir kendinden geçişle gözlerini kapıyordu. Bunu gördüm, yemin ederim gördüm. Ve tuhaf bir şey oldu bu. Rastlanır gibi değil, korkulu bir şey.. İliklerine değin donuyordu insan. Dikilip öylece kaldımı O zaman işte, ilk bunu gördüğüm anda da birdenbire yazmak geçti. Eskiden böyle gelmiyordu, eline böyle almıyordu insanı. Onun için de şaşırmazdınız önünde. Şimdi kesinlikle anlatılmaz, hiç bir zaman bu dünyaya ait olmamış gibi, göğüs boşluğunu ötesel bir kuşkuyla çalıştıran şey neydi, bilmiyorum ama gördüm. Beni bırakıp anneme döndüğünde, sırttan parmaklarını yürek çevresinde gezdirir, bir de üstten karaciğere dokunurken oldu. Keşke görmeseydim. Zaten bilemediğim bir rahatsızlıktı bu gelen her seferinde. Kendimi zor tutuyordum, ille boşanacağım. Hani aptalca bir şey, kızarak... Yüceyse yüce, büyükse büyük, başkaysa başka bir insanoğlu işte. Başkalık benden mi geliyordu ne?.. Saygıya değerdi; iyi, güzel.. Ne olmalı ama o öteki kurtyeniği? Yoksa neden beni bu türde, bu değin etkilesin? Yalnızca eşyalarından, kapıdaki yoksul, o çok bilmişliği üstünden akan ,ama yine de kendi halindeki ihtiyar kapıcısından, loş odasının karanlık duvarları üstünde hekimliğin kutsal yanma değinen tozlu, simgesel fotoğraf görüntülerinden, küçülüp, yorulmuş, incelmiş yüzünden onun ve beyaz elleri, ellerinin ağır, bilinçli kımıltılarından yüreğime geçen ne? Kötü müydü bilmem, değil belki. Ama iyi mi onu da bilmiyorum. Sanırım fazla ağır. Aşırı iyi, doğru ve güzelden gelme o kötücül şey... Hani insanın yadsındığı, alışık olmadığı, iç-

ten içe kendiyle uygun bulmadığından belki de, taşıyamayıp altında ezildiği gerçeklerin gerilimi. Yani bu tedirginlik ondandı, oydu. Ama öyle mi, bu mu hepsi? Geçmişten, çocukluğumun büyük yalnızlığından kalma, tâ oralardan araya sıkışıp gelme bir başka şey olamaz mı? Belki... kimbilir, "Babanız?.." "Babası?.." sızlık mı, özlem mi ne?.. Belli belirsiz geçilen bir şey iki kişi arasında... Sıkıntılı suskunluklar.. suskunluk... Nedir biriken, çoğalan, yönelen ona?.. HATIRLATAN?.. Bana neyi getiriyor?.. Yüzünün işte, ellerinin o halini gördüm ama o kendinden geçiş ânında. Sonra henüz yazmayı düşünemeden, yazmıya karar vermeden önce bilinmez, ne oldu birdenbire. Çarpmış gibi, tokat yemiş gibi âdeta sarsılan, boğulan bir şey... Islaklık yana yana taştı. Gıcığa benziyen o küçük ses parçasını tutamadan boğazımda düştü boşluğa, boşlukta küçük küçük parçalara bölündü. Ve mendilimi ağzıma götürüp iliştiğim sandalyenin üzerinde arkamı dönecekken gözlerini açtı. O... Bir daha farkettim ne denli kopuk olduğunu, dünyadan, her şeyden. Zorlanır gibi, başka bir yeri şaşarak dinlercesine bekledi, bekledi. Neden sonra bırakıp geldi. Tutuşmuş küçük kara gözleri, derin yüz çizgileri tıpkı eski günlerde olduğunca yakından ve uzun uzun öyle... İlk oluyordu bu kez yeniden. Soluğumu tutmuş bekliyordum. Sonra korkunç bir bellek ve toplanmış bir gözlem gücünün itişinde irkilip birdenbire, işaret parmağını burnumun, elmacık kemiklerimin üstünde artık çil olmaktan, sevimli, ince, küçük kumral noktalar olmaktan çıkıp, geniş parçalar halinde yayılan esmer, büyük lekelere değdirip buldu. Savrulan acı bir şeydi sağnak gibi. Kopuk kopuk, parça parça düşen bir şey çizgilerinde... Gözümün bebeğine hıçkırmakla gülmek arası tek tek ve yine o kahverengi ışıklara öyle eğilip bağırarak "Çocuk!..." dedi. "Çocuk!.. Yaşadın!..." İpiri açılmıştı gözbebekleri. Ve o değin açılmaktan da ansızın çöker gibi duralayıp, "Bana geldin..." dedi. "Ne iyi, ağlıyorsun da..." durdu. Ayakta kararsız, şaşırmış, "Sen küçükken de böyleydin ve hiç değişmedin..." dedi. Durdu yeniden. Başladı, durdu, başladı. Kendi kendiyle konuşa konuşa gerçeğe döner gibi, dönüp sonra arkasını koltuğa yürüdü. Elini masanın camında bir şeylere değdirdi farkına varmaksızın. Duvarın bir ucunda pencere niyetine gün görmiyen bir avluya açılmış sık parmaklıklı aralıktan pervaza düşen o bir damlacık gün ışığına gözlerini dikti. Ve oradan hep önüne bakarak öyle hüzünlü gülümsemelerde "Bana geldin, iyi... Geldin gene... Ama bak, değişmezsen iyi olmıyacaksın..." dedi. Bir gözkapağı seğiriyor, alt dudağı titriyordu. Ansızın geniş bir beden hareketiyle eğilip elini saçlarıma değdirdi; neden ağladığımı sordu. Hâlâ

kendimi tutamadan, hiç te saklanma gereğini duymadan söyledim: Onda eskidenberi rastladığım, bu kez daha da yoğunlaşmış bulduğum şeyin beni durmadan böyle tedirgin etmiş olduğunu... Aslında buraya akıp gitmiş çağların gerisinden bu sonraki, yani şimdiki dönüşümde, dışarda kendilerini kendilerince o denli kesin umutlara bağlamış o yalın, saf inançlı insanları görür görmez bu badanasız duvarlar, loş atmosferle, onun ince gri tüylerle örtülü küçücük yüzüyle ilk karşılaşmamda işte böyle olduğumu anlatmaya çalıştım. Küçük, ince yüzden geçenleri hiçbir zaman kesinlikle belirtemiyeceğim. Bunun ne olduğunu ben kendim de ne o zaman, ne de daha sonraki zamanlar içinde çünkü seçemedim. Uzak, sanki ilk çağlardan kalma ve o gün bugün arayıp durmuş da hâlâ aranan bir şaşkın gülümseme. Değişmeyen ama, o eski gülümseme hep. Daldı.. Sonra o şaşırtıcı güzellikte uzak ve yabancı gün ışığına yeniden dönüp, âdeta işitilir işitilmez, "Çocuk!.." dedi. "Bırak!.. nene gerek senin?.. O denli büyük işler yapmıyorum ben... İnsanlara kötülük etmeden yaşamak az şey değildir bu dünyada... Senin, hiç değilse yalnız bunu yapabildiğin iyi anlaşılıyor... Öyleyken, hâlâ neden şaşarsın başkalarına?..." Sonra, artık bu her şeyin sonuymuş gibi sustu. Yüzünde aziz resimlerindeki katlanışa benzer şey... Bir şey yüzünde İSA GİBİ... Havarî... Ünü, inanmış insan topluluklarını bir başka yorumla etkilemiş nebî, bir ulu ermiş, ya da öteki peygamberler içinde bize göre önce söz konusu edilecek bilgeliğin bir benzeri değil de, yalnızca İSA gibi... Ve sanki ben yaşamışım, o büyük gerçekle çağdaşmışım da, İncil'in bu kutsanmış habercisini tanıyorum gibi, bu insanlar arasında yargılı gök elçisini anarak saygıyla, Onu, Ona benzetiyordum.

Gitmek iyiydi. Belki bir daha gelmeden... Bizi, her ikimizi mutluluğa, hem de daha çok mutsuzluğa iten bir şey bu denli ortadayken iyiydi gitmek. Bunu şimdi büyüdükten, şu yaşımın içinde şimdi ne tuhaf bir hüzünle yaşıyordum. Çıkarken usulca oturduğu yerden kalkıp geldi, dokunmaktan korkuyor gibi elime değerek, "Sevindiğini, benim ondaki tedirginliğime karşın, onun da bende yıllar sonra (tam tasarladığım gibi hiç saklamadan) o eski huzursuzluğa yöneldiğini, bununla beraber, görmüş olmanın sevincinde bundan böyle, hem de sık sık yine görmek istiyeceğini" üst üste tekrarladı. "Sonsuza değin önce kendimle ilgilenmem, bütün koşullarda önce kendime dönmem gerektiğini" bir daha hatırlattı. Çıktık. Sinsi bir baş dönmesinde caddeye açılan dış kapıya kendimi attım. Artık yeni bir şey olmaz, bu garip havalı yere ve Ona ait hiç bir yeni şey beni bundan fazla şaşırtmaz zannediyordum. Ora-

da, her zaman yaslanıp dinlendiğim duvarın taşları arasında o dikdörtgen çerçeveye gözüm bilmem kaçıncı kez iliştiğinde, bir gün her şeyi bu görünümün dışında bozulup bitmiş, değişmiş bulacağımı işte o zaman düşündüm. Yaslanıp uzun uzun düşündüm. Ve mermere oyulmuş her kara harfin de zamana yenilgin, zaman içinde toz toz, parça parça yok olup gideceğini, onun, sanki daha önceleri de hiç, hiç orada bulunmamış olduğunu yaşadım böyle, duydum...

Küçük bir çıtırtıyla geriye döndük o sıra. Kapıcı değil kendi... Ve elleri sözcükleri büyümüş sıkıntılarda "galiba yanlışlıkla bıraktınız" dedi. "Biliyorsunuz ki, bizde muayeneler her seferinde belli bir ücretin karşılığı değildir..." Bakıştık. Yeşil bir on liralıktı uzattığı. Yani her saniyesi altın bir çağ olan gündelik uğraşından, bizim ikimizin koparıp aldığımız zaman parçasıydı onun. Kırkbeş dakika... Ve o günün takvim yapraklarında yeşil bir on liralığın değer ölçüsü ona göre, ve yine onun kazanç cetvelinde 1965 i gösteriyordu. HÂLÂ... Uzanıp az önce masaya belki sahiden dalgınlıkla bıraktığım iki kişilik bakım ücretini geri aldım. Kaldırım kenarındaki bir tutam yeşilliğin üstünden atlayıp güneşe bastık, dolmuşa yürüdük. Yollara, insanlara.. Belki bir çoğalmadan eksilmeye doğru... İNSAN KÖTÜYDÜ ÇÜNKÜ. Varlığın elyazısındaki o eski büyük sır, oluşundan bu yana çözülmemişti. Ve bütün bildiğimiz yolların sonunda hep bilinmiyen bir çıkmaza dönülüyordu...

Kaptan

KANSU, Ceyhun Atuf

DURAN PELİT

Duran Pelit üşüyen ellerine hohlayarak, içinden:

— Hey yarabbi şükür bir ileri gidebildik, dedi.

Öküzler kımıldamışlar ve pancar yüklü kağnıyı bir arabanın ardından bir adım ileri götürmüşlerdi. Duran Pelit, on-onbir yaşlarında vardı. Babası, kağnıyı ona bırakmış, kasabaya inmişti. Köyden gün ışırken çıkmışlardı. Bütün gün çalışmışlar, kağnıyı tarlaya yanaştırıp, kar altından donayazmış pancarları ivedi ivedi atmışlardı. Sonra kağnıyı evin önüne çekmişlerdi. Akşam yemek yerlerken, Duran babasına yalvardı, "Yarın beni de kasabaya götür" diye. "Hemi baba?" Anası:

— Zemheri dalı gibi donacaksın, oğul! dedi.

Duran:

— Babama yardım ederim... Beni de götür hemi baba? diye gene yalvardı.

Babası: — Peki, dedi. Erkenden hazır olmalı, gün ışımadan sıcak döşeği bırakmalı, oh demeden öküzlerin yanında olmalı, dedi.

Duran, yeni bir dünya görmenin, babasına arkadaş olmanın tatlı düşüyle, yerdeki döşeğe seriliverdi. Gözlerine uyku girdi denemez. Gece köpek havlamalarını dinledi durdu. Babasının her kımıldanışında, onun kalkacağını sanarak, döşekte doğruluverdi. Babası uyuyordu, gün daha ışımanıştı. Yattı, kalktı... ve beklediği vakit geldi: Gün ışıyordu. Odanın dar penceresinden, kar bulutlu bir gök belli belirsiz ışımıştı.

Yola düştüler. Babası sırtına lâcivert şayak paltosunu giymişti. Duran'ın sırtında, yırtıkları sarı-yeşil ipliklerle dikilmiş eski bir ceket vardı, ama içine, içine gömlekler giyinmişti. Anasının el örmesi atkısını boynuna dolamıştı; başında, tepesi yağlanmış ve güneşliği iyice eskimiş ilkokul kasketi vardı. Duran üçüncü sınıfa değin okumuştu. Okumak istese de, köy okulunda başka sınıf yoktu. O günden beri, okul kasketini başından çıkarmıyordu, tarlada, sokakta, yazıda, oyunda ve her yerde: Yatarken bile onunla yattığı oluyordu. Sabah ayazında, kar serpelerken kasabaya vardılar. Yol üç saat çek-

mişti. Ana caddeye varınca, kendilerinden önce gelenlerin sıraya girmiş olduklarını gördüler. At arabaları, kağnılar sıralanmış duruyordu. Duran'ın babası:

— Sıra bu mu? diye sordu bir köylüye.

Köylü, arabadaki pancarların üzerine oturmuş, pancar kıçı kesiyordu. İlkönce, Pelit'in sorusuna aldırmadan:

— Ne varsa her geçen de bana bakıyor... Bir şey yapmıyoruz ki... dedi. Pancar kesiyoruz, pancar kıçı kesiyoruz.

Sonra, soruya karşılık verdi:

— Sırayı mı soruyorsun? Burasıdır. Sen neredensin?

— Çivrildenim ben.

— Ben Edeliyim, gir sıraya. Sıra burası. Arpa buğday ekeceğiz daha. İvedi söktük pancarları. Onun için burada kesiyoruz kıçlarını. Öyle isterler...

Duran'ın babası, oğluna:

— Çek kağnıyı bu arabanın ardına, dedi. Edeli adın ne senin?

— Ali... Ali benim adım.

— Benim adım da Ahmet... Ahmet Duran! Bu da oğlum. Duran... İlkokul üçe kadar okudu. İlle ben de geleceğim dedi pancarılan. Aldım geldimı

— İyi ettin. Armut kıza kıza, insan geze geze pişer.

Duran Pelit, kağnıyı sıraya sokmaya çalışıyordu.

— Uva... Uva...

Ali çakısını kaparken:

— Çok bekleyeceğiz Ahmet ağa, dedi. Akşama varır kantara girmemiz. Hava da yağışlı, çekimiz var bugün.

Duran sıraya girdiklerine sevinmişti. Öndeki arabaya baktı, Edeli'nin arabasına. Bu, yanları, okları kırmızıya boyalı bir arabaydı. Kırmızı üzerine mavi mine çiçekleri işlenmişti. Arabanın arkasında bir yazı vardı. Duran heceleye heceleye yazıyı söktü: "Ş... Şen... Ortak..lar. Ka...ka.. Kadir. Araba-cı. Ma... ran... r... ran... goz."

— Kadir usta arabayı iyi yapmışsın, diye geçirdi içinden Geldi, öküzlerini okşadı. Başlarına pancar yaprakları düşmüştü. Onları aldı, attı. Kocaman gözlerine baktı, onların: Durgun, uysal gözlerine. Dünyaya ilk açıldıkları gibi bakan, değişmeyen öküz gözleri. Bakıyorlar, ve durmadan geviş getiriyorlardı.

— Ne çok araba var, dedi babasına.

Edeli:

— Daha oniki saat bekleriz... dedi. Geceye varırsak iyi kantarın önüne. İyice üşüyeceğiz. Sen say bakalım arabaları. Okula gittiğine göre hesabın vardır: Kaç araba, kaç kağnı? Say bakalım, çok vaktin var.

Duran araba, kağnı dizisine baktı. Uzun... uzun, tâ istasyona varan bir dizi, fabrika kapısından girip, kavaklı yol boyunca, kantarlara uzanan bir dizi. Edelinin arabası önünde bir araba bu sefer mavi boyasıyla gözlerini aldı. "Bakalım bu arabayı kim yapmış?" Araba ustası, arabasını maviye boyamıştı, yanlarına mavi üzerine ak çiçekler kondurmuştu: kar çiçekleri gibi açmışlardı, mavi göğün üzerinde.

"Vay Yetvart usta vay! Ne güzel boyamışsın arabayı." Birden bir yeri sızıladı. Bu araba, bir ay önce köye Süleyman'ın ölüsünü getiren arabaya benziyordu. O da mavi boyalı bir arabaydı. Süleymanı vurmuşlardı. Kasaba hastahanesine ulaştırılmış ama, daha kapıda ölmüştü. Birinci bel omuruna saplanmış kurşunu çıkardıktan sonra doktor ve savcı, ölüyü sahiplerine vermişler: "Alın götürün, gömün" demişlerdi. Ölü bir ikindi üzeri böyle mavi boyalı bir arabayla getirilmişti köye. Duran kapının önündeydi. "Süleyman... Süleyman" diye bir ağıt sarmıştı ortalığı. Araba Süleyman'ın ölüsünü geçirip gitmişti tam önünden. Ve, o araba da bunun gibi mavi boyalıydı. Dünyada bir tek mavi boyalı araba yoktu ya... Ama, Yetvart ustanın yaptığı arabayı görünce Duran'ın aklına o ölü, o ölüyü taşıyan araba, alacalı bulacalı o ağıt kalabalığı geldi. Birden üşüdü. Ayaklarından geldi üşüme. Ayaklarında beyaz yün çoraplar vardı. Ama, lâstikler yanlarından su çekiyordu. Hava yağmurlamış, şimdi karlıyordu. Yerler çamurdu. "Yenge, çorapların işe yaramadı!" diye anıladı yengesini. Çoraplarını yengesi örmüştü. Cennet Pelit'e ördükleri daha güzeldi. Cennet üç yaşındaki kardeşiydi. Onun ayakları üşümezdi şimdi. Ayaklarında, yengesinin ördüğü çoraplar, ve yeşil elâ gözleri vardı Cennet'in. Duran onun gözlerini ve çoraplarını anıladı. Bak kaç renk? Yedi renk, tam yedi renk. Bir, asma filizlerinin sarısı. Bir o... Sonra siyah yün ipliği. Sonra güneş rengi, güneşin batarkenki rengi, ya da bakır rengi (turuncu herhalde), peygamber çiçeğinin taç yapraklarının rengi (çivit moru), kır moru derim ben buna. Pembe... Pembe, köylü pembesi, şeker pembesi, gelin pembesi. Bir de yeşil ama acı yeşil, yılan yeşili, oldu mu yedi renk. Bir eksik. Ak yünü saymadık daha. Yedi renk: Çorap değil, yengemin bahçesi, Cennet'in ayaklarındaki.

Yengesinin çoraplarını düşlerken, ardından bir ses duydu; ince, sakallı yüzlü, yaşlı bir köylü, yeni yanaşmış bir kağnının öküzlerine bağırıyordu:

— Ohha... ohha, öküz! Kıracak yavu...

Yeni yeni arabalar, kağnılar gelmiş, sıraya girmişlerdi. Ayaklarındaki ıslak üşümeyi yeniden duydu. Babası bir kaç sıra öteden eletti ona:

— Gel!.. Gel!.. Ateş var burada, ısınalım.

İnce, mavi bir duman tütüyordu oradan. Köylüler ateş yakmışlardı. Saman, pancar yaprağı, çalı çırpı karışığı cılız bir ateşti bu. Ayakta titreşiyorlar, kimi lâstiklerini çıkarıp ayağını ateşe tutuyor, kimi ellerini ovuştura ovuştura ısıtıyordu. Edeli, yolun kıyısındaki kaldırım taşına oturmuştu, kara, eski paltosuyla; cigaranın birini söndürüp birini yakıyordu. Duran'ın babası da bir köylü cigarası çıkardı, ateşten bir dal çubuk çekip cigarasını yaktı. Bir adam, kara mendilini açtı, bir topak şekerle, iki dilim kara ekmek vardı içinde. Gülen beyaz dişleriyle şekeri kıtırdattı. "Bir çay olmalı ki, şimdi..." dedi, "Sıcak... sıcak!" Kaldırımda oturan Edeli:

— Çayhane açmalı burada, dedi. Bir işler ki...

Ateşin başına bir oğlan yanaştı. Elinde bir diren tutuyordu. Duyulur duyulmaz, üşümüş bir sesle:

— Diren ilâzım mı? diye sordu.

Edeli:

— Kaça diyor? diye oğlana değil de, ateşte ısınan köylülerden birine sordu. İki para mı?

Ateşte ısınan köylü:

— İki para kaldı mı şimdi? dedi. İki liraya mı? Bakayım.

Direni aldı, inceledi.

— Sağlam... dedi. Benim var.

Edeli Ali:

— Oğlum sen diren hırsızı mısın? diye oğlana takıldı. Bu havada diren satmak için dolaştığına göre, bu direni sen bir yerden yürütmüş olmalısın ya, nereden? Bizim diren olmasın?

Ateşin başında gülüştüler. Diren satan oğlan savuşup gitti. Duran: "Adamla alay etmeselerdi. Direni çalmışa benzemez" diye düşündü. Yolun sağından traktörler geçiyordu, arkalarında dolu pancarlarla. Hırlaya, hırlaya... Pat, pat... mavi dumanlar çıkararak ve de büyük kamyonlar, Austin'ler.

Edeli paltosuna sarınarak:

— Vay baba, kamyona bak, dedi. Üç araba bir vagon. Pancar mı dayanır ona? Üç sefer anasını s...!

Koltuğunda bir değnekle ora bura dolaşan bir köylü:

— Bol versin Allah, bol versin! diye Edeli'ye seslendi. O:

— Bol versin, bol versin ya, böyle kamyonla versin. Bir kamyon versin. Bizimki gibi arabayla vermesin. Akşama kadar oturup üşü. Böyle de vermesin. Ne ise... Bu soğuk bir şey değil. Bu Türkiye'nin tatlı soğuğu, heri. Bir de Erzurum'un soğuğu var. Bizim askerlik orada geçti. Erzurum'a vardık. Bileniniz var mı Erzurum'u? Bizim köylerin taş evlerini al bir ovaya, bin tane koy yan yana, bir de Kafkas soğuğunu al

getir: İşte Erzurum. Erzurum'a vardık, bir iki gün geçmedi haydi manevra hazırlığı dediler. Bizim askerlik te manevraya rastlamış. Şöyle bir ay bile havadan gezemedik. Manevrayı da kışa rastlatmışlar ki, askerliği iyice öğrenelim diye. Yaa... oğlum (Duran'a baktı, güldü ona dostça) verirse, Allah öyle kış versin insana, Erzurum kışı. Bu kış mı yavu? Baksanıza bir karlıyor, bir yağmura çeviriyor. Saman ateşi bile ısınmaya yetiyor.

Edeli sözlerini tanıtlamak için, sağ avucunu havaya açtı, avucunun ortasına iki damla sulu sepken düştü.

— Yağmurluyor şimdi... dedi. Bir şey değil hayvanlar ıslanacak.

Eski paltosunu sırtından çıkardı. Gitti, öküzlerin birine örttü. Kağnının ötesini berisini araştırıp, bir gübre çuvalı çekti çıkardı. Onu da aldı öbür öküzün üzerine serdi. Bu iş Duran'a çok dokundu. Bir baktı ve o zaman ayırdetti: Atların üzerini de örtmüşlerdi. Yırtık ceketlerle, asker kaputlarıyla, çimento torbalarıyla. Hele alnı akıtmalı, alacalı bir öküzün sırtında renk renk bir cicim vardı ki, "adam bunu gelin odasına sermeye kıyamazdı." Kimi de çullar örtmüştü atlar, öküzler üzerine. Üç beş araba ileri gitti... Ohooo... hayvanların üzerine hep abalar, yırtık eski köylü paltoları örtülmüştü. Döndü, ceketini çıkardı, boyunlarında mavi boncuk dizileri sallanan ve uysal gözlerinden aşağıya yağmur damlaları akan öküzlerden birinin üzerine örtecekti ki, babası yetişti:

— Dur oğul, dedi. Sen dur. Sen giy o ceketi... Çıkardı, kendi şayak paltosunu birine, köyden birlikte getirdiği bir çulu da öbür öküzün üzerine örttü.

Öküzler iyice yorulmuşlardı. Mandalar da vardı, onlar öyle uzun boylu ayakta duramıyorlar, çöküyorlardı çamura. Ön ayaklarını altlarına alıp çöken öküzler de vardı, altları, ardları, kuyrukları çamura batmıştı. Kasabada tanışları olanlar atlarını, öküzlerini koşumdan boşlayıp, alıp götürüyorlardı.

Edeli, Duran'a:

— Bizim öküzlere de, arabaya da göz kulak ol çavuş, diyerek takıldı. Ben de ineyim bir kasabaya. Bir saata varmaz gelirim.

Çavuş! Çavuş! Bu söz çok hoşuna gitti Duran'ın. Kendini büyüksedi.

— Bakarım ben, sen git emmi, dedi.

Öğleyin çocuklar okuldan çıkmışlardı. Çantalarını vura vura geliyorlardı. Duran, onların beyaz tebeşirle kağnı tahtalarına, arabalara bir şeyler yazdıklarını gördü. Onlar geçip gidince merak etti, gitti baktı, yazdıklarını okudu: Anne diye yazmışlardı, ev diye, bayrak diye, bayram diye. Biri de

kömürle yazmıştı kapkara: Dede, diye. "Bir tebeşir de bende olsaydı..." Kendi kağnılarına Duran diye yazacaktı. Utandı. Belki de yanlış yazarım. Kasaba çocukları görür, gülerler. Yok, yazmalıyım. Yazabilirim. Sönmüş ateşten kararmış bir dal parçası aldı. Kağnının yan tahtasına bir D çizmek istedi, yağmur D harfini aldı götürdü, daha bastırdı, bu sefer dal kırıldı. Duran dalı fırlattı attı. Babası konuşmaya daldığı köylülerden ayrılıp geldi:

— Acıktın mı? diye sordu.

Azık mendilini açtı. Bir iki dürüm çıkardı. Durana da verdi.

Oturacak yer de yok, her yer ıslak çamur... Kağnıya dayan da ye... Ben kasabaya ineceğim. Emmin inecekti ya. Yusuf'u doktora getirecekti. Dün konuşmuştuk. Bir gidip bakayım, doktorun odasına, gelmişler mi? Sen sırayı gözle, pancarı kolla. Üşüyorsan şu çimento torbasını sırtına at. Çoğu gitti azı kaldı, pehlivan oğlum. Herhal akşam inmeden kantara varır ,pancarı atarız. Gece de köye döneriz. Çok üşüdün, çok yoruldun ama... sen istemedin mi? Babanda suç yok...

Bu gezi bir yenilikti, yenilikti ya, o sadece kağnının başını beklemek için gelmemişti, kasabayı da görmek istiyordu. Babasına bir şey diyemedi. Sustu. Kasaba, kalenin gölgesinde, uzaktan görünüyordu. Kasabanın üzerine de yağmur yağıyordu, uzaktan belli oluyordu. Evler yağmur dumanı altında belirsizleşmişlerdi. Bir tiren düdüğü yansıdı geldi. Duran'ın içi ürperdi. Tireni görseydi şimdi. Bir kez inmişlerdi babasıyla istasyona, bu istasyona değil, Zile istasyonuna. Orada, taze fırın ekmeği içine doldurulmuş et yemişlerdi. Dürümünden ısırdı. Dürüm ıslanmıştı, ağzında büyüyor, yavanlaşıyordu. İstasyonda şimdi kebap ekmek satılıyordu. Dürüm pek yavan geldi ona, doymuyor, tad almıyordu.

Yolun karşısında bir bakkal dükkânı vardı. Adam cama sıra sıra ekmekler dizmişti. Dükkânın önünde portakallar, pırasalar ıslanıyordu. — Portakal çekmiyor içim, ille de kızarmış et, kebap ekmek—. Bir kadın bakkaldan çıktı, hemen şemsiyesini açtı: Sarı bir şemsiye. Çamurlara basmamaya dikkat ederek seke, seke yürümeye başladı. Bir köylü:

— Fabrika memuru, dedi. Ne maaş alır bilir misin?

Duran "maaş" nedir bilmiyordu. Kadının arkasından çizmeli, kasketli bir adam çıktı. Duran, adamın çizmelerine bayıldı. "Böyle çizmeleri olmalı ki insanın, pat pat, yağmurun tâ orta yerine basarak yürümelisin!"

— Maaş nedir emmi? diye köylüye sordu.

Köylü:

— Bak, dedi. Biz yılda bir gelir buraya, sıraya gireriz.

Bir gün, bir gece bekleriz. Pancarımızı kantara döker gideriz. Yüz alırız, ikiyüz alırız. Bu karı, bizim bir yılda aldığımızın beş mislini bir ayda alır. Hemi de oturarak, sıcak odalarda...

— Kim verir ona bu parayı? diye, Duran sordu.

Köylü bütün bu işlerin iç yüzünü bilen bir adam edasıyla:

— Kim mi veriyor? Hökümat... dedi. Bunlar, hep bizim pancarımızın devlete kaça geldiğini hesaplarlar. Çoktur bunlardan. Kadınlı, erkekli. Kimi de oturur durur, yün örer. Oğluna başlık. Aybaşı geldi mi parasını tıkır tıkır alır. Sanki, hökümat oğluna yün başlık örsün diye veriyor parayı. Şimdi gider bu, oh... sıcacık oda. Basar zile. Gelir odacı. Bir de sıcacık çay ister. Bunların çayları bizim çaylar gibi olmaz. Bir güzel olur ki. — Ben içtim. bölge şefinin odasında. Mis kokulu bir çay. Bunların çayı Rize'den gelir has... ayrı kutularda. Memur çaylarının ayrı fabrikası vardır. Bak... bak, bu da koca göbekli. Şu... Şu. Şimdi çıktı dükkândan. Koyu demirkırattır. Hemi de bizdendir. Bizdendir ya çok yağımızı balımızı yemiştir, göbeği bizim bokumuzla doludur.

Duran, yağmurdan kaçar gibi giden koca göbekli adama baktı. Bir "göbek" ilk kez görüyormuş gibi baktı. Köyde hiç göbekli adam görmemişti. Ona göbek, kasaba insanlarına has başka bir organ, ekleme bir organ gibi geldi. Bokla dolu olamaz o "göbek", köylünün dediği gibi yağla balla dolu, değerli bir organdır, deve hörgücü gibi hemi.

Gün öğleyi çoktan aşmıştı. Yağmur kesilir gibi olmuştu. Edeli Ali "emmi" döndü geldi. Duran'a bir portakal uzattı.

— İyi beklemişsin arabayı çavuş! dedi. Al bakalım, soy da ye.

Köylü:

— O da onun maaşı mı? diye sordu.

Edeli:

— Ne o? dedi, köylüye. Portakal dairesinde mamir misin yoksa?

Adam:

— Yağmur bekçisiyim ya, dedi. Çok maaşlı.

Edeli:

— İyi öyleyse, dedi, yakında kar komutanı olursun.

Hava belli belirsiz açılmıştı. Kar ardından, bir yerlerden gök görünmüştü. Solgun bir öğle sonu güneşi çekingen çekingen duruyordu orada. Bir simitçi geldi. Yağmur ve kardan görünmez hale gelmiş camlı sandığına simitler dizmişti. Sehbasını açtı, sandığı oraya koydu, bağırmaya başladı. "Simit var!.. Simit, sıcak simit var!.." Edeli Ali:

— Baban nereye indi? diye Duran'a sordu.

— Emmim gelecekti, ona bakmaya gitti. Emmimin oğlu

hasta. Yusuf... Küçük çocuk. Bebe. Geceleri yanıyor. Durmadan öksürüyor. Onun peşine gitti babam.

Ali: "Ula simitçi gel buraya!" diye bağırdı. "Buraya gel, buraya." Simitçi baktı. "Alda gel, iki simit al da gel, hele şöyle ayağımıza getir. Ahçı dükkânında çorbayı nasıl çırak getiriyor ayağımıza. Ha, sen de öyle getir, simitleri. Akşam yemeği yiyeceğiz oğlum!"

Simitçi iki simit getirdi. Adam yoklad:: "Ne sıcağı ula? Kar dolabından bunlar." Simitçi: "Isıtalım ağabey!" dedi. Ali, simitleri geri verdi: "Isıt ta gel!"

Simitçi ilerde, kasabalı tanıdıklarından aldıkları bir mangalda ısınan köylülerin yanına gitti. Simitleri ısıttı. Sonra aldı getirdi. Edeli Ali, "Şimdi oldu" dedi. Simitlerin birini Duran'a verdi:

— Akşam yemeği bu, dedi.

Sonra, arabadan bir pancar çekip aldı, çakıyla ortadan böldü, bir yarısını öküzün birine, öteki yarısını öbür öküze verdi. Öküzler adamın eline yapışkan salyalar bırakarak pancar dilimini hop diye yutuverdiler. Edeli:

— Tamam, dedi. Oldu işte. Bir simit yediniz işte. Ne de olsa yeter. Kara öküzlerim, güneş aştı aşıyor, bu arabalar kolay kolay kalkamaz. Doğruca buradayız ve de soğuk altında. Gözlerinizi seveyim kusura kalmayın.

Duran, adamın öküzlerle konuşmasına şaşmış, bakıyordu. Gözleri kendi öküzlerine gitti. Onlar hiç bir şey istemeden öyle duruyorlardı, büyük gözleri açılmış, ne düşünüyorlar belli değildi, geviş getiriyorlardı, kuyruklarının ucu çamura batmıştı. Öküzlerin yanına gitti, sırtlarındaki paltoyu ve çulu düzeltti. Pat, pat vurdu sırtlarına. Edeli Ali:

— Ne o? dedi, dayaklıyor musun öküzleri?

— Yoo... dedi, Duran.

Ali: "Eğlence için dayaklamalı arasıra. Hele çöküp oturanlarını." dedi. Biraz ileride, bir öküz çamurlara yatıp kalmıştı. Edeli koltuğunun altındaki ince değneği fırlatıp atarak, ondört onbeş yaşlarında bir çocuğa seslendi:

— Mustafa, Mustafa!.. Gel bunu nasıl dayaklarsan dayakla.

Mustafa çilli bir oğlandı. Üşümüştü. Cansıkıntısıyla geldi, yerden değneği alıp, çökmüş öküzün arkasına arkasına vurmaya başladı, bir yandan da havaya buğulu soluklar saçarak:

— Oha! Oha! Kalk ulan, diye bağırıyordu.

Öküz bir ara hiç oralı olmadı. Sonra, değneği yedikçe, sol ön ayağı üzerinde doğruldu, kalktı.

Mustafa:

— Oldu mu ağa? diye sordu.

Edeli Ali:

— Sinema be! dedi, gülerek. Hem de nasıl oldu. Biz ayakta dikilirken, o neden oturuyor namıssız, öküz oğlu öküz.

Mustafa gülümsedi.

— Babası öküz değil onun, dedi. Boğa... boğa. Öküzün taşaklarını burarlar. Öküzler ineklere aşamaz. Baba olamaz onlar bu sebepten.

Edeli Ali, Mustafa'nın ensesine bir şaplak attı:

— Ulan Alaman bilgini mi kesildin başımıza? dedi. Yoksa, baytar paşası mı oldun?

Edeli Ali'nin hoş konuşmaları, hoş sözleri Duran'ı avutuyorsa da güneş erkenden dağların ardına inince ıslak, ısırıcı bir soğuk başlamıştı. Yerinde duramıyor, ayakları donmasın diye bir gidiyor, bir geliyordu.. Beklemek herkesin canına tak demiş, yer yer ateşler sönmüş, öküzler adamakıllı yorulmuş, pancarcı milleti "Uva... uva.. seni eşek s..., geberdin mi yavu" diye öküzlere sövmeye, öküzler de işemeye başlamışlardı. Gün ışırken, köyden çıktıklarında duyduğu o yenilik sevincini Duran çoktan yitirmişti. Bir an önce kantara varsalardı ve pancarı boşaltıp köye dönselerdi. Babası da nerelerde kalmıştı? Biraz sonra emmisi, babası, yengesi - ona ve kardeşine çoraplar ören - ve üç yaşında Yusuf bir traktörün çektiği arabada göründüler. Traktör durdu, babası arkadan atladı. Yusuf'u iyice sarmışlardı, bir yüzü görünüyordu, ay çiçeği gibi bir yüz; kaba kaba soluyordu. Başında takkemsi kırmızı bir şapka vardı, durmadan: — Evimize gidek diyom... Evimize gidek diyom..." diye zarilenip duruyordu. Anası: "Gidiyoruk aslanım, gidiyoruk!" diyordu. Çocuk öylesine üşümüştü ki, gittiklerini ayırdetmemişti. Evin sıcaklığını arıyordu. "Anaa... anaa kuz... Motora binek te gidek!" Anası: "Motordayız ya oğlum, gidiyoruk işte!" diye yanıtlıyordu onu. Yengesi, Duran'ın donayazmış burnunu görünce, babasına:

— Aman ağa, bu çocuğu n'ettin de aldın getirdin, bu ayazda gelir miydi o buraya? diye sordu. Bir işe yarasa bari, üç küreklik pancar. Senin beklediğin yetmiyormuş gibi, bir de bunu dondurdun, ver bize de geri götürelim köye.

Duran'ın babası:

— Gider misin yengen ile köye? diye sordu.

Duran, bir işi bitirmenin derdindeydi, yiğit, yiğit:

— Ben kalacağım, dedi. Babamılan döneceğim.

Babası:

— Git diyorum sana, heya yavrum, git diyorum sana! dedi. (İçinden oğlu kalsın istiyordu. Evet, onun bir yardımı yok-

tu kendisine. Ama oğluyla olmak hoşuna gidiyordu. İlkel bir duyguydu bu. Duran *oğluydu* onun.)

Duran:

— Birlik geldik, birlik döneceğiz, ne kaldı şunun şurasında, diye dayattı.

Traktör pat, pat yola çıktı. Biraz sonra yengesi, emmisi, Yusuf ve traktör görünmez oldular. Yengesi de kırmızılı entarisiyle, bir kış gelinciği gibi küçüldü, küçüldü, alacakaranlığın içinde eridi gitti. Hava yeniden karlıyordu. Güneş ininince, öte bete bulutlar kararmıya başlamıştı, kar serpeliyordu. Edeli, bir cigara yaktı. Duran'ın babasına da bir tane uzattı:

— Gene serpeliyor. Yahu bu havada bizim Aktarma Mehmete döndü, diyerek güldü. Adam kredi alacak demirkırat olur; muhtara kızar halkçıya döner, karısıyla kavgalaşır Milletçiye gider, dört karı alınırmış bölüğün başısı başa geçende. Köyde ona Aktarma Mehmet diye takılırlar, bir tirenden bir tirene atladığından, hızlı posta gibi doğru gitmediğinden herhal. Herif Erzurumdan Haydarpaşasına dört tiren değiştirir, ondan Aktarma Mehmet demişler. Bu hava da işte Aktarma Mehmedin havası. Şimdi karın sırası. Sabaha kadar bakalım ne hallere girecek?

Lâflaya titreye, söve saya, konuşa eğlene akşamın sekizinde vardılar araba kantarının oraya. Kantar memuru, Duran'ların kağnısını kantara çekti. Memur önemsemeden, tartılan pancarın ağırlığını gösteren bir pusula uzattı Ahmet Pelit'e. Elindeki pusulaya kafa sallaya sallaya bakan Edeli ise:

— Kamyonculara böyle vermez, selâmla sabahla verir, dedi. Fakirin pancarına selâm yok. Bir kuru kâğıt.

Ahmet Pelit:

— Aman, işimiz bitti ya, Ali ağa, dedi. Şimdi gidelim de küsbemizi alalım.

Bir oluktan, sıcak pancar artığı akıyordu. Hayvanların besisi idi bu. Her pancar veren, boşalan kamyonu, traktörü, arabası, kağnısıyla bu küsbeden doldurup gidiyordu.

Pelit'ler dumanı tüten küsbeyi alıp, fabrikanın kantar kapısından çıktılar. Gece iyice ayazlamıştı. Ahmet Pelit cebinden bir avuç leblebiyi çıkarıp Duran'a verdi.

— Şimdi leblebiyi hakettin Duran Pelit! dedi.

Gecenin içinde, hele kasaba dışına çıktıklarında kağnı tekerleri bir garip ses çıkarıyordu. Bir uzuyor, bir kesiliyor, sonra gerilmiş bağırsak telleri gibi inceliyor, inceliyor, gıygıyliyor, geceye o sonsuz nağmesini katıyordu. Aktarma Mehmedin havası, yeniden değişmişti. Bulutlar nereye gitmişlerse savuşup gitmişler, batı göğünde donmuş yıldızlar ışıldamaya başlamıştı. Duran Pelit içinden:

— Bunları hep anama anlatmak var köye varınca! diye geçirdi sevinçle. Edeliyi, traktörleri, Aktarma Mehmedi hep anlatacağım.

Bir destandan dönüyor gibiydi. Seherler yaşamış, yollar almış, ayazlar tatmış, kalabalıklar görmüş, öküzlerle konuşmuş, öyküler dinlemiş, kasabayı uzaktan seyretmiş, adamca işler yapmış, bir koca günü yenilmeden bitirmişti.

Köy ışıksız bir karaltı gibi göründü. Bir soy köpek iç güdüsüyle evinin kokusunu aldı. Evlerinin tam önüne varmışlardı. kağnı tekerlerinin sesinden, geldiklerini anlayan anası kapıyı aralamış, gaz lâmbasının solgun ışığında onları karşılamıştı. Duran'ı görünce:

— Uy anam... uy anam... uy oğul, üşümüşsün, üşümüşsün sen çok oğul, diye çığlığı bastı.

Adam:

— Aman Esme, geldik geldik amma, elli liralık pancar için az kalsın bin liralık öküzden oluyorduk. Rezillikmiş bu iş yahu, diye söylendi. Kadın, onun lâflarını dinlemeden, Duran Pelit'in yanaklarına el değdirdi, onu sarar gibi yaptı, ısıtmaya çalıştı, durmadan "çok üşümüşsün, donayazmışsın oğul!" diyordu.

— İçeri gir de ocağın başında ısın. Öküzleri ben babanla boşlarım.

KARAS, Nursen

TUZLU YAĞMURLAR

Sıcak.. Sıcak, görülmemiş bir sıcak.. Camlar açık, ama bir lokmacık esinti yok.

Dünya durmuş sanki. Dönerken dönerken çarkı mı bozulmuş, çevireni mi yorulmuş, birdenbire duruvermiş. Durunca da bu sıkıntılı gün ya da, bu sıkıntılı günler başlamış.

Tüm pencereler açık. Tüller önünde dümdüz duruyor. Perdeler kımıldasa da dışardan serinlik yerine alevimsi esintiler gelecekmiş gibi... Öyle bastırmış ki sıcak, ağırlık; bu odalarda hiç soğuktan üşünmemiş. Odalar oldum olası sıcak.. Sıcaklık dolu, sıkıcı, soluk alınmıyor.. İçerde, kanapenin koluna iğretiden ilişmiş, yüzü camlara dönük bekleyen kız da nefes alamıyor.. Bir derin derin hava çekti içine, kanamamış gibisine bıraktı. Güçsüz, bitkin, kanapenin koluna dayanarak kalktı. Aşağı yukarı dolaşmaya başladı. Gitti, geldi.. Gitti geldi.. Sonra yine gitti geldi. Cama yakın, başını havaya dikip derin nefes aldı. Birden, yapması gereken çok önemli bir işi hatırlamışçasına seğirtti. Çantasını aradı buldu, içinde sigara paketini.. Altın bulmuşların sevinciyle bir tane yaktı. Ohh.. Şimdi soluk alıyordu, alabiliyordu işte. Üst üste birkaç nefes çekti. Sonra boynunu bir yana eğip kül tablasına uzanık, sigara tutan eline bakmaya koyuldu. Hiçbir şey düşünmeden; ya da çok.. çok.. karmakarışık, silik silik, kimi de belli, belliliğine inat yarım konular üzerinde dolanarak sigaralı eline baktı.. Baktı..

Yine yaşıyordu. Şu sigara, parmaklarının arasında yol yol duman veriyorsa, o da yaşıyordu? Biliyordu yok değildi daha; vardı. Vardı ya, dünkü gibi var değildi. Bugün tümüyle değilse de bir yanıyla kaybolmuştu. Bir yanı?.. Öbür yanlarına can veren, yaşatan, ayakta tutan bir yanı yok olmuştu. Gerçekte; insanın böylesine, iki ayrı yanı olduğunu ikinci kez duyuyordu. İlki kazandığındaydı.

Sigaranın tükendiğini görünce bir iki derin nefes çekip tablaya bastırdı. Kül tablasını iki elinin ortasında, kenarları örtüye paralel gelecek biçimde dikkatle yerleştirdi. Sonra, daha anlamsız eylemlere daldı. Camın üzerine uçan bir kül par-

çacığını parmak ucuyla ezdi, üfledi. Kül parçacığı havada dağılırken ölüm geçti içinden. "Gerekli" diye düşündü; "Sürüklenircesine yaşamaktansa". "İyi. iyi ya, nasıl..?" saatlerdenberi ilk kez kafasının ağırlığı geçer gibiydi, saatlerden beri ilk kez bir aydınlık, bir ışıma görüyordu. "İyi ama nasıl?" "Nasıl" derken ışıma puslanıyordu. Neden puslansındı? Bir yolu olmalıydı. Bir yolu olması gerekliydi. Hem, bu durgunluk, bu ağırlık hep böyle süremezdi. Sonu olacaktı yüzdeyüz. Bir bitişi olacaktı bu sıcağın, havasızlığın, güçsüzlüğün. "Nasıl? Nerede?.." Neredesi var mı, bir yerde bitecekti sessizlik, basıklık... Bitmek zorundaydı. İsterse şimdi bile bitirebilirdi. "Nasıl?.." Örnekse: Şu koca sigara tablasını tutar öteki kapalı pencereye fırlatır, sonra bileklerini dikili duran kırık camlara bastırıverirdi. Nasılı, neredesi de kalmazdı. Ya da açık duran pencerenin o hiç kımıldamayan tüllerini bir kenara çeker sonra aşağı doğru uçmaya bırakırdı kendini. Uçmak da iyi bir şey olmalıydı. Sonunda katılıklara çarpacağını düşünmeden bir süre uçardı. Döne döne uçardı..

Usul usul gitti. Önünde durdu pencerenin. Kımıltısız durdu kaldı. Tülü çekip başını uzattı. Dışarda her şey, ama her şey eskisi gibiydi. Karşı damlar yine kırmızı kırmızı, aşağıda yol, dünkü. evvelsi günkü yol. İki yanında dizili ağaçlar yine o yeşillerinde.. Gidip gelen insanlar.. Uçmayı denemek istiyordu. Burdan kendini bırakmak?.. Pencerenin kenarlarına tutundu parmak uçlarında yükseldi, uzandı dışarı. Vücudu kasıldı; varlığının et kemik kısmı geri dönmeyi istiyordu. Odası, eşyaları geri çekiyordu vücudunu. Dolapta, yepyeni bir elbisesi vardı sonra. Uzun süre kafasında yaşatıp da ancak diktirebildiği, son biçimlerden cici mi cici elbisesi giyilmek için bekliyordu. Sonra koltuklar, yazı masası, kitapları? Gerçekten, onları öylece bırakamazdı. Canı sıkılmışçasına geriledi. Başını pencerenin yanına dayadı. Karşıda damların içinde incecik yükselen minareye biri çıkmıştı, ezana başlıyordu. "İnsanlar?" diye düşündü; Tanrı insanları çok seviyor olmalıydı. Öyleydi ki onlara öbür yaratıklarına verdiklerinden çok çok, daha çok şeyler vermişti. Tüm yeteneklerin, üstünlüklerin başında akıl vermişti. "Akıl, düşünce.." Bunlar mutlu olmalarına yetmeyince; dinleri koymuştu ortaya. Okuyup, belleyip, uymaları gerekçesiyle, kitaplar indirmişti insan denilen yaratıkların toplumuna. Yine de yeterli değildi yaptıkları. Daha çoğu isteniyordu. Daha çoğu bekleniyordu. Herkes, herşey istiyordu Tanrıdan. Tanrı da kimine veriyordu, kimine uzaktan gösteriyor, kimine hiç bildirmiyordu...

Ama Tanrı verebilirdi. Tanrı isterse her şey olabilirdi. En, en olmayacak şeyler oluyordu Tanrı isteyince.. Ne var ki, onun korka korka, titreyerek dilediği, istemekten korkacak kadar çok istediği şey olmamıştı?..

Elden ne gelirdi. Yüce Tanrı öyle demişti bir kez. Düzen.. Yeryüzü düzeni.. Aşağıda gidip gelen insanlar, kendisi hep Tanrıya bağlı, Tanrıyla ilişkiliydiler. Evrenin ortasında miniminicik, ama canlı, ama var.. Canlı, Tanrıyla ilişkili.. Tanrıyı düşünmek içinin darlığını alıyordu. Köşekapmaca oynarken bir köşeden öbürüne geçmişçesine duyuyordu kendini. Çok dikenli, tedirgin edici, dayanılmaz köşeden kurtuluveriyordu.

Ezan bitince bir sigara daha yaktı. Sigarasını çekiştirirken usul usul, kayarcasına dikenli köşeye indi yeniden. Bir kuru hıçkırık boğuldu gırtlağında. "Aklımı kaçıracağım Tanrım, beni koru" diye inledi. Fırladı birdenbire. Çantasını kapıp çıktı. Kuru kuru hıçkırarak indi merdivenleri. Sokakta biraz topladı kendisini. Dudaklarını kemirerek yürüdü. Dükkânların, süslü vitrinlerin önünden geçti. En yeni parçaları çaladuran plâk satış yerlerini, durakları, kalabalığı geçti. Yürüdü, yürüdü, yürüdü. Yanında "Sinir Doktoru" yazılı levhası olan bir kapıya ulaşıncaya kadar gitti, gitti. Kapının içinde duvara dayandı, ağladı, ağladı.. Sicim sicim gözyaşlarıyla ağladı. Ağladıkça ağlamak istiyordu; haykırmak, ellerini göğe uzatıp bağırarak ağlamak istiyordu.

Ak saçlı doktor parmaklarıyla genç kızın yanaklarını kurulayıp, nabzını sayarken ortalığa yağmurların verdiği bir rahatlık yayılıyordu. Boğucu bir günün sonunda boşalan tuzlu yağmurlardı ortalığı durduran.

KÜRNEK, Cavit

AKTA KARALAR

I. Bölüm.

Biz oturup duruyorduk içerde. He billaha! Heç bişeyden habarsız durup-duruyoduk. Hafızın Zera vardı, gelinleri Şahime, bide Arabın Ganimet.

U vakit çıka-geldi Ferde Yenge. Heç girmedi hem. Şöle kapıdan bi uzattı başını sırf. Hatır-hâl sordu. Sora beni kapı dışına çekekodu.

"Acık senlen görüşmeye geldiydim" dedi. "Acık bişey danışcadım senlen. Senlen bi ikimiz."

Ben baya meraklandım. Gız n'olur n'olmaz dedim kendikendime. Çünküm bu Ferde Yengenin bu gün hâli başka bi hâldi baksanıza. Eli-kolu habire titriyordu, azından da tükrügü çekilmiş gibisiydi. Vardı bişey vardı. Yoğsam bu Ferde Yenge ne diycen neden demiyordu? Neden:

"Olmaz, olmaz" diyo da, dememekte direniyodu? "Bu uzun mesele. Oturacaz senlen, enine-boyuna düşüncez, deşişcez" diyodu.

"Emme ben şinci çatada-çatlarım bilesin meraktan" dedim.

Gız, olan dışarda. Ötede anam, bubam, kardaşlarım. Kişinin usuna heç gelir mi eylsi?

"Yooo" dedi Ferde Yenge. "Heç maraklanma. Ben de kötü haber getirmişlerin hali nerde gız? Bu eyi haber. Bi hayırlısı, bi nasıl desem işte. Eyi bir iş dicedim. Dicedim emme burası pek kalabalık. Aşama, aşama. Bi sen koş-gel bize he mi aşama! Bize bi atlayıversen olmuyomuku sen?"

"Olmasına olur emme, ben şinci heç oturamam yerimde. Yerimde-yerim gari içimi. Ne diyecekti acep bana deylek?"

Güldü sonracımana Ferde Yenge. Tuttu elimi sıktı, yoğurdu avuçlarında. Pütür-pütür avuçlarında da, dedi:

"Tü, tü, tü" dedi. "Gız bin dene gıza değişmem billaha ben seni gız." dedi.

Anacım! Eni-konu gidip-gidiyodu baksanıza siz bu Ferde Yenge. Varmış bi kıvılcım atmıştı da benim yüreğime, komuş gidip-gidiyodu.

"Gız Ferde Yenge" deylek ün ettim ardından. "Gız acık olsun deycenin ucunu belletseydin olmuyomukuydu heç olmazsa" dedim. "Çatlarım ben şinci gız aşama dek."

Güldü u vakit Ferde Yenge:

"Eyi ya," dedi. "Bu eyiye belirti. Acık at gari bu kara örtüyü sen de üstünden. Deyiş, gülüş, maraklan. Nasıl desem? Hani deyom, acık senin de yüreğin hopurdasın gız gari. Ne bu? Ölenle kim ölmüş? Gençsin, gozelsin. Sen de istemez misin? Ne gibi desem? Her avradın bi buyuranı olmalı a gızım. Hem buyuranı, hem kayıranı, koruyanı.. Aşama, aşama. Bana mutlak gel. He mi? Beklicem seni."

U vakit usum suya erişir gibi oldu. Gızardım mı, sararım mı? Bilmiyomku..

Usul demişim. Ferde Yenge uçmuş yitmiş de ben u vakit demişim.

'Benim boyumu aşkın çocuklarım var gız Ferde Yenge" demişim. "Geçti, geçti gari benden u işler" demişim.

İçeri girdiğimde hemen Şahime atıldı. Gız sen taze bi gelinsin. Nene senin etllye-sütlüye bulanman? Anaaam, anam gızıım! Bu yeni yetmeler heç böyük-küçük bilmiyoku. Ne vakit denir - susulur heç..

"Gı" dedi, sordu bana bi hışımlı Şahime. "Gı neden girmedi bu Ferde Yenge? Kimimizden kaçındı böle? Baksanıza siz gari. Neler oluyo bu kişilere bi baksanıza. Bir böyük görüyolar - tutuyolar kendilerini demen gitsin."

Benimki bende değil zaten. Usum hep başkalara takık. Zor toparladım kendimi de dedim. İlkin:

"Şey" dedim, biliyom. "Kim?" dedim. Sonra çıkıştım Sahime'ye.

"Neler deyon gız sen?" deylek az bağırdım. "Heç bilmiyon, tanımıyon gibi konuşuyon Ferde Yenge'yi. Ne büyüsünmüş gız kadın?"

Zera atılıverdi:

"Şinciki zamanda kişilerin heç mi heç kararı-mayası tutmuyo ku gızım" dedi. "Gari kimselere güvenim, dayanağım kalmadı. Ben kendimden bilem kuşkuluyum. Yarın Allah bide bize vercek olsa acık mal-mülk deyom, belkim bizim de herhal burnumuz böyür, tepeden-doruktan bakmağa başlarız gari."

Ganimet:

"Kişinin içinde olmasın u a abam" dedi. "Olmadı mı padişah karısı olsa heç büyüklenmez."

Zera güldü:

"İçinde olmayanı göstersene sen biyol bana" dedi. "Nah işte kıç içi anca köyün içinde bilem ben sana, sen bana. Ne etsek, nasıl birbirimize olanımızdan çok görünebllsek deylek

yırtınmıyoz mu? Biz ki, yedi kuşak derinine dek bilirik hep birbirimizi."

Şahime:

"Gız" dedi, atıla-kodu yeniden. "Ne eyi olurdu değil mi ki? Tümümüz bir örnek olaydık? Her bişeyimiz eşit olaydı. Sende ne var, bende de u, sende ne kadar, bende de u kadar. U vakit heç birimiz ötekimize haset edemezdik besbelli."

Ganimet dudak büktü.

"Mümkünü mü olurmuş heç unun?" dedi. "Senin olur yersin, benim olmaz açarım ağzımı ayaza."

Yeniden diretti Şahime:

"İşte gız" dedi tutturdu. "İşte ben deyom ki, ya tümümüzde olsun yeyelim deyom, ya da olmasın ayaza birlik açalım ağızlarımızı. Mal, varlık, yeycek-giycek hep eşit."

Güldü Ganimet:

"Eyi öyleysem" dedi. "Varıp esker alınalım barem."

Zera ışşşt-pışşşt etti de susturdu onları.

"Susun gız" deylek çıkıştı. "Susun duymasın kimse bu dediklerinizi. Geçen günü deyodu bubam ağama da kulak verdiydim. Naha işte! Sizin bu dediğiniz durum bi moskovlarda varmış. Onlarda heç bi kimsenin malı yokmuş. Ne tarlası, ne bağı. Hepisi hökümetinmiş. Eşşek gibisi çalıştırırmış hökümet insanları da allahın günü para deylek bişecikler vermezmiş. Onlar işte hep bi yer bi giyinirlermiş. Hayvan örneği yaşar giderlermiş. Bunun içinmiş onların adı işte gomonis."

"Anacıııım!" dedi Ganimet. "Biz gene yeyip-içip şükür edelim halimize. Emme mendil, emme çarşaf bi işlediğimiz torpağımız var elimizde başımıza buyruk. Bizden niceleri var bilinmedik ay gızım."

Ben heç konuşmadım. He billaha! Hep onlar. Daha bu konu çevresinde açtılar-dürdüler.

Neden sonra Şahime bana dedi:

"Gız Vildan aba" dedi. "Gız valla sana bişeler oldu" dedi. Dalıp-dalıp gidiyon baksana. Hemi de Ferde Yenge gelip-gittikten sonra."

Titiredim. Ezrail yoklar gibisi silkelendim. Eyi blliyom!.. Dedim ki:

"Heç bişey yok" dedim "N'olsun?" dedim. "Neden Ferde Yenge gelp gittikten sonra olsun?" dedim.

II. Bölüm.

Bi koşmuştum ki, bi kalmıştım ki soluk-soluğa. Neler de demeyi toplamış kümelemiştim. İşte ki şinci bişeden iz kalmamıştı kafamda. Dilim-damağım kurumuştu.

Anamın ardı kapıya dönüktü. Apışmış sorfanın başında hamur açıyordu. Geldiğimi heç sezmedi. Ne geldiğimi, ne talaşımı, ne helecanımı...

Baktım da, daha anamın saçında tek tel ak yoktu. Topuz etmiş tepesinde toparlamıştı. Eni endi, boyu boy. Ak boynu uzunmu da uzundu.

Benim anam kaç yaşındaydı? Dur hele! Onyedisinde evermişlerdi bubamla. Derdi ki:

"Onsekizlmde ben seni aldım kucağıma." derdi.

Ben şinci kaçımdayım? Onaltı mı? Eyi ya! Onsekiz, onaltı daha kaç eder? On on daha yirmi. Sekiz altı daha, ondört. Yirmi daha var.

Anam otuzdördünde demek ki şinci... Anam daha taze gı benim. Bubam öleli anam daha taze.

Baktım beni gördü-görecek değil. Dolanıp önüne geçtim. Gördü, şaşaladı.

"Gız" dedi. "Sen daha gitmedin mi gız? Hane sen gidip Kadriye'nin çeyiz yayımına yardım etcedin?"

Heçbişey demedim. Bakamıyomku yüzüne. Baksam, bi bakıversem. Olmaz, olmaz... Durdum. Hep öyle dineldim. Ardımı döndüm de, boynum buruk dura-kodum.

U kalkaladı oturduğu yerden. Ardımdan sokuldu. Boyunla birdi boyum inan olsun. Ben inceydim daha, ben çırpıydım emme, anam daldı, budaktı.

Az tutacak olduydu beni, az hamurlu elinle yüzümü yüzüne döndürecek. Sıçradım birden. Benim olmayan, benden olmayan bi davranıştı bu.

"Tutma beni" dedim. "Heç eleşme bana."

Koştum pencerenin dibine çöktüm. U da geldi. Önüme indi-oturdu.

"Gızım" deyodu. "Hanım gızım benim. Nen va gocum senin? Neden gocum bu?"

Gün-güneşti dışarısı. Ben pencereden gün-güneş dışarlara bakıyordunı. Bakıyordum! Hep bakıyordum dışarlara. Pencere camlarından sular akıyordu.

"Neden ağlıyon çocum? De hade. De bana bebem. De! Bi saklın mı va? Bi derdin mi? Haden gızım. Haden emme, bak bilesin. Olmaz gizli anadan."

Dışarsı gene gün-güneşti. Pencere camlarında çaylar akıyordu inanın. Dereler de nem, ırmaklarda.

Sonra anamla sarıştık biz. Birlik ağlaştık.

"İstemem ben anacım gı" dedim hep. 'N'olur etme. N'olur ele bana buba çığırtma. Ben boyunu tuttum gari senin. Ne demez sonra el? Sarı Çavuş senden genç. Sarı Çavuş diyolar gızını alsa münasip. Sarı Çavuş'un karısı öleli hem daha yıl

olmadı. Kanma gız ana.. Sen bakma Ferde Yenge'ye. U ister ki atsın başından. El adamı bi çekilir beş çekilir. Sarı Çavuş Ferde Yenge'nin nesi? Heç! Sarı Çavuş'un kimi kimsesi yok deylek giriyo bu Ferde Yenge ortaya."

III. Bölüm.

Ben eve vardığımda anamla abam sarışmışlar ağlaşıyolardı. Anam hep:

"İstemem ben" deylek inildeyodu. "Benim varım da, yoğum da sizlersiniz. Sen bi, Şükrüm iki. Neme gari bundan sonra benim kocaya varmam? Yok, istemeyom! Ben dedim, ben cuvabımı verdim u an. Benim gari u tarakta bezim kalmadı ki dedim. Benim herbişeyim evlâtlarım dedim. Sana deyen kasıtlı demiş."

İşte anam hep böyle deyodu. Ağlıyo, abamı sarıyo, öpüyo hep böyle deyodu.

Sonra bi kıyıya çöke-durdum ben. Gelişimi u an sezdiler. Dürtüştüler. Kıstılar birden. Fusuşup susuştular.

Heç yüzlerine bakmıyodum. Suratım iki kantar. Dudaklarımı da bi sarkıladım ki!

Sarı Çavuş ha? Ha, Sarı Çavuş ha? Bu eve gircek, oturakoycak? Evin sorumlusu, evin buyuranı?

Sarı Çavuş! Tüh len! Tühler len sarı bıyığına sidiğimin iti len. Len seni varda sen bilmiyenlere yaman a çılpak. Ben bilmiyor muku belliyon sen? Ben senin ne paralık adam olduğunu bilmiyom muku? Hani Çingen Aşe'len seni tuttulardı da, hani içbağdaki yıkıklıkta? Hani daha karının öldüğünün ardından ay geçmediydi de hem? Hani seni irezil edip-yolardı gayfede emme muhtar emmi araya atıldı da, susturdu, bastırdı denenleri. Hani sen hep yadsılayordun da Batağın Aref duramadı:

"Ülen ne gizleyon bunu be" deylek çıkışmıştı hem. Hem demişti ki:

"Erkek için bu bi onur" demişti. "Emme kara, emme ak, emme çingene, emme mingene. Avratmısın ki adın orospuya çıksın?"

Hani sen daha bi kızmış-kızarmıştın da, kalkmış yürümüştün Aref'in üstüne. Öyle ki, gözünden yaş bilem gelmişti. Duramadın da kaçmıştın gayfeden. Çok vakit seni ortada gören olmadıydı.

Muhtar emmi u gün hep seni kayırmıştı:

"Sarı Çavuş eyi adamdır, macup adamdır" demişti. "Demen böle olmadıkları bi daha. Hem etse bilem n'olur len bun-

dan? U Çingene Aşe'nin yatmadığı var nuki burda? Ha? Den bakalım. Var nu ki?"

Yok muydu? Yoktu besbelli! Gayfedekilerin tümü kıs-kıs gülüştülerdi.

Yok ana! Bak beni eyi dinle!

Sarı Çavuş bu eve. Eyi emme u vakit ben dışara.

Beni sen ne belliyon gız ana? Benim yaşım ermiş onbeşe. Tüyüm bitmiş, usum yetmiş.

Gız sen benim ne vakit gördün kendimi sakıdığımı? Dövüş mü etmedim ben? Irakı mı içmedim? Cigaraya başlayalı gı ben hani bilmiyon muku sen kaç yıl olduğunu?..

Sen kalk, ne u? Sarı Çavuş'u koca al kendine he mi? Ko bu eve, he mi?

Demekkilim senin canın koca çeker durumuş bubam öleli ana? Demekkilim sen bi çıksın adam beklermişsin döşeğine alacak?

Ülen oraspı! Ülen kape! Ülen sen, seni, sana.....

Ana! Anacım! Olmaz gı bu anacım. Olmaz, olmaz! Gı ben bundan sonra Sarı Çavuş'a buba nu çığırırım gı? Gı sen heç mi katmıyon çocuklarını hesaba? Beni sittiret! Abamı heç mi düşünmüyon? Gız abam gari benim gelinlik. Gız Sarı Çavuş, gız sen, gız abam?

Olmaaaaaazzz!

Olur! Olur da belkim!

Emme u vakit pek iyi bilirim etcemi ben. Sen de bilirsin ana, abam da bilir, tüm köylü bilir bunu. Bilmiyen de varsa bilsin işte. Bilsin ana, tüm kişiler bilsin. Sen bildiğini bir kez daha bil eyi olur. İki kez daha, beş kez, on kez daha bil. Çok eyi olur, çok eyi ana.

Bilmiş olacak halımdan anam. Sokula-kodu yanıma. Başımı tuttu, saçımı sıvazladı.

Bişey demedim ben. Kaya gibi durdum hep.

"Oğulcum" dedi anam. "Sana da mı eriştirdiler oğulcum? Sıkman canınızı siz. Heç olcak iş mi bu? Ferde Yenge geldiydi dün. Beni evine çardı. Orda dedi. Anam gız Ferde Yenge dedim ben. Benim boyumu aşkın çocuklarım va. Neme benim yeniden kocaya varmak? Neme elin herifi? Benim herişeyim çocuklarım. Anam da, bubam da, kocam da.. U emme hep diretti. N'edeyim? Elinden kurtulmak içindi u. Dur bakalım dedim İşi yok ki karının. Daha bu gün yaya-komuş tüm köye. Hem daha bişey yokken ortada. Ne sözü, ne kararı."

"Bu olmaz" deylek haykırdım anama. "Bu olmaz."

"Olmucak ki ay oğul" dedi.

"İşte bu kadar. Bu olmaz!"

"Olmaz çocum, olmaz!"

"Heç olmaz!"
"Heç olmaz!"
"Heç!"
"Heç!"

Gece şimdi. Boyları boyumu aşkın iki çocuğum da, kızım da, oğlum da yattılar, uyudular. Her vakitki gibi işte. Heç bişey olmamış gibi uyudular. Hep uyudular.

Ben uyumadım bi. Uyuyamadım ben.

Bi yerlerimde bi ayrılışmalar, bi yerlerimde hep dağılışmalar, kırıklanmalar, ufalanmalar.

Ay yüreciğim! Benim buruş-buruş, bibaşına yüreciğim. Ayakta, ortayerde, dayanıksız, tutamaksız yüreciğim.

Ben heç uyuyamıyom ku gari!..

H. Vasfi Uçkan

KOPER, Remziye Batuhan

BOŞLUKTAKİ ADAM

Dilenci, kolunun olması gereken yerde duran cop'a benzer kol artığını göstere göstere geçti yanından. Öfke köpürdü köpürdü, taştı gözlerinden. Dilenci ona baktı şöyle bir. Kızdığını, çalımına kızdığını anlamış olmalıydı. "Sen beceremiyorsun da ondan mı kızıyorsun?" diye sorar gibiydi. Bir kenara büzülüp gözden saklanarak sur dışı yolculuğundan paçayı kurtaranlardandı belki de. Uzun zaman bu işte pişmenin arsızlığını tanıdı onda. Beceremediği bir işin ustasına karşı hınçla doldu yüreği. Kıskanıyor muyum yoksa?" diye düşündü.

Dilenci soğukla da arayı uydurmuşa benziyordu. İğrenç kolu göğsünün bir kısmıyla birlikte hiç üşümüyormuş gibi duruyordu. Ağaçlara, evlere insanlara sarılmıştı soğuk. Yalnız dilenciyi görmüyor gibiydi.

Oysa kendisi titremekten öte, kaskatı olmuştu. Sol elinin parmakları uyuşmuştu. Sağ çoktan ölmüştü. Sağ, dalları olmayan bir ağaç gövdesiydi. Soğuktan tırnakları morarmıyacaktı hiç bir zaman. Parmaksız el nanik yapıyordu soğuğa.

"Beceremezsin işte." diyordu dilencinin gözleri. "Beceremezsin, berecemezsin, beceremezsin..." Binlerce ses uğulduyordu kulağında. Hep bu sözü duymuştu çocukluğundan bu yana. "Sen doğmayı bile beceremedin ananın karnından. Kadıncağızı üç gün üç gece danalar gibi böğürttün de, sonunda karnını yarıp aldılar seni." demişti dayısı. Ölmeyi beceremediği için yaşamıştı belki de. Hep aksıra tıksıra, ne zaman kim görse akan bir burunla çocukluğunu geçirmişti. Oyuncakların varlığını gerçekle oynamaya başladıktan sonra öğrenmişti. Ama kendince tat bulmuş, kendince yaşamıştı çocukluğunu. Çalınan meyvada, yuvarlanan tesbih böceğinde, çakıl taşlarında, şeytan minarelerinde gizliydi mutluluk. Çocuk gözleri için sonsuzdu mutluluk. Kumdan saraylarının kralıydı o anlık. Denizin köpüklerini avuçlarında tutabilmek için boşuna uğraşmış, umutlarını da köpükler gibi avuçlarında eritmişti.

Dilenci duruyordu bir binanın kapı aralığında. Onu gözlüyordu sanki. Çamur rengiydi dilenci. Evler çamur, kaldırımlar çamur, insanlar çamur. Gökten çamur yağmış ta yeryüzünün tüm rengini silmişti. Bu bitmek bilmeyen dönüş yolunda karla karışık çamurlara bata bata yürümüş, yürümüştü. Ömrü boyunca böyle çamur içinde yürüyecekti.

Her işi kalbinden geçirdiği gibi becerebilseydi ya. Dünyaya nasıl ters gelmişse, öyle gidecekti. Doğduğundan az sonra babası ölüverince kendisine bakan dayısı her beceriksizliğinde kızar bağırırdı. "Ulan teres, ulan uğursuz. Senin gibi sakar inek de hiç görmedim yahu. Boynuzunla değilse kuyruğunla süsüyorsun."

Çalıştığı fabrikada parmaklarını makina doğrayınca hiç acı duymamıştı. İçinin acısıydı asıl büyük olan. Ölüm gibi kesindi sonuç, parmakları için. Hiç bir şey değiştiremezdi bu sonu. Kertenkelenin kuyruğuna benzemezdi. Bahçe duvarının taşları arasından çıkıp güneşlenen kertenkelenin kuyruksuz kaçışını unutamazdı. Bakışları dargındı sanki. Değilse bile ona öyle gelmişti o zaman. İyileşeceğini bilseydi üzülmezdi o kadar. Toprakla birdi rengi, adını Ali koyduğu kertenkelenin. Olmasını istediği, hem de çok istediği kardeşinin adını böyle koyacaktı. Kardeşi olamazdı, üstelik de kertenkele dişiydi. Dedikleri zaman inanamamıştı. Bir kirpisi bir de kaplumbağası vardı otlar arasında. Okşanır şeyler değildi ikisi de. "Sevdiğin şeyler de senin gibi" derdi dayısı. "Diken diken." Dayısı nalet adamın biriydi. Kızıyor olmalıydı ona, başına dert kesildiği için. Parmaklarını öğütüp de eve geldiğinde "Ulan ginc ne bok yedin?" diye bağırmış, bir de tokat indirmişti suratına.

Bir eziklik, bir ölmüşlük çökmüştü yüreğine. Parmakları değil, dünyasıydı kopan, parçalanan. "Domuz gibi" durmuş, üzülmemişti dayısına göre. Yatağında yüzünü duvara dönüp sessiz, sarsılmadan ağlamıştı. Becerebilseydi türküler düzerdi eller üstüne. Ama beceremezdi.

"Sen kurtuldun ya oğlum, yerinme sakın" deyip avutmaya çalışmıştı anacığı. Ben hizmetçiliğe giderim, ne çıkar ki. Çamaşıra, temizliğe gitmiyor muyum? Gücüm kuvvetim yerinde ya. Sen iyi olana kadar, elbet Allah yardım eder."

"İyi olsam ne çıkar ana. Beni kim alır artık işine. İki değil beş elin olsa nazlana nazlana alıyorlar da, beni artık kim.." Bir zehirli yumruk, gelip boğazına tıkanmıştı.

Mide diye bir canavar vardı insanın orta yerinde. Yaz vardı, kış vardı bu dünyada. Çok şey istiyordu insanoğlu. "Şu giyimi uyduranın boyu devrilsin" diye söyleniyordu üstü başı yırtıldıkça. "Hele iyi giyinmemişsen kimse bir tu etmez sana. Bir de gidip iş istersen elbette kapı dışarı eder. Hamamı böceği gibi çıtır çıtır ezer de öyle atarlar. Ulan hergele, kılığına bak ta öyle gir şu kapıdan' der. Medet umarsın İşçi Borusundan. Memurların tümü seni tanıyıncaya kadar kapıları aşındırır, birbir kovulursun masalardan.

"Sağlam adama iş bulamıyoruz da sana nasıl bulalım" demişti bir tanesi.

"Abi sen bilirsin artık, halim harap..." diyecek olmuştu.

"Napim be kardeşim.. Kendi fabrikam yok ki seni göndereyim."

Memur bir şeyler deyiverse patronlara olmaz mıydı? Gene de almamakta direnirler miydi acep? Hiç mi kalbi yoktu bu adamların? Bir insan sakatsa, harpte yaralanıp da hiç umudu kalmayanlar gibi ölüme bırakılıvermesi mi gerekirdi? Midesi havayı öğütecek değildi ya. Onlar da kendilerince haklıydılar belki, işlerinin yürümesiydi önemli olan.

Memur birşeyler dese olurdu bu iş. Öyle kurdu o aptal kafası. Sonra beş lira buldu bir eski dostundan, bir başka yoksuldan. Kafa kâğıdının arasında uzattı beş lirayı memura.

Beş lira az para değildi. Üç gün olsun midesini susturabilirdi. Leblebi iyi tıkıyordu insanı, doymuş gibi oluyordu, Döne döne kar yağıyordu o gün. Güzelliğini çoktan yitirmişti kar. Açık göğsünden sinsice girişlerinden nefret ediyordu.

Elektrikler pırıl pırıldı masaların tepesinde. Yağan kar daha da aydınlatmıştı ortalığı. Kuyruk sokumuna yediği tekme'lerin ücretiydi beş lira. "Sen gine şükret" diyordu memur, "polise vermediğime şükret." Terler çenesinden süzülüp akıyordu, gururuyla karışıp. Yüzüne çarpan beş lira yediği tekmelerden daha ağırdı.

Süklüm püklümdü eve dönüşü. "Ulan dürzü" diyecekti dayısı, işi öğrenince. "Gine ne halt karıştırdın? Sen öyle işler becerecek adam mısın?"

Artık deneyecek bir tek iş var deyip çömelmişti bir köşe başına. Bunca dilenci bey gibi yaşayıp gidiyordu işte. Çok para topladıklarını duyar dururdu. İnsanların bir sıcacık kalbi vardı ya. Soğuyan dünyada sıcacık kalpler çarpıyordu.

Ama işte dayısının dediği gibi ters adamdı. Ters gelmişti dünyaya, ters gidecekti. Çok sürmedi bu işi de. Avucunda bir kaç kuruşla bir kamyona tıkıldı. Anadoludan gelen hayvan yüklü vagonlar geldi gözlerinin önüne.

Çok uzaklarda bitti yolculuk. Yaya dönüş bitmiyecek gibiydi. Sonu görünmeyen, bilinmiyen bir yolda yürüyordu. Hep böyle yürüyecekti. Her gece yeni biten parmaklarını görecekti düşünde. İnsanlar hep "Yok, iş yok" diyeceklerdi eline baktıktan sonra. Sıcacık kalplerini başka şeylere saklıyacaklardı. Turşular gibi kavanozlara istif edilmiş insan kalpleri görecekti düşlerinde. Tek yumruğunu sıkarak yürüyordu bilinmiyenlerle dolu boşlukta. İnsanoğlu aya varmaya çabalarken de boşlukta dolaşıyordu. Ama onun dolaştığı boşluk sonsuzdu. Hiç bir yere varamıyacaktı.

KÖSE-OĞLU, Hamdullah

ÖYLE BAKMA

Bacım. Bilmez miyim seni Gülenaz bacım? Bilmez miyim senin gerçek yanını? Gülenaz bacım; senin yaşam yüklü, umut yüklü gönül derinliklerini. Bakma öyle, Gülenaz bacım. Bakma öyle umutsuzca. Bildiğince değilim... Kimse kimseyi bilmez amma... Yine de yabansı yabansı bakma.

Bel bel bakma yüzüme. Gözlerim insan kardeşlerime benziyorsa suç benim mi? Görünüşüme de aldırma. Seni anlamıyor değilim. Ne gelir elden... Ama sen yine de öyle bakma. Yanık yanık bakma gelin bacım.

Kurda, kuşa... umut yüklü ilkyaza küsme. Bilisizliği, ilkelliği yöreme kusuyorlarsa ne değişir. Bu ilkel yasada benim de payım var ama... Yine de bağışla beni. Dedim ya seni tanımaz değilim. Mutsuzluğuna, tedirginliğine katılmıyor göründüğüme bakma.

Tanıksız acılarını bilmiyor değilim. Yitik sesime bakma. Kulak tıkıyorlarsa ne çıkar. İnancımı da çelemezler ya. Bulutlara, yıldızlara bağıracağım. Sessiz gecelere dökeceğim içimi.

Ürkek, ürkek bakma öyle. Senin mutlu türkülerini gecelerce dinlemedim değil. Çocuk görünüşüme bakma. Doğru sözü çocuklardan öğren demezler mi ya. Ben sana tutkundum, alışkındım. Günlerce senin alımlılığını, zeytin gözlerini yaşattım. Kahkahalarını gün ışığıyla iplik iplik ördüm. İnanmazsın ya bacım, çocukluğumu içine yerleştirdim. Ellerim, yüzüm orada büyüdüler. İsmini kör bıçakla taşlara kazdım, yosun kokulu ellerini kayalara. Gelin çiçeği üstündeki, çiğ damlası gülüşlerini renklere döktüm. Tonlar; baygınlaştı, esrikleştiler. Yalan mı ya gelin bacım? Kokularını çaldım evcik oynadım. Gelin duvağını, ay-yıldızlı bayrak diye dalgalandırdım. Umut binaları kurdum; bir ömür boyu taşıdım da of bile demedim. Sen tanımazsın beni, bacım. Gözlerinin rengine gök dedim, yıldız topladım kucak kucak.

Çocuk gülüşüme bakma. Arılarca çalıştığını, günler boyu yalnızlığını, Hazreti Eyüpce sabırlılığını bilirim. Bilirim, buram buram özlemini, açlığını. Ama yine de sen bilirsin...

Bu acı inanç, yılların oluşturduğu bir yasa. Yasaların en ilkeli. Değilmi ki pahalıya mal oldu. Çatlak dudakların, çatlak ellerin evrensel bir sorun, bacım. "Çağdaş uygarlık, çağdaş millet düzeyi" diyenler için: Ayak bağı, yüz karası.

Uzak denizlerde martılar köpük olur. Sisli sabahların yapraklarında çiğ... Denizde kum sende acı... N'olur sen ağlama yine bacım. Gün olur, gece olur... Olur ya. Benim umut ettiklerim de olmadı. Bu gerçekleri bağırmıştım. işittiler kanısındaydım. Ülküm buydu ya... Dip-doruk fidelerim diz döğürtücü oldu. Fakat sen tedirgin olma, bacım. Bağırmasan, haykırmasan da biliyorum. Bu acılı yaşlar, içten haykırışlar; uzun doluluğun taşmışlığı. Bön bön bakma, bacım. Bakma öyle.

Gülerdin... bir başka olurdu gözlerin. Ellerin, hele ellerin, Gülenaz bacım. Ellerin halılara mevsimler getirirdi. Gülüşlerin tomurcuklanır, mutluluktan patlardı. Ağlardın ya, böyle değil. Gök gürler, öbek öbek bulutların yırtığından güneş demetleri nice serpilirse; işte öyle. Yüklü bulutların çözüklüğünden, doyurucu bir ferahlık olurdu yüzünde.

Yabansı yabansı bakma, bacım. Vurmuşlar, dövmüşler, aylarca suskulu kulübeni açmamışlar. Onlarca deliymişsin, acılı sesine kulak tıkamışlar. Yıldızlara bakmış, bayramlarda ağlamış yolları gözlemişsin. Kocan asker ocağında ölmüş. Dört duvarı beklemişsin. Yasalarını çiğnememişsin ya, utançlı utançlı bakma. Ezik ezik bakma, Gülenaz.

"Ağlama, bacım. Ağlama, Gülenaz. Acı bir ninni söylerler ya çocuklar için: "Gülenaz... - Ağlayan çok, gülen az"... Bakma öyle, çilekeş bacım. Garip de değil ya, beşiğin bu ninniyle sallanmış. Sevgi yüklü bir ananın içten sesi bu.

Acılı acılı bakma, bacım. Tutsaklığını bilirim. Bilirim ya... peçelerini kaldıracak, bağlı ayaklarını çözecek, özgürsün diyecek gücü bulamıyorum kendimde. Diz çökerek boyun kırdığın, benim de sesimi boğazıma tepiyor. Ne de olsa insan oğluyuz. Çiğ süt emmişiz. Görür de görmezlikten geliriz. Bilisizliğimizi hoş gör, bacım. İçimiz yanarak tutkulularımızın kanlısı oluruz.

Yanık yanık bakma, gelin bacım. Bu ilkel inanç savaşında kimse at oynatamaz bizimle. En gözü peklere taş çıkarttırırız. Hamurumuz acıyla yoğrulmuş. Yıllar yılı nasipsiz yaşamışız. Çıkarlarımız adına seni âlet etmişiz. Alevli ateşlerimizi senin elinle karıştırmışız. Güçlüleri uzlaştırmışız da sen çiğnenmişsin. Ama n'olur, kin dolu, isyan dolu gözlerini yüzüme çevirme. Toprağın dibine girerim. Suçlular göğüs kabartır da ben ölürüm. Yalvarırım bacım, kanlı gözlerinle yüzüme bakma.

Bilmez miyim ilk kurtuluş kurşununu, öz kardeşlerinin

ateşlediğini. Palasıyla yağıya kan kusturan *Kezbanları*, *Nine Hatunları*. Kanlı geçitlerin isimlerini bilmez miyim. Elden ne gelir, bacım. N'olur öldürücü gözlerle bakma. Bakma ki nefesimi toplayabileyim.

"Kocan ölmüş de değişen ne varmış. Beşiğine ninni dediğin küçüğü beklersin. Seneler bir gelir geçer ki farkında bile olmazsın." Bir sürü sayıp sıralarlar. Ne gerekir susar beklersin. "Az mı senin gibi bekliyen? Ölünceye dek ocak tüttürenlere can kurban. Gelin diye böylesine denir." Sen tasalanma bacım. Doğrusu mu bu öldürücü acıyı kanıksamışlar. Söylerler ya bilinçsizce...

"Sen büyüttün onu. Sana başka gözle bakar ama... Yine de aldırma. Süt kokar ağzı. Gerekeni sen öğreteceksin. Bundan iyisi mi olurmuş kocanın. Del mi ya? Az mı gördük böylelerini? Zaman değişti... Şimdikiler"...

Bu yasayı çiğneyemezsiniz. El etek öpüp, yılların ağarttığı saçlara bakmadan ömür tüketirsiniz. Onların deyimiyle: "Günü bacadan, suyu küzeden" görürsünüz. Gerekli olan da budur. Sizki, bu yolda yolcu... sizki, gün ışığından nasipsiz. Ama ne çare, bacım. Bu ilkel inançta yazıya bozu yok ya. Hem böylelerine daha çok söz gelir. Sonra dillerine sakız olursunuz. Çeker uzatırlar sizi. Gün yüzüne çıkmamış lâflar ederler arkanızdan. Demediklerini koymazlar. Kötüleri sizin isminizle çağırırlar.

Seneler geçer... Bir alımlı çalımlı delikanlı olur sizinki. Kocanıza da benzer üstelik. Duruşu, gülüşü. "Kocanızın kardaşı. Yarı elma." Olmasına olur ya bacım... Acı da olsa meyvesini deremezsiniz. Elleriniz uzanık kalır. Bakakalırsınız arkasından. Haksız da değil ya. Beşiğini siz salladınız. İlk baba demeği sizden öğrendi. *Şimdi de*... Boyun eğenlere sözüm yok ama... Size ne demeli nasipsiz bacım. Yüz üstü bırakırlar da of bile demezler. Ağlarsınız, "Atın ölümü arpadan olsun" derler. Bağırır, çağırır yalvarırsınız, "Usunu yitirmiş" derler. Hoca... hacı... molla...

Gün görmüş kocalar sizi öğütlerler. Kulağınızı iyice doldururlar. "Bu sözlerim kulağınıza *küpe* olsun" derler. Gerekirse bir de okur üflerler yüzünüze. İyiliğiniz için tanrıya yakarırlar. Mum adar, giysi parçaları bağlar, taş tuttururlar. Ağırlığı altında ezildiğiniz dualar takarlar boynunuza. Bir kaçının da ezdirir suyunu içirtirler. Molla efendi; bu duayı, evinizin biriciği, kara tavuğun kanıyla yazmıştır. Öyle ya ne diye esirgemeli. Böylesine dualar daha geçerli olur.

Bu yanılgının kurbanları, sıra sıra gömütlüğün ölgün sessizliğinde. Bu ilkel yasa, yürekler acısı, yüz karası. Dahası mı bacım: Deliliği sezinlenen, iplere vurulur doğal ölümün geli-

şine bırakılır. Canavarlaşmış bu bilisizlik, çiçeği burnunda delikanlıları, yayla kokulu kızları, yıllar yılı yutuyor da dev bir güçlülük kazanıyor. Bu gerçek gözgü karşısında, nite dik durum, bacım. Gördüğüm içime dokunur.

Öyle bakma, Gülenaz. Bakma ki yaşayabileyim. Utancımdan ölürüm. Ölürüm ya bacım... İşler bitmez. Yüz kez, bin kez ölürüm. Bilsem ki... Ölürüm de kurtulurum. Bu acı ilke... Ben ölürüm de, bu acı ilke güçler katar gücüne. Bir daha, bir daha güçleniverir. El vurur, göğüs kabartır. Şenlik eder bacım. Ele güne karşı ölürüm ben. Bu acılara gebe gidemem ben. Sancı düğümlenir de içimi boşaltmadan ölürüm.

Şaşkın şaşkın bakma, bacım. Alın-yazısı dedin; saban tuttun, döven sürdün. Sürdün ya bacım... Ne diye üzerine bu denli vardılar. Karakola da sürüklemişler ya ne çıkar. "Bir insana üç gün deli deseler deli olur, akıllı deseler akıllı olur" demişsin. Onlar dinlemezler ya. Aldırmamış, çözüldükçe çözülmüş, her neni anlatmışsın. Ama nerde; o çorak gönüllü insanlarda uscul düşünmek mi...

Burası öz Anadolun bacım. Senin öz anan. Çilekeş ana. Senin için ağlar ya... Ağlamaz olur mu? Ana yüreği bu. "İki gözü iki çeşme". Ana bu, kolay mı ya? Dağlar düğüm düğüm yüreğinde. Ardıçlı belleri, çağrılı koyakları çığlık çığlığa. Gece gündüz demez ağlar. Usunu yitirmiş... Bir yabansı dolanışı var yürekler acısı. Kardeş dağların boynu bükük, Gülenaz.

Özgür doğurdum demiş senin için. Tutsaklığı, insan kardeşlerinin kişisel çıkarcılığından yana. Yıkıcı düzenleri adına... Kucak kucağa, kol kola doğurdum. Göbeklerini elimle kestim. Süt verdim, *kardeş* koydum isimlerini. Us torbalarına umut, sevgi, güzellik... Avuçlarına güç koydum diyor. Sevgi paylaşmak için doğurdum; insan oğullarım tutmadılar sözümü. Sevgi meyvelerimi olmadan topladılar. Sevgi çeşmelerimden öç içtiler. Haklı ya bacım. Doğru söze ne denir. Sütümü helâl etmem demiş. Yüreği yanarak söylemiş; gözü yaşlıymış. *Kardeş* koydum adlarını demiş de, yanık yanık ağlamış. Ana yüreği, çilekeş bacım. Seni tutsak görür de rahat uyur mu? İnsan kardeşlerine sormalı, Gülenaz. *Ana* hakkı, kardeş hakkı bu mu? Didinen bir ananın ödülü; çocuklarını ilkel emellere tutsak etmek mi? Kolay mı ya, gelin bacım. Seni *sen* eden ana. Tüm yörence doğal ana.

Bu bilisizliğin, bakar körlüğün, nedenlerini yanıtlayamam. Dilim varmıyor bacım. Söylerdim ya olmuyor kör olasıca. İçimde bir şeylerin fillzlendiğini sezinliyorum. Utancım boğazıma düğümlenir. Bakma öyle, Gülenaz... Bakma, bacım. Gözlerindeki acıya dayanamam, selâmsız götürür beni. Ağlama, bacım. Ağlama, Gülenaz. İnsanlığın baş ağrısı bu...

ÖZAY, Mahmut

PAPATYALAR AÇARKEN

O gece, ÖZEL ÖĞRENİ YURDU'nda ben nöbetçiydim. Son mütaleadan çıkan çocuklar çoktan uykuya varmışlardı. Onların yıkanmaları, soyunup yatmaları sırasında aralarında dolaşmam ben pek. Öteki belletmen arkadaşlarla anlaşamıyoruz bu hususta bir türlü. Onlar bir belletmenin her zaman çocuğun tepesinde bulunması gerektiğini iddia ediyorlar. Bense, çoğu zaman bırakıyorum çocukları kendi hallerine. Bir şikâyet olmadan girmiyorum aralarına. Biraz şakalaşsınlar canım!.. Biraz atıp tutsunlar şu bizim "YURT" hakkında, belletmenler, yönetimciler hakkında... Hattâ çekiştirsinler biraz öğretmenleri de; dramatize etsinler bizi ve derslerimizi: Sonra azıcık da yastık döğüşü yapsınlar... Değil mi ama!.. Ne sevimli anılardır onlar?.. Birkaç yıl yatılı okuyup da hasretle anmıyan var mıdır o günleri?..

İşte biraz önceki o har-gür bitti; şimdi uzun uzun solumalar, arada sırada sayıklamalar geliyor yatakhanelerden. Ayaklarımın ucuna basarak bütün odaları birer birer dolaştıktan sonra çekiliyorum odama.

Çoğu, Devlet Demir Yolları işçilerinin ve küçük memurların çocukları olan bu öğrencilere karşı içimde bir sempati vardır benim nedense; hoş göresim geliyor bütün yaramazlıklarını. Onlardan bir kambur Fikri vardı, geçen ay gönderdikti memleketine; tüberkülozdu zavallı!.. Tâ Kargamışta bir makasçının oğluymuş. İnce, esmer yüzünde kocaman kocaman gözleri vardı. Biraz arapçaya kaçan bir aksanla, ama güzel konuşurdu Fikri; efendi efendi, büyük adamlar gibi! Gökyüzü pusarıktı onu uğurladığımız sabah. Üç-dört arkadaşı almıştılar ufak tefek eşyasını; çantası, bavulu, bir de kapaklı küçük sepeti. Okşadım saçlarını:

"Haydi Fikri, dedim, güle güle!.. Bol bol istirahat et anacığının, babacığının yanında... Ama canın istediği zaman karıştır yine kitaplarını. Götürüyorsun değil mi onları?.. Alıştırma sorularına karşılık ver, problemleri çözmeğe çalış kendi kendine, özetler çıkar. Sen biliyor musun Fikri, böyle raporlu olan

öğrencilerin bir üst sınıfı yapabileceklerine kaani olursa öğretmenler, devamına bakmadan not verirler... Ya!.. Seni üç ay sonra Orta Okul ikinci sınıf öğrencisi olarak selâmlıyacağım ben!.. Bana mektup yaz sağlığın ve çalışmaların hakkında emi?.."

Ellerimi kavrayıp öptü; sıcacıktı dudakları ve gözyaşları ile ıslanmıştı ellerini Gitti Fikri; yüz metre kadar ilerdeki köşe başını kıvrılana kadar dönüp dönüp baktı, sonra bir el salladı!.. Onbeş-yirmi gün geçmedi aradan, bir mektup gelmiş arkadaşlarından birine, ama Fikri'den değil, babasından... Ölmüş zavallı, köyüne vardığının haftasında! Arkadaşlarına ve bana selâmlar bırakmış son dakikasında. Babası: "Vazifemdir, diyor mektubunda, Fikri'nin selâmını ulaştırmak sizlere." Ah Kargamış'ın güzel makasçısı! Tüm yiğit işçiler gibi temiz yürekli yurtdaşım benim!..

Uykum yok hiç bu gece. Bir kitap, dergi de almamışım yanıma. Masanın üzerine serili bir eski gazetenin çapraz kelime bulmacasını çözdüm, bazı haberlerdeki kelime ve cümle yanlışlarının altlarını çizdim. Bir aralık çıkıp balkonda otursayım biraz, dedim; ama hava eni-konu serin... Tüh, neye bir kitap getirmemişim bugün ben?.. Biliyorum, şimdi aşağıya, çocukların mütalea salonuna insem masaların üzerinde unutulmuş üç-beş Mayk Hammer hikâyesi bulurum elbet!.. Hani, yasak ediyoruz çocuklara onların okunmasını... Ama kitapevleri harıl harıl yayınlayıp duruyorlar işte. Bu ne biçim yasaktır, ne biçim yasakçılıktır.

Sokaktan kadın-erkek ve yüksek perdeden konuşup gülüşen delikanlı sesleri geliyor; demek sinemaların son seansları bitmiş. Dolmuş bizim sigara tablası izmaritlerle... Odanın içinde gide gele tüttürüp durmuşum sigaraları... Fazla duman var içerde. Perdeyi açıyorum, hava alsın biraz oda. Döküyorum tablayı sokağa... Hiç yapmazdım böyle şey; baksınlar mı istedim pencereme gelip geçenler?!..

Islak bir geceyle ağır bir sessizlik kaplamıştı şehri. Biraz ilerdeki Belediyenin elektrik motoru sanki nabızlarımı sayıyormuş gibi vuruyor: "Tak, tak!.. Tak, tak!.." Ne sinir şey!.. Beynime beynime inecek nerdeyse! Söndürdüm elektriği, yattım. Motor, nabızlarımı saymakta yine... Ben de saymağa başladım "tak tak"ları. Bine, üçbine, beşbine kadar sayacağım!.. Öyle okumuştum bir dergide, aklıma geldi; sayı saymakla gelirmiş insanın uykusu!.. Bakarmışsın ellerinin ayaklarının parmaklarında bilmem kaçar yüz birikince uyuyuverirmişsin!.. Öyle yapıyorum işte ben de, elektrik motoru ile birlikte sayıyorum.

★

Birden kapım vuruldu, kalkıp açtım. Gece bekçisi Şükrü Ağa:

— Efendim, dedi, sizi bir hanım görmek istiyor.

Gecenin bu vakti... Öğrenci Yurdunda bir hanım beni görmek istiyor?.. Bir hanım!.. Çabucak geçirdim pardesümü sırtıma. Saçlarımı düzenledim aynada. Şükrü Ağa önde, ben arkada uzun koridoru sağdan soldan çocuk nefeslerine, horultularına kulak vererek geçtik. Merdivenleri telâşsız adımlarla indim. Kapıda, duvara yaslanmış, uzun bej rengi mantolu, başı örtülü bir kadın vardı gerçekten. Yavaşça yüzünü çevirdi bana, ayak seslerini duyunca. Bu, karımdı.

— Ne var, dedim, ne oluyoruz gecenin bu saatinde?

— Çok konuşma, dedi sinirli sinirli. Haydi çabuk giyin de gel!

— Peki, ama?..

— Köşk'e gideceğiz şimdi seninle (1)

— Sebep?..

— Hasan, dedi, Hasan... bir kaza geçirmiş... devrilmiş jibi!

— Kurtulmuş mu kendi?.. Onu söyle sen!

— Giyin gel.., Gidelim haydi!..

Hıçkırarak oracığa çöküverdi karım.

★

Bu Hasan benim yeğenimdi; ablamın en küçük oğlu. Kudretleri yoktu, bütün arzularına rağmen okutamamışlardı onu. Ama Hasan, pratik yetişmiş, keçesini sudan kurtarmıştı. Daha onsekiz yaşındayken "Hasan Usta" ya çıkmıştı adı. Çok sevgilisiydi evin ve köyün. İki yıl öncesine kadar Menderes ovasında bir çiftlikte motorcu idi. Traktörle çift sürer, su motorlarının arızalarını onarır, bazan da patronun çocuklarını hususi arabayla gezmeğe götürürdü. 160 liraydı aylığı. Az para değil, diyenler vardı o yıllara göre.

Temmuzun çok sıcak günlerinden biriydi; hani, kahvedeki mermer masanın üstüne elimizi sürüp de "Oof!" diyerek çektiğimiz günlerden biri.

— Götür be Hasan beni, demiştim, ovaya!.. Pamuk tarlalarına... Menderes'ten o bel kalınlığında su çeken motorlarını göreyim senin!

— Ooo, dedi, motorlarım ha?.. Nerde bu bolluk?.. Kim vermiş onları bana?..

— Canım, sözgelişi işte... Sen idare etmiyor musun o motorları?..

---

(1) Köşk Aydın'ın bir nahiyesidir.

— Bak orası doğru; biz idare ediyoruz ama mal başkasının!.. Varsan hadi atla römorka, gidelim... Ama, yanarsın!

— Yanayım varayım!.. Sen yanmıyor musun?.. Bütün işçiler yanmıyor mu ovada sanki?.. Bir gün, birazcık da ben yanayım... Ne çıkar?

Atladım römorka, iki mazot varilinin yanına. Traktörü işletti Hasan, gidiyoruz. Yolda bahçeler arasında kime rastladıysak aldı, istedikleri yerlerde indirdi. "Nasıl oto stop?" dedi bana. Ovaya, engin pamuk tarlalarının arasına girince yakından, uzaktan işçiler el sallıyorlardı hep ona: "Hasan Usta!.. Hasan Usta, merhaba!.."

Güneş, gerçekten çok yakıcı idi. Cebimdeki gazeteden başıma bir gölgelik yaptım, çiftlik ağalarının kolonyal şapkaları gibi!.. Neden aklıma gelmedi o gün bilmem, ona çok küçükken pek sevdiği bir türküyü söyletmek:

"Uzun kavak ne bilem ne bilem
Ne uzarsın boyuna?
Kurban olayım
Ben o senin boyuna bosuna!"

— İşte, dedi Hasan, tâ şu karşıdaki top karaağacı görüyor musun? Ordan bir sınır çiz de gel şu tepeciğe yaslanan evlere kadar... Sağına al Menderes'i, yürü!.. Git gidebildiğin kadar!.. Gün batar başının üzerinden... Bizim patronun pamuk çiftliği bu işte!.. Bilmiyorum zeytinlikleri hangi dağdan hangi dağa kadar sürer.

— Ama pek güzel bu pamuk tarlaları be Hasan!

— Elbet güzel olur... Kıskanmıyor masrafı çünkü patron.

— Sana bile ayda 160 lira veriyor değil mi?!

— Bırak onu şimdi sen... Sekiz motorla Menderes'ten su çekiyoruz gece gündüz... Kolay mı o sekiz motorun mazotu, bakımı?.. İkişer motorcu var herbirinin başında... Yağıdır, onarımıdır, falan filân!.. Bak, işçileri sabahleyin römorkla toplar getiririm iş başına... Akşamüstü de yine römorkla götürürüm!

— Yani?

— Keyifleri denk, demek isterim işçilerin!.. Ne türküler söyler onlar giderken, ne türküler!.. Bu akşam sen de dinliyeceksin; onlarla döneceğiz... Sonra bizim burda, her çardağın altında ilâç sandıklarımız da var... "Daha da modern olacağız!" diyor bizim patron.

Bir su motorunun başındaki çardağa bıraktı beni Hasan.

— Sen, dedi, burda dinlen... Şu gürül gürül akan suyun başında!.. Sana bir karpuz da kesiversinler. Ben öteki mo-

torları yoklıyayım, mazotlarını vereyim. Senin için de mazot buluruz, merak etme! (İçki demek ister yani!)

— Şendir, şakacıdır şu bizim Hasan Usta, dedi ordaki motorcu, genç, ama bilgili, çalışkan adamdır!

Galiba onunla yaptığımız bu Menderes gezisinden hemen iki ay sonra asker olmuştu Hasan. Askerliğini bitirip geldikten sonra bir jip alıvermişti ona ağabeyisi:

— El kapısında çalıştığın yeter artık, demişti, al işte sana bir araba!.. Çalışır, ödersin taksitlerini.

O ne sevinçti Hasan'da, ne sevinç!.. Çalışıyordu... Hem de nasıl?.. Çiftliktekinden on kat daha fazla!.. Gece demiyor, gündüz demiyor koşuyordu sağdan sola. Bana:

— Artık iki taksitim kaldı, dayı, iki!.. Sonra tamamen benim artık bu araba, diyordu.

Sevinçliydi Hasan!.. Ve en az onun kadar sevinçliydik biz de.

★

Hasan'ın ağabeyi bulamamış başka bir araba, üç tonluk bir kamyon göndermiş bizi aldırtmak için. Geçtik, şoförün yanına oturduk karımla. Gaza bastı şoför:

— Başınız sağolsun Ağabey, dedi.

— Sen de sağol aslanım.

— Benim yaşça küçüğümdü ama ağabey, ustanıdı Hasan. İnan olsun az bulunurdu onun kadar, şu çukurda motor dilinden anlıyan.

Bir "Ooof!" çekiyor şoför; "Yazık oldu, yazık!" diyor. Yapmacık gelmiyor bana hiç onun sözleri. Neden yapmacık olsun?.. Farların aydınlattığı asfalt yol pırıl pırıldı. İncecikten yağan yağmur damlaları camda birleşerek gözyaşı gibi süzülüyor aşağıya!.. Başım zonkluyor benim. Karım:

— Aç şu camı, diyor, aç biraz... Boğulacağım!

Camı açıyorum, eni-konu bir serinlik giriyor içeriye. Soğutur mu yanan başımı?.. Bir sigara yakıyorum, bir de şoföre veriyorum.

— Yakar mısın bir tane de sen? diyorum karıma.

— Ver, diyor hınçlı hınçlı, ver, yakayım!

Kaza hakkında genişçe açıklamalar yapıyor şoför:

— Rot çıkmış ağabey, diyor, rot çıkmış!.. Ne yapabilirsin ki şoförlerin Allahı olsan sen? İdare elinde değil ki artık!.. Bir anlık meseledir bu; gözünü yumup açıncaya kadar gidersin... Farkına varınca Hasan, bağırmış yolculara: "Atın kendinizi, atın!" Atmışlar üç yolcusuyla muavini kendilerini ama, atamamış Hasan... Çıkamamış direksiyonun altından.

— Kader, diyor karım, kader!

— Doğru dedin yenge, diyor şoför, bizim kaderimiz şu makineye bağlı işte! Bir rot çıkar, gümler gidersin... Her Tanrının günü bu kader bizimle beraberdir. Sen dikkat etsen bile çarpmıyayım diye, sana çarpıverirler! Hani bir çarpma, çarpışma olsa tedbirsizliği vardı diyelim.. Ama yok ki böyle bir şey Hasan'ınkinde!.. 40 kilometre ile gidiyormuş hem de; trafik tesbit etmiş... Saplanmış karnına el fireni zavallı Hasan'ın ve direksiyon delmiş alnını devrilme sırasında. 18 metre uçurumdan aşağıya yuvarlanmış ağabey, araba!.. Sen bilirsin değil mi o Başçayır yolunu?.. Hani bir köprüyü geçince zeytinlikler arasında keskin bir dönemeç vardır, işte orda olmuş kaza... Koşup gelmişler başına Hasan'ın orada zeytinliklerde çalışanlar. Ama, bir kan... bir kan!

— Kapat, diyor karım, kapat artık camı... Üşümeğe başladım ben!

Dokundum, alnı sıpsıcaktı halbuki!.. Ağlıyordu o için için... Sık sık mendilini burnuna götürüp duruyordu.

— Çok kan kaybetmiş, diyor şoför, vaktinde yetişilseydi kurtulurdu belki... Değil mi öyle ağabey?.. Kan vererek kurtarmıyorlar mı şimdi böyle kazalarda kan kaybedenleri?.. Sen daha iyi bilirsin ama, o Kan Bankası bunun için kurulmadı mı?

— Elbet, diyorum, elbet onun için.

— Demek kan gidince can da gidiyor be!.. Vay anasını!.. Sonra, bir başkasının şişe içine alınan kanı senin canını kurtarıveriyor!

— Öyle işte, ne güzel biliyorsun bak!

— Ama gâvur kanı da olabilir be Ağabey bu!.. Bankadaki kanın kime ait olduğu ne belli?.. Ben okudum gazetede, geçen gün Amerikan denizcileri de kan vermişler bizim Kan Bankasına.

— Gâvurluk, tıpkı iyilik-kötülük gibi insanın düşüncesindedir be aslanım... Etinde, kemiğinde, yüzünde, gözünde ,kanında değil ki!..

— Doğru; doğrusun bu sözünde Ağabey!.. Adı sanı müslüman olup da kafası, vicdanı gâvur olan niceleri var!..

★

Umurlu'da Hasanların evi önünde durduk. Buradan babasını ve eniştesini alacağız Hasan'ın. "Annesi zaten sabahta ordaymış" diyor şoför. Var kuvvetmle yumrukluyorum kapıyı, ses yok. Yoldan tarafa olan alt kattaki odanın ve sofanın camlarına vuruyorum kırarcasına, yine ses yok!.. Yan kapıyı biraz

kurcalayıp sarstım, açılıverdi. Girdim ordan; kibrit çaka çaka dolaştım oradan. Bu kapıdan evin üst katına doğrudan doğruya çıkılan bir merdiven yapılacaktı. Hasan'ı everince anası, artık evin alt katında oturacaklardı karı koca. Uçurmuşlardı bütün öteki yavrularını yuvadan; son yavru, küçük yavru kalsın istiyorlardı evde! Direği olsun bu evin ve onların gözlerini kapasındı!.. Dirlik-düzenlik bozulmıyacaktı hiç aralarında, gelin-kaynana dırıltıları olmıyacaktı... Öyle ahdetmişti ablam. Hasan, kendi katına bu benim girdiğim kapıdan girip çıkacaktı. Onlar hiç, hiç rahatsız etmiyeceklerdi birbirlerini.

Sol tarafta, kışlık odunların yığıldığı sundurmanın altında yatan koyunlardan biri kımıldadı: "Bee!" dedi, donuk donuk baktı bana; onun da bir bildiği vardı sanki.

Sofanın kapısı açıktı; yerde bir terlik eşinden çok uzak duruyordu. Kenardaki masanın üzerinde bir tabak yemek... İki üç defa ya sunulmuş, ya sunulmamış. Çatal bırakılıvermiş tabağın kenarına... Ve yarım dilim ekmek, boş bir su bardağı.

Bir cevap alamıyacağımı bile bile seslendim. Bırakmış işte iki yudumda Hasan'ın babası yemeğini... Demek tez ulaşmış kara haber!

Sonra çamurlu yollarda bata çıka bir çıkmaz sokağa gittik, enistesini alalım diye Hasan'ın. Şoför, cep feneri ile aydınlatmağa çalışıyordu güya önümüzü, ama pili çok zayıftı.

— Sen, dedim, neye vermedin bu feneri bana be delikanlı, ben girerken eve? Bir kutu kibrit çaktım sağımı solumu görmek için.

— Sonradan geldi aklıma Ağabey, affet... Akıl mı kaldı?

Fışkı kokuyordu her taraf. İki kanatlı, büyük, eski bir kapıyı çalıyoruz şimdi. Yan odalardan birinin pencerelerinde fersiz bir ışık titredi. İhtiyar bir kadın sesi:

— Kâmil'i mi soracaksınız siz? dedi, o gitti.

Boğuk boğuk ve pek mecalsizdi sözleri. Onun da bir tarafı yıkılmış demek. Döndük tekrar o vıcık vıcık yollardan otomobile.

— Son trenle ya da başka bir arabayla gitmişler demek ki, dedi şoför.

— Hadi bas gaza sen, dedim, bas gidelim.

On dakika geçmedi, yıldırım hızı ile Köşk'te, Hasan'ın ağabeyi şoför İhsan'ın evi önünde bulduk kendimizi.

Bütün komşu evlerde ışık var. Şu kapıdan bu kapıya kadınlar, erkekler birer hayalet gibi gidip geliyorlar. Belli; bu küçük kasabada sevinçli günlerinde olduğu kadar yaslı günlerinde de arıyor insanlar birbirini. Karımı İhsan'ların evine aldılar, ben karşı komşuda kalacağım.

— İstersen gör bir defa cenazeyi, dediler... Yukarda, küçük odada. Savcı geldi, doktor geldi, rapor verildi.

— Yook, dedim, istemem görmek!

(O, benim hayalimde, hafızamda daima gürbüz, daima kuvvetli, şen ve güzel yaşamalıydı. 1,70 vardı boyu, arkaya tarardı hep kendiliğinden ondüleli saçlarını... Gülerken bembeyaz ve muntazam dişleri görünürdü; ve pek güzel gülerdi... yanacıklarında gamzeler belirirdi o zaman... Çatıldığını hiçbir zaman görmedim hilâl kaşlarının. Son günlerde incecik bir bıyık da bırakmıştı. Sesi kulaklarımla çınlamalıydı onu andıkça ben: "Hadi dayı, var mısın?.. Gider misin benimle bir daha Menderes'e?.. Götüreyim mi seni Yenipazar'a?.. Bak, iki ay sonra tamamen benim artık bu araba!.." Şimdi ne göreceğim ben o küçük odada?.. Eski bir hasır üzerine yatırılmış kanlı bir ceset!.. Yook, hayır, istemem!)

★

Üç ayak bir merdiven çıktım. Dar bir koridordan geçirerek bir küçük odaya götürdüler beni. Duvara iliştirilmiş bir petrol lâmbası sarı ve yaslı bir ışık döküyor... Ortadaki sac sobanın arkasında şişmanca, yaşlı bir kadın var, elinde kitap, mırıl mırıl sallanıyor... Ben odaya girince kadın kesti mırıltısını ve sallanmasını; süzdü bir kere beni yukardan aşağıya, kapattı kitabını. Karşı sedirde eniştem, Hasan'ın babası, yuvaşça doğrulup baktı; yumruk yumruktu gözleri... Koşup kucakladım onu:

— Ah kardeşim, ah!.. Gitti bizim güzel Hasan'ımız!.. diye inliyordu. Öpüyorum onun pörsük yanaklarını, okşuyorum alnını, saçlarını.

— Sakin ol bakayım, diyorum, koca Çavuş sakin ol!.. Sen yıllar yılı askerlik yaptın... Harpler gördün, darpler gördün!.. Dayandın bir tepeyi korumak için... Sürdün müfrezeni ateş hatlarına!.. Yanıbaşında can verdi alnından, göğsünden vurulan arkadaşların... Acıya katlanmasını bilirsin be Çavuş!

— Ama o, harp... Harpti!.. diyor eniştem.

— Aslına bakarsan hayat da bir savaş değil mi be Çavuş?.. -Nutuk çekiyordum sanki.- Her gün cedelleşip durmuyor muyuz biz?.. Her namuslu iş adamı bir savaşçı değil midir?.. Bizim çocuğumuz da o savaşın bir kurbanı işte... Bir kötü yolda can vermedi ki!

— Geçidi o yoldanmış, dedi yaşlı kadın, yazılan bozulur mu? Allah öyle istemiş.

(Neden onun için öyle, bunun için böyle, şunun için şöy-

le?.. Sorulamıyor, sorulsa da bulunamıyor ki karşılık!.. Bir çaresizlik içinde değil miyiz yani?..)

— Bir sigara yak hele Çavuş.

— Çok içtim... İs pus oldu içim... buğulandı simsiyah!

— Hadi hadi yak bir tane daha, beraber içelim... Benim içim de seninki gibi değil mi?

— Gençti be kardeşim, çok genç... Ben ölmeliydim onun yerine! Yaşamışım yaşıyacağım kadar, görmüşüm göreceğim kadar... Görmemeliydim bu acıyı!

— Canım, bilinir mi kimin ne zaman, ne şekilde gideceği?.. Çözülmez bu yaratılışın sırrı!

"Yaratan'ın, diyor yaşlı kadın yavaşça, Yaratanın!" Açıp okumağa başlıyor kitabını sallana sallana. Ev sahibi, efendi efendi geldi oturdu yanıma. Elini omuzuma koydu, sade ve yumuşak konuşuyor:

— Biz, diyor, Hasan'ın annesine duyurmadık henüz onun öldüğünü. Haberi var kazadan, var ama yaralı sanıyor o, Hasan'ı... Aydın hastanesine gönderildi dedik, dikecekler yaralarını, tedavi edecekler. Sen, diyeceksin ona kara haberi yarın... Biz böyle karar verdik beynimizde.

Biten sigaramı yeniledim.

— Demek ben... Yarın sabah, ben vereceğim kara haberi Hasan'ın anasına!.. Ablama!

Yaşlı gözlerle bakıyor yalvarır gibi Hasan'ın babası ve ihtiyar kadın başı ile tasdikliyor kararı.

★

— Biraz yat diyor ev sahibi, dinlen iki-üç saat.

Bir odaya götürüyor beni. Yere serilmiş tertemiz bir yatak. Kenardaki aynalı masanın üzerinde kısık bir gaz lâmbası. Fitilini yükseltiyor Nuri Efendi. Bu oda, evin misafir odası olsa gerek: duvarlarda aile resimleri var. Sedir baştan başa güzel halı seccadelerle örtülü. Makat yastıklarının üzerinde boydan boya, menekşe, karanfil desenleriyle işlenmiş bir örtü; yaslanmağa kıyamıyacak insan. Pencerelerde süzülen zevkli, ince tül perdeler... Koltuklar, sandalyeler kenara itilmiş.

Başı, ince, beyaz bir tülbentle örtülmüş genç bir kadın:

— Belki su içmek istersiniz Ağabey!

Diyerek masanın üzerine bir sürahi ile bardak koydu. Narindi yüzü, çekme bir burnu ve bol kirpikli, iri elâ gözleri vardı. Önüne bakıyordu; titrek sesinde acılarıma ortak olan bir eda vardı sanki.

— Sağol kızım, dedim.

O, bir gölge hafifliği ile çekilip gitti. Soyundum, lâmbayı kıstım, yatağa girdim. Yorgan, yastık hep lâvanta çiçeği kokuyordu. Dönüyorum sağdan sola, uyumak için değil; düşünce değiştirmek için. Hep bir jip çıkıyor karşıma; dar, dönemeçli bir dağ yolunda hızla giden. Gülümsüyor bana güzel ve genç şoförü... Ama ne oluyor birdenbire öyle?.. Eyvah, yolcular kendilerini dışarı attılar, uçuruma yuvarlandı jip!.. Koşuşuyorlar zeytinliklerde çalışan üç-beş köylü... Çıkarıyorlar genç şoförü jipten... "Hasan be... Hasan Usta... Bizim Hasan Usta!" diyorlar. Yaa, evet, Hasan Usta... Sizin ve bizim!.. "Bekçiii!.. Jandarma!.. Telefon?.." Başından, böğründen kanlar akıyor Hasan'ın, koyu kırmızı... Gözleri süzülüyor yavaş yavaş... "Ah, of" demiyor hiç... "Kurtuldu'lar mı yolcular?' oluyor son sözü. Ev sahibi anlattı bunları beni odaya getirirken.

Dönüyorum sola, sağa... Olmıyacak, kalkıyorum, sigara üstüne sigara içiyorum. "Tabii karşılamalı insan her olayı hayatta canım..." diyorum ama mümkün mü?.. İşte her duvarda bir jip görüyorum, hızla giden... Kenardaki koltuklar, sandalyeler de birer jip kesiliyor gözümün önünde... Ve direksiyonda ince bıyıklı, güleç yüzlü bir delikanlı... Hasan!

Ne iyi etti de koydu şu sürahiyi o genç kadın. Bardak bardak su içiyorum. Boğazım kuruyup duruyor sanki saatlerce konuşmuşum gibi. Sabahleyin, gün ışıyınca konuşacağım ama Hasan'ın annesiyle... Nasıl konuşacağım?.. Nasıl başlıyacağım söze ben?.. Evet, ona kazadan bahsetmişler ama söylememişler ki Hasan'ın öldüğünü; yaralıdır, hastaneye kaldırıldı demişler.

★

Şafak aydınlığı perdeleri pembeleştirmeğe başladı. Önünde durup durup kendi kendime konuştuğum, dert yandığım lâmbanın ışığı artık sevimsiz olmuştu, söndürdüm. Horozlar uzaktan uzağa sesleniyorlar, yeni bir günün doğuşunu haber veriyorlardı... Ben, öleni haber vereceğim!.. Giyinip çıktım. Bana, yatarken ihtiyaç olur diye gösterilen yerde yüzümü yıkayıp tarandıktan sonra durdum o küçük odanın karşısında. Hasan'ın babası yine sedirde, başı avuçlarının arasında, tortop... Yaşlı kadın sobanın başında, gözleri kapalı, sallanıp duruyor, açık elindeki kitap. Bir el omuzuma dokundu; ev sahibi Nuri Efendi. Koridorda bir sandalyeye oturttu beni. O, hayal kadın da görünüverdi hemen:

— Kahveniz nasıl olsun efendim?

— Şekersiz, dedim, acı!..

Süzülüp gitti, süzülüp getirdi kahveyi. Gerçek bir dramın içinde rol almış artistler gibiydik biz.

— Burdan, dedi Nuri Efendi, burdan ineceğiz.

Evin karşısındaki öteki yer bölümüne doğru merdivenlerden inerken ufukta güneş doğuyordu. Durdum, geniş geniş bir soluk aldım; çektim ciğerlerime sanki günün ilk ışıkları ile sabahın temiz havasını... Güzel şeydir, güzel şey yaşamak!.. Karşıda bir sundurmanın altında toplanmıştı komşu kadınlar hep, ellerini kavuşturmuşlar önlerinde, başları eğik. Yürüdüm, biraz geri çekildiler; baş işareti ile gireceğim kapıyı gösterdiler. Bu, bir yer odasıydı. Ocağında iri kütükler yanıyordu. Sol taraftaki minderde Hasan'ın annesi bir bohça gibi kıvrılmıştı... Bir bardak su, birkaç buruşuk mendil!.. Usulca vardım yanına, diz çöktüm:

Gözlerini açtı; şiş... kıpkızıl, kan çanağı.

— Ha? dedi, haa... Noldu benim Hasan'ım kardeşim?.. Nerde Hasan'ım benim?

Kolları boynuma kenetlendi. Başını omzuma aldım, okşadım saçlarını, yüzümü yüzüne sürdüm; hıçkırıyordu:

— Sen gördün değil mi onu hastanede?.. Nasıl?.. Ağır mı yarası?.. Çok mu ıztırap çekiyor benim güzel yavrum?..

— Sen yorgunsun, dedim, çok yorgun... Hiç uyumamışsın sen... harap etme kendini, sakin ol!

— Gördün mü sen onu?.. Gördün mü? Konuşsana!

— Konuşacağım canım, elbet konuşacağım... Ama, sen sakin ol bir kere bakayım.

Odayı dolduran kadınlardan biraz su istedim; "Bize birer sade kahve yapabilecek misiniz?" dedim. Mendillerini topluyordum bir taraftan ablamın. O, başı benim omzumda inliyor, hıçkırıyordu hep. Kadınlar kahveyi tez getirdiler, fincanı dudaklarına uzattım:

— İç, dedim, iç yavaş yavaş!

— İstemem, dedi, istemem kardeşim... Sen bana Hasan'dan haber ver!.. Çok mu acı çekiyor?.. Ah anam, anacığım diyor mu?

İçim boğum boğum oldu:

— Hiç, dedim, hiç yok onun acısı falan artık!..

— Hım?.. Hı?..

— O, çok sakin, derin bir uykuda şimdi!

— Uykuda mı?..

— Evet, öyle derin... Öyle sessiz ve sonsuz bir uykuda ki o... Onu hiçbir şekilde rahatsız etmemeliyiz artık!

Düştü, kucağıma yıkılıverdi. Kadınlar ıslak bez getirdiler, alnına koyduk. Ruha, hayata, kadere, Tanrı'ya dair birşeyler fısıldıyordum kulağına. Yukarı odadaki şişman ihtiyar kadın da gelmişti; başını iki yanına sallıyarak arapça dualar okuyor, üflüyordu. Beş-on dakika böyle geçti, Sonra yavaş ya-

vaş gözlerini açtı, hemen su verdik. Bir el işareti yaptı ihtiyar kadına:

— Biliyorum, dedi, biliyorum o duaların nicelerini senden çok... Yeter!.. Getirir mi oğlumu geriye?.. Söyle getirir mi?.. Demek bana yalan söylediler hastanede diye... Göremiyecek miyim şimdi ben yavrumu son bir defa daha?.. Göster bana yavrumu kardeşim, göster!.. Hakkımı helâl etmem sana göstermezsen!

— Metin ol, dedim, var mı bir faydası feryadın figanın?.. Arzunu yerine getireceğim senin!

— Göstereceksin, aldatmıyacaksın değil mi beni?.. Sen yalancı değilsin, sen aldatmazsın!

— Yıkasınlar, temizlesinler de seninle birlikte görelim Hasan'ımızı... Ama, söz ver, metin olacaksın!

— Veriyorum kardeşim, söz veriyorum sana!

İşaret ettim kadınlara, yatırdılar onu.

★

Cenaze yıkanmıştı. Hoca efendilere annesinin son arzusunu söyledim. Birbirlerine bakıştılar, olumsuzluk anlamına baş sallıyorlardı.

— Hocalar, dedim, bir annenin yavrusunu son defa görmesine hiçbir din, hiçbir vicdan engel olamaz. Tartışma açmıyalım şimdi burda sizinle. Dua okuyacak kadıncağız evlâdına... Ama görsün istiyor onu son defa, tertemiz... Siz yıkadınız, siz hazırladınız!

— Feryadeder, üzerine atılmağa kalkar... Dinen günahtır, dedi içlerinden biri.

— Hayır, dedim, senden benden çok daha olgun ve gerçek anlamı ile çok daha dindar bir kadındır o!..

Evin önü çok kalabalıktı; kadın erkek, çoluk çocuk yığın halindeydi. Yol açtılar, geçtim gittim Hasan'ın annesinin yanına:

— Hadi, dedim, toparlan, topla kendini... Görmeğe gideceğiz seninle şimdi Hasan'ımızı. Söz verdin bana unutma, metin olacaksın.

Kalktı, koluma girdi. Bir ibrik su istedi; "Varsa, Hasan'ı yıkadıkları sudan olsun!" dedi. Getirdiler, abdest aldı. Sonra bir kadından bir dua kitabı istedi, onu da bulup verdiler. Kalabalık arasından öyle kol kola geçtik. Kadınlar, erkekler, çocuklar bize bakıyorlardı hep. Kasabanın minaresinden "Salâ" okunuyordu; bir hoca da avluda okumağa başladı. Cenazeyi yıkayan hocaya:

Aç perdeyi, dedim.

Ablamla ikimiz girdik evin yanındaki aralığa. Hasan, teneşir üzerinde upuzun yatıyordu, sadece bel tarafında bir örtü vardı. Gürbüz ve atlet vücudu bir mermer heykel kadar güzeldi!.. O incecik bıyıklar ve gülümser dudaklar... Sağ kaşının üstünde derince bir yara... Bir tane de sol böğründe öylesine... Ooof ki of!.. Durdu ablam, derin derin baktı, göğüs geçirdi, çok yürekten, çok candan: "Ah Hasan'ım, ah evlâdım benim!.." dedi. Kolunu kuvvetle sıktım. Bana dua kitabından bir sayfa açtırdı; okuyordu şimdi o... Her kelimeyi boğuk ve titrek bir âhenkle duraksaya duraksaya okuyordu. Minareden ve evin avlusundan yükselen "Salâ"larla bu dua tanrısal bir armoni teşkil ediyordu. Hıçkırmadı hiç, duasiyle birlikte gözlerinden süzüldü yaşlar. Dua bitmişti, durdu; Sofokles'in trajedilerindeki kadın kahramanlarının asaletiyle başını kaldırdı:

— Yavrum, Hasan'ım, dedi, bütün haklarımı helâl ettim sana!.. Ah kader!.. Ve sonra bana: Gidebiliriz, dedi.

Hocaya işaret verdim, çekti cenazenin üstüne boydan boya beyaz kefeni. Ayrıldık. Bizi hemen dışarda bekliyen yakınlarımızın kollarına verdim onu, alıp yukarıya götürdüler. Oracıkta, merdiven kenarındaki bir taşın üzerine ben de çöküverdim; takatim tükenmişti.

★

Civar köylerden, kasabalardan duyup işitenler koşup gelmişlerdi Hasan'ın cenazesine. İhtiyarlar: "Nice yıldır bizim burda böylesine kalabalık bir cenaze töreni görülmemiştir." diyorlardı. Onu çocukluğunda çok taşımıştım kucağımda, salının altına da omuz verdim. Mezarına gözyaşlarımla ıslanan bir avuç toprak serptim: "Al Hasan, dedim, son hediyemdir sana!"

Mezarlıktan ayrılırken baktım; biraz ilerdeki derenin kenarındaki söğütler iyiden iyiye güvermişlerdi, nerdeyse yapraklanacaklar!.. Papatyalar da açılmıştı yol kenarlarında... Demek bahar geliyordu yine!

ÖZKAN, Hakkı

GÜNEŞE DOĞRU

Sarı saçları alnına dökülmüştü çocuğun. Güneşten yanmıştı iyice. Uzanmıştı kumluğa. Kayalardan türlü numaralarla denize atlıyanlara bakıyordu. Çocuklardan kimi taaa dibe gidiyor, kum, taş, yosun, midye çıkarıyor, kimi de, az ilerden geçen motorlara doğru kulaç kulaç yüzüyordu.

"Kaptan bana bir karpuz at." diye bağırıyordu.

Mayıstan sonra başlamıştı kavun karpuz motorları geçmeye. Suyla bir gidiyorlardı. Öylesine yüklüydüler. Kaptan iyiyse, ki çoğunluk denizciler dürüst insanlardı, kırmıyorlardı isteklerini. Akıntıya, dalgaya, yorgunluğa, tehlikeye filân bakmadan burunlarına kadar sokulan çocuklara atıyorlardı bir iki karpuz. Sonra çocuklar, kıyıda, yere vurup parçalıyorlardı karpuzu. Avurtlarını şişire şişire, ağızlarından burunlarından suları aka aka, güle oynaya, tadına madına bakmadan yiyorlardı karpuzu. İsterse tüm kabak olsun...

"Kaptan bana bir karpuz at..."

Birkaç çocuk atladılar kıyıdan. Kocaman kulaçlarla taaa ilerlerden geçen motorlara doğru yüzmeye başladılar. Motorun önü çiçeklenmişti köpükten. Hızdan, arkasına bağlı filikanın burnu havaya kalkmıştı.

Ah!.. Onlar gibi yüzebilseydi. Yüzüyordu yüzmesine ama kıyıda çimliyordu. Motorların geçtiği yerlere kadar gidemiyordu bir türlü. Kıyıda dalıyor, çıkıyor, taa dipten yosun, taş, kum, midye bile çıkarıyordu. Odun topluyorlardı sağdan soldan. Bir ateş yakıyorlar, üzerine bir teneke parçası oturtuyorlar, midyeleri üzerine diziyorlar, pişmelerini beklemeden yarı çiy atıştırıyorlardı. Taş olsun öğütürdü mideleri. Sonra güneşten kavrulan vücutlarını serinletmek için "culp" dalıyorlardı suya...

"Sen de gelsene..."

O gidemiyordu. Bir iki kere az ilerlerde demirlemiş kum, kereste yüklü motorlara kadar yüzmüştü ama... Onlar kavun karpuz motorları kadar açıkta değillerdi. Dönüşte epey zorluk çekmişti. Oldukça su yutmuştu. Korkuyordu açılmaya...

"Sen niçin gelmiyorsun?" dedi sarı saçlı bir çocuk.

"....."

"Korkağın biri o canım." dedi bir başka çocuk gülümsiyerek.

"Ben korkak falan değilim."

"Değilsen bizimle beraber gelirsin."

"....."

Çocukların biribirlerine göz kırptıklarını görmedi. O güneşe bakıyordu. Pırıl pırıldı. Gözleri kamaştı. Kırpıştırdı. Ne vardı acaba orada? Ne vardı? Biraz bakınca başkalarının da gözleri kamaşıyor muydu? O korkunç sarılığın içindekileri kendisi gibi merak edenler var mıydı?"

"Ha. Gelmiyecck misin?"

"Ben mi?"

"Sen ya."

"Geleceğim."

Karpuzu gözünün önünde şapurdata şapurdata yiyorlardı. Kırmızı, sulu, bol çekirdekliydi. Çekirdekleri ağızlarıyla sağa sola püskürtüyorlardı. Beyaz, kırçıllı, karaması çekirdekler...

"Ona da verelim biraz." dedi biri.

"Yaa, dedi bir başkası. O da gelseydi de hak etseydi."

Gidecekti. Ne olursa olsun gidecekti. Bir motor daha geçsin. İstersen ötekilerden ırak olsun geçtiği yer. Ne olursa olsun gidecekti. Korkmuyordu o. Görsünler bak. Tekrar uzandı kumluğa. Gözlerini kapadı. Yakıcı güneş kumların sıcaklığı, çocukların bağırışmaları, taaa Sirkeci'den Yedikule'ye kıvrıla büküle uzanan "Sahil Yolu"nda akıp giden taşıt araçları... Tepeleme yüklü kamyonlar, uzaklardan kopup gelen tiren, vapur sesleri, gemiler, gemiciler... Gözlerini açtı. Bir ara Kumkapı dalgakıranında balıkçıların dönmelerini bekliyen, çığlık çığlığa arsız martıları, güneşe serilmiş rengârenk balık ağlarını seyretti. Dudakları kurumuştu. Yanıyordu boğazı. Su. Sucu da geçmiyordu ki... Akşamları eve giderken çeşmenin altına giriyordu. Yıkanıyordu baştan aşağı. Kurumasını bekliyor, sonra gidiyordu eve.

"Gene mi denize girdin kör olasıca?"

"Valla girmedim anne."

"Gel bakayım buraya."

Annesinin yanına gidiyordu. Annesi diliyle yalıyordu vücudunu. Şayet tuzlu kalmış bir yan varsa dayak hazırdı.

'Denizde değilsen sabahtan beri neredeydin?"

Sonra bir yalan. Sonra bir nasihat... Gitmiyeceğine söz veriyor, ertesi gün güneş ortalığı kavurmaya başlayınca dayanamıyordu. Mahallenin çocuklarıyla birlikte doğru deniz kenarına iniyorlardı. Pantalonu, gömleği, bağcıklarını bile çözmeden attığı gibi ayakkabılarını "culp" denize.

"Hadi, gidiyor musun?"

"Nereye gidiyor muyum?"
Başını kaldırıp baktı.
'O gelemez." dedi güneş yanığı zayıf bir çocuk.
"Neden gelemezmiş?"
"Dizkapak adalarından öteye gidemez o."
"Gidemez mişim!"
Fırladı olduğu yerden:
"Hadi, dedi, hadi gidelim."
"Şuna bak, şuna... Gidecekmiş."
"Gider gider."
"Gitsin de görelim."
'Kaptan bize bir karpuz at."

Motorun kendi hizalarına gelmesine daha beş yüz, altı yüz metre kadar varken, daldılar kayanın birinden beş çocuk. Az ilerde sudan çıktılar. Kulaçladılar denizi çabuk çabuk. Arkalarında küçük küçük dalgacıklar bırakarak yüzüyorlardı. Bir çabukta açıldılar kıyıdan. Yalnız biri, az ilerde onlarla beraber gitmekten vazgeçti, Döndü. Belki korkmuş, belki de yorulmuştu.

Sarışın çocuk, ötekilerle beraber suyu kucaklıyor, geri kalmamaya çalışıyordu. İçinde garip bir korku, ürperti vardı. Bir şeyi ilk defa yapanların heyecanını duyuyordu. Uçar gibiydi. Taa dibe bakıyor, dibi görmeye çalışıyordu. Güneşin bir yere kadar inen aydınlığı korkunç bir boşlukla karşılaştırıyordu insanı. Ürperti büyüyordu içinde.

"Sen dön istersen." dedi biri ona.

Motor, motora otuz kırk kulaç kalmıştı. Motor onlara gelirken, onlar motora gitmişlerdi.

"Kaptan bize bir karpuz at."

Motorun gürültüsü çoğaldı. Pat, pat, pat... Patları kulaklarda bir uğultuydu. Kaptan mı, tayfa mı olduğu pek belli olmayan biri sarktı bir an ve bir karpuz attı ilerlerine doğru. Üçü de atıldılar öndekilerin. En öndeki çocuk karpuza gitti birkaç kulaçta. Aldı, döndü. Diğer ikisi kendisinden yana döndüler. Bir iki kulaçta sokuldular. Biri arkasına geçti. "Yapmayın." cevapsız kaldı. Biri omuzlarından bastırdı. Çırpınması boşuna oldu. Bir anda dibe doğru gitti. Çıkarken tekrar bastırdılar. Çırpındı. Bu kez başını çıkarıp bir an soluk alsın diye bıraktılar. Tekrar ittiler aşağılara doğru. Tekrar çıktığında soluk soluğaydı. Onları göremedi. Neden sonra kıyıya doğru çabuk çabuk yüzdüklerini farketti. Derin derin soludu. Motor, arkasında bir yığın dalga, bir yığın "pat pat" bırakarak gelmiş geçmişti. Karpuzu onlar almışlardı. Yiyeceklerdi kıyıda. Karpuzla beraber, şakalaşarak, biribirlerine top gibi ata ata kıyıya doğru yüzüyorlardı. Döndü. Kıyıdan gelen kü-

çücük dalgalar karşıladı onu ilkin. Su ağzına doldu tekrardan. Tükürdü. Yanıyordu boğazı. Kulakları uğulduvordu. Suvu kucakladıkça ürpertisi büyüyordu. Aşağı, altındaki derinliklere bakmaya korkuyordu. Şimdi kıyı hiç varılamıyacakmış gibi geliyordu ona. İnsanlar, evler, yoldan geçen araba'ar daha da küçülmüşlerdi sanki. Kayalardan çocuklar denize atlıyorlardı. Güneşlenenlere, su atıyorlar, kaçışıyorlardı. Gittikçe küçülüyor, tükeniyordu sanki. Kesildi. Tekrar baktı kıyıya. Onları göremedi. Çıkmış olacaklardı kayalıklara. Oldukça yaklaşmıştı ama iyice yorulmuştu. Arka üstü yattı bir süre. Güneş gözlerine girdi. Kapadı gözlerini. Dinlendi. Bir ara kıyıya geldim zannıyla bıraktı kendini. Taa dibe gitti bir anda. Oldukça su yuttu tekrar çıkıncaya kadar. Sonra gene kulaçladı denizi. Belki bağırsa sağda solda dolaşan kayıktakiler gelirlerdi imdadına. Ama "Korkak" derlerdi. Belki mahalledeki takımda bile oynatmazlardı. Artık az ilerdeydi kayalıklar. Kulaçları yavaşladı. Kıyıda yüzen çocukların arasına girdi. Korkusu dağıldı. Bir, iki üç kulaç... Yosunlar, taşlar, teneke parçaları. Sonra yosunlarla kaplanmış, pek az kısmı su üstünde kalan bir kaya çarptı gözüne. "Oh!" Zor çıktı kayaya. Kaydı birkaç kere. Ayaklarını midyeler kesti. Derin derin soludu kayaya çıkınca. Sonra baktı çevresine. Öteki çocukları gördü. Karpuzu parçalamışlar, ona bakıp gülerek, ağızlarını şapırdata şapırdata yiyorlardı. Pek az kalmıştı ellerinde... Kabukları bile kemirmişlerdi.

"Ben sana gelme demedim mi? Boğulacaktın." dedi ona bakıp.

"Ya, evet, boğulacakmışım." dedi güçlükle.

"Karpuzu da yiyemedin." dedi bir başkası. Kocaman bir parça ısırdı elindeki dilimden. Avurtlarını şişire şişire, yalana yalana yedi bir çabukta. Çekirdeklerini püskürttü. Sarılı karalı çekirdekler büyüklü küçüklü ayaklarının dibine saçıldı.

Hep beraber güldüler daha içten, daha çıngıraklı.

"Gittim ya, oraya kadar gittim ya." dedi sarı saçlı çocuk. Az önce suyla bir giden karpuz yüklü motorun geçtiği yerde deniz hafif dalgalıydı. Güneşle kucaklaşmıştı mavilik. Daha ileriye, daha ileriye, güneşe doğru baktı. Gülümsedi...

ÖZTAN, Ziya G.

SERSERİ SORULAR...

Salonun gürültüsü kulaklarından kafasına, kafasından vücuduna doldu. Gözleri büyüdü, gözleri değil de, gördüğü şeyler büyüyor olmalıydı. Elleri ile kulaklarını kapattı, elleri ile gözlerini kapattı, aman Allahım ne büyük ellerdi böyle. Kafası küçüldü bu eller arasında. Küçüldü küçüldü, yok oldu sonunda.

Dışarda soğuk hava, hafif bir yel, kaldırım taşları, elektrik direkleri, evler, sonra evlerin pencereleri, pencerelerin arkasında bir hayat. Dışarda dünya vardı. Ellerine doldurdu dünyayı. pardesüsüsün cebine koydu.

Yakalarını kaldırdı pardesünün, Süleyman efendiyi hatırladı, Süleyman efendinin efendisini hatırladı, "yazık olmuştu Süleyman efendiye."

Sıcak kestane aldı kestaneciden, onları da pardesüsünün cebine koydu. Bir sıcaklık dağıldı kalçalarından vücuduna. Titredi. Zevkli, şehvetli bir titreyişti bu. Okşadı kestaneleri elleri ile.

Kaldırım taşlarından duvarlara, duvarlardan yıldızlara kesik ıslık sesleri uzandı. Boynunu büküvermişti dudakları. Durdu, dudaklarına baktı. Ta içine işledi dudaklarının acı kıvrımı, oturdu duvarın dibine ağladı ağladı. Göz yaşları dudaklarından ağzına süzüldü. Midesi bulandı, kustu. Yediği yemekleri kustu, içtiği içkileri kustu, sonra kestaneleri, sonra yıldızları kustu. Yumdu gözlerini, sıktı kendini, duvarları tırmaladı parmakları ile, boşuna, acılar içinde kalmıştı. Acıları kusamadı. Sonra hep tükürdü, hayata tükürdü, dünyaya tükürdü, anasına, babasına, kendi suratına tükürdü.

Kitap dükkânının camekânında saçlarını taradı. Kravatını düzeltti. Mendilini çıkarıp sümüğünü sildi. Ağzını, yüzünü temizledi. Eğildi bağlarını bağladı ayakkabıların. Paçalarındaki çamurları fırçaladı. Kurbanlık koyunlar gibi sakin ve düzenli attı kendini şehrin caddelerine. Caddede insanlar vardı. İnsanların gözleri, gözleri üzerinde kaşları, kaşları üzerinde saçları vardı. Kısa saçlar, uzun saçlar. Şaşırdı kaldı. Hep birbirine benziyordu bu insanlar. Kimisi aşağı gidiyor,

kimisi yukarı, kimisi de oldukları yerde duruyordu. Uzun saçlı, kısa saçlı, insanlar, tuhaf ama birbirine benziyordu.

Saçlarına uzattı ellerini, kısaydı saçları. Ben de onlardan olmalıyım diye düşündü. Yoksa onlar mı kendisinden olmalıydı? Çıkamadı içinden karıştırdı.

Kafası orada kaldı, ayakları yürüdü gitti. Sonra kafası uçtu geldi, ayaklarını buldu. Kafası ayaklarına yetişince durdu. Ayakları da çalışamaz olmuştu çünkü. Sonra bıraktı ayaklarını caddelerden geniş sokaklara, geniş sokaklardan dar sokaklara, sulardan çamurlara dolaştı durdu.

Çaldı kapıyı anam ol dedi, çaldı kapıyı bacım ol dedi, çaldı kapıyı karım ol, benim ol dedi. Yüzüne kapandı kapılar. İşte o zaman uzattı ellerini yıldızlara, ama yıldızlar ellerine tükürdü.

Sarhoş bir adamın hikâyesi miydi bu. Yahut benim hikâyem miydi? Bu adam içmiş miydi. Bu adam hakikaten bütün kapıları çaldı mı? Suç onda mıydı kapılarda mı? Uzun kısa saçlı insanlarda, yıldızlarda, kestanelerde miydi? Kestanelerde olmalıydı bütün suç.

Yıldızlar da sıcaktı, dünya bazı geceler işte böyle güzel oluyordu. Şakacı oluyordu.

Bir adam elinde kalemi yıldızlardan kestanelere seksek oynarken, dünya dönüyor, dalgalar belki milyonuncu defa aynı kayaya çarpıyordu. Sayfalar, bu adamın ellerinden denize düşüyor, dağılan mürekkeplerden denizin üzeri biraz daha mavi oluyordu. O adamın elinde hiçbir şey kaldı mı? Ve o adam sonunda ağladı mı? Bilmiyorum. Bildiğim tek şey, kaleminden başka her şeyin onu terkettiğidir. Ve o adamın yalnız denizler üzerine şiirler yazdığıdır.

Kaldırımlarda yalnız sarhoşlar dolaşmıyor, kapıları yalnız sarhoşlar çalmıyor. Köşe başından şapkalı adamla birlikte sıcak bir ekmek kokusu dağılır sokağa. Sokak aydınlık ve temiz. Bu temiz sokakta bir şapkalı adam bir kapıyı çalar ve o kapı açılır.

Kapıyı açan bir çocuk mudur? Yoksa bir kadın mı? Saçları omuzlarına mı dökülmüştür? Sarı mıdır bu saçlar? Yüzü aydınlık, kaşları düzgün, dişleri beyaz mıdır? Bu kadın hep böyle güler mi? Bu kadın bu adamın karısı mıdır? Yıldızlara kadar uzanır sarhoş adamın kafasında bu sorular.

Şapkalı adam girer o kapıdan, o kapı kapanır. Soğuk, kaldırım taşları, dünya dışarda kalır. Perdeleri çekilir pencerelerin. Fakat o perdelerin kenarından ışık sızar dışarıya, serserileri, sarhoşları ısıtır. Sonra ışıklar söner. O adam o kadınla aynı yatağa yatarlar. O adam o yatağı sever mi? O ka-

dm o yatağı sever mi? Ama o şapkalı adam niçin hayatından memnun değildir?

Yıldızlar denizlerin üzerinde parlar. Denizlerin karşısında bir adam, elinde kalemi ile dalıp gitmiştir. Bir sandala binmiştir o kıyıdan. Rüzgâra bırakmıştır yelkeni. Denizde mercan balıkları, gökte martılarla dost olmuştur. Yalvarmıştır rüzgârlara sandalı sahile götürmesin diye.

Acıkmış, acımış yiyememiş mercanları, elini uzatmış martıları tutamamış. Ve bir kahkaha savurmuştur yıldızlara karşı.

O hikâye de böyle yarım kalmış, denizlerden kurtulma çaresini bulmak için kalemini çiğneyip durmuştu. Şapkalı adamın, sarı saçlı kadının, serserilerin, sarhoşların kıyısına yanaşınca inanır mısınız genişce bir oh!.. çekmiştir.

"Biri gelse, bütün kalemleri kırsa, bütün kâğıtları yaksa, herkesin gözüne birer pembe gözlük taksa bütün hayatımca ONA tapardım. "Zayıf, çilli, incecik boyunlu bir lise talebesi böyle düşünüyordu. Kaşlarını çatıp, alnını buruşturuyor ve düşündüklerini yazıyordu kâğıda. Şişman bir edebiyat hocası okuyordu kâğıdı. Önce tırnaklarını yiyor, sonra başını kaşıyor, kaç numara vereceğini şaşırıyordu. Bir yazıyor sonra bir sınıf ekliyordu yanına. Sıfırı siliyor, sonra yine ekliyordu. Sonunda biri siliyor sıfır yalnız kalıyordu ortada.

Gece yatıyor yatağına, gözlerini yumsa da düşünceleri atamıyordu kafasından. Günahtan Tanrıya, Tanrıdan pembe gözlüklere gidiyor, sabahleyin de ilk işi sıfırın yanına bir eklemek oluyordu. Zayıf çocuk sınıfı geçiyor. İnançsızlığı güçlendikçe kendi gücünü yitiriyordu. Ve sonunda elinde kalem denizler ortasında yalnız kalıyor, karanlık sokaklarda serserilerin, sarhoşların yanında kaldırım taşlarına oturup yıldızlara küfrediyor, o şişman edebiyat hocasına küfrediyordu.

Bir meyhaneye gidiyor, dünyalar dolusu içiyordu. Önce gözleri büyüyor, sonra elleri dev kadar oluyordu. Pardesüsünün yakasını kaldırıyor, dışardaki dünyayı cebine dolduruyordu. Sıcak kestanelerden çamurlu yollara, çamurlu yollardan yıldızlara uzanıyor, denizler için şiirler yazıyordu.

Şapkalı adam elinde ekmekle bir kapıyı çalıyor. Saçları omuzlarına dökülmüş, dişleri bembeyaz bir kadın açıyordu kapıyı. O adamla o kadın aynı yatağa yatıyordu. O adam ve o kadın o yatağı seviyorlar mıydı? O adam hayatından memnun muydu? Değilse aptalın biriydi o adam.

İşte elindeki kalemi çiğniyor, böyle düşünüyordu. "Aptalın biriydi o adam."

SALIK, Fehmi

3 9 5

Kalktım. Ayaklarım, olduğum yere döküldü. Hoşnut olmadı. Değirmen taşları örneğin ağır olmuşlardı. Her bacağım, bir ben kadar vardı. Ayaklarım büyümüştü. Yalpa yalpa olmuştu. Develerin alt dudaklarına benziyordu. İki olduklarından, ağırlık ikiye katlanıyordu. Bunca ağırlığın altında düşündüm. Ayaklarımız tek olsaydı diye geçirdim içimden. İçimden geçene güldüm. Yöreme bakındım. Kimseler yoktu. İyi ki de yoktu. Güldüğümü görmesinler istedim. Burnumun resmi, lâmbanın ışığında solumdaki duvara düştü. Burnumdan korktum. Parmaklarımla uzunluğunu ölçmeye çalıştım. Olmadı. Gölgeyi yakalıyamadım bir türlü. Deliyim ben. Kim ne derse desin. Deliyim ben.

Oysa burnum bu denli büyük değil aslında. Soluma dönemiyorum. Korkuyorum. Burnum büyüyor gittikçe. Lâmbanın bükeceğinden tutup, kısıyorum. Odanın karası, akına üstün geliyor. Burnuma bakmadan duramıyorum. Başımı çevirmeden bakıyorum. Gözlerim yoruluyor. Sonra birden başımı boynumdan kırıyorum. Burnum duvarda duramıyor. Bir iç geçiriyorum derinden. "Oh" ediyorum. Seviniyorum gerçek olmadığına. Burnumun büyük olmadığına seviniyorum. Bu zaman ayakta oluyorum. Sobadaki odun bir tuhaf yanıyor. Kulaklarımın ikisini birden açıyorum. Ağzımı sobaya çevirip onu da açıyorum. Odun "çıt çıt" ediyor sobada. Sobanın ağzından çıkan ışık, duvarda lâmbanınkini örtüyor. Lâmba belli ki utanıyor sobadan. Önce sağ ayağımı atıyorum. İşim rast gitsin diye hep böyle ederim. Sonra da solu çekelemeye çalışıyorum. Batıya bakan pencereye yürüyorum. Perdeyi "Hıış" diye çekemiyorum. Dışarıya bakmak istiyorum. Tutup perdenin sol köşesini kaldırıyorum yavaşça. Terlemiş camda öz yüzümü görüyorum. Göbeğimden boğazıma dek bir iç akımın kaşına kaşına döndüğüne tanık oluyorum. Perdeyi nasıl açtıysam, öylesine kapatıyorum yine. Bedenim tümcek perdenin üstüne düşüyor. Gölge oluyor. Kocaman bir gölge. Kendi gölgemden ürküyorum. Geriye dönüyorum. Kitaplarımın önüne geliyorum. Ne yazmak, ne okumak. Canını istemiyor. İstemiye istemiye

parmaklarım kitaplarda geziyor. Beynim elime bir yerde "dur" diyor. Kitabın birini yerinden ediyorum. Adı yüreğime oturuyor. O'nun adını ansıyorum. Divanın üstüne düşüyorum yığılırcasına. Belki yirmi kez kitabın adı dudaklarımda açılıp kapanıyor. "Drina Köprüsü. Drina Köprüsü".

Kocaman kalın eseri, yüreğimin üstüne oturtuyorum. Kalkıp kalkıp iniyor kitap. "Bendeki yürek de atarmış" diyorum. "Güclüymüş" diyorum. Kitaptan bir yaprak çeviriyorum. Yüreğimin atışı, inişe düşmüş lokomotifin kaçışını andırıyor. Duracağından korkuyorum. Sol elimle onu tutmağa çalışıyorum, Çokça atmasın istiyorum.

Deliyim. Kim ne derse desin. Deliyim ben.

O nun bana yazdıkları, adıma yazdıkları var bu kitapta. Şurada benim adım işte. Kızaltılmış bir şiş gibi batıyor gözlerime. "Oh" diyorum. "Olsun" diyorum. Bu benim adım ya? Bu yazı da O'nun ya? İşte imzası. Üstelik kitabı O yollamış bana. Uzaktan yollamış. Taa İstanbul'dan. Giderken öyle demişti. "Bakın görürsünüz. Sizi unutmıyacağım." demişti. Ben kesmiştim sözünü. Bana "görürsün" de, demiştim. N'olur "Bak" de. "Sen" de bana, n'olur?.. Oysa, dediklerim olmamıştı. Bana "sen" dememiştl. Kadınlığın alfabesi yazılı dudaklarında kıpırdıyan gülüşünü içime akıtarak: "Hım.. hı.. m." Burnuyla yanıtlamıştı beni. Hep boynunu sallasın. Hep böylesine yanıtlasın beni istiyordum. Bu davranışını hiç unutamıyordum. Deli olurdum. Çıldırırdım. Ozanları haklı bulurdum çoğu kez "Konuşmak tanrısallığı bozacak.' Doğru. Çok doğru. Bunca olanlardan sonra bu denli bir direnişe akıl erdiremiyordum. Şurada, şu burnumun büyüdüğü duvarda, O'nunla gölge oyunu oynamıştık. Sarı saçlarına gözlerimin karasını dökmüştüm. Bozbulanık bir maviye belenmiş gözbebekleri, çocukların oynadığı bilyelere benziyordu. "Yes, Sir (sör)" diyordu. Alay ediyordu benimle. "İngilizcede sen yok, siz var Sör." Aklım başımdan giderdi.

Ayaklarımı dizlerimden kırıyorum. Bana daha yakın geliyorlar. Uzanıp radyonun tuşuna basıyorum Müslümanlık parmağımı. Ayar lâmbası yeşil yanıyor. Sersericesine bir plâk dönuyor radyoda. Kızıyorum. "Şarp" diye kırıyorum p'âğı. Göğsümdeki kitabın el yazısını bir daha okuyorum. Kapatıyorum kitabı. Gözlerimi tavana dikiyorum. Odanın ışığı çok kıt. Burada, evlerin tümünde ışıklar karaya çalar. Belki de bir ben uyanığım bu saatte. Sobanın sesini işitemiyorum. Batıdaki pencerenin önünde bir köpek uluyor. Köpeğin sesini seviyorum. Durmadan havlasın istiyorum. Köpekten zarar gelmez diyorum. Ulumasına aklım ermiyor. Aç olsa, düşünüyorum. Göğsümdeki kitabı itiyorum. Damarlarım kart kart oluyor. Ka-

barıyor. İçimden kitabı yakmak geçiyor. Sobaya bakıyorum. Hazır sönmüşken, odayı ısıtır diyorum. Adını kazımak istiyorum belleğimden. Silinsin, yok olsun istiyorum. Niye gitti, diyorum. Gitmeseydi. Burda kalsaydı. Mutlu muydu? Kıskançlığım, kıllarımı oynatıyor. Bacaklarım birer kuru odun kesiliyor. Kitap divanın üzerinden sobanın altındaki muşambanın üstüne düşüyor. Yapraklarının ucuna dikiliyor. Semer gibi görünüyor. Köprü oluyor. Drina Köprüsü. Yüreğimde sanırsınız bir kedinin ayakları oynuyor. Anlatamıyorum. Şu anı hiç anlatamıyorum. Anlatamıyacağım. Elimi üstüne basıyorum yüreğimin. Ağrımıyor. Çarpmıyor. Kaşınmıyor. Ama birşeyler oluyor. İyi biliyorum birşeyler oluyor. Sıcak, ılık. Kokulu, kokusuz. Soba, gittikçe kararıyor gözlerimde. Sunturlu bir tekme atmak geçiyor içimden. Yıkamam diyorum. Bu köprüyü yıkamam diyorum. Yıkamıyacağım. Onu nasıl sobaya atarım ben?. Buna olanak var mı? Hayır, hayır. Olamaz. Yapamam. Dünyada yapamam.

İçim burkuluyor. Yutkunuyorum. Gözlerim duvara düşüyor. Boğazımdaki çıkıntının oynadığını görüyorum. Kalkıp kalkıp iniyor. Yeniden kitabın üstüne geliyor gözlerim. Açılıp kapanıyorlar bir iki kez. İki damla yaş, burnumun iki yanından süzülüp, DRİNA KÖPRÜSÜ'nün altında suya karışıyor. Dudaklarını titriyor. Sahip olamıyorum onlara. Duvara bakıyorum. Orada da titriyorlar. Yaşla dudakların ne ilgisi var diyorum. Damlalar damlaları izliyor. Gözyaşlarım dudaklarımda tuza kesiyor. İçimden bağırmak geçiyor. Ağlamak geçiyor. Sessizlik çok kötü, çok pis. Boşalmak istiyorum. Beni işitsinler istiyorum. Bağıracağım. Ne olursa olsun, bağıracağım. Ko "deli" desinler. "Çıldırmış" desinler. Vız gelir. Kararım kesindir. Bağıracağım. Bağıracağııımm... Bağıracaaaa..

Öfff.. Gözlerim kendiliğinden açılıyor. Anam başucumda ayakta duruyor. Alnı sapsarı, ölü gibi. Önce o konuşuyor. Elleri, sırsıklam terlemiş şakaklarımda geziniyor.

"Terlediysen, atlattın gayrı."

Anama acıyorum. Güneş çıkmıyacak gibi oturmuş odaya. Dışarıdaki it, yırtınırcasına uluyor.

Ulusun bakalım.

SARIİSMAİLOĞLU, Ayhan

AKDENİZ HASTALIĞI

I.

Kuzeyde bir ülkeden gelmişti. Sarı saçları, mavi gözleri, güneş yüzü görmemiş bembeyaz teni, yeni yuvarlanmaya başlayan çizgileri, dolgunlaşmamış, ince yapılışıyla henüz çocuktu. On altı yaşındaydı. Üç yeni vardı yaşamında: Akdeniz, Güneş ve sevi! Olanca tutkusuyla sarılmıştı üçüne de, doyamıyordu. Nasıl oldu, neden kapıldı bilmiyorum, son günlerde bir ölüm korkusu düşmüştü içine. Çok mutluylu, belki bu yüzden. Küçük yüreği bu coşkun sevince dayanamamış olabilir. Belki de salt o yaşın etkisindendir.

Akdenizi olsun, güneşi olsun sevmesini anlıyordum. Ama beni niçin sevmişti birdenbire? Yabancıydım, üstelik İngilizce anlaşmak zorundaydık. Bu durum duygululuktan iz bırakmıyordu, çoğuzaman davranış ve bakışlarla yetiniyorduk. Kimbilir, böyle bir sevi de o yaşın etkisindendir.

Sünger avcılığına heveslenerek Akdenize gelmiş, yalnız başıma kamp kurmuştum. Sevi aramıyor, beklemiyordum. Denizli, bol güneşli bir yaz geçirmeyi, dinlenmiş kafayla kitap okumayı, çevredeki kalıntıları gezmeyi düşünmüştüm gelirken. Bütün günümü denizde geçiriyor, dalgıç takımlarımı giyip (lâstik elbiseleri, oksijen tüplerini) sığ ve kayalık yerlerde iş olsun diye sünger topluyordum. Yiyeceğim avladığım balıklardı. Büyüklerini yakındaki bir plâj gazinosuna götürüp satıyor, yerine ekmek ve şarap alıyordum. Para gereksizdi ya yeterince vardı. Kitaplarımı İstanbul'dan gelirken getirmiştim. Buradan bir sandal kiraladım. Küçük çadırımı da kurunca başka hiçbir sorunum kalmadı. Doğrusu bundan iyi, bundan dinlendirici bir yaz tatili geçirilemezdi. Ayağımda tokyolar, keten pantalon, kısa kollu gömlek, gece serinliğinde giymek için yün süeter. Bütün giyeceğim bunlardı işte. Tam düşündüğüm gibi geçiriyordum günlerimi. Akşam üzerleri kıyıdaki salaş kahveye iniyor, ötedenberi benim gibilere alışık köylülerle çeşitli konularda söyleşiyordum. Geçen yaz kalabalık bir küme gelerek uzun süre sünger toplamıştık bu kıyılarda. Beni az çok tanıyorlardı. Hastalara parasız iğne yaptı-

ğım, ilâç verdiğim için beni seviyorlar, açık seçik konuşmalarımdan, kalın kalın kitaplar okumamdan ötürü sayıyorlardı. Yadırgayacakları yabansıl davranışlarım da yoktu. Köylülerle iyi anlaşmıştım.

Şimdi iyice anımsıyorum. Römorklu bir otomobille gelmişlerdi. Kızlı erkekli gürültücü bir kümeydi. Üstelik çadırımın hemen yanına yerleşmişlerdi. Uzun boylu kalacaklar diye üzülmüştüm ilkin. Ben onlardan kaçtıkça tam tersine çevremde toplanıyorlar, bütün gün yaptıklarımı izliyorlar, saçma sapan sorularla canımı sıkıyorlardı. Kısa kısa yanıtlıyordum sorularını. Bir küçük kız vardı ki içlerinde, yalnız o durgun, uysal ve çocuksuydu, öbürlerinden daha uzakça kalıyordu. Önem vermedim. Akşam olunca çalı çırpı toplayıp ateş yakıyorlar, çevresinde halkalanıp bir ağızdan yurtlarının ezgilerini söylüyorlardı. Bu ezgilerde, Akdenizin sıcak, cömert güneşi, canlı, verimli doğası yerine, fiyortların korkunç görünümü, kışlar, uzun geceler, hayalet ve hortlaklar, kar beyazlığı, ormanlar olmalıydı. Küçük kız gitar çalıyordu. Doğrusu oldukça güzeldi bu saatler. Hepsi gençti, çabucak sarhoş oluyor, sarılıp öpüşmeye, sevişmeye başlıyorlardı. Ben bazan aralarına karışıyor, bazan çadırımın önünde uzanıp çubuğumu tüttürüyordum. Küçüğüm de içlerinden biriyle sevişebilirdi elbet. Ama istemedi nedense, içki içtiğini de hiç görmedim.

Sanırım dört beş gün kaldılar. Bir sabah baktım, erkenden çadırlarını sökmüşler, gidiyorlardı. Uzatmadıklarına sevindim. İyi hoş çocuklardı ama uzun boylu kalırlarsa tadı kaçardı. Uğurlamak için yanlarına gittim:

"Beyrut'a gidiyoruz" dediler.

"Güle güle, iyi tatiller, şansınız açık olsun!"

"Yakında yine döneceğiz" dedi birisi.

'Geçerken görüşürüz öyleyse."

"Riina burada kalıyor."

"Riina mı?" dedim, "niçin?"

"Bilmiyoruz. kendisi kalmak istiyor" dedi kızlardan biri anlamlı. - Adı Riina'ydı küçüğün -.

"Nasıl olur, tek başına kalamaz ki!"

"Biz de söyledik ama dinlemiyor, ne yapalım? Onu size bırakıyoruz. Onbeş gün sonra dönerken uğrayıp alacağız" dediler.

Gelişlerinde olduğu gibi gidişlerinde de gürültücü ve telâşlıydılar. Yola çıkmaktan çok kavgaya hazırlanıyorlardı sanki. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Benim durumu yargılamama zaman bırakmadan olup bittiye getirdiler. Boş gözlerle römorkun yalpalanmasına bakabildim ancak. Çabucak gözden kayboldular.

II.

Neden sonra dönüp baktım, Riina yanımdaydı. Unutmuştum oysa. Bana bakıyor ve ağlıyordu.

"Neden?" diye sordum.

"Çok mutluyum!" diyebildi gözyaşları arasında.

"Ya!"

Ben önde o arkada çadıra doğru yürüdük. Riina'nın çadırını söküp götürmüşlerdi. Büyücek bir yol çantası, çantaya dayalı gitarı bir çalılığın gölgesinde duruyordu. Eşyaları da kendisi gibi yapayalnız, yardımsız ve zavallıydı. İçim burkuldu:

"Nasıl bırakabildiler seni böyle? Nerede kalacaksın peki şimdi? Bak çadırı da söküp götürmüşler" diye kızgınlıkla söylendim.

'Seninle kalacağım çadırda. Hep, gece gündüz."

"Olur mu?" dedim, "Sen çocuksun daha."

Yanıma sokuldu. İri ellerime tutunarak:

"Deniz, güneş ve sen, üçünüz büyütürsünüz beni. Ne olur geri çevirme" diye yalvardı.

Zaten seçecek başka yol yoktu. Birşeyler daha konuştuk sanırım, ya da hiç konuşmadık. Eşyalarını çadırıma taşıdı, sonra denize gittik birlikte. Sandalı çözmeme yardım etti, kayalıklara doğru açıldık. O yokmuş, yanımda değilmiş gibi davranıyordum. Sokulmaya güvenemiyor, bana uzaktan bakıyordu. Hayranlık ve sevgi okunuyordu mavi gözlerinde. Süngerlerin bulunduğu yere geldiğimizde lâstikleri giyinmem gerekiyordu, bu yüzden soyunmam. Durum çetrefilleşiyordu gittikçe.

Soyunacağım" dedim.

Omuz silkti.

"Soyunmam gerek" dedim yeniden, "hem çırılçıplak!"

Şeytanca güldü. Sanırım şimdi o beni çocukça buluyordu, çıplak insan görmeğe alışıktı. Ben de kızmıştım iyice, nasıl olsa her gün olacaktı bu, önleyemezdim ya. Belimden yukarısı çıplaktı zaten, pantalonumu da çıkardım. Arkasını döner diye beklemiştim boşuna. Hiç umursamadı bile. Çaresiz ben döndüm, çırılçıplak soyundum sandalda. Lâstikleri giyeceğim sırada soluğunu omzumda duydum birden. Durdum. Ellerini sırtımda gezdiriyor, sırtımdaki tüylerle oynuyordu. İncecik kollarıyla sarıldı. Yormadım artık, kucağıma aldım. Sandal denizde uzun süre başıboş kıpırdandı, güneşin ayna gibi parlattığı sularda oynaştı.

Süngerden dönüşümüzde akşam olmuştu. Riina yorgundu ama çocuksu yüzü her zamankinden daha güzelleşmiş, pembeleşmişti. Balıkları pişirdim ateşte, başbaşa bir akşam yemeği yedik. İlk olarak bir bardak şarap içti benimle. Gitar

çaldı, şarkı söyledi. Sesi olgun bir kadın sesiydi. Ağlıyordu ya, acındırmak için değil, ağlamak istediği, içinden öyle geldiği için. Gölgeye karışıyordu saçları gecede, bir yüzünü görüyordum aydınlık ve serin. Karanlıkta parlayan gözleri sevimizi ateşliyordu. Akdenizin mavisini, portakal sarısını, zeytin yeşilini hiç anmayacağım artık. Akdenizde başımdan geçen bu sevi gerçek miydi bilmiyeceğim.

Riina geceyi portatif karyolamda, ateşler içinde geçirdi. Sabaha kadar uyumayıp başında bekledim. Akdeniz güneşinde yanmıştı.

III.

Korkunç bir baharıydı Akdenizin, tüm pembe-beyaz zakkumlar, büyülü nergisler açmıştı yol kıyılarında, dağlarda, bayırlarda. Bahçeler Gide'in övdüğü güzellikteydi. Portakal çiçeklerinin ve nisan yağmurlarından sonraki taze yaprağın birbirine karışan kokuları beni sarhoş etmeye yetiyordu. Yaşamın yüce güzelliğini estiren ve şimdi andıkça bana yalnız hüzün veren, bir daha yaşanmıyacak seviyi değerlendirecek, anlayacak güçte değildim. Önceleri olumsuz karşılar içinde davranışımı seçemiyor, tatmadığım, bilmediğim sevi dünyasına rahatça, denizde yüzermiş gibi giremiyordum. Riina elimden tutmuş, çocuksu atılganlığıyla, isteyen, belirli, gönüllü ve açık davranışıyla beni sürükleyip götürüyordu sevinin coşkusuna. Bense yüzmeyi yeni öğrenenlerin acemiliği, korkusuyla şaşkındım. O büyümüş, ben küçülmüştüm.

Sonraları çevreyi, gelenekleri, töreleri, inançları, tabuları unuttum. Hiçbiri yoktu bunların gerçekte, hepsini uydurmuşlardı. Yalancı putlardı bunlar. Güneş, Akdeniz ve sevi vardı. Gerçek bunlardı işte. Biz de vardık ama belli bir süreyle sınırlıydı bizim varlığımız. Bağışlanan, sunulan bir andı bu sevi bana. Pandora gizli sandığını açmış, içinden kötülükler, acılar, kederler yerine sevinçler, çılgınlıklar, coşkunluklar çıkmıştı. Prometheus'un tanrısal ateşi yanıyordu yüreklerimizde. Nymphe'lerin eşsiz türkülerini duyuyorduk. Mavi bir mutluluk yayılmıştı kutsal çevresinden Akdenizin, Tanrılar yeniden Olympos'a yerleşmişlerdi. Sevinin coşkunluğu yüreklerimizi tutuşturuyordu.

IV.

Bir gün Riina salıncakta sallanıyor, (ona bir salıncak yapmıştım, zeytinliklerin arasında) dizlerinden; küçücük diz kapaklarının, bacaklarının, oyumlarının birleşerek olağanüstü güzelleştirdiği dizlerinden tutarak heyecanla, hızla itiyordum. Tâ yükseklere uçuyor, az sonra yeniden geliyordu. Gücü di-

şında geliyordu bana yeniden, karşı koyamadığı üstün güç onu bana getiriyordu. Kaderin ve doğanın zoruyla teslim oluyor, yenik düşüyordu. O zaman sarı saçlarını dağıtıyor, ham meyva tadında, dişlenen limon burukluğunda ince dudaklarını ısırırcasına öpüyordum. Çırpınışları kelebeklere benziyordu. Riina seviye doymuştu artık, bendeyse gittikçe artan bir doyumsuzluk ve açlık vardı. Benden ve sık sık söz açtığım için olacak ölümden korkuyordu. Onu Zeus gibi seviyordum, tanrısı bendim. Oysa çaresizdi, ölümlüydü. Dilersem ağaç, dilersem buzağı ya da pınar yapabilir, yıllarca gözyaşı döktürebilirdim.

Riina mutluydu ama korkuyordu: Karanlıktan, bahçelerden, çiçeklerden, denizden, rüzgârdan, dağdan, geceden, sevişmekten, benden ve en çok ölmekten. Tepeden tırnağa tüm varlığı korku kesilmişti. Üzerine yağmur taneleri düşen yaprak gibi titriyordu boyuna.

"Ben öleceğim" dedi bir gece.

"Herkes gibi elbet sen de öleceksin."

"Ölünce yıldız olsaydım."

Yağmurlardan sonra Akdeniz göğünde binlerce yıldız toplanmıştı. Yer kalmamıştı gökte, düşecekmiş gibi titreşiyorlardı.

"Yıldızlara uçsaydım ölünce."

Yaz gecesinde kayan yıldızdı o. Yaşamı kısaydı, niyet tutacak kadar bile yoktu.

"Toprak olacak güzelliğim, herşeyim."

"Senden güzelleri de vardı, solucanlar, böcekler yiyip bitirdiler etlerini, ince kemikleri çürüdü, saçları bile kalmadı."

"Ölmek istemiyorum, istemiyorum!" diye çırpınıyor, ağlıyordu kucağımda dolgun sesiyle. Tanrısı olduğum halde nasıl olup ta ölümünü önleyemediğime kızıyordu. Onu ölümün çirkin, soğuk kucağına benim attığımı sanıyor, bu yüzden bana korkunç bir kin duyuyordu. Küçük yumruklarını sıkarak göğsüme hırsla, yoruluncaya kadar vuruyor, sonra koparılmış bir gül gibi yorgun kucağıma düşüyordu. Bu halini seviyordum en çok. Çırpıntılı denizlere benzer yürek atışlarını dinleyerek saçlarını okşuyor, ona tatlı masallar anlatıyordum: Ruhunun hiç ölmeyeceğine, dünyamızın üstünde, evrende, yıldızların arasında dolaşacağına, mutlu yaşantısının kaybolmayan izlenimleriyle sonsuza değin yaşayacağına inandırmaya, avutmaya çabalıyordum. Masallarımı dinlerken uyuyordu, dudaklarında çözemediği, anlayamadığı sorunların kıvrılışı ve gülümser biçimi bozulmaksızın. Riina'yı çadırdaki yatağıma taşıyıp, üşümemesi için sımsıkı örtüyordum. Geceleri serin oluyordu. Uyurken hiç dokunmuyordum, meleklere benziyordu, el sürmeye kıyamıyordum.

Sonra ben şarabını içiyordum çadırın önünde. Sarhoşluğumu yine sarhoşlukla gidermeye, doymaya ve ayılmaya çalışıyordum böylece. Düşünebilmek istiyordum, düşünerek mutlu olabilmek. (Mutlu olduğumu düşünerek oturmayı değil.)

(Doğa büyük ve yakındı. Lotus çiçeği gibi açılıyordu, goncaların çenekleri nasıl açarsa öyleydi. Mavi dalgaların yaladığı ıslak kum taneciklerine dalgın bakıyor, duygularımı denizden esen ılık rüzgâra koyuveriyordum. Yaradılıştanberi gündelik uğraşıların üstünde, yücelmek, doğayla birlik ölümsüz olabilmek için ne güçlü bir istek duyduklarını anlıyordum insanların. Ne tanrısal bir sel üvendi bu! Zamanı aşıyordu tanrısal güçleri, yüce çağrısı duyuluyordu yüzyıllar ötesinden ölümsüz çığlıklarının. Yaşamışlıklarının, tanrısallıklarının en kutsal tanığıydı amforlar, seramikler, yarısı kırık mozayikler. - Bu gerçek bir Akdeniz hastalığıydı. - Bütün Tanrı elçileri burada, bu hastalığa tutulmuşlardı, ölümsüzlük türküleri çağırmışlardı acı acı. Doğramacı Yusufun oğlu Nâsıralı İsa başka ne dilemişti Baba'sından? Başlayacak olan Göklerin Saltanatı neydi? Cennet ve cehennemi Muhammet niçin yapmıştı Miracını ve ne görmüştü perde aralanınca? Ölümsüzlük inancı Çinden, Maçinden taşınan ortak mirası değil miydi insanoğlunun? Okyanusun derinliklerine gömülen Atlantisin Mısırda çözümlenmeye çalışılan gizi neydi? Ya Mu kitabı...)

Bir yandan bunları düşünüyor, bir yandan gecenin ilerleyen saatlerinde Hayyam örneği şarabımı içiyordum, "şarap kâsesi olmadan toprağımız." Sabaha karşı uykusuz ve canımdan geçmiş, küçüğümün yanına uzanıyor, yaşadığını saptayan düzenli soluğunu dinliyordum. Uykusunda bazan sıçrıyor, anlamsız birşeyler konuşuyor, içtepisiyle bana sarılıyordu. Ben de çok geçmeden sızarak koyu bir uykuya dalıyordum.

Uyandığımda çokluk yanımda olmazdı. Kaçıp gideceğini sanarak ödüm kopardı. Bu belkilik beni çıldırtmaya yetiyordu. Arkadaşlarının dönüşü gecikmiş, huysuzlanmaya başlamıştı. Riina özellikle bahçede saklanır, uzun süre aratırdı. Sonunda ya deniz kıyısında - denize yalnız giremezdi, yüzme bilmiyordu-, ya çalılıklarda, ya da bir ağacın tepesinde bulurdum. Birinde otların arasına yatmış elindeki çöple bir solucanı incelerken buldum. İşine öylesine dalmıştı ki yaklaştığımı duymamıştı. Karga gibi gakladım tepesinde. Birdenbire korkuyla döndü, beni görünce:

"Pis karga, çirkin karga!" diye bağırdı öfkeyle.

"Kargalar çok yaşarlar, yüzlerce yıl. Kaplumbağalar da öyle. Çirkin yaratıklar daha uzun yaşıyorlar nedense," dedim.

Kızgınlığı saman alevi gibi söndü.

"Keşke ben de karga olsaydım da yaşasaydım tek."

"Uzun olmuş, kısa olmuş ne önemi var, sonunda ölüm olduktan sonra?"

"Olsun, yine de iyi."

"Hiç te sandığın gibi değil."

Elimde tevrat vardı o gün, Tekvini okumaya başladım:

"Başlangıçta Tanrı gökleri ve yeri yarattı."

Merakla ve sıkılmadan dinliyor, güçlükle ingilizceye çevirmemi bekliyor, bana boyuna: "Oku" diyordu. Dirseklerini dizlerime dayayıp, iri mavi gözlerini açarak bazan bana, bazan doğaya bir bakışı vardı ki anlatamam. Ölüm ve dirim gizinin okuduklarımın içinde saklı olduğunu sanıyor, büyük sorununa bir çözüm bulacağına inanıyordu boş yere. Ademi, Havva'yı, Habil ve Kabil'i okudum. Adem'in sekizyüz yıl, Şit'in dokuzyüzoniki yıl yaşadığını ve Nuh'un beşyüz yaşındayken Şam ve Ham'ın babası olduğunu öğrendi.

"Ben henüz onaltı yaşındayım" dedi içlenerek.

Ölmek için ne kadar erkendi. Kutsal kitabı kapattım:

"Hangisi kaldı şimdi onlardan söylesene, Nuh'un gemisinden başka? Nice kuşaklar, uluslar, imparatorlar, sevgililer, hattâ tanrılar öldü, göçüp gittiler dünyamızın akıntısında. Ha kelebeğin yaşamı, ha karganın, bir ayrımı yok. Bu yüzden keder etme. Karga yaratılmaktansa, güzel doğmak ve mutlu olmak en iyisidir güzelim, küçük bebeğim."

"Ölüm varken nasıl mutlu olabilirim?"

"Şen bunları düşünmek için çok küçük ve güzelsin. Ölümden hiç korkma, Herkesle gelen düğün bayram. Ölümden sonra yokluk gelecekse ne önemi var ölümün? Ne duyacak, ne bilecek, ne anımsayacaksın yaşadığını. Ölümden sonra bir başka biçimle yaşayacaksan korkunun yeri var mı? Aradığın, istediğin bu değil mi senin?"

Otların ıslaklığında etim ve kemiğimle sımsıkı sarıldım. Kalktığımızda üstümüz, başımız, Riina'nın saçları, bacakları, göğüsleri, kulakları çamura bulanmıştı. Gövdelerimizin izini ve sıcaklığını da toprakta bırakmıştık. Denize girelim dedimse de istemedi:

"Bugün böyle dolaşacağım" diye tutturdu.

Onu anlıyordum, gövdesini, hattâ ruhunu toprağa alıştırıyordu. Öğleyin tıkabasa karnını doyurdu, hiç doymayacakmış gibi oburlukla yiyordu. Yemekten sonra yine toprağa uzandı:

"Beni sev, çok sev. Hiç unutma emi?"

"Peki" dedim, "sevecek ve unutmayacağım. Şimdi dinlen, birazdan mağaraya götüreceğim seni."

Öğleden sonra Ç. kalıntılarına uzandık. Derin duvarların içinden, kayalıklar ve sular arasından binlerce yıl önceki insanların mutlu uğraşılarını gösterdim. Yerin altında iki kilo-

metre kadar yürüdük. Bazan duvarlar üstümüze kapanıyor, karanlıkta iskeletler gibi dolaşıyorduk. Seslerimiz boğuk boğuk yankılanıyordu. Duvarlardaki kazma izleri bugün yapılmışçasına taptaze duruyordu. Bazan yukarıdan açılan ince bir çizgiden gökyüzünü görebiliyorduk. Yer yer taş mezarlar, boş yataklar, küflenmiş paralar bulduk. Hiçbirinde insan sıcaklığı kalmamıştı. Tapınaklar, mezarlar, yataklar boştu.

Kalıntılardan döndüğümüzde güneş Akdenizden batmak üzereydi. Riina duygulanmıştı yine. Orfeus gibi gitarına sarıldı, o güneşi doğuruyordu, Riina batırıyordu ama ikisinin kaderi de birbirine benzemişti.

V.

Riina ölümden korkmuştu ya kaçınadı da. Tam tersine üstüne gitti. Süngere çıktığımız bir gün, ben deniz dibinde uğraşırken, o sandalla açılmış, kayalıkların batısında gizli kalan bir yere gitmiş ve denizin orada yedi kulaç derinliğe varan sularına bırakıvermiş ince gövdesini, canlılığını, mutluluğunu, sevisini. Riina yüzme bilmezdi pek, öğretmek için çalışmıştım ama istememişti nedense. Yine her kez benimle süngere çıkardı. Sandalda benim dalıp çıkışımı beklerdi uysal uysal, sessiz ve sabırlı. Ben deniz dibindeyken o neler düşünür, neler kurardı kimbilir?

Toprağı sevememişti, alışamamıştı ona. Solucanlar, böcekler, çürümek, kurtlanmak korkutmuştu Riina'yı. Sanırım bu yüzden denizi seçti, engin ve gizli mavi sular çelmişti usunu.

Köylülere, jandarmaya duyurdum olayı. Çevrede başka dalgıç olmadığı için yine ben daldım, aradım. Cesedini ben çıkardım denizden, sarı saçları büyük yosunlara karışmıştı, zor çözdüm. Tüm gövdesini yosunlar sarmıştı, deniz onu kolay kolay bırakmayacakmış anlaşılan. Yazık ki denizde bırakmadılar onu istediği gibi. Beni ve Riina'nın cesedini kasabaya götürdüler. Otopsi yapıldı. Onaltı yaşında bir kadın olduğu anlaşıldı. Sorguya çektiler beni, hepsini olduğu gibi anlattım. Tutukladılar. Arkadaşları da dönmüşlerdi o sıra. Riina'nın kalmak istediğini ve kendilerinin bıraktıklarını söyediler sorgularında. Riina'nın küçüklüğünden ötürü ve öyleyken seviştiğimiz için altı ay hapis cezası verildi. Evlenseymişiz ceza görmiyecekmişim, seviştiğimiz için cezalandırıldım. Umurumda bile değil, Riina öldükten sonra!

SELİMOĞLU, Zeyyat

GEMİCİ RIZVAN ÜSTÜNE SÖYLENTİLER

Gemici Rızvan'ın gözlerindeki korku ilk defa bir öğleden sonra, vardiyayı bırakıp başaltına doğru yürüdüğü sırada görüldü. Aslında baktığımız yer, ufuk çizgisinde beliren koyu kurşuni bulutlardı. Tehlikeli bulutlardan olup olmadığını anlamağa çalışıyorduk Ohannes'le.. Tam bu sırada bulutların önüne geldi gemici Rızvan, ve önümüzden geçerken bize doğru döndürüp başını kaçamak bir bakışla geçti yanımızdan. Bulutlar yokoldu bir an için, yerine Rızvan'ın uzun çeneli başı, dağınık sarı saçları ve gözleri geldi. Gözleri... Gözleri güneş vurmuş sedef parlaklığında ve büyük, yuvarlaktı. Ardına düşülmüş hayvanların gözleri böyle parlar, büyürdü; bilinen bir şeydi bu.. Eski bir kurban bayramının ilk sabahı bir kasabın büyük bıçağı altına boynunu uzatmış bir koyunun gözlerini görmüştüm. Gözleri bağlanmamıştı koyunun.. Yusyuvarlak açılmış ve parlaktılar. O kadar parlaktılar ki, yaklaşmakta olan bıçağa vurup bıçağı da parlatıyordu bu ışık. Korkunun kendine has bir ışığı olduğunu o zaman görmüştüm. Şimdi aynı ışık Rızvan'ın gözlerindeydi, oturup yerleşmişti gözbebeğinin içine..

Gözleri pırıl pırıl ve olduğundan büyük, yanımızdan geçip gitti, başaltının karanlık ağzında kayboldu.

Telsiz Zeki konuştu önce:

— Bu adamı ne zaman görsem gidip başaltının karanlığına kapanır. Hiç ortalarda görünmez. Yaban bir adam. Biliyorum orada ne yaptığını.. Hiçbir şey yapmıyor. Sırtüstü uzanıp yatıyor ranzaya, ellerini başının altında kavuşturup gözlerini tavana dikiyor. Başaltının karanlık, ıslak, tuzlu havasında rahatlıyor içi belki.. Güneşten, aydınlıktan hoşlanmıyor. Hiç ayrılmazmış gemiden. Gemiye gireli liman yüzü görmemiş, adım atmamış dışarı. Geminin demirbaşı gibi bir şey, yapışıp kalmış gemiye.. Başaltı ile kıç kasarası arasında bütün ömrü. Ayları, yılları öyle geçiyor. Gemide yaşlanıp gemide ölecek, forsalar gibi; ayağından zincire vurulmamış bir forsa. Yok, vurulmuş vurulmasına zincire, vurulmuş ama göze görünmeyen zincirlerle vurulmuş, kendi kendini vurmuş zincire.. Ölünceye dek liman yüzü görmeyecek; vardiya, sonra başaltı, kuzinaya yemek almağa, yine başaltına.. Hopa'dan İskende-

run'a kadar bütün limanlar, bütün sokakları, bütün kahvehane, çayhane, otelleri, hamamları ile, bütün dükkânları, köşebaşları, ağaçlıkları, parkları ile kapalıdır Rızvan'a, karantina altına alınmıştır. Hiç bir limana adım atamaz. Rızvan, gemiden dışarı adımını atamaz. O limanlarda köşebaşları var, o limanların kahvelerinde gizli köşeler, hanlarında karanlık odalar, parklarında sık ağaçlar var. Bir köşebaşını dönerken karşıdan bir el çıkabilir birdenbire.. Handa odanın kapısını açar açmaz yataktan bir adam doğrulabilir hiç umulmadık.. O limanların hamamında yıkanırken arkadan biri yaklaşabilir usul usul, o limanların sokaklarında, dükkân, otel, han, hamamında Rızvan'ı bekleyen biri olabilir. O adamlardan biri Memişoğlu Hüseyin, Kadir oğlu Yusuf, ya da Ahmedin Ali olabilir. Belki de o adamlar Hüseyin, Yusuf ya da Ali değildir ama, olabilir ya, içlerinden biri Rızvan'ın yolunu beklemekte olabilir ya.. İşte Rızvan bu yüzden çıkamaz dışarı, gemiden dışarı adımını ille de atamaz, gemiye ayağından bağlıdır Rızvan, forsalar gibi. O kalın zinciri kırdığı gün, karşısına bir ağacın, bir evin, bir duvarın arkasından Hüseyin, Yusuf ya da Ali'nin çıkmayacağına inandığı gün, Rızvan'ın gözbebeğine oturmuş korku ışığı dağılacak, olduğundan büyük görünen gözleri rahatlayıp oturacak yerine, küçülecek..

Sonra geminin aşçısı Osman:

— Bana yemek almağa gelen gemücülerün hiç birine kızdığım falan yook.. Yemeğümü severek yer hepsü de.. Tabaklarına bir yerine iki, iki yerine üç kepçe boşaltmazsam ayrılıp gitmezüler kuzinanın kapısı önünden, asılıp durular daha daha diyee.. Bi bu Rızıvan.. Yaptığüm yemeği beğenmez gibi, zornan yiyomuş gibi bi sıfat takınıyo hep.. Bi kepçe deel, yarım kepçe de kosam sesi etmeyecek, zorunan yiyo sankim pişirdüğüm yemeği, gırtlağından zorunan geçiyo.. Şeytan indür kepçeyi kafasına diyoo, öyle bir sıfat tabağı uzatırken kepçeme.. Konuşmaz da, bi şey de söylemez.. Söylemez bi şey. Öyle isdeksiz uzatı tabağını.. Ben kızarım böyle adamlaraa.. Benüm yemeğümü yiyen barnaklarını da yemelü berabaabee... Yemekten kesilmüş bir adam bu Rızıvan.. Yemegün dadını alamayan bi adaam.. Yemeğün dadını alamayan yaşamanın dadını da alamaz. Yaşamaktan, yemekten kesülmüş bir adam bu, konuşup görüşülmeğe değmez, hep kaçıyo gibii, kimden, neden kaçıyo bilinmez. Bilmem, bi zoru var herhalde.. Ben daha yeniyüm gemüde, tanımam etmem...

Gemici Ali de anlatacaktı:

— En eyi ben tanurum Rizvanı tanlmasına.. Ranza arka-

daşiyum, yanıbaşima yatar ceceleri.. Ben bu cemiye cirduğum zaman Rizvan çoktan bu cemideydi. Denize çıkali ilk cirduğu cemidur bu, ceminun en esçisi, ceminun en esçi adami.. Cunduzleri konuşmaz pek, arkadaşluğu yoktur. Vardiyesi bittimi ortalukde corunmez, cuvertada dolaşmaz çoğu zaman. İşi bitti mi başaltina cirup ranzasina uzanur. Yatar kalur oriya, çimselere corunmez. Ceceleri konuşuyi Rizvan, ceceleri uyurçen konuşuyi. Ha bu kulaklarumla duymişum; ben uyanukdum o cece, cozume uyki cirmemiş bi ceceydi. Olmadi uyuyamadum. Uyki almadi beni.. Kalkup dişari cuverteye çiktum, hava aldum biraz, denuzun sesuni dinledum, Ondan sonra efendum, tekrar cirdum başaltina. Ranzama uzandum. O zaman duydum Rizvan'ın konuştuğuni.. Çesik çesik konuşuyudi.. Uyki arasina, bellu belursuz. İlçin anlayamadum ne deduğuni, sonra aluşti kulaklarum.. Seçmeğe başladum ne deduğuni.. "Husni'yi ben oldurmek istemedum, istemezdum oni oldurmek.." Oni ben.. oni ben... ben vurdum oni... ben vurdum.. Vurmami iştediler.. Olmeluydi Husni.." Ha bolencene konuşti uzun uzun, çesik çesik konuştu.. Sonra bağurdi birden, yuksek sesle bağurdu. Oyle bi bağurdu çi.. Herçes uyandi başaltina.. Butun cemiciler uyandi, bastiler çufuri Rizvana.. "Ula Rizvan," dedum, "ne oldun, bi şe dersun ne dersun, çimdur Husni, çimi oldurdun, deminden beri konuşup duruyisun, deli misun nesun, adam uyki arasina konuşur mi, nen var, hasta misun?" Rizvan bi şey demedi, "hiç bi şey yok," dedi, "ceçer, sayıkladum herhal.. Belçim da ruya cordum."

Ben ustelemedum artuk, işi oliruna biraktum, bi çere da cunduz sordum tekrar, kizdi bağa, yer cibi bakti bağa. Butun bilduğum budur.."

Gemi kâtibi Muzaffer de:

— Bu gemici Rızvan kaç yıl olmuş gemiye gireli bilmiyorum ama, giriş o giriş, bir daha ayrılmamış gemiden. Rize'nin bir kıyı köyündenmiş, galiba Aspet taraflarından.. Gemiden hiç çıkmadığı doğru, bundan sonra da çıkacağa benzemez. Duyduğuma göre, eski bir kan dâvasından arda kalmış bir adam. Karadeniz köylerinde görülür çok. İki aile birbirini temizlemeğe başlar, önemsiz bir sebepten ötürü çoğu zaman. İşte Rızvan girmiş sıraya şimdi, öldürülmek sırası ona gelmiş. Öldürülmek korkusuyla yaşıyor. Gemiden çıkmamasının sebebi de bu.. Hiç ummadığı bir yerde sırtına bir kurşun ya da bıçak yemek korkusuyla yaşıyor. Huzursuz bir yaşaması var. Köşelerden çok korkar. Herhangi bir köşeden ummadığı bir anda karşısına çıkıldı mı irkilir. Ben gözümle gördüm bunu, nasıl irkildiğini gördüm, olduğu yerde nasıl titreyerek kaldığını gördüm. Telsiz kamarasının köşesini hızla

döndüğüm bir gün.. Rızvan oradaydı, birden beni gördü karşısında, benim birdenbire karşısına dikildiğimi gördü. Titreyerek sallanıp durdu olduğu yerde, hiç bir hareket yapamadan öyle olduğu yerde titreyip kaldı, sapsarıydı yüzü, kara sarı bir yüz.. Kanının yüzünden nasıl çekildiğini, dudaklarının nasıl titrediğini ben gözlerimle gördüm.

Gemici İdris'in söyleyecekleri de vardı:

— Rizvan mi, cemici Rizvan? Çendu halinda bir adamdur o.. Çimsenin etlisina sutlisuna karişmaz. Vardiyasi celdi mi ceçer dumenun başina.. İşi bitti mi da davlumbazdan iner, cider cirer başaltina.. İmçani yok ortalukta coremezsun oni.. Çediler hastalanunce nasul yiter kaybolur, işte Rizvan da oyle, çenduni costermez. Yalnuz başina yaşar, hep cemiye kalur, limana da çikmaz ha.. Hiç bi meraki yok. 'Ulan," dedum bi cun, "bak herçes limana çikti, çimi cider tavla oynar, efendum, çimi oturur kahvehaneye bi çay içer, kave içer, çimisi cezer çarşi pazar, incik boncuk bulur alur, ne bileyim hiç değilsa cider oturur parka da celen cideni, oynaşan culuşeni seyreder.. Sen ne biçum adamsun, hiç bi yerlere citmez, oturur kalursun cemiye avara.. Sen da cel bizumlen da, cezelum, hava alalum hiç değilsa, ne var bu cemiye bu kadar kalacak, ipsuz mi bağlandun nedur?" A ah, olmadi çikartamadum oni dişariya. Hep "ne edecoğum dişariya?" der, "ben cemide daha rahat edeyirum, ne olacak dişariya çikacağum da," ya di bi pahane bulur hep, çamaşir yikayacağum, sokukleri dikeceğum, ya da bilmem ne edecoğum.. İşte oyle çendi halina bir adam, çediye bilem zarari dokunmaz, karinca bilem ezemez, tovbe estoğfurullah, hani peygamber olacağumiş de olamamiş cibi...

Rızvan, gözleri pırıl pırıl ve olduğundan büyük, yanımızdan geçti gitti, başaltının karanlık ağzında kayboldu. Ohannes'in gözleri yine koyu kurşuni bulutlardaydı. "Galiba ağır bir fırtına geliyor," dedi, "ya da denizi taşıracak bir yağmur. Öyle bir yağmur yağmalı ki," dedi, "ha ne dersin, şöyle baştan aşağı sırılsıklam olalım denize düşüp çıkmış gibi.. Şakır şakır etmeli taneler saç levhalara çarptıkça, öyle bir yağmur özlüyorum."

"Demin başaltına giren gemiciyi gördün mü?" dedim, "hani önümüzden geçip girdi başaltına..."

"Haa, şu demin geçen gemiciyi mi?" dedi, "gördüm tabii, şimdi geçti ya.."

"Gözlerini de gördün mü?" diye sordum, "gözlerinin nasıl parladığını gördün mü?"

"Yoo," dedi Ohannes, "gözlerini falan görmedim, yalnız geçtiğini gördüm, gidip başaltına girdi."

"Korku içindeydi gözleri," dedim, "eskiden kesilmek üzere bir koyun görmüştüm, tıpkı öyle bakıyordu, korkunun ışığı vardı gözlerinde, bu gemici..."

Kesti konuşmamı Ohannes: "Esaslı bir yağmur geliyor," dedi, "öyle bir boşalacak ki başımızdan aşağı, bak gör ne yağmur yağacak.."

Mehmet Alan

TARUS, İlhan

ÖLÜME ALIŞAN

İstiklâl mahkemesinin ölüm cezalarını yerine getirmeğe hep bakkal Ali bey memur edilirdi. Üyelerden birinin ölüm çardağı başında ve askı sırasında hazır bulunması kanun gereğiydi de, öteki üyeler nöbete uymıyarak türlü sakıncalar uydururlar, sabahın alacasında yataklarından, hem de bu türlü bir iş için dapduru doğrulmaktan yakayı kurtarırlardı.

Bakkal Ali bey şimdiden sizlerde uyandırdığı izlenimin tersine, yumuşak, iyi yürekli, düzenli bir adamdı. Kısacık boyu, sarımsı bıyıklariyle, ölüm hükümlülerinin gücünü arttıran devamlı biçimde güleç dudaklariyle epeyce iyi adamdı da denebilir. Görevini kılı kılına yerine getirmekten büyük kıvanç duyardı. Geceyarısından tezi yok, cezaevine damlar; bir iki saat sonra dünyaya selâm çakıp öteye göçeceklerin dosyalarını inceden inceye okurdu. Dediği dedik olan mahkemenin herhangi bir yanlışını, işlemlerdeki herhangi bir eksiği seçti mi, başkanla üyeleri tatlı uykularından eder, durumu bildirirdi. Bulduğu gedikler çoğu kez ölüm cezasını bir iki gün geri bırakmalarına neden olurdu. Kanuna elfi elifine uyulmasından yanaydı Ali bey. Öyle götürü işlere gelemezdi.

"— Can pazarı bu, derdi, sonradan düzeltilmesi falan gibi bir özür yok. Gitti gider herifçioğlu. Onun için çok dikkatli olmalı!"

Adamları yarı karanlık avluya dizer; bir bir önlerine giderek suratlarını, kelle kulaklarını, derken ellerini, parmaklarını uzun uzun muayeneden geçirirdi. Dosyada belirli bir sakatlıkları, kulaklarında yırtık, burunlarında eziklik, gövdelerinde yara ya da dövme gibi şeyler varsa göstermeleri için sıkıştırırdı.

Günlerden o gün, altı kişinin ipe çekilmesi gerekiyordu. Ali bey müdürün odasında kahvesini yudumlarken homurdandı:

"— İyi. Azmış. Hele müdür, şunların adlarını bir oku bana.." Önüne bakarak dinledi. Fincanın dibini kıvırıp telvesini de eı ittikten sonra yutkundu:

"— Hele iş güçlerini de bul buluştur.." derken atıldı:

"— Dur orda! Bu adam askermiş ha! O halde kurşuna

dizilmesi gerekli. Bak, az daha atlıyorduk. Uzat şu telefonu bana!"

Savcı ık pık ediyordu ama, başkan Ali beyi haklı buldu. Kanunsal gereği neyse öyle yapmasını söyledi. Ama Ali bey sinirleniyordu artık:

"— Ne kanunu be başkan bey, şimdi nerden bulayım ben bir manga askeri? Nerden bulayım sekiz dolu tüfeği? Burnumuzun dibindeki ateş hattından manga mı ayırtacağım da cezaevine getirteceğim? Olacak iş değil! Yarına mı bırakayım? Bak, o olur. Emredersin!"

Adamların beşini iplerle birbirine bağlıyarak cümle kapısının önüne çıkardıkları sıra altıncı, bar bar bağırmağa başladı:

"— İstemem.. İstemem ben.. Beni de götürün.. Beni de asın.."

Ali bey, cezaevi müdürü, jandarma başçavuşu adamı düzeltmeğe çalışıyorlar, binbir dereden su getirerek sorunu kafasına sokmak istiyorlardı.

"— Bak oğlum," diyordu Ali bey, "sen askersin. Senin şerefin kurşunla ölmektir. E, ha deyince kurşunu nerede bulayım, tüfekli adamı nerede bulayım? En aşağı bir manga olması da kanun gereği.. Hele sen gir içeri. Yat ranzana.. Yarın mı olur, üç gün sonra mı olur, bizim başkan bey elbet bir çaresini bulacaktır.

Adam Ali beyin ayaklarına ayaklarına atılıyordu. Yüzünün çizgileri avlunun loş ışığında sivrilmişti sanki. Kabarıp kabarıp dışarı fırlamıştı. Gözleri gemici lâmbasını gölgede bırakacak kertede parlıyordu. Ağlıyor, haykırıyordu:

"— İstemez, ireiz bey, istemez.. Beni de götürün.. Beni de asın.. Asacaksınız beni de.. Nolur sanki? Ha Hoca Ali, ha Ali Hoca. O olmamış da bu olmuş. Borcumuz bir can değil mi devlete, millete?"

Ali bey çaresiz, müdürün yüzüne bakıyordu. Sonra gene sağ elinin beş parmağını bir araya toplıyarak önünde diz çökülü hükümlüye meram anlatmağa çalışıyordu:

"— Bir can ama, usulü var bunun da.. Erkânı var, âdabı var.. Kanun öyle demiş bir kez.."

Müdüre bıkkınlık gelmişti:

"— Canım efendim, bırakalım bunu. Ötekiler de kapı önünde bekleyip dururlar.."

"— Yoo, diyordu Ali bey, hükümlü durumunu anlamalıdır. Arkasından karar vermek yok bizim köyde.."

Sonra adama dönerek, gene beş parmak:

"— Elin oğlu bir saat fazla yaşamak için neyini vermiyor, be adam? Sen ne aptal şeysin öyle?"

Duymuyordu bile. Jandarmalar yarı yarıya göçmüş kemik gövdeyi kaldırıp diktikçe o, bir kuru kütük gibi tekrar yüzükoyun devriliyor, uluyordu:

"— Etme efendi, kaç gündür yedirdim kendimi buna. Alıştırdım kendimi. Artık son nefesimi seve seve verecek güce vardım. Çektiğim yeter gayrikin. Yarına kalıp da nolacak sanki.. Üç gün, beş gün sonra nolacak.. Tut ki hiç asılmadım, nolacak. Köye varacağım da nideceğim.. Ot ocak mı kaldı ki? Kaynar kazanlar mı bekler orda beni? Dolu ambarlar mı kilit üstü durur? Karı kızan doyar mı ki ben de üstlerine varayım.. Arkadaşlarla yolculuğa çıkacağız. Konuştuk, anlaştık. Adaaam sende.. Üç günlük dünya dedik. Ha bugün, ha yarın.. Şimdi beni ayırd ederseniz vallah kahrımdan verem olurum. Billâh atarım kendimi üst kattan avluya, köpek gibi ölürüm. Etmeyin.."

"— Ana oğlum..."

"— Dinlemem ben.. Hadi yürütün beni de candarma arkadaşlar.. Kapı dışına sürün.."

Koşmağa başladı ama yetiştiler. Biri çelme taktı, yere yıktı. Yüzü gözü kanlandı. Toprakla kan karışığı balçığı gözlerinden yumruğuyla sile sile Ali beyin yanına süründü:

"— Yapma bey.. Kurbanın olayım, işkence etme.. Arkadaşlardan ayırma beni.."

"— Bırakın beyefendi, işimizden kalıyoruz.. Bu serseri.." diye sokranıyordu müdür..

"— Kanun diyor ki oğlum, askerler kurşuna dizilecek!"

"— Ama mahkemede ireiz bey de dedi ki, kanun asker kaçaklarını asınız diyor. O mu yalan dedi? O ki kanunu senden iyi bilir.."

Pek başedemediler ya, yukarı kapının aralığına kadar sürükleyip bıraktılar. Orada iki büklüm, ayak parmakları çarıklarından fırlamış, uğuldaya uğuldaya öğleyi buldu. İlişmediler.

Karavanadan sonra cezaevini bir haber dolaştı: Şu asker yok mu hani, ille de asılmak istermiş.. İşte o affolmuş!

"— Bre demeyin! Nasıl affolurmuş? Geçenkiler de asker kaçağıydı. Herifler sallandılar. Buradan nice sürüler gitti salıncaklara.. Bu nasıl affolurmuş? Hey gidi dünya!"

Bakkal Ali bey öğleye doğru mahkemeye geldi. Duruşma çoktan başlamıştı. Kapıdan şöyle bir baktı, savcı ile bakıştılar. Göz kırptı savcı:

"— Noldu mesele?" demek istiyordu anlaşılan.

Onikiye yirmi kala ziller ötmeğe başladı. İstiklâl mahkemesi, önde başkan, yukarı kata çıkıp dinlenme odalarına girdiler. Başkan elini kaldırdı:

"— Vay Ali, bugün çabuk bitirmişsin işini.."

"— E, herifler kuzu gibi maşallah. Suçlarını da biliyorlar. Sonracığıma, efendim..."

Uzun, çok uzun boylu savcı duvarın dibinde ayakta duruyordu. Bir ayağını ötekinin arkasına çekmiş, avucuna aldığı cigarayı somurarak içiyordu.

"— Sonracığıma... Hey gidi koca Mâcır.. Memleket deyimlerini unutamaz bir türlü.."

"— Öyle demeyin başkan bey.. O altıncı yok mu, hani asker olan?"

"— Canım bunların çoğu asker yahu.."

"— Hayır, beriki sütbesüt asker.. Bir kez Dünya savaşından döner dönmez, üç gün içinde tekrardan alınmış."

"— Eeee?"

"— Kafkaslar, Kût-ül-Ammare, Filistin, Galiçya.. Tam beş yıl..."

"— Eeee?"

"— İki yıl da kurtuluş savaşı.. Ver etmiş kurşunu, ver etmiş! Akşehir, Afyon, Yozgat isyanı, Delibaşı üzerine akın.. Tekrar Eskişehir.."

"— Ama sonunda kaçmış!"

"— Dosyasını okudum, gece vakti cezaevinde.. Mahkemede şey demiş.. Şurdan gideyim, benim oğlanı bir göreyim.. Ev halkını tedirgin etmeden dönüp geleyim.. Dünya gözüyle hani.."

Başkanın gür kaşları biraraya gelmişti. Beldir beldir baktı savcının yüzüne.. Ayağını çekti öteki, düz durdu:

"— Suç suçtur, başkan beyefendi.. Birlikten üç gün ayrılmış. Yolda yakalanmış."

"— Hangi yolda?"

Savcı yerine Bakkal Ali bey karşılık verdi:

"— Birliğine doğru giden, dönüş yolunda.."

Başkan bir küfür savurdu, iri başını iki yana sallıyarak. Homurtusu anlaşılmazdı ama binde bir homurdandı mı, gemiler tornistan ederdi.

Evet, tornistan.. Mahkemenin kollukbaşı kapının hemen dışındaydı:

"— Gel mülâzim.. Gel oğlum, yaklaş.. Orada biri var. Yaşlıca, çökük. Bu sabah asılacaktı da ayrıldıydı. Salıversinler onu.. Köyüne gitsin!"

"— Emredersiniz başkanım!"

TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan

CAPON MELÂHAT

Çekik gözlü, ufacık düğme burunlu, uzun kara saçlı bir kadındı Capon Melâhat. Nerede oturduğunu, ne iş yaptığını kimseler bilmezdi. Kimi, derdi Eyüp'te oturur, kimi derdi Şişli'de... Onun Üsküdarlı olduğuna yemin yasem edenler, Beşiktaş'ta evi bulunduğuna ya da Şehremini'nde oturduğuna kavilleşenler bile vardı.

Capon Melâhat'ın tuttuğu iş hakkındaki söylentilerin de bini bir paraydı... Kimine göre, bir terzinin yanında çalışır, kimine göre öğretmenlik yapar, kimine göre barlarda konsomatristlik ederdi...

Kime sorduysam, kimden araştırdıysam Capon Melâhat'i Beyoğlu'nda bir vitrini gözlerken sezinlemişlerdi... Ama işte o kadar... Kim ardına düştüyse Melâhat bir pundunu bulup atlatıvermişti...

Caponları andırdığı için herkes ona Capon diyordu, Capon Melâhat!.. Melâhat, belki de gerçek adı değildi. Bu ad ona yakıştırılmıştı belki... Günlerden bir pazar günü yine onu gördüm. Beyoğlu'nda hristiyanların süslenip püslenip kiliselere gittikleri, dükkânların kapalı olduğu, ıslak, yapışkan bir Beyoğlu sabahı, Beyoğlu'nda bir pazar sabahı onu gördüm. Koyu yeşilden urbalar vardı üstünde, başına bir eşarp sarmıştı, üzerinde kocaman bir ejderha resmi olan, kırmızı bir eşarp...

Taksim'in oralarda bir ayakkabıcı dükkânının vitrinlerini seyrediyordu... Gittim yanına, durdum. Ben de bakar gibi yaptım vitrindeki ayakkabılara. Oysa, yan gözle Capon'u süzüyordum. Sağ yanağında iri bir ben vardı. Dudaklarını karaciğer kırmızına boyamıştı. Kaşlarını almış almış, ip-incecik edivermişti.

Neden sonra gözlerini benden yana çevirdi... Bana baktı... Gözbebeklerini gördüm. Kocaman, kap-kara, ışıl ışıl gözleri vardı. Gözbebeklerinin içerlerinde içerlerinde 60-70 kadın ayakkabısı pırıl pırıl yanıyordu.

Sırıttım... Hem, adamakıllı sırıttım, ağzım kulaklarıma vardı. Bana kızdı... Yüzde yüz kızdı.. Kızdı ki, başını sertçe benden öte çevirip düştü yollara... Taksim'den Galatasaray'a doğru hızlı ama ufak adımcıklarla ilerlemeğe başladı.

Durur muyum, takıldım peşine Capon Melâhat'in...

Beyoğlu'nda pis mi pis, yapışkan, ıslak bir pazar sabahı... Dükkânlar kapalı... Hristiyanlar acele acele kiliselere koşuşuyorlar...

Elleri ceplerinde bir yığın adam...

Bir yığın adam, Capon Melâhat'in Taksim'den Galatasaray'a doğru hızlı ama ufak adımcıklarla yürümeğe başladığını gördüler.

Elleri ceplerinde, elleri süreli ceplerinde, hep ceplerinde olan bu adamlar da merak ediyorlardı Capon Melâhat'in kim olduğunu, ne iş yaptığını, nerde oturduğunu... Meraktan çat diye çatlayacaklardı nerdeyse...

Elleri ceplerinde bir yığın adam takıldılar Capon Melâhat'in peşine...

Melâhat gider, biz gideriz...

Elleri ceplerinde ne kadar adam varsa takılmışlardı peşine Capon Melâhat'in... Hepsi de sırıtıyorlardı bu adamların... Hepsinin ağızları kulaklarına varıyordu..

Gittik, gittik, epeyce yol yürüdük...

Bir ara dönüp ardıma baktım... Kalabalığın bir ucu tâ Taksim alanındaydı, belki de Harbiye'nin, Şişli'nin oradaydı...

Capon Melâhat bizlere hiç mi hiç aldırmadan, koşar gibi yürüyordu ha babam... Bizler de yürüyorduk onun ardı sıra de babam... Ara sokaklardan da elleri ceplerinde bir yığın adam fırlıyordu, sırıtarak, katılıyorlardı kalabalığa...

Gittikçe çoğalıyorduk.

Derken bir ağızdan başladık bağırmağa... Avazımız çıktığı kadar bağırıyor, yeri göğü inim inim inletiyorduk...

"Melâhat peşindeyiz, Melâhat peşindeyiz!"

Halk, bizlerden yanaydı. Sesimizi duyanlar, kalabalığın gürültüsünü duyanlar fırlıyorlardı pencerelere, balkonlara, ellerinde yeşil, pembe, mor, eflâtun, kahverengi, gri, krem rengi bir yığın bayrak... Sallıyor, sallıyor, alkış tutuyorlardı bize...

Capon Melâhat hiç bir şeye, biz'ere, bağırmamıza, bayraklara, alkışlara aldırmadan yürüyordu burnunun doğrusuna, hiç bir kişiye, hiç bir şeye aldırmadan, hızlı ama ufak adımcıklarla...

Gittikçe çoğalıyor, çoğaldıkça bağırıyorduk bir ağızdan:

"Ya ya ya, şa şa şa, Capon Capon çok yaşa!.."

Bildiğimiz tüm marşları söylüyorduk. Ne kadar marş bilirsek söylüyorduk... Olmazsa yeni yeni marşlar öğrenip onları söylüyorduk, daha olmazsa uydurup uydurup söylüyorduk.

Melâhat yürüyordu...

Takmış bizleri peşine ha babam yürüyordu... Bir ara kaybettim onu gözden... Kalabalık büyüyordu. Gürültüden hiç bir şey anlaşılmıyordu. Hristiyanlar da kiliselerinden fırlamış, karışmışlardı kalabalığın içine.

Gide gide, Galata Köprüsüne vardım dayandım. Köprüyü açmışlardı... Karaköy'den Eminönü'ne herkes kayıkla geçiyordu. Halicin suyu kayıktan insandan görünmüyordu...

Capon Melâhat'i tam Mısır Çarşısının önünde bir daha gördüm. Ansızın burun buruna geldik de öyle gördüm... Çiçekçiden sarı bir gül alıp saçına takmıştı. Bu, ona çok yakışmıştı.

Ne olursa olsun deyip yaklaştım yanına:

— Merhaba!

Hiç cevap vermedi. Gene ufak ama hızlı adımcıklarla yürümesine devam etti. Kalabalık da arkasından... En önde ben... Arkamda muhasebeci Cemal, emekli kâtip yüzbaşı Numan, garson Cavid, lotaryacı Eşfak, futbol antrenörü Nuri, kahveci Kâzım, Galatasaray Lisesinden Önder, Aksaraylı Müştak, assubay üst çavuş Rıza Doğruer, kaportacı İlhami, matbaacı Seyit, meyhaneci Andon, Fıstıkağaçlı Sezar, Sıvaslı kahve ocakçısı Mehmet, muharrir Numan bey, İmam-Hatip Okulundan Feyzullah, santrafor Nuri, Toto bayii Şükrü, milyonerlerden Hulki... Bir sürü adam!.. Elleri ceplerinde, gözleri Capon Melâhat'in ayaklarında, bacaklarında, kalçalarında, göğüslerinde, ellerinde kollarında, her bir yerlerinde bir yığın adam... Takıldık peşine Capon Melâhat'in...

Gözleri dönmüş bir yığın adam...

Kafası bozulmuş bir yığın adam...

Memurlar, polisler, kasaplar, emekli, dul ve yetimler, gazino sahipleri, doktorlar, çiftçiler, sinema yıldızları, avukatlar, şoförler, marangozlar, hariciyeciler, kaptanlar, garsonlar, seyyar satıcılar, tüccarlar, esnaf takımı... Hepsi, hepsi...

Gözleri dönmüş bir yığın adam...

Kafası bozulmuş bir yığın adam...

Topkapı surlarının orda Capon Melâhat'in de kafası bozuldu, gözleri döndü... Çıktı surların en yüksekçe bir yerine... Döndü, bağırdı bizlere avazı çıktığı kadar:

— Nedir bu be, sabahtan beri peşinidesiniz... Utanmıyor musunuz?

Bir ağızdan cevap verdik:

— Utanmıyoruz!

— Ayıp değil mi?

— Değil!

— Bırakın artık peşimi!

Bırakmıyacağız, peşindeyiz!

— Allah sizi kahretsin!

— Kahretsin!

Birden Capon Melâhat kendini surların üstünden cumo diye denize fırlattı. Kısa bir süre sonra da dalgaların arasında kayboldu gitti...

O kadar adam, elleri ceplerinde, gözleri dönmüş, kafası bozuk, o kadar adam attık kendimizi denize onun ardından

Bir güzel boğulduk!

Mahmut Büyükkaytan

TOSUNER, Necati

BEN NEYİM?

Aksaray'da bir çınar vardı. Üst dalları kırık, yaşlı, yorgun bir çınar.. Kabukları dökülen gövdesini bir beton duvar çevirir. Daha sonbahar gelmeden kurur yaprakları. En cılız rüzgârda, boyunları bükük, birer ikişer düşerler. Tanıyanlarınız bilir onu.. Belki de bir ak günde, sevgilinizi beklemişsinizdir gölgesinde... Öyle, kıyıda-köşede, gözden ırakta gibi durduğuna bakmayın siz onun.. Neler görmüş, neler geçirmiştir yıllar yılı.. Milyonlarca kişi geçmiş altından. Seslerine kulak vermiş, nefeslerini, yürek çırpıntılarını duymuş, dertlerini dinlemiştir onların. Bir karanlık gecede, yalınayak bir küçük kimsesize, ninniler söylemiştir fırtınalar diliyle. Bir ak saçlı ihtiyar, bakıp bakıp da, "eeh.. yaşlandık" diye bir sigara sarmıştır karşı kahvede. Onun dilinden anlamak için çınar olmak gerekmez ya.. Kıymet verin, adam yerine koyun onu, yeter. Siz çınarları hissiz mi sanırdınız? Hiç ağlıyanını gördünüz mü bir çınarın? Ben de görmedim ama içimde bir ses onu görünce "çınarlar da ağlar" dedi bana.

Aksaray'da bir çınara şu fakir gönlümce acıdım. Evet, bir ışıksız gecede neyim var, neyim yok anlattım ona.. İster bir çınara acıdım, ister iki lâf edecek kimsem yok diye, sanın.. Günâhı size.. Ben ona her şeyimi anlattımı

Bağrına bir sarı defter kâğıdı çakmışlardı.

"Bekâra ev" diye..

Acemi, kaypak, kaygısız bir yazı. Yazan ya ihtiyar sakat bir kadındır, ya haşarı bir ilkmektepli. Nerede böyle bir ilân görsem, yaşantım canlanıyor gözümün önünde. Rutubet kokan duvarları, tavanında is, örümcek ağları, yatakda sıcak geceler, gitmek bilmiyen tahtakuruları ile, bir bekâr odası da benim var. Odamın yeşil badanasında, her akşam aynı - tanıdık fakat kim olduklarını bir türlü çıkaramadığım - çehreler bana kâh güler, kâh surat ederler. Şu şişman kadın, şu uzun saçlı kız, şu soran göz, şu alaycı yüz.. Tanıyorum hepsini birden. Ama tek-tek kim bunlar bilemiyorum. İçime doğmuyor da değil.. Geldiğim kentin kişileri hepsi de.. Niye bırakmazlar hâlâ peşimi? Nedir istedikleri benden? Onlardan kaçtım işte.

Bilmezler mi kentlerinin çamurlu asfaltından bıktığımı? Niye bırakmazlar yakamı?

Huylu bir adam olup çıkacağım, sonunda..

Şu duvarları kazısam, evsahibi ne der kimbilir?. Altından yenilerinin çıkmıyacağını bir bilsem, kazırım yeşil badanayı. Ya da bir beyaz kireç geçerim hepsinin üstüne. Şunun ağzına, öbürünün gözüne, burdakinin taa içime uzanan burnuna bir bant çekerim.

Bununla hiçbir şeyin bitmiyeceğini ben, iyice de bilirim aslına bakarsanız. Bilirim bilmesine ya.. Soramam ki kendi kendime:

"Bu serserilik hâlâ niye? Usandığım kentin sokakları çok gerilerde kaldı. Niye sürterim bu kaldırımlarda? Evet, şimdi de akasyalardan değil de, çınarlardan yardım umarım hâlâ.. Niye?.."

Bu işin bir yere varıp duracağı besbelli. Ama, ne zaman, nerede bunu ben de bilmiyorum. Bütün bir suçu, bir kente yükleyip geldik buralara.. Şimdi bir suç varsa ortada, kimde? Şu soran göz, şu alaycı yüz müdür suçlu? Soluk yeşil çehreler, niye bakarlar bana öyle? Allah esirgesin, bir de dile gelseler, neler demezler?

"Varsın, ne derlerse desinler.." demeyin.. Kimin umurunda olacak, benim umurumda elbet.. "Nasılsın" derler kibarları.. Aldanmayıın!.. Bir soru yağmurudur başlar ardından..

"Niye geldin buralara!"

"Babanın evinde su mu çıktıydı?"

"Orada okunmuyor muydu sanki?"

Sıkıntıdan parmaklarınızla oynıyacak, bir cevap arıyacaksınızdır onlara.. Boşuna ümitlenmeyin bulamazsınız.. İçinize çöreklenecektir sorular.. Güleceklerdir. Altın dişlerinde bir sarı parıltı, ruhunuzu kararta cak tır.. Çeker giderler artık. Bir sürü şey dolmuştur kafanıza.. Kendi kendinize sorarsınız:

"Sahi, ne arıyorum ben?"

Mutluluk mu? Onlarca bir sorun değildir bu.

"İnsan ,istedikten sonra her yerde pekâlâ mutlu olur.." derler.

Babaocağını bırakıp da, dışarılarda mutluluk aramağa aklı yatmaz onların. O kentin sokakları yerine, bu kentin kıyılarında, rıhtımlarında dolaşmak.. Bulvarda ona buna bakmak yerine, bir balıkçı motoruna el sallamak sahilden.. İşin kötüsü, görülmemek ikisinden de.. "Ben var mıyım? Ben yok muyum?" diye sormak kendi kendine.. Avunmak için iki satır yazı yazmak belki.. Vakit öldürmeğe, yazı-tura atmak işsizlikde.. Bir filmin yarısında uyumak, düşmüş bir kadına, bir si-

gara vermek.. Yine mutluluk aramak sokaklarda, dolaşmak, dolaşmak..

Düş kurmak sırasında.. Bir kıza bir şeyler teklif etmek.. En iyisi, bir hikâye kitabı imzalamak ona.. Bir gülücüğe bin buse vermek.

Bu kadar işte yaşantım.. Düş kurmak, mutluluğu aramak.. Nedir değişen? Bunu çok görmek bana.. Ayakta tutan nedir ki beni?.. Bıraksam şu mutluluğun peşini, nereye varmış olurum? Anlatamam ki onlara.. Anlatsam, anlamazlar ki beni.. Kim olursa olsun.. Bir genç kız, bir yaşlı kadın, bir canlı yaratık, bir köpek, bir martı, bir çiçek, bir çınar hattâ.. Candan kulak verse, içimi bir döksem ona..

Ama yok işte.

Bir çınara anlatıyordum bunları.. Onun da çınarlığı tuttu nihayet.. Marmara'dan bir lodos esti, çınar, yorgun-argın bir sallandı, dökülen yapraklarının hışırtısında:

"Yeter be artık!.." dedi, "Dert babası mıyım ben?.."

Yaa... İşin kötüsü bu işte.. Bir çınar olsun anlamadı beni.. Bir çınar bile bana "kısa kes" dedi.

İşin nereye varacağını bilemediğimi söylemiştim. Gülmek mi, ağlamak mı gerek, onu da bir sıkıntılı akşam düşünmeli. Niye yazıyorum bunları sanki? Şuur altımda bir şey mi gizli? Var galiba bir şeyler.. Bir bilsem.. Hasta mıyım, âşık mıyım, yazar mıyım neyim ben? Bir bilsem.. Ondan sonrasını geç bir kalem.. Ben sokakların, ben gecelerin çocuğu. Varsın bir çınar bile anlamasın beni.. Ama önce bir bileyim.. Ben neyim?..

Hasta mı, âşık mı, yazar mı, ne?

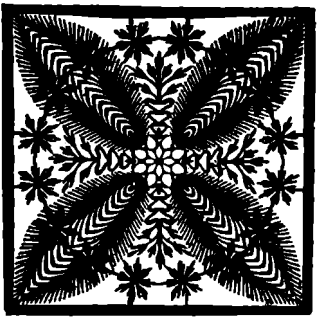

UĞUR, Ergun

İÇTEN DURU

Ülkenin büyükleri bulup buluşturup gün batımmdan bu kez yeni bir yönetim düzeni getirmişlerdi. Büyüklerin yıllardır aynı kuralları uygulamaktan yürekleri mi bunalmıştı, yoksa gün batımmdan arasıra çağırılan o ak benizlilerden biri mi bunu salık vermişti? Böyle şeyleri başlangıcından kestirmek biraz güççedir. Yalnız hep "Ulus böyle istedi." denip duruluyordu ortalıkta. Hani tutmazsa "Bütün kusur ulusta." demenin kurnazca bir yolumu ki bu diye hayın hayın düşünesi geliyordu insanın. Oysa ulusun olanlara öteden beri akıl erdirmeye gücü de pek yoktu isteği de.

"— Eh," deniyordu, "demek büyüklerimiz bunu böyle uygun görmüşler, elbet bir bildikleri vardır." Söyliyeceklerini bu kadarla bitirip şimdiye kadar nasıl yaşayıp durdularsa gene öyle yaşamalarına koyuldular.

Ne var ki bu düzeni getirdikten biraz sonra büyüklerin canı çatlıyasıya sıkılmaya başladı. Geceleri gözlerine uykular uğramaz oldu. Küme küme gün batımı ülkelerine taşınmışlar, o sokaklara taşan bolluğun, yüzlerden dökülen esenliğin gizlerini içinde saklıyan koskoca bir kitap bulup getirmişlerdi.

Kitabın kapağını açar açmaz ilk sayfada incecik, küçücük bir kelimeyle karşılaştılar: "İÇTENLİK". Ama ilk sayfalara çoğu zaman kitapların nerde basıldığı falan gibi önemsiz şeyler yazıldığından, en büyük, ereğine varışta onu kısa da olsa bir süre geciktiren bu handiyse bomboş yaprağı, parmaklarını tükürükleyip, hışımla çevirdi. Büyüklerden biri de:

"— Bu boş yaprakları bol bol koyarlar, kitaplar kalın görünsün diye." dedi. Ve ikinci sayfasından sonra kitabı satır satır uygulamaya başladılar.

Ama kitabın sonuna geldikçe başında yapılanlar çözülüyor, başına dönüldükçe sonunda kurulanlar yıkılıyordu. Artık uykusuz geceler tak dediğinde büyüklerden biri:

"— Bu kitabı yazanlardan birini getirelim, bize akıl versin." dedi. Birkaç zaman içinde ülkeye ufaraktan, gözlüklü, görünüşte hımhım bir adamcık geldi. Aldı eline, kitaba baktı, bir büyüklere baktı, bir de çevresine baktı.

"— Yahu," dedi, "siz ilk sayfayı okumadınız mı?" Büyükler hep bir ağızdan:

"— İlk sayfaya bir şey yazmamışsınız, ikinciden başladık," diye yanıtladılar onu. Adam:

"— Hımm." dedi, biraz düşündü. "O kelimeden fazla bir şey yazamazdık ilk sayfaya. Onu aslında biz de yazmadık. Ama o başta olduğu için bu koca kitabı birkaç yılın içinde tamamladık. Bence ilk sayfada biraz uzunca durmalısınız."

Hani bu hımhımın gelmesine avuç dolusu para harcamamış, hele kendi uygulama yollarında ufacık bir umut ışığı görebilmiş olsalardı umursamazlardı onu ya, bu duruma göre dediğini yapmaktan başka çıkar yol yoktu.

Açtılar önlerine o küçücük, incecik kelimeyi; düşünmeye durdular. Ufak adamın getirilmesini öngören buldu gene çareyi:

"— Arkadaşlar!" dedi. "Ülkemizin gerçekleri..." dedi. Epeyi bir süre konuştu; sonunu da şöyle bağladı: "Bu işi geniş çapta ele almalıyız. İçtenlik için bir genel müdürlük kurmalıyız. Ülkemizin en kıyı-bucağına kadar bu müdürlüğün örgütlerini yaymalıyız." Önerme beğenildi ve "İçtenliğin Anlam ve Önemini Tanıtma, Yayma ve Denetleme - kısacası İçten. Yay. Genel Müdürlüğü kuruldu.

Eski kumandanlardan emekli bir yarbay da Çek kasabasının İçten. Yay. Bölge Müdürlüğüne böylece atandı.

Çek kasabası oldum olası mutsuz bir beldeydi. Ne zaman hangi büyüğü tuttularsa ilk yapılan seçimde karşı büyüğün tarafı kazanmıştı. Bu yüzden kasabanın orta yerinden geçen ana yol bile toprak kalmıştı. Komşu kasaba otobüslerinin şoförleri Çek'in içinden geçerken inadına öyle bir gaza basarlardı ki çalışıda her bir şeyin üstüne hilâfsız bir parmak toz yığılırdı. "Ama bu bizim kusurumuz." der, boyunlarını bükerlerdi Çek'liler. Artık zaten hiçbir tarafı da tutmaz olmuşlardı Yöneticilerin topladığı vergilerle baş yönetmenin, bir de çevresindeki üç-beş yardımcısının maaşları çıkarsa çıkıyor, çıkmazsa bunu baş yönetmen, dükkân dükkân dolaşıp, oynadığı iskambil partilerinden doğrultuyordu.

Öyle uzun boylu çalışmaya, okuldaki birkaç öğrencinin dışında kimse niyetli görünmüyordu Çek'te. Doğrusu galiba onlar da okulu iyi bir dereceyle bitirip yatılı okullara kapağı atmayı, açıkçası buradan sıvışmayı düşünüyorlardı.

Bir de ancak baş yönetmen uğradıkça işleri olan, bunun dışında düşünceli düşünceli dükkânlarının içinden dışarıyı seyreden çarşı esnafıyla ana caddeden her tozu dumana katarak geçen otobüsün ardından güle güle bir süre koşan Deli

Duru'yu sayarsak Çek kasabası şöyle genel hatlarıyla anlatılmış olur.

İçten. Yay. Gn. Md. lüğünün kuruluş buyruğundan bir kopya da Çek'e gönderilmiş, bölge müdürlüğüne emekli yarbayın atandığı belirtilmiş, yeni yönetim düzeninin bu temel ögesinin vatandaşlara eksiksiz anlatılması yolundaki bütün çalışmalarında ona yardımcı olunması istenmişti. Her şeyden çok bu yeni kuruluş adına gönderilen, alışılmışın üstündeki, kümeli para herkesin kafasında bu işin gerçekten önemli olduğu kanısını uyandırmıştı. Yalnız şu da var ki bir işin önemi arıttıkça nedense anlaşılması da zorlaşıyordu.

Gene de salt bu önemden ötürü emekli yarbayın gelişi en güçlü haber alma ögeleriyle önceden öğrenildi ve o günün akşamı için okulun bahçesinde bir şölen hazırlığına başlandı.

Gününü öğrenmişler ama saatini bir türlü kestirememişlerdi. Çünkü Yarbay, İl'e kadar trenle gelecek, oradan otobüse binecekti. Eh bu bölgenin otobüslerinin de bir tarifesi vardı olmasına ya, doğrusu içtenlikle düşününce -ki öyle düşünmeye artık alışmalıydı- bütün kalkış saatlerinin üstüne bir çizgi çekip, şöyle yukardan aşağı doğru, büyük harflerle DOLDUKÇA diye yazmak en doğrusu olurdu.

İşte bu yüzden Çek kasabası ileri gelenleri daha sabahın erken saatinde çarşının ortasında beklemeye durdular.

Deli Duru da oradaydı. Her seferinde tozu dumana katarak geçen otobüsler yerine bu kez birinin kasabanın ortasında yavaşlayıp duracağını duygulamış gibi sabırsız bir bekleyişi vardı. Kasabanın büyükleri, zaman geçsin diye, bir süre de onunla oyalandılar.

Deli Duru pek öyle uzun boylu konuşmazdı. Üç-beş yıl öncesine kadar okulun bayramlarda nutuklar okuyan -yani akıllı- bir öğrencisiydi. Bir gün birdenbire olmadık yerlerde gülmelere başladı. Bırak bayramlarda nutuk okumayı başkaları okurken, arkadaşları onu tutup başka bir yerlere uzaklaştırmak zorunda kalıyorlardı. Derslerine gene eskisi gibi çalışıyordu ama okul gibi en fazla ağırbaşlı olunması gereken bir yerde böyle durmadan kıkırdıyan bir adamın elbette işi yoktu. Okuldan kovulduğundan bu yana artık ağzını bıçak açmaz oldu. Gülmesine gene gülüyordu ama, söz olarak ağzından en fazla, eliyle çevresindeki birini ya da bir şeyi gösterip:

"— Şuna bak yahu!" sorusu çıkabiliyordu. Ama bunu öyle bir yerinde söylüyordu ki bu yüzden bazılarından dayak bile yemişti.

Zaman ikindiye yaklaştığı halde daha görünürde otobüs falan yoktu. Kasabanın fırıncısı ikidebir gelip hazırlanan saç

kebaplarını fırına sürmenin sırası geldiğini hatırlatıyordu. Fırıncının her gelişinde Baş Yönetmen yelek cebinden köstekli saatini çıkarıp bakıyor:

"— Hele biraz daha bekle bakalım." diyordu.

Baş Yönetmen bugün bu yüzden iskambil de oynıyamamıştı. Kasabanın kunduracısı dün akşamki son oyunu kazanmış olmanın üstünlüğüyle biraz kuruluyor gibiydi. Ona ilk fırsatta dersini vermek gerekiyordu. Hele bir de:

"— Reis, istersen şurda, benim dükkânda iki el atalım." deyince gözü içtenlik-miçtenlik görmez oldu. Biraz sonra bütün diğer bekliyenler de kunduracının dükkânında seyirci olarak yerlerini aldılar.

Otobüsün gelişi de kunduracının son umudunu bağladığı kâğıdı hızla tezgâhın üstüne çarpışına rasladı. Sonunda da kıpkırmızı bir yüzle bugün şansı olmadığından yakınırken içeri soluk soluğa fırıncı girdi.

"Reis," dedi, "otobüsten okkalı biri indi. Kocaman renkli bir kâğıdı kasaba helâsının ana caddeye dönük yüzüne yapıştırıyor. Beklediğimiz adam bu olmıya?"

Ardından da hemen ekledi:

"— Süreyim mi saç kebaplarını artık fırına?"

Hepsi ivedi dışarı uğradılar. Gerçekten otobüs durak yerinin karşısında, çarşı helâsı duvarında koskoca, renkli bir kâğıt asılıydı. İri kıyım bir adam da üç-beş adım geriye çekilmiş, elleri belinde dayalı, kâğıdın doğru asılıp asılmadığını denetler gibi ona bakıyordu. Adamın ardında da Deli Duru, başını bir yana yatırmış, bakakalmıştı resme.

Resimde iki elin ortasında bir ak yürek duruyordu. Ak yüreği tutan eller damar damardı, güçlüydü ama kırıcı değildi belli.

"— Efendim.. Şeyin.. İç-Yayın bölge müdürü siz misiniz acaba?"

"— Evet." dedi Yarbay; yalnız yüzünü çevirip baktı gelenlere.

'— Kasabamıza hoş geldiniz. Biz buranın ileri gelenleri.." Yarbay bu kez gövdesini de döndürdü.

"— Merhaba arkadaşlar." dedi ardından. Sonra hep bir ağızdan "Sağol!" diye bağırmalarını bekler gibi durdu. Berikiler mırıl mırıl, dağınık:

"— Merhaba efendim. Hoş geldiniz." diye yanıtladılar onu.

Baş Yönetmenin yardımcısı o sıra Deli Duru'yu kolundan tutmuş, öteye çekiştiriyordu.

"— Bu bey kim?" dedi Yarbay, Duru'yu gösterip.

Baş Yönetmen kusurlu kusurlu gülümsedi.

"— O bey falan değil efendim. O kasabanın delisi. Bir

zaman duru, duru, duru der gezerdi. Şimdi de... Yoksa densiz bir şey mi yaptı burda? Bazı bilmez de dediğini.."

Hepsinin yüreği hop etti, ağızlarına geldi. Demiş demiştir. Resme bakıp bakıp "Şuna bak yahu?" deyivermiştir belki de; deli bu.

"— Yo.." dedi Yarbay, "Gerçekten deli mi o?"

Sonra hep birlikte Yarbay için kasabanın konuk evinde hazırlanmış odaya gittiler. Uygun bir dille akşam yemeğine alçak gönüllü bir hazırlık yaptıklarını da söylediler. Ama Yarbay kısaca:

"— Sağolun," dedi, "savurganlık oldum olası hoşuma gitmez."

O akşam saç kebaplarını yalnız başlarına yediler. İçkiyi de biraz olağanın üstünde kaçırdıkları halde kimse ağzını açıp Yarbay ya da içtenlik üstüne bir kelime bile söylemedi. Akıllarına mı gelmedi acaba? Günahı boyunlarına..

Ama ertesi günü Yarbay bir de kasabanın yönetim yapısında kendisine ayrılan odanın kapısına "İşi Olmıyan Giremez" levhasını asınca bu anlaşılmaz tehlike karşısında kader ortaklığı zorunlu oldu. Kafa kafaya verdiler, bu İçten. Yap'la ilgili nasıl bir iş uydurulabileceğini düşünüp düşünüp bir türlü bulamadılar. Bir ara yönetim yapısının kahvecisini gönderip kahve-çay sordurmayı denediler. Adamın "Kahve-çay" demesine kalmadı:

"— Kapının üstünü okumadın mı sen?" diye gürledi içeriden Yarbay.

Sonra bir süre odanın tam altından sağlık görevlisinin odasından - sağlık görevlisi yok yalnız odası vardı - onun üç aşağı, beş yukarı dolandığını izlediler.

Akşama doğru yönetim yapısının önünde Deli Duru göründü. Bekçilerden biri göğüsledi onu ama, o sıra penceresinden dışarıyı gözetlemede olan, Baş Yönetmen, Deli Duru'nun nereye gideceğini kestirip:

"— Bırak onu!" diye buyurdu bekçiye.

Deli Duru doğru, eliyle koymuş gibi, Yarbayın odasını bulup kapıyı-mapıyı tıklatmadan daldı içeri. Kahveci, deliden de olsa kendine bir ortak çıktığına sevinmişti ama sevinci kursağında kaldı. Çünkü Deli Duru yarım saat kadar kaldı içerde. Sonra ışıl ışıl bir yüzle dışarı çıktığında deminki bekçi kolundan yakaladığı gibi Baş Yönetmenin odasına götürdü onu. Bütün kadro orada toplanmıştı. Deli Duru'ya gazoz bile ısmarladılar ama ağzından "Şuna bak yahu?"dan başka bir tek kelime alamadılar. Hemen hepsi hırsla birer tokat şaplattı Deli Duru'nun yanağına; sonra kovdular onu.

Ertesi günü Baş Yönetmen çevredeki bütün kasabalara

birer adam saldı. Adamların görevi diğer İçten. Yap. bölge müdürlerinin ne iş gördüklerini bir iyi öğrenmekti. Ama görevliler bezgin, umutsuz bir yüzle döndüler. Öbür kasabalara İçten. Yap.'tan atananlardan daha kimsecikler gelmemişti. Gidenler bunun nedenini de araştırmışlar; onlara "Atanma ve Yolluk Yönetmeliği" gibi, "Devlet Görevli Yasası" gibi adlarını bile akıllarında zorla tutabildikleri birşeyler söylenmişti.

Baş Yönetmenin herkesten fazla anladığı şuydu ki bu adamı buraya zamanından önce gelmişti. Yasaları, yönetmelikleri hiçe sayıp geldiğine göre anlaşılmaz, gizli - öyleyse tehlikeli - bir ereği olmalıydı.

Birkaç gün sonra Yarbay yayan-yapıldak köy yollarına düştü. Ardından da Baş Yönetmenin çoban kılığında, gezgin kılığında, çerçi kılığında adamları.. Ertesi günün akşamı Yarbay peşine takılan bütün casuslarla birlikte söyleşe, gülüşe gittiği yoldan göründü. Baş Yönetmen adamlarını, ne kadar haber saldıysa da yanına getirtemedi.

"— Neymiş canım öğrenmek istediği? Gündüzlere kıran mı girmiş? Yarın sorsun!" diyorlardı.

Ertesi günü zorla etti Baş Yönetmen. Daha evinden saldı emrini, gidenlerden birini sürüye sürüye getirtti yönetim yapısına.

"— Söyle," dedi adama, "anlat!"

"— Neyi Baş Yönetmenim?" Adamın yüzü bir ak-pak olmuştu, durulmuştu.

"— Niye gönderdim ulan seni ben? Niye kaldırmıştık ineklerinin üstünden korunma cezasını?"

"— İneklere ne edersen et, Baş Yönetmenim, umurum değil ya; senin bilmek istediğin Yarbayın köylerde ne ettiği mi?"

Baş Yönetmenin beti-benzi soldu birden. Nasıl olmuş da bu kapı kulları başı dikeltmişlerdi? Yapacağını ardına koyup dinlemeye durdu.

"— Yarbay, dün gün batarken Kıraç Gediği aşıp Gücenik'e vardı. Biraz sonra biz de girdik köye. Nerden esmiş de ilk peşin bu en uzak köyü seçmiş diye yorgunluktan yakınıp duruyorduk aramızda. Nasıl olsa doğru konuk evine gider diye öbür ikisini önden koşturdum ben. Yarbay ama hemen oracıkta köye dönen malları damlara sığıştırmaya uğraşan bir kocakarıya yardıma durdu. O iş bitti, gitti çeşme başına çamurların içinde oynayan çocuklara çıkıştı; biraz sonra onlarla birlikte çeşmenin yıkılmış taşlarını yerine yerleştirdi. Güneş iyice devrilene kadar oyalandı köyün alanında. Sonra gitti, caminin duvarı dibindeki kocamışların yanına çöktü. Hiçbir şey konuşmuyordu öyle uzun uzadıya. Sırtına bağlı koca torbasını açtı oracıkta. İçinden azık çıkardı, kocamışlara da ver-

di, kendi de yedi. Köy birer ikişer toplanmaya başladı duvar dibine. Kısa kısa söylüyordu Yarbay; usul usul konuşuyordu, konuşunca. Gökten, çimenlerden, sulardan anlattı. Söyledikleri bize şimdiyedek söylenenlere hiç benzemiyordu. Anlatılanları da dinliyordu, herkes de konuşsun istiyordu. Geç saatlere kadar zamanın nasıl geçtiğini bilemedik. Gene o uyardı hepimizi. "Yarın çalışacağız," dedi. "Kendimiz için, çocuklarımız için çalışmamız gerekiyor. Bir daha gelişimde köyün alanında hep birlikte çalıp oynıyacağız. Şimdi bizlere, kasabadan gelen konuklara altına sığınacak bir dam gösterin." dedi. Sonra bizi kalabalığın içinden bir bir çıkarıp sıvazladı sırtlarımızı. Kollarımıza girdi, konuk evine gittik. O uyuduktan sonra kaçmaya kalkıştık, kaçamadık arımızdan. Konuk odasının bir köşesine büzüldük, hıçkıra hıçkıra ağladık sabaha kadar. Bu muydu bilmek istediğin Baş Yönetmenim?"

Baş Yönetmen, sanki adamın odada biraz daha fazla kalmasından büyük zararlara uğrayacakmış gibi kaygılı, ivedi kovdu onu dışarı. Diğerlerini de çağırmadı.

Kasabadan hemen hiç kimse çarşı helâsının duvarındaki kâğıdı öyle uzun boylu seyretmedi. Deli Duru'dan başka. Deli Duru helânın tam karşısına, aşçı dükkânının köşesine oturup hep onu seyrederdi. Günün biri okula giden yaşı geçkin oğlanlardan biri gözle kaş arasında, yüreğin tam ortasına saplanmış bir ok resmi eklemeye uğraşırken Deli Duru zor yetişip yapıştı ensesine. Sonra ceketinin yan ceplerinden homurdana homurdana çıkardığı bir avuç çakıl taşı içinden bir silgi parçası buldu; onunla yarım kalmış kızılderili okunu sildi, iki avucun içindeki apak yüreği bir güzel temizledi.

Ama kasabanın pazarı olduğu günler köylüler yığılırdı renkli resmin önüne. Aralarında "Hükümetin anlaşılmaz bir başka işi." diyenler olduğu gibi öyle sessizce resme bakakalanları da bulunurdu. Daha ötesi resmin bulunduğu yeri bir buluşma noktası yapanları da vardı. "İyi yüreğin orda..." derlerdi bunlar. "Baba'nın ak yüreğinin dibinde!.." derlerdi.

Bu böyle birkaç hafta kadar sürdü.

Bir gün, artık Baş Yönetmenin Yarbayı, şimdilik zararsız görüp onunla uğraşmaktan handiyse vazgeçtiği bir sıra, kasabaya "İçten-Yay" adına kocaman kırmızı mühürlü bir zarf geldi. O akşam da Yarbay artık görevinin bittiğini, yarın gideceğini haber verdi Baş Yönetmene. Şaşırdı, kekeledi, ne diyeceğini bilemedi Baş Yönetmen. Şu işi eni-konu anlayamadan elinden kaçırdığına üzüldü bayağı ama, bu alışılmışın dışındaki havanın kalkışına da sevindi doğrusu.

Ne olur ne olmaz diye Baş Yönetmen, çevresindekileri toplayıp, uğurlamaya da geldi ertesi gün.

Otobüse binmeden önce kısa bir konuşma yaptı Yarbay:

"— Arkadaşlar," dedi, "bizim Genel Müdürlük kaldırıldı ama, siz gene indirmeyin bu resmi duvardan. Ondan bir zarar gelmez size. Kişi içten olduğu sürece insanlığını duyar. İçtenlik rahat, içtenlik yücedir." Sonra bir bir toka etti oraya gelenlerle; karşıda aşçı duvarının dibine çömelmiş, "deli ağlamaz" kuralına karşı gözlerinden oluk gibi yaş boşalan Deli Duru'nun yanına gitti, onunla da toka etti.

Otobüsün kaldırdığı toz daha yere inmemişti ki, hepsi koştular resmin üstüne. Dibinde Deli Duru'yu buldular, ellerini açmış, kapatmış resmi. Onu yaka paça itelediler öteye. Sonra Baş Yönetmen hışımla çekti aşağı resmi. Hepsinde ondan bir parça koparmak için büyük bir istek var gibiydi. Deli Duru bağırıyor, homurdanıyor, üstlerine atılıyordu; ama engel olamadı.

Bu döğüşten onun elinde de ak yüreğin büyücek bir parçası kalmıştı. Onu sıkı sıkı tuttu, kaçtı oradan. Köşeyi dönünce avucundaki buruşmuş kâğıdı açtı, bakakaldı ıslak gözlerle ona. Yürek, Deli Duru'nun avuçlarında resimdekinden de güzel duruyordu. Deli Duru'nun elleriyle birlikte yüreğe, içtenliğin simgeliği daha bir fazla yakışmıştı. O günden sonra Deli Duru yerine İçten Duru dediler ona. Daha çok küfür ettiler, daha çok tartakladılar; kazananların şimdiye dek kendiliklerinden alageldiği hakların uyarınca.

Birkaç gün sonra gelen yazıyla herşey aydınlandı. Ülkenin büyükleri gün batısı ülkelerinden başka bir adam getirtmişler. O kitabı yazanlardan değil, ama gün batısından. O demiş ki:

"— İlk sayfanın uygulanması gereksizdir. Yazıktır bunun için harcanan zamana." Ve yazının sonu şöyle geliyordu:

"Bu fasıldan yollanan bütün ödenekler, yakında yapılacak, yeni düzenin doğal temeli olan, genel seçimler için harcanacaktır."

ÜNER, Tanju

BİR ZENCİDE YAŞAMAK

Koştum koştum. Arkamdaydı polis. Bırakmıyordu yakamı. Yaşımın tüm yorgunluğunu duyuyordum. Yenmeliydim yorgunluğumu. İnsanüstü bir gücüm olmalıydı. Uzaklaşan ayak sesleri geliyordu kulağıma. Birden kulağıma gelen seslerin kendi ayaklarımdan gelebileceğini düşündüm. Polisin ayak seslerini duymuyorum gibime geliyordu. Belki de yanılıyordum. İnsanların bağrışmalarını duymuyordum şimdi. Havaya atılan iki silâh sesi geldi uzaktan. Neden havaya? Belki de soydaşlarımın üzerine atılmıştı kurşunlar? Tüm bunları düşünemiyordum derinine. Bildiğim koşmam, kaçmam gerekliliğiydi. Neden diye soramıyordum kendime. Soracak sürem bile yoktu gerçekte. Kuvvetsizdim. Yalnızlığımdan doğan korkunç gücsüzlüğümü duyuyordum. Dönüp bakmalıyım arkaya. Bakamıyorum. Ayaklarım benim değil. Önümdeler öylece. Gözlerim kapanıyor alnımdan akan terlerle. Gömleğim iyice yapışmış üstüme. Vitrinlerde yorgun zencinin görünüsü. Gömleği ıslak yorgun zencinin. Gençleri önlememiz gerekti belki de. Yerdeki o kadın, sonra köpekler. Polislerin her yönden gelişleri üstümüze. Gençler önlenmeliydi belki de. Başaramazdık bunu. Önce o kadın: "Pis kokulular!" "Pis zenciler, kara kara, yağlı!" Apak yüzü kadının, kocaman ağzı aklığın ortasında. Tutamazdık gençleri. Kadını yerde gördüm birden. Köpekler sonra. Korku gittikçe büyüyen. "Haydi Afrika'ya tutsak domuzlar!" diye bağırıyordu adamın biri. Sessiz bir yürüyüş olacaktı oysaki. Bağırmak olanca gücünle evrene. Yoruldum iyice. Kırkikinci cadde de arkamda şimdi. Nehrin kenarına inebilsem. Kulübelerin arasında kayboluş kolay. Ama o kadın, apak yüzü. Kocaman ağzı. Polisin ayak seslerini duyuyorum şimdi. Kendimi aldatmaya çalışıyorum. "Elebaşları kaçırmayın," "elebaşları!" diye bağırmıştı biri. "Gene mi sen, domuz!" Gözleri üstümdeydi o pilisin. Yanağımdaki kan kurumuş olmalı iyice. Yalnız terim akıyor. Göz çukurlarıma doluyor, sonra aşağıya boynuma doğru. Önümü göremiyorum bir süre, perde aralanıyor sonra yavaşça, çevre çıkıyor ortaya. Nehrin kokusunu duyuyorum. İki cadde daha. Dayanmam gerek. Delice, tutamadığım düşünüler geliyor usuma. Neden hep kaçmak? Duruvermek, polisin eline bırakmak kendimi. Dayanamıyorum sonra. Koşu-

yorum. Nereyedek? Bilmiyorum. Hep kaçmak, hep koşmak önlerinde. Polisin ayak sesleri daha yakınımda şimdi. Duyuyorum bunu. İki sokak aşağıya varabilsem. Sonra? Soruyu yanıtlamamın bana yenilikler getirmiyeceğini biliyorum oysaki. İnsanları görüyorum tek tük. Kimi pencereden bakıyor. Evlerinde televizyonları olmalı çoğunun. Ellerinde bira bardakları. Birayı sever miyim? Kutuyu açarsın şöyle, bardağa doldurmadan olduğu gibi kutudan. "Hey, polis efendi!" diye bağırıyor yaşlı bir adamın sesi. "Gene ne halt karıştırdı bu kara herif?" Oysa birayı severim ben. Şimdi televizyonun başında, ayaklarını uzatmış, yanında bir bardak bira. Çoğunun elleri ceplerinde beyaz duvarlara dayanmışlar öylece. Arada bir soydaşlarımdan görüyorum. Neden sessiz yürüyüşe gelmemişler diye geçiyor usumdan. "Bir özgürlüktür tutturmuşlar," diyor kadının biri, "daha ne isterler bilmem ki?" "Afrika'dan tutsak geldiler, oysa işleri gücleri var şimdi." İsteseler hemen önümü kesiverirler, ama kesmiyorlar, biliyorlar ellerinde olduğumu. Bir sokak daha aşağıda başlıyacak kulübeler, biraz daha dayanabilsem. Nehrin kokusu iyice duyuluyor şimdi. Köşedeki evi dönebilsem. Ayaklarıma bir şey takılıyor, sonra başıma vurulan o sert şey...

Günlerdir bu odadayım. Enini boyunu günlerce adımladım odanın. Bir aşağı, bir yukarı. Gidip geliyorum. Sabah altıda kalkıyorum, sonra yatak toplanıyor. Oturabileceğim tek yer şu tahta iskemle. Küçük bir de masa var. Saatlerce oturuyorum masanın başında. Ellerimi çenemin altına dayıyorum çoğu, kalakalıyorum. Duvarları görüyorum, kara kara duvarları. Tam ortada asılı olan ampulde duruyorum. Gardiyan odayı temiz tutmam gerektiğini söylüyor durmadan. İki günde bir süpürüyorum her yanı. Yatağın altına dikkat etmemi söylüyor. Tozlar özellikle orada birikiyormuş. Sonra bir kova su getiriyor. Bir güzel siliyorum yerleri. O başımda duruyor öylece. Kapıya dayanıyor, ellerini ceplerine sokuyor, seyrediyor. Kovadaki suyun arılığı kayboluyor gittikçe. Bulanık suyu alıp gidiyor. Kapının kapanışını izliyorum bir süre. Koridorda uzaklaşan ayak seslerini sayıyorum. Şimdi onaltı, onyedi, tam yirmibirde dönüyor gardiyan köşeyi. Arada bir yirmiiki ya da yirmiüç oluyor. Durup pencereden bakıyor olmalı. Benim de var bir pencerem, ırakları gösteren bir pencere bu. Evlerin damları görünüyor, bir de bir kilisenin kulesi. Düşünüp düşünüp bulamıyorum kilisenin yerini. Sağda İkinci sokak olmalı, oradan dümdüz aşağı inince hemen soldaki kilise bu, ama onun kulesi böyle değildir. Belki de bu kilise uzaktadır oldukça; buradan yakın görünüyordur. Evlerin damlarından çıkarmaya çalışıyorum. Bu evler ken-

tin ortasında olamazlar diyorum, bulunduğum yer kentin güneyi, öyleyse ben kuzeyini görüyorum kentin, ama bu buluş doyurmuyor beni. Kentin kuzeyinde o kadar çok kilise var ki. Oturuyorum yeniden. Pencereden bakmak çoğu yoruyor gözlerimi. Onlar da bu dört duvara alışmışlar, bu çevreden çıkıp uzaklara yöneldiler mi hemen ağrımaya başlıyorlar. Bütün gün sürüyor ağrı. Salt gözlerimde kalmıyor, içlere doğru yürüyor, tüm başını sarıyor. Dayanamıyorum, hemen gardiyanı çağırıyorum. Yatmak istediğimi, hasta olduğumu söylüyorum. Durup dururken gülüyor. Acaba gülecek bir şey mi söyledim diyorum, düşünüyorum, bulamıyorum. Ama gülüyor adam. Sevimli olmasına sevimli bir adam, ama neden gülüyor? Çıkaramadım bunu. Yalnızca gece saat dokuzdan önce yatağı yapmanın yasak olduğunu söylüyor. Cebinden bir kutu çıkarıyor. Küçücük bir hap veriyor bana. Yuvarlak parlak bir hap bu. Bir bardak su istiyorum. "Yok," diyor, "susuz da yutabilirsin." Dilini çıkartıp gösteriyor bana nasıl yapmam gerektiğini. Gösterdiği gibi yapıp yutuyorum. Kutuyu sokuyor yeniden cebine, basıp gidiyor. Hemen saymaya başlıyorum adımlarını. Doğal olarak baştan bir iki adım kaçırmış oluyorum. Bu kez tam onsekiz adımda dönüyor köşeyi. Öyleyse diyorum, üç adım kaçırmışım. Köşeyi döndükten sonra ayak seslerini karıştırıyorum birbirine. Başka sesler geliyor kulağıma, iyice sayamıyorum, Ben her merdivenden çıkışımda da yaparım böyle. Tutup sayarım basamakları. Sonunda inanmam saydığımın doğruluğuna, şöyle bir dönüp yeniden sayıveririm.

Bugün ilk kez sorgu yargıcına çıkacağım. Gardiyan gelip söyledi. Sorgu yargıcını çok beğendiğini de sözlerine ekledi. Onun kanısına göre şimdiye dek hiç yaş tahtaya basmamış adam. Çok vatansever bir adammış. Çok da alçakgönüllüymüş. Bizi her görüşünde selâmlar dedi gardiyan. Ben giysilerime çeki düzen veriyorum o anlatıyor ayaküstü bunları. Sonra çıkıyoruz. Bir süre önümde gidiyor benim. Usuma olmıyacak şeyler geliyor. Şunun kafasına indiriver yumruğu diyorum, anahtarları al. Aç kapıları filmlerdeki gibi. Saçmalıyorum düpedüz. Son günlerde bir değişiklik olduğunu farkediyorum üstümde. Bahçeye çıkıyoruz. Tutsaklar evi çevreliyor bahçeyi. Güneşsiz bir gün. Temiz hava bir tuhafıma gidiyor. Sanki yıllardır kapalıyım, temiz havaya hiç çıkmadım. Gardiyan adımlarımın yavaşladığını duyup dönüyor arkasına. Karşıdaki yapıya giriyoruz. Kapıların hepsi birbirine benziyor. Üstlerinde numaralar var. Birinin önünde duruyor gardiyan, vuruyor sonra yavaşça. Kapıyı açıp beni sokuyor içeri. Sarı saçlı gürbüz görünüşlü bir adam masanın

başında oturan. Kapı kapanıyor arkamdan. Birden koşmak istiyorum üstüne adamın. Masayı yumruklamak, bağırmak alabildiğine. Beni neden burada tuttuklarını sormak sonra. Karımı, çocuklarımı özlediğimi anlatmak. Kapının yanında duruyorum oysaki. "Günaydın," diyorum. Duymuyor beni, başını kaldırmıyor kâğıtlardan. Masaya doğru yürüyorum yavaşça. Korkuyorum sebepsiz yere. Çıt çıkarmıyorum olduğum yerde. Var yokum belli etmiyorum. Adamın yüzüne bakmıyayım diyorum, ama elimde olmadan gözlerim dolaşıyor yüzünde. Gözlerim beni hep böyle yalnız bırakmıştır, alışığım buna. Sarı saçları açık pencereden giren yelde oynuyor yavaş yavaş. Kâğıtları bir yana bırakıyor, başını kaldırıp bakıyor bana. İlk kez görüyor sanki beni. Oysa kapıdan içeri girdiğimden bu yana kafasındayım onun. İkimiz de biliyoruz bunu, ama gene de oynuyoruz. Eliyle yer gösteriyor bana, oturuyorum. Kalemlerini düzene koyuyor, kâğıtları topluyor: "Evet," "evet", diyor, bana bakarak diklemesine. "Adınız?" Sonra kendi yanıtlıyor sorusunu kâğıda bakarak. "Bu yaşta, diyor, bu yaşta ne arıyordunuz o toplulığun içinde?" Küçük bir gösteri yürüyüşüydü, diyorum. Yasalardan, haklarımızdan söz açıyorum. Beni dinliyor mu? Bakıyor. Önündeki bir dosyayı katlıyor. Elinle sözümü kesiyor. Yaşınızı başınızı almışsınız diyor yeniden. Evimden, eşimden, çocuklarımdan söz açıyor. Nankörlük etmeyin! Devletin bana sağladığı faydaları birer birer sıralıyor. Düzeni bozmaya hakkımız olmadığını söylüyor. Anlamıyorum onu. Yasalardan. Sessiz yürüyüşün yasalara olan uygunluğundan söz açacak oluyorum. Evet, evet, diyor, başını sallıyor. Bana yöneliyor yeniden, evimden, mutlu düzenimden anlatıyor, anlamıyorum, diyor. Ona bireyi toplumdan çıkarmaması gerektiğini, soyut, kökü olmayan tüm toplumun yararına kullanılmayan bir özgürlüğün olanuyacağını anlatmaya çalışıyorum. Biliyorum beni dinlemiyor, pencereden bakıyor dışarıya. Ama dinleyecek. O bilmiyor şimdi. Düşüncelerimi tutmuş gibi havada dönüveriyor: Kime güveniyorsunuz? Sizi bırakabiliriz uzun bir süre içerde. Birden aldırmıyorum ona. Boş veriyorum. Durmadan konuşuyor. Pencereyi açıp uçuyorum dışarıya. Arı havaya, güneşsiz gökyüzüne doğru havalanıyorum. Sonra dönüyorum. O hep masanın önünde anlamsız gözlerle izliyor beni. Gülüyorum katılırcasına. Kapının arkasında tahta bir iskemleye oturmuş beni bekliyor gardiyan. Kapının bu yanında masanın önünde oturmuş bir yargıç. Ben durmaksızın, katılırcasına gülüyorum. O bilmiyor güldüğümü, sarı saçları uçuşuyor yelde. Konuşuyor, ellerini oynatıyor. Ağzı bir açılıp, bir kapanıyor.

YÖNEL, Selçuk

BİR KERESİNDE BİZİ DE

Gözümü duvardaki saate diktim. Beşe beş var. Sarkacı düzenli aralıklarla gidip geliyor. Bir sağa, bir sola. Az sonra beşi vuracak. Birkaç dakika var. Bu birkaç dakika içinde bulunduğum ortam değişmeyecek. Oda yine aynı oda. Duvardaki resimler yine yerlerinde. Nasıl konuldularsa yine öyle. Kimbilir aylardan beri belki de yıllardır öylecene duruyorlar duvarda? Her an yerimden kalkabilecek durumda olmama karşın yine de yediğim ekmek gibi biliyorum, daha bir süre yerimden kalkmıyacağımı. Elimdeki kitabın sayfaları arasında yuvarlanıp gideceğim tüm dikkatimle.

Evde kalmış topal kıza koca arıyor anası. Kadın gençliğinde kocası olacak adamı tavlamak için ne haltlar karıştırdığını anlatıyor kızına. Kadın, kızı gibi topal değilmiş o zamanlar ama, pek de güzel sayılmazmış. Gerçek yaşından fazla gösterirmiş. Evde kalmak korkusu var ne de olsa. O da tutar bir sürü plân hazırlarmış bütün gün evde...

Ha şimdi vuracak, ha şimdi vuracak diye kafam saate takılıyor durmadan. Kitap okuyup dururken bir de bakıyorsun ansızın bir sürü "ding! dong!" İkide bir kitabı elimden bırakır, şöyle bir arkama yaslanırım; sonra da düşün babam düşün. Yok şöyle mi olacaktı, böyle mi olacaktı? Neden böyle yazdı? Kendi hesabımca bazı yargılara varırım; eksiklik bulurum bazı yerlerde. Yargılarımla pek uyuşan yer oldu mu "Hah!" diyorum. "Aferin adama, lâfı tam oturtmuş yerine. Oldu mu böyle olacak işte!" Tam düşüncelerimin, düşlerimin içinde yittiğim bir sırada beynimde korkunç bir ses: Ding! dong! Ding! dong! Bu kez çalma zamanının geldiğini anlayıp çalmasını bekledim. Böyle bekleyince pek o kadar korkunç gelmiyor saatin çalışı. Biraz daha iyimserliği üstünde oldu mu insanın, hoş bir müzik bile buluyor o "ding dong"larda.

Düşleri, saati bir yana bırakıp yine kitaba dönüyorum. Kadın, o koca arayıp da bulamıyan kızın anası, yetişkin oğlunu evden kovuyor. Oğlanın eve pek öyle bir yararı dokunmuyormuş. Ayda aldığı ikiyüzelli liradan daha fazla kazanmanın yollarını aramıyormuş oğlan da. Hem ayyaşın bi

riymiş. Sigara desen günde bir paket "püft"müş. Her Allahın günü sinemaya gidiyormuş. Eve yardım edeceği yerde daha anasından para çekiyormuş. Kadının burasına gelmiş. "Hadi bakalım!" diyor oğlana. "Senin bu evde yerin yok bundan sonra. Gözüme görünme bir daha; sinemaya mı gideceksin, nereye gideceksen gidersin artık."

"Babası ne diyor buna?" Babası yok ki. Günün birinde almış başını, çekmiş gitmiş uzak kentlere. Gidiş o gidiş... Bir oğlan evinden öyle pek kolay kolay kovulamaz. Çoğu zaman evde kalmasını sağlayacak nedenler kovulması için gerekenden daha fazla olur, çocukcağız o gürültüye paçayı kaptırmadan belâyı savar başından. Bu kez de öyle oluyor. Oğlan, ablası koca buluncaya dek eve para getirecek, topal kızı aç bırakmıyacak. Anası, "Ben nas'osa bi topan ekmek iki zeytinle öğün savarım ama, diyor, gelinlik ablanı aç komak sana yaraşmaz." Uzlaşıyorlar. Ama oğlan bir daha ağzına içki koymayacak. Öyle her gece sinemaya da gitmeyecek. Doğru dürüst çalışıp eve para getirecek. Söz mü, söz...

Bunu okuyunca çocukluğumu ansıyıverdim. Daha sekiz on yaşlarında ya varız ya yokuz. İşte o sıralarda bir gün anama, "Hafakanlar basıyor." Akşam karanlığında kapı dışarı ediyor bizi. Babam evde olsaydı engel olur, anamı yatıştırırdı ama, nasıl olduysa bir geç kalacağı tutmuştu o akşam. Biz, iki kardeş, başımızı sokacak bir kovuk aramağa başladık sokak sokak. Kapının önünde oturup babamı bekleseydik içeri alırdı o bizi. Bir parça derdimizden anlardı ne de olsa. Biz ise o sokak senin bu sokak benim sürttük durduk bir delik bulasıya dek. Tir tir titriyorduk. Gerçi sırtımızda ceket meket bir şey yoktu ama, öyle üşünecek hava değildi. Eğer evden kovulmayıp da oyun oynamağa çıkmış olsaydık sokağa, değil üşümek, sucuk gibi yamyaş olurdu giysilerimiz. Bir kez evden kovulmuştuk işte. Bir gariplik çökmüştü üstümüze. Tekrar eve alınmadıkça ceket değil, yorgana sarınsak yine de ısınamazdık.

Böyle başıboş köpekler gibi dolaşıp dururken sokakların birinde duvar dibinde bir kum yığını gördük. Kumun yanında da epeyce tuğla yığılıydı. Hemen çöktük kumun başına. Birer de tuğla. Otomobilcilik oynamağa başladık. Yollar yaptık. Park alanları yaptık; benzin istasyonu falan...

Sokağın köşesindeki elektrik lâmbasının aydınlattığı kum yığınında bir süre otomobilcilik oynayıp hevesimizi çıkardık sonra bir kaygıdır aldı bizi. Geceyi nerede geçireceğimiz sorunu tez elden çözüm bekliyordu. İşte o sırada kafam önemli buluşlarından birini yaptı. Başımızı sokacak bir ev için gerekli kum ve tuğla istemediğin kadar vardı. Daha ne du-

ruyorduk! Hemen bu parlak buluşu uygulamağa geçtik. Kumları avuç avuç atarak yığının ortasında kocaman bir çukur açtık. Sonra da tuğlalarla üç duvar ördük çukurun içine. Dördüncü duvar olarak gerçek evin duvarından yararlandık. Yanda bir aralık bıraktık kapı için. Önden de bir pencere açmayı unutmadık. Ama evin üstünü kapatmak bizim yiyeceğimiz nane değildi. "Olsun, dedik, hiç yoktan iyidir." Sonra girdik içine, yerleştik. Yerleştik ama, bizim yerleşme de o kadar oldu; ne bir minderimiz var, ne bir ufacık yaygımız. Büzüldükçe büzüldük, ufaldıkça ufaldık. İki kardeş birbirimize sarıldık, gecenin serinliğinde korunmağa çalıştık. Aylardan Haziran mıydı neydi; yaz tatiline yeni girmişti okullar. Hava soğuk değildi gerçekte. Ama yaz gecelerinin deniz kokan o serin meltemi kış günlerinin dondurucu ayazı gibi geliyordu bize. Dedik ya bir gariplik çökmüştü üstümüze.

Oyun oynarken iyiydi, derdimizi unuttuyduk. Fakat oyun bitip evimize girince derdimizle başbaşa kaldık. Açlık başgöstermişti midemizde. O daha önce başgöstermişti ya, oyundan farkına varamamıştık. Midemiz ezilmeğe, guruldamağa başladı. Kardeşim durup durup, "Abi, benim karnım çok aç," diyordu. "Bak, gurk gurk diye sesler geliyor karnımdan." Ben de "abi" olmanın zevkini duyarak avutmağa çalışıyordum onu. "Sık biraz dişini," diyordum. "Bir kere uyudun mu, açlığını duymazsın. Sabah olunca yiyecek bir şey buluruz elbet." Durmadan Kemal'i sayıklıyordu: "Kemal olsa evden ekmek aşırırdı bize. Ekmeğin yanında da peynir, soğan, bir şeyler getirirdi." "Kemal olsa örtünecek şey bulur gelirdi, di mi abi?' Kemal'den yardım umuyorduk. Oysa ikide bir patıklar, ağlatır dururduk çocuğu.

Or'dan bur'dan böcek sesleri duymağa başladık sessizlikte. Hiç tanımadığım türlü türlü böcekler. Kıpırtılar, çıtırtılar, hışırtılar, tuhaf tuhaf sesler. Uzaktan uzağa bir köpek havlaması. Bir de dayandığımız duvarın üstünde iki kedi, bilmem nelerini paylaşamadılar, çığlık çığlığa birbirine girdiler. Sonra ikisi de duvarın öbür yanına bahçeye düştü. Teneke gibi içi boş gürültüsü çok bir şeylerin üstüne düşmüş olacaklar ki, bir gürültü koptu gecenin sessizliğinde. Üstümüzde bir pencere açıldı. Tiz bir kadın sesi kedilere saldırdı karanlıkta: "Pist! Gözü körolasıcalar! Başka yer mi bulamadınız kozunuzu paylaşacak!" Sonra daha alçak sesle: "Geceyarısı insanın uykusunu kaçırıyor mendeburlar!" Pencere kapandı. ses seda kesildi ortalıkta.

Birbirimize sarılmış, korkular içinde evimizin köşesine kıvrılmışız garip garip. Kardeşim kulağıma fısıldıyor, "Abi,

diyor, sabaha kadar burada bizi böcekler yerse? Bak, öbür sokakta bir köpek havlıyor. Ya gelip bizi ısırırsa?" "Sust!" diyorum. Sen çok konuşursan duyar, gelirler. Bir şey yapmazlar konuşmazsan. Hadi bakalım, uyumağa çalış." Ben uyumayıp nöbet tutacağım sözde. N'olur n'olmaz belki bir şey oluverir umulmadık. Gece bekçisi geçiyor evimizin önünden. Daha bir büzülüyoruz yerimizde, kafalarımızı eğiyoruz; kendimizi göstermemeğe çalışıyoruz bekçiye. Köşebaşına varınca uzaklardan gelen bir düdük sesine karşılık veriyor.

Açlık, soğuk, börtü-böcek korkusu derken kardeşim uyuyakalıyor. Ben bir süre kaygımla başbaşa çevreyi dinliyorum. Deniz kıyısında küçük bir Anadolu kasabasının yaz gecesinde ne duyulur ki. Herkes sereserpe uyuyor evinde. Mışıl mışıl. Tertemiz, serin meltem odalarda dolaşıyor, uyuyanların yüzlerini şöyle yalayıp geçiyor. Ciğerlerine doluyor. Çoğu mutlu düşler görüyor şu sırada. Sokaklarda in-cin top oynuyor. Ortalık ıpıssız. Ama o alçak, zayıf sesler; çıtırtılar, pıtırtılar; gündüz uyuyup geceleyin ava çıkan o irili ufaklı yaratıkların sesleri gecenin o sessizliğinde büyüyor, çoğalıyor, korkunç bir gürültü oluyor insanın kafasında. Daha önce, kardeşim uyanıkken usuma bile getirmek istemediğim tasalar, korkular yavaş yavaş yüze çıkıyor ister istemez. Sabah olunca eve gidip anamdan bir daha suç işlemiyeceğimizi söyliyerek özür dilemeğe karar veriyorum. Tek kapağı atalım eve, ne derlerse yaparız.

O korkunç düşler arasında iki saat mı geçti, yoksa üç saat mı, bilmiyorum; ben de uyumuş kalmışım...

Geceleyin sokak sokak dolaşıp epeyce aradıktan sonra evimizde uyurken bulmuş babam bizi. Bizi öyle iki kardeş birbirimize sarılmış uyurken görünce herhalde acımış ve o korkunun bize yettiğini düşünmüş olacak ki, kızmadı, olumlu davrandı. Yoksa biraz da o çıkışırdı bize anamızı kızdırdık diye. Süklüm püklüm eve geldik babamın önü sıra. Suçlu suçlu... Sabahleyin kalkınca anam da söylenmedi bize.

Dışarıda yağmur dinmek üzere. Saçaktan yerdeki yan yatmış tenekenin üstüne düşen iri damlaların çıkardığı ses tekdüzen sürüp gidiyor. Tıp tıp tıp! Evin önündeki ıslak asfalt yoldan bir kamyon geçiyor cızırtılar çıkararak. Uzaklarda tâ Ulus'ta yeşil kırmızı bir ışık yanıyor sönüyor. Bir neon ışığı. Bu ışığın bir bankanın adını geceye haykıran reklâm ışığı olduğunu biliyorum. Yağmursuz, parlak gecelerde tâ uzaklardan seçilir bankanın adı. Bu gece yalnız yeşil ve kırmızı ışıktan başka bir şey görünmüyor. Fakat ben, bankanın adını görür gibi oluyorum o ışıkta. Bir yeşil yanıyor, ardından kırmızı sonra yine yeşil...

YÜCEL, Şevket

SEVİLERİN ÖLÜMÜ

Uzun bir karayılan, duvar yıkıntısının içinden kıvrılarak aktı narlara doğru. Onun ardından biri daha uzadı. O anda, kart bir kertenkele oracıkta bulunan kayanın ucuna tırmandı. Narların içinde döndüdurdu yılanlar. Arasıra kararttıları görünüyor, kurumuş ot hışırtıları duyuluyordu. Değirmene giden bir su geçiyordu biraz aşağıdan. Değirmenci, her gün elinde kürek, doncak gezerdi bu arkı. Dolan kısmını temizler, taşan yerlerini tıkardı. Kürek sesleri geldi az öteden. Değirmenci, gene çıkmıştı günlük işine. Yılanların bulunduğu yere gelince çıtırtılar duydu. Atlayıverdi arkın üstüne. Oradan, nar ağaçlarının bulunduğu yere doğru bakmaya başladı. Sararmış otlar dizboyuydu burada. Aralarında pıtıraklar vardı. Bu bakımsız narların dibi, ince ışkınlarla birer gürlük durumuna gelmişti. Çıtırtılar o gürlüklerin içinden geliyordu ama, değirmenci bir türlü göremiyordu onları. Böğründeki taşlardan birinin üstüne çıkarak gözlemeye başladı. Gene duydu çıtırtıları. Bakışlarını iyice sapladı oradaki noktalara. Karalı aklı uzantılar gözlerine birden ilişince, keskin bir sızı duydu yüreğinde. Sonra narların gölgesine yöneldi o uzantılar. Orada birbirlerine sarılmaya başladılar. Kuyrukların yana doğru attıklarında "şarp, şarp" diye sesler çıkıyordu. Bu sesler, deniz dalgası gibi büyüdü içinde. Dalgalar, kıyıları nasıl yer, oyarsa; o sesler de onu öylesine bir duruma getirdi. Titremeler başladı bacaklarında. Yılanları her görüşünde öldürmek isteyen bu adamın, o anda ellerini bağlayan gizli bir güç vardı sanki. Kımıltısız dalgınlıklarla süzüyordu onları. Belden öteleri otların içine gömüldüğünden, tüm bedenlerini göremiyordu. İnce, uzun, yuvarlak kuyruklar kıvrılıyor, yekiniyor, sonra o gevrek otların üstüne seriliveriyorlardı. Akla kara arasındaki çizgiler, gıcık gıcık ediyordu içini. Renklerin bu denli oynaklık ve akıcılığını hiç bir yerde görmemişti adam. Sıcacık soluklarla, sevinin enginliğe yayılan anlamı vardı o renklerde. Kuyrukların bir hareket durumundan sonra kımıltısız kalarak dinlenmeleri, durgun göllerin sessizliği gibiydi.

Değirmenci, öbür yanlarını da görmeyi diliyordu yılanların. Sabırsızlık içindeydi. Ellerini sıkıyordu bilmeden. Yüz çizgileri geriliyordu. Elinde olmıyarak bükülüyordu beli. Yanaklarına ateş yürümüştü. Ama bir türlü, tümüyle çıkmıyordu ortaya yılanlar. Bu durum, ondaki ilgiyi daha da çoğaltmıştı...

Gölgeler sıyrılıp geçti kuyrukların üstünden. Gayrı daha parlak renkler yansımaya başladı. Serçe cıvıltıları geliyordu ceviz ağaçlarından. Biraz önce kaçan kertenkele, karşıdaki kayadan baş sallıyordu ikide bir. Belli ki sevinçliydi. Alacakargalar, cevizden cevize uçuyordu aptal aptal. Yandaki dut ağacına, sarık gibi sarılmıştı asma dalları. Ağustosböceklerinin ötüşleri bir garipliği çoğaltıyordu bu derede. Değirmenci, küreğini omuzuna dayıyarak çöküverdi bulunduğu kayanın üstüne. Bir türlü ayrılamıyordu oradan. Sanki kopmayan bağlarla bağlanmıştı o kayaya.

Kuyruklar, yukarıya doğru yekinerek, bir daha bir daha şakıladı. Bu kez, ateşten bir çember oturdu adamın içine. İlgisi, en küçük kımıltıları kaçırmayacak şekildeydi. Doğa, iki kuyrukta birleşiyordu sanki o anda. Haziran güneşi, boylu boyunca uzanmıştı toprağa. Her geçen zamanda, taşlar daha bir ısınıyor, yapraklar dallarında büzülüyordu.

Değirmenci, küçük bir taş fırlattı otlara doğru. O uzun karartılar dönüverdi narların dibine. İrice bir değnek büyüklüğünde ve bilek kalınlığında iki yılan tümüyle birlikte görünüyorlardı gayrı. Ot burması gibi dolanmıştı boyunları. Başları birbirine yakın, bakışları süzgündü. Yanlarında duran değirmenciyi hiç görmüyorlardı. Parmağını gözlerine yaklaştırsa gene de görecek durumları yoktu. Sınırsız bir sevginin bulutları karartmıştı bakışlarını. Her atılışta esnek boyunları, çözülüveriyor, sonra gene birbirlerine sarılıveriliyorlardı. Bu sarılışlarda, incelen iki boyun, hamur yumağı gibi karışıyordu birbirine.

Kırmızıya boyanmış, yıldız kümeleri şeklindeydi nar dalları. Sevinin kan kırmızısına çalan renkleri incecik bir tül biçiminde dökülüyordu yapraklara. Yılan sevilerini hazırlayan dokunaklı renklerdi bunlar. Narçiçeği mevsimi, yılanların kanlarını oynatır, en şirin günlerini sunardı onlara. Hele yapraklarının gün altındaki kokusu, bir baygınlık verirdi tüm canlılara. Bu renkler ve kokular içinde sevişmek dünya nimetlerinin en güzellerinden biriydi belki de.

Değirmencinin damarlarına incecik sıcaklıklar yürüdü orada. Nasıl ayrılacağını bilemiyordu bir türlü. Narçiçekleri,

otlar, yapraklar, yılan bakışları, girdi çıktı yüreğine. Bu nasıl bir doluluktu ki ayaklarını döndürmüyordu değirmene...

Yılanlar, çözülüverdi oldukları yerde. Birbirlerini kovalamaya başladılar. Narların çevresinde dolaşıyorlar, taş deliklerine giriyorlar, sonra gene çıkıyorlar, böylece bir naz çemberi içinde dönüp duruyorlardı. Daha uzaklara gidebilirlerdi ama, narçiçekleri salmıyordu onları. Çeken, durduran, coşturan güclerle doluydu o renkler. Bir ara otların böğründeki karınca yuvasının elenmiş gibi yumuşak toprağına uzanıverdiler. İkisi de sivri başlarını yekindirdi havaya. Belleri kıvrım kıvrımdı. Birbirlerine, dalgın dalgın baktılar bu durumda. Tüm duygular, yumuşak, dolgun yağlı parlaklıkta yansıyordu. Ağız ve göz kıyılarında narçiçeğine benzeyen renkler halkalanıyordu. Kimbilir neler dediler orada birbirlerine. Ya da hiçbir şey demeden çok şeyler demek istediler. Değirmenciye, gençliğini ansıttı bu durum. Sevgilisine bakıp bakıp ta diyeceklerini diyemediği, dilinin kekelediği günleri...

Yılanlar, gene dolandı boyun boyuna. Otlara doğru, kıvrılan halkalarla akıverdiler. Sarı otlar, yamyassı oluyordu. Akla kara arasındaki dokunaklı çizgiler, kuyruklarından başlarına dek uzandı. Dokunan kuyruklardan çıkan sesler, narçiçeklerinin ince yapraklarını titreştiriyor, o taze renklerin içinde yeni renkler oluşturuyordu. Her kuyruk sallayışta, kıvrımlı tek bir boyundan uzayan iki baş, dönüp duruyordu otlar arasında. Açılan ağızlarda, hançer ucuna benzeyen çatal diller, hızlı hareketler halindeydi. Gözün güç ayırdığı bir atiklikle dönüverdiler gene. Halkalı aklıklardan yansıyan ışınlar, narçiçeklerinin ince yapraklarını delerek, kıpış kıpış ettirdi değirmencinin gözlerini. Doğanın soluğu sanki kesilivermişti o anda...

Kart bir horoz sesi uzadı bahçelerden. Bütün kuşlar yeniden cıvıldamaya başladı. Ceviz yaprakları bile ortak olmuştu bu sevgilere. Gülümsemeler görülüyordu yeşil yüzlerinde. Yılanlar gene başladılar kuyruk şaklatmaya. Boyun altlarındaki ince çizgili ak gerdanları, kalkıp kalkıp iniyordu. Ağır akışlarla az ötedeki incir köküne kadar giderek dolalı boyunlarını atıverdiler oraya. Uykuya dalar gibi bir durumları vardı.

Adanın tüm bedeni titredi bu görünüm karşısında. Dayanılmayacak bir ağrıyla doldu damarları. Güzel duyguların dalına korkunç fırtınalar dokundu birden. Kırdı onu paramparça etti. Oturduğu taştan yavaşça yekindi. Üç adım gerilerinde durup gene baktı onlara. Yılanlar, Songüz mevsimindeki gibi uyuşmuşlardı. Değirmenci, dudaklarını sıkıp küreğini tüm gücüyle yekindirerek bir yay çizdi havada. Tam

kıvrım yerinden boyunları kopuverdi yılanların. İki uzunluğun akı döndü havaya. Sağa sola kımıldamaya başladı kuyrukları. Çirkin bir görünüm vardı şimdi ortada. Sivri ağızlar ağır ağır açılarak son defa kapanıyordu. Kara ve ak renklerin ortasında, bir kan birikintisi oluşmuştu. Değirmenci şaşkınlık içindeydi. İki eliyle küreğe dayanarak o son kımıldanışları gözledi bu kez de. Sonra, orada hazırladığı çukura atıverdi o uzantıları. Birkaç kürek toprak serpti üzerlerine.

Narçiçekleri buruşuverdi dallarında. Tüm gözlerini o çukura yönelterek üzgün üzgün bakıyorlardı gayrı. Değirmenci, küreği omuzuna alıp yürüdü. Kertenkele, gene o taşın üstündeydi. Bu kez, yassı ve pütürlü başını adama döndürerek sallıyordu. Ama bu sallayış, öncekiler gibi değildi. Adam, anlamadı onun deyişlerini, yürüdü. Küçük bir bataklığın yanındaki taşlardan atladı. Dalgındı. Şiş göbekli bir kurbağanın önünden sıçramasıyla irkiverdi yüreği. Kurbağa, iki adım ötede durarak patlak gözleriyle bakmaya başladı adama. Değirmenci: "Beni korkutmasını bilir misin namussuz!" diyerek bir yay da orada çizdi kürekle havada. Kurbağanın etli karnı, bölünüverdi ikiye. Yayvan ayakları, kesik titremelerle geriye doğru uzayarak kımıltısız kaldı. "Oldu üç" dedi değirmenci içinden. Devam etti yoluna. Türlü düşünceler kımıldadı kafasında. Ama hiç pişmanlık duymadı. Yılanlar sevişti̇ği için onları öldürdüğüne seviniyordu.

Bu olay üzerine asma yaprakları, ceviz dalları, sarı otlar, incir ağaçları, derin bir üzüntü içindeydi. Hele narçiçekleri, son soluklarını alarak yılanların mezarının kıyısına dökülüverdiler. Kuşların cıvıltısı kesildi. Alacakargalar ve kertenkeleler o günden sonra terkettiler orayı. Oysa değirmenci hem gidiyor, hem de gülüyordu...

YÜCEL, Tahsin

GECE VE GÜNDÜZ

Evet, geceleriyle gündüzleri arasında bir kopma vardı elbette: karanlık çöktü mü, o astığı astık, kestiği kestik adam olmaktan çıkar, çocuksu, çekingen, hattâ korkak bir adam oluverirdi. Daha gençlik yıllarında, gecede beş altı kere uykusunu bölmesine ses çıkarmadığı üç aylık oğlunu, öğle yemeğinde ağladı diye, beşiğiyle Cahan'a fırlatması da gösterirdi bunu. Ama geceki Beşir'a'nın gündüzki Beşir'a'yı, gündüzki Beşir'a'nın geceki Beşir'a'yı hiç mi hiç bilmediği de söylenemezdi. Öyle olsa, gırtlağına kadar suya girip çıkarmazdı bebeği. Yıllardan sonra da Seyyar bacı, kötü bir haber vermek için, iki Beşir'a'nın kesiştiği zamanı: alacakaranlığı seçmişti: "Birşey diyeceğim ama kızma: Şerife'nin düğününü hemen tutacağız." Beşir'a döne döne inen karları göstermişti pencereden: "Aklını mı kaçırdın?" demişti. "Zemheride düğün mü olur?" Karda kışta düğün tutuldu mu, işin içinde bir bit yeniği var demekti: kasabanın geleneği uyarınca, nişanlılar kız evinde sık sık gece yatısına kalır, üstelik de bu geceleri nişanlılarıyla koyun koyuna geçirirlerdi. Çoğu babalar gibi Beşir'a da böyle birşey istememişti ama, Seyyar bacı geleneği kendi evinde de sürdürmeyi başarmıştı. Şimdi, canlı bir arılık görüntüsü gibi boynunu bükmüş, kocasına bakıyordu: "Kız beş aylık gebe!" Sonra, "Karanlık çöktü: birşey yapamazsın!" dercesine lâmbayı yakmış, Beşir'a da içini çekerek: "Desene ki Beşir gene kuru tahtada yatacak!" diye inlemekle kalmıştı. Bu işi gündüz öğrense, birkaç sopa birden kırardı karısının başında. Şimdi gece tepkisinden öte bir tepki göstermiyor, kuru tahtada yatmakla yetiniyordu. Ama, söylediğim gibi, Beşir'a'nın geceleriyle gündüzleri arasındaki kopmanın tam ve bilinçsiz bir kopma olmadığını gösterirdi bu tutumu: "Beşir gene kuru tahtada yatacak!" demesi. bir bilinçlilik, ertesi gün yeni bir tepki göstermemesiyse bulanık da olsa bir süreklilik belirtisiydi. Kısacası, o kadar da büyütülecek brşey yoktu ortada, dualar, muskalar boşunaydı. Seyyar bacı bile bulabilirdi bu tutarsızlığın kaynağını, ama ilkin kendi üzerine eğilmesi gerekirdi.

Sıcak bir kadın değildi oldum olası. Gündüzlerini bir köşede uyuklamak, gecelerini horul horul uyumakle geçirirdi. Beşir'a da konuşmayı, gülmeyi, güldürmeyi severdi tersine. Karısını gündüz güldüremeyince, hevesini yatağa saklar, bütün tatlılığını takınıp dil dökerdi ona, gene de uyumasını geciktirebildiği geceler enderdi. Çabuk öfkelenen bir adamdı ama o kadar yaltaklanmadan sonra birdenbire parlayıvermek garip kaçar diye midir, nedir, öfkesini içine atardı hep. Ama, ertesi gün, aynı uykulu gözlerle karşılaşınca barut kesilir, kızgınlığı alacakaranlığa kadar sürdürürdü. Ne var ki Seyyar bacı bu inceliklere kafa yoracak kadın değildi, şaşmakla kalırdı. Güleryüz küskünlük öfke döngüsü böyle başlamıştı işte.

Önceleri, istediği olmayınca arkasını dönerdi. Sonra yatağın ucunda yatmaya başladı, sonra yorganı da attı üstünden, sonra karşıyolaadan yer yatağına, yer yatağından mindere, minderden kilime, kilimden döşemeye, kendi deyimiyle "kuru tahtaya" indi. Gündüz kavgalarının sertliği bu inişlerle oranlı olarak arttığı için, Seyyar bacı, durumu düzeltmeye çalışmak şöyle dursun, kocasının döşemede bir o yana, bir bu yana döndüğünü gördükçe, garip bir zevk duyardı. Ama iş buraya, yani herbiri iki, üç yılı kapsayan çeşitli evrimlerden sonra, kuru tahtada yatmaya gelinceye kadar, en azından yirmi yıl geçmişti aradan. Öfkesinin gerçek nedenini Beşir'a bile unutmuştu: şimdi gündüz kavga, gece küskünlük nedeniydi herşey. Beşir'a her akşam bir melek yumuşaklığına bürünmeyi hiç unutmuyordu ama, yumuşaklığı yeni bir küskünlüğün, dolayısiyle ertesi gün patlak verecek zorlu kavgaların tohumunu içinde taşıyordu: küçücük birşeyden uzun bir tartışma çıkardı birden, Beşir'a tatlı ve inandırıcı, karısı sert ve uzlaşmaz bir sesle, konuşur da konuşurlardı. En sonunda, Beşir'a boynunu bükerek: "Öyle mi?" diye sorup da, karısı: "Evet!" diye kesip attı mı, bir kere daha biterdi herşey: Beşir'a kilimi kaldırıp uzanıverirdi döşemeye. Yer yerinden oynasa konuşmazdı artık, kaldırmak istediler mi, inatçı bir çocuk gibi döşemeye yapışmaya çalışırdı. Çocuklar büyüyünce büsbütün arttı küskünlükleri: Seyyar bacı bilmeden küstürürdü, oğlanlar zavallı adamı kuru tahtada yatırtmak için fırsat kolluyorlardı. Beşir'a hiçbirine soluk aldırmıyordu gün boyunca, dördünü birden sıra dayağına çekiyordu ikide bir, kaçtılar mı, bağırmaya başlıyordu: "Komşular, ortaokul öğrencilerine bakın: nasıl kaçıyorlar!" Onlar da geceleri çıkarıyorlardı bunun acısını. Bir kızı sıkmazdı canını. Sonunda o da küstürdü, ama kuru tahta serüvenine son veren de o oldu.

Beşir'a kızının beş aylık gebe olduğunu öğrenince, yemek bile yemeden uzanmıştı döşemeye. Uyku arasında, bir ince ses duyarak kulak kabarttı: kızının sesiydi, ağlıyordu. Bir küstü mü yer yerinden oynasa tek kelime söylemiyen Beşir'a, bir mucize olmuş gibi doğruldu: "Neden ağlıyorsun?" dedi. Şerife boynuna sarıldı, bir zaman da öyle ağladı. Sonra babasını elinden tutup kendi odasına götürdü, yatağını gösterdi: "Yat," dedi, "sevdiklerinin başı için... Uyu, bir daha da yatma kuru tahtada, sevdiklerinin başı için..." Beşir'a sessizce yattı. Ömründe birinci kere birinin sözünü dinliyordu.

Böylece beklenmedik bir değişiklik girdi yaşayışına: gecegündüz uçurumu güleryüzlü bir düzlükte eridi. Düğün hazırlıkları bir haftada tamamlanıverdi. Beşir'a düğün alayının başında, uğuldayan yelin, yüzleri kamçılayan karın altında sesi pek kısık çıkan davulun yanında yürüdü. Bir de çeyiz verdi kı, düğünün zamansızlığıyla alay etmeyi bile unuttu herkes. Düğünün zamansızlığına çeyizin zenginliğini de ekleyip alayı büsbütün koyulaştırmak, "Zemheride düğün olunca, çeyiz kapılardan sığmaz", diyebilmek için, Memedali gibi lâf ebesi olmak gerekirdi. Memedali Beşir'a'nın umulmadık cömertliğini de açıklamış oluyordu böylece: "Anasına çekmedi diye sevdi kızını, kalıbını basarım," diyordu. Ama, ne olursa olsun, kızının düğünü kısacık bir duruştan öte birşey değildi Beşir'a'nın yaşayışında: çok geçmeden gene hızlandı. Tükürdüğünü yalayanlardan değildi, bir daha kuru tahtada yatmadı ama, büsbütün ileri götürdü küskünlük gösterilerini. Ne var kı bu ilerleme bir çeşit tersine dönüştü: şimdi, başka etkenlerin de eklenmesiyle, en çok uyanıklığında yanıyordu canı: gecenin ilerlemiş saatlerinde, sert bir kapı gürültüsü duyup pencereye çıkan komşular, yıllardır eskimek bilmeyen tekerlek şapkasının altında öfkeden titreyen Beşir'a'yı görüyorlardı: "Allah'ım, sen bilirsin!" diye söyleniyordu. "Şimdi, bu saatte, hangi otelin kapısını çalayım!" Sonra, rahat bir uyku çekmek üzere, otelin yolunu tutuyordu. Ama herşey eve dönünceye kadardı.

Elinde koca bir butla eve dönüyordu bir gün. Seyyar bacı güçlükle yürüdüğünü gördü, acıdı, koşup aldı yükünü elinden. Beşir'a rahatlar rahatlamaz küfretmeye başladı, bastonunu da var gücüyle havaya kaldırdı. Seyyah bacı kaçtı. Beşir'a ardından seğirtti. Yetişemiyecekti; yerden koca bir taş aldı. Seyyar bacı durdu: 'Atarsan eti yerde bil!" diye bağırdı. Beşir'a taşı bıraktı: "Atma!" diye haykırdı. "Ulan, dinini, imanını...."

"Tövbe, tövbe!" dedi bir kadın. "Bir de utanmadan camiye gidiyor..."

Memedali orada da bitivermişti:

"Altmışından sonra namaza başlamak, gâvurun oruç tutmasına benzer," dedi.

Haklıydı: namaza başladığı gün rakıya da başlamasının da gösterdiği gibi, herkes gibi gitmiyordu Beşir'a camiye, rahat yüzü görmediği evine dönercesine, yani isteğini ya da sorusunu karşılıksız bırakarak kendisini boşluğa atan birine balta olmak için gidiyordu. Buna da büyük oğlu yol açmıştı.

Komşu kasabalardan birinde oturuyordu o sıralarda. Kurban bayramını baba ocağında geçirmek için, karısıyla iki çocuğunu da alıp Ötegeçe'ye gelmişti. Akşam yemeğinde, Beşir'a'nın damarına bastı: Beşir'a kendi hıyarlarından üstün hıyar bulunamıyacağını söylerken, o böyle bir savın kolay kolay kanıtlanamıyacağını ileri sürüyordu, yani o kadar da önemli bir konu değildi tartıştıkları. Gene de, sabahın dördüne kadar uzadı, hem de Beşir'a'nın oğlunu evden kovmasıyla sonuçlandı. Oğlu dayatınca, gitmek kendisine düştü: "Anlaşıldı: Beşir gene otelde yatacak!" dedi, bastonunu alıp çıktı.

Hava ağarmak üzereydi, bir de tatlı serinlik vardı. Cahan kıyısında biraz dolaşmayı düşündü. Az sonra bir ezan sesi geldi kulağına, durup dinledi. Ezanın bir içli türküyü andırdığını, üstelik daha da güzel olduğunu düşündü. Camiye, daha doğrusu ezana doğru ilerlemeye başladı. "Otele gitmem artık," dedi, "bayram namazına giderim, bir güzel namaz kılarım." Nedenini anlıyamıyordu ama, pek sevinçli buluyordu kendini. Abdest almak için Cahan'ın kıyısına çömelince: "Namaza engel bir durumumuz yok, çok şükür, olmaz da: karı karı değil ki!" diye düşündü, biraz gölgelendi sevinci, ama hemen sonra gene çıktı ışığa: çocukluğunda öğrendiği duaların hiçbirini unutmamıştı: akıllı adamdı. İlk namazını kılan bir çocuk gibi kıldı namazı. Sonra, yanındakiler çok derin bir hocanın konuşacağını söyliyerek on altı, on yedi yaşlarında, saz benizli bir çocuk gösterdiler. Pek hoşlandı, kulak kesildi. Saz benizli çocuk söze başladı: İsa peygamberimizin daha göğe süzülmediği sıralarda, Mekke kadısı bir şiir yarışması düzenlemiş, papazların, yezitlerin, çıfıtların, musevi, yahudi, siyonist, komünist ve keşişlerin aylarca çalıştıktan sonra katıldıkları bu yarışmaya, beş dakikada yazdığı bir şiirle Muhammed efendimiz de katılarak birinci olmuştu. Kendisine verilen parayı almamış, buna karşılık. "Mal sahibi, mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi" diye başlıyan şiirinin Kâbe'nin yeşil taşına yazılmasını istemişti. Bil-

ginlerin Haçlı Seferi dedikleri beş bin yıllık savaş böyle başlamıştı: Napoleon adında bir Rum kadısı, peygamberimizin şiirinin yeşil taşa yazılmasını önlemek, dolayısiyle de müslüman milletini yoketmek düşüncesiyle, boz bir eşeğe binerek Amerika'dan yüz bin asker toplamış, Alman bilgini Bismarck'ın yalvarmalarına kulak bile asmadan Medine'ye yürümüştü, ama sağ başında Muhammed efendimiz, sol başında İsa peygamberimiz, ortasında da çatal kılıçlı Ali bulunan üç yüz kişilik ordumuz, Napoleon'un ordusunu darmadağın ederek Lut gölüne dökmüştü.

Beşir'a anlatının burasında yerinden fırladı: "Dur!" diye bağırdı. "Dur, it dölü!" Ortanın ikisine kadar okumuş olması bir yana, bir öğrendiğini bir daha unutmamak gibi bir özelliği vardı: yanlışları bir bir belirtecekti, ama "O Napoléon dediğin..." diye başlamasıyla kendini yerde bulması bir oldu. Bütün topluluk ağız birliği etmişti sanki: önüne gelen, durumunun elverdiği ölçüde, ayağından tutup geriye çekiyor, kaba etine bir Allahsız çimdik oturtup kendinden geridekine bırakıyordu. İki dakika sonra, Beşir'a kapıdaydı. Öyle bir suratla döndü ki, evdekiler elini öpmeyi bile göze alamadılar.

Ama, öğle yemeğinde, ezan sesi duyup da: "Ben namaza gidiyorum," deyince, Seyyar bacı: "Ne namazı?" diye sormaktan kendini alamadı. "Ne namazı olacak? Tanrı'nın namazı!" dedi Beşir'a, çıkıp gitti. Evdekiler, ilk şaşkınlık geçince, bu beklenmedik yeniliği yorumlamaya çalıştılar: biraz geç de olsa düzelmeye yüz tuttuğunu umabilmek istiyorlardı. Olanları bilmiyorlardı, kendisini camiden atanlara meydan okumaya gittiğini akıl edemiyecekleri gibi, öfkeli olduğu kadar da tutumlu olduğundan, abdestini bir kere daha kullanmak istiyebileceğini de düşünemezlerdi. Bunun için, Beşir'a namazdan dönüp de, bir köşede demlenen oğluna: "Bir kadeh de bana ver," deyince, şaşkınlıkları son noktasını buldu. Kadehleri ardarda boşaltışına bakmakla kalıyor, Beşir'a'nın herşeyden önce bir denge adamı olduğunu akıllarına getirmiyorlardı: Tanrı'yı düşünmediği sürece içmeyi de düşünmemişti; şimdi, yalandan da olsa Tanrı'ya yönelmesi, ters yönde bir aşırılık gereksinmesini de birlikte getiriyordu.

İşin tuhafı, her iki aşırılık da bayram gününü aştı, Beşir'a yıllarca sürdürdü yeni dengeyi. Meydan okuma itkisiyle kıldığı ikinci namazda, yaşlılığın verdiği bir korkuyla, varlığını altüst eden bir sarsıntı geçirdiği şüphe götürmezdi: artık ne büsbütün yerde, ne de büsbütün gökte durdurabiliyordu düşüncesini, kafasını Seyyar bacıdan çok, din ve ölüm sorunları bozuyordu. Ne var ki, bir türlü sindiremiyordu bu

durumu: namazdan gelmesiyle rakı kadehini eline alması, rakı kadehini eline almasıyla öbür dünyayla, Tanrı'yla alaya başlaması bir oluyordu. Ama rakının etkisi geçiyor, doğaötesi kuşkular, korkular hep duruyordu. Bütün benliğiyle hıyarlarına daldığı bir sırada, "Bendeki *Tanrı* vergisi," diye söylenirken, yani suçüstü yakalıyordu kendini. Durdurabilirsen durdur artık Beşir'a'yı: evet, bir çekirdekten koca bir teyek çıkıyor, çiçek açıyordu, sonra, çiçekle dal arasında, bir hıyardır büyüyor, daldaki çiçeği burnunun ucuna alıp götürüyordu. Tanrı'nın varlığına başvurulmadan açıklanamazdı bu, ama, doğrusu ya, koskoca Tanrı çiçekle dal arasına hıyarı sokmadan da kalkabilirdi bu işin altından, ölçüsüzlük ortadaydı, öyleyse? Bir türlü veremiyordu kesin kararını...

"Belki de bilgim yetersiz," dedi sonunda. Cebirinden tarihine, coğrafyasından felsefesine kadar bütün lise son sınıf kitaplarını getirtip tek tek okudu. Hiçbirini anlıyamadı ama, bu kadar kitabı okuduktan sonra, kasabadaki din adamlarından daha bilgili bir adam durumuna geldiğini düşündü: inandıkları Tanrı'nın varlığını, kıldıkları namazın nedenini bile doğru dürüst açıklıyamıyan bu adamlar hepten cahildiler. Karısını eskisi kadar üzememek pahasına da olsa, lise son sınıf kitaplarını baştan sona okumuş bir kimse olarak, din adamlarıyla didişmeye başladı: nikâhlarda, mevlûtlerde, cenazelerde, hocaların yanına sokuluyor, her seferinde bir başka soruyla söze başlıyordu: "Hoc'efendi, sen bu işleri bilirsin: hülle vacip mi, değil mi?" Olumlu karşılığı alır almaz, ikinci soruyu yapıştırıyordu: "Kur'an'da sayfası kaç?" Karşısındaki terlemiye başlıyor, ya yirmi yıl önce çalınan iki yüz kitabından, ya bir peygamberden sözediyor, ya da gelişigüzel bir âyet okuyordu. Beşir 'a' dudak büküyordu o zaman, işin felsefesine geçiyordu: boşanma, kocanın iki dudağı arasından çıkacak tek kelimeye bağlı olduğuna göre, kadın hiç de suçlu olmayabilirdi bu işte; öte yandan, günahlarımızı öbür dünyada ödiyeceğimiz buyrulduğuna, öyleyse yeryüzü cezaları ancak nesnesel olabileceğine göre, nesnesel, yani gerçek cezayı suçsuz olan kadın çekiyor, gerçek suçlu ise tinsel, yani yeryüzünde geçersiz bir cezayla kalıyordu. Bu ne Osman'ın adaletine uyardı, ne Muaviye'nin. Bu adaleti savunacak kadar cahil bir adamın imamlık etmeye kalkması ise, büyük günahtı.

Karısını böylesine sağlam kanıtlarla susturdu mu, en azından bir gün rahat ederdi Beşir'a, ama imamları yenmek hiç de yatıştırmıyordu onu. Öyle ya, imamlarla çarpışırken, bir başka düzlemde de kendi kendisiyle, çoktandır bir türlü oturamadığı gibi çıkıp gitmek de bilmeyen inancıyla çar-

pışmadaydı: ne ölümü unutabiliyordu, ne cehennemi. Ölüme inanmamak elde değildi. Cehennemin durumu sallantılıydı. En kötüsü de buydu işte. Belki bu yüzden unutamıyordu. O unutulmayınca ölüm de unutulmuyordu. Kısacası, berbat bir durumdaydı Beşir'a. Bir gece, gene aynı kaygılarla sofraya oturdu, bir kadeh, bir kadeh daha derken, o sıralarda kasabanın en ilginç yeri olan "pavyon"da buldu kendini, şapkasını yarıçıplak danseden kadına doğru uzatarak: "Yaşa, kızım! At içine! Şapkamın içine!" diye bağırmaya başladı. Garson kulağına eğildi, gerideki localardan, localardaki geniş dokunma özgürlüğünden sözetti. "Hay, ağzını öpeyim!" diyerek ayağa fırladı Beşir'a, şapkasını dakikalardır çağrısına uymayan göbeğin üstüne bastırdı, kadını da kucaklıyarak söz konusu localardan birine götürdü. Bir yandan dokunma özgürlüğünü kullanırken, bir yandan da doğaötesi sorunlara dalıyor, kadehini kadının dudaklarına sürdükten sonra başına dikiyor, "Günahını sen al, tadını da ben!" diye türkü söylüyordu. Ama, yarım saat sonra, unutmayı başarmıştı: Tanrı boş bir kelimeydi dudaklarında: "Allah'ını seven bize bir fotoğrafçı çağırsın!" diye bağırıyordu. "Müslüman yok mu içinizde! Bir fotoğrafçı çağırın: bir güzel çeksin bizi şöyle..."

Gerekenin beş mislini ödiyerek çektirdiği resmi kendisi hiç görmedi ama, Ötegeçelilerin hepsi, kasabalıların da yarıdan fazlası gördü: tanesi elli kuruştan satılıyordu ilkin, ilgi artınca liraya çıktı. Memedali borca girerek kırk elli resim birden alınca, herkes delirdiğini söyledi. Ama o burda da gösterdi kaçın kurası olduğunu: Beşir'a'nın damadı ikişer buçuktan toplamaya başlamıştı resimleri; Memedali: "Ben benimkileri arkadaşlara dağıttım," dedi, ama yakınlarına: "İki buçuğa resim mi veririm ben?" diye fısıldadı. En büyük parsayı topladı böylece: sonuncuyu kendine ayırarak sondan bir öncekini tam yüz liraya sattı. Damada en çok koyan da bu oldu: yüz lirayı ödediği günün gecesi, iki kaynını da yanına alarak resmin çekildiği yere gitti. Beşir'a yı yaka-paça eve getirip bir daha pavyona adım atmıyacağına yemin ettirinceye kadar dövdüler. Beşir'a uzanıp kaldı bir zaman. sonra birdenbire ayağa fırladı. "Bastonumu verin, otele gidiyorum!" dedi. O zamana kadar ağzını bile açmamış olan Seyyar bacı: "Oraya babam da gider! Beyin canı rahat etmek istedi mi, doğru otele!" diye homurdandı. "Peki, peki!" dedi Beşir'a. Bahçede, çimenler üstünde, başını koyacak bir tümsek ararken, hâlâ aynı kelimeyi tekrarlıyordu: "Peki. peki!.."

Yeni bir evreye daha girdi böylece: küskün gecelerini bahçede titremekle geçiriyor, uyku tutmayınca saatlerce eğilip kalkıyor, dişleri birbirine vura vura, eski namaz borçla-

rını ödüyordu. Nasıl olsa geri çevireceğine göre, üstüne örtsün diye birşey vermek de söz konusu değildi. Seyyar bacı bir türlü bağışlıyamıyordu kendini, "Güzün kışı da var," diye dövünüyordu. Ama boşunaydı üzülmesi: Beşir'a ekimin son gecelerinden birinde, ayazda saatlerce namaz kıldıktan sonra, ancak oğullarının kolunda dönebildi eve. Kışı da, baharı da, yazı da yatakta geçirdi.

Ancak güzün başladı çıkmaya. Ama yalnız camiye gidiyordu artık, saatlerce kapıda oturup konuşmaları dinliyordu. Dışardan bakanlar, dışı gibi içinin de durulduğunu, kızgınlıkların, korkuların, kuşkuların o uzun hastalığın gerisinde kaldığını sanabilirlerdi: kimseye çattığı yoktu, evdekilerle dalaşmaları da küsmeye kadar gitmiyordu. Ama, bir ikindi üzeri, Kâbe'den yeni dönmüş bir adam, mutlu anılarını anlatırken, Beşir'a çoktandır ağzına almadığı, ünlü sorulardan birini yöneltti imama: Kâbe'deki yeşil taşın değeri kutsallığından mı, eskiliğinden mi, yoksa Arapların kurnazlığından mı geliyordu, başka bir deyimle, bu değer Tanrısal mı, tarihsel mi, yoksa tecimsel miydi? İmam eveleyip gevelemedi öyle, bu taşı satınalmaya hiç bir zenginin gücü yetmiyeceğine göre, değerinin elbette tanrısal olduğunu söyledi. Sözünü bitirmesiyle bastonu beynine yemesi bir oldu. Tutmasalar daha da vuracaktı Beşir'a. Tutup eve getirdiler. Evde de yatışmadı: Seyyar bacıyı bayıltıncaya kadar dövdü. Akşam, önüne getirilen bütün perhiz yemeklerini sokağa fırlattı. Gene küsüp gitmesinden korkuyorlardı: kimse ses çıkarmadı. Saatlerce surat asıp oturdu köşede. Bir karısına bakıyordu, bir çocuklarına. Gece yarısına doğru ağır ağır doğruldu: 'Sizinle oturulmaz!" dedi. "Saatlerdir gözlerimle rakı istedim, getirmediniz. Ben köye gidiyorum." Kimsecikler ses çıkarmadı. Ne denirdi? Beşir'a yeni bir evreye daha giriyordu: bahçeyi de dar bularak köye gidiyordu. Beşir'a'nın düşüncesi de buydu.

Ama kasabayı gerilerde bırakınca, yolu uzun buldu, eşeğini tarlalara sürdü. Bir söğüt ağacının altında eşekten indi. Yere uzandı, kaputunu başına çekti. Ne var ki, tanı uyuyacağı sırada, hem sırtüstü yattığını, hem de ellerini göğsünde kavuşturmuş olduğunu farketti, ürpererek çekti ellerini göğsünden, yan döndü. Ama toprağı hep duyuyordu. Kaputu altına yaydı, bu kere de üşüdü. Toprak da hep belli ediyordu kendini: altını düşünmemek elde değildi. Ama gorgu meleklerinin bir dudakları yerde, bir dudakları gökteyse, dudakları gövdelerinden de büyük demekti ki, böyle saçmalık olmazdı; sonra, mezarın da, dünyanın da derinliği sınırlı olduğuna göre, bir dudak yerde, bir dudak gökte olsa,

yaşıyanlar da görürdü bunları; yaşıyanların göremedikleri bir başka dünya varsa, sorgu meleği ölünün mezarına geldiği zaman, iki dünya ister istemez birbirine dokunurdu, bu da dünyamızın dönmesini engellerdi; oysa, kitapların yazdığı gibi, dünyamız durmadan dönüyordu. Galilee kanıtlamasa da dönecekti dünya, gene de dönecek, gene de dönecekti. Öyleyse yararsızdı buluşu, öyleyse lise kitapları boştu. Bu kere de öfkeden titremiye başladı. Ölümün çaresini bulmak yaraşırdı Galilee'ye. Bir bulsaydı... Çocukluktaki gibi olurdu herşey. Bir bulsaydı... Ötegeçe'nin bütün çocukları gözlerine bakarlardı: Ötegeçe'nin bütün kadınlarına haber yollardı: "Emiş bacı diyor ki, mevlûde buyursun diyor." Abdestini alan giderdi. Emiş bacı: "Ne mevlûdü?" dedi miydi, bütün kadınlar: "Kokmuş Beşir, tohumun dünyaya dağılmaya!" diye gürlerlerdi. Çocuklar, ateş alacağım diye, tandırlara palamut doldururlardı, palamutlar patlayınca yerlerinden fırlayanlar haykırırlardı: "Kokmuş Beşir, tohumun dünyaya dağılmaya!" Kumru gelin gülüydü Ötegeçe'nin. Yepyeni, pırıl pırıl, uzun mu uzun bir fistan vardı üstünde. Otuz yıl oluyordu belki öleli. Bir kalasın üstüne oturmuş, eltisiyle konuşuyordu. Sallana sallana geldi, arkasına çömeldi: bir elinde kazık, bir elinde taş. Fistanı toprağa çaktı. Gitti, köşede bekledi. Kumru gelin doğruldu, canım fistan caarı diye yırtıldı: "Kokmuş Beşir, tohumun dünyaya dağılmaya!" Beşir'a ağlamaya başladı. "Ben de o eve dönersem," diyordu. "Ben de o eve dönersem... Beşir demesinler bana!" Ağladıkça daha çok üşüyordu. Eşeğinin karnına yasladı sırtını. Sırtından ta ayak parmaklarına kadar bir sıcaklık yürüdü: uzak ve içten, bir yabancı selâmı gibi. Ağlamıyordu artık, sıcaklığı dinliyordu. "Ben de o eve dönersem..."

. . . . . .

İlk Memedali gördü dönüşünü. Bir zaman gözlerini kırpıp uzaktan baktıktan sonra, koşup önüne dikildi: "Beşir'a, Beşir'a, kuyruk tava sapı gibi!" dedi. Beşir'a eşeğinden inip eşiğe çömeldi, duymadı bile; eski Beşir değildi artık: iki, hiç değilse çatal gitmişti, bir Beşir geliyordu: geceyi de, gündüzü de öldürmüştü bir çırpıda, bütün sorunların altına bir kara çizgi çekmişti: karısıyla konuşmuyordu, konuşmıyacaktı; öbür dünyaya gelince, artık hiç değilse kendisi için ya hiçlik, ya cehennemdi. Her ikisine de hazırdı: düşmanlarını öldürmüştü, karşısında ölüm aracı, yakalanıp götürüleceği dakikayı bekliyordu.

1965'İN KİTAPLARI

Derleyen : Türker ACAROĞLU

(Biten yılın ilk 11 ayı içinde çıkan ve derlenen kitaplardan seçilmiş bibliyografya. 1964'ün son ayında yayımlanmış kitaplar da - yıl kaydı ile birlikte - işaret edilmiştir.)

EDEBİYAT (150 kitap)

ACAROĞLU (M. Türker). - *Edebî eserler sözlüğü,* seçme 200 eser. - İst., dağıtım yeri: Ba-Teş. 208 s., 5 lira. (Dokümantasyon dizisi: 1. 1955-1965 yılları arasında Radyoda ve Basında tanıtılan edebî eserlerden seçmeler, 3.000 sayı basılmıştır.)

AĞAOĞLU (Samet). *Âşina yüzler,* anılar. - İst., Ağaoğlu yayınevi. 229 s., 10 lira.

AĞAOĞLU (Samet). - *Katırın ölümü,* hikâyeler. - İst. Ağaoğlu yayınevi. 103 s., 5 lira.

AKÇAM (Dursun). - *Maral,* hikâyeler. Ankara, İmece dergisi yayınları, 1964. 200 s., 3 lira.

AKIMSAR (Besim, derl.). *Nâzım Hikmet ve başkaları,* şiirinden ve nesrinden seçmeler. İzmir, Kovan kitabevi. 131 s., 350 krş.

AKTAY (Salih Zeki). - *Lâton,* şiir. İst., Orhanlar matbaası, 1964. 40 s., 6 lira.

ALANGU (Tahir). - *Cumhuriyetten sonra hikâye ve roman, öncüler, 1930-1950,* antoloji. 2-3. ciltler. İst., İstanbul matbaası. 2. cilt XVI-441 s., 15 lira.

ALTAN (Çetin). - *Çemberler,* piyes, 3 perde. İst., M. Eğ. basımevi; Ankara, M. Eğ. Bakanlığı, 1964. 71 s., 5 plânş, 210 krş. (Telif tiyatro eserleri serisi).

ALTAN (Çetin). - *Taş,* gerçekçi bir yazarın notları. - İst., Devrimci Yayınlar Kooperatifi, 1964. 120 s., 350 krş.

ANDAY (Melih Cevdet). - *İçerdekiler,* oyun, 2 bölüm. İst., Varlık yayınevi. 72 s., 2 lira. (Varlık tiyatro serisi: 16).

ANDAY (Melih Cevdet). *Konuşanlık,* denemeler. İst., Dönem yayınevi, 1964. 128 s., 5 lira. (Deneme, eleştiri dizisi: 1).

ANDERSON (Robert). - *Çay ve sempati,* oyun. Çev. Canset

Unan. İst., Altın kitaplar yayınevi. 128 s., 5 lira. (Tiyatro şaheserleri serisi: 2).

ANNUNZİO (Gabriele d'). - *Ölümün zaferi,* roman. Çev. Dr. Feridun Timur. - Ankara, M. Eğ. Bak., 1964. XVI-528 s., 11 lira. (Modern İtalyan edebiyatı: 3).

APAYDIN (Talip). - *Ferhat ile Şirin,* halk romanı. Ankara, İmece yayın kooperatifi. 88 s., resimli, 250 krş. (Halk kitapları: 2).

APOLLİNAİRE (Guillaume). - *Bir aşk kırgınının şarkısı - Chanson d'un mal-aimé,* şiirler. Çev. Cemal Süreya ile R. Tomris. İst., De yayınevi. 40 s., 3 lira. (Dünya şiiri: 5. Fransızcasıyla karşılıklı olarak basılmıştır).

ARCAN (İ. Galip). *Yaş 70,* fanteziler. İst., Nebioğlu matbaası. 54 s., fiyatı yok.

ASENA (Orhan). - *Tohum ve Toprak - Alemdar Paşa,* oyun, 3 perde. Ankara, M. Eğ. Bak., 1964. 131 s., 7 plânş, 350 krş. (M. Eğ. Bak. Devlet Tiyatrosu repertuarı: 18).

ATAY (Cahit). - *Sultan Gelin,* komedya, 3 bölüm. Ankara, Bilgi yayınevi. 75 s., resimli, 4 lira. (Tiyatro dizisi: 3).

ATAY (Falih Rıfkı). - *İnanç,* makaleler. İst., Tifdruk matbaası. 160 s., 5 lira.

AYHAN (Ece). - *Bakışsız bir kedi kara,* şiirler. - İst., De yayınevi. 24 s., 2 lira. (Türk şiiri dizisi: 4).

BAŞKUT (Cevat Fehmi). - *Buzlar çözülmeden,* komedya, 3 perde İst., İnkılâp ve Aka kitabevleri. 171 s., 2 plânş, 5 lira.

BATUHAN (Hüseyin). - *Bilyük çınar,* oyun, 3 perde. - İst., M. Eğ. basımevi. 121 s., 6 plânş, 350 krş. (Telif tiyatro eserleri serisi).

BECKETT (Samuel). - *Mutlu günler,* oyun. Çev. Akşit Göktürk. - İst., De yayınevi. 64 s., 2 lira. (Tiyatro kitapları: 24).

BEHRAMOĞLU (Ataol). - *Bir Ermeni general,* şiirler. - Ankara, Toplum yayınları: 15. 32 s., desenli. 2 lira (Ozanın ilk eseridir.)

BEYTUR (Midhat Bahari). - *Mesnevî gözüyle Mevlâna; şiirleri, aşk ve felsefesi.* - İst., S. Garan matbaası. 209 s., 10 lira.

BİLGİNER (Recep). - *Ben Devletim,* oyun. İst., İzlem yayınları. 112 s., 3 lira. (Sanat dizisi: 20).

BORCHERT (Wolfgang). - *Bu salı,* hikâyeler. Çev. Kâmuran Şipal. İst., De yayınevi. 152 s., 5 lira. (Anlatı dizisi: 4).

BRİON (Marcel). - *Şahane azap,* Michelangelo'nun hayatını anlatan roman. Çev. Betul Öztoprak. - İst., Nil yayınevi, 1964. 317 s., ciltli, 12.5 lira.

CALDWELL (Erskine). - *Âşık zenci,* 8 hikâye, Çev. Yekta Ataman. İst., Danışman yayınları. 80 s., 250 krş.

CALDWELL (Erskine). - *Kader rüzgârı*, roman. Çev. Mete Ergin. - İst., Altın kitaplar yayınevi. 352 s., ciltli, 12.5 lira. (Meşhur romanlar serisi: 63).

CAMPANELLA (Tommaso). - *Güneş ülkesi*. Çev. Vedat Günyol - Haydar Kazgan. İst., Çan yayınları. 128 s., 5 lira.

CANSEVER (Edip). - *Trageduyalar*, şiirler. - İst., De yayınevi, 1964. 88 s., 3 lira. (Türk şiiri dizisi: 1).

COLETTE. - *Sevgilim. Chéri, roman*. Çev. Gülten Suveren. - İst., Altın kitaplar yayınevi. 350 s., 12.5 lira.

CÖNTÜRK (Hüseyin). - *Behçet Necatigil ve Edip Cansever üstüne, eleştiri*. - Ankara, Yenişehir, P.K. 108, 1964. 100 s., 4 lira.

ÇAĞAN (Sermet). - *Ayak-lıcak fabrikası*, oyun. - İst., İzlem yayınevi. 112 s., resimli, 5 lira. (Sanat dizisi: 22).

ÇALAPALA (Rakım). - *Aşk insanı güzelleştirir*, mizah hikâyeleri. İst., Atlas kitabevi. 266 s., 750 krş.

ÇORBACIOĞLU (Fazıl Hayati). - *Radyo Tiyatrosu ve piyes*. İst., Mikrofon yayınları, 1964. 120 s., 3 lira.

ÇUMRALI (Celâl). *Şiirin geleceği*, şiir sorunları üstüne denemeler. Mersin, İçel matbaası. 104 s., 5 lira.

DAĞLARCA (Fazıl Hüsnü). *Çanakkale destanı*. İst., Kitap yayınları. 96 s., 5 lira.

DAĞLARCA (Fazıl Hüsnü). - *Dışardan gazel*, şiirler. - İst., Kitap yayınları. 32 s., dikdörtgen, 3 lira.

DAĞLARCA (Fazıl Hüsnü). *Kazmalama*, şiirler. - İst., Kitap yayınları. 32 s., dikdörtgen, 3 lira.

DAĞLARCA (Fazıl Hüsnü). *Yeryağı*, şiirler. - İst., Kitap yayınları. 32 s., dikdörtgen, 3 lira.

DEMİR (Kemal Tahir). *Yorgun savaşçı*, roman. - İst., Remzi kitabevi. 480 s., 10 lira. (Yeni Türk yazarları serisi: 30).

DİDEROT (Denis). - *Rahibenin isyanı*, roman. Çev. Adnan Cemgil. İst., Okat yayınevi. 208 s., ciltli, 10 lira.

DİNÇER (Necmeddin). - *Büyük halk şairi Yunus Emre'nin hayatı ve hakiki mezarı*. - İst., S. Garan matbaası. 45 s., 5 lira.

DİRVANA (Nesterin). - *Madame du Deffand ou l'Angoisse existentielle du XVIII e siècle*. İst. İstanbul matbaası. 304 - 43 s., 20 lira.

DOSTOYEVSKİ (F. M.). *Bir garip kişinin düşü*, hikâye Çev. Vedat Gülşen Üretürk. İzmir, Kovan kitabevi, 48 s., 150 krş. (Dünya edebiyatı: 6).

DOSTOYEVSKİ (F. M.). *Netoçka Nezvanova*, roman. Çev. N. Y. Taluy. İst., Varlık yayınevi, 1964. 184 s., 4 lira. (Büyük eserler kitaplığı: 64).

DOSTOYEVSKİ (F. M.). *Öteki*, roman. Çev. Nihal Y.

Taluy. İst., Varlık yayınevi. 157 s., 4 lira. (Büyük eserler kitaplığı: 79).

DU MAURİER (Daphné). - *Jamaika Hanı.* Jamaica Inn, roman. Çev. Ali Avni Öneş. İst., Nil yayınevi. 256 s., ciltli, 10 lira.

Edebiyat. Seçmeler 1. İst., Türk Edebiyatçılar Birliği. 128 s., 5 lira.

EİNSTEİN (Albert). - *Dünyamıza bakış,* seçme denemeler. Çeviri. - İst., Çan yayınları: 35. 112 s., 5 lira.

ELİOT (Thomas S.). *Seçme şiirler.* Çev. ve haz. Osman Türkay. İst., Yeditepe yayınları. 48 s., 3 lira. (Dünya şiirinden seçmeler: 3).

ELOĞLU (Metin). *Türkiye'nin adresi,* şiirler. - İst., Yeditepe yayınları. 48 s., 3 lira.

ERDOĞAN (Bekir Sıtkı). - *Dostlar başına,* şiirler. İst., Baha basımevi. 152 s., 750 krş.

ERENUS (Müştak). - *Şiirler.* İst., Verdi basımevi. 32 s., resimli, 5 lira.

FAULKNER (William). - *Döşeğimde ölürken,* roman. Çev. Murat Belge. İst., De yayınevi. 216 s., 7.5 lira. (Anlatı dizisi: 1).

FLAUBERT (Gustave). *Bir delikanlının hikâyesi. Education sentimentale,* roman. Çev. Şerif Hulûsi Kurbanoğlu. İst., Ak kitabevi, 1964. 376 s., 12.5 lira.

GALSWORTHY (John). *Destan gibi.* That forsyte sage, roman. Çev. Sahire Sağman Günseli Arda. İst., Türkiye yayınevi, 1964. 510 s., ciltli, 12 lira.

GARCİA LORCA (Federico). - *Don Perlimplin ile Belisa'nın bahçede sevişmesi,* oyun. Çev. Tarık Okyay İst., De yayınevi. 36 s., 2 lira. (Tiyatro kitapları: 22).

GIRADOUX (Jean). - *Chaillot'daki deli.* La Folle de Chaillot, oyun. Çev. Fehmi Baldaş ile Salâh Birsel. - Ankara, M. Eğ. Bakanlığı. 158 s., 350 krş. (Tiyatro sanatı üzerine eserler serisi: 105).

GOETHE, - *Faust,* oyun. Çev. Vasfi Mahir Kocatürk. Ankara, Edebiyat yayınevi. 228 s., resimli, 750 krş.

GREEN (Julien). - *Adrienne Mesurat,* roman. Çev. Sabiha Rifat. İst., M. Eğ. basımevi, 1964. 317 s., 580 krş. (Fransız modern edebiyatı: 9).

GÜREL (Ferzan). - *Şeftali çiçekleri,* hikâyeler. İst., Yeditepe yayınları: 154. 80 s., 2 lira.

GÜRPINAR (Hüseyin Rahmi). - *Nimetşinas,* roman, yeni harfli ilk baskı. - İst., Atlas kitabevi. 168 s., 6 lira.

HASAN HÜSEYİN. - *Temmuz bildirisi,* şiirler. Ankara, Toplum yayınevi. 64 s., 3 lira.

HERSEY (John). - *Hiroşima*. Çev. R. Tomris. İst., De yayınevi. 112 s., 4 lira. (Anlatı dizisi: 3).

ILGAZ (Rıfat). - *Geçmişe mazi*, hikâye-roman. - İst., P.K. 918. 176 s., 6 lira. (Toplumsal mizah yapıtları: 1).

ILGAZ (Rıfat). *Şevket Ustanın kedisi*, hikâyeler. İst., Kitapçılık servisi. 240 s., 750 kuş.

IONESCO (Eugène). *Gelinlik kız - Önder*, 2 oyun. Çev. Cemal Süreya Ülkü Tamer - Genco Erkal. - İst., De yayınevi. 31 s., 2 lira. (Tiyatro kitapları: 20).

JOYCE (James). *Kardeşler. Dubliners*, hikâyeler. Çev. Gülçin Yücel. - İst., Ataç kitabevi. 55 s., 3 lira.

K. (Tarık Dursun). - *Sevmek diye bir şey*, hikâyeler. İst., Kurul yayınları. 88 s., 4 lira. (Hikâye dizisi: 1).

KABAKLI (Ahmet). - *Türk edebiyatı*. 1. cilt. İst., Türkiye yayınevi. XV-591 s,. ciltli 25 lira.

KAPLAN (Mehmed). *Şiir tahlilleri*. 2. cilt: Cumhuriyet devri Türk şiiri. - İst., Baha matbaası. 368 s., 20 lira.

KARAKOÇ (M. Sezai, haz.). - *Yunus Emre; hayatı, sanatı, şiirleri*. İst., Bedir yayınevi. 79 s., 2 lira.

KARAY (Refik Halid). *Sonuncu kadeh*, roman. İst., İnkılâp ve Aka kitabevleri. 187 s., 5 lira. (Külliyat: 7).

KESKİN (Nurettin). *Göde Hasan'la Cavlak Osman'ın maceraları*, roman. 1. kitap. İst., Hüsnütabiat matbaası. 192 s., 4 lira. (Eserin tamamı, altı kitaplık bir dizidir).

KOCAGÖZ (Halil). - *Geyik düşmesi*, şiirler. - İst., Yeditepe yayınları. 112 s., 3 lira.

KOCATÜRK (Vasfi Mahir). - *Eski Yunan ve Latin şiirleri*, Ankara, Edebiyat yayınevi. 156 s., 10 lira.

KOCATÜRK (Vasfi Mahir). - *Sanatkâr*, manzum oyun, 1 perde. - Ankara Edebiyat yayınevi. 32 s., 150 krş.

LAGERKVIST (Par). - *Barabbas ve Cüce*, iki roman bir arada. Çev. Yaşar ve Melih Cevdet Anday. İst., Nobel yayınları, 295 s., 10 lira.

LEVEND (Agâh Sırrı). - *Ahmet Rasim*, inceleme. - Ankara, T.D.K. 192 s., 5 lira. (Türk diline emek verenler dizisi: 11. Sonda Sami N. Özerdim'in hazırladığı "Ahmet Rasim bibliyografyası" var.)

MALAPARTE (Curzio). - *Kadınlar da savaşı yitirdi*, oyun, 3 perde. Çev. Tahsin Saraç ile Turhan Açar. - Ankara, Toplum yayınevi. 92 s., 3 lira.

MAUGHAM (W. Somerset). - *Aldanış*, roman. Çev. Süheylâ Aykut. İst., Modern kitaplar. 224 s., ciltli, 10 lira.

MAUGHAM (W. Somerset). *Oyun*, roman. Çev. Vahdet Gültekin. İst., Güven yayınevi. 336 s., ciltli, 12.5 lira.

MERİÇ (Cemil). - *Hind edebiyatı.* İst., Dönem yayınları, 1964. 272 s., 750 krş. (İnceleme dizisi: 1).

MERİÇ (Nezihe). - *Menekşeli bilinç,* hikâyeler. Ankara, Dost yayınları. 99 s., 3 lira. (Hikâye dizisi: 13).

MEVLÂNA. - Divan-i Kebir'den seçme şiirler. 3 cilt. Çev. Mithat Baharî Beytur. İst., M. Eğ. basımevi. 319 s., 685 krş. (Şark-Islâm klâsikleri: 37).

MEVLÂNA. - Rübailer, seçmeler. Çev. M. Nuri Gencosman. - İst., M. Eğ. basımevi. III-176 s., 325 s. (Şark-Islâm klâsikleri: 39).

MUHTEREMOĞLU (Âfet). *Başörtüsüler,* hikâyeler. - İst., Yeditepe yayınları, 1964. 80 s., 2 lira.

NESİN (Aziz). *İhtilâli nasıl yaptık?,* mizah hikâyeleri. İst., Düşün yayınevi. 159 s., 5 lira.

NESİN (Aziz). *Rıfat Bey neden kaşınıyor?,* mizah hikâyeleri. - İst., Düşün yayınevi. 159 s., 5 lira.

NESİN (Aziz). *Toros canavarı,* komedya, 3 perde. -İst., Düşün yayınevi. 102 s., 4 lira.

NESİN (Aziz). - *Yeşil renkli namus gazı,* mizah hikâyeleri. İst.. Düşün yayınevi, 1964. 160 s., 5 lira.

OBRUK (Cahit). *Toprağın ağıtı,* şiirler. İst., Toker matbaası. 65 s., 4 lira.

ONUR (Necmi). - *Telsiz-duvaksız Anadolu,* röportajlar. İst., Okat yayınevi. 127 s., 5 lira.

ORHAN KEMAL. - Bir Filiz vardı, roman. İst., Varlık yayınevi. 291 s., 4 lira. (Büyük eserler kitaplığı: 73).

OTYAM (Nusret K.). - *Ar düşü,* sanat-edebiyat sorunlarımız üstüne denemeler. - Ankara, Ayyıldız basımevi. 84 s., 5 lira.

OVİDİUS. - Sevişme yolu, şiirler. Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu. İst., Elif yayınları. 87 s., 4 lira. (Şiir kitapları dizisi: 1).

OZANSOY (Munis Faik). *Zaman saati,* şiirler. - Ankara, Hilsar yayını. 63 s., 5 lira.

ÖNERTOY (Dr. Olcay). - *Halit Ziya Uşaklıgil, romancılığı ve romanımızdaki yeri.* - Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. V-186 s., 13 lira. (Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü: 7).

PRÉVOST (Abbé). *Manon Lescaut,* roman. Çev. Turhan Göker. İst., Güven yayınevi. 268 s., ciltli, 12.5 lira.

PÜSKÜLLÜOĞLU (Ali). - *Sırtımızda kızgın güneş,* şiirler. - Ankara, Ap kitapları. 32 s., 2 lira.

RAN (Nâzım Hikmet). - *Ferhad, Şirin, Mehmene Bana ve Demîrağ pınarının suyu,* bir çeşit masal, piyes, 3 perde. Baskıya haz. Memet Fuat. - İst., De yayınevi. 84 s., 3 lira. (Oyun kitapları: 1).

RAN (Nâzım Hikmet). - *Kan konuşmaz,* roman - İst., Pınar yayınevi. 360 s., 12.5 lira.

RAN (Nâzım Hikmet). *Piraye için yazılmış: Saat 21 - 22 şiirleri.* Baskıya haz. Memet Fuat. İst., De yayınevi. 40 s., 2 lira. (Türk şiiri dizisi: 6).

RAN (Nâzım Hikmet). - *Şu 1941 yılında,* destan. İst., Evren yayınları. 102 s., 10 lira. (Edebiyat dizisi: 1).

RUSSELL (Bertrand). - *Denemeler.* Çev. Türkân Araz. İst., Ataç kitabevi. 80 s., 3 lira. (Bilgi dizisi).

SADİ-İ ŞİRAZİ (Şeyh). - *Gülistan.* Çev. Yakup Kenan Necefzade. İst., Neşriyat Yurdu. 220 s., resimli, ciltli, 10 lira.

SAROYAN (William). - *İnsanlık komedyası.* The Human comedy, roman. Çev. Nurettin Özyürek. İst., Varlık Yayınevi, 1964. 198 s., 4 lira. (Büyük eserler kitaplığı: 66).

SAROYAN (William). - *Tracy'nin kaplanı,* uzun hikâye. Çev. Zeyyat Selimoğlu. İst., Akbaba yayınları, 1964. 64 s., 3 lira. (Akbaba, dünya şaheserleri: 1).

SARTRE (Jean-Paul). *Altona mahpusları,* oyun. Çev. Mahmut S. Kılıççı. - İst. Dönem yayınları, 1964. 147 s., 5 lira. (Oyun dizisi: 1).

SARTRE (Jean-Paul). *Baudelaire.* Çev. Bertan Onaran. Şiir çevirileri: Said Maden. İst., De yayınevi, 1964. 176 s., 750 krş. (Bilgi dizisi: 4).

SARTRE (Jean-Paul). - *Çark, oyun.* Çev. Tahsin Saraç. Oyunlaştıran Raif Almaçık. Ankara, Toplum yayınevi, 1964. 64 s., 2 lira.

SARTRE (Jean-Paul). - *Gizli oturum,* oyun. Çev. Bertan Onaran. - İst., De yayınevi. 52 s., 2 lira. (Tiyatro kitapları: 23).

SARTRE (Jean-Paul). - *Hürriyetin yolları.* 3. kitap: Yıkılış, roman. Çev. Gülseren Devrim. - İst., Nobel yayınları: 3. 411 s., 12.5 lira.

SARTRE (Jean-Paul). *Sinekler,* oyun. Çev. Selâhattin Hilâv. - İst., Dönem yayınları. 80 s., 3 lira. (Oyun dizisi: 3).

SARTRE (Jean-Paul). *Sözcükler,* anılar. Çev. Bertan Onaran. - İst., De yayınevi. 183 s., 7.5 lira. (Anlatı dizisi: 2).

SARTRE (Jean-Paul). - *Tükeniş.* La Mort dans l'âme, roman. Çev. Nazan ve Halûk Dedehayır. - İst., Altın Kitaplar yayınevi. 399 s., 12.5 lira. (Les chemins de la liberté: 3).

SARTRE (Jean-Paul). *Yabancının açıklaması ve başka denemeler.* Çev. Bertan Onaran. İst., De yayınevi. 112 s., 4 lira. (Bilgi dizisi: 5).

SAYIN (Hidayet). - *Pembe kadın,* oyun, 2 bölüm. - İst., Kent yayınları No. 10. 80 s., 5 lira (Türk oyun yazarları No. 3).

SEMENOV (Sergey Aleksandroviç). - *Açlık yılları,* roman. Çev. Selim Kent. İst., Gün yayınları. 158 s., 6 lira.

SETON (Anya). *İnanç yenecektir, Katherine,* tarihsel roman. Çev. İlhan Eti. İst., A. Bolat kitabevi. 560 s., ciltli, 20 lira.

SHAKESPEARE (W.) - *Hamlet,* oyun. Çev. Sabahattin Eyuboğlu. İst., Remzi kitabevi. 222 s., 5 lira. (Dünya muharrirlerinden piyesler serisi: 9).

SHAKESPEARE (W.) *Othello,* oyun. Çev. A. Vahit Turhan ile A. Turan Oflazoğlu. İst., Ed. Fak. 136 s., 4 lira. (Shakespeare dizisi: 5).

SHAKESPEARE (W.). - *Shakespeare'den hikâyeler,* Tales from Shakespeare by Charles and Mary Lamb. Çev. Adnan Yaltı İst., Bahar matbaası. 344 s., 10 lira.

SHAW (Bernard). - *Bir çuval incir.* The Apple cart, oyun. Çev. Orhan Tahsin Günden. - Ankara, M. Eğ. Bak., 1964. 140 s., 310 krş. (Modern tiyatro eserleri serisi: 96).

SHUTE (Nevil). *Uzak ülke.* The Far country, roman. Çev. Öznur Özer. - İst., İtimat kitabevi. 312 s., ciltli, 12.5 lira.

SILAY (Celâl). - *Doğa,* şiirler. İst., Yeni İnsan yayını: 1. 96 s., 10 lira.

STEİNBECK (John). *Gazap üzümleri,* roman. Çev. Mine Kabaağaç. İst., Ak kitabevi. 512 s, ciltli, 15 lira.

ŞOLOHOV (Mihail). - *Don kıyısında hasat.* roman. Çev. Zeyyat Özalpsan. - İst., Nobel yayınları: 5. 408 s., 10 lira.

ŞOLOHOV (Mihail). - *Ve durgun akardı Don.* roman. I-II. ciltler. Çev. Tektaş Ağaoğlu. - İst., Ağaoğlu yayınevi, 1. 2. cilt. 430 sayfa, 15 lira.

TARDIEU (Jean). *Sekiz oyun.* Çev. Yıldırım Keskin. Ankara, Bilgi yayınevi. 104 s., 1 plânş, 4 lira. (Tiyatro dizisi).

TARKİNGTON (Booth). *Ambersonlar,* roman. Çev. Aydın Emeç. İst., Ağaoğlu yayınevi. 286 s., 12.5 lira.

TOLSTOY (Aleksiy). - *Bozgun,* roman. Çev. Fikret Baha Berke. İst., Nil yayınevi. 206 s., ciltli, 10 lira. (Dünya romanları dizisi: 10).

Toplum için şiirler, antoloji. Derleyenler: Şükran Kurdakul ile Ömür Candaş. İst., Ataç kitabevi. 96 s., 5 lira. (4.000 sayı basıldı).

ÜLKÜ (Feyzullah Sacit). *Yahya Kemal'in şiirleri ve tenkidler.* 1. cilt. İst, Sıralar matbaası. 256 s., 750 krş.

VALÉRY (Paul). - *Defterler.* Cahiers. Çev. Bedrettin Tuncel. - Ankara, Üniversite basımevi. 31 s., fiyatı yok. (80 sayı basılmış).

VÂ-NÛ (Vâlâ Nûreddin). *Bu dünyadan Nâzım geçti,* anılar. İst., Remzi kitabevi. 495 s., resimli, 15 lira.

VERCORS. İnsan ve insanlar, denemeler. Çev. S. Eyuboğlu - A. Erhat - V. Günyol. - İst., Çan yayınları. 68 s., 4 lira.

VERCORS. - *Soysuzlaşmış hayvanlar*. Les Animaux dénaturés, roman. Çev. Samih Tiryakioğlu. İst., Varlık yayınevi. 221 s., 4 lira. (Büyük eserler kitaplığı: 77).

VERCORS. - *Susan deniz*, 3 hikâye. Çev. Suat Efe. - İst., Varlık yayınevi. 80 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 253).

VERGİLİUS. *Aeneas*. 1. cilt. Lâtinceden çev. Dr. Oktay Akşit. İst., Edebiyat Fak. VI-56 s., 325 krş. (Fakülte yayınları No. 1143).

WALTARİ (Mika). *Siyah melek*, roman. Çev. Hâle Kuntay. İst., Pınar yayınevi, 1964. 288 s., 10 lira.

WHARTON (Edith). - *Günahsız yıllar*, roman. Çev. Adnan Yaltı. - İst., Lüks kitaplar. 319 s., ciltli, 12.5 lira.

WİLLİAMS (Tenessee). *Arzu tramvayı*. A Street-car named Desire, oyun. Çev. Halit Çakır. İst., M. Eğ. basımevi. 148 s., 360 krş. (M. Eğ. Bak Tiyatro sanatı üzerine eserler serisi: 98).

YAŞIN (Özker). *Oğlum Savaş'a mektuplar*, bir şahlanışın destanı II. Lefkoşa, Çevre yayınları; İst., Ekin basımevi. 176 s., 6 lira.

YÖRÜK (Cengiz). *Çölde bir deve*, hikâyeler. İst., Yeditepe yayınları: 157. 80 s., 2 lira.

ZAİMOĞLU (Ziya İlhan). - *Mevsim yağmuru*, şiirler. İst., Mim yayınları, 1964. 80 s., 250 krş.

ZOLA (Emile). - *Gerçek*. Vérité, roman. Çev. İlhami Uzel. - İst., İstanbul kitabevi. 495 s., ciltli, 12.5 lira. (Dünya edebiyatından tercümeler serisi: 4).

BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ

(100 kitap)

ADLER (Prof. Dr. Alfred). *Eğitimi zor çocukların psikolojisi, karşılaştırmalı ferdî psikoloji tekniği.* - Çev. Prof. Dr. Refia Uğurel - Şemin. - İst., İst. Ün. Pedagoji Enstitüsü. VI-185 s., 15 lira.

AHMET ABU EL-FETH. Mısır ihtilâlinin içyüzü ve Nâsır. Çev. Nusret Kuruoğlu. İst., Rek-Tur Kitap Servisi. 376 s., 12.5 lira.

AKARSU (Doç. Dr. Bedia). - *Ahlâk öğretileri.* 1. cilt: Mutluluk ahlâkı (Endaimonism). İst., Edebiyat Fak. yayınları No. 1144. 135 s., 12.2 lira.

AKIN (Doç. Dr. İlhan F.). - *Devlet doktrinleri.* İst., Hukuk Fak., 1964. 272 s., 20 lira.

AKSOY (Üstğm. Şenyüz) ile *ERÜNLÜ* (Sv. Me. Serap). *Kütüphane bibliyografyası.* Ankara, M. S. B. Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı. 134 s, fiyatı yazılı değil. (Yayın No. 51).

ALTAN (Çetin). - *Atatürk'ün sosyal görüşleri.* - İst., Dönem yayınevi. 96 s., 4 lira. (İnceleme dizisi: 2. İkinci basımı da yapıldı).

ALTAN (Çetin). *Bir uçtan bir uca*, gezi notları. İst., Dönem yayınevi. 160 s., 5 lira. (Gezi dizisi: 1).

ALTAN (Çetin). *Sömürücülerle savaş*, fıkralar. - İst., Dönem yayınevi. 96 s., 4 lira.

ANDAY (Melih Cevdet). *Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan*, gezi notları. İst., Gerçek yayınevi. 190 s., 750 krş. (Gerçek yayınları: 4).

ANTOİNE (André). - *Chez les Turcs.* Précédé d'un avant-propes de Metin And et suivi de documents. Ankara, Forum. 75 p.

ARSUNAR (Ferruh). *Türk Anadolu halk türküleri.* Ankara, Halkevleri Genel Merkezi. 48 s., 3 lira.

Atatürk için diyorlar ki, Türk ve dünya basınından 450 isim, 1150 söz. Derl. Selâhattin Çiller. İst., Varlık yayınevi. 304 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 49).

Az gelişmiş ülkeler ve sosyalizm. Haz. Fethi Naci. İst., Gerçek yayınevi. 205 s., 750 krş. (Gerçek yayınları: 1).

BABAN (Cihad). — *Çörçil,* biyografya. İst., Okat yayınevi. 428 s., ciltli, 10 lira.

BAKIR (Dr. Ömer). *Çayır ve mera terimleri.* - Ankara Tarım Bak. 80 s., fiyatı yok. (Meslekî kitaplar serisi, D-80).

BAYKAL (Prof. Dr. Bekir Sıtkı). *Mithat Paşa, siyasî ve idarî şahsiyeti.* - Ankara, Ziraat Bankası, 1964. 96 s., resimli. (100. kuruluş yılı armağanı).

BAYER (Reşat). - *Parapsikoloji yönünden Reenkarnasyon etüdleri.* İst., Özgü yayınevi. 271 s., 6 lira.

BAYKURT (Şerif). - *Türk halk oyunları.* - Ankara Halkevleri Genel Merkezi. 206 s., resimli, 10 lira.

BEAUMONT (Cyril W.). - *Kısa bale tarihi.* - Çev. Özcan Başkan. İst., Elif yayınları, 1964. 51 s., 5 plânş, 350 krş. (Bale dizisi: 1. Metin Andın iki yazısı sona eklenmiş).

BEER (Max). *Sosyalizmin ve sosyal mücadelelerin tarihi.* 1. cilt: I-III. kitaplar. Çev. Galip Üstün ile Hüseyin Baş. İst., Hüsnütabiat matbaası. 352 s., 10 lira.

BERKES (Niyazi). - *Batıcılık, ulusculuk ve toplumsal devrimler.* İst., Yön yayınları. 203 s., 750 krş.

BETTELHEİM (Charles). - *Sosyalist plânlama.* Çev. Kenan Somer. - İst., Evren yayınları. 63 s., 3 lira.

BETTELHEİM (Charles) ve *ŞERİF HULÛSİ.* - *Küba ve iktisadının plânlaştırılması.* - İst., Ataç kitabevi. 112 s., 4 lira.

Bir damla kan, bir damla petrol. Derl. Tarık Dursun K. - Kurul yayınları. 223 s., 750 krş. (Bilgi dizisi: 1).

BOUVİER - AJAM (Maurice) ile *MURY* (Gilbert). *Kapitalist toplumda sınıflar.* Çev. Erdoğan Bulutsuz. İst., Sosyal yayınlar. 144 s., 5 lira.

BOZARSLAN (Mehmet Emin). *İslâmiyet açısından şeyhlik - ağalık.* Ankara, Toplum yayınları: 3, 1964. 176 s., 5 lira.

CHALLAYE (Felicien). - *Bütün yönleriyle Freud ve Freud doktrini.* Çev. Dr. Halis Özgü. İst., Özgü yayınevi. 143 s., 5 lira.

COGNİOT (Georges). *Engels'e göre tabiatın diyalektiği.* Çev. Fırtına Öztürk. İst., Hür yayınevi. 64 s., 3 lira.

COŞAR (Ömer Sami). - *Millî Mücadele basını.* - İst., Gazeteciler Cemiyeti yayınları No. 5, 1964. 304 s., resimli, 15 lira.

COURBERİVE (J. de). *Aşağılık kompleksinden kurtulmanın çareleri.* Çev. Dr. Halis Özgü. İst., Özgü yayınevi. 103 s., 4 lira.

ÇOLPAN (Yılmaz, derl.). *Japon tiyatrosu, Çin tiyatrosu.* İst., İzlem yayınevi, 1964. XI-107 s., 3 lira. (Bilgi dizisi: 1).

DAVER (Doç. Dr. Bülent) ile *KIRATLI* (Dr. Metin). *Siyaset biliminde temel referanslar bibliyografyası.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fak. 34 s., 175 krş.

DURAL (Hayrettin). *Dünya dili Esperanto.* Ankara, P.K. 671. 128 s., 5 lira.

DUVERGER (Maurice). *Diktatörlük üstüne.* Çev. Bülent Tanör. - İst., Dönem yayınevi. 128 s., 5 lira. (Siyasal bilimler dizisi: 1).

Dünyada ve Türkiye'de Masonluk. İst., Başak yayınevi. 351 s., 15 lira. (Temel kitaplar: 1).

Dünyamızı keşfedenler ve meraklı yolculukları. Haz. Azize Bergin. İst., Varlık yayınevi. 200 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 42).

ELÇİN (Doç. Dr. Şükrü). *Anadolu köy orta oyunları, köy tiyatrosu.* Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1964. X-83 s., 5 lira. (Seri IV sayı: A 1).

EREN (Doç. Dr. Ahmet Cevat). - *Mahmud II. zamanında Bosna - Hersek.* - İst., Nurgök matbaası. 168 s., 20 lira.

ERER (Tekin). *Basında kavgalar.* İst., Rek-Tur kitap servisi. 302 s., ciltli, 10 lira.

EROĞLU (Doç. Dr. Hamza). *Gerçek yönüyle Atatürkçülük.* Türk devriminin temel prensipleri ve Cumhuriyet rejimi. Ankara, Kardeş matbaası. 221 s., 15 lira.

FETHİ NACİ. *Emperyalizm* nedir?. İst., Gerçek yayınevi. 160 s., 6 lira.

FREUD (Dr. Sigmund) ile *TÜREK* (Dr. İbrahim). - *Rüyalar.* - İst., Varlık yayınevi. 259 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 47).

GAMOW (George). *Dünyamızın hayat hikâyesi.* - Çev. Avni Yakalıoğlu. İst., Varlık yayınevi. 206 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 48).

GARAUDY (Roger). - *Sosyalizm ve İslâmiyet.* Çev. Doğan Avcıoğlu ile E. Tüfekçi. İst., Yön yayınları. 88 s., 4 lira.

GİRİTLİOĞLU (Fahir). - *Türk siyasi tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin mevkii.* 1. cilt. Ankara, P.K. 137. 460 s., 25 lira.

GÖKBİLGİN (Prof. M. Tayyib). - *Milli Mücadele başlarken.* 2. kitap: Sıvas Kongresinden Büyük Millet Meclisinin açılmasına. - Ankara, T. İş Bankası yayınları. XV-440 s., 30 lira.

GUZENKO (İgor). - *Bir devin düşüşü.* The Fall of a titan. Çev. Ağası Şen. - İst., Tifdruk matbaası. 317 s., 10 lira. (Maksim Gorkiy h.).

HADSELL (Reign S.). - *Haberleşme teknikleri.* Çev. Kâmuran Tuncay. Ankara, Ajans-Türk matbaası. 173 s., resimli, fiyatı yazılı değil.

HUTİN (Serge). *Gizli cemiyetler.* Çev. Mehmet Azık. İst., Anıl yayınevi. 127 s., 5 lira.

İNAN (Av. Yusuf Ziya). *İslâmda ticarî ahlâk.* İst., Çağdaş yayınevi, 1964. 240 s., 750 krş.

İSLİMYELİ (Nüzhet). - *Asker ressamlar ve ekoller.* - Ankara, Asker Ressamlar Sanat Derneği. 166 s., resimli, 10 lira. (Dernek yayınları: 1).

JALÉE (Pierre). *Yoksul ülkeler nasıl soyuluyor?* Çev. Selâhattin Hilâv. İst., Yön yayınları. 178 s., 750 krş.

JOUSSAİN (André). - *İhtilâllerin kanunu, sebep, seyir ve neticeleri.* Çev. Prof. Hamdi Ragıp Atademir. Konya, Selçuk yayınları. 243 s., 750 krş.

JUNG (Carl Gustav). - *Psikoloji ve din.* Çev. Ender Gürol. İst., Oluş yayınevi. 128 s., 4 lira. (Bilim dizisi: 2).

KANDEMİR (Feridun). - *Hâtıraları ve söylemedikleri ile Rauf Orbay.* - İst., Yakın tarihimiz yayınları: 4. 208 s., resimli, ciltli, 10 lira.

KELLER (Helen). *Karanlığın içinden,* kör ve sağır bir kızın hayat hikâyesi. Çev. Canset Unan. İst., Altın kitaplar yayınevi. 238 s., ciltli, 10 lira.

KISAKÜREK (Necip Fazıl). *Ulu Hakan II. Abdülhamid Han.* İst., Ötüken yayınları. 320 s., 10 lira. (Tarihî eserler No. 2).

KIVILCIMLI (Dr. Hikmet). *Tarih, devrim, sosyalizm.* İst., Sontelgraf matbaası. 266 s., 10 lira.

KIVILCIMLI (Dr. Hikmet). - *Türkiye'de kapitalizmin gelişimi.* 1. cilt. - İst., Mete matbaası. 176 s., 750 krş.

KİTSİKİS (Dr. Dimitri). *Yunan propagandası.* İst., Meydan neşriyatı, 1964. 381 s., 12.5 lira. (Eserin asıl adı: Milletlerarası politikada propaganda ve baskı, 1919-1920, Paris Barış Konferansında Yunanistan ve toprak talepleri).

KORKUT (Refik) ile *YİĞİTBAŞ* (Sevim). *Cumhuriyet,* kronoloji. Ankara, Türkiye Fikir Ajansı. LV s., 5 lira. (Aylık dergidir.)

KÖHNEN (Gerhard). *Dünya ekonomi tarihi.* Çev. Dr. Tunay Akoğlu. - İst., Varlık yayınevi. 278 s., 5 lira.

KUTLUAY (Doç. Dr. Yaşar). - *İslâm ve Yahudi mezhepleri.* Ankara, İlâhiyat Fakültesi. XII-239 s., 20 lira.

LANGE (Oskar). *Ekonomi politik.* Çev. Muvaffak Şeref. İst., Ataç kitabevi. 112 s., 4 lira.

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü biyografisi, 1935-1964. Ankara, MTAE yayınları No. 127. 190 s., resimli.

MAKAL (Mahmut). *İplik pazarı,* eğitim yazıları. Ankara, İmece dergisi yayınları, 1964. 172 s., 3 lira.

MANİZADE (Prof. Dr. Derviş). - *Baştan sona Kıbrıs gerçeği,* yazı ve konuşmalar. İst., Kıbrıs Türk Kültür Derneği. 100 s., 3 lira. (Dernek yayınları No: 5).

Marksizm ve Egzistansializm, dialektik üzerine tartışma. Çev. Necati Engez. İst., İzlem yayınları. 96 s., 4 lira. (Toplum sorunları dizisi: 6).

MARX (Karl). - *Kapital.* Özetliyen Carlo Cafiero. Çev. R. N. İleri. - İst., Sosyal yayınlar. 119 s., 5 lira.

Matbaacılık bilgileri. 1. cilt: Matbaacılık lûgati. Derleyen: Bnb. Ahmet Şenyiğit. İst., Deniz K. K. V-488 s., 30 lira (D. K. K. Meslek kitapları DH 16-M/EE).

MERİÇ (Rıfkı Melûl, haz.). - *Mimar Sinan; hayatı, eseri.* 1. cilt: Mimar Sinan'ın hayatına, eserlerine dair metinler. Ankara, Türk Tarih Kurumu. XI-129 s., ciltli, fiyatı yazılı değil. (VI. seri - No. 1).

MENDÉS-FRANCE (Pierre). - *Çağımızın cumhuriyeti,* teklifler. - İst., Remzi kitabevi. 248 s., 5 lira. (Kültür serisi: 36).

MUHAMMED HAMİDULLAH (Prof. Dr.) ile *YAŞAROĞLU* (Dr. Macit). - *Kuran-ı Kerim tarihi ve Türkçe terimler bibliyografyası.* İst., Yağmur yayınevi. 176 s., 5 lira.

NAHABAŞ (Hayriye). - *Fransa'da kütüphanecilik.* İst., İstanbul kitabevi. 55 s., 2 lira. (Küçük incelemeler dizisi: 2).

NEBİOĞLU (Ziya). *İlkokuldan üniversiteye rehber.* İst., BATEŞ. 224 s., 5 lira.

NECATİGİL (Behçet). - *Divançe,* şiirler. - İst., De yayınevi. 56 s., 3 lira. (Türk şiiri dizisi: 4).

NİETZSCHE (Friedrich). - *Müziğin özünden tragedyanın doğuşu.* Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu. - İst., Ataç kitabevi. 112 s., 4 lira. (Bilgi dizisi).

NİETZSCHE (Friedrich). *Tarih üstüne.* Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu. - İst., Oluş yayınevi. 112 s., 3 lira.

ORANSAY (Gültekin). *Batı tekniğiyle yazan 60 Türk ressam.* - Ankara, Küğ yayını. 95 s., fiyatı yok.

Osmanlı İmparatorluğunda toprak kanunları, 1299-1750, Osman Gazi'den III. Ahmet zamanına kadar. Bugünkü dile çev. Y. Müh. Hadiye Tuncer. Ankara, Tarım Bak. 202 s., 10 lira. (Mesleki mevzuat serisi: H-9).

OY (Aydın). *Tekirdağ'da Atatürk,* anılar, belgeler, fotoğraflar. İst., Ekin basımevi. 48-XVI s., resimli, 3 lira.

ÖNER (Doç. Dr. Necati). - *Fransız sosyoloji okuluna göre mantığın menşei problemi.* - Ankara, İlâhiyat Fak. yayınları: LXV. 87 s., 8 lira.

ÖZAVCI (Tarık). *İstanbul yangınları, 1923-1965.* İst., Yazar: İst. İtfaiye Md. 366 s., 15 lira.

ÖZDALGA (Alb. Numan). - *Türk Boğazlarının tarih içindeki önemi.* İst., Deniz K. K. VI-191 s., 12.5 lira.

ÖZÖN (Nijat). *Sinema elkitabı.* İst., Elif kitabevi, 1964. XVI-344 s., resimli, 12.5 lira. (Sinema dizisi: 3).

RANDALL (Clarence B.). - *Yönetimde başarı esasları.* Çev. Prof. Dr. Reşat Aktan. Ankara, Sevinç matbaası. VI-92 s., 10 lira.

RUSSELL (Bertrand). *Sosyalizm.* Çev. Murat Belge. İst. De yayınevi. 96 s., 3 lira. (Bilgi dizisi: 6).

SELEK (Sabahattin). - *Milli Mücadele.* 2. cilt: İstiklâl Harbi, yeni Türk devletinin kuruluşu. - İst., İstanbul matbaası. 368 s., 15 lira.

TAN (Turan). *Türkiye için çıkar yol sosyalizm mi, liberalizm mi?* Ankara, Çeviri yayınevi. 157 s., 5 lira.

TİZER (Gönül Bayezit) ile *SAPMAZ* (Neriman). *Giyim tarihi.* - İst., Matbaacılık Okulu. VII-163 s., resimli, 5 lira. (Kız Teknik Öğretim okulları öğretmen kılavuzları serisi, genel No. 194, seri C No. 12).

TOPUZOĞLU (Dr.) *Kongo kurtuluş savaşı.* İst., Ataç kitabevi. 96 s., 3 lira. (Toplumbilim dizisi).

TOROS (Hüsamettin). - *Türkiye ansiklopesidi;* vilâyetler, sanayi, turizm. İst., N. Uycan matbaası. 448-666 s., resimli, ciltli, 100 lira.

TÖKİN (Füruzan Hüsrev). *Türkiye'de siyasi partiler ve siyasi düşüncenin gelişmesi, 1839-1965.* İst., Elif yayınları. 144 s., 750 krş. (Bilgi dizisi: 1).

TUĞLACI (Pars). *İktisadi ve hukuki terimler sözlüğü, İngilizce - Fransızca - Türkçe.* - İst., Kurtuluş P.K. 40. XVI-639 s., 100 lira.

TÜRKİYE ÖĞRETMEN DERNEKLERİ MİLLÎ FEDERASYONU (Ankara). - *Türk milli eğitimi üzerine görüşler.* Ankara, Federasyon. 88 s., 5 lira. (Federasyon yayınları No. 5).

ÜÇOK (Doç. Dr. Bahriye). *İslâm devletlerinde kadın hükümdarlar.* - Ankara, T. İş Bankası kültür yayınları. 208 s., resimli, haritalı, 30 lira.

WAHL (Jean). *Bugünün dünyasında felsefe.* Çev. Ferit Edgü. İst., Çan yayınları. 64 s., 3 lira.

WEİSER (William J.). *Uzay bilgisi.* The Space guidebook. Çev. Ender Gürol. İst., Varlık yayınevi, 1964. 303 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 38).

Yurdun durumu üzerine rapor, 1965. Yaşar Nabi'nin önsözüyle. - İst., Varlık yayınevi. 80 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 249).

ZWEİG (Stefan). *Freud ve öğretisi "psiko-analiz".* Çev. Emin Eliçin. İst., Remzi kitabevi. 158 s., 250 krş. (Kültür serisi: 35).

İÇİNDEKİLER

1965 e Toplu Bir Bakış (Yaşar Nabi)

1965 DE SANAT HAYATI

1965 de Şiirimiz (Rauf Mutluay) 23
1965 de Roman ve Hikâyemiz (Tahir Alangu) 40
1965 de Deneme - İnceleme - Eleştirme (Doğan Hızlan)
1965 de Dil Çalışmaları Sami N. Özerdim) . 90
1965 de Sinema (Çetin Özkırım) 100
1965 Yılında Tiyatro (Yıldırım Keskin) 110
1965 in Müzik Hareketleri (Faruk Yener) 119
1965 de Plâstik Sanatlar 135

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Akbal, Oktay 143
Alsan, Necip 146
Apaydın, Talip 147
Ataman, Yekta 149
Atak, Oğuz Kâzım 151
Balaban, Memduh 153
Benekay, Yahya 156
Bener, Erhan 157
Binyazar, Adnan 158
Cumalı, Necati 160
Çağlar, Behçet Kemal 163
Erdoğdu, Ali 165
Erduran, Refik 167
Girginsoy, Naci 168
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 170
Kansu, Ceyhun Atuf 171
Kaytancı, İsmail Hakkı 173
Kemal, Orhan 176
Kırdar, Ayhan 177
Körükçü, Muhtar 178
Küçükömer, İdris 179
Malcal, Tahir Kutsi 180
Minnetoğlu, İbrahim 181
Naci, Fethi 182
Soyda, Mehmet 184
Sözer, Sennur 186
Tamer, Ülkü 187
Tanyol, Cahit 188
Tanus, İlhan 189
Tör, Vedat Nedim 191
Tütengil, Cavit Orhan 192
Uyguner, Muzaffer 193
Yağcıoğlu, Halim 195

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Altan, Çetin
Bul Karayı Al Parayı 201
Nadi, Nadir
Onlardan Biri 204
Faik, Bedii
Kendi Düşen Ağlamaz 206
Atay, Falih Rıfkı
Ateş Bacayı Sarmadan 207

Elöve, Mustafa E. Karakurt'un Düşündürdükleri 209
Tütengil, Cavit Orhan Yaşantılarımızda Bir Ulama 213
Altan, Çetin Kapalı 217
Velidedeoğlu, Ord. Prof. H. V. Ağlama Duvarı 219
Akbal, Oktay Aşırı Sağcılık, Solculuk Nedir 224
Sivavuşgil, Sabri Esat Eski Fıkralar 226
Ecevit, Bülent Para ile İman 228
Selçuk, İlhan İmam - Hatip Öğrencilerine 230
Ecevit, Bülent Bu Demir Perde Yıkılmalıdır 233
Tunaya, Prof. Dr. T. Zafer Süleymancılar ve Beyaz At 236
Ortaç, Yusuf Ziya Amerikan Düşmanlığı 240
Nadi, Nadir Gizli Raporlar 244
Tanju, Sadun Sahte Milliyetçiler 246
Toker, Metin Sermaye Kendini Artık Bizzat Savunacaktır 249
Atay, Falih Rıfkı Ödediğimiz Us Pahası 252
Erduran, Refik Ava Gidenler 254
Cumalı, Necati Küçük Diktatörler 257
Kudret, Cevdet Aydın Kırımı 261
Kansu, Ceyhun Atuf Anayasa Savaşı 266
Selçuk, İlhan İslâm Ülkelerindeki Gelişme 268
Altan, Çetin Ölüm Duvarı 271
Savcı, Prof. Dr. Bahri İslâm Devletlerinden Medet Umma 274
Karadayı, İsmet Kemal Aydınlar 277
Tunaya, Prof. Dr. T. Zafer Batman Meydan Savaşı 280
Tarafsızların Bildirisi . 285
Feyzioğlu, Prof. Dr. Turhan Dünden Yarına Doğru 290
Toker, Metin Faturayı Ödeme Saati Gelince 294
Duran, Prof. Dr. Lütfi Hükümet Programı 298
Nadi, Nadir Gidişin Yönü 303
Bildiri Dış Politikada Bağımsızlık 305

ŞİİRLER

Abacılar, Besim 309
Akalın, L. Sami 310
Akgö, Faruk 311
Akça, M. 311
Akıncı, Turgut 312
Aksakal, Mahir 312

Akyıl, Mansur 313
Alan, Mehmet 314
Alp, Cahit 314
Alptekin, Mahmut 315
Altan, Yalçın 316
Altüimsek, Ahmet 317
Apak, Rıza 318
Apaydın, Talip 319
Arıkoğlu, Mehmet 320
Arslan, Selâhattin 320
Aröz, Yetkin 321
Asna, M. Alâettin . 322
Atmaca, Cevdet 323
Atok, Oğuz Kâzım 324
Aybar, Yılmaz 325
Aygün, Fevkiye 326
Ayvalı, M. Nuri 326
Bahar, Beki L. 327
Barkın, Ersan 328
Başaran, Hüseyin 329
Batu, Selâhattin 330
Baykal, Nurettin 331
Baykal, Özdemir 331
Bilen, Rüstem 332
Bolulu, Osman 333
Bulut, Abdülkadir 334
Bulut, Recep 335
Cengiz, Arhun 336
Ceylân, Faik Sabri 337
Coşkun, Arif . 339
Coşkunçay, Hüseyin 339
Cömert, Bedrettin 340
Çanga, A. Necmettin 341
Çapa, Şükran 342
Çelebioğlu, Nurten 343
Çıkın, Ayhan . 344
Çitçi, Abdullah Edip 345
Çumralı, Celâl 345
Demiral, Kaya 346
Demirel, A. Zeynel 347
Deniz, Hüseyin 348
Dil, Şahinkaya 349
Dönmez, Numan 349
Enhoş, Mustafa 350
Erdem, Kerim Aydın 351
Ergin, İbrahim 352
Erkan, Hüseyin 353
Erkan, Memed 354
Ertepınar, Coşkun 355
Ertuğay, Celâl 356
Eryaşar, Süreyya 357
Esin, Hasan 358
Eskin, Nesim 359
Evren, Ergun 360
Geçer, İlhan 361
Giz, Adnan 361
Göker, Münir 362
Gönenç, Tekin 363
Güngören, Mesut . 364
Gürel, Turhan 365
Habora, Bülent 365
Hakkı, Ruşen 366
Hatipoğlu, A. Aydın 367
Karabulut, Mehmet 368
Karaman, N. Abdullah 369
Karakoç, Ertuğrul . 369
Kılıç, Aziz Yaşar . 370
Kırdar, Ayhan . 372
Kıyat, Mehmet 373
Kuruca, Zeki 375
Mavi, Nesrin 375
Meriçelli, Anıl 376
Mesutlar, Perihan 377
Minnetoğlu, İbrahim 377
Miser, İbrahim 379
Nalçacı, Cemal 379
Obruk, Cahit 380
Olta, Âdil 382

Özakman, Mukadder 383
Özel, Siyami 384
Özger, Özdemir 384
Özkan, İnci Ramiz 385
Ozsoy, Rasim 386
Pazarkaya, Yüksel 387
Poyraz, Mehrizat 387
Pukat, Tahir 388
Puhaş, Aydın 389
Salihoğlu, Mehmet . 390
Sander, Ergin 391
Sarar, İsmail Ali 392
Sarıkâhya, Teoman 392
Sarkılar, Mustafa 393
Savaş, Yusuf 394
Sezer, Sennur . 395
Solak, Mehmet Adem 396
Sönmez, Tekin 397
Sözer, Ersan 398
Sünter, Muhteşem 399
Şahin, H. İb.ahim 400
Şâmilgil, Mete 401
Şendil, Sabih . 402
Şentürk, Ahmet Tufan 403
Tabak, Gülümser 404
Tanyol, Cahit 405
Tarcan, Mesut 406
Tolunay, Ersen 407
Tümerkan, Cavidan 409
Uçarı, Ercüment 410
Uçkan, Nevzat 410
Ulu, Yücel 411
Ulucan, Şener 411
Uysal, Halil 412
Ülkü, Hüseyin 413
Ülkü, Nusret Dişo 413
Ünal, Yaşar 414
Üstün, E. Faik 415
Yağcıoğlu, Halim 415
Yalkut, Aydın 416
Yalnız, E. Mahir 417
Yaman, Ali Koray 417
Yamanlar, M. Seydi 418
Yaşar, Ümit 418
Yıldırım, M. Necati 419
Yiğitler, H. Zekâi 420
Yücel, Şevket 422
Yücel, Turgut 422

DÜNYA ŞİİRİ

Dünya Şiirinden Yılbaşı Kokteyli *(Sami Akalın)*
Japon, Maruyama Kaoro . 425
Çin, Tu Fu 426
Hint, Bhartrihari 427
İtalyan, Anonim 427
Alman, Heine, H. 428
Fransız, Apollinaire, G. 428
İspanyol, Lorca, F. G. 429
İngiliz, Anonim 430
Senegal, Diop, Davit 431
Kenya, Kariuki, Joseph 431
Amerikan, Grimke, Angelline Weld . 432
Kanada, Souster, Raymond 433
Çağdaş Dünya Şiirinden Örnekler *(Osman Türkay)*
Rus, Ahmatova, Anna 434
Amerikan, Bogan, Louse 434
İspanyol, Lorca, Federico G. 435
Amerikan, Cummings, E. E. 436
Meksika, Huerta, Efrain 437
İngiliz, Eliot, T. S. 439
Amerikan, Francis, Robert 441
Amerikan, Frost, Robert 441
Rus, Mandelstam, Ossip 443
Meksika, Novo, Salvador 443
Amerikan, Pound, Ezra 444

Amerikan, Pound, Ezra 445
İtalyan, Quasimodo, Salvatore 446
Amerikan, Ransom, John Crowe 446
Alman, Rilke, Rainer Maria 447
Amerikan, Stewen Wallace 448
Hindistan, Tagore, Rabindranath 448

HİKÂYELER

Ardağı, Adnan 451
Aşçı, Abdullah 453
Atmaca, Cevdet 458
Binbaşar, Adnan 464
Çorbacıoğlu, F. Hayati 469
Dağcı, Cengiz 472
Duru, Bilgesu 478
Ergin, İbrahim 480
Erus, Ö. Ercan 483
Girginsoy, Naci 487
Hakkı, Ruşen 492
İlbaş, M. Hâdi 497
İşlek, Nevin 501
İzmirli, Mübeccel 507
Kansu, Ceyhun Atuf 517
Kavas, Nursen 528
Kürnek, Cavit 531
Koper, R. Batuhan 538
Köse-oğlu, Hamdullah 541
Özay, Mahmut 545
Özkan, Hakkı 553
Öztan, Ziya G. 562
Sahk, Fehmi 565
Sarısmailoğlu, Ayhan 568
Selimoğlu, Zeyyad 576
Turus, İlhan 581
Tolcmakçıoğlu, Erdoğan 585
Tosuncr, Necati 589
Uğur, Ergun 592
Üner, Tanju 600
Yönel, Selçuk 604
Yücel, Şevket 608
Yücel, Tahsin 612

Acaroğlu, Türker
1965'in Kitapları 621

Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının yedinci sayısı elinizdedir. Yıllığımızın bundan öncekilerden geri kalmaması için elden geleni yaptığımızı söyliyebiliriz.

Her zamanki gibi geçen yılın sanat aktüalitesi üzerinde değerli incelemeler, hiçbir yerde çıkmamış şiir ve hikâyelerden seçme bir demet, yeni desen ve resimlerden başka bu ciltte toplum düzenimiz ve sanat tutumumuz üzerine toplu soruşturmamızı bulacaksınız. Ayrıca 1965 yılının yeni bir görüş getiren dikkate değer yazılarından bir seçme de bu sayımızda yer almıştır.

Fiyatımızdaki artış, sayfalarımızın artışından ileri gelmiştir. Özür diler, ilginize bir kere daha teşekkür ederiz.

10 lira